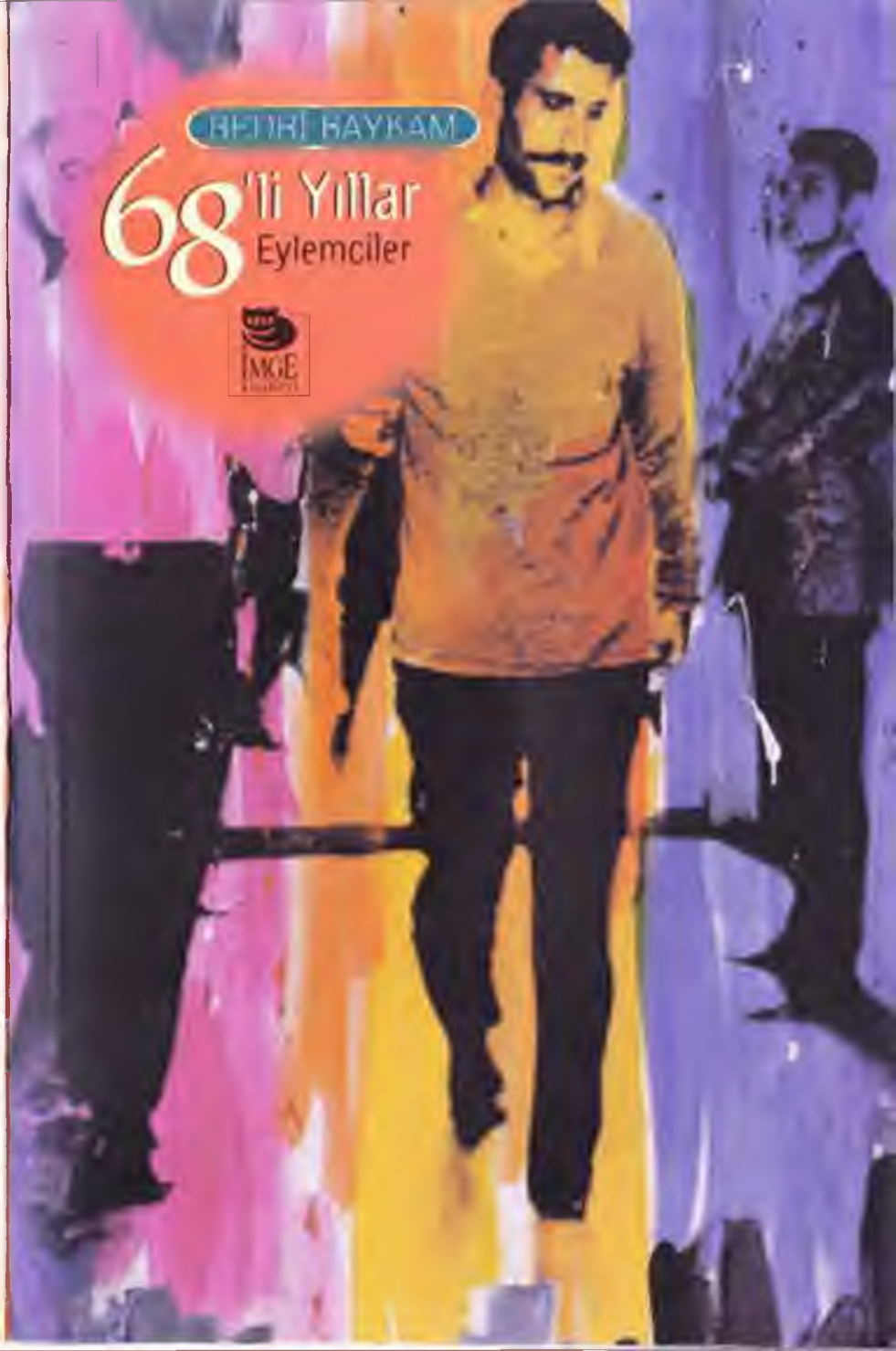
BEDRİ BAYKAM

68'li Yıllar
Eylemciler

İMGE kitabevi

Bedri Baykam 1957 yılında Ankara'da doğdu. 2 yaşında resim yapmaya başladı. 6 yaşında Ankara, Bern ve Cenevre'de ilk eserlerini sergiledi. "Harika çocuk" olarak tanımlandığı 1960'h yıllarda Avrupa ve Amerika'nın birçok sanat merkezinde sürekli olarak sergiler açtı. İstanbul Fransız Lisesi'ne devam eden Baykam, 1975 yılında Sorbonne Üniversitesi'nde işletme ve ekonomi eğitimine başladı, bu fakülteden mastır aldı. Paris'te aynı süreç içinde L'Actorat isimli özel okulda aktörlük eğitimi gördü.

1980 yılında Amerika'ya taşınan sanatçı, 1984'e kadar California College of Arts and Crafts'de resim ve sinema eğitimi gördü. 1987 yılına kadar Amerika'da kalan Baykam, bu süre içinde San Francisco, New York, İstanbul ve Paris'te sergiler açmayı sürdürdü.

1987'de atölyesini İstanbul'a taşıyan Baykam, bugüne kadar 68 kişisel sergi açtı, birçok grup sergisine katıldı, birçok kısa metrajlı film ve video filmleri çekti.

Aydınlık dergisinde politika ve Cumhuriyet gazetesinde değişik konularda makaleler yazan, Çağdaş Yaşamı Destekleme ve Atatürkçü Düşünce Derneği'nin aktif üyelerinden olan sanatçı, aynı zamanda Plastik Sanatlar Derneği'nin de kurucularındandır.

Baykam'ın eserleri:

"Boyanın Beyni" (1990)
"27 Mayıs İlk Aşkımızdı" (1994)
Mustafa Kemaller Görev Başına" (1994)
"Mankeys' Right To Paint" (Maymunların Resim Yapma Hakkı) (1994)
"Ödünsüz Laik Türkiye" (1995)
"Geçici Anlar, Kalıcı Tatlar" (1996)
"Gözleri Hep Üzerimizde" (1996)
"Dönemin Rengi" (1997)

Bedri Baykam
68'li Yıllar / Eylemciler
ISBN 975-533-248-0
© İmge Kitabevi Yayınları, 1998
Tüm hakları saklıdır.
1. Baskı: Aralık 1998

Yayına Hazırlayan
Hasan Uysal

Kapak Resmi
Bedri Baykam, *Deniz 1997*

Kapak Tasarımı
Elvan Özsezgin

Kapak Baskısı
Kıralı Matbaası 425 42 07

İç Baskı ve Cilt
Cem Ofset 385 37 27

İmge Kitabevi
Yayıncılık Paz. San. ve Tic. Ltd. Şti.
Konur Sok. No: 3 Kızılay 06650 Ankara
Tel: (312) 419 46 10 - 419 46 11
Faks: (312) 425 65 32
İnternet: www. imge. com.tr
E-Posta: imge@www.imge.com.tr

Bedri Baykam

68'Lİ YILLAR

Eylemciler

İMGE kitabevi

İçindekiler

Başlarken 7
Önsöz 9
Haşmet Atahan 21
Mehmet Beşlioğlu 43
Oral Çalışlar 75
Kamil Dede 103
Necmi-İlkay Demir 143
Gökalp Eren 187
Mustafa Gürkan 219
Uluç Gürkan 273
Salman Kaya 301
Ruhi Koç 321
Kazım Kolcuoğlu 339
Necla Kuglin 369
Ertuğrul Kürkçü 399
Enver Nalbant 483
Doğu Perinçek 503
Atila Sarp 537
Hasan Yalçın 559
Mustafa Zülkadiroğlu 593

Deniz Gezmiş'e ve bugün aramızda bulunan-bulunmayan tüm '68'li mücadele arkadaşlarına...

Başlarken

Bu söyleşiler Aralık 1996 ve Mart 1997'de yapıldı. Konuştuğum kişilerle yaklaşık iki üç saat birlikte olduk. Ertuğrul Kürkçü ile söyleşimiz altı saati buldu. Bantların yazıya geçmesi için üç kişi aynı anda çalıştı. Bu metinlerin özet bölümü, 6 Mayıs'ta AKM'deki Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan, Hüseyin İnan'ın 25. ölüm yıldönümlerinde açılan "68'li Yıllar" sergim için hazırlanan "İç Manzaralar" gazetesine yetiştirildi. Ardından, kitabın bitirilebilmesi için yine aylarca süren bir çalışma dönemine girildi.

Söyleşileri yaparken, konuşulan kişilere öncelikle, belli bir dönem üzerine benzer sorular soruldu. Ancak yine her söyleşide, o kişinin yaşadığı özel olayların derinine inebilmek için, daha özel sorulara da gereksinim duyuldu. Konuşulan kişinin bilgi vermek istemediği noktalarda, soru bir kez daha yinelendi, ancak ısrar edilmedi.

O dönemde ya da bugün "hasım" durumuna düşmüş kişilerin birbirlerine ilişkin söz ve savlarına kısaca yer verildi ama bu söz ve savların ne kadarının yayımlanması konusunda kişilerin duyarlılıkları göz önüne alındı. Yani, ancak bir yuvarlak masa toplantısında yapılabilecek tartışmalar, kâğıt üzerinde gerçekleştirilmeye çalışılmadı, karşı-

lıklı görüşler "birinci tur" tadında bırakıldı.

Sonuçta kitap iki buçuk yıllık yoğun bir çalışma sonucu ortaya çıktı. Ön çalışmalar sırasında dönemle ilgili tüm kitaplar, fotoğraflar, video kasetler, başta Cumhuriyet olmak üzere günlük gazeteler ve yazı dizileri genç bir ekibin de katılımıyla tarandı.

Son sözüm, bu kitabın neden bu kadarı uzun sürede çıktığını sorgulayanlara. Tarihsel sorumluluk üstlenerek, 120 saatlik kaset deşifresi ve düzeltilerini yayınlanır hale getirmenin zorluklarını, kaç tur okuma gerektirdiğini ancak o yollardan bir kere geçener anlar.

B.B.

Önsöz

Yaklaşık çeyrek yüzyıl önce, 6 Mayıs 1972'de Ankara'da, siyasal tarihimizde sürekli konuşulacak olan bir olay yaşandı; üç gencin yaşamı darağacında son buldu: Gezmiş, Aslan ve İnan idam edildi. Türkiye için 68'li yılların birinci perdesinin kapanmasını ifade ediyordu bu tarih.

"68'li Yıllar" diye adlandırdığımız, 20. yüzyılı tüm dünyada etkileyen dönemi anlatmaya çalışmak, onun taşıdığı anlamı bir sergi, bir yayın, bir törenle yansıtmayı düşünmek, gerçekleştirilmesi olanaksız bir düş... Rüzgârdan heykel yapabilir misiniz?

İki yıl boyunca belge toplayarak, arşivlerde gün boyu çalışarak, ilgili kitapları yutarak, unutulmaz bir dönemi asistanlarımla beraber didiklemeye çalıştım. Kimi olayları yeniden anımsadım, bilmediğim birçok ayrıntıyı, olayları yaşayanlardan öğrendim.

Ortada bir gerçek var: Günümüzün yeni kuşağı pek az biliyor 68'li yılları. 16-17 Eylül 1961'de Menderes, Zorlu, Polatkan'ın idamından, 1972'de Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan,

Hüseyin İnan'm idamma kadar büyük bir zaman dilimini büyüteç altına almak istedi bu yaym. Dünya'nm 6 Mayıs'tan sonra iki gün daha dönmesine izin verip, İnönü'nün 8 Mayıs 1972'deki istifasını da bu dönemin son noktası olarak kabul etti.

Bir arkadaşımm 17 yaşmdaki kızı ile konuşuyordum. Yeri geldi, ona, "Deniz Gezmiş kim?" diye sordum. Kız, "Bilmem" der gibi gülümsedi. Sonra, "Kristof Kolomb" demez mi? Şaşkın şaşkın bakakaldım, "Ne demek istedi?" diye. Acaba Deniz Gezmiş ve arkadaşları ona Kristof Kolomb'u mu anımsatmıştı? Sonra anladım ki, "Denizleri kim gezmiş? Herhalde Kristof Kolomb!" şeklinde bir düşünce oluşmuş genç kızımızda. Birçok genç Deniz'in admı bile duymamıştı. "Yeni kuşak", Deniz'i, 68'lileri ne kadar tanıyordu? Her ne kadar bu örnek biraz abartılı da olsa, kuşaklar arası kopukluğun çok ciddi boyutlarda olduğu kesindi. Gerçi arkadaşımm kızı farkında olmadan Deniz'e çok yakışan bir ad bulmuştu; "Kristof Kolomb!"

Deniz, Kristof Kolomb gibi bir yürek taşıyordu. Engin denizlere açılmıştı. Önüne ne çıkacağını bilmiyordu. Ama o, ne istediğini biliyordu. Her şeyi göze almıştı. Bir insanm çok yaşamasmm değil, bir hedefi olmasmm, amacma uygun yaşayıp bu dünyadan geçip gitmesinin çok daha önemli olduğunu bilinçli olarak savunuyordu. Onu çok etkileyen Che gibi, o da bir kuşağa, idealleri uğruna ölmekten korkulmaması gerektiğini kanıtlamıştı.

Söyleştiğim insanlarm çoğunluğunun Deniz'le "mesai"si olmuştu. Bazıları da onun yakın arkadaşlarıydı. Örneğin Enver Nalbant, "Ben Deniz gibi bir kahramana kitaplarda bile rastlamadım" diyerek onu kısaca tanımlıyordu. Hepsinin yaşanmış olaylardan çıkarak anlattıkları, yıllardır kafamda taşıdığım imajı pekiştiriyordu. Deniz, önderlik niteliği taşıyan, çok cesur, çok kararlı, o oranda da şakacı ve cana yakın biriydi. Fiziksel üstünlükleri, her durumu hızla analiz edebilme yeteneği, çevresindekileri inandırma ve etkileyip yönlendirme başarısı, geniş kitleleri, ortak paydalarda ve demokratik yolda birleştirebilmesi, onu bir dönemin gençlerinin doğal önderi haline getirmişti.

Deniz, daha yaşarken hakkında yazı dizileri çıkan, efsaneleşmeye başlayan gencecik bir adamdı. Onu, dokunulmasını

istemedikleri düzen için büyük tehlike olarak görenlerce idama yollandı. Bütün hukukçuların birleştiği ortak nokta, o yargılanma nesnel, tarafsız mahkemelerce yapılsaydı, Deniz ve arkadaşlarının ancak iki-üç yıllık cezalar alacağı yolundaydı. Bu nedenle "suç ile ceza arasındaki orantısızlık ne kadardı?" diye sorulduğunda, "Deniz'in ve 68 rüzgârının, düzeni beklenmedik şiddetle sallayan nefeslerinin büyüklüğü kadardı" diye bir yanıt verebilirsiniz.

Cemil Gezmiş'le, evinde konuşurken, oğlunun idamdan sonra üzerinden çıkarılan giysileri görüp onlara dokunmak, aile arşivindeki fotoğrafları ve belgeleri inceleyebilmek, o acıyı çocuklarına duydukları büyük sevgiyle bütünleştirmiş olan, bu yaşlı ana babayla uzun uzun ve samimi bir sohbet yapma fırsatı yakalamak, benim için çok önemliydi. Çünkü yalnızca acıyı ve özlemi değil, yazılamayacak şeyleri paylaştım. Deneyimi, birikimi, olgunluğu, sözün yetmeyeceği nice güzelliği... Bu dostça karşılamaları için, onları yorduğumu, hatta üzdüğümü de düşünerek, içtenlikle teşekkür ederim.

Görüştüklerim, Görüşemediklerim

Görüşme yaptığım kişilerin çoğu bana cömertçe geçmişlerini açtılar. Anılar, öyküler anlattılar, değerlendirmeler yaptılar. Her şeyi anlattılar mı? Hayır! Her şeyi anlatmaları gerekiyor muydu? Bilemiyorum... Arada, onları biraz "sıkıştırdığım" oldu, azıcık ısrar ettiğim de... "Yok söylemeyeyim, o bilgi bana kalsın" gibi yanıtlar aldım. Genellikle azıcık ısrardan sonra, saygı duyup o konuyu kapattım. Toplam yüz saate yakın süren bu söyleşilerin sayısı bana sorarsanız 30 değil, 60-70; toplam görüşme saatinin de 250 olması gerekirdi. Teknik-mali olanaklar ve zaman yetse Bozkurt Nuhoğlu, Ziya Yılmaz, Oktay Etiman, Veysi Sarısözen, Sarp Kuray, İrfan Solmazer, Orhan Kabibay, Mustafa Lütfü Kıyıcı, Mustafa Karşılayan, Mihri Belli, Orhan Savaşçı, Şaban İba, Talat Turhan, Hasan Cemal, Sabahattin Sakman, Mustafa Şahin, Alp Kuran, Ahmet Erdoğan, Hasan Ataol gibi daha çok kişinin/adın da bu yapıtta yer almasını isterdim. Onların da en az görüştüğüm kişiler kadar bu kitapta bulunmalarının gerektiğini biliyorum ve kendilerinden özür diliyorum.

Görüşmelerde birbiriyle ters düşen, birbirine zıt düşünceler taşıyan ve tarih önünde "karşı karşıya" olan kişilere sorular, "öbür tarafın" savları anımsatılarak soruldu. Ama tabii bu karşılıklı laf taşımaya dönüştürülerek, bir kâğıt üstünde de olsa polemiğe çekilmedi, "tadında" bırakıldı.

Aynı gerçeğin değişik bölümlerini yaşayan, birbirinden çok farklı kişilikleri olan bu insanların her birine, kendi bakış açılarından o dönem anlattırıldı. Bilgisayar noktalarının, üstünden defalarca geçtiği bir görüntüyü adım adım netleştirmesi gibi, 68'li yılların olayları da her söyleşide anlatılanlarla biraz daha seçilir hale geldi. Konuştuğum insanlardan hiçbirini "daha önce bu bölümleri şu arkadaş da nasıl olsa anlatmıştı" diye yan kulakla dinlemedim. Çünkü, beni ayrıntılar da, en az ana iskelet kadar ilgilendiriyordu.

"Parti" Kimliğimle Örtüşemeyen Beyin Fırtınası

Söyleşi yapamadığım kişiler arasında yitirdiklerimiz de var. Ortanın solunun yurt çapında sözcülüğünü yapan, o dönemde İnönü'nün sağ kollarından biri olan babam Dr. Suphi Baykam'a; CHP, Talat Aydemir olayları, ortanın solu, İnönü, Ecevit vs. hakkında çok şey sormak isterdim. Belki en kritik sorum şu olurdu: "CHP neden gençlerle doğal iletişimini yitirdi? Niye 1960'taki diyalog bozuldu, neredeyse kayboldu? Gençlik ve CHP arasına o dönemde yerleşen bu buz kütlesinin farkına varılmadı mı? Bunu eritmenin gerekliliği gündeme gelmedi mi?" Artık babama soramayacağım bu sorular gibi, Uğur Mumcu'ya, Aziz Nesin'e, Mehmet Ali Aybar'a, Emil Galip Sandalcı'ya da soramam... Bu çalışma, iki üç yıl gecikmiş demek ki...

Peki, CHP'nin elinden kaçırdığı, bu "dünyayı değiştirmeye kararlı gençlik" kitlesini, ideolojisi kâğıt üstünde buna çok daha uygun görünen TİP nasıl kazanamadı? Hadi diyelim ki CHP ortanın solunda, gençler onun daha daha solundaydı. O noktada da demokrasimizi TİP temsil ediyordu. Ancak TİP, gençliğin zor kontrol edilir, partinin yavaş işleyen bürokratik kalıplarını kırabilecek dinamizminden ürkmüş. Bu coşkulu gençlik dalgası, TİP'in "legal kalma" yarışında tehlike olarak algılanmış. Böylece FKF, DÖB, Dev-Genç derken gençler adım adım yola

çıkış noktaları olan kitlesel eylem çizgisinden kopup, gittikçe kendi içlerine kapanıp marjinalleşmişler. Vedat Demircioğlu ve Taylan Özgür'ün öldürülüşü, solcu gençlerin faşist ve yobaz baskılar karşısında önce kendilerini savunmak için silahlanmalarını, sonra da "Bu işler başka türlü olmayacak" görüşüyle Küba'da Che ve Fidel Castro'nun izledikleri yola sapmalarına, gerilla savaşı deneyine geçmelerine neden olmuş. THKO ve THKP-C'nin kuruluş aşamaları böyle düşünceler eşliğinde gelişmiş. Tüm ayrıntılarını, her yaşananını öğrenmek istediğim bu dönem, hepimiz için tarih artık... Türkiye solunu, çok düşündürmesi gereken bir tarih...

Ordu ve Gençlik: 68'in İki Eski Sevgilisi

Bu arada çok ilginç bir konu daha gündeme geliyor: Ordu ve gençlik. 1923'te cumhuriyetin kuruluşundan beri el ele, yan yanaydı gençlik ve ordu. Kuvayı Milliye'nin özü zaten bu değil miydi? Atatürk döneminde güçbirliğinin en özenilecek olanını oluşturmamışlar mıydı? Hepsinden önemlisi 27 Mayıs devrimini beraber gerçekleştirmemişler miydi? Tanklarm üstünden halka çiçek atarak birlikte dans etmemişler miydi? Atatürk, cumhuriyeti gençlere emanet etmişti. Ordu, Mustafa Kemal'in ordusuydu. 1960'lı yıllar boyunca da Mustafa Kemal'den beri süregelen bu büyük güven ilişkisini bozacak hiçbir şey olmamıştı. İşte bu yüzden gençler sağa ve faşizme kızdıkları oranda başlarını Silahlı Kuvvetler'e doğru çevirdiler. Onlar yine 28 Nisan'daki gibi, 555K' daki gibi, tepkilerini hem de fazlasıyla veriyorlardı. Peki, ordu daha ne kadar bekleyecekti? Polis-gençlik çatışmalarına ordu müdahale etmeye mecbur kaldığı zaman solcu gençler, binbaşıları, albayları omuzlara alıyorlardı. Aynı "devrimci Kemalist" bakış açısını paylaşıyorlardı. 27 Mayıs 1970' te ise yine "Ordu-Gençlik Elele, Milli Cephede" sloganlarıyla Harbiye önünde, gençlik askere güçbirliği çağrısı yapıyordu. Gençlerin militan-eylemci kesimlerinden önemli bir kısmmm gönlünde, yeni bir 27 Mayıs yatıyordu. Belki tek fark bu sefer "daha solda", Kemalizm'i sosyalist bir bakış açısıyla daha ödünsüz uygulayacak bir devrim...

Yoksa, gençlerin çoğu, kuşkusuz 9 mm'lik yirmi otuz

tabancayla ihtilal yapılamayacağını, işçi veya köylülerin de kendilerine destek için Küba'daki gibi koşmayacağını biliyordu. Gençlerin, askeri kanattan beklentileri vardı...

Askeri kanatta ise, tarihe "9 Martçılar" olarak geçen ekip, Aydın Kırışoğlu, Celil Gürkan ve arkadaşları, onlar da gençlerden çok farklı düşünmüyorlardı.

Üniversitelilerden bazıları ordunun içindeki genç subaylarla, aydınlardan bazıları ise daha üst "komutanlarla" ilişkideydi. Gerilim son haddindeydi ve herkes bir şey olmasını bekler gibiydi.

Sonunda bir şeyler oldu ama beklenen olmadı. Ayrıntılarım iki farklı yorumdan, Celil Gürkan ve Muhsin Batur'dan izleyebileceğimiz gibi, "9 Mart doğmadan öldü, tarihteki yerini 12 Mart'a bıraktı." 9 Mart devreye girseydi neler olurdu, bilinmez. Ama bir tek gerçek var ki; o da 12 Mart tarihinin büyük ölçüde gençliğin ordudan bugüne kadar süren kopuşunu simgelediği.

"Ordu" kendi içindeki değişik kanat ve ağırlıkların bulunması dışında, gençliğin doğrudan terör olaylarına karışmasını tabii ki görmezlikten gelemiyor. Elrom olayı, İngiliz teknisyenlerin kaçırılması ve kimi olayların ölümlerle bitmesi, dünyanın gözünün Türkiye'ye çevrilmesine neden oluyor. Silahlı Kuvvetler ise, içeride "anarşi"yi dizginlemeye çalışan, yabancı konuk ve diplomatların topraklarımızdaki can güvenliğinden "fire veren" bir konuma düşmüş hissediyor kendisini.

Gerisi önce 12 Mart balyoz harekâtı, sonra 12 Eylül olarak özellikle sola yönelik bilindik baskılar, operasyonlar, yıldırmalar... O şanssız 1971 yılında devrimci gençlik ve ordunun arasına buzlar, kara kediler böylece giriyordu. O günden itibaren sol gençlik, sağcı ve faşist olmakla suçladığı hükümetlerle orduyu özdeşleştirecek, 71 öncesinde olduğu gibi orduyu gerici hükümetlere karşı devrimci, aydın, Kemalist bir sigorta olarak görme alışkanlığını terk edecekti.

1968'i Anımsıyorum

Che'nin ölümünü 9 Ekim 1967'de, TRT 13.00 haberlerinde öğrenmiş ve irkilmiştim. Che, çocuk aklımızda bile Çelik Bilek

veya Karaoğlan gibi bir şeydi. 1968'i anımsıyorum, on bir yaşındaydım. Öğrenci olayları Fransa'yı yıkıp geçiyordu. Benim Ankara'da, o ünlü Mayıs 68'de, yine resim sergim vardı. Aslında güzel bir mayıs-hazirandı. Fenerbahçe sezonu beş kupayı birden kazanarak kapatmış, babam da "İstanbul'a taşınırsak bütün Fenerbahçe maçlarını seyredebilirsin" diyerek beni kandırmış, biz de Ankara'dan "Fenerbahçe"nin kentine gelmiştik. 68'lerin İstanbul'u, bugünle kıyaslanmayacak kadar uygar bir kentti. 19 Mayıs gösterilerinde altın saçlı kızlar mini etek giyer, sokakta ondan aşağı kalmazlardı. "Devlet" ciddi bir kurumdu. Yobazlar karşımıza kırk yılda bir çıkardı. Şeriatçılığı demokrasi diye yutturan, "ılımlı İslam" kılıfı altındaki soytarılıklar daha yaşama geçmemişti. Çünkü ideologları daha henüz planlama yolunda takunya aramakla iştigal ediyorlardı. Çeteler ayağa düşmemişti. Beyoğlu'nda döner-sandviç yiyip, Fitaş sinemasında ilk kız arkadaşımızın elinden tutabilmek için terliyorduk. "Vardar"da tavukgöğsü yedikten sonra İstiklal Caddesi'nde sıralanan dolmuşlara biner, Beatles'in son hitlerini içimizden söyleyerek kaybolurduk.

İstanbul'da bir ortaokullu olarak gençlik olaylarını dışarıdan izlerken, önceleri herkese heyecan veren bu etkileyici delikanlıların adım adım "köşe bucak aranan eşkıyalar" olarak sunulmalarına, ben de yüz binlerce insan gibi üzülüyordum. Çünkü insanlar bu gençlerin yurtsever olduklarını, kendileri için bir şey istemediklerini, uğruna mücadele ettikleri davayı sonuna kadar inandıklarını anlamışlardı. Öte yandan aynı insanlar doğal olarak terörü de onaylamıyorlardı, "devlet"ten vazgeçmeye de razı değillerdi. Halk "iki arada bir derede" kalmıştı. Bir yandan terörün bitmesini arzu ediyor, bir yandan da üniversitedeki kendi oğlu olarak gördüğü bu gençlere kıyılmasın istiyordu.

Ulaş Bardakçı'nın, Mahirlerin ölümleri her genç insanda, hatta konunun içeriğine tam girememiş çocuk yaşta sayılabilecek lerde bile kalıcı bir burukluk yarattı. Denizlerin idamını ben 1972 Mayıs'ında, sergim için Paris'teyken bir kahvede öğrendim. Türk gençleri Champ-Elyseés'de idamları durdurmak için imza topluyorlardı. Aynen Türkiye'de olduğu gibi...

Boşunaymış. İdamları durdurmak için CHP ve özellikle İsmet İnönü büyük bir gayret göstermişlerdi. Aslında o konuda en büyük şanssızlığm şu olduğu ortaya çıkıyordu: THKO ve THKP-C'liler dışarıdan Denizleri eylem düzenleyerek, rehineler alarak kurtarmaya çalışırken, CHP' liler, eski Milli Birlikçiler ve aydmlar da hukuki yollardan bir formül deniyorlardı. Ne var ki aynı anda denenen bu "legal" ve "illegal" yöntemler ters tepti. Özellikle gençlerin giriştikleri jandarma komutanına yönelik başarısız kaçırma planı, suikast denemesi, Senato'da idamı durdurmak için 31 rakamma üç sayı kadar yaklaşmış senatör imzalarının birden 22'ye inmesine neden oluyordu.

Ülkesini, Bayrağını, Ulusunu Seven Solcu Gençler...

Aradan 25 yıl geçti, idam edilen bu gençler neden unutulmadı. Neden simgeleşti? Neden çeyrek yüzyıl sonra TBMM Başkan Vekili Uluç Gürkan, "Deniz büyük bir yurtseverdi, çağdaş bir Robin Hood'du" diyebiliyor? 68 kuşağmm gençleri özveriliydiler, yurtseverdiler, Atatürk milliyetçisiydiler. Birçoğu Mustafa Kemal'in antiemperyalist, tam bağımsızlıkçı, Kuvvacı tavrını "2. Kurtuluş Savaşı" olarak yeniden gündeme getirmek istiyordu. Marks, Mao, Lenin, Che, Fidel gençlerin sürekli okudukları, tartıştıkları, örnek aldıkları sol liderlerdi. Onca farklı grup olmasına karşm görüşlerinin özeti "sosyalist-Kemalist"ti.

İşte Deniz Gezmiş. O Deniz ki, Samsun' dan Ankara'ya Türk bayrağı ve Atatürk resmiyle yürüyüş yapmış, o Mahir ki, İstiklal Marşı'nı evde duyunca bile hazırolda durmayı yeğleyip, "İçimiz, dışımız bir olsun" diyebilmiş. O Mustafa Gürkan ki, kendi kamyla Kıbrıs mitinglerinde "Ya taksim, ya ölüm!" yazmış... O gençlik ki, "Milli Demokratik Devrim" admı verdikleri bir ideolojiye inanmış. Bu araştırmayı okuma şansını kullanırsanız, 68 kuşağmın büyük çoğunluğunun Atatürk'ün 1923'te temelini attığı laik, demokratik cumhuriyetin temellerine ne kadar bağlı olduğunu, milliyetçilik, yurtseverlik konularmda, hatta Mustafa Kemal'in ordusu ile olan doğal dayanışmaları hakkında ne kadar duyarlı olduklarını göreceksiniz.

68 aslında ne Türkiye'de, ne de dünyada bitmiş bir öykü-

dür. Bugün irtica ve faşizme karşı devrim ve özgürlük savaşı verilmiyor mu? Birçok açıdan aym yerde duruyor sorunlar. Kimi cepheler farklılaşmış, yeni ittifaklar oluşmuş, kimi cepheler çökmüş ama ana hatlar aym. Bugün az ya da çok farklı politik sol eksenlerde yer alsalar dahi, Doğu Perinçek'in de, Mustafa Gürkan'm da, Salman Kaya'nm da, Ertuğrul Kürkçü'nün de, o mücadele gücünü yitirmediklerini görüyoruz. Kürkçü'nün, Kızıldere olaylarından sağ çıkıp onca yıl hapis yattıktan sonra bugün politika yapabiliyor olması, çok takdire değer. Genellikle çoğu CHP'li, önemli bir kısmı da İP'li ve ÖDP'li olan eski 68'lilerin, 68'liler Birliği Vakfı'm kurmuş ve sürdürüyor olmaları çok önemli ve saygm bir çaba. Bu vakfın gücünü arttırarak gerek o dönemi, gerek o dönemin ruhunu savunacak, anlatacak etkili propagandayı yapmasma bugün her zamankinden daha çok gereksinim var.

Tamştığım birçok 68'li, eylemlerde tamşıp evlenen çiftlerden oluşuyordu.... Atila Sarp ve eşi, Bedriye ve Mustafa Gürkan, Necmi ve İlkay Demir, Dilşat ve Mustafa Zülkadiroğlu ve diğerleri... Belki bana öyle denk geldi. Ama insan bu çiftlere özenerek bakıyor. Aşkın temeli bundan daha güzel zeminlere oturtulabilir mi? Bu çiftlerden ilk tamştığım Dilşat-Mustafa Zülkadiroğlu idi. Alanya'da Kule'de yaptığım sergiye çıkarken bir bayan, yüzyıllık merdivenlerden düşüp kolunu kırmıştı, ziyarete gittiğimde tamşmış olduk Dilşat ve Mustafa'yla. Zülkadiroğlu ya da kısa adıyla "Zülkadir" o dönemde Deniz'in yakın çevresini saran dört Mustafa'dan biriydi: Mustafa Zülkadiroğlu, Mustafa Lütfü Kıyıcı, Mustafa Karşılayan ve Mustafa Gürkan...

Bu kitabm da, daha önce aym adla açtığım sergiyle, çıkardığım gazetenin de mükemmele erişmek gibi bir amacı yok ve olamaz. 1968'li yılları başta söylediğim gibi sınırlar içine alamazsınız. Bu çalışmayı yaparken birçok kaynaktan yararlandım. Başta Turhan Feyizoğlu'nun müthiş kitaplarını **(Bizim Deniz, Mahir, Türkiye'de Devrimci Gençlik Hareketleri Tarihi, cilt 1)** ve İletişim Yaymlarmm çıkardığı **Sosyalizm Ansiklopedisi**'ni saymak istiyorum. Bu konuda, bu kadar kapsamlı ve derin araştırmaların yayımlanmış olmasını, Türk

solu ve hatta Türk demokrasisi açısından övünç kaynağı sayıyorum. Bu arada Turhan Feyizoğlu adını hızla geçmemek gerek. Bir kasırga gibi yoğun geçmiş bir dönemi, bu kadar çok yönlü ve kapsamlı bir üstbilinç ve çalışkanlıkla, bu kadar genç bir adamın kalıcı bir araştırmalar dizisine dönüştürmüş olması, dünyada bile ender rastlanan bir olaydır.

Yakın tarihimiz deyince, özellikle "27 Mayıs" ve "68'li yıllar" araştırmalarım yaptıktan sonra aklıma gelen bir konuyu hatırlatmak istiyorum. Türkiye'nin acilen bir "yakın tarih" müzesine ihtiyacı var. Yoksa son yedi sekız yılda benim veya Turhan'ın elinden veya gözleri önünden geçen birçok belge yok olup gidecek. Örnek mi? Suphi Karaman veya Sami Küçük'ün elindeki 27 Mayıs'ın elle yapılmış eylem krokileri, Cemil Gezmiş'in titreyerek verdiği Deniz'in o ünlü son mektubu, üzerinden çıkarılan giysileri... Daha birçok giysi, belge, not, dergi, tutanak... Bunlar ileride inanılmaz bir tarihsel, ekinsel değere ulaşacak. Üstelik biliyoruz ki, Türkiye'de ilginç günlerin birçoğu da hâlâ yaşanmadı.

Hiçbir Zaman Pişman Olmamak

Tabii kitaplar, dergiler, sergiler, müzeler; dönemlerin kahramanları çevresinde kurulu olurlar genellikle. Halbuki çok iyi biliriz ki, bir de her cephenin görünmez savaşçıları, kahramanları vardır. 68'in de bugün adı anılan anılmayan, bilinen bilinmeyen, anımsanan ya da unutulmuş, binlerce başka adı var. Deniz, o gün de onların önünde yürüyen bir simgeydi. Bugün Deniz'den söz ederken aynı anda onun ardından yürüyen, bugün yaşayan ve yaşamayan diğer kahramanları da Deniz'in kişiliğinde anımsamış oluyoruz.

Onları saygıyla selamlamayı veya saygıyla anmayı bir görev biliyoruz. Kendinden sonra gelecek kuşaklar için bu kadar idealist, bu kadar insanca mücadele vermeyi, Türk gençliği 68'le, 27 Mayıs'tan sonra bir kez daha başardı.

Kitaptan önce serginin yaşama geçmesi için yürütülen çalışmaya katkısından dolayı birçok kişiye teşekkür etmem gerek. Başta bana, dağınıklığıma, sinirlerime dayanan annem, eşim Sibel Baykam ve asistanım Sabiha Kurtulmuş olmak

üzere, birçok söyleşide Ankaralara kadar benimle gelen Teoman Beyazıt'a, Suat Akdemir'e, Fazilet Karakuzu'ya, Taki Morfiadis'e, Besim Cafer'e, Çiğdem Arıcıgil'e, Züleyha Güvener'e, Mehmet Ali Ergün'e, Yurdagül Uygun'a, video çalışması için büyük çaba gösteren Mithat Bereket ve Pusula ekibine, ses bandı için her zamanki gibi yardımseverliğini ortaya döken Mehmet Kılıçel ve Select'e, arşiv çalışmaları ve gazete hazırlığı için büyük olanaklar sağlayan Cumhuriyet gazetesine, projeye destek veren Haldun Aren ve Bedri Kayabal'a teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Ayrıca yüzlerce sayfanın kitaplaşmasına emek veren İmge Yaymevi çalışanlarına, Hasan Uysal'a ve Refik Tabakçıoğlu'na çok teşekkür ederim.

Son değerlendirmede bu çalışmaların gerek sağdan, gerek soldan, gerek merkezden (!) birçok sert eleştiri de alabileceğini biliyorum ve buna hazırım. Ama hemen şu yanıtı vereyim ki, pişman değilim, olmayacağım da ve her ne kadar 2.5 yıl süren bu çalışmayı yapmak hayatımı alt üst ettiyse de, yıllardır düşlediğim bu projeyi önünüze getirebildiğim için sevinçliyim.

Ne diyordu Ryan O'Neal o yılların ünlü filminde? "Hiçbir zaman pişman olmamak."

BEDRİ BAYKAM

Haşmet Atahan

Baykam: Haşmet Bey, nerede doğdunuz?

Atahan: 1950'de babam Uluborlu'da yargıçken doğmuşum.

Baykam: Üniversiteye hangi yıl, nerede girdiniz?

Atahan: 1967-68 döneminde, İstanbul Hukuk Fakültesi' ne girdim. Kısa bir süre içinde kendimi, 68 olaylarının içinde buldum.

Baykam: Politik fikirleriniz o dönem nasıl şekillenmişti?

Atahan: Babam, iyi bir yurtsever, iyi bir Kemalist diyebileceğim bir cumhuriyet aydınıydı. Cumhuriyet gazetesi alınırdı evimize. O kültürle yetişen, üç kardeştik biz. İstanbul'a gelinceye kadar da böyle bir kültür içinde bulunmuştuk. Çocukluğumuz Anadolu'da geçmiştir

Sonra doğrudan doğruya üniversitelerde hareketlerin başladığı bir süreçte bulduk kendimizi. Bizim kuşağın en küçüğü bendim... O hareketler içinde sosyalizmle tanışılma, sosyalist fikirlere ulaşılma, şeklinde bir geçiş süreci yaşadım.

Baykam: O yıllarda sizi etkileyen yayınlar hangileriydi?

Atahan: Ben TİP'in pasifliğine karşı gençliğin eylemleri ile, yığınsal hareketleri ile yetişen bir kuşak içinde yer aldığım için, bizi o dönemde etkileyen Türk Solu dergisi vardı, Marks'ın, Engels'in, Lenin'in kitaplarının çevrildiği bir dönemdi. Daha sonra çıkan Sosyalist gazetesi, Kıvılcımlı'nın kitaplarıyla, yerli-yabancı kimi yazarların okunmasıyla belli bir etkileşim ve gelişme süreci yaşadık.

Baykam: TİP'in pasifliğinden söz ettiniz. O dönemi araştırırken hep ortaya çıkan bir şey var, TİP'in gençlik rüzgârını arkasına almaktan korktuğu ve legal kalma kaygısı. Siz, çevreniz ve TİP yöneticileri arasında bunlarla ilgili, ne gibi konuşmalar, sürtüşmeler hatırlıyorsunuz?

Atahan: O kapatılma kaygısı mutlaka vardır ama bir de sosyalizme bakış, anlayış ve onun uygulayışında da önemli farklılıklar vardı. Toplumun o anda gelişen demokrasiye bağlı, antiemperyalist çizgisini kavrayabilme... Gençliğe, uslu çocuklar şeklinde, kendilerinin emir ve komutası altında kalacak, dediklerini yapacak bir yaklaşımla bakarak bu nitelikte olmayanlara karşı tavır koyma yönünde politikaları vardı. Gençlik, adı üstünde delikanlı... Ele avuca sığmaz insandır genç. O yaşlarda kendi bildiği doğruları savunan, yeniliğe açık olan, ama kendi kişiliğinden de ödün vermeyen; bir anlamda somut olarak yaşadığı olayların da etkisinde kalan bir yapısı vardır gençliğin. Bu çerçevede gençler pasif çizgiden koparak ve TİP'i de pasifistlikle suçlayarak antiemperyalist, anti-Amerikancı eylemler içine yoğun olarak girmiştir. Ben de kendimi böyle bir ortam içinde buldum. Zaten 27 Mayıs geleneğinden gelen bir yapı söz konusuydu. Beğenilsin veya beğenilmesin, özellikle şimdiki kuşak, bunu kavramakta epey zorlanıyor.

Baykam: 27 Mayıs'ın diğerlerinden farklı olduğunu mu?

Atahan: Evet. Kendi yaşadıkları, 12 Eylül ve daha öncesi 12 Mart olaylarıyla bir anlamda bir paralellik kurarak aynı kefeye koyarak, bence çok ciddi yanlışlara düşüyorlar. Biz bir yanıyla da kendimize 27 Mayıs'ın yarattığı kuşak diyebiliriz. Beğenilmese de eleştirilse de; nispi de olsa, 27 Mayıs Türk toplumuna oldukça demokratik bir

ortam getirdi, özgürlük getirdi ve o özgürlük ortamında sol hareketlerin gelişebildiği, önemli çevirilerin yayımlandığı, onların okunabildiği ve insanların biraz daha demokratik haklarını dile getirebildiği, savunabildiği ve onun mücadelesini verebildiği bir ortamdı. Bizi geliştiren bu ortamın en belirgin özelliği şimdikilere göre oldukça önemli olmasıydı. İşte biz böyle bir ortam içinde geliştik. Sosyalist eylem, sosyalist düşünce ve davranış içinde bulunan insanların Kemalizmle bir anlamda buluşması ve ortak değerlere bir anda sahip çıkması, yani Kuvayı Milliye geleneğine sahip çıkmasından doğan bir ortam vardı. 68 kuşağının bu denli yığınsal, bu denli etkili olmasında Kuvayı Milliye geleneği içinde davranmasının önemli payı var diye düşünüyorum.

Baykam: *Üniversiteye 17 yaşında girdiniz. Herhalde bir yıl erken başlayıp yıl kaybetmeden geldiniz. Üniversitede ilk arkadaşlarınız kimlerdi? İlk kokladığınız politik havanın yoğunluğu nasıldı?*

Atahan: İlk hatırladığım, bir gün üniversiteye gitmiştik ve o gün üniversitede boykot, direniş başlamıştı. Onun ardından Vedat'ın öldürülmesine yol açan birtakım olaylar çıkmıştı. Eylemlere aktif olarak ilk katılışım o dönemlere rastlar. İlk, Vedat Demircioğlu'nun öldürülmesinden sonra İstanbul Üniversitesi'ndeki, protesto gösterilerinde maketle yapılan bir cenaze töreninde Cağaloğlu'na yürünmüştü. Devrimci Öğrenci Birliği, DÖB vardı. Daha henüz Dev-Genç ve FKF bağlantılı bir geçmişimiz olmamıştı. İstanbul Üniversitesi'nde DÖB'de, Denizlerin başını çektiği, Gürkanların olduğu bir arkadaş grubu ile tanışmam bu şekilde oldu. Hatta o sırada kemiklerim kırılıncaya kadar çok kötü dayak da yemiştim. Her tarafım sarılı ve morarmış vaziyetteydi.

Baykam: *Aynı gün mü, yoksa protestosunda mı?*

Atahan: Protestosunda. Olay sonrasında Denizlerle daha yoğun bir şekilde bağlantımız oldu ve ondan sonra doğrudan doğruya DÖB'lüydüm, aktif görevler aldım, militan kadroya dahil oldum.

Baykam: *DÖB ne kadar iletişimsel, ne kadar legal bir örgüttü?*

Atahan: DÖB yasal bir kuruluştu. Tüzüğü vardı. Tabii DÖB kurulmadan önce de belli bir geçmişi var. Anti-emperyalist, antifaşist çizgide üniversite gençliğinin en diri, en sağlıklı unsurlarını bir araya getirmiş bir kuruluştu.

Baykam: *Bunu şu nedenle soruyorum, çünkü Deniz'in yapısını düşünüyorum. Dese ki, "bugün saat 16.00'da yürütme kurulu toplantı-*

mız var, biri bunun dökümünü alacak, biri karar defterine geçirecek," Deniz bu yapıda biri değildi herhalde, eylemciydi, DÖB'ün başkanıydı. Deniz hep kıvılcım arardı, değil mi? Yani bir legal örgüt, dernek sendromunu DÖB de yaşamazdı herhalde değil mi?

Atahan: Tabii, yasal olarak kaydı falan vardı, ama ondan öte hayat korkunç bir şekilde akıcıydı bizim için. Çok yoğun bir hareket kabiliyeti ve yoğun eylem çalışmaları olan bir yapıdaydık. Hatta bir örnek vermek gerekirse, o zaman "Kommer geliyor" diye bir haber almıştık. Havaalanı'na DÖB olarak Kommer'i karşılamak için bir baskınımız vardı. Yani sizin söylediğiniz şeyi somut olarak gösteren bir olaydır. O anda TMGT'de bulunuyorduk. TMGT'ye Kommer'in İstanbul Havaalanına geleceği saat de söylendi. Yani haberin gelmesi, bizim onu değerlendirmemiz ve protesto kararı almamız, üniversiteye gitmemiz, üniversiteden belli bir gücü toparlayarak Yeşilköy'e ulaşmamız sanıyorum 1 ya da 1.5 saatlik bir zaman dilimi içindeydi. Yani bu kadar çabuk, hemen organize olabilecek, harekete geçebilecek bir yapı vardı.

Baykam: Deniz'le ilk olarak Vedat'ın ölümünü protesto eylemlerinde mi tanıştınız, yoksa daha önce mi?

Atahan: Daha önceden benim Deniz'i, Deniz olarak tanımam söz konusuydu, ama kadrolaşma, onunla birlikte olma anlamında bir birlikteliğimiz söz konusu değildi. Üniversiteye gelişimden kısa bir süre sonra bunlar yaşanmaya başlanmıştır.

Baykam: O günlerden ve o eylemlerden Deniz'i nasıl hatırlıyorsunuz?

Atahan: DÖB'ün iki eğilimi vardı, bir TMGT tayfası, bir de YİS tayfası derdik buna. YİS Yapı İşçileri Sendikasıydı. Yeri Cağaloğlu'ndaydı, TMGT de İstiklal Caddesi'nde Tünel'de. Şimdi genelde DÖB' lü olan arkadaşlarımızın bir kısmı daha çok TMGT'ye takılırdı, biz onlara TMGT tayfası derdik, Gürkanların, Zülkadirlerin olduğu kesimdi bunlar. Bir de YİS tayfası dediğimiz, Yapı İşçilerinde çok kalanlar vardı. Ben vardım, Sefer Güvenç, Demir Küçükaydın, Selahattin Okur vardı. Ama hepimiz DÖB'lüydük. Bu iki tayfanın bence önemli bir farklılıkları vardı, çoğu arkadaşımız belki kabul eder belki etmez, tamamen benim kişisel görüşüm ve inandığım bir görüş; YİS tayfası daha çok işçi sınıfı ile bağları olan ve bu bağlara önem veren bir kesimdi. Nitekim zaten YİS'in başı da, çok sevdiğimiz, abi dediğimiz İsmet Demir'di. Öbür aradaşlarımıza oranla, işçi sınıfıyla

daha çok bağları olan, o zamanki işçi direnişlerine, hatta sendikal çalışmalara katılan, örgütlemeye çalışan bir yapımız söz konusuydu. Diğer arkadaşlar da zaman zaman bunlara katılmakla birlikte, öğrenci hareketleri bünyesi içinde kalan ve birtakım işçi direnişlerine spontane olarak katılan bir gruptu. Şimdi Deniz'in bir anlamda özelliği burada çıkıyor. Doğrusu Deniz için, ben ne TMGT tayfasından, ne de YİS tayfasındandı diyebiliyorum. Deniz'in, bir anlamda her iki tayfanın da içinde denebilecek bir yapısı vardı. Başka bir deyişle köprü görevi gören, bir anlamda DÖB'ün her iki eğiliminin de sentezini şahsında toplayabilen bir yanı vardı. Hareketlerde gerçekten çok çabuk karar verebilme ve aldığı kararları kendi çevresindeki insanlarla birlikte alma, ama karar alırken de görüşlerini çevresindeki arkadaşlara rahatlıkla kabul ettirme veya kendi düşünceleriyle arkadaşlarının düşüncelerini paylaştırabilme ve o konuda belli bir görüş birliğini sağlayabilme, bunu da hemen uygulamaya koyabilme gibi, belli liderlik özellikleri olan bir arkadaşımızdı.

Baykam: Onun için diyelim ki, bir eylem hakkında sizi ikna edemiyor. Başka bir dört kişi bulur onlarla yaparmış. İkna olmadınız, Deniz'i durduramıyorsunuz, sonunda zaten eyleme katılmak zorunda kalırmışsınız, gibi şeyler söyleniyor.

Atahan: Kafasına koyduğu şeyi yapabileceği ortamı sağlardı. Pek yanlış bir değerlendirme sayılmaz bu.

Baykam: Aklınıza bu genel değerlendirme içinde bir anekdot geliyor mu? Mesela Deniz'in taşıdığı silah görünür müydü?

Atahan: Silah taşıdığını biz bilirdik tabii. Yakın, çok yakın olduğumuz için bilirdik, hatta silahın alınması, bulunması, nerede kullanılıyor veya kullanılmıyor olması. O konuları bilirdik.

Baykam: Silahı nereden almıştı?

Atahan: Nereden aldığını şimdi hatırlayamıyorum. Hatta silahlanma öncesi, çok güzel bir Sürmene bıçağı vardı. Onu da o yarı çocuksu, yarı delikanlı tavrıyla aramızda tatlı bir hava atma durumuyla hatırlıyorum. Tabii işe, silahın girmesiyle, daha sonra belli masumiyetleri ortadan kaldıran bir süreç yaşandı. Özellikle silah olayı, bizim bir anlamda üniversitelerde polis desteğiyle başlatılan bilinçli faşist saldırılara karşı kendimizi koruma, nefsi müdafaa anlamında başladı. Yani bu noktada iki şeyi ayırt etmek lazım. Daha sonraki o silahlı mücadele dönemi ile, daha önceki kendini koruma anlamındaki silahlanma...

Baykam: Ayrı dönemler.

Atahan: Evet, birbirinden ayrı... Bence 68 kuşağının inişe geçmesi, 68 kuşağının yığınsallığının bozulması noktası da ikinci aşamayla oldu. Bu, kitlelerden, kendi kuşağından bütün arkadaşlarımızı kopartmıştır ve kuşağın inişe geçmesine neden olmuştur. Ciddi bölünmeler yaşanmıştır.

Baykam: *Örneğin o dönem öğrenciler, hadeyince, toparlanıp 20 bin kişi olabiliyorlardı. Eylem yapıyorlar, ses getiriyorlardı. Bu, Türkiye'ye de yön veriyordu. Şimdi dediğiniz gibi silah önce meşru müdafaadan girdi, sonra biz bu işi silahla da yaparız gibi belki biraz Che modeli, Castro modeli, belki biraz romantik, biraz ütopik şekilde devreye sokuldu. O dönem aranızda sizin veya daha büyüklerin, Deniz veya başkalarıyla, Ankara veya İstanbul grubu olarak, bu doğrudur, şu yanlıştır, hata yapıyoruz, yapılmaması lazım... Bu bizim işimiz değil gibi telkinler oldu mu?*

Atahan: Gerçekten de genel anlamda bizde büyük bir Che hayranlığı vardı. 50-100 kişi silahlanıp devlete başkaldırıp dağa çıkmaya, Bolivya'daki ya da Küba'daki gibi bir mücadeleyle bu ülkeyi kurtaracağız şeklinde bir düşünceye samimiyetle inandığım belli bir dönemi, babamla tartıştığımı hatırlıyorum. Babamın bu çocukça değerlendirmelere karşı uyarılarını, eleştirilerini, bunun gerçekleşmeyecek şeyler olduğunu söylediğini şimdi hatırlıyorum. Bu, aşağı yukarı bizde bir yıl süren bir dönem oldu.

Baykam: *69-70 yılları.*

Atahan: Evet. 70'li yıllara geçişte bir grup arkadaşımız, biliyorsunuz Filistin'e gidilmesi, eğitim alınması, dağ hazırlıklarının yapılması gibi kararlar almışlardı. Deniz, Selahattin, Erim gibi DÖB'lü arkadaşların büyük bir kısmı gitmişti. O dönemlerde benim şöyle bir şansım oldu diye bakıyorum; Dr. Hikmet Kıvılcımlı'yı tanımam; ki, bu YİS tayfası dediğimiz grupla, o sendikalarla işçi sınıfıyla bağlar çerçevesinde, biraz daha farklı ilişkilerimiz söz konusu oluyordu. Doktorla ve kitapları ile tanışmam, daha sonra onun çıkardığı Sosyalist gazetesine gidip gelmeye başlamam, bazı birtakım soruları doğrudan kendisine sormamız, aldığımız notlar çerçevesinde, öyle bir örgütlenmenin, öyle bir mücadelenin Türkiye'de başarılı olmayacağı idi. Türkiye'de daha farklı bir yapılanmayla, işçi sınıfının partisi kurularak, başta işçi sınıfı olmak üzere geniş halk yığınlarının antiemperyalist mücadele çizgisinin içine sokulmasının gerekliliği temelinde birleşiyorduk. O günkü şartlarda mücadelemi, o günkü yaşıma göre

belli ölçüde kavramam ve o saflarda yer almam üzerine, zaten bu arkadaşlarımızdan kopmam söz konusu olmuştu. Tam da benim koptuğum dönemde gerek İstanbul'da, gerekse Ankara'da siyasi belli oluşumlar ortaya çıkıyordu.

Baykam: THKO ve THKP-C gibi...

Atahan: Evet, olayların olgunlaşmaya başladığı bir dönemdi. Bu nedenle ben, o sırada Deniz ve Gürkanların kendi aralarında yaşadıkları çok sert ve belki de tatsız tartışmaları bilmiyorum, çünkü o dönemde artık yollarımız ayrılmıştı.

Baykam: 68 Ağustos'unda Çekoslovakya olayları, bütün dünyada solun içine bomba gibi düştü. Güvenilen dağlara kar yağdı.

Atahan: Şimdi, çok net ve duru bir değerlendirme yapabildiğimizi anımsayamıyorum. Ama özellikle güler yüzlü sosyalizm çerçevesi içinde olan, konuyu öyle getirmeye çalışan Aybar ve çevresindekilerin anlatımlara, değerlendirmelerine, sosyalizme karşı birtakım gelişmeler varsa, gereğinin yapılması şeklinde bir bakış söz konusuydu. Bir yandan da gençlerin, özellikle böyle bir başkaldırı hareketinin temelinde nelerin yattığı konusunun da irdelenmesi, araştırılması gerektiği gibi ikili yönü vardı olayın. Ama bizim kendi içimizde de çok net ve çok sağlıklı bir değerlendirme yapıldığını, ortak bir fikir oluşturulduğunu, hatırlamıyorum.

Baykam: Gençlik, Amerika bir yere bir baskı yaptığında ABD aleyhine protesto yapmaya hazırdı. Ama bunu Rusya yapınca bir şaşkınlık yaşandı değil mi?

Atahan: Evet öyle denebilir.

Baykam: Şimdi, bugünkü Haşmet Atahan'a soruyorum. 68 Çekoslovakya olayına nasıl bakıyorsunuz?

Atahan: Doğrusu birçok olay yaşandı. Sovyet devrimi çöktü, dağıldı yok oldu. Kimilerinin iddia ettiği gibi her ne kadar bu sosyalizmin çöküşü teorik olarak sosyalizmin yanlışlığı olmasa bile, en azından pratikte yaşananlar, irdelenmeli. O günkü şartlarda dünyanın bizler gibi geri kalmış olan ülkelerinde kapitalizmin çok fazla gelişmediği, kır ekonomisinin, tarımın ilkel bir şekilde yapıldığı ülkelerde, yaşanan sosyalist devrimin, o üretim ilişkileri temelinde gerçekleşmiş olarak insani üretim ilişkileri ve insanların sosyal, kültürel bilinç düzeyi ve bu bilinçle sosyalist bir iktidarın yürütülmesi gerektiği... Bunlar hep ayrı ayrı değerlendirilmesi gereken konular diye bakıyorum. Ve böylesine geri toplumlarda yaşanmış olan sosyalist devrimlerin; insan

yapısında, bir anda kişilerin üretim biçimlerinde, kişilerin rolünün algılandığından daha fazla olduğunu düşünüyorum. Her ne kadar insanın değeri; kişiliği, ekonomik temeli ekonomik temelin belirlediği sosyal ilişkilerden kaynaklanan bir olgu ise de, son tahlilde yine insanın yapısını, karakterini belirleyen şeyler de ondan bağımsız olarak oluşabiliyor. Dolayısıyla geçmiş bize, geri toplumda yetişen insanın o toplumu, kültürü tamamen ortadan kaldırabilmenin ve kolektif temelde, kolektivizasyonla üretici bir şekilde, demokratik bir anlayış ve uygulayışla davranabilmesinin çok kolay olmadığını göstermiştir. Stalin olayının gerek Sovyetlerde gerekse bağımsız demek tam uygun düşer mi bilmiyorum, ama yoğun bir işbirliği içinde olan diğer sosyalist ülkelerde önemli bir etkisi vardı. Stalin'in, her ne kadar Stalinizmin bir anlamda bugün hâlâ savunucuları varsa da, bence insan kişiliğinde, insanların parti mantığı içinde bile özgür iradesiyle düşünmesi, davranması ve eleştirmesi gereğine karşı demokratik anlamda çok ciddi olumsuzluklar getirmiştir. Orada yaşanan olayları böyle bir gelişim sürecinden ayrı göremeyiz, düşünemeyiz diye bakıyorum.

Baykam: *Sosyalizm; o insancıl, paylaşımcı, güler yüzlü, iyiyi arayan, dünya için dürüstlüğü, doğruyu arayan güzel ütopyasını kurarken bunu baskıcı ve özgürlüğe karşı yöntemlerle yaşama geçirmiş olmaya çalışması, tarihi bir talihsizlik mi, yoksa kaçınılmaz bir mecburiyet mi?*

Atahan: Şunu yadsımıyorum. Bir toplumda belli bir siyasi iktidar ve sınıflar arasında belli çatışmalar varsa, işçi sınıfı adına davrandığını söyleyen bir siyasi parti, işçi sınıfının düşünce ve davranışını hâkim kılabilmek için, her devlet mekanizmasında olduğu gibi, o mekanizmayı kurduktan sonra, yaşatmak anlamında belli baskıcı tavırlar içine girebilir. Bence asıl talihsiz olan, işçi sınıfı adına düşündüğünü, davrandığını söyleyen insanların arasında, siyasi partinin kendi içinde dahi demokrasinin işletilmemesi ve burada özgürce eleştirisini yönelten insanlara korkunç baskılar yapılması ve hatta ayaklarının kaydırılması, isimlerinin söndürülmesine yönelik bir politika izlenmesi. Yani kendi içinde demokrasiyi yaşatamayan bir partinin, bir devletin geleceği, elbette aydınlık olamayacaktır. Bunun getirdiği bir olumsuzluk var diye düşünüyorum.

Baykam: *Stalin'in ölümünden sonra o kurulan çekirdek bir daha düzelemedi değil mi?*

Atahan: Düzelemedi. Kişiye tapınç, zaten korkunç boyutlara varmış ve o zaman devrimin birçok evladı ortadan kaldırılmış. Mekanizma kendi içinde kimliksiz ve kişiliksiz insanları önplana çıkarmaya başlamış. Kendi içinde demokrasiyi işletebilecek kişilik sahibi, yiğit insanlarla belli noktalara gitmek yerine, bu tür insanların tasfiyesi, hatta hayatlarının karartılması, söz konusu olmuş. Şimdi burada olaya tarihsel maddecilik açısından bakanlara göre her şeyi bir kişiye bağlamak, ya da insanlar önce kişilikliydi sonra kişiliksizleşti gibi bir açıklamada bulunmak pek anlaşılır olamayabiliyor, ama asıl var olan konu, o ekonomik temelin yarattığı sosyal ilişkiler ve sosyal ilişkilerle oluşan insanların sosyokültürel yapısı. Ama netice olarak insanların, daha doğrusu Sovyet insanlarının içinde bulunduğu şartlar, ileri bir batılı kapitalist ülkedeki şartlar şeklinde olsaydı, insanlar kolektif çalışmaya daha önceden ulaşabilmiş olsalardı, mutlaka bu bireyci, kişiliksiz yaklaşımlar bu ölçülerde olmayacaktı diye düşünüyorum.

Baykam: O genç yaşınızda buna benzer tahliller yapabiliyor muydunuz? Yoksa kendinizi günlük politikaya mı kaptırmıştınız?

Atahan: Tabii kimi tahliller oluyordu ama daha çok bizim için Türkiye ön plandaydı. Asıl belirleyici olan konu sosyalist devrim mi, MDD mi çerçevesinde yapılan tartışmalardı. Biz kendi içimizde bu konuda çok nettik. Zaten hayatımız MDD'nin yaklaşımına denk düşüyordu. Demin de söylemeye çalıştığım gibi, bence 68 kuşağını bu denli yığınlarla buluşturan olayın kendisi; zaten, 30 yıl sonra bugün, ana şiar olarak devam ettirdiğimiz 68'liler Vakfı da öyle, "Tam bağımsız ve gerçekten demokratik Türkiye" sloganı çerçevesinde oluşuydu. Biz onu yaşıyorduk. Meydanlarda yaşıyorduk, bugün kimi sol gruplar çok ilkel ve geri bir şey olarak değerlendiriyorlar, ama o zaman "işçi-ordu el ele" ya da "gençlik-ordu el ele" sloganlarının atıldığı günlerdi. Polislerle çatışırken bazı yerlerde olaylar büyüdüğü zaman, asker gelip müdahale ettiği zaman çok somut görüyorduk bunu. Askerin, tarafsızlığını koruma, hatta gençlere sempatiyle bakma durumları yaşanıyordu.

Baykam: Paşalar omuzlara alınıyordu.

Atahan: Alınıyordu. 15-16 Haziran olaylarında zaman zaman çoğu yerde yaşanmıştır bu. Tankların üzerine çıkılırdı. Yani o dönemlerde şu anda ordunun halka baktığı, halkın orduya baktığı soğukluğu ya da hasmane tavrı hiç görmez ve yaşamazdık. Bu bir gerçek. O

bakımdan bu tür teorik tartışmalar, açıkçası bizi çok etkilemiyordu. Yapmış olduğumuz şeylerin doğruluğunu bir anlamda kendi mücadelemiz içine taşıyabiliyorduk. M.Kemal yürüyüşü ile başlayan, boykotlar, öğrenci hareketleri ve işgallerle devam eden olaylarda antiemperyalist oluş önplandaydı. Bağımsızlık ülküsü ilkplandaydı ve bu da Kemalistlerle sosyalistler arasında ciddi bir dayanışmayı ve ittifakı getiriyordu. Belli aşamalarda her ne kadar o zamanki sosyal demokrasiyi örgütlü olarak savunan gençlerle belli gerginlikler, çatışmalar olsa da, ben biliyorum ki, o 68 kuşağının kol kola giren ve sayıları yüz binleri bulan gençliğinin önemli bir kısmı sosyal demokrat nitelikte insanlardı, sorunlar yaşamıyor ve birlikte oluyorduk.

Baykam: Türkiye'de ordu, faşist gidişi olan bir hükümeti 27 Mayıs'ta durdurmuştu. Ordu darbe yaptı. Sokağa çıkma yasağına rağmen, halk sokağa döküldü, tanklar üzerinde dans etti. 61 Anayasası geldi, solcu fikirler gelişebildi. Ordu ile olan o güzel iletişim, 60'lı yıllar boyunca hep sürdü. Gençlik bir yerde kendisini hem cumhuriyetin, hem 61 Anayasası'nın garantörü olarak görüyordu ve belki Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi'nin içine 61 Anayasası'nı ve onun getirdiği demokratik hakları da destek alıyordu desek, yanlış olmaz. Böyle bir ortamda ordunun içindeki Kemalist, devrimci aydın bakış açısı da bu yıllar boyunca buna ters düşmeyen bir yapıda süregeldi. Hatta 27 Mayıs 70'te Harbiye'de neredeyse orduyu göreve davet şeklinde atılan sloganlar vardı. Şimdi konuştuğum birçok kişi gençliğin, Amerika'nın ve AP'nin iç içe geçen ve bir ihanet olarak gördükleri tavırlarına karşı, yeni bir 27 Mayıs gibi bir müdahale beklediklerini ve gençlerin orduyu bu yönde bir ortama teşvik etmek istediğini söylüyorlar. Bununla ve 9 Mart'la ilgili yorumlarınızı rica edeceğim.

Atahan: 30 yıl öncesinden günümüze şöyle bir geçiş yapmak istiyorum. Yine birtakım kıpırdanmalar var. Ben hiçbir zaman orduyu sivil kesimden ayrı görmedim. Şimdi sivil toplumda belirli bir huzursuzluk var. Bu, dolayısıyla orduya da yansıyor. Ordu gençliği ile üniversite gençliğini ben hiçbir zaman ayrı tutmadım. Aşağı yukarı sivil gençliğin yansımaları neyse ordu gençliğinde de üç aşağı beş yukarı benzeri yansımaları görmemek mümkün değil. Yine toplumda 27 Mayıs öncesi gibi bir dalgalanma var. Bir mayalanma var. Bu, bizim sosyalistlerimizin anlamadığı veya anlamak istemedikleri bir gerçek. Üniversitelerde olabildiğince baskın, sosyalist olduğunu söyleyen, dar sol kadrolar var. Kendi içlerinde lokal hale gelmiş ve üniver-

site gençliğinden kopmuş olmalarına rağmen bir Uğur Mumcu'nun ölümü veya anmalarıyla, 10 Kasım yürüyüşleriyle görülüyor ki, toplumda artık bizim kendi çocuklarınızın da içinde olduğu üniversite kuşağı, antiemperyalist bir çizgide bağımsızlığı ve demokrasiyi savunan Kuvayı Milliye geleneği içinde diyebileceğimiz genç bir potansiyel var, gençlik bu anlamda sayısal ve potansiyel bakımdan çok büyük bir gücü oluşturmakta. Bu mutlaka ordu gençliği içinde de yansımasını yapıyordur. Bizim solumuzun anlamak istemediği konu geçmişte bizim, 30 yıl önceki politikalarınızın doğruluğu ve haklılığıdır. O zaman da biz aynı çerçeve içinde demokratik üniversite diyorduk. Özerk üniversite diyorduk, demokrasi diyorduk, bağımsızlık diyorduk ve baktığımız zaman hâlâ savunduğumuz değerler, hâlâ önümüzde somut talepler olarak duruyor. Hatta daha da geri gidilmiş. Bu kadar kötü bir noktaya gelmişiz. Dolayısıyla 30 yıl önceki bizim değerlerimiz hâlâ aşılmamış bir hedef olarak duruyor. Şimdi bu çerçeve içinde Türkiye'de olayı demokrasi bakımından ele almak gerekiyor. Salt şekil olarak; şu andaki mevcut parlamenter rejimi, parlementer sistemi, demokratik bir sistem olarak algılamak kadar büyük bir yanılgı olamaz. Büyük sermayenin yönlendirdiği medyayla yazılı ve görsel basınla partiler içinde yaşanmayan demokrasi ve liderler baskısı içinde bir ortamda geniş halk yığınlarının, emekçi yığınlarının kendi seslerini duyurabilmesi, kendi siyasetlerini üretebilmesi ve meclise yansıtabilmesi olanağı söz konusu değil. Bu görülmeksizin, bu gözden kaçırılarak şekli demokrasi içinde yine bir ünlü sosyalistin dediği gibi seçimsel demokrasinin biçimsel partileri içinde kalan bir sistemi, gerçek demokrasi gibi algılamak ve bunun şu ya da bu şekilde düzeltilmesini sağlayacak; özellikle cumhuriyet kazanımlarından bizi geri noktalara götüren karşı-devrim sürecine karşı demokrasiyi ön plana çıkarabilecek kimi girişimleri demokrasi dışı olarak değerlendirmek, çok büyük bir yanılgı olacaktır ve anladığım kadarıyla devrimcileri çok ciddi bir şekilde yol ayrımına getiren günün yakıcı sorunlarından biridir bu. Burada geçmişe, sizin sorunuza dönmek istiyorum. Ordu bu kaygıları yaşayan bir orduydu. Sivil kesimde de bu gelenek ve görenekleri yaşayan insanlar vardı. Üniversite gençliği olarak bizler o gelenekler içinde olaylara bakan, istesek de istemesek de etkileyen ve etkilenen bir durumdaydık. Çok iyi hatırlıyorum, kritik dönemlerde o zaman televizyon yoktu, radyonun başına geçerdik. "Acaba ihtilal var mı?" diye haberleri dinlerdik.

Baykam: *Hangi yıllar?*

Atahan: 71'li yıllar. Ve arkadaşlar arasında sen gençlik bakanı olacaksın, sen içişleri bakanı olacaksın şeklinde esprilerin yapıldığı bir süreç yaşandı. Yani bu denli birtakım demokrasi dışı gibi görünen, ama belki de bize, gerçek demokrasiyi getirme amacını düşleten birtakım hareketler, etkiler vardı. Ordu da bu geleneği yaşıyordu. Ben Deniz'in o THKO şeklindeki örgütlenmesini ve mücadelesinin temelinde de ordudan gelecek radikal bir hareketin beklentisi ve bir anlamda da o beklentiye yönelik davranışlar olduğuna inanıyordum. Bu benim kişisel değerlendirmem, o dönemde, o örgütlenme içinde yer alan kimi arkadaşlarımız belki buna şiddetle karşı çıkacaklardır. Ama en azından ben Deniz'in bilincinde olmasa bile bilinçaltında böyle bir gerekçenin olduğuna inanıyorum.

Baykam: *Mustafa Gürkan diyor ki, "en kralı bile kıvırtmasın, sosyalistler askeri cuntaya oynuyordu." Bu sizi doğruluyor. Belki bugünün bakış açısından etkilenip geçmişi başka gözlüklerle yorumlama çabasına girenler de oluyor. 12 Mart ve daha sonra Balyoz Harekâtı gençlerin üzerine çöktü. Herhalde ordudan bunu hiç beklemiyordunuz, değil mi? Kötü izlerini bugüne kadar üzerimizden atamadığımız süreç böyle başlamış oldu. Çok büyük bir düş kırıklığı mıydı? Sanki 27 Mayıs'la bağlantınızı kaybetmişsiniz gibi...*

Atahan: Genel olarak bu görüşe katılıyorum. Açıkçası kendi adıma yanlış anlaşılmaktan da çekiniyorum. Bazı şeyler olup bittikten sonra insanlar, ben zaten biliyordum, yapıyordum ediyordum vs. gibi böbürlenme noktasına gelebilir. Böyle bir düşünceyle söylemediğimi öncelikle belirtmek istiyorum, ama o günkü şartlarda bunlar beklemediğim şeyler değildi. Az önce de söylemeye çalıştım. Benim Denizlerden bir anda o tarihlerde ayrılma nedenim, uygulanan politikaların yanlışlığını o günkü şartlarda kendi başıma görebilmemden kaynaklanıyordu. Ve Türkiye'de ordu hareketinin 9 Mart hareketi ile beraber akamete uğratılması ve ordu gençliğinin yapacağı girişimin bir yandan da nötralize edilerek ordu generallerince, komuta kademesince olayların 12 Mart şeklinde yapılması neticesinde, bir beklentinin şartları ortadan kaldırılmıştı. Bu zaman dilimi içinde görülmüştü ve görülecekti. Üstüne üstlük demin ayrıldığımızı söylediğim kimi arkadaşlarımızın THKO ya da THKP-C şeklindeki örgütlenmeleri ve bu örgütlenmelerle kendi kitlesinden kopan, deyim yerindeyse silahlı çete mücadelelerine giren arkadaşlarımız, burada ordu gençliğinin giderek

zor durumda kalmasını sağlayan politikalar izlediler. Yani sivilde yaşandığı gibi ordunun da kendi içinde çok ciddi bir çatışma gerçekleşti. O günkü şartlarda belli cepheleşmeler söz konusu oldu ve ordunun sivil kesimdeki uzantıları, bizim gençliğin ordu içindeki uzantılarının süratle güçlenme süreci başladı. Bu anlamda, Elrom'un kaçırılması, öldürülmesi ve daha sonra Kızıldere'ye kadar uzanan gelişmeler değerlendirildiği zaman 12 Mart Muhtırası ile ordu içindeki radikal gelişimi nötralize eden komutanların, deyim yerindeyse ekmeğine yağ sürülen bir politika izlendi. Ve bu politikayla ordu içinde Amerikan gizli servislerinin ve bizdeki siyasi iktidarların korktuğu kesim durduruldu. Yoksa biz gençlerin yaptığı hareketlerden kimsenin pek korktuğu yoktu. Korkulan, gençlerin yaratmış olduğu eylemlerle askeri kesimin etkilenmesiydi. Ama sol olarak yaşadığımız yanlış taktik ve stratejik süreçle ordunun üst kademesinden ordu içindeki 27 Mayıs geleneğindeki örgütlenmelerin tasfiyesi sağlandı.

Baykam: *Kendimi ordunun yerine koyuyorum. Elrom olayını düşünelim, ordu iç ve dış güvenliği sağlamakla görevli. Yabancı bir diplomatın güvenliğinden de kendini doğal olarak sorumlu hisseder.*

Atahan: Bence bir anlamda doğrudan olmasa bile politik sorumluluğu da üstlenmiş. İktidarı değiştirmiş, reform hükümeti kurdurmuş, böyle bir ortamda o yapılan hareketleri, doğrudan doğruya kendisine yapılmış hareketler olarak algılaması da bu koşulları hızlandırdı.

Baykam: *Peki gençlik silaha sarılacağına, marjinalleşeceğine, hücreleşeceğine kitlesel kalsaydı, o 68 Mayıs, Haziran, Temmuzundaki havasını canlı tutabilseydi, adım adım ülkeyi yeni bir 27 Mayıs'a götürebilir miydi?*

Atahan: Olabilirdi. Ama bu sorudan şöyle bir sonuç çıkmamalı: Yani sizin deyiminizle "gençliğin çeteleşmesi ve kitlesel mücadeleden kopması nedeniyle 12 Mart oldu" gibi bir noktaya varamayız. 27 Mayıs niteliğindeki bir hareketin nötralize edilmesini de bu nedenden dolayı gençliğe yükleyemeyiz. Zaten o söylediğiniz süreç yaşandı. Ve burada bizim şu anda bilemediğimiz, somut olarak göremediğimiz, çok daha ilerilerde gizli servislerin belgeleri ortaya çıktığı zaman belki çok daha net bir şekilde ortaya konulabilecek olan şeyler var. Bizim mücadelelerimiz, asker gençliği içinde de yankısını buluyordu. Göksen'in olayları var, Sarpların bildirileri var. Yani askeri alt kademelerde de bu kendi yankısını ister istemez buluyordu. Ordudaki bu gelişmelerin durdurulmasını, nötralize edilmesi hadisesini gizli servis-

lerin olağanüstü çalışmalarında aramak gerekiyor. Bir yandan gençlik provokasyona itilmeye çalışılıyordu, bir yandan ordu içindeki gençlik hareketleri, ordu gençliği de provoke edilmeye çalışılıyordu. Böyle bir süreç yaşandı. Bildiğimiz gibi bu 9 Mart demiş olduğumuz olay çerçevesindeki bazı girişimlerin durdurulmuş olması ve 12 Mart'ın hayata geçirilmesi süreci var. Şimdi bu nedenle gizli servislerin olağanüstü becerisi sayesinde, zaten 27 Mayıs gibi bir hareket kapıdan dönmüştür. Bunlar olmasaydı kapıdan dönmezdi, hayata geçerdi, geçebilirdi...

Baykam: *Bu soruyu sorarken, bilgi almak için şunu da soruyorum; spekülatif bir soru değil. Çünkü Aydın Kırışoğlu ve Celil Gürkan gibi subayların 27 Mayıs gibi bir hareketi zaten örgütleme çabalarını çok ileri safhalara götürdüklerini de biliyoruz. Acaba bu çalışmaların yanında, "gençler silaha sarıldı" freni olmasaydı başka bir akış olabilir miydi?*

Atahan: Evet, şöyle de diyebiliriz; Türkiye'de 27 Mayıs niteliğinde bir hareket gizli servislerin müdahalesi ile akamete uğratılmıştır. 9 Mart ve 12 Mart farklılığının temelinde bu yatıyor. 12 Mart gibi nötralize edici bir politikaya rağmen, o zamana kadar bir anlamda 27 Mayıs niteliğindeki bir harekete sebep olmak amacıyla yapılan, gençliğin içinden çıkan kimi örgütsel mücadeleler ondan sonra bu sefer zıttına atlamak noktasına geldi ve öyle bir ortamdan sonra devam etmeleri, ordu içindeki belli kesimin tasfiye etme sürecini hızlandırdı. Bu anlamda sizin sorunuzu ele alabiliriz, gençlik ve gençliğin içinden çıkan kimi unsurlar silahlı mücadele konusunda direterek bu tür radikal hareketlere devam etmek yerine, işçi sınıfına, emekçi halka, kendi kitlesine, gençliğe dönük, daha yapıcı bir politika içine dönebilselerdi, 12 Mart'taki nötralizasyon politikasına rağmen tasfiyelerin çok hızlı bir şekilde yapılamayacağına, hatta 12 Mart'ın göstermelik bir çerçevedeki birtakım radikal hareketleri yapma anlamındaki tavırlarından çok kolay sıyrılamayabileceğine de inanıyorum. Burada olay gençlerin zaafından çok, bence Türkiye'de emekçi yığınlarının bir partisi olmaması ve bir sosyalist partinin gerçek anlamda işçi sınıfı partisinin olmayışından kaynaklı olaylardır. Bu olsaydı ben inanıyorum ki, gençlerin bu tür çete mücadelesine gitmesinin de önünü bir anlamda almak mümkün olabilirdi.

Baykam: *Yani TİP ile gençlik arasındaki kopuştan sonra, başka bir partileşme sürecine girileceğine, DÖB, Dev-Genç derken THKO'ya gidildi. Bir kitlesel legal halk hareketi olacağına THKO' ya*

gitti. Veya varolan CHP gibi kitle partisine bu fikirler acaba empoze edilebilir mi gibi bir politika seçilmedi, hareket marjinalleşti. TİP'in bu gençlik rüzgârını arkasına alamamasındaki tutuculuğun, Türkiye'nin son 20-25 yılını toptan etkilediğini söyleyebilir miyiz?

Atahan: Evet söyleyebiliriz. TİP'in günahı kuruluş aşamasında da var. Yani kendisinden önceki sol hareketlerin sağlıklı bir değerlendirmesini yaparak onun mirası üzerine kurulmak yerine, kendisini miras yapmıştır. Hatta kimi eski sosyalistleri, bunlar sicilli komünist gerekçesiyle üye yapmamıştır. Mihri Belli'yi, Kıvılcımlı'yı almamıştır. Şimdi buralardan gelen bir zaafiyet var, ben o günkü gençlerin psikolojisini anlatmak bakımından bir örnek vereyim; söylediğiniz süreç içinde örneğin Kıvılcımlı bir parti momentine atlanabilmesi bakımından çok büyük bir emek ve zaman harcamıştır. Gençlerin içine giriyor, birçok yerde birçok seminer veriyor, birçok panel düzenliyordu. SBF'ne yine bir konferans vermek için gitmişti. O dönemin gençlik liderlerinden Yusuf Küpeli, Kıvılcımlı konuşurken, "Sen ne konuşuyorsun ya, halk savaşı zaten başladı" şeklinde bir tavırla, kendine göre deyim yerindeyse biraz küstah bir tavır içinde bir müdahale yapmış ve salonu kendisiyle birlikte davranan gençlerle terk ederek gitmiştir. Yani gençlerin o günkü şartlarda artık olaylara bakışı o noktaya gelmişti.

Baykam: Elrom'un ölüm haberini aldığınızda neredeydiniz?

Atahan: Kaçırılması sürecinde ben firardaydım. 12 Mart'tan sonra sıkıyönetim ilanı ve arkasından geniş tutuklama hareketleri başladığında aranıyordum. İstanbul'daydım. Gelişmeleri zor şartlarda kaldığımız yerlerde, basından üzüntüyle izliyorduk. O günkü şartlarda kaçırılmasının antidemokratik gelişmeleri hızlandıracağı belliydi. Nitekim ünlü Fırtına-1 Harekâtları böyle başlamıştı.

Baykam: Daha önce kaçırılan fakat serbest bırakılan yabancılar olmuştu. Elrom'un kaçırıldıktan sonra öldürülmesi, sanki o dönem için tam bir alt üst olma, karanlığa geçme, geri dönülmez hata işleme gibi bir dönemeci oluşturdu diyebilir miyiz?

Atahan: Sanıyorum denebilir. Nitekim öldürülme kararı verilmesinde de bu gerekçeler yatıyordu. Yani hâlâ birtakım insanlar silahlı mücadelenin devam ettirilip ettirilmemesi konusunda, kendi içlerimle bile çelişki yaşıyorlardı. Yani başka bir deyişle, bunu arkasındaki gemileri yakmaya yönelik bir politika olarak da ele almak mümkündü herhalde.

Baykam: Siz nerede saklandınız?

Atahan: Uzun bir dönemdi o. Değişik yerlerde, hiç tanımadığımız ve bize sempatiyle bakan kimi ailelerin yanında kalıyorduk. Çok ilginçtir, tanıdığımız kimi insanlar korkarken, sade, halktan kimi vatandaşların, bizimle doğrudan ilişkisi olmayan insanların yerlerinde, değişik zamanlarda kalma ve barınma zorundaydık.

Baykam: Peki bu tanımadığınız kişilerle nasıl karşılaşıyordunuz?

Atahan: Tanıdığımız birinin yanına gidiyoruz, bir gün ya da iki gün sonra naz yapmaya başlıyor, belli yanında kalmamızı istemiyor. Onun tanıdığı, bizim hiç tanımadığımız insanlar, gelsin bende kalsın diyor. Kimi emekli subayların yanında kaldık. 27 Mayıs döneminde emekli olmuş kimi insanlar vardı mesela, Fırtına-1'lerde en zor şartlarda oralarda kaldık. Hâlâ ilişkilerimiz devam eder onlarla.

Baykam: O dönem evinde kaldığınız kişilerle kalıcı dostluklar kurdunuz mu?

Atahan: Evet. Hatta hâlâ anne ve baba diye hitap ederim onlara, çünkü gerçekten belli bir dönem bize ana babalık yapmışlardır.

Baykam: Ne kadar kaldınız?

Atahan: Aşağı yukarı 3-4 ay ve belki biraz daha fazla. O ünlü Fırtına-1 Harekâtlarının olduğu dönemlerde onların yanında kaldım.

Baykam: Emekli subay oldu mu güvenli bir yer oluyor. Çünkü aramaya geldiler mi, belki aramadan gidiyorlardı değil mi?

Atahan: Evet, ama arıyorlardı. O zaman da çatı arasında falan kaldık. Daha sonra değişik yerlerde işçi olarak çalıştım. İşçi sınıfı içinde doğrudan yer alarak kendimizi sakladık...

Baykam: Elrom olayında büyük İstanbul araması yapılırken siz nerede saklanıyordunuz?

Atahan: Bakırköy Akıl Hastanesi'nin bahçesindeydim.

Baykam: Deli rolü mü yapıyordunuz?

Atahan: Hayır, geniş bahçesinde saklanıyordum. Geniş bahçede öbek öbek çalılar falan vardı. O bütün bir gün çalıların içinde kaldım.

Baykam: Yanınızda kim vardı?

Atahan: Kimse yoktu. Tek başımaydım. Aslında evde kalıyordum. Sokağa çıkma yasağını duyunca, bütün evler aranacağı için bir gün önce, sabaha karşı yasak başlamadan evden çıktım, oraya gittim ve ertesi gün tekrar kaldığım eve döndüm.

Baykam: Peki o dönem ne kadar saklandınız? Yakalandınız mı?

Teslim mi oldunuz?

Atahan: Uzun süre kaçan arkadaşlardan biri de bendim. 74 affına kadar

Baykam: Başardınız. Bunu başaran rastladığım ender kişilerdensiniz. Sonradan teslim olmanıza rağmen af aynen uygulandı mı?

Atahan: Tabii. Zaten onun için teslim oldum.

Baykam: Ne yaptılar?

Atahan: Tutuklandım, işlem yaptılar, gıyabi tutuklanmalar vicahiye çevrildi ve hemen tekrar kaldırıldı.

Baykam: Peki bu dönem niye aranıyordunuz? Size yapılan suçlama neydi?

Atahan: Ben Dev-Genç'in İstanbul Bölge Yürütme Kurulu üyesiydim. O nedenle.

Baykam: Nasıl olsa bir olaya karışmıştır diye mi?

Atahan: Evet, karıştığımız olaylar da vardı. Dev-Genç'le ilgili davalar açılınca, geçmişteki kimi olaylardan ve yönetici olmaktan dolayı yargılanmam söz konusu olmuştu.

Baykam: Bir silahlı eyleme karışmamıştınız değil mi?

Atahan: Savunma için silah taşıdığım olmuştu.

Baykam: Banka soyma olaylarına karışmamıştınız...

Atahan: Hayır. Çünkü o tür mücadele yöntemlerini benimsemediğim için yollarımız ayrılmıştı.

Baykam: Denizlerin idamını durdurmak için imza toplandı, senatörler, eski Milli Birlikçiler çaba harcadılar. Başaramadılar ve bildiğimiz o acı son geldi. İdamlar sizi nasıl etkiledi?

Atahan: Tabii çok yıkıcı bir etki yaptı. Deniz'le son konuşmamı hatırlıyorum, o belli bir yola girmişti, ben kendime göre bir yola girmiştim. Taban tabana zıt bir anlayış ve uygulama söz konusuydu. Kendi adıma vicdanen bir kere daha konuşmak amacıyla gittim, kendisiyle konuştum. Deyim yerindeyse, izlemekte olduğu yolun bir çıkmaz olduğunu, kendimce kelimeleri tartarak, seçerek, üstü kapalı bir şekilde anlatmaya, uyarmaya çalıştığımı hatırlıyorum. Onun belli adımları atması söz konusuydu. Atmıştı bile. ODTÜ'de konuştuğumuz zaman, polis vurulduğu ve banka soygunlarının olduğu dönemlerdi. O yolunu seçmişti sanıyorum. Çok sevdiğim, saydığım, kendi parçam gibi gördüğüm bir arkadaşımdı. Bizim liderimizdi. 68 kuşağı olarak yapılan hereketlerde liderimizdi. İdam kararının verilmesi ve onun uygulanmasına karşı çıkma süreci içinde kaçak olmamdan dolayı

doğrudan bir şey yapamamanın aczi vardı, öbür arkadaşlarımızın girişimlerinin çözüm yolu olmayacağını, hatta bir anlamda aleyhte etki yaptığını görüyor, üzülüyorduk. Şimdiki eşim, o zaman kız yurdunda kalırdı. Geniş kampanyalarla, öğrencileri imza kampanyasına kattığını ve o çerçevede bir şeyler yapmaya çalıştığını hatırlıyorum, fazla bir şey yapamadık.

Baykam: Deniz'le 201 numaralı odasında mı görüştünüz?

Atahan: Hayır, aşağıda kantinde. Geldiğimi öğrenince, kendisi indi, aşağıda görüştük. Uzun boylu bir konuşmaya dahi girmedi.

Baykam: Mahir'le tanıştınız mı?

Atahan: Mahir'le tanışmamız öğrenci hareketleri içindeydi, ama ondan öte yoğun bir ilişkimiz olmadı.

Baykam: 30 yıl sonra geriye, yaşananlara baktığımızda, keşke şu şöyle, bu böyle olsaydı diyor musunuz?

Atahan: Dolu dolu yaşadığımızı, haklı bir mücadele yapıldığını düşünüyorum. Ama insanın şimdiki aklıyla tarihe müdahale etme olanağı olsa, mutlaka, şurada şöyle olsa, burada böyle olsa daha iyi olurdu diye çıkardığı dersler vardır. Kısadan hisse, ben diyorum ki, 69'larda keşke başta işçi sınıfı olmak üzere, Türkiye'nin emekçi ve yoksul tabakasını kucaklayacak gerçek anlamda bir işçi partisi olsaydı... O mutlaka Türkiye'nin akışını, geleceğini değiştirirdi diye düşünüyorum. Ama hiç değilse geleceğe müdahale edebiliriz, çıkaracağımız dersler var. Ne yazık ki, 30 yıl öncesi için söylediğimi yine söylüyorum. Şu anda da aynı durumlar, sıkıntılar yaşanıyor. Türkiye'nin gerçekten sorunlarına sahip çıkmayı hedefleyen, işçi sınıfına ve geniş halk yığınlarına seslenebilecek ciddi bir siyasallaşma hareketi, şu anda da aynı şekilde önümüzde gündemde duruyor.

Baykam: 68'lilerden ikinci Cumhuriyetçi olanlara nasıl bakıyorsunuz?

Atahan: Yadırgıyorum. 68 kuşağı, belli bir düşünce ve davranış çizgisindedir. Özellikle, içinden gelen insanların böyle bir noktaya ulaşmasını algılayabilmiş değilim. Onların böyle konuşmaya hakkı yok. Başka bir ortamda yetişen bir insanın böyle düşünmesini, bir anlamda mazur görebilirim; ama bizim kuşağın değerleriyle, yaşamış olduklarımızla, bunların muhasebesini yaparak böyle bir noktaya aklıselimle varmak mümkün değildir diye düşünüyorum. Kuvayı Milliye geleneğinin terk edilmesini, o gelenek çerçevesinde birlikteliklerin bozulmasını da hiç hoş karşılamıyorum.

Baykam: Bugünün gençliği içinde, yine birbiri içinde çeşitli sol fraksiyonlara bölünmeler var. Kimisinin silaha sarılıp kimisinin silaha bile sarılmadan sırf yıkıcı söylem geliştirerek bir politika güttesini, kitlelerden kopmayı bir yaşam tarzı haline getirip faşizmden ve faşizmin baskılarından sözde şikâyet eder görünüp bunu değiştirmek için somut hiçbir şey yapamaz konumda olmalarını herhalde fark ediyorsunuz? Bunu nasıl karşılıyorsunuz?

Atahan: Bizler, o kadar güçlü olmamıza, kitlesel bir çıkıştan gelmemize, o zaman toplumda büyük bir etki yaratmamıza rağmen, siyasi parti sentezine ulaşamayışımızdan dolayı dağınıklığa uğradık ve bilinen acıklı noktalara gidildi. Birisinin bir sözü vardı hatırlayamayacağım, ama sanıyorum, geçmişle ilgili olarak "yaşanan ilk olay trajik, bir daha yaşanmaya kalkışılan ise trajikomik olur" şeklinde bir sözdür. Bizim kuşağın, idam sehpalarında ya da polis kurşunlarıyla katledilmeleriyle son bulması, bir dramdı, trajediydi. Ama şimdi yaşananlar bir anlamda gerçekten trajikomik hale dönüşmüş durumda. Ortada kitlesellik yok, etki alanı yok. Ne yapıldığı, ne edildiği belli değil. Bir avuç insanın, kendi içinde aynı oyunu sürdürmeye kalkışması, ne kendilerine ne de Türkiye halkına hiçbir şey getirmiyor ve getirmesi de mümkün değil. Bence 68'in en büyük özelliği, kitlesel olmasıydı. Biz yürüdüğümüz zaman, on binler sokağa akabiliyordu. Hiç unutmuyorum o "Kanlı Pazar" günü, abartısız bir ucu Taksim'e ulaşmışken, bir ucu da Beyazıt Meydanı'ndaydı insanların. Diğer önemli bir özellik, hareketin demokratik olmasıydı. Kendi içimizde olabildiğince demokrasiyi işletme durumunda olabiliyorduk. Hani zaman zaman gençliğin getirdiği dinamizmle gözükaralıkla, kimi kafa, gözler icabında yarılabiliyordu belki, ama sonuç olarak kendi içimizde değişik düşünceleri yansıtabilme demokrasisini işletebiliyorduk. Yine belirgin bir özellik, hoşgörü vardı. Karşılıklı ilişkilerde gerçekten birbirimize hoşgörüyle bakabiliyorduk. Şimdi bunların hiçbiri kalmadı. Yani ne yığınsallık var, ne demokrasi, ne hoşgörü... Ama üniversite gençliğinin geniş bir kesiminde, tıpkı 27 Mayıs sonrası gelişmelerdeki gibi bir mayalanma var ve antiemperyalist çizgide yoğun bir gençlik potansiyeli var. Bu potansiyelin içinde derli toplu, tutarlı bir politikayla gençlik kendi mücadelesine sahip çıkabilirse, o yığınsallık bir daha yakalanabilir. Uğur Mumcu olayında on binler kendiliğinden hareketc geçebiliyor. Bizim dönemimizde olduğu gibi belli bir örgütlenmeyle, bu ivmeyi yakalamak gerekiyor. Şimdiki aktif örgütler, toplumdan

kopmuş, lokalize hale gelmiş fraksiyonlar halinde. Bunun giderilmesi lazım.

Baykam: *Türkiye'de 2. Cumhuriyetçilerin; şeriatçılar ve laik-demokratik güçler, Silahlı Kuvvetler arasındaki gerginlikte, şeriatçı-köktendincilerin yanında yer almasının yarattığı tartışma kaosunu yaşıyor...*

Atahan: 2. Cumhuriyetçiler konusunda, çok dikkat edilmesi gereken noktalar var. Yani ordunun bu konuda gösterdiği duyarlılık. Ben bunu tartışmıyorum. Gösterdiği duyarlılığın ne olduğunu ya da ne olacağını tartışmak istiyorum. 2. Cumhuriyetçilerin getirdiği korkunç yıkımlardan bir tanesi bağımsızlık meselesidir. Bir globalleşme çerçevesi içinde olaylar getirildi, ortaya atıldı. Bütün eksiğimize gediğimize rağmen biz, tam bağımsızlık ülküsünü ön planda tutmaya çalışıyorduk 68 kuşağı olarak. Toplumda bunun belli bir değeri vardı, askeri kesim içine de bunun yansıdığını görüyorduk. Kapitülasyonlara karşı, dış sömürüye karşı, emperyalizme karşı bir duyarlılığımız vardı ve bunun asker içinde de yansımasını görüyorduk. 2. Cumhuriyet salgını öyle noktalara kadar geldi ki işveren kesiminin beyinsel, düşünsel bazda baskıları yüzünden bir kargaşa yaşanıyor. Mesela Avrupa Birliği konusu, öyle oldu ki kimi aydınlarımız bile, "Aman bir an önce AB olusun, Avrupa'ya entegre olalım da Türkiye'ye de ancak o zaman demokrasi gelir" gibi çarpık bir anlayış, dillendirmeye başladı. Burada önemli olan, ülkenin çıkarlarıdır. Ülkenin çıkarları böyle bir birliktelikte ne ölçüde korunabilecektir? Bunların iyi değerlendirilmesi lazım, bir avuç para babasının çıkarları ile Türkiye'nin çıkarları aym noktada buluşmuyor. Bunları açıkça ortaya koymak lazım. Az önce de söylediğim gibi, soldaki bu zaaflar, sivilde ne varsa, askerde de o var anlamındadır. Soldaki bizim bu zaaflarımızın askeri kesime de yansıdığına inanıyorum. 27 Mayıs döneminde veya daha sonraki süreçlerde olduğu kadar askeri kesim içinde de bağımsızlık konusunun, Türkiye'nin hak ve çıkarlarının genel bütünlük olarak korunmasında, antiemperyalizm temelindeki mücadelede eskiden olduğu kadar duyarlı olunamayacağı gibi bir kuşku var bende. Bu entegrasyon olayı o kadar dayatılmış ve bunlar bugün o kadar varsayılır hadiseler haline gelmiş ki, bunlar vazgeçilemez ve kaçınılmaz bir değer olarak ele alımyor. Bu konularda endişelerim var. Bu endişeler dışında olaya bakacak olursak Türkiye'de yine devrim kazanımlarının korunmasında, hayata geçirilmesinde, burada kaybetmiş olduğumuz, devletin bir anlamda

kemirilen kimi değerlerimizin korunmasında ve yeniden inşaası konusunda, inanıyorum ki, ordu gençliğinin çok ciddi moral etkileri vardır. Onlar da kendilerine göre birtakım dersler çıkartmış durumdalar ve yasal prosedür içinde bunların hayata geçirilmesini istiyorlar.

Deniz Gezmiş'in, İÜ Hukuk Fakültesi, FKÖ Kimliği ve TİP'e üye kayıt formu.

Mehmet Beşlioğlu

Baykam: *Detaylara ve o günlere gelmeden önce 1968 ekseni etrafında aile konumunuz neydi? Politikaya ilginiz kaç senedir vardı?*

Beşlioğlu: Bütün aile CHP'liydi. Ailemizden Kuvayı Milliye'de, 1. Dünya Harbi'nde şehit olanlar var. Dolayısıyla o kültür içerisinde yetiştim. Babam Atatürk'ün ve İsmet İnönü'nün hayranıydı. Atatürk veya İnönü'ye laf söyleyene silah çektiğini gördüm çocukken... Sonra Mülkiye'ye gittim. O zamanlar ilkokullarda Atatürk çok önemliydi. Öğretmenler Kemalist'ti, ilkokulda kesinlikle din istismarı olmazdı. Mesela "Allah böyle yaratmış" yerine "doğa böyle yaratmış" kelimesini kullanırdık. Daha sonra 1960 ihtilali oldu. 60 ihtilali öncesindeki Menderes'in o korkunç baskıcı dönemini ailemizin CHP'li olması

nedeniyle bizatihi yaşadık. 27 Mayıs 1960 sabahı adeta derin nefes aldık.

Baykam: Nasıl hatırlıyorsunuz o sabahı?

Beşlioğlu: İlkokulu bitirmiştim o sene. Sabahleyin kalktık. Bataryayla çalışan eski radyoyu daha açmadan ekmek almak için çıktım. Askerlerin Ziraat bankasını, hükümet konağını işgal ettiğini gördüm. Amcama gittim. "Atatürkçü askerler, DP'yi devirmişler" dedi. 27 Mayıs'ın arkasından hürriyet ortamı doğdu... Yani ailemin, öğretmenlerin daha önce bana aşıladığı Kemalist fikirlerle yetişirken diğer tarafta Menderes'in baskıcı politikasını kendi üzerimizde çocuk yaşta hissederek büyüdük. DP'liler son derece rahat hareket ediyorlardı. Tabir-i caizse Abdullah Çatlı'nın kanunen adam öldürmesi gibi onlar istediğini yapıyorlardı. CHP'liler ise ikinci sınıf vatandaş gibiydiler. Mahkeme ve karakollar DP örgütü gibi çalışıyordu. Yani o baskılarla yetiştiğimiz için de, 27 Mayıs'ın arkasından geniş hürriyeti hissettik. Ondan sonra kişiliğimiz bu hürriyet ortamı içerisinde, 27 Mayısçıların da topluma aşıladığı Kemalist fikiler içerisinde gelişti. Ortaokul ve lise tahsilimiz o fikirler içerisinde gelişip boy attı. İşçi Partisi'nin ve Kemalist fikirlerin daha özgürce söylendiğini görüyorduk. Lise öğrencisiyken İşçi Partisi'ne büyük bir sempati duydum. Ama diğer taraftan bir de korku vardı içimizde. Yani işte bunlar komünistlerdir diyorduk. Komünizm korkusu toplumda işlenen bir şey olduğu için de, sempati duymakla birlikte onlara yardımcı olma durumumuz olmuyordu tabii.

Baykam: Bu çelişkiyi nasıl yaşıyordunuz? Kemalist olmanız ve çevrenizde TİP'lilere komünist denmesi. Evde ne gibi konuşmalar geçiyordu bu konuda?

Beşlioğlu: Ailemizde kesinlikle TİPe sempati duyulmuyordu. Çünkü Rusya'da bir işçi ihtilaliyle komünizmin geldiği aşağı yukarı şematik olarak kafalarda biliniyordu. Bizi lisede okutan hocalar çok aydın insanlardı. Mantık felsefe okuyorduk. Felsefe derslerinde çok kısa da olsa objektif şekilde anlatıyorlardı hocalarımız.. Bize muhtelif kitaplar okumamızı salık veriyorlardı. Mesela kompozisyon dersinde hocamız, Yaşar Kemal'in İnce Memed'ini vermişti oku diye... Zannediyorum o zaman tek ciltti o kitap. Romanı çok beğendim. Yaşar Kemal gibi bir insanın kötü olamayacağını düşündüm kendi kendime... O da TİP'deydi. TİP'in muhtelif bütün propaganda ve radyo konuşmalarını duyuyordum. O zaman televizyon yoktu. Şimdi o konuş-

malarından vatansever olduklarını falan anlıyordum. Ama öbür taraftan da işte kendi kafamdan babam Kemalist, ama bunları sevmiyor acaba niye böyle diye düşünüyordum...

Baykam: *Rahatça soramıyordunuz babanıza bunları değil mi?*

Beşlioğlu: "Bu komünist oldu" der diye hiç soramıyordum. O şekilde işte ikili yaşam içerisinde Cumhuriyet'i, İlhan Selçuk'u okuyordum. Zaman zaman Akşam gazetesinde Çetin Altan'ı okumaya başladım. O zamanlar Vietnam'da savaşanlara karşı bir sempati duyuyorduk. Bu arada başkan Kennedy'nin öldürülmesi olayını sanki bizim devlet başkanımız öldürülmüş gibi üzüntüyle karşıladık. Çok iyi bir insan olduğunu düşünüyorduk onun. Radyoda yaşamı hakında genel diziler falan olmuştu, sempati duymuştum kendisine karşı. Daha sonra bu Kıbrıs olayları alevlenince Johnson'un o meşhur mektubu yazıldı. Tabii biz 27 Mayıs ihtilalinin arkasından ordumuzun, subaylarımızın çok büyük insanlar olduğunu, dünyada üstesinden gelemeyecek hiçbir şeyin olamayacağını düşünüyorduk. Güçlü bir devletiz. Kurtuluş Savaşı'nı yapmışız. Kaç tane devlet bize saldırmış. İsmet Paşa gibi istiklal kahramanı birine böyle bir mektubu yazmaya nasıl cesaret eder bu adam? İsmet Paşa da buna karşı nasıl pasif kalır? İsmet Paşa kalkmış bunun arkasından Johnson'un gönderdiği uçakla Amerika'ya gitmiş. Bunu çok yadırgadık. Hatta CHP'ye karşı bir soğuma başladı bizde... Daha sonra İsmet Paşa Amerika'dayken hükümet düşürüldü. Ondan sonra yeni hükümet kuruldu falan... İsmet Paşa düşürülünce de, tekrar bu defa "acaba İsmet Paşa Amerika'ya gitti ama demek ki iyi bir insanmış" demeye başladık. İsmet Paşa bir laf etmişti o sıralarda...

Baykam: *"Yeni bir dünya kurulur, Türkiye dünyadaki yerini alır."*

Beşlioğlu: İsmet Paşa'nın bu sözü Amerika'nın öyle pek de sevilecek bir ülke olmadığını bize yavaş yavaş hissetirmeye başladı. Arkasından Haydar Kırıkkanat'ın "ikili anlaşmalar" diye bir kitabı çıkmıştı. O kitabı alıp alelacele okudum. Ve artık Amerikan düşmanlığı bende yer etmeye başladı. Amerika'ya karşı en iyi tavır sergileyen İşçi Partisi'ydi o zaman. Dolayısıyla İşçi Partisi'ne giderek sempati çoğalmaya başladı. Amerika'da zaten Kennedy'nin CIA ve emperyalist güçler tarafından öldürüldüğü konusunda da çok iddialar vardı. Vietnam Savaşı'nı körüklemek isteyen zihniyet dünyada tabii çok Amerika'yı gittikçe daha emperyalist bir yörüngeye zaten taşıyordu.

Baykam: *Peki Kore Savaşı'nın izleri nasıl yaşanıyordu o yıllarda?*

Beşlioğlu: Ben küçüktüm ama. Kore Savaşı'nın bittiği dönemleri hatırlıyorum. Askerler geri dönüyorlardı. Kore Savaşı'na asker gönderme olayının yanlış olduğu gündeme geldi.

Baykam: *Peki üniversiteye dönelim. Öğrenciler arasında o dönem TİP'e sempati duyanlar ve diğerleri arasında bir ikilem vardı.*

Beşlioğlu: İlk girdiğimizde Mülkiye'de çok geniş bir özgürlük ortamı vardı. İşçi Partili gençler var. İkilem içinde kaldım bir süre... Bunlarda komünizmi çok rahat tartışıyorlar, acaba bunlarda tamamen Rus yanlısı mı? Kendi kafamda çözümleyemiyordum. İlk etapta aramızda tartışmalar falan geçti. Sonra Yusuf Küpeli var, 21 Mayıscılardan... onunla tanıştık, beni Sosyalist Fikir Kulübü'ne götürdü. Orada seminerler toplantılar oluyordu. Sıkılıyordum. Sonra, 69 yılının ilkbaharında büyük bir boykot dalgası patladı. Mülkiye o boykota katılmadı. Dernek başkanı Murat Balcıoğlu'ydu. Sonra Mahir Çayan Fransa'dan döndü. Yusuf bizi tanıştırdı.

Baykam: *O tanışmayı anlatsanıza?*

Beşlioğlu: Yusufu çok sevdim. Çok cesur, mert ve insancıl, gözünü budaktan esirgemeyen, çok iyi bir çocuktu, arkadaşlığımız çok iyi gelişti. Mülkiye'nin arkasında yatakhane bölümünün böyle balkonumsu bir yeri var, orada otururken grand tuvalet birisi geldi. Yakışıklı bir çocuk... Yanında da kravatlı, yaşlı birisi daha var, ondan daha yaşlı... "Ben Mahir'in amcasıyım," dedi. Enver Çayan. Sonra öbürü de, "Ben Mahir Çayan," dedi. İlk orada tanıştık Mahir'le...

Baykam: *Daha önce adını duymuş muydunuz?*

Beşlioğlu: Adını duyuyordum tabii... Yani Fikir Kulübü'ne başkanlık yapmış daha önce... Ondan sonra Mahir'le de çok iyi arkadaş olduk. Mahir de mert, cesur bir oğlan. O arada İşçi Partisi'ne karşı bir hareket başlattı Mahir ve açık açık İşçi Partisi'nin, o çalışmalarından sıkıldığını söyledi. O arada sonbahara doğru Murat Balcıoğlu'nun yönetiminde olduğu bir boykota girdik. Ama daha ziyade Yusuf idare ediyordu boykotu... Okula bir saldırı olursa diye... Mahir o ara pek gelmiyordu okula... Boykot bittikten sonra geldi.

Baykam: *Sonra bitirdiler boykotu, öyle mi?*

Beşlioğlu: Bir gün apar topar "boykotu kaldırın, kalkmazsa askeri cunta yönetime el koyacak" denildi. Halbuki boykot başlarken büyük bir tantanayla başlatılmıştı. Boykot kaldırıldıktan sonra Mülkiye'de değerlendirme toplantısı yaptık. O toplantıda Hulki Bila,

(Hikmet Bila'nın ağabeyi), cunta olayının tamamen yalan olduğunu, boykotun kaldırılmasına bahane bulmak için bunun uydurulduğunu söyledi. Aslında o boykotun kaldırılması da ilerici gençlik arasında birkaç antipati uyandırdı İşçi Partisi'ne karşı... O yılın sonuna doğru Mülkiye'ye bir baskın düzenlendi. Bir pazar günüydü, muştalarla dinciler saldırdı. Ertesi gün yılbaşı olduğu için okulda pek az öğrenci kalmıştı. Okula baskın yapılacağı duyulunca, Yusuf Küpeli adeta bir askeri komutan gibi savunma yaptı. Başarılı da oldu...

Baykam: *Onlar muştayla saldırıyordu. Siz neyle savunma yapıyordunuz?*

Beşlioğlu: Boykot sırasında hazırlanmış bir molotof kokteyli vardı. O molotof kokteylini Yusuf'la birlikte yatakhanenin damına saklamıştık. İlk saldırdıklarında sopayla karşı koyuyorduk. Fakat içerde toplanmışlar, kalabalık, sürekli taş atıyordu, camlar falan iniyordu taş atıldıkça... O kalabalığa karşı koyamayacağımızı düşünürek yukardan o molotof kokteylini almaya gittim. Asansörle en son kata, dama çıktık. Yusuf "iznim olmadan kimse molotof kokteyli kullanmasın" dedi. Bana verdi molotof kokteyllerini. Molotof kokteylini kullanmadık zannediyorum. Fakat Yusuf orayı çok güzel idare etti. Okulda, solcu olsun olmasın, okulumuz saldırıya uğramıştır diye bütün öğrencileri topladı. Bu defa tekrar karanlıktan sonra saldıracaklarını düşünüyorduk. O yatakhanenin hukuk fakültesi tarafı kızlara aitti. Yusuf'la ikimiz yukarıya çıktık.

Baykam: *Kızlar bölümüne?*

Beşlioğlu: Evet, molotof kokteyliyle beraber, Yusuf'la yere yattık. Onların tekrar gelmesini bekledik. Gelselerdi tepelerine molotof kokteylini atacaktık. Çünkü çatışma beş-altı saat sürmüştü. Daha az insan vardı yanımızda. Mesela Kamil Dede vardı, Kılıç vardı.

Baykam: *Tahmin ediyorum o günlerde TİP'in aşırı disiplini gençleri soğutmaya başladı.*

Beşlioğlu: Mülkiye'ye o baskın 68'in sonlarındaydı, 69 değildi... 69 yılına geldiğimizde Mahir artık çok süslü püslü giyiniyordu. Yazılar yazmaya başladı. Ama çatışmanın arkasından Ocak ayında gelmişti Mahir Mülkiye'ye.

Baykam: *Mahir demek yakışıklı, şık, iyi giyenen, fazla entelektüel biri olarak mı görünüyordu?*

Beşli: Öyle görüyorduk... Çok güzel giyiniyordu, kravatı, elbisesi... Ama zamanla o stili terk etti. Militan oldu. Kavga eden, cesur,

lafını esirgemeyen bir insandı.

Baykam: *Politik eylemlere girmeden önce Mahir nasıl biriydi? O dönem Gülten Çayan'la evlenmiş miydi?*

Beşlioğlu: Daha evlenmemişti.

Baykam: *Peki özel hayatında nasıldı? Nerde yer, içerdiniz? Beraber zamparalık yapar mıydınız? Maça gider miydiniz?*

Beşlioğlu: Şimdi Mahir'le 69 yılı içerisinde arkadaşlığımız çok ilerledi. 69 yılında sömestr tatili başladığında Mahir İstanbul'a gidecek, ben de İzmir'e gideceğim tatil nedeniyle... Okay Gönensin de vardı. O da İstanbul'a gidecek. Okay, Mahir, ben çıktık yatakhaneden... Bir hayli kar vardı. Mülkiye'nin karşısına geçtik. Ben otobüse bindim, onlar trenle İstanbul'a gittiler. O sömestrde, o ünlü anti-emperyalist yürüyüş düzenlenmişti. Onun akabinde Kanlı Pazar olayı oldu. O Kanlı Pazar olayına Mahir katılmıştı İstanbul'da.. Daha sonra Ankara'ya döndük. Bizimkiler tarafından yürüyüş başından sonuna kadar filme çekilmişti. O zaman çekiliyordu filme ama sesinin ayrı verilmesi gerekiyordu. O film Ankara'ya getirildi. Öğrencilere gösterildi Mülkiye'de... Benim silahım da vardı. Karadenizli insanız. Kimse bilmiyordu ama belimde taşıyordum. Böyle arka tarafıma koyardım silahı, bir gün şurama...

Baykam: *Görünür şekilde mi?*

Beşlioğlu: Görünmüyor, üzerine böyle kazak çekiyorum. Bir gün Uluç Gürkan şöyle vurdu karnıma, tabancamı buldu. Bunun üzerine ben "ne olur ne olmaz" dedim "tedbir alalım..." Bunu tuttum, Kamu Hukuku diye bir kitabım vardı, kitabın içerisine tabancayı koydum, çizdim. Götürdüm sanayide içini oydum kitabın içerisine koydum tabancayı, koltuğumun altına aldım. Artık böyle şakalaşmak içinde yapsalar bulamıyorlardı silahı kitabın içinde... Mahir bir gün dedi ki, "senin bir tabancan vardı ne oldu ya?." Mahir, Beyazıt'taki o yürüyüşün başladığı andan itibaren film seyredilirken salonda olanları anlatıyordu. Ses yerine. Başından sona kadar Taksim Meydanı'ndaki o çatışma başladığında filmde Mahir bayağı gözüküyordu.

Baykam: *Uluç Gürkan var mıydı?*

Beşlioğlu: Tabii. Uluç Gürkan Mülkiye'deydi ve olayların içindeydi.

Baykam: *Hayır o filmde görüntü olarak var mıydı?*

Beşlioğlu: Onu hatırlayamıyorum. Bir de olayı anlatan, insanlara seslendiren Mahir olduğu için onu hatırlıyorum...

Baykam: Mahir'in özel hayatı ne durumdaydı?

Beşlioğlu: Bahçelievler'de bir sevgilisi vardı. Birlikte bir ev tutmuşlardı. O oradayken hiç gitmedim. Orada on gün falan kalmışlardır. Daha sonra, kavgaları olmuş. Fransa'dan sonra Mahir öğrenci yurduna geldi yerleşti. Konuşmaları hep devrim üstünde toplanıyordu. Mahir Kemalizm'i sahipleniyordu. İşçi Parti yörüngesinde Türkiye'deki sol hareket, MDD yörüngesine doğru olgunlaştıkça gençler arasında çok büyük taban topluyordu. Ben şunu düşündüm; Türkiye'de bütün gençliğin birlikte hareketi bazı çevrelerde korku mu yaratıyordu? Bu defa da Amerika mı bizden korkuyordu? Ama o sol harcketle beraber milliyetçilik de şiarımdı. Sol, milliyetçiliğe de sahip çıktı MDD hareketiyle birlikte... Mesela Mihri Belli diyordu ki, "Milliyetçiliğin aşırısı enternasyonalizme, enternasyonalizmin aşırılığı da milliyetçiliğe götürür."

Baykam: Aynen böyle mi dedi?

Beşlioğlu: Temelinde yatan yurt sevgisidir, tabii bunları hep Mahir de savunuyordu.

Baykam: Mahir de o bağlamda sonuna kadar milliyetçiliğe sahip çıkıyor

Beşlioğlu: Tabii. O zaman öyleydi Mahir.

Baykam: Zaten gösterilerinizde bayrak sürekli kullanılıyordu.

Beşlioğlu: Tabii kullanılmaz olur mu? Bir anektod anlatayım. Mahir'in annesinin evi vardı. Babası ölünce annesi İstanbul'dan Ankara'ya taşınmıştı. Abidinpaşa'da bir yerde zemin kattaydı. Mahir'le oraya gittik. Evde küçük, böyle iki taraflı bir evdi. Bir de kardeşi vardı, birinde o kalıyordu. Bir odada Mahir'le yattık, hatta aynı yatakta üçümüz. Sabah kalktım, Mahir de erkenden kalktı. Ben yüzümü yıkıyorum. Radyoyu açtı, İstiklal marşı söylüyordu. Mahir "Burada istiklal marşı söyleniyor, esas duruşa geçelim, içimiz dışımız bir olsun" dedi.

Baykam: Şaka yapmadı yani...

Beşlioğlu: Şaka yapmadan ciddi söyledi. Marş bitene kadar o şekilde bekledik. Mahir öyle piyasada lanse edildiği gibi bir adam değildi. Son derece vatansever bir insandı. Şimdi Turan Feyizoğlu'nun kitabının arkasında bir şey okudum ben. Doğru olduğuna inanıyorum. Mahir İstanbul'da yakalandıktan sonra, dedi ki, Sadi Kocaş, "gazetede resmini gördüm, ben bu çocuğu 1970 yılında daha önce tanıdım. Bana o zaman ülkenin gidişinin kötü olduğunu, sağcıların devlet tarafından korunduğunu, bu gidişle laiklik değil, Kemalizm'in tehlikeye gireceğini söyledi"

diyor. "Marksizm'in yavaş yavaş ivmesini kaybettiğini, Kemalizm'in en iyi ideoloji olduğunu söyledi", diyor. "Ondan sonra iki yıl içerisinde bu çocuğu bu hale kim getirmiş?" diyor. "Kendisiyle tekrar görüşmek üzere ayrıldık. Ben başbakan yardımcısıydım. Artık görüşemez olduk" diyor. Ben bunun doğruluğuna inanıyorum. Onun için de birtakım yerlere yakın olan bazı gençlerden devlet büyüklerine bu şekilde uyarılar yapılıyordu.

***Baykam:** Peki Mahir o günlerde teorik çalışma yapıyor muydu? Marksizmden direkt etkilenmesi başlamış mıydı?*

Beşlioğlu: Tabii, Marksizmi biliyordu Mahir, ondan etkilenmişti Ama içinde o milliyetçiliğin de yer ettiğini yani ondan da taviz verme durumunda olmadığını gayet iyi biliyorum.

***Baykam:** Yani sol bir Atatürk milliyetçiliği, bağımsızlıkçı, anti-emperyalist bir Kemalist tavır, ekonomi ve devlete de Marksist bir bakış... Böyledir denebilir mi?*

Beşlioğlu: Böyledir denebilir. Yani mesela Kemalizm konusunda, Kemalizm kesin bir sol idelojidir. Anti-emperyalisttir, bağımsızlıkçıdır. Yani tanımlaması bu şekildedir. Ancak Mahir'in ölümünden sonra Mahir'in izinden gittiğini söyleyenler, milliyetçiliği bir tarafa atıp ona sağcı bir ideoloji gözüyle bakmaya başladılar. Oysaki özellikle bizim gibi geri kalmış ülkelerde milliyetçilik sol bir ideolojidir. Nitekim yeni dünya düzeni ve küreselleşmecilik, milliyetçiliği ulusların baş düşmanı ilan etmiştir.

***Baykam:** Peki 1971 darbesine giden günlerde siz Mahir'i en son ne zaman gördünüz?*

Beşlioğlu: 69 yılında FKF'yle İstanbul'daki DÖB'le birleşerek Dev-Genç oldu. İlk genel başkanı Yusuf Küpeli oldu. Arkasından Atilla Sarp seçildi. Böyle hızla tırmanmaya başladı.

***Baykam:** Atilla Sarp seçildiğinde başka aday var mıydı?*

Beşlioğlu: Başka aday yoktu. Atilla tek seçildi. 69 yılında o ünlü deniz subayı bildirisi Sarp Kuray'la birlikte ortaya çıktı. O bildiri İstanbul'da dağıtılmıştır ve dağıtıldığı gün telefonla bize Ankara'da okundu. Biz o bildiriyi yazdık bir kağıda, teksir ettik ve binlerce teksiri el altından Ankara'ya dağıttık. O bildiri Demirel mecliste konuşma yaparken önüne biri tarafından bırakılıyor, Demirel'in rengi atıyor ve konuşmayı yarıda bırakıyor.

***Baykam:** Kimden duydunuz bu olayı?*

Beşlioğlu: Gülagü Kaplan. Profesör şu anda... 27 Mayıscı, Milli

Birlikçi Kadri Kaplan'ın oğlu.

Baykam: Yani dokuz yıl sonra bir muhtıra korkusu mu bu?

Beşlioğlu: Muhtıra değil, darbe kokusu artık. Yani o darbeyi Sarp vurdu o zaman. Sonra Sarp Ankara'ya geldi, 69 yılı sonlarıydı, Karşıladık tren garında... Ondan sonra Sarp da bu olayların içerisine girdi. Özetlersek neticede şu düşünülüyordu, "biz gençlik olarak zemini yaratırız, askerlerde bu işe el koyarlar. Dolayısıyla Türkiye'de kendini Amerika'nın hegemonyasından kurtarır."

"Baykam: Diye düşünüyordunuz. Burada şunu soracağım. Sarp'la Mahir arasındaki ilişkiler neydi? Konuşulanlar neydi? 9 Mart'ın adı konarak illa 9 Mart tarihi verilerek veya verilmeyerek, ordu içindeki bu solcu, milliyetçi, yeni 27 Mayısvari çıkıştan somut olarak bahsediliyor muydu? Bu ilişkileri kim götürüyordu?

Beşlioğlu: Sarp'ın Ankara'ya gelmesine kadar, Mahir'le çalışmalarımız devamlı ilerledi, ondan sonra Yusuf Küpeli, hangi nedenle olduğunu şimdi hatırlamıyorum, kaçak duruma düştü. Yani Dev-Genç başkanlığından sonra kaçak duruma düştü. Oktay Etiman'la Yusuf'u aldılar içeriye... Yusuf başlı başına çok kuvvetli bir insandı. İnsanları sürüklüyordu, çok güzel idare ediyordu. Diyelim ki, şurada 50 kişiyle kavga ettik. Yusuf olduğu zaman değişik oluyordu, olmadığı zaman değişik oluyordu. Mahir bana dedi ki, "sana bir teklifte bulunacağım. Siyasi mafya tipi bir harekete girişeceğiz. Adeta bir mafya, ama bu bildiğimiz anlamda bir mafya değil. Yani politik bir oluşum" dedi.

Baykam: THKP-C'nin tohumu o lafta mı atıldı?

Beşlioğlu: Ben THKP-C'nin içinde olmadığım için onu bilemiyorum ama bu sözlerde onun gizli olduğunu düşünüyorum. "Hazır mısın?" dedi bana. Ben buna hiçbir cevap vermedim. Ayrı bir örgüt kurmak bana biraz ters geldi. Hani ordu içerisinde bir hareket var. Ondan sonra bu harekette iyi kötü bir mantık var. O şekilde bu işi götürmek lazımdı.

Baykam: Yani siz bir 27 Mayıs modeli tercih ediyordunuz, o yüzden yanıt vermediniz. Mahir ne yaptı?

Beşlioğlu: Bir şey demedi. Arkadaşlığımız sürdü. Hatta yine bazı çalışmaları birlikte sürdürdük. Ondan sonra benden yavaş yavaş uzaklaşmaya başladı.

Baykam: Belki o anda sizden "Evet Mahir, gireriz, yaparız, ederiz" gibi bir reaksiyon bekliyordu.

Beşlioğlu: Öyle bir cevap vermemi bekliyordu. "Herkesle bu işle-

re girilmez", diye kendisini ikaz ettim. Birgün sömestr tatilinde Ünye'nin Cevizdere köyünde babamın evinde yatıyordum. Birden köpekler havlamaya başladı. Pencereyi açıp dışarı baktım. Mahir Çayan'la Mustafa Kaçaroğlu beraber geliyorlar. Allah allah rüya mı görüyorum, Ankara neresi, Ünye neresi? Kalktım pijamayla dışarıya çıktım. Arkadaşları içeri aldık, yemek yedik. Kendisini Fatsa'ya götürmemi söyledi. Ünye'ye gelmişler. Ünye'de o zaman müteahhit ağbim vardı Osman Beşlioğlu, ona uğramışlar, o da arabasıyla köye göndermiş onları. Daha sonra abim Osman esrarengiz bir şekilde öldürüldü. Babam şikayetçi olmuştu. Jandarma komutanı "ne karıştırıyorsun" diye üzerine yürümüştü.

Baykam: *Ne zaman öldürüldü?*

Beşlioğlu: 71 darbesinden bir iki yıl sonra öldürdüler. Daha sonra bu olay girdi.

Baykam: *Solcu gibi mi?*

Beşlioğlu: Solcu... Hatta Ziya Yılmaz'la falan da arkadaşlığı vardı. Beraber Ünye'ye geçtik. Ünye'de Avukat Ali Kaynar vardı, onunla tanıştırmak istedim. CHP'nin ilçe başkanıydı. Kaynar'ı bulamadık yerinde sonra üçümüz Fatsa'ya gittik. Fatsa'da "Mağara başı" denilen yerde Ziya Yılmaz'ın "Yeşil Fatsa" isimli bir gazetesi vardı. Orada gazetede toplantı yaptık. Mahir TİP'lileri MDD'ye ikna etti. Fikri Sönmez vardı, sonra belediye başkanı oldu. Asmalı diye bir lokantası vardı Fatsa'da, orada yemek yiyelim akşam dedik. Yemekte hep konuşulan devrimci hareketti. Konuşulmadığı an herkes rahatsız olurdu."

Baykam: *Yani futbol falan girmez miydi hiç?*

Beşlioğlu: O tür şeylerin konuşulduğu ortamda uzun süre oturamazdık.

Baykam: *Mahir takım tutar mıydı?*

Beşlioğlu: Takım tutuyordu, hangi takımı tutuyordu bilmiyorum ama iyi futbol oynardı. Sonra Fatsa'da o gece Ziya Yılmaz'ı misafir ettik. Ertesi gün Samsun'a döndük. Samsun'da Ayla oteli vardı. Orada kaldık. Sonra Ziya Yılmaz'la beraber, Ertan Saruhan vardı. Mahir, Mustafa Kaçaroğlu, ben vardım. Tekrar o otelde toplantı yaptık. Samsun'dan katılanlar oldu, Ziya Yılmaz filan tamamen onlar MDD tarafına geçtiler. Tabii Mahir bana ertesi gün babasının miras meselesi için Gümüş Hacı köyüne gideceğini söyledi ve ayrıldı. Ben Ünye'ye döndüm. Daha sonra Ankara'da Balgat'ta bir Amerikan deposunu basıp ateşe verenleri Mahir bana sakla diye yollamıştı. Kısa bir

mektup yazmıştı Ben sakladım onları Ünye'de. Ondan sonra Fatsa'ya gittik, Ziya Yılmaz onları sakladı.

Baykam: Sonra ne oldu?

Beşlioğlu: Ziya Yılmaz onları Çarşamba'ya götürmüş. Bir müddette orada İsmet Öztürk saklamış. Daha sonra bir tanesi Hüseyin Cevahir, biri de Sabahattin Kurt olabilir. Sabahattin Tokat'ın Niksar kazasında vuruldu. Yani bu şekilde ilişkimiz sürüyordu Mahir'le.

Baykam: Orduya Mahir nasıl bakıyordu?

Beşlioğlu: Mahir'le ilk başlarda daha rahat konuşuyorduk, daha olumlu bakıyordu. Diyordu ki o noktada, "bugünkü Türkiye'de senin istediğin anlamda bir örgüt kurmak, bir parti kurmak mümkün değil. Mahvoluruz. Bunu kurmak için Filipin tipi güdümlü demokrasinin yenilmesi gerekir" diyordu. "Ancak MDD'den sonra bu parti kurulabilir" diyordu. Sonradan bu fikrini değiştirdi. "Her koşulda İşçi Partisi kurulabilir mesela tabiri caizse bir siyasi mafya şeklinde" dedi.

Baykam: İllegal siyasi örgüt demek için mi kullandı "siyasi mafya" lâfını?

Beşlioğlu: Evet. Yani mafya tabiri orada politik yeraltı örgütü olarak kullanılmıştı. Silahlı baskın ve vurkaçlar yapan Mahir'in o meşhur örgütünün yapısı şematik olarak görülüyor. Fakat başlangıçtaki tutumla ters geldi bana. Yani 27 Mayısvari bir hareketin arkasından örgütle gelmek yerine sokağa bile insanların çıkamadığı, işte insanların kurşunlandığı bir dönemde bu yeraltı siyasi örgüt olaylarına girişmek çok tersti. Öyle bir ortamda Yusuf Küpeli bile, böyle bir hareket kurmak kolay değil, derdi. Mahir'le dediğim gibi böyle bir askeri cunta olayını konuşmak zorlaşmaya başladı. Yani bir de Mahir, İşçi Partililerin Kemalistlere karşı tavrının pek de yanlış olmadığını düşünmeye başlamıştı. Kemalistlere karşı değildi, aynı örgütte olmaya karşıydı. Kemalistlerle örgüt birliğini değil, ayrı örgütlenip güçbirliği yapılmasını savunuyordu. Sonra Mahir'le uzaklaştık. Aramızda hiçbir tartışma falan geçmedi ama o doğal görüş farklılıkları bizi ayırdı.

Baykam: Sizin örgüte girmek istemediğinizi hissetti ve zorlamadı sizi.

Beşlioğlu: Hayır, hiçbir şey söylemedi. O kendi kabuğuna çekildi.

Baykam: Sonra THKP-C kuruldu zaten...

Beşlioğlu: O kurmuştu, ben bilmiyorum. Ondan sonra bazı olaylarda artık yan yana gelmemizi imkânsızlaştırdı. Bir gün Mülkiye'de

şöyle bir olay olmuş. Fethi Gürcan'ın oğlu Ömer Gürcan'a biri hakaret etmiş Mahir'in grubundan. Mülkiyenin kantininde ona hakaret ederken Sarp Kuray'a da laf atmış. Sarp orada yokmuş ama "sen Sarp ağabeyine git gibi" şeyler söylemişler. Sarp da bunun üzerine askeri tıbbiyelilerle kantini basmış. Sarp bana çok yakındı. O hareketinden sonra da benimle Mahir'in ipleri tamamen ayrıldı.

Baykam: Niye ayrıldınız?

Beşlioğlu: Çünkü Mahir'in belli bir tavrı var. Mahir diyor ki, "bu doğru." Yani iki tane doğru olmayacağına göre, onun dışında kalanlar yanlış. "Yanlışa giden adamla niye beraber olayım," diyor. Ona göre Sarp yanlıştı. Sarp Kemalist askerlere daha yakındı.

Baykam: Peki THKP-C'nin orduyla iletişimi sürdü mü, sürmedi mi? Yani Mahir 27 Mayıs modelinden o bahsettiği silahlı mafya dediği örgüte doğru ayağını kaydırdığı zaman, daha sonra THKP-C'nin kurulmasından sonra orduda 9 Martçılar diye bilinen grupla ilişkisini sürdürdü mü, sürdürmedi mi? Sarp Kuray'la ilişkisi oldu mu?

Beşlioğlu: Sarp'la Mahir'in ilişkisi var diyemem, olmadı.

Baykam: Peki Sarp'la da olmadı. 9 Martçılarla herhangi bir diyaloğu var mıydı, onlardan bir beklentisi var mıydı?

Beşlioğlu: Mahir, kıpırdanma yavaş yavaş gelişikçe Kemalist hareketin gelişmesine ne yardımcı oldu, ne de öyle bir harekete engel olmaya kalkıştı. "Benim dışımda bir harekettir," demeye başladı. Mahir'in o günkü tablo içerisinde ordu içinden yandaşları, Orhan Savaşçı ve arkadaşlarıydılar. Ama onlar da ordudan olmalarına rağmen cuntacı değil, THKP-C'liydiler. O örgüt çekirdeğinin içindeydiler.

Baykam: İkisine de çok yakınım diyorsunuz. Mahir'e mi daha yakındınız, Sarp Kuray'a mı?

Beşlioğlu: İkisine de çok yakındım.

Baykam: Ama farklı görüşleri temsil ediyorlardı. Bir yol ayrımında kalmadınız mı?

Beşlioğlu: Görüş farklılığı olsa da her ikisi de devrimciydi. Onun için ikisine de yakın olmak mümkündü. Tam anlaşamamaları beni üzüyordu, devrimci hareketteki tüm ayrılıklarda olduğu gibi. Mahir'in tavırları nedeniyle onlarla tamamen kopmuştuk.

Baykam: Sizin arkadaşlığınız sürüyordu ama diyaloğunuz azalmıştı?

Beşlioğlu: Evet görünce selamlaşıyorduk.

Baykam: *İlk silahlı eylemlere girişme fikrini size açmadı mı?*

Beşlioğlu: O noktada kopmuştuk artık.

Baykam: *Peki Mahir'in en son ne zaman gördünüz?*

Beşlioğlu: Gün olarak söylemek mümkün değil. Şimdi bir olay geçti. Mülkiye'nin kantininde. Ben İstanbul'dan Ankara'ya gitmiştim, gittiğimde Zihni Çetiner vardı 21 Mayısçılardan. Şimdi o da asker kökenli, ben de... Benden yana taraf tutardı, asker olan kişiler birbirlerine daha yakındılar. Kantine girdiğimde Mahir de kantinden çıkıyordu. Selamlaştık... Zihni oradan bağırdı, Mahir'i kastederek "Bu adam biraz tuhaf oldu, tabancanı al ondan" dedi. Bir ara Mahir benden silah istedi, vermiştim bende ona...

Baykam: *Şaka mı, ciddi mi konuştu Zihni?*

Beşlioğlu: Ciddi söyledi. Bende ciddi olduğunu anladım, bu laf üzerine Mahir bana baktı şöyle bir gülümsedi. Ondan sonra çıktı gitti. Zihni beni masasına çağırdı, çay söyledi. Ben ona "Niye öyle diyorsun, Mahir'in benden yakın arkadaşı var mı?" dedim. Zihni döndü "Bundan sonra artık var" dedi. Dönem değişmişti artık.

Baykam: *Tabancanızı geri aldınız mı?*

Beşlioğlu: Aldım tabii... Başka bir gün yani ilk bana karşı kesin tavrını açıklamak için bu olayı anlatıyorum. Ondan sonra Mahir gitti. Gayet samimi şekilde selamlaştık gitti.

Baykam: *Daha önce niye tabancayı sizden istemişti?*

Beşlioğlu: Bir gün asansörle yukarı çıktım. Baktım Mahir parkayı giymiş geliyordu. Çok ciddiydi.

Baykam: *Devrimci parkası mı?*

Beşlioğlu: Asker parkası evet. Ondan sonra yakaları kaldırmıştı havaya... Kış günü, soğuk. Geldiğimi görünce adeta sevindi, gözleri parladı. Dedi ki, "Mehmet bana silahını verir misin?" "Bunun lafı mı olur, tabii alabilirsin," dedim. Çıkarttım verdim tabancayı.

Baykam: *Gerekçeyi söylemedi öyle mi?*

Beşlioğlu: Yok, söylemedi. Ben de sormadım.

Baykam: *Koruma olarak mı istedi?*

Beşlioğlu: Aldı. Ben şimdi artık Mahir silah kullanıyor falan diye düşünüyorum. O dedi ki, "bununla nasıl ateş edeceğim?" Ben şarjörü çıkarttım. Süngü kolyunu çektim. "Dedim ki, bak bu şarjör buradayken kolu çekeceksin. Patlar ama sakın ola ki şarjörü çıkartma." Ondan sonra tabancayı aldı gitti... Bir süre onda kaldı.

Baykam: *Nerden getirmiştiniz bu silahları?*

Beşlioğlu: Askerlerden veya piyasadan kaçakçılardan alıyorduk.

Baykam: Peki askerler mesela zimmetli silahı nasıl veriyorlar ki? O kayıtlıdır.

Beşlioğlu: Bilemiyorum ama veriyorlardı.

Baykam: Bunlar 9 Mart bağlantılı askerler miydi?

Beşlioğlu: 9 Mart'ı biraz sonra açıklayacağım. Yani o esnada cuntanın dışında kimse yok, ama herkes birbirini cuntacılıkla suçluyor. Halbuki ben anladım ki cuntanın dışında hiç kimse yokmuş. Yani şimdi bu aklıma geldi. Demin Mahir'le ilgili anlattığım silah olayına gelince, ben Mahir'i kırmam ki, aramızda ne geçerse geçmiş, çok büyük bir arkadaşlığımız, dostluğumuz var yani kendi öz kardeşimden, kendi babamdan fazla hukukum ve sevgim var. Yani olabilir, benden ayrı da düşünebilir, farklı düşünebilir, hatta sağcı olabilir. O durumda Mahir sağcı da olsa benim için değişmez, aynı şeyi yine yapardım. O kadar hukukumuz vardı. Daha sonra ben Zihni'yle konuştuğumda, anladım ki ayrı bir örgüt kurduklarını biliyormuş.

Baykam: Yani sizin başınız belaya girmesin diye mi silahını geri al diyor? Yoksa o örgütü onaylamadığı için mi?

Beşlioğlu: O örgütü onaylamıyor tabii ki. Şimdi bir de Mülkiye'de benim olmadığım zamanlarda dönen o olayların gelişimini biliyor. Benim de Sarp'la bu yakınlığımı bildiği için beni ikaz ediyor. Zihni örgütü onaylamıyor, bir. İkincisi, sen Sarp'la birliktesin, dikkat et silah olayı senin üstüne döner. Senden has adamları var artık. Yani ben seni ikaz etmek istedim. Asker kökenli, harp okulunda okumuş adamlar olarak diyor. Ben de dedim ki, öyle de olsa Mahir bana silah çekmez. Şimdi Mahir'in konumunu ve olayların akışını anlamak için şunu anlatmak lazım. 1969 yılında İmran Öktem olayı vardı. O olayın arkasından Mahir bana, Perinçek'in tamamen askeri cuntaya angaje olduğunu söyledi. Perinçek o güne kadar gençlik hareketine fikri düzeyde hakim durumda... Hatta Perinçek FKF'nin başkanıydı. Ben Mülkiye'ye gittiğim zamanlarda bir gün Doğu Perinçek Mülkiye'ye geldi. Muharrem Ergin vardı, Ziya Öztan vardı. Orada bir konuşma geçti. Ziya Doğu'ya Aybar'ın ona kızdığını, genel başkanın kızdığı bir insana biz ne kadar kızarız gibi bir laf etti. Perinçek o zamandan beri geniş bir cephe şeklinde mücadeleyi savunuyordu.

Baykam: Silahlı mücadeleye girmeyelim diyormuş.

Beşlioğlu: Evet öyle diyordu. İmran Öktem olayının arkasından, Doğu etkin birisiydi. Aydınlık dergisinde yazıları çıkıyordu. Oral

Çalışlar falan vardı... Ondan sonra Mahir birden bire, bir gün bana dedi ki, "Doğu Perinçek bu hareketi tamamen askeri cuntanın kontrolüne verdi."

Baykam: *Ne zaman dedi bunu?*

Beşlioğlu: Bu işte aramızda bir ayrılma olayı oldu, İmran Öktem olayının arkasından.

Baykam: *Hangi yıl?*

Beşlioğlu: Herhalde 69 sonlarıydı. Sonra, Mahir'de yazı yazmaya başladı Aydınlıkta. Mahir, Doğu'yu eleştiren yazılar yazınca, Doğu Perinçek Mahir'in anlattığına göre "Aydınlık' ta yazdırmayız" demiş ve o ara bir kopuş başladı. Doğu Perinçek'in σ kopuşundan sonra hareket parçalandı.

Baykam: *Kimin yüzünden?*

Beşlioğlu: Kimseyi suçlayamayacağım.

Baykam: *Yani Mahir'le Doğu'nun mu yolları ayrıldı?*

Beşli: Mahir'le Doğu'nun yolları ayrıldı. Tabii ki Mahir benim çok iyi arkadaşım olduğu için ben Mahir'in yanında yer aldım.

Baykam: *Sol neden hep tarih boyu parçalandı? Olayın doğası mı? Ömür boyu fikir ürettiği için ve egolar öne sürüldüğü için o yol ayrımlarında ayrı kamplar oluştuğu için sol bu yüzden hep faşizme karşı güdük kalmaya kendi kendini mahkûm mu etti?*

Beşlioğlu: Şimdi, sol tabiatı icabı kurulu düzene muhalif. Kurulu düzenden beslenen insanları rahatsız ediyor. Bu düzenden çıkarı, geliri olan birtakım insanlar bunun sürmesini isterler. İstemeyince, bunu yıkmak isteyenlere karşı da onları hale getirmek için uğraşırlar. Ne yapacaklar, kendisine karşı gelişen hareketle mücadele edecekler. Şimdi askeri taktiklerden silahlardan bir tanesi de, en önemlisi propaganda ve ajitasyondur. Bu propagandalı ajitasyon, emir ve komuta zincirini ve disiplini zedeler. Emir ve komuta zinciri savaşın olmazsa olmaz şartıdır. Yani bir savaş sırasında bir tarafın, ilk atacağı adım, emir ve komuta zincirini parçalamaktır. Disiplini bozmaktır, bunun için çeşitli yöntemler kullanılır. Havadan bildiriler atılır. Savaşın gereksiz olduğunu anlatmak için havadan bildiriler atılır. Radyo yayını yapılır. Esir düşenlere veya teslim olanlara yardım edileceği veya lüks bir şekilde yaşatılacağı anlatılır. Bu "psikolojik harp"tir.

Baykam: *Her şey sorgulandığı zaman yani herkes kendi kafasına göre bir mükemmeli aradığı zaman, bu emir komuta zincirini bozan ve neredeyse emir komuta zincirini sırf faşistlerin bir yöntemiymiş gibi*

gören ülke için bağımsızlık isterken kendisi için de bağımsızlık isteyen, bir başka yapı ortaya çıkıyorda onun için mi sol hep kendi kendini baltalıyor?

Beşlioğlu: Baltalamak bana göre bu.. Birincisi bu söylediğinizin de etkisi var. Yani solcu insan bir kere her şeyden önce özgürdür, özgür düşünen, yani Atatürk'ün dediği gibi fikri hür insanlardır solcular. Şimdi bu insan kendi üzerindeki otoriteyi kolay kolay kabullenmez. Dolayısıyla öbür otoritenin zedelenmesine de, karşı taraf karşı çıkıyor yani parçalanmaya müsait bir ortam oluyor. Halbuki tabiri caizse sen bir savaştasın. Şimdi savaşın bir takım prensipleri var. Halbuki burada ne yapıyoruz? Muhtelif fraksiyonlara ayrılarak emir ve komuta birliğini dağıtıyoruz. Kuvvetlerin toplu hareketine ve disipline engel oluyoruz. Rakibe fırsat veriyoruz. Şimdi o Aydınlık olayındaki ayrışma hareketi bozdu bana göre. Mahir Çayan çok büyük ölçüde gençliğe hakim oldu. O ayrışmadan sonra...

***Baykam:** 69'un sonlarına doğru..*

Beşlioğlu: Evet. Mahir daha çok hakim oldu tabii. Bu defa Perinçek'inde hakim olduğu bir gençlik kesimi vardı. Bir hayli de yaygındı tabii. Şimdi ne oldu? Bir kere, ikiye ayrılmış oldu hareket. Öbür taraftan bana göre, o gün Perinçek'e yöneltilen o suçlamaların tamamiyle yersiz olduğunu düşünüyorum.

***Baykam:** Ne gibi suçlamalar vardı?*

Beşlioğlu: İşte küçük burjuva olmakla suçlanıyordu. Hareket içinde, küçük burjuva denilen hareketle, askeri cunta hareketi olduğu kabul ediliyordu. Perinçek'in de işçi sınıfı hareketini bunun arkasına taktığı ileri sürülüyordu. Sanki Mahir'inki işçi sınıfı hareketi olmuş oluyordu. Halbuki ortada işçi sınıfı yoktu. Orada herkes aydın ve genç insanların hareketiydi. Başka bir şey yoktu orta yerde... Ne işçi sınıfı vardı ortada, ne de küçük burjuva vardı. Bir dağınıklık yaşanmaktaydı. Yani hareket güçlendikçe dağılıyordu. İlk defa MDD'nin kabul edildiği günlerdeki kuvvetinden eser kalmadı neredeyse hareketin. Daha sonra yeni ayrılıklar yaşandı. Yeni bölünmeler oldu. Ve gittikçe hareket bu şekilde güç kaybediyordu. Perinçek de bu şekilde suçlandıkça, kendini savunmak için birtakım şeyler bulmak zorunda kalıyordu veya Perinçek'le birlikte ayrılan arkadaşlar... Bu defa ne oldu? Hareket güç kaybetti. Oysa ben başlangıçtaki hareket noktasının doğru olduğuna inanıyordum. Yani o çizgide gidilmesi gerektiğini düşünüyordum. Daha sonra, Mahir'in esas parlama dönemi o Aydınlık'ın

Perinçek'in elinden alınması...

Baykam: Aydınlık'ın ikiye bölünmesi?

Beşlioğlu: İkiye bölünmesi... Perinçek de PDA diye ayrı bir gazete çıkarmaya başladı. Ve Mahir o Aydınlık etrafında, kendi etrafındaki insanları topladı ve o şekilde örgütlendi.

Baykam: Bu 70'in başı mı oluyor?

Beşlioğlu: Tabii 70'in içlerine doğru devam ediyor.

Baykam: THKP-C o çekirdekten çıktı değil mi?

Beşlioğlu: Oradan çıktığını zannediyorum.

Baykam: Peki daha sonra Mahir'in eylemlerini duymaya başladınız. Banka soygunu şuydu buydu. Daha sonra Elrom'un İstanbul'da kaçırılma operasyonu... Mesela Elrom kaçırıldığında bunu Mahir'in yaptığını biliyor muydunuz?

Beşlioğlu: Kimin kaçırdığını bilmiyorduk.

Baykam: Tahmin ediyor muydunuz?

Beşlioğlu: Tahmin etmiyorduk ben Mahir'in akıllı bir insan olduğunu düşünüyordum. Bu şekilde bir şey yaptığını zannetmiyordum. Sonra onun yaptığını duyunca çok şaşırdım.

Baykam: Peki banka soygunlarına ne diyordunuz?

Beşlioğlu: Banka soyacağını da düşünmedim. Yani daha sonradan ortaya çıktı.

Baykam: Şaşırttı mı sizi Mahir'in bu olayları yapması?

Beşlioğlu: Beni çok şaşırttı Mahir, yani böyle anarşist, terör hareketlerini de eleştiriyordu.

Baykam: Demek ki onun psikolojisinde ciddi bir değişim olmuş.

Beşlioğlu: Öyle anladım. Mahir kararlı bir insandı. Maltepe'de onu sıkıştırdılar. Mahir ölü çıkardı. Çünkü son derece kararlı bir insandır şöyle derdi, "tutulan yol yanlış da olsa, kararlı olan kazanır."

Baykam: Peki sonra o Maltepe olayını anlatıyorsunuz. Orada Hüseyin Cevahir öldürüldükten sonra Mahir intihar etmeye çalıştı ama kalbine nişan alamadı, kurşun daha aşağı geldi, o yüzden yalnız yaralandı, dediler.

Beşlioğlu: O intihar etme girişimini de hiç anlamadım, Mahir bu tür şeylere çok karşıydı.

Baykam: Demek ki, bütün bu olanları ele aldığımızda sizin tanıdığınız Mahir'le, 70'den itibaren THKP-C'leşecek, 71 eylemlerine filan girişecek Mahir arasında bir dönüşüm oldu.

Beşlioğlu: Evet, daha sonra demek ki, bu etrafına aldığı adamla-

rın ben hiçbirini suçlanıyorum tabii de, yani...

Baykam: Onların etkisi mi oldu diyorsunuz?

Beşlioğlu: Daha böyle yetenekli, daha şey insanlarla olmak varken, yani ben yetenekli demiyorum, gayet güzel silah kullanan, gayet güzel dövüşen, gayet şey yapan insanlar dururken, yani bu konuda daha acemi olanlarla yola çıkmasına...

Baykam: Peki daha iyi dövüşen, daha iyi silah kullanan insanlarla yola çıksaydı, yine dağları veya kentleri fethedebilecek miydi? Fark ne olacaktı?

Beşlioğlu: Ben zaten o tür bir hareketi benimsemiyordum. Askerlerle birlik olunmasına taraftardım.

Baykam: 27 Mayıs modeli diyorsunuz.

Beşlioğlu: Evet. Daha sonra o Aydınlık olayının ardından mesela ben Doğan Avcıoğlu'yla yeni tanışıyordum. Gider gelirdim ona...

Baykam: Doğan Avcıoğlu bu 9 Mart hakkında size bir ipucu veriyor muydu?

Beşlioğlu: Veriyordu tabii.

Baykam: Neler konuşuyordunuz Doğan Avcıoğlu'yla?

Beşlioğlu: Doğan Avcıoğlu, Hasan Cemal, Uluç Gürkan o gazetede sorumluydular, Avcıoğlu esas o gazeteyi çıkaran birisiydi... İlk çıktığı seneden itibaren...

Baykam: Peki ne diyordu Avcıoğlu? 27 Mayıs benzeri bir hareket geliyor mu diyordu? Ordu sağlam mı diyordu? Nereye kadar çıkıyor bu hiyerarşide bu hareketin içindeki ilişkiler? Bunlar hakkında bilgi veriyor muydu? Muhsin Batur hakkında konuşuyor muydu?

Beşlioğlu: Muhsin Batur hakkında hiç konuşmadı. Muhsin Batur'a güvenmiyordu. Bir gün, "ağabey bu hareket başarıya ulaşmazsa ne olacak?" diye sormuştum. Dedi ki, "zaten senin üç arkadaşınla olacak iş değil bu." Demek ki daha bir hayli üst kademelerde cuntacı vardı. Hatta diyordu ki, "bunlar içerisinde sağcılar da var." Doğan Avcıoğlu hareketin yüzde yüz başarıya ulaşacağına inanıyordu. Yani o olayı bitirmiş olduğuna inanıyordu, konuşmalarından onu anlıyordum. Artık hareket sonrasını planlıyordu.

Baykam: Madanoğlu 9 Martçıların tam içinde miydi?

Beşlioğlu: Tabii hatta önderiydi hareketin. Hiç şüphe yok.

Baykam: 9 Martçı olarak bilinen komutanlar Madanoğlu'ndan fazla söz etmiyorlar

Beşlioğlu: Evet onlara kalırsa sanki gizli örgüt falan yoktu,

herşey emir komuta zinciri içinde gidiyordu. Bense var olduğuna inanıyorum.

Baykam: Siz hiç hapse girdiniz mi? Ne kadar süre kaldınız? Hangi davadan?

Beşlioğlu: Şimdi parça parça iki buçuk yıl kadar yattım.

Baykam: Hangi dönemler?

Beşlioğlu: 71'den sonra...

Baykam: 71 Mayıs mı, Nisan mı? Darbeden kaç ay sonra?

Beşlioğlu: Darbeden sonra işte o olay olduğunda, Ünye'de. Ondan sonra 72'de tekrar alındım. Böyle parça parça...

Baykam: Ama silahlı eyleme karışmadığınız için küçük davalar..

Beşlioğlu: Küçük davalar değildi, mesela idam istendi iki tanesinde...

Baykam: Sebep?

Beşlioğlu: Sebep işte, Anayasayı tağyir, tebdil ve ilgaya tam teşebbüs.. Mesela işte bir tanesinde savcı elinde bir rapor vardı, okudu, doğru olup olmadığını sordu. O raporda ben ordu içindeki cuntaların Madanoğlu çerçevesinde birleştiğini söyleyerek birini harekete katılmaya iknaya çalışıyorum.

Baykam: Peki doğru muydu?

Beşlioğlu: Doğrudur.

Baykam: Sonra?

Beşlioğlu: Ben, "doğru değil," diye inkâr ettim.

Baykam: Peki sizinle o ilgili ifşaatları yapan kimmiş? O gizli belgedeki ipuçlarını kim vermiş?

Beşlioğlu: MİT raporu herhalde.

Baykam: Demek ki iki buçuk yıl kaldınız. 74'de mi çıktınız?

Beşlioğlu: 74'ten önce çıktım, aflaberaber dosya falan kalmadı.

Baykam: Deniz Gezmiş'le tanıştınız mı?

Beşlioğlu: Tanışmaz olur muyuz? Arkadaşımızdı o da.

Baykam: Bahsetmediniz de, onun için gündeme getirdim. Deniz Gezmiş'i ilk ne zaman gördünüz? Onunla ilgili anılarınız ve arkadaşlıklarınız nelerdi?

Beşlioğlu: Deniz Gezmiş'in ismini Ankara'dan beri biliyorduk. 1968'de henüz duymamıştım. Ondan sonra ilk 1969 yılındaydı galiba. Deniz Ankara'ya gelmişti öyle tanıştık. Ankara'ya gelişlerinde o şekilde arkadaşlığımız ilerledi. İlerledi derken böylc Mahir'le olduğu kadar değil tabii. Ama bir hayli arkadaşlığımız oldu o gelip gitmelerin-

de...

***Baykam:** ODTÜ'de kalırken mi?*

Beşlioğlu: ODTÜ'de kaldı, Mülkiye'de kaldı. ODTÜ'de daha çok kaldı tabii, o ODTÜ'ye son geldiğinden bir öncede gördüm ben onu. Hatta palaska takardım belime... Bir gün aşağı inerken palaskayı gördü, deri palaska... "Palaskayı bana ver," dedi. Çıkarttım verdim. Deniz çok kavgacı, özellikle de şu Kemalizm konusunda çok duyarlı bir çocuktu. Mahir'den falan çok daha değişik bir yapısı vardı.

***Baykam:** Yani "ödünsüz Kemalist" miydi?*

Beşlioğlu: Tabii.

***Baykam:** Biraz açar mısınız?*

Beşli: Dernek odasında oturuyorduk. Gazeteyi aldı, şöyle bir baktı. Bir olay olmuş... Yani Atatürk'e hakaret edilmiş, öyle bir şey vardı. Bunu okuyunca, "buna karşı bir şey yapmayacak mısınız?" dedi. "Yo ne yapacağız?" dedi Cengiz Çandar. "Vay hainler," dedi Deniz. "Hemen toplanıp bir şey yapalım" ve tepkiyi organize etti. Yani Atatürk konusunda çok duyarlı biriydi.

***Baykam:** Cengiz Çandar da o zamandan bugünkü görüntüsünün tohumları varmış yani.*

Beşlioğlu: Şimdi, bir anda işte Mülkiye'ye polis baskını yapılacak dendi. Biz hemen tedbir olarak Mülkiye'deki silahları, bombaları valizlere doldurduk, ondan sonra bir taksiye yükledik. Gaziosmanpaşa'da evi olan Müfit diye bir arkadaş vardı. Götürdük onun evinin bahçesinde şöyle bir kümes gibi şeyler vardı... Onların aralarına koyduk. Gülay Özdeş vardı, karısı. Kadın biliyordu tabii. Biz o silahları taşıma işine girişince, Deniz Gezmiş dedi ki, "şunlara bak ya amma pasif kaldılar", etrafındaki o İstanbul'dan getirdiklerine... "Çabuk taş toplayın şuraya..." İki dakikada oraya tepe gibi yığdılar taşları... "Odun getirin bana, sopa getirin, yığın şunları, gelsin bakalım polisler..." dedi Deniz.

***Baykam:** Geleceği varsa göreceği de var demek istiyor...*

Beşlioğlu: Tabii tabii. Şimdi, askerlikte yine örnek vereceğim pasif korunma tedbirleri vardır. Pasif korunma tedbirlerine karşıydı Deniz. Hep böyle Ankara'da görüşürdük. Uzun süre bir arada kalmadığımız için çok fazla anımız yok tabii birlikte. ODTÜ'yü karargâh yapmıştı Deniz kendisine... Mahir'de Mülkiye'yi karargâh yapmıştı.

***Baykam:** Deniz'le Mahir arasında, ne kadar iletişim, kadar rekabet, ne kadar işbirliği vardı?*

Beşlioğlu: Şimdi, Deniz bir teori adamı değildi. Mahir ise tamamen teorik yapıda bir insandı. Çok okur, çok incelerdi. Deniz Gezmiş için iş eylemde biterdi. Mahir'le Deniz'in bana göre ne işbirliği ne de sürtüşmesi olmuştur. Şimdi Mahir de Deniz'in hareketini küçümsüyor "bu olaylarla başarıya ulaşmaz" diyor mesela. 1917'de Rusya'da ihtilal olurken anarşistler en önde dövüşmüşlerdir. Ölesiye, kahramanca çarpışmışlardır ama arkalarından gelen olmadığı için kaybetmişlerdi. Yani "anarşisti kahraman yapmayın," dedi. "Kuralsız bir hareket olmaz. Anarşiyle başarıya ulaşılmaz" diyordu. Mahir akıllı bir adamdı. Yani Deniz daha akıllıydı ama kişilikleri farklıydı.

Baykam: *Yani Deniz daha atılgan, dinamik, eylemci, Mahir daha hesabını kitabını, teorisini hazırlayan adam, öyle mi?*

Beşlioğlu: DÖB'cü grup gayet eylemci ve hızlıydı silahta, kavgada... Onların bir özelliği o. Mahir ise Mao'yu okuyordu, bir taraftan not alıyordu, Lenin okuyordu kitabın kenarına not alıyordu falan Mahir'in tavrı oydu.

Baykam: *Peki arada, "siz ne biçim pasifistsiniz" dediğinde Deniz, kimi zaman Mahir orada oluyor muydu? Yoksa Mahir'in adamlarına ya da genel olarak Mülkiyelilere mi diyordu bunu? Yoksa Mahir'le arasında bu tip bire bir konuşmalar görüşmeler oluyor muydu?*

Beşlioğlu: Yok bire bir konuşmalarına hiç rastlamadım ben. Yani İstanbul grubu yalnız Deniz'e göre şekillenmiyordu, mesela Mustafa Gürkan da diyordu bunu.. Hatta Mahir'le bir gün Mustafa Gürkan arasında şöyle bir konuşma geçti. "Hadi oradan goşistler" dedi Mahir. Mustafa Gürkan dedi ki, "oğlum biz Cohn-Benditciyiz." DÖB grubu hep genelde Ankara'yı pasifistlikle suçluyordu. Şimdi Mahir, Doğu Perinçek'i pasiflikle, küçük burjuva kulübü kuracak diye suçlayarak ayrıldığı için de, DÖB'lüler Mahir'in etrafında bir anda toplandı. Ama bir zaman sonra Mahir'i onlar pasifistlikle suçlamaya başladılar.

Baykam: *O baskılardan THKP-C ve eylemleri doğdu.*

Beşlioğlu: Evet.

Baykam: *Peki Mahir'le Deniz'in neredeyse özellikle hiç kafa kafaya vermemesi, görüşmemesi, birbirlerini var ama yok saymaları gibi bir durum vardı demek.*

Beşlioğlu: Yo, Deniz belki Mahir'i umursamıyordu ama Mahir onu hesaba katıyordu.

Baykam: *Kitle hareketinde eylemciliği öne çıkarması, mesela*

Amerikalıları kaçırma olayı falan...

Beşlioğlu: O artık sonlarda olmuştu. Şimdi, Amerikalıların kaçırılması olayını açıklayabilmemiz çok zor. Onun arkasında ne biçim tezgâhlar, neler vardı bilemiyoruz.

Baykam: Ne gibi tezgâhlar olabilir?

Beşlioğlu: Gelişen bir Amerika'yı Türkiye'den, Türkiye sınırlarının dışarısına atacak bir cunta hareketi, bir askeri hareket vardı o zaman. Ondan sonra, Amerikalıların Türkiye içinde tezgâhladığı birçok oyunlar oldu. Bu oyunlar içerisinde, bugün ortaya çıktı çete olayı. Bana göre çete olayı o günlerde var. Şimdi bir misal vereceğim size... 24 Ocak 1971'de Mülkiye'nin yurdu polisler tarafından basıldı. Şimdi o baskını Turan Feyizoğlu'nun kitabını okumuşsanız eğer, o kitapta o baskını Zapata Şaban'ın, yani Şaban İba'nın Ankara'da Seyran Bağları'ndaki ülkücülerin ağırlıkta olduğu Kayserililer Yurdu'nu basıp, Mülkiye'ye kaçmasına bağlıyorlar. Bana göre, böyle değil bu olay... Bu bir bahane olarak kullanıldı. Şimdi 1970'in sonbaharına doğru gelindiğinde ordu içerisindeki durumun değiştiği yavaş yavaş aleyhe döndüğü anlaşılıyor.

Baykam: Yani 9 Mart'ın aleyhine döndüğü...

Beşlioğlu: Yani solun aleyhine döndüğü yavaş yavaş anlaşılıyor, ordu içinde birtakım şeylerin değiştiği ve aleyhe döndüğü...

Baykam: Kimden algılıyorsunuz bunu, Avcıoğlu'ndan mı?

Beşlioğlu: Gene bir 27 Mayısçı arkadaşım anlattı.

Baykam: Kim?

Beşlioğlu: Onu müsaade ederseniz söylemeyeyim. Darbeden üç dört ay önceden kötü haberler geliyor ama şimdi diğer taraftan da asıl ordu içinde biz çok güçlüydük. Yani orduda bizden olmayan kimse yok gibiydi. Bütün o insanlar tasfiye edildi. Mülkiye'nin yurdu basıldı. O baskında biz 13 kişi yaklaşık yedi sekiz saat karşı koyduk polise. Ve polis Mülkiye yurduna giremedi. Girdi bir bölümüne, diğer bölümlerine karşı koyduk. Saatlerce silahlı çatışma sürdü. Ve en sonunda son kata geldi ve çok geç oldu tabii. Ondan sonra, teslim olduk. Bize aşağıdan söz verdiler, kimsenin kılına dokunulmayacak. Eğer biz teslim olmasaydık, yukarıya çıkamıyorlardı. Ya da helikopterler dolaşıyor, havadan bombalayacaklar. Veya başka türlü çıkamıyorlar yukarıya yani... Çünkü elektrik gitti, kalorifer patladı. Sürekli dışardan taranıyorduk, bizde içerden cevap veriyorduk. Ondan sonra, bizi aldılar ve öldüresiye dövdüler. Sonra bizi birbirimize bağladılar, o

Mülkiye'nin yatakhanesinden merdivenden aşağıya indik, bir de gördük ki, karlı bir hava, yola iki tarafa bu Milli Nizam Partisi'nin militanları sağlı sollu dizilmişler böyle... Götürüyorlar bizi, bağlıyız birbirimize... Sağdan soldan polis değil, onlar dövüyor.

Baykam: *Ne zamandı tarih?*

Beşlioğlu: 26 veya 24 Ocak 1971... Hukuk sistemine göre bizi alıp götürmeleri doğaldı. Ama o Milli Nizam Partililer demek ki, onlarla beraberdi ki, bizi dövüyorlardı. Biz bağlıyız, onlar bizi döverek, biz onların arasından sopa yiyerek geçtik. Ve cemselere bindik, götürüldük. Yani o günden itibaren bu polislerle bu gerici işbirliği süregeldi. Turan'ın kitabı "Yurtlar Savaşı"ndan söz ediyor. Bana göre direnme noktaları kırılıyordu. Peki, Mülkiye yurdunun basılması, arkasından Hacettepe Yurdu'nun, ODTÜ' nün arkasından Hacettepe Yurdu'nun basılmasına neye bağlayacaksın? Bana göre sağcı cunta o zaman cılızdı. Cılız oldukları için direnme noktalarını kırıyorlardı. 9 Mart'ın gelmekte olduğunu hissettikleri için kendilerine karşı, yani bu sol cuntaya yardımcı olabilecek noktaları önceden tırpanlıyorlardı.

Baykam: *Demek ki, hiyerarşide daha yukardaydı sağcı cunta... Solcu cunta daha orta kademede...*

Beşlioğlu: O zaman resmen bunu bilmemize imkân yok tabii ama bildiğimiz, duyduğumuz kadarıyla Faruk Gürler'in adamları olayın içindeydiler.

Baykam: *Ama buna rağmen sağcı cunta bu operasyonları yapıyordu diyorsunuz.*

Beşlioğlu: Şimdi, hükümeti, cumhurbaşkanını, polisi, jandarmayı idare edenler onlar. İşler kolay oluyordu. Diğeri kanun dışı bir hareketle girişmiş oluyordu. Öbürünün yaptığı meşru bir hareket oluyor. Artık sol cunta olmayacakmış şeklindeki o duyumları aldığımız zamanda, Doğan Avcıoğlu bunları biliyordu bu tür lafları... Ama böyle hunharca öğrencilerin üzerine saldırılması yeni bir olguydu. Hatta Mülkiye baskınında bir kız copla iğfal edildi polis tarafından. Ondan sonra, bunun arkasından ODTÜ'ye adeta düşmana saldırır gibi saldırdı. Onun arkasından aynı şekilde Hacettepe Yurdu'na saldırıldı. Solcu insanın güçlü olduğu günlerde gidilemiyordu onların üzerine bu kadar... Şimdi, o sıralarda duyduğumuz bazı şeyler vardı. Sağın iki ayrı planı olduğu söyleniyordu. Dev Kurt ve Dev Kol planlarının ismi... Bu görüştüğünüz arkadaşlardan sorarsanız, onlarda hatırlayacaklardır. Dev Kurt planı; devleti kurtarma planı. Neden kurtaracaklar?

İlericilerden, Kemalistlerden, Atatürkçülerden, devrimcilerden devlet kurtulacak. İkincisi de Dev Kol planı; devleti kollama planı. Kurtardıktan sonra bir de kollayacak.

Baykam: Meşhur milliyetçi muhafazakâr halüsinasyonlar.

Beşlioğlu: O koruma adeta bir askeri tatbikat gibi yürüyor. Askerlikte denilir ki, mesela sen filan bölgeyi, şu köyü zapt edeceksin ve koruyacaksın. Zapt etmek yetmiyor. Girdikten sonra orayı koruyacaksın. Diyelim ki, bir düşman saldırısına karşı o noktayı koruyacaksın. Şimdi bu Dev planı, demek ki bu güçlü hareketin dağıtılması, başarısızlığa mahkûm edilmesi... Bu başarıldı. İşin ondan sonrası, devleti kollama olayı. Dev Kol planı... O Dev Kol planı bana göre hâlâ yürürlükte ve yürümeye devam ediyor. Şimdi, bunu Cevdet Sunay, Osman Köksal'a çok güzel açıklamıştı. Atatürkçü Düşünce dergisinde okudum. Osman Köksal o sıralar ziyaret ediyor Cevdet Sunay'ı... Cevdet Sunay'a gençliğin üzerine bu şekilde gidilmesinin yanlış olduğunu söylüyor. İmam Hatip Okullarından yakınıyor. Cevdet Sunay da diyor ki, "bunlara. (bizler için,) devleti teslim edemeyiz. Onların yerine bunları yani İmam Hatiplileri devreye sokacağız." Yani 12 Eylül'ün dramı daha o zamandan sahneleniyor.

Baykam: Peki, bugün mesela o dönem bu yarış, bu tartışmalara katılmış ideolojik sapmaya uğramış eski 68'lilere nasıl bakıyorsunuz?

Beşlioğlu: Zaman içerisinde insanın fikir değiştirmesi doğaldır ama böyle olumsuz değiştirmeyi doğal olarak bakmak mümkün değil tabii. Şimdi, bende fikri değişime uğradım ama nasıl? Şimdi tamamen Kemalistim. O zaman daha ilerisi de olabilirdi diye düşünüyordum. Ama şu anda kesin Kemalistim.

Baykam: O zaman sosyalist Kemalist'tiniz. Şimdi belki sosyal demokrat Kemalizme mi yakınsınız?

Beşlioğlu: Yok hayır. Bana göre ben Kemalizm'in diğer ideolojilerle karıştırılmaması gerektiğine inanıyorum. Kemalizm ayrı bir ideolojidir. Sosyal demokratlığı da ayrıdır, sosyalizmin de ayrıdır. Şimdi, bu fikre nereden vardım? Özellikle 1980 ihtilalinden sonra, 80 ihtilalinden sonra İstiklal Savaşı'nı, Atatürk'ü daha çok araştırmaya, daha çok okumaya başladım. Bunda 27 Mayısçı arkadaşlarımızın etkileri de oldu. Mesela Hüseyin Avni Güler bana çeşitli kitaplar hediye etti. Ondan sonra, İstiklal Savaşı'nı konu alan bir hayli kitap okudum. Altıok diye bir dergi çıkıyordu bir ara. Bu Kemalizm'e ilgili çok güzel bir dergiydi. Yani Atatürk bizim düşündüğümüzden, zannettiğimizden

çok değişik bir insan...

Baykam: *Yeniden keşfettiniz Atatürk'ü.*

Beşlioğlu: Evet, bambaşka bir insan Atatürk. Atatürk bir defa Marksizm'i biliyor. Atatürk diyalektiği de biliyor. Atatürk Fransız Devrimi'ni biliyor. Zaten Sovyetler Birliği'ni yaşamış, biliyor. Ayrıca Türk toplumunu da bizden, 68'lilerden çok çok fazla biliyor. Doktor Hikmet Kıvılcımlı Marksist bir adam, ama ikisinin fikirleri arasında çok büyük bir paralellik var. Tavsiye ederim, bir inceleyin. Yani fikirleri arasında çok büyük paralellik olduğunu göreceksiniz. Hangi konuda? Türk toplumu konusunda. Yani Türk toplumu konusunda Hikmet Kıvılcımlı yaklaşık olarak Atatürk gibi düşünüyor. Şimdi, Atatürk'ün 'Ne mutlu Türküm diyene'... Türk milleti şöyledir, böyledir, çalışkandır, zekidir gibi birtakım lafları var. Şimdi bunlar kafatasçı milliyetçiliği olarak yorumlanmıştır. Halbuki hiç öyle değil. Türk insanın bilmediğimiz çok değişik ve çok güzel özellikleri var. Yani onu Atatürk'ü okursanız anlarsınız. Hiç çekinmeden, bağıra bağıra söylüyorum ben bunları. 68'lilerin bir defa çıkış noktası Mustafa Kemal bayraklıdır. Mustafa Kemal'i bayrak yapmayan hiç kimse 68'liler arasında yoktu. Deniz Gezmiş kendisine sosyalist de dese, bana göre Kemalist'den başka bir şey değildi. Mahir Çayan ben proleter devrimciyim dese de, bana göre hareketi netice itibariyle Kemalizm'di. Ha şimdi o Maltepe'deki sıkıştırıldığında söylediği birtakım sözler var. Yani tabii insan bu kitabı okurken o olayların içinde yaşamış bir insan çok daha duyguları çok değişik olur. Ben o kitabı okurken ağlamıştım.

Baykam: *Hatırlıyor musunuz hangi bölümdü?*

Beşlioğlu: İşte kuşatıyorlar falan. Annesini getiriyorlar. Mahir annesine diyor ki, anne sen karışma bu işlere... Annesiyle birtakım şeyler geçtikten sonra arasında, sertleşmek zorunda kalıyor. Diyor ki, "ben şimdi size devrimcilerin kim olduğunu göstereceğim. Size beş dakika süre veriyorum. O zamana kadar annemi buradan uzaklaştırmazsanız sizi öldüreceğim." Ve arkasından Mülkiye marşını söylemeye başlıyor. Ondan sonra Dev-Genç marşını söylüyor. Ondan sonra, "yaşasın Türk milleti, yaşasın Türkiye, yaşasın Atatürk, yaşasın Atatürk'ün son bağımsızlık ilkesi" diye bağırıyor. Yani bu adamı Kızıldere'de sen sıkıştırmışsın, kaçacak hiçbir yeri yok. Ondan sonra, orada öldürdüğün bir sürü insan var. O tür eyleme ilk defa girmişler. Orada hemen hepsini öldürüyorsun. Beklesedi ne olacaktı? Neticede teslim olacaklardı değil mi? Başka çıkar yol var mıydı? Bana

göre Sibel Erkan'ın rehine alınması olayında da bekleselerdi, Sibel'i Mahir zaten öldüremezdi. Hüseyin Cevahir de yapamazdı. Çok iyi tanıyorum. Son derece hümanistti. Yani onun böyle değil bir çocuğu karıncayı bile öldürmesi mümkün değildi. Vurdular orada. Mahir gerçek bir Kemalistti 68'lilerde, Atatürk bayraktı ve iddiamız şuydu: "Evet biz sosyalistiz ama Atatürk'ün bütün ilkelerinin en büyük sahibiyiz." Doğu Perinçek o tavrı hâlâ sürdürmektedir.

***Baykam:** Peki Perinçek'in çizgisinde, geçmişe bugün baktığınızda bir tutarlılık görüyor musunuz?*

Beşlioğlu: Ben Perinçek'in çizgisinde tutarlılık görüyorum. Yani Perinçek o gün de, bugün de Kemalizm'e sahip çıkan bir insan. Bana göre Mao'nun hareketi neticede bugün için gele gele Kemalizm'in uygulama biçimine gelmiştir. İçindeki bugünkü durumun Kemalizm'in uygulamasından farkı var mı Perinçek'in? Yani bana göre gericiliğe karşı, tek parti yönetimi ve tek parti yönetiminin altında, özel girişim, devlet girişimi, insanların ezilmesine karşı kullanılan yöntemler olmalı...

***Baykam:** Ama Atatürk çok partili rejime geçmek istiyordu. Geçemediyse yobazlar demokrasiye geçmeye hazır olmadığı için geçemedi.*

Beşlioğlu: Ben Atatürk'ün çok partili demokratikleşme istediğini de zannetmiyorum. Şevket Süreyya Aydemir'in İnkılap ve Kadro diye bir kitabı var. Birden fazla partinin olması, yani o fikir daha sonradan oluşmuş CHP içerisinde.

***Baykam:** Peki bunlarda güncel yorumlar. Belki siz tek parti mantalitesi var diyorsunuz. Ben ise, mesela bugünkü demokrasiyi hedeflediğini düşünüyorum. Peki, bütün o dönemde okulunuz ne oldu?*

Beşlioğlu: Derslere çalışmaya aynen devam ettim. Yani hemen gelip imtihanımızı verdik, derslerimize çalıştık.

***Baykam:** Yani bir yandan eylem yapıp, öğleden sonra da imtihana mı girerdiniz?*

Beşlioğlu: Hayır imtihana hazırlanırdık. Mesela hiç uyumadığım, saatlerce, günlerce ders çalıştığımı biliyorum ben. Ders çalışırdık, uyumadan iki gece, üç gece sonra, hamama giderdik. İki saat hamamda kalır çıkardık.

***Baykam:** Hangi bölümdeydiniz?*

Beşlioğlu: Mülkiye'den, ikinci sınıftan hukuka geçip bitirdim,

Ankara hukuku. Yani tıkır tıkır geçtik gittik.

Baykam: *Kopya çeker miydiniz?*

Beşlioğlu: Birisi önüme koysa gene bakmazdım.

Baykam: *O yol ayrımına bugün geriye dönüp baktığınızda doğru karar aldığınıza mı inanıyorsunuz?*

Beşlioğlu: Doğru yapmışım diye düşünüyorum.

Baykam: *Ama onun kararını değiştirmeye çalışmadınız.*

Beşlioğlu: Boşa bir çaba diye düşündüğüm için... Mahir'i ikna etmek mümkün olamazdı, yani yapma, etme dinleyecek insan değildi Mahir.

Baykam: *Peki Sinan Cemgil'le ilgili anılarınızı anlatır mısınız?*

Beşlioğlu: Sinan Cemgille Fikir Kulüpleri'nde tanıştım. Sinan, Mahir gibi böyle çok kitap okuyan biriydi ama oturup "ben de artık yazacağım" diyen biri değildi.

Baykam: *Daha Deniz tipolojisine yakın mıydı? Yoksa ondan da mı farklıydı?*

Beşlioğlu: Deniz'den farklıydı tabii. Sinan kitle lideri değildi. İkincisi, Sinan mert, cesur bir oğlandı, gerçekten kendi karakterine uygun tutarlı cesur bir çocuktu. Şimdi namussuzluğa karşı hiç tahammülü olamayan bir insandı. Hiç kendisiyle ilgisi olmayan olaylarda bile devreye girerdi. Şimdi, Yusuf Küpeli karakterini görmek için bir şey anlatmak istiyorum size. Yusuf son derece cesur bir insandı. Anlattığım gibi dövüşken bir insan. Yılmaz Yalçıner var. O da Mülkiye'deydi. O Mülkiye baskınında, basanların içinde olduğu duyulmuştu, Yılmaz bir gün Mülkiye'nin yurdunda, bir arkadaşıyla otururken baygınlık geçirdi. Yusuf bunu kucağına alıp götürdü hastahaneye... Tedavisini falan yaptırdı getirdi. "Sen ne biçim adamsın? Bu adam bize ne yapıyor? Sen ona ne yapıyorsun" dedik.

Baykam: *Muhsin Batur'la Faruk Gürler solcu hiyerarşide, 9 Mart'ın solda olan elemanlarıydı diyorsunuz.*

Beşlioğlu: Benim duyumlarım böyleydi.

Baykam: *Genel duyumlarda böyleydi. Neden saf değiştirdiler sizce? Neden sonuçta tam tersine "Balyoz Hareketi"ne destek veren bir yapıda görev aldılar?*

Beşlioğlu: Şimdi, tabii ben bunları yüzde yüz görmüş tanımış bir insan değilim. Uzaktan uzağa tanıyorum. Yani Kemalist oldukları söyleniyordu. Faruk Gürler'in Doğan Avcıoğlu'nun kitabını bütün subaylara aldırıp okutturduğu söylenirdi. Ama Muhsin Batur'un ondan

da daha ilerici olduğu söylenirdi mesela... Daha sonra bunlar nasıl çark ettiler? Onu bilemiyorum. İki ihtimal vardır. Ya, bu hareketin tepesine birer provokatör olarak yerleştirildiler.

Baykam: *Enformatör provokatör mü?*

Beşlioğlu: Böyle olabilir, bir de şu olabilir, daha sonra papuç pahalı olduğunu görünce çark etmişlerdir.

Baykam: *Veya kendi kendilerini iflah etmek için aralarında yaptıkları görüşmelerde bile belki 9 Mart'la 12 Mart'ın bir sentez özetini yaptıklarına kendilerini inandırmaya çalışıp, "zaten bu ülke için doğru olan budur" diye o papuç pahalı dediğiniz anlarda yani büyük bir kamp değiştirmesi yaptıklarını kabul etmeden belki bunu kendi içlerinde yaşadılar. Çünkü sonuçta "biz bu hareketi Demirel'e karşı yaptık," tezini kendi kendilerini ikna etme çansları vardı.*

Beşlioğlu: Ama mesele Demirel'in indirilmesi değildi. Mesele, Türkiye'nin Amerika'nın uydusu olmaması meselesiydi. Bunlar bilinmez olaylar değildi. Ama nasıl izah ediliyordu? Deniyordu ki, MDD'nin yapılmadığı bir ülkede ileri gidilemez. Türkiye'de MDD olmamış mıdır? Olmuştur. Kim yapmıştır? Atatürk yapmıştır bunu. Ama bir karşı devrim yaşanmıştır Türkiye'de... O günkü tartışmalar içinde Türkiye bu devrimdeki kazanımları tamamen yitirmiştir. Onun için Atatürk'ün o getirdiği çizgiye, olayları geri getirmek için Türkiye'de yeni bir MDD'in yapılması gerekmektedir. Türkiye Atatürk'ün çizgisiyle tam bağımsızdır. Hiç kimseye bağlı olmayan ekonomik, politik askeri her bakımdan bağımsız bir ülke olması lazımdı...

Baykam: *Bunlardan çark ettiklerinde acaba kendi kendilerine ne gerekçe söylediler, onu merak ediyorum.*

Beşlioğlu: Şimdi o sırada yapılan önemli bir toplantı var. O toplantıda, yaşayanların anlattıklarından şöyle bir şey ortaya çıkıyor. Muhsin Batur orada Faruk Gürler hareketin lideri olarak hareket emri verecek. Şimdi, Faruk Gürler orada, belli yerleri zapt edecek kuvvetlerin komutanları var. Mesela Ankara'nın tutulması lazım. Tutulduktan sonra ne olacak? Şimdi o yerlerin tutulması için birtakım kadrolar var. Geliyor bunlar tabii ki orada Faruk Gürler'e tepki veriyorlar. Faruk Gürler akabinde karar veremiyor. Muhsin Batur'un işte o toplantı hakkında, geçen ya da daha evvelki sene, bir açıklaması vardı. O toplantı bir ihtilal toplantısı değil, ihtilali önleme toplantısıydı diyor. Şimdi ben buradan şu anlamı çıkardım. Daha öncede Muhsin Batur bir

kitap yazmıştı "Anılar" diye...

Baykam: Biliyorum, Milliyet'te de dizisi vardı.

Beşlioğlu: Muhsin Batur o kitapta tamamen kendisini hareketin dışında görüyor. O olayların içinde hiç yokmuş gibi. Ondan sonra, ona Celil Gürkan bir dosya getirmiş, anayasa taslağı politik örgütlenmesi falan... Muhsin Batur bu dosyayı okumuş, bu dosyanın üzerine bir not koyarak geri vermiş, "inanmadığım bir davanın içinde olamam, yoksa Atatürk'ün ruhu rahatsız olur," diye bir not yazmış. Şimdi sen komutansın. Bir adam getirmiş sana anayasa taslağı veriyor, "yeni bir anayasa hazırladım" diyor. O adamı senin ne yapman lazım şimdi? "Bunlar ne anayasası? Anayasamız yok mu bizim demez misin?..." Olayların içinde olmayan bir komutansan senin bunu yapman lazım. Yalan söylediği belli. Böyle demesi, kendisini topluma lanse etmesinin altında yatan demek ki o bilinçliydi, hareket içerisindeydi. Onu gösteriyor.

Baykam: Yani bilinçli bir ters devrimciydi diyorsunuz.

Beşlioğlu: O kesin o konuda kararlıydı ama o kitabının arkasından böyle konuşmasından onu çıkardım. Bir de, Muhsin Batur'un böyle yalpalamasında bir etken de biliyorsunuz Aydın Kırışoğlu diye bir paşa vardı. Aydın Kırışoğlu kansere yakalandı. Londra'ya gitti.

Baykam: Aydın Kırışoğlu ölmese tarihin akışı başka olurdu diyorlar.

Beşlioğlu: Aydın Kırışoğlu Londra'ya gittiğinde 1970 sonbaharıydı. Yani hareketin zayıfladığına dair bizim duyumlar almaya başladığımız zaman... O sırada Celil Gürkan onun yerini alıyor. Ondan sonra Aydın Kırışoğlu Londra'dayken Mart ayında harekete geçiliyor. Şimdi, burada bir yanlışlık var. Niye Aydın Kırışoğlu Londra'dayken hareket ediyorsun? Ölecek mi ne biliyorsun, adamı beklemediler bile? Aydın Kırışoğlu'nu ben tanımadım. Ama duyduğumuz kadarıyla, çok kararlı...

Baykam: Çok sağlammış.

Beşlioğlu: Evet öyle bir insanmış. Şimdi bunun geriye dönmesi beklenmeden harekete geçiliyor. Ve 12 Mart hazırlanıyor.

Baykam: O yüzden 9 Mart kansere yenik düştü, denir.

Beşlioğlu: Evet, 9 Mart'dan sonra bize dediler ki, bu iş burada bitmedi. Mayıs'a, Haziran'a doğru yeni bir hesaplaşma olacak. Bunu diyen 9 Martçı subaylardan biri. Haziran ayında dönüyor daha sonra öğrendiğimize göre ama çok hasta. Arkadaşları ziyaretine gidiyorlar,

kabul etmiyor onları... Israr ediyorlar, giriyorlar. Diyor ki, "niye karşı koymadınız? Yok muydu silahınız? Asker değil miydiniz? Benimle ne görüşeceksiniz?" Ve tabii ondan sonra ölüyor adam. Ben şimdi buradan şöyle bir sonuç çıkarıyorum. O yokken, hareketi elinde tutan bazı kişiler, "ben başardım, devrimin kahramanı oldum" diyecek. Onun hazırladığı şeyin üzerine oturup, devrim kahramanı olacak. Şimdi Uğur Mumcu yazmıştı. Batur o kitabı yazınca Uğur Mumcu da işte şunla bunla konuştu, ona cevap yazdı. Cumhuriyet'te... İşte Celil Gürkan'ın "12 Mart'a beş kala" diye bir kitabı var, o çıktı o arada. Orada okudum. Peki diyor, Kırışoğlu öldüyse karısı vardı. Uğur Mumcu gitmiş görüşmüş onunla, yayınlandı Cumhuriyet'te... Yani Kırışoğlu Paşa'nın ne düşüncede olduğunu anlatmak için...

Baykam: Peki eski 68'lilerden kaçıyla yakından görüşüyorsunuz?

Beşlioğlu: 68'lilerden mesela Hasan Cemal'le görüşüyordum. Ünye'deyken ben Erdal İnönü gelecek diye kalktım gittim, bir baktım Hasan orada, görüştük.

Baykam: Nasıl yakınmısınız?

Beşlioğlu: Hasan'la yakınız ama artık görmüyorum. Daha sonra bu Cumhuriyet'te birtakım olaylar yaşandı. Yani o harekeli beklemiyordum Hasan'dan... Hasan bayağı o olayların içinde bir arkadaşımızdı.

Baykam: Peki Uluç Gürkan için, Mustafa Zülkadiroğlu diyor ki, Uluç Gürkan bu eylemlerde yanımızdaydı, elinde de bomba vardı, diyor. Yani meydanda, bu tip olaylarda elinde molotof kokteyli, bomba falan ilk onun elinden geçti, diyor. Uluç Gürkan bunu reddediyor. Sizce doğrusu ne?

Beşlioğlu: Şimdi Uluç Gürkan'ı ben bombayla falan hiç görmedim.

Baykam: Belki Zülkadiroğlu rüya gördü.

Beşlioğlu: Belki Zülkadiroğlu görmüştür ama benim olduğum yerde böyle bir olay olmadı. Görmedim. Ama Uluç o zaman mesela hiç ben Marksistim demezdi, hep Kemalist'ti.

Baykam: Bize bir sır verin. Şu ana kadar hiç kimseye söylemediğiniz...

Beşlioğlu: Çok sır var ama, sır söylenmez.

Baykam: 30 yıl sonra bazen söylenir, tarih adına..

Beşlioğlu: Söyleyemem. Şöyle söyleyemem. Şimdi, biz ihtilalci-

yız. Her toplumun bir ahlak kuralı vardır, onun dışına çıkmam. Bizde sır önemlidir. Mesela Hasan Cemal'in bir sırrı. Cengiz Çandar'ın bir sırrı olsa bile kimse alamaz benden. Çünkü aramız iyiyken güvenilmiş verilmiş...

Baykam: *O doğru, onu kabul ediyorum. Yani birine zarar verecek bir sırdan bahsetmiyorum.*

Beşlioğlu: Şimdi iyiyken adam bana sırrını açmışsa, kötü olduktan sonra ben onun sırrını açarsam bende insanlık yoktur.

Baykam: *Birine iyilik, kötülük anlamında değil, bilinmeyen, gizli kalmış bir detay var mı?*

Beşlioğlu: Çok şey var tabii...

Baykam: *Bir tane verin. Kimseye zarar vermeyecek bir şey...*

Beşlioğlu: 69'du galiba, İmam Ekrem'in cenazesi vardı biliyorsunuz, o olaydan sonra Gazi Eğitim Enstitüsü'nde solcu öğrencileri sıkıştırıyorlar diye bir haber geldi Mülkiye'ye... Hatta arada Mahir gelirdi, içerdik. Bu bize anlatılınca küplere bindik, hadi gidelim, bunlara bir ders verelim dedik. Mustafa Kaçaroğlu, Uğur Bekçi hep beraber gittik Gazi Eğitim Enstitüsü'ne... Bizden öncekiler girmiş içeriye. Solcular az. Bir sürü adam var sağcı. Bunlar içerde kavgaya devam ediyor. Mahir kapıyı açtı. Onları çıkarttı. Bombayı bir savurdu içeriye... Ve bağırdı içerdekilere, "geri çekilin" diye... Bomba patladı içerde. Bunların bir sürüsü yaralandı. Yaralandılar ama kalabalıklar. Galiba kapıyı içerden kapadılar, bizim arkadaşlarımız içerde kaldı. Ahmet Bozkurt da vardı. Biz geri çekildik. Tabanca da var, açalım mı açmayalım mı derken polis geldi. Polis gelince biz yın kaçtık tabii. Mahir küplere bindi. Arkadaşlarımız içerde köpeklerin elinde kaldı diye... Ondan sonra polis bunları almış götürmüş.

Baykam: *Bu enteresan. Mahir'in teorisyencilikten eylemciliğe geçişi sanki. Peki çok teşekkür ederim.*

Deniz Gezmiş, giyabi tutukluyken bir gazete röportajı için çekilen fotoğrafta

Oral Çalışlar

Baykam: *Üniversiteye hangi yılda girdiniz? Üniversiteye girdiğinizde aile yapınız nasıldı? Politikaya ilginiz lisede mi, üniversitede mi başladı?*

Çalışlar: Ben Halk Partili bir aileden geliyorum. Babam 50'li yıllardan itibaren CHP ilçe yöneticiliği yaptı. Yani Halk Partisi'nin düştüğü dönemde babam ilçe yönetim kurulu üyesiydi. Annem de 54'ten itibaren Tarsus'ta CHP'nin kadın kolu başkanıydı. Bu yüzden biz siyasi yaşama ailece katıldık. Mesela 27 Mayıs müdahalesini ve Menderesleri asıldığı günleri, Yassıada davalarını çok iyi hatırlıyorum. Lise öğrenciliğimin yarısını Tarsus Amerikan Koleji'nde, yarısını Tarsus Lisesi'nde yaptım. Tarsus Lisesi'ni 1965 yılında bitirdim.

1965'te ODTÜ İnşaat Mühendisliği bölümüne girdim. Bu sıralarda öğrenci olayları yavaş yavaş patlak vermeye başlamıştı. Memleketi kurtarma ve bu olaylara aktif katılma isteyişimden ODTÜ'ye devam edemedim. O yıl okulu terk ettim. Fakat geç terk ettiğim için üniversite sınavlarına yeniden girememiştim. O zaman İTİA'nin ve İTÜ'nin sınavları ayrı yapılıyordu. İTİA'nin sınavına girdim, 1967'de İstanbul'a geldim. 68 işgallerinde İstanbul'da İTİA'da işgal komitesi başkanıydım. Denizler de o sırada İstanbul Üniversitesi'ni işgal etmişlerdi. Deniz, yıllardır arkadaşımdı zaten. Yaklaşık iki yıldır beraberdik. Birlikte dayanışma içinde, biraz da onların desteğiyle akademide Sultanahmet'te yanan binada işgal eylemlerine katıldım. 68-69 döneminde yeniden Ankara'ya, SBF'ne döndüm. 68'in, 29 Ekim'inde Samsun'dan başlayıp Ankara'da sonuçlanması düşünülen "Tam Bağımsızlık İçin Mustafa Kemal Yürüyüşü"nün organizatörlerindendim. İçinde Deniz Gezmiş, Doğu Perinçek, Bozkurt Nuhoğlu gibi o dönemin önde gelen, hemen hemen bütün gençlik önderlerinin katıldığı, fakat oldukça da küçük bir grupla yürüyüşe başladık. 29 Ekim'de Samsun'dan yola çıktık, yola çıktığımızda sanıyorum 24 kişiydik. Biraz sonra gözaltına alındık ve Samsun'a geri götürüldük. Bir gece kaldık Samsun'da ve bırakıldık. Kaldığımız yerden yürüyüşe devam ettik. Bu, o dönemde gençliğin yaptığı en önemli ve en etkili yürüşlerden biriydi. 68 Haziran işgallerinin hemen ardından gelmişti. Samsun yürüyüşü İstanbullu, Ankaralı gençlerin dayanışması özelliğini de taşıyordu. Çünkü Denizlerle biz İstanbul'dan gelmiştik. Cengiz Çandar, Perinçek Ankara'dan katılmışlardı. Yürüyüşe, büyük ölçüde CHP'deki muhalefet kanadı ve 27 Mayıs Devrim Derneği'ni kuran Milli Birlikçiler destek oluyorlardı. Mesela erzak taşımak için otobüs tutulmasına yardımcı olmuşlardı. Her gece bir köyde kalıyorduk. Alevi köylerinde neredeyse bütün köy halkı toplanır, sohbet ederdik. Zaten akşama doğru hangi köylere gidebileceğimizi, köyleri çok tanımamamıza rağmen üç aşağı beş yukarı öğreniyorduk. 5 kişilik bir grup bir köye gidiyordu, 3 kişilik bir grup başka bir köye gidiyordu. O zamanki kavrayışlarımız doğrultusunda ne yapmak istediğimizi, Türkiye'nin içinde bulunduğu durumu, sosyalizmi anlatıp propaganda yapıyorduk. Çok güzel günler, geceler geçiriyorduk. Köylerden çok hoş bir biçimde uğurlanıyor, yürüyüşümüze kaldığımız yerden devam ediyorduk.

Anılarımda da yazmıştım. Yürüyüşü yapıyoruz, ama ilginç şeyler de yaşıyoruz. Mesela, aramızda küçük bir tartışma çıkıyor, bakıyoruz,

sağcı gazetelerin manşetinde bu büyütülmüş. Bir gün yürüyüş sırasından bayrağın alemini kaybettik. Ertesi gün, "komünistler bayrağın alemini çıkarıp, Sakarya nehrine attılar" diye manşetten haber. Herifler nereden haber alıyorlar, şaşkına dönüyoruz. Tabii o sırada bunu hemen anlamadık. Daha sonra erzak işlerini yürüten, Muzaffer Köklü isimli bir gencin, yürüşe polis ajanı olarak sokulduğunu ve her gün erzak alma bahanesiyle gittiğinde, telefon ederek kimle bağlantısı varsa, onlara bilgi aktardığını öğrendik, aradan bir sene filan geçmişti. O yürüyüşte ilginç başka anılarınuzdan biri, Çorum'un Alaca kazasında yaşadıklarımız. Alaca, Ankara-Samsun yolundan 2 kilometre içeridedir. Alaca'da o sırada caminin önüne bir Atatürk heykeli yapılmış, bunu protesto için dinciler ayaklannuştı. Genç bir kaymakamı vardı Alaca'nın. Heykeli onun yaptırdığını düşünerek aleyhine gösteriler olmuştu ilçede. Bu olaylar sıcağı sıcağına sürerken, acaba gitsek mi gitmesek mi diye tereddüt ettik. Sonunda gidelim dedik. Alaca'ya girmeden önce bir benzinci var, orada ceketlerimizin altına sopalar koyduk. Ne olur ne olmaz diye. Çünkü gerici bir yere gidiyoruz. Yaklaşık 40 kişiydik. Tam biz yürüyüşe başladık. Baktık, insanlar iki taraflı bizi bekliyorlar. Ama bekleyenler kimdir, kimin nesidir, bildiğimiz yok. O zaman her yerde örgütlenme de yok. Birden alkış koptu. Meğer, o gericilere tepki duyan Alaca halkı da bizim gelişimizden cesaret alarak, gençleri karşılayalım diye düşünmüşler. Başladılar alkışlamaya ve hiç unutmam, kimin aklına geldiyse birden mülkiye marşını söylemeye başladık, marşla birlikte Alaca'ya girdik. O heykelin olduğu yere, meydana gittik, halk toplandı başımıza. Propagandalar, konuşmalar vesaire, oldukça hoş bir hava içinde terk ettik Alaca'yı. Orada Deniz'le ilgili bir anım var. Ben bir ara otobüse döndüm, otobüs arkamızdan geliyordu. Baktım, Deniz otobüsün içinde oturuyor. Deniz'e, "Deniz, bak ne güzel propaganda imkânı bulduk, halkla bir aradayız, sen niye orada oturuyorsun?" dedim. Cihan Alptekin de vardı. Deniz, "Bu tür propagandanın bir önemi yok kardeşim. Esas propaganda silahlı propangadadır" dedi. Deniz o zamanlar kafasına "silahlı mücadele yapacağım, dağlara çıkacağım" fikrini koymuştu. 68'in Kasım'ıydı.

Sonra Elmadağ'a geldik. Elmadağ'da yürüyüş iznini alan Milli Birlikçilerden Kadir Kaplan bizi karşıladı. Anladığım kadarıyla o sıralarda çok baskı oluyordu. Askeri darbe söylentileri çıkıyor, çok kargaşalı bir dönem. Kadir Kaplan dedi ki, "Buradan Ankara'ya giriş

slogan atmayacaksınız, yalnızca Anıtkabir'e gidip çelenk koyacaksınız. Onun dışında bir şey yaparsanız sorumluluğu kabul etmeyiz." "Biz de böyle bir şeyi kabul etmeyiz. Biz bir antiemperyalist bir yürüyüş yaptık, antiemperyalist slogan atmadan şehre girmeyiz." dedik. Kaplan, "O zaman ben de yürüyüş iznini iptal ederim" dedi ve etti. Kayaş'a geldik, ne yazık ki Ankara'ya giremedik. "Yürüyüş izniniz iptal edilmiştir, giremezsiniz" dediler. Ondan sonra otobüslere bindik Anıtkabir'e gittik, Atatürk'ün anıtına çelenk koyduk, özel deftere izlenimlerimizi Cevat Ercişli yazmıştı. O yürüyüş de öyle sonuçlanmıştı.

O yürüyüşün en önemli etkilerinden birisi şu: TİP ve FKF içinde bir ayrılık vardı. MDD'ciler ve Sosyalist Devrimciler diye. Bu ayrılık MDD'cilerin ağırlıkta olmasıyla sonuçlandı. Ben SBF'de daha yeni öğrenciydim, bir seçimle hemen sosyalist fikir kulübü başkanı oldum. TİP ve TKP'nin ağırlığı gitti, yerine Dev-Gençlilerin ağırlığı geldi. Daha Dev-Genç adını koymamıştık FKF'ye. Böyle bir değişime ve dönüşüme de yol açtı. O yıl ilginç bir şey oldu. Dediler ki, "Biz yönetim kurulu kuracağız, dört öğrenci, dört asistan, dört doçent ve dört profesörden oluşacak. Herkes kendi adaylarını göstersin, sandıkları koyacağız, seçim yapılacak." Birinci sınıfı temsilen sosyalistlerin adayı olmuştum. İkinci sınıfı temsilen Cengiz Çandar'dı aday, üçüncü sınıfı temsilen Hakkı Öcal'dı, dördüncü sınıfı temsilen de profesör Hüsnü Erkan'dı. Biz öğrencilerin sosyalistler grubu adayıydık. Asistan adaylarından seçimi kazananlar Kurthan Fişek, Cem Eroğul, Tuncer Bulutay ve Ahmet Yücekök'tü. Doçentler içinde Mümtaz Soysal, Haluk Ülman ve iki doçent daha vardı. Profesör temsilcilerimiz de Muammer Aksoy, İlhan Arat, Safa Reisoğlu ve İlhan Öztrak'tı. Okulun yönetim kurulunu oluşturduk. Bu yöntem, o güne kadar Türkiye'nin hiçbir yerinde uygulanmamıştı. Fakülte yönetim kurulu olarak 16 kişi toplanıyorduk. Herkesin bir oy hakkı vardı. Yönetim kurulu dediğim, idari yönetim. Sonra, Ankara Üniversitesi senato yönetim kurulu oluşturulacaktı. Onlar da benzer bir temsilciler sistemiyle yönetilecekti, böyle bir karar alınmıştı. Sonra öğrenci olayları devreye girdi ve bu karar uygulanamadı. Ama biz SBF'de bir yıl, İlhan Arat'ın dekan olduğu dönem ilginç bir deneyim yaşadık.

***Baykam:** Bu yürüyüş olduğunda "Deniz'le bir iki yıldır tanışıyorduk" demiştiniz. Deniz'le nasıl tanıştınız? Aranızdaki politik güven nasıl gelişti?*

Çalışlar: Deniz'le tanışmamda iki olay hatırlıyorum. Bir Reşat

Fuat Baraner vardı. Eski TKP yöneticilerinden. TKP' nin en önemli ismiydi. Oğlumun adı da Reşat Fuat'tır. 1968 Ağustos'unda öldü Reşat Fuat Baraner. Ve o zaman Türkiye'nin çeşitli yerlerinden solcular bu cenazede buluştular. Deniz'le ilk karşılaşmamızı bir oradan hatırlıyorum. Bir başka olay ise AISAEC Kongresi olmuştu o zamanlar. Denizler orada gösteri yaptılar, tutuklandılar. Bozkurt Nuhoğlu, Deniz Gezmiş, Mustafa Gürkan filan... Bir de onun duruşmasında görmüştüm Deniz'i. Şimdi aklımda kalan sahneler bunlar. Ama hangisi daha önce, hangisi daha sonraydı bilemiyorum. Daha sonra İstanbul Üniversitesi'nde işgallerde hep beraberdik zaten. Ama Deniz'le bu dönemdeki beraberliğim, hep Deniz'in tutuklanmalarıyla kesintiye uğradı. O dönemde hiç unutmuyorum, AISAEC Kongresi davasından tutuklandı Deniz, serbest bırakıldı. TMGT'nın Tünel'deki binasında toplanırdık, orası buluşma yerimiz gibiydi. İşi biten veya okuldan çıkan oraya gelirdi. Kâzım Kolcuoğlu o zaman TMGT'nın genel başkanıydı. Daha sonra Bozkurt Nuhoğlu oldu. Orada toplanır, daha sonra sinemaya gider ya da akşama kadar sohbet ederdik; ne yapalım, ne edelim diye. Mesela bir akşam Deniz'i bekliyoruz, diğer tahliye edilen arkadaşlar geldi, Deniz yok. Dediler ki, "Deniz'i babası eve kapattı." Azarlamış bunu babası, "Bırakmıyorum seni bu akşam" demiş. Bir süre sonra baktık, Deniz akşam karanlığında geldi, "Pencereden atladım kaçtım" dedi. O zamanlar birlikte sinemaya, tiyatroya giderdik. 72. Koğuş oyununa 8-10 kişilik grup halinde gitmiştik. O zaman tiyatro çok yaygındı İstanbul'da ve gençler tiyatrolara sinemalara gidiyorlardı.

***Baykam:** 61 Anayasası'nın geliştirdiği ortamdan sonra, CHP'ye, ortanın soluna 65 yılında bakışınız nasıldı?*

Çalışlar: 65 seçimlerinde Tarsus'taydım. Tarsus Lisesi'nde cemiyet başkanıydım. Tarsus Lisesi'nde on adayın katıldığı, çok fazla siyasi görüşlerin ön plana çıkmadığı bir seçim kampanyası yaşadık. Ben o kampanyada, oyların yüzde 66-67'sini alarak, seçimleri kazanmış ve cemiyet başkanı olmuştum. O zaman toplandık, "kime oy vereceğiz bu seçimlerde" diye, TİP'e oy vermeye karar verdik. Fakat ailem Halk Partiliydi. Oy verme hakkımız var mıydı, yok muydu, şimdi hatırlamıyorum ama sonuçta biz liseli öğrenciler, ben de onların siyasi önderi gibiydim okulda. TİP'e oy verme konusunda ittifaka vardık. Fakat ben 65 seçimlerinde Halk Partisi'yle birlikte seçim kamyanyasına katıldım. Babamla birlikte gidiyorduk. Turhan Feyzioğlu gelmişti. Bir mahallede ortanın solunu izah ediyordu. Müthiş etkilenmiştim. Turhan

Feyzioğlu ortanın solunun ilk sözcülerindendir. Halk Partisi'yle hem bağlarım sürdü, hem de giderek, TİP'li oldum. Sonra babam, Tarsus'ta TİP'ten belediye başkan adayı oldu. Oldukça da yüksek oy aldı. Halk Partisi'nden TİP'e geçiş yaptı bizim aile 1965 yıllarında.

Baykam: *65'ten 68'e giden yıllarda TİP'in hiyerarşik yapısının yetersiz kaldığım, gençliği dizginlemeye çalıştığım ve gençliğin adım adım TİP'ten uzaklaştığım, kendi örgütlerine ve eylemlerine geçtiğini biliyoruz. Siz o kopuşu nasıl yaşadınız?*

Çalışlar: 68 dönemi, 65'le başlayan eylemler dönemidir. Toprak işgalleri başlamıştır Türkiye'nin dört bir yanında. Biz koşturup gidiyorduk buralara. Fabrika işgalleri, işçi gösterileri başlamıştı. Öğrenci eylemlerinin yanı sıra, çok yoğun bir toplumsal hareketlilik vardı Türkiye'de. Bu toplumsal hareketliliğin içinde gençler olarak yer alıyorduk. Bize ilgi, sevgi gösteriyorlardı. 66 toprak işgalleri çok etkili olmuştu. Elmalı toprak işgali olmuştu o sırada, Bafa Gölü'nde köylülerin ağalara karşı direnişi başlamıştı. Bütün o eylem ve gösterilerin içindeydik. TİP yönetiminden, "Siz çok ileri gidiyorsunuz, faşizmi getireceksiniz Türkiye'ye. Anarşist eylemleri kışkırtıyorsunuz, başımızı belaya sokacaksınız" gibi uyarılar almaya başladık. Tabii bu uyarılar bizi sinirlendiriyordu. Bu kadar yoğun kitle eylemleri var ve TİP buna yeterli ilgiyi göstermiyor diye kızıyorduk. İlgi göstermemenin ötesinde, bir de "TİP'in legalitesini yok ediyorsunuz siz bu eylemlerinizle" demeye başladılar. 66 Malatya Kongresi'yle birlikte ihraçlar başlayınca, biz de TİP'e başkaldırdık. Tarsus'ta, TİP teşkilatı bizim elimizdeydi. Ben de en etkin insanlarından biriydim. O nedenle TİP teşkilatı Mersin'de hiçbir zaman beni ihraç etmedi. TİP kapanana kadar üyesi kaldım. Çünkü babam divan başkanıydı. Ben 70 Kurultayı'na kadar TİP delegesi olarak geldim. 70 veya 69 yılıydı, Behice Boranlar, Nihat Sargınlar, TİP kongresini kazanmak ve oradaki muhalefeti dağıtmak için kongreye geldiler. Onların adayı 3 oy aldı, bizim adayımız 42 oy almıştı divan seçimlerinde. O dönem TİP teşkilatlarında biri sürü kavga gürültü oldu. Bugün geçmişe baktığımızda TİP yönetiminin o tutucu veya statükocu davranışına karşı bizim tepkilerimiz de zaman zaman çok aşırı ve hoş olmayan sonuçlar yarattı. Kendi açımdan bu saldırıların hiçbirine katılmadım, hiçbir zaman içimden onaylamadım. Bu durum, daha sonra Dev-Genç içindeki ayrılığın temel sebeplerine dönüştü. Mesela TİP Genel Merkezi'nin basılmasını onaylamadım, Mahir Çayanlar basmıştı, Sadun Aren'i iki yerde

tartaklamışlardı. Ben SBF Fikir Kulübu başkanıydım, o gece o eyleme katılan arkadaşları çağırdık, bir genel toplantı yaptık, ben "Böyle şey olmaz, abuk sabuk bir noktaya gelindi" dedim. Hatta TİP'in basılması yüzünden Mahir'le yumruklaşmaya varacak kadar sert bir kavga da oldu aramızda. Daha sonra Dev-Genç içinde de ayrılıklar oldu. TİP'in bu dönemde doğru tavırları da vardı, haksız olanlar da vardı. Aybar çok aristokrat bir adamdı, müthiş bir otorite olarak davranırdı bize. Halbuki biraz daha hoşgörülü, biraz daha kazanıcı, kucaklayıcı bir tavır alabilirdi. Gençlik içindeki savrulma, belki bir ölçüde törpülenebilirdi. Ama şunu söyleyeyim, bu tamamen TİP' ten gelen bir şey değildi. Biraz da MHP'lilerin, ülkü ocaklarının saldırıları, gençlere yönelen silahlı saldırı ve cinayetler de gençliği çileden çıkarıyordu. Böyle bir baskı yaşıyorduk. Adamlar polis desteğinde geliyor, demokratik kitle örgütünün gösterilerini, izinli toplantılarını silahla basıyorlardı. Bir süre sonra bunlara karşılık vermek gerektiği, gençlik içinde ciddi bir tepki olarak gelişmeye başladı.

***Baykam:** Aybar çok aristokrat bir insandı dediniz. TİP'i TİP yapan da Aybar'dı. İlginç değil mi, bir emekçi hareketini neredeyse bir asilzade yönetiyor. Bu nasıl bir hava yaratıyordu?*

Çalışlar: Bütün dünyadaki önemli siyasi hareketlerin liderlerine baktığınız zaman, büyük ölçüde iyi yetişmiş insanlardan oluştuğunu görürsünüz. Özellikle sol harekete baktığınızda önderler, hep iyi yetişmiş insanlardır ve iyi eğitim almış, nispeten bu olanakları daha fazla bulmuş insanlardan oluşuyor. Aybar da bunlardan biriydi. Türkiye sol hareketinin tarihine çok da emeği geçmiş bir insandı. Bu nedenle büyük bir saygınlığı vardı, mücadeleci tavrı vardı. Birçok şeyi bizden daha iyi gördüğünü de kabul etmek gerekir bugün. TİP'in legalitesini koruma konusundaki hassasiyeti zaman zaman aşırı da olsa, bence doğruydu. Ama şöyle çaresiz bir durum vardı, Türkiye, çok sert bir hesaplaşmaya gidiyordu. Bunu özellikle bugün daha iyi görüyorum. Amerika'dan kaynaklanan ve Türkeşlerin getirilip CKMP'nin başına geçirilmesiyle birlikte gerçekleştirilen bir eylem zorlaması, zaten ayakta durmayı zorlaştırıyordu. Bu da ipin Aybarların elinden kaçmasına neden oldu. Esas neden buydu bence.

***Baykam:** Mihri Belli ile gençlerin ilişkisi nasıldı? Sizin ilişkiniz var mıydı? Çünkü Mihri Belli TİP'ten dışlandığı için, "Bu ilişkileri gençlerle yürütürüm, siz kim oluyorsunuz?" gibi bir psikoloji içinde miydi?*

Çalışlar: Tabii. TİP yasal bir parti olarak kurulduktan sonra, eski TKP'liler siyasi yasaklıydılar, 141'den mahkûmiyetleri nedeniyle. Kendi aralarında toplanıp, diyorlar ki, "TİP'e destek olmamız gerekir. Çünkü, önemli bir imkândır." Eski TKP'liler böyle bir karar alıyorlar. Çünkü TİP kurucularının büyük çoğunluğu eski TKP davalarına çok fazla bulaşmamış ve yasallığını korumuş insanlardan oluşuyordu. Fakat, o sözünü ettiğim süreçle birlikte, yani Türkiye'deki şartların sertleşmesiyle birlikte, TİP içinde ideolojik, teorik ayrılık diyebileceğimiz tartışma da gündeme geldi. Türkiye'nin önündeki devrim nedir, tartışması başladı. TİP'liler, Türkiye'nin demokratik bir ülke olduğunu, yani milli demokratik kuralların ve parlamenter bir sistemin işlediğini, bu koşullarda sosyalizme geçilme imkânı olduğunu ve bunun da barışçıl yollarla olabileceğini söylüyorlardı. MDD'i savunanlar ise "Türkiye henüz burjuva demokratik devrimini tamamlamamıştır ve bu nedenle bir MDD'ye ihtiyacı vardır", görüşünü savunuyorlardı. Bu MDD'ci bir muhalefetin TİP içinde ortaya çıkmasına neden oldu. Başını da Mihri Belli ve Doğan Avcıoğlu, hatta Milli Birlik Komitesinin işbirliği ile ortaya çıkan bir muhalefet çekti. Bunlar, biraz da 27 Mayıs'taki tecrübeden yola çıkarak, yani askerlerin de böyle bir MDD'e katılabileceğini düşünen, yer yer içinde darbeci fikirler de taşıyan bir ittifak oluşturmuştu. Ama bu ittifak devam etmedi. Bir süre sonra başka ayrılıklar çıktı ortaya, ama MDD hareketi başlangıçta 27 Mayıs'tan hatta Mısır'daki Nâsır darbesinden de esinlenerek, daha çok askerleri de içine katan, "asker, sivil, aydın zümre" deyimiyle ifadesini bulan bir teorik çerçeveye oturmuştu. Bu görüş, TİP'e karşı bir muhalefet oluşturuyordu. Bu ayrılığın bir tarafında başlangıçta Aybar vardı, daha sonra Behice Boran ve Sadun Aren ekibi kaldı. Diğer tarafta da Mihri Belli vardı. Yani Türkiye'deki sosyalist hareket ikiye bölündü. Mihri Belli ekibi, önce haftalık Türk Solu dergisini çıkardı. Yanlış hatırlamıyorsam, bu dergi Kasım 68'de çıkmaya başladı. Türk Solu dergisinde Deniz Gezmiş'ten Mihri Belli'ye kadar uzanan bütün MDD'ci muhalefet yer alıyordu. Deniz Gezmiş daha çok eyleme yönelik makaleler yazıyordu. Örneğin, o dönem Türk Solu'nda İbrahim Kaypakkaya da yazı yazardı, Doğu Perinçek de. Bu dergi, MDD'cilerin ortak bir platformu gibiydi. Hatta Kıvılcımlı bile bu ekibin içindeydi. Fakat 68 Kasım'ında, yani Haziran işgalleriyle birlikte yeni bir saflaşmaya gidiş başladı. Perinçek ve arkadaşları, ki ben de onların içindeydim, Aydınlık dergisini çıkarmaya başladı, 68

Kasım'ında. Aydınlık, Perinçek hareketinin ilk teorik oluşmasıydı. Bu hareketin içinde Şahin Alpay, Cengiz Çandar gibi daha çok üniversite kökenli akademisyenler vardı. Türk Solu İstanbul'da çıkıyordu, Aydınlık Ankara'da. Bu arada Hikmet Kıvılcımlı da kendi başına yavaş yavaş bir ekip oluşturmaya başladı. Sosyalist isimli bir gazete çıkardı. Gençlik, TİP'ten büyük ölçüde kopmuş, MDD'ci bir çizgiye gelmişti. MDD'ci çizgiye gelmesiyle birlikte, gençlik içinde de, Dev-Genç içinde de ayrılıklar başlamıştı. Bir tarafta Mihri Belli, Mahir Çayan, hatta biraz Deniz Gezmişler de ona yakındı. Bir tarafta Doğu Perinçek ve arkadaşları, diğer tarafta da Hikmet Kıvılcımlı ve arkadaşları vardı. 12 Mart askeri darbesine giderken Mihri Belli grubu, yani Aydınlık ikiye bölündü. Aydınlık'ı, Mihri Belli ile beraber çıkarıyorduk. 1970 başında ayrılıkla sonuçlandı bu beraberlik. Mihri Belli, Mahir Çayan vs. Kırmızı Aydınlık adı verilen Aydınlık'ı çıkarırlarken, Doğu Perinçek ve benim de içinde bulunduğum grup ise Beyaz Aydınlık'ı çıkarmaya başladı. Adı Proleter Devrimci Aydınlık'tı (PDA). 12 Mart askeri darbesine giderken böyle bir farklılaşma oldu. Fakat daha sonra Aydınlık Sosyalist Dergi, yani Kırmızı Aydınlık içinde de Mahirlerle Mihri ayrıştılar. Mahirler THKP'ye giden yola girdiler. Mihri Belli, Aydınlık Sosyalist Dergi'de kaldı. Onun üzerine Mahir Çayan ve arkadaşları Kurtuluş Dergisi'ni çıkarmaya başladılar.

Baykam: Mihri Belli kendini gençlerin ağabeyi, yol göstericisi gibi mi görüyordu? TİP yöneticilerinin gençlerle aralarına mesafe koymaları, Mihri Belli'yi biraz Denizlerin gözünde odak noktası haline mi dönüştürüyordu?

Çalışlar: O dönemde Mihri Belli Ankara'daydı ve Aydınlık Sosyalist Dergi'de, Türk Solu'nda MDD fikrinin teorilerini ele alan yazılar yazıyordu. MDD teorisinin ilk savunucusu ve geçmişte kalan önderi Mihri Belli idi. Çünkü o sırada Reşat Fuat ölmüştü. Mihri Belli'nin çevresinde eski TKP'lilerden, hatta TKP içinde muhalefetten oluşan bir taraf vardı, çünkü TKP' nin de bir yerde ayrışması vardı. Bu ayrışmada Mihri Belli, Şefik Hüsnü ve Reşat Fuat bir tarafla, Zeki Baştımar bir tarafta kalmıştı. Daha sonra onlar Rusya'ya kaçıyor ve Sovyetler Birliği'nin güdümündeki TKP'yi kuruyorlar yeniden. Mihri Belli ve arkadaşları ise Türkiye'de kalıyorlar. Bu ekip, MDD teorisyenleri olarak ortaya çıkıyor. MDD'nin pratik önderi Mihri Belli idi. Eşi Sevim Belli doktorluk yapıyordu Ankara'da. Küçükesat'ta evleri vardı. O ev, gençlerin önde gelen isimlerinin uğrak yeri gibiydi. Bu

gençler haftada iki üç gün Mihri Belli'nin yanına gider, ne yapılması gerektiğini onunla tartışırlardı. Daha çok akşam gidilirdi. Uzun uzun sohbetler yapılırdı. Çünkü gençlik içinde ilk ayrılıklar çıktığında da Mihri Belli araya girer, barıştırır, aradaki ayrılıkları ortadan kaldırır diye düşünürdük. Ama Mihri Belli ayrılıklar çıktığı zaman, ağırlığın Mahir Çayanların yanında olduğunu, Dev-Genç'in de o tarafa doğru eğildiğini fark edince, onlarla ittifak etmeyi tercih etti. Yani çabalarımız netice vermedi. Mihri Belli, arabulucu olarak bu işi halletmek konusunda ona biçtiğimiz örnek rolü oynayamadı. Bir süre sonra onlarla da arasında ayrılık çıktı.

Baykam: *Deniz'in size Samsun'da, eylemlere başlamadan birkaç yıl önce "Silahlı propaganda lazım" dediğini hatırlattınız. Doğu Perinçek "Silaha sarılmayalım, işçiyi ve köylüyü bilençlendirerek bu işi yapmamız lazım" diye ısrarla konuşmalar yaptığını ve tartışmalara girdiğini söylüyor. Ama aniden yaşanan Taylan Özgür, Vedat Demircioğlu'nun ölümleri, belki silahlı mücadele düşüncesinin savunma yöntemi olarak belirmesine neden oluyor. Aranızda silaha sarılıp sarılmama tartışmaları nasıl geçti, Deniz'le veya Mahir'le kişisel olarak hiç tartıştınız mı? Silah nereden elde ediliyordu?*

Çalışlar: Tabii, önümüzde devrim modelleri vardı. Bu etkiliyordu bizi. Örneğin Vietnam'da Amerika'ya karşı savaş oluyordu o sıralar. İkincisi Küba devrimi yeni gerçekleşmişti. Çin'de Mao'nun önderliğinde bir sürü değişiklikler oluyordu. Sovyetler Birliği'nde benzer bir durum yaşanmıyordu. Bütün bunlar bizim dünyadaki örneklere bakmamıza yol açıyordu. Örneğin o yürüyüşte Küba Devrimi'ni çok önemli bir örnek olarak görüyorduk. Yani 68 Kasım'ında bile Deniz'in idealindeki modellerden birisi Küba devrimiydi. Dağlardan şehirlere doğru inerek, Türkiye'de devrimi gerçekleştirme düşü, Deniz'de o zaman da vardı. Hatta gençlik içinde bu yaygın bir düştü. Bir gün dağa çıkarsın, silahlanırsın ve silahlandığın zaman Castro ve Guevara gibi işi bitirirsin. Etkileniyorduk. O sırada 67'de, Che, Bolivya'da yeni öldürülmüştü. Çin devrimi modeli de etkili oluyordu. Özellikle adı Maoculuk olan akım, Avrupa'da çok yaygındı. Avrupa'dan çeviri metinler geliyordu. Şahin Alpay, Londra'dan, "Çin'in Kültür Devrimi"ne ilişkin bir belge getirmişti. İçimizdeki ilk Maocu teorisyenlerden biri Şahin'di. Böyle devrim örnekleri etkiliyordu bizi. O yüzden herkes kendi içinde bulunduğu düşünsel yapıya uygun bir devrim modelini tercih ediyordu. Biz yavaş yavaş Çin devrimini

benimsemeye başlamıştık. Bu nedenle köylü ayaklanması çok önemlidir, sabırlı ve uzun bir köylü ayaklanmasına yönelmek, kitleler içinde örgütlenmek çok önemlidir gibi fikirler geliştiriyorduk. Buna karşılık Denizlerin de içinde olduğu grubun, "Böyle olmaz, örnek var, Küba devrimi var, uzun vadeli, köylülerin içinde çalışarak olmaz bu iş" gibi fikirleri vardı. Bir yandan da MHP'lilerin, ülkü ocaklarının saldırıları yaşanıyordu. Taylan Özgür'ün yakın arkadaşıydı Deniz. Taylan'ın ölüme gidiş gecesini çok iyi hatırlıyorum. O gece Taylan'ın ve Deniz'in gitmesine karşı çıkmıştım. Aramızda SBF' nin önünde sert bir tartışma da olmuştu. "Gitmeyin" dedim. Çünkü Deniz aranıyordu. "Bir şey olmaz" dediler. "Biz bir otomobil tuttuk, otomobille gideceğiz," dediler Taylan'la Deniz. "Gitmeyin, giderseniz olay çıkacak" dedim. O sırada seçim vardı, seçimleri yapmak istiyorlardı. İstanbul Üniversitesi ile öğrenciler arasında kavga vardı. Bunları etkilemek için Denizler bir güç olarak gitmeyi düşündüler İstanbul'a. Silahı Karadenizli arkadaşlar temin ediyorlardı, Karadeniz' de o zaman Laz tabancaları vardı. Bize ilk gelenler onlardı. Birkaç kez faşistler saldırdığında o tabancaların namluları yarıldı.

Baykam: Deniz'le hiç "silaha bulaşmayalım" diye tartışmalarınız oluyor muydu? Veya Deniz'le Doğu arasındaki tartışmalara tanıklık ediyor muydunuz?

Çalışlar: Deniz'i çok seviyorduk, arkadaşımızdı yıllardan beri. Deniz, bu arada Filistin'e gitti geldi. Filistin'e gidip gelme hızlanmıştı gençlik içinde. 69 yılıydı sanıyorum. Filistin'e gidiş gelişler, silahlı eylem fikrinin Türkiye'de yayılmasında rol oynadı. Deniz, Filistin'den dönmüştü, ODTÜ'den ben gittim, Deniz'i aldım. "Oturalım, sen, ben, Doğu, beş altı arkadaş konuşalım, işler kritik noktaya gidiyor. Bunları aramızda tartışmamız lazım" dedim. "Bu işin nereye varacağı belli olmaz, maceraya gidebilir" gibisinden, onu uyarmak istedim. Tuncay Şahin Yılmaz vardı, Deniz'i alıp getirdiğimde. Tuncay daha sonra Londra'da bir trafik kazasında öldü. Doğu'nun Ankara Hukuk Fakültesi'nde Kamu Hukuku asistanıydı, büyük bir odası vardı. Orada oturduk, 4-5 saat tartıştık. Silahlı mücadele konusu ve Türkiye'nin koşulları buna uygun mudur, değil midir, diye. Uzun uzun tartıştığımızı hatırlıyorum. Hatta o zaman Deniz'in ayağında Filistin postalı vardı. Militan havasına giriyordu yavaş yavaş. Biz işin oraya gittiğini fark ediyorduk ve mümkün olduğu kadar da Deniz'i ikna ederek engel olabilir miyiz, diye düşünüyorduk. Ama tabii şunu söyleyeyim. Bu

ayrılıklarda onlar haksız, biz haklıydık gibi bir sonuca varmamak lazım. Çünkü, o zaman gençliğin yaşadığı tartışmalardı bunlar. İlişkiyi koparan yanlışlarımız da çok oldu karşılıklı. Yanlış, sadece o arkadaşlardan gelmedi. Mahir'le bir gece sabaha kadar tartıştığımı hatırlıyorum. Ankara'da, Mülkiyeliler'de rakı içtik beraber, sonra Siyasal'a bir odaya gittik. Ben, o gün Mahir'in çok makul şeyler söylediğini hatırlıyorum. Ayrılıkların iyi sonuçlar vermeyeceğinden endişe duyduğunu söyledi. Ama şimdi düşünüyorum, o gün bu bilinçte ve bu tecrübeleri yaşamış olsaydık, bu ayrılıkları bu kadar derinleştirmeyebilir, hatta birbirimizi etkileyebilirdik. Ama biz, devrim yapacağız, bu devrimi nasıl yapacağıza geldik. Dünyada sosyalist devrim örnekleri vardı, biz de devrim yapmakla yükümlü insanlar olarak hissediyorduk kendimizi. Yaşlarımız 22-23 civarındaydı.

Baykam: *Nereye varacağınız belli, ama nasıl yapacağınızdan emin değilsiniz...*

Çalışlar: Herkes içinde bulunduğu konuma göre bir pozisyon alıyordu. Daha radikal mücadele etmek isteyen arkadaşlar vardı, onlar daha radikal mücadele yollarını seçiyorlardı. Bazı arkadaşlar bu yolların sonuç vermeyeceğini ve tehlikelerle dolu olduğunu hissediyorlardı. Ama kimi rastlantıların olduğunu da söyleyebilirim. Mesela, içimde bir yaradır; Hüseyin Cevahir... Çok sevdiğim, çok olgun, gelişmiş bir çocuktu. Şairdi, öykücüydü. Hüseyin uzun süre TİP'te kaldı. Şiddete yönelik fikirleri hiç benimsemeyen bir insandı. Bir gün Mahir'le birlikte bir silahlı çatışmanın içinde buldu kendini. Yaşasalardı o arkadaşlar geçmişi nasıl değerlendirirlerdi kestiremiyorum, ama hiç o eylemlere uygun olmadığını düşündüğümüz arkadaşlardı bunlar.

Baykam: *"Olayların arkasında kalıyor" diye, kendisine korkak denmesin diye eyleme atlayanlar olmuş mudur?*

Çalışlar: Böyle şeylerin de rol oynadığını düşünüyorum şimdi. Deniz, 1947 doğumludur, 1971'de 24 yaşındaydı. En yaşlımız 44-45 doğumluydu. Yaşlarına bakıldığında en büyüğümüz 25-26 yaşlarındaydı. Genellikle 19-20 yaş arası gençlerdik. Doğu, o zaman 26 yaşındaydı. O oldukça yaşlı bir adammış gibi gözüküyordu içimizde. Ben Mihri Belli'ye kızıyordum o zaman. O ağabeyimizdi, yaşanmış tecrübeleri vardı, bize daha iyi yol gösteremez miydi acaba, diye zaman zaman kendi kendime düşündüğüm oluyordu.

Baykam: *Mihri Belli sizi silahtan uzaklaştırıyor muydu, yoksa bu*

konularda pasif mi kalıyordu?

Çalışlar: Mihri Belli'nin o dönemde askeri darbe yapmış insanlarla bağları vardı. Milli Birlikçilerle... O yüzden bir ilerici askeri darbe gelebilir fikri, Mihri Belli'de çok köklü bir şekilde vardı. Bu fikir, Mihri Belli'yi mücadelenin sertleşmesi konusunda olumlu yönde etkiliyordu. Böyle bir çatışma, Türkiye'de giderek şartları olumlu hale getirebilir diye düşünüyorlardı. Doğan Avcıoğlu, bunun baş aktörlerinden biriydi, gençlik içindeki şiddet eylemlerinin gelişmesinin, ülkeyi bir askeri darbeye götüreceğini düşünüyor, bunu olumlu değerlendiriyordu.

***Baykam:** Avcıoğlu, olayı 27 Mayıs rotasına çekiyordu değil mi?*

Çalışlar: Evet. 27 Mayıs, hatta biraz daha da ileri... Nasır tipi bir milliyetçi sosyalizm düşünüyordu.

***Baykam:** 68'de Çekoslovakya'nın işgali, Türkiye ve dünya solunda dalgalanmalara, parçalanmalara neden oldu. Hatta bu dalgalanmaların açtığı izler, ayrışmalar, bugüne kadar süregelen çeşitli tartışmalar ve fraksiyonlar da yarattı. Siz kendi aranızda bu kadar çok yönlü ve sivri bir olayı yaşadınız?*

Çalışlar: 68 Haziran işgali olduğunda ve Sovyetler Birliği Çekoslovakya'yı işgal ettiğinde, İstanbul'daydık. Sovyet büyükelçiliğine siyah çelenk koyduk. Bu sosyalizm anlayışlarına aykırı diye. Aybar da benzer bir tavır aldı, eleştiri yöneltti Sovyet müdahalesine. Fakat sonra TMGT'nda Reşat Fuat'ın cenazesi kaldırıldıktan sonra oturduk, tartıştık. O tartışmada Cengiz Çandar, Uluç Gürkan, Bozkurt Nuhoğlu, Doğu Perinçek, Deniz'in olup olmadığından emin değilim, ama biz İstanbul dörtlüleri o zaman ilk kez karşılaşmıştık, Doğu Perinçek'le. Doğu, orada evet hata olabilir, ama yerinde ve haklıydı fikrini savundu, bir kısmımızı ikna etti. O gece en çok itiraz eden Bozkurt'tu. Bozkurt, "Olmaz böyle bir şeyi onaylamayız" şeklinde karşı çıktı. Sovyetler Birliği'ne ilişkin düşüncelerimizde Doğu'nun etkisi oldu. Tartışmalar medenice idi, akşama kadar Çekoslovakya işgalini tartıştık. Ama o gün Doğu'nun fikirlerini benimsemeyen Bozkurt'tu.

***Baykam:** Aybar da Doğu'nun fikirlerine karşıydı. Siz ikna olduk dediniz, "Ruslar haklı"ya mı getirdi?*

Çalışlar: Tam da haklıya getirmedik... Biraz Castro'nun tavırlarına benzer bir tutumumuz vardı. Castro, "Çekoslovakya'da revizyonizm vardır ve buna müdahale etmek gerekir" dedi, ama aynı zamanda Rusya'da da revizyonizm vardı. Bir revizyonist, diğer revizyonist

müdahale ediyordu. O zaman Çin'in de işgali desteklediği şeklinde fikirler ortaya çıktı. "Evet, Sovyetlere karşıyız, ama bu müdahale de yerindeydi" gibi bir fikir çıktı ortaya.

Baykam: *Daha sonra, hayatın içinden geçtikçe 71 muhtırasına, 68'e bakışınız nasıl bir değişime uğradı.*

Çalışlar: Biz daha sonra Mao'nun fikirlerini benimsemeye başlayınca, Çin'in Sovyetler Birliği'ne yönelttiği ve bunu işgal olarak değerlendiren anlayışları bizi de etkiledi. Sovyetler Birliği'nin emperyalist bir ülke olduğunu düşünmeye ve "bu işgal bir müdahaledir" demeye başladık.

Baykam: *Deniz ne zaman silah taşımaya başladı?*

Çalışlar: Deniz aranıyordu. Bu arada gençlik içinde ülkücü cinayetler başlamıştı. İstanbul'da, Mehmet Cantekin, Battal Mehetoğlu gibi arkadaşlarımızı öldürdüler. O cinayetler arttıkça insanlar yavaş yavaş belinde silahla dolaşmaya başladı. Deniz de o dönemde silahlandı. Ama bunların asıl kışkırtıcısı ülkücülerden gelen silahlı saldırılardı.

Baykam: *Bu eylemleri savunurken veya anlatırken, THKO davası savunmalarında Deniz ve arkadaşları hep, anayasaya aykırı bir şey yapmadıklarını, Ulusal Kurtuluş Savaşımızın mantığıyla, Atatürk'ün en büyük savunucuları olduklarını, bunun Kemalist bir atılım olduğunu, Türkiye'nin bağımsızlığı için antiemperyalist mücadele yaptıklarını söylediler. O günlerde Atatürk'e bakışınız nasıldı? Mustafa Kemal'le ilgili tartışmalarınız ne düzeydeydi? Aranızda bugünkü gibi, M.Kemal'i sorgulayanlar oluyor muydu, yoksa onu tartışmasız devrim önderi gibi görenler çoğunlukta mıydı?*

Çalışlar: Kurtuluş Savaşı'nın antiemperyalist bir savaş olduğu ve bu antiemperyalist savaşın önderinin de Mustafa Kemal olduğu fikri, hemen hemen herkes için kabul görüyordu. Bunu sorgulamak söz konusu değildi. Ama şu düşünülüyordu: "M. Kemal bir devrime önderlik etmiştir, ama bu devrim yarım kalmıştır, karşıdevrime dönüşmüştür. Şimdi bunu sosyalistlerin derinleştirmesi, genişletmesi gerekir. Bunun için de Amerikan emperyalizmine karşı, bir kurtuluş savaşma daha ihtiyaç vardır" fikri, temel fikir halindeydi. Ciddi bir milliyetçi öğe de vardı, o zamanki 68 hareketinin içinde. Mustafa Kemal de bu ulusal kurtuluş hareketinin ilk önderi olarak düşünülüyor ve kabul ediliyordu. Daha sonra sorguladığımızda da, daha başka milletlerin bir arada yaşadığı bir topluluk olduğumuzu, buna daha

başka perspektifle bakmak gerektiği fikrini hiç düşünmedik. Daha çok önkabuller vardı, bence bu TKP'den geliyordu. Çünkü TKP'de de önkabuller vardı. 1926 Şeyh Sait ayaklanması bir İngiliz kışkırtmasıdır fikri, TKP'den mirastı Türkiye'deki sol harekete. Bu kendiliğinden oluşmuş bir fikir değildi. Geçmişteki Kürt ayaklanmalarını, o zamanki antiemperyalist ve devrimci cephede yer alan, Türkiye'yi parçalamaya yönelik gerici ayaklanmalar olarak yorumlama, TKP geleneğinin içinde vardı. Bunu TKP'nin ayrılan her iki kanadı da böyle savunduğu için, zaten başka bir fikir yoktu. Kürt meselesi, o zaman daha henüz Türkiye'nin gündeminde değildi. Doğu mitingleri vardı, ama Doğu mitingleri daha çok bir demokratikleşme olarak düşünülen bir olguydu. Orada yer yer Kürt milliyetçiliği ve Kürtlerden gelen fikirler ortaya çıkıyordu, ama bunlar daha çok iki halkın kardeşliği, birliği gibi sınırlı bir şekilde ele alınıyordu.

Baykam: Mayıs 68'de, Paris'te ki Sorbonne işgali sizi ne kadar etkiledi? Üniversite işgalleri, bundan esinlendi mi?

Çalışlar: Sorbonne olayları olmasaydı da, işgaller büyük ihtimalle olurdu. Tabii Sorbonne çok etkiledi bizi. Alman ve Fransız gençlik önderlerinin kişilikleri, kimlikleri bizim üzerimizde çok etki yapıyordu. Oradaki eylemleri dikkatle izliyorduk, ama zaten Türkiye'deki gençlik hareketi 68'de patlama noktasına gelmişti. Dış etkenlerden çok, iç etkenler fazlaydı diyebilirim.

Baykam: Geriye baktığımızda Deniz'i nasıl tanımlarsınız? İnsan olarak, politik yapısını, kişiliğini...

Çalışlar: Deniz çok sevimli, çok insancıl özellikleri olan, hepimizin sevdiği bir arkadaştı. Aramızda fikir ayrılıkları olmasına rağmen, ki ayrı ayrı gruplara ayrıldık, başka yerlerde bulunduk, ama Deniz'le olan dostluğumuz hiçbir zaman zedelenmedi. Cezaevinde son günlerinde Deniz'le beraberdik. Ayrı ayrı siyasi hareketlerden hapse girmiştik, son günlerimizi beraber geçirdik. Her zaman bir sevgi bağı vardı aramızda. Deniz'i, Mamak'ta bizim yanımızdan alıp idama götürdüler. Son günlerine kadar beraberdik. İnsan olarak çok düzgün, temiz yürekli, pırıl pırıl bir insandı ve bütün gençliğin sevgilisi ve tabii önderiydi aslında Deniz.

Baykam: O günü anlatan birçok arkadaş diyor ki "Deniz, yalnız sosyalist gençliğin değil, sosyal demokratların da önderiydi. Hatta merkezci, ortada olan gençliği de sürükleyecek bir gençlik önderiydi diyorlar.

Çalışlar: Doğru. Deniz gibi başka birisi de gelmedi zaten, bütün gençliğin üzerinde birleşebileceği bir kitle önderi bir daha çıkmadı.

Baykam: *Etkileyen yanı, hitabet yeteneği miydi, karizması mıydı, fiziği miydi, jestleri miydi, yoksa bir başka arkadaşın söylediği gibi, çok iyi bir taktisyen olup eylem yapacağı anı ve sloganları iyi seçişi miydi?*

Çalışlar: Bir kere atak çocuktu. Atak olduğu için her türlü eylemde etkin bir rol oynuyordu. İkincisi, Deniz ne zaman hangi eylemin, kitleleri harekete geçirebileceğini ve iz bırakabileceğini belki içgüdüsel olarak, belki zekâsı sayesinde, çeşitli birikimleri nedeniyle çok iyi hesaplayabilen bir arkadaştı.

Baykam: *Daha çok eylemci mi, teorisyen miydi?*

Çalışlar: Deniz idam edildiğinde 24 yaşındaydı. Ne kadar teorisyen olabilir ki 24 yaşında bir insan? Hangi birikimler sonucu teori elde edebilir? Her şeye rağmen Deniz'i aramızda çok okuyanlardan biri, romana, müziğe, edebiyata çok düşkün olarak hatırlıyorum. Bize kitaplar getirirdi. Hatta ben İngilizce bildiğim için bana ayrıca İngilizce kitap getirirdi. "Bak Oral şurda şu oluyor, burda bu oluyor" derdi yarım yamalak İngilizcesiyle. Okumaya düşkün bir insandı. Ama şimdi Deniz'in yazdıklarına bakarsak, teorik bir birikimden söz etmek mümkün değil. Teorisyen değildi demek haksızlık olur. Ama 24 yaşındaki bir çocuğa "büyük bir teorisyendi" desek de inandırıcı olmaz. O nedenle okumaya yazmaya düşkün, yaşına göre oldukça birikimli bir gençti.

Baykam: *Belki birikim, oranolarak Mahir'de daha fazlaydı denilebilir mi?*

Çalışlar: Mahir başka meraklar, ihtiyaçlar sonucu yöneldi o tür araştırmalara. Ama "Mahir, Deniz'den daha iyi teorisyen miydi?" diye sorarsanız, ben onu da söyleyemem. Mahir daha çok yazdı. Kitaplarla daha çok haşır neşir oldu, ama teorisyen ne demektir, sorusu da tartışmalı tabii. Mahir de daha çok kendi eylemlerinin teorilerini yapmak için yazdı onları. Bir de Mahir, Paris'te kalmıştı bir yıl. Latin Amerika devrimi üzerine belgelerle dönmüştü. Onun da birikimi vardı. Onları kullandı bir parça da.

Baykam: *Mahir'le Deniz arasında rekabet var mıydı?*

Çalışlar: Deniz'den böyle bir rekabet geldiğini, Deniz'in böyle bir kompleksi olduğunu da zannetmiyorum. Ama Mahir'in zaman zaman böyle olduğunu yorumladığımız oldu. Deniz'in gençlik üzerin-

de ezici bir etkisi vardı. Gittiği her yerde ilgi ve sevgi görüyordu. Mahir o kadar ön plana çıkmış değildi. THKP-C eylemleri ortaya çıkana kadar. Mahir, SBF'de nispeten belli yeri olan bir gençti. Deniz'in farklı bir özelliği vardı. Deniz Türkiye çapında ünlü, bilinen, ağırlığı olan bir gençlik önderiydi. Yani arkadaşlar arasında hep şöyle yorumların yapıldığı olmuştur: "Mahir, biraz da Deniz'in bu gücünden eziklik hissediyordu. Onun için kendini kanıtlamak istedi."

Baykam: O yüzden mi THKP-C hızlı eylemlere başladı?

Çalışlar: Zaten ikisi de aynı anda örgüt kurdukları, benzer eylemlere giriştikleri için, o dönemde aralarında çok hızlı bir rekabet olduğunu biliyoruz. Özellikle Mahir'den kaynaklandığını düşündüğüm bir rekabet vardı.

Baykam: Siz hapse kaç kez girdiniz, silahlı eyleme katıldınız mı hiç?

Çalışlar: Hayır katılmadım. Toplam 7 yıldan çok yattım. Ama kaç kez girdiğimi hatırlamıyorum. 4-5 kez olabilir. 71 askeri darbesinden sonra tutuklandım, hem Dev-Genç yöneticisi, hem TİP kurultayı delegesi, hem de TİİKP'nin sorumlularından biri olduğum için, bütün bunlardan yargılandım ve mahkûmiyetler aldım. 74 affıyla birlikte tahliye oldum. İlk girdiğimde, 3 yıldan biraz fazla hapis yattım. Çıktıktan hemen sonra yeniden hakkımda gıyabi tutuklama kararı çıkardılar bir mahkemedeki konuşmam nedeniyle. Uzunca bir dönem kaçak yaşadım. Sonra o davanın olumlu sonuçlandığını düşündükten sonra gittim teslim oldum. Ankara Kapalı Cezaevi'nde bir süre yattıktan sonra serbest bırakıldım. Daha sonra 80 yılında kapatılana kadar Aydınlık Gazetesi'nin kuruculuğunu ve genel yayın müdürlüğünü yaptım. 12 Eylül askeri darbesiyle yeniden tutuklandım, 4 yıl yattım. 88 Ağustos'una kadar neredeyse 69'dan bu yana, ömrümün önemli kısmı kaçak olarak veya hapishanede geçti.

Baykam: Hapishanede 71'de ne yapıyorlardı? 80'de ne yapıyorlardı?

Çalışlar: İşkencelerde esas olarak elektrik vermek, falaka, aski bütün bildiğimiz işkence türlerini 12 Eylül'de de 12 Mart'ta da yaptılar. Ben 12 Eylül'de işkence görmedim. Ama her iki dönemde de ceza evinde çok fazla baskıyla yüz yüze geldim.

Baykam: Kaç kişilik gruplar halinde polisler bu işkenceyi yapıyorlardı? Bunu yukardan emir geldiği için mi uyguluyorlardı?

Çalışlar: Bunları kestirmek çok zor. Sonuçta Türkiye'de işkence

zaten polisin doğallıkla, zorunlu olduğu bir eylemmiş gibi yapılıyordu. Biz tabii karşılıyorduk, onlar da tabii karşılıyordu. Hâlâ da Türkiye'nin tarihi zaten bunlarla dolu, o nedenle ben onu insanlık dışı bir şey olarak hissettiklerini zannetmiyorum. Doğal bir görevmiş gibi yapıyorlardı.

Baykam: *Deniz'i sizin yanınızdan alıp idama götürdüklerini söylediniz. Cezaevinde Deniz'le neler görüşüyordunuz, CHP'nin çabaları veya avukatlarının çabaları, toplanan imzalar, ailesinin çırpınmalarının idamı durdurabileceğini düşünüyor muydu? Yoksa, "Beni kurtaramazlar mı" diyordu?*

Çalışlar: Çeşitli aşamalardan geçti Deniz'le ilgili gelişmeler. Önce bir mahkemede idama mahkûm oldular, sonra Yargıtay aşamasına geldi. Ben Denizleri idam edemezler diye düşünüyordum. Ama Deniz, boşuna ümitleniyorsunuz havasındaydı. Kendisi idam edileceğine inanıyordu, ama biz ya inanmıyorduk, ya da inanmak istemiyorduk. Deniz bir gün benim yatağa uzandı, "Ne diyorsun?" dedi. O zaman sadece iş Cumhurbaşkanı'nın onayına kalmıştı. Cevdet Sunay'dı Cumhurbaşkanı. Benim kanım, o kadar ağır baskı var ki üzerlerinde, Cumhurbaşkanı bu kararı onaylamayacaktı. "Hayal içindesin sen" dedi. "Onaylayacaklar ve bizi asacaklar." Bu konuşmayı çok net hatırlıyorum. Daha sonra onların üçünü bizden ayırdılar ve bir hücreye attılar. Zaman zaman havalandırmaya çıkıyorlardı. O anlarda konuşabiliyorduk. Çünkü bizim koğuş onların havalandırmasına bakıyordu. Artık onlara, idam edilecek arkadaşlarınız diye bakıyorduk sanki ve son kez görüyormuşçasına bir ruh hali içindeydik. Yani birbirimizle olan temasımızda Deniz, Yusuf ve Hüseyin'in idam edileceği fikri yer yer ağır basmaya başlamıştı.

Baykam: *Anayasa Mahkemesi CHP'nin itirazını kabul edince biraz ümitlendiniz mi?*

Çalışlar: Tabii. Hep umutlanıyorduk. Ondan sonra o umutlar bir süre sonra yeniden umutsuzluğa dönüşüyordu. Mesela CHP, ikinci başvuruyu yapamadı.

Baykam: *Peki 30 yıl sonra geriye baktığınızda o dönemi nasıl görüyorsunuz? Kaçınılmaz mıydı bu olaylar? Böyle mi olmalıydı, yoksa farklı davranılsaydı, örneğin silah girmeseydi işe, Türkiye'nin bugün politik hayatı bambaşka mı akardı, nasıl değerlendiriyorsunuz?*

Çalışlar: Bir kere geriye baktığımız zaman, bizim dışınızda gelişen şeyler olarak değerlendiriyorum olayları. Dünyada devrimci

bir dalga vardı. Ve biz bu devrimci dalgaya samimi olarak dünyayı değiştirmek, eşit ve özgür bir dünya kurmak amacıyla atıldık. Bu atılış, daha sonra daha net öğreniyoruz ki, merkezi Amerika olan ve Türk devletini de belirli ölçüde kontrol eden gerici faşist bir yapılanmayla dövüşe dövüşe bir noktaya gelmiş. O küçük ayrıntıları çok önemli görmüyorum bugün. Aslolan şuydu, Türkiye, 1961 Anayasası ile, dünya çapındaki demokratik yükselişle bir arayış içine girmişti. Kendisini değiştirmesi gerekiyordu. Buna 12 Mart'ta karşıdevrimci faşist bir cevap verildi. Ve bu cevaptır, 71'de bizim kaderimizi belirleyen. Burada adım adım Türkiye'nin başına bir komplonun örüldüğünü düşünüyorum. Hani "Bu anayasa bizim için lükstür" diyor ya Tağmaç, "Bu sosyal gelişme ekonomik büyümenin önüne geçmiştir" diyor ya... Mantığı, merkezi Amerika'da olan ve bu sola açılan ülkeleri karşıdevrim yoluyla bastırma komplosunun bir uygulaması Türkiye'yi bu noktalara sürüklcdi diye düşünüyorum. Yani şunu böyle yapmasaydık, bunu böyle yapmasaydık türünden düşüncelerin ayrıntı olduğu kanaatindeyim. Gençlik ne arıyordu? Daha eşitlikçi bir Türkiye, daha demokratik ve ileri bir Türkiye... Bunun karşısına ise, merkezini faşistlerin ve Amerika'nın oluşturduğu bir bastırma eylemi çıktı ve gençlik bu bastırma eylemi ile savaşa savaşa bu noktaya geldi. Olay bundan ibarettir. Yani ne olacaktı, adam sürekli cinayet işliyor. Sen ise özgür ve eşit bir dünya istiyorsun. Tabii gençlerin bir kısmı daha hızlı, bir kısnu silaha sarılacaktır, bir kısmı daha pasif bir tutum sergileyecektir. Ben bunları, haksızlığa karşın öfkeli tepkiler olarak görüyorum, ama askeri darbenin sebebi herhalde Deniz Gezmiş veya Mahir Çayan değildi. Türkiye'nin demokratikleşme isteğinden intikam alındı 12 Mart'ta. Ve bu intikam 80 darbesi ile pekiştirilmek istendi. Ben, bugünkü çetelerle birlikte, 35 yıllık süreci birbiriyle bağlantılı olarak düşünüyorum. 35 yıldır haklı bir şey söyledik, halkçı, eşitlikçi, özgürlükçü ve demokratik bir Türkiye istedik. Buna karşılık devlet içinde yapılanan, merkezi Amerika'da olan güç ise sürekli olarak bunları ezmeye ve bastırmaya çalıştı. Sonunda da varılan nokta bellidir. Denizlerin ve bizlerin o dönemdeki tepkimizin tamamen haklı olduğu, bugün bir kez daha kanıtlandı.

Baykam: Gençler, o günkü ideolojik tartışmalarında kimi sosyalistlerin burjuva olarak niteleyebileceği demokratik bir rejimi kabul ediyorlar mıydı?

Çalışlar: Şimdi çok partili demokratik rejim olsaydı, kabul

edebilirlerdi, ama çok partili demokratik rejim yoktu ki. Yani herkes yaşadığı sisteme tepki gösteriyor. Siz önünüzde demokratik parlamenter sistem var diyorsunuz. TİP'lileri Meclis'ten atıyorsunuz. En küçük demokratik bir talebe şiddetle cevap veriyorsunuz. Öğrenciler öldürülüyor, parlamenter sistem dediğiniz zaman inandırıcı olmuyor. Ben o zamanki ideolojik ayrılmaların, teorik tartışmaların çok önemsiz şeyler olduğu kanaatindeyim. Aslolan kim nerede duruyordu. Deniz Gezmiş, Mahir Çayan ve Türkiye'deki bütün muhalifler, çeşitli renkleri ile birlikte bir demokrasi muhalefetinin cephesiydiler. Bir tarafta da eli silahlı, halkı yok etmeyi amaçlayan faşist bir güruh vardı ve o güruh Türkiye'yi bugünlere getirdi. İki askeri darbenin sebebi biz değiliz.

***Baykam:** 9 Mart'ı bekliyor muydunuz?*

Çalışlar: Biraz bekliyorduk. 9 Mart'ı çok sıkı bir şekilde yaşadık. Doğan Avcıoğlu'nun Devrim Dergisi ile bizim Aydınlık Dergisi kapı komşusuydu. O gün, 9 Mart'ı yaşadık. Belli bir noktadan sonra gençlik Avcıoğlu'ndan koptu. Bir askeri darbe ile bu işin halledilebileceği inancı, yavaş yavaş gençlik içinde geri planlara gitmeye başladı. Geri planlara gidince, Kıvılcımlı grubunun o işin içinde olduğunu şimdi daha iyi öğreniyoruz. O zaman iyi bilmiyorduk. Biraz Mahirlerin temasları olmuş. Onun dışındaki insanların teması olmadığı, daha sonraki bilgi ve belgelerle ortaya çıktı. Ben askeri darbenin bir çözüm olmadığını çok net bir şekilde görüyordum. O gece Avcıoğlu ile karşılaştık, o gün Stalin döneminde Soyvetler Birliği tarihini yazmıştık. Doğu uzattı Doğan Beye," Bakın işte parti tarihini çıkardık" dedi. Doğan Bey, "Siz hâlâ bu teorik şeylerle uğraşıyorsunuz. Türkiye nerelere gidiyor, siz nerelerdesiniz" dedi. Şimdi 9 Mart'ın bir hayal olduğunu düşünüyorum. O zaman bu kadar net düşünemiyordum.

***Baykam:** Doğan Avcıoğlu'nun 9 Mart yerine 12 Mart olmasını ve bu 9 Mart'ın içten durdurulduğunu ve kararların içten değiştiğini, Muhsin Batur'un tavır değiştirdiğini öğrenme süreci, tepkileri nasıl yaşandı, nasıl öğrenildi?*

Çalışlar: Bu konuda en az bilgi sahibi olan grup bizdik. O nedenle biz şu biçimde öğrendik diyemem. Ama diğer arkadaşların daha fazla haberi varmış. 9 Mart'la ilgili, 27 Mayıs örneği olduğu için, bütün solcularda, askerden olumlu bir şey gelebilir fikri vardı hep. Bu nedenle 12 Mart'ın başında bile bazı tereddütler yaşandı.

***Baykam:** Denizlerin idamı hapiste nasıl bir dram yaşattı? Kimler*

nasıl davrandı, nasıl tepkiler verdi? O birkaç günü nasıl hatırlıyorsunuz?

Çalışlar: O dönemde cezaevinde çok baskı vardı. Saat gece 12 civarındaydı, gardiyanlardan biri geldi, dedi ki, "Denizleri idama götürecekler." Zaten biraz da cezaevinin havasından öyle bir şey olduğu hissediliyordu. Her zamankinden daha farklı bir hava ve elektriklenme vardı. Hiçbirimizin ağzından bir kelime çıkmadı. Başladık beklemeye. Pencerelerden nasıl götürecekler, nasıl olacak diye izlemeye başladık. Sonunda Denizleri elleri ayakları zincirli, prangalı bir şekilde kucaklarına alarak götürdüler. Deniz en son ayrılırken, "Eyvallah arkadaşlar, hoşça kalın" diye bağırdı. Hiçbirimizden çıt çıkmadı. Gardiyanlar ağlıyorlardı. Çok iyiydi gardiyanlarla dostluğumuz. Seviyorlardı Denizleri. Herkes yatağının üzerine çöktü, sabaha kadar uyuyamadık, sabah oldu havalandırmaya çıktık, oturduk. Hiçbir tepki göstermedik diyebilirim.

***Baykam:** Deniz yaşasaydı, hapisten çıktıktan sonra politikaya atılır mıydı?*

Çalışlar: Bozkurt Nuhoğlu'nun onunla ilgili çok iyi bir değerlendirmesi vardı. "Deniz o kadar içi temiz, tepkili ve yürekli bir çocuktu ki, mutlaka bir şeyler yapardı ve yaşamazdı" diye. Bana bu tanım çok uygun geliyor. Yani Deniz, isyan dolu bir çocuktu ve bu kadar haksızlığa dayanamazdı. Bu tabii kişisel bir spekülasyon. Can Yücel'in şiiri çok güzel. "Aşkolsun sana çocuk aşkolsun" şiiri.

***Baykam:** Deniz'e, yaşarken basının da, halkın da Che'nin başına geldiği gibi, biraz efsane gibi baktıklarını görüyoruz. Deniz yaşarken, gençler arasında, halk arasında, esnaf arasında, liseli kızlar arasında bu algılanma nasıl yaşanıyordu?*

Çalışlar: Deniz, o zamanki gençlik hareketinin sembol ismiydi. Gençlik eylemlerine olan sempati onun şahsında simgeleşmişti. O nedenle yaşadığı dönemde Deniz bir efsaneydi. Bilmem nerede ne eylem yapıldı, başında Deniz Gezmiş vardı, Köroğlu hesabı. Hz. Ali gibi efsane bir insandı. Bir gün Tarsus'ta evde oturuyorduk, kapı çalındı. Bizim mahallenin muhtarı, "Oral, Deniz geldi, seninle görüşmek istiyor" dedi. Tarsus'ta Deniz'in ne işi var diye indim aşağıya. Üstelik sağcı bir muhtardı, AP'li. "Polislerin seninle ilgili yakalama kararı varmış, kaç hemen" dedi muhtar. Ben Tarsus'a bir günlüğüne gelmiştim. Ama adam beni, "Deniz geldi, aşağıda seni bekliyor" diye çağırdı. Yoksa gelmez diye.

Baykam: *Oral Bey o günlerin siyasi görüntülerini epey konuştuk. 60'lı yılların dünyada çeşitli kalıpları, kıyafetleri vardı, filmleri vardı, müzikleri vardı, bunların getirdiği belki özgürlük ve rahatlık ortamı vardı. Kız-erkek ilişkilerini nasıl yaşıyordunuz?*

Çalışlar: İstanbul'da okuduğum dönem, yani 67-68 dönemi, Türkiye'de tiyatroların büyük ilgi gördüğü, gençliğin ve insanların tiyatrolara yöneldiği günlerdi. İstanbul'da sanıyorum o zaman, şu anda olanların çok daha üstünde tiyatro topluluğu vardı. Şu anda ayakta kalan tiyatro topluluklarının çoğu 68'den kalmadır. Yani Karaca'dan Dormen Tiyatrosu'na kadar, Kenterlerden AST'a kadar, çoğu o dönemde ortaya çıkmıştır bu tiyatroların. Devlet Tiyatrolarında da çok kaliteli oyunlar oynardı ve biz hem özel hem de devlet tiyatrolarına giderdik. Şehir Tiyatrolarının hiçbirini kaçırmazdık. Sinema o zaman çok yaygındı. Türk sineması oldukça fazla film üretiyordu. Amerika dışı sinemalarda çok kuvvetli bir gelenek olmuştu. Fransız sineması, Sovyet sineması, o dönemde çok etkili sinemalardı ve biz bu ülkelerin filmlerini çok dikkatle izlerdik. Aslında bütün hayatta ciddi bir toplumsal değişiklik ve canlanma söz konusu idi. Kız-erkek ilişkilerine gelince şöyle söyleyebilirim; Türkiye'de solculuk nispeten daha iyi eğitimli ailelerden gelen çocuklarla başladı. Bu nedenle, daha demokrat ve özgür bir yaklaşım vardı kız erkek ilişkilerinde de. 68'de SBF'nin kantinini hatırlıyorum, müthiş eğlenceler olurdu. Aramızda aşklar, sevgiler yaşanırdı ve bunlar solculuğa aykırıymış gibi kabul edilmezdi. Duvarlarda "Alp Gönül'ü seviyor" yazardı. Bunlar da hep solcu ve eylemlere katılan arkadaşlardı. Yani o gün daha demokratik bir hava, kız erkek ilişkilerinde daha özgür bir anlayış vardı. Ama bu anlayış, bir anlamda yavaş yavaş sosyalistlerin püriten fikriyle örtülmeye de başlanıyordu. Püritenizm sosyalizmin tarihinde çok güçlü bir şekilde var. Her ne kadar Marks ve Engels'te kadın özgürlüğü, cinsel özgürlük konusunda ciddi fikirler bulunsa da pratik uygulamaları içinde sosyalist tarihte ciddi bir Hıristiyan saf ahlakçılığı dediğimiz ahlakçılık, kendini gösteriyordu. Mesela Sovyet devrimi sonrası Lenin'in makalelerine, Mao'nun makalelerine baktığımızda, Arnavutluk'a baktığımızda, biraz İslamcı, hatta daha çok Hıristiyanlık güçlü bir şekilde hissediliyordu. Biz bunu biraz biraz kendimize adapte etmeye başladık ve ahlakçı felsefe cinsellik konusunda da diğer alanlarda da adım adım sosyalizm adına içimize girmeye başladı. Sadakat gibi kadınla erkeğin birbirini aldatmaması adı altında, tamamen kasaba kültürünün

izlerini taşıyan fikirler de yavaş yavaş aramıza giriyordu. Hatta bu konuda fazla sevgilisi olan ve sevgili değiştiren kızlara kötü kadın gözüyle bakma fikri başladı.

Baykam: *Erkeklere nasıl bakılıyordu?*

Çalışlar: Hakiki erkeğin çok kız arkadaşı olabilirdi.

Baykam: *Onlara kötü bakma yoktu...*

Çalışlar: Yoktu. Ama önceki ilişkiler, sonrasıyla karşılaştırıldığı zaman oldukça özgür, oldukça demokratik sayılabilecek bir düzeyde gidiyordu her şeye rağmen. Yasak yoktu. 12 Eylül öncesi ve 12 Mart sonrası dönemdeki sol harekete baktığımız zaman, artık kasaba ve köy ideolojisi sosyalist harekete ahlak anlamında tam hâkim olmuştu. Artık kadınların namusunu gözetleyecek, el ele tutuşmayı bile denetleyecek kadar ileriye giden bir ahlak anlayışı hâkim oldu. Ama bizim dönemimizde bu konu daha demokratik, daha özgürlüklere yatkındı. Fakat yine de kadın özgürlüğü ve cinsel özgürlük konusunda, bugünkü düzeyimize göre çok gerideydik.

Baykam: *Bekâret ne kadar önemliydi?*

Çalışlar: Kestiremiyorum. SBF'de bizim kuşak içinde çok önemli değildi mesela. Ama genel ve yaygın bir şekilde baktığımızda mutlaka bir önem kazanırdı. SBF'de gençler, daha çok okumuş, eğitilmiş ailelerden geldikleri için bizim aramızda öyle şeyler fazla yaygın değildi. Sevgililer dolaşır, beraber olurlardı. Ama bu da bir değişime uğradı. Onu da hissettik. 68'de kadınlar bugünkü anlamda özgür ve etkili değildiler. Öyle bir eksikliği vardı. Mesela Avrupa'daki 68'i incelediğimiz zaman, kadın özgürlüğü hareketinin, özellikle Amerika'da çok yoğun bir şekilde yaşandığını şimdi anlıyoruz. Ama bizde bu ölçüde bir kadın özgürlüğünün izlerini, 68'de görmek olanaksızdı.

Baykam: *Mesela "bacı" kavramı.*

Çalışlar: O çok daha sonra. Bizim zamanızda yoktu bacı. Ama o "bacı"nın altyapısının da bizim zamanımızda örüldüğünü şimdi baktığım zaman daha net görüyorum. Bunu biraz da sosyalist bir ahlak diye düşündüğümüz için, yavaş yavaş sınırlamalara gitmek gerektiğini veya sınırlamak isteyenleri hoşgörmeye başladığımızı hatırlıyorum. O dönemin solcuları için simge isimlerinden biri Joan Baez'di. Joan Baez'in özellikle "We shall overcome" şarkısını, yürüyüşlerde söylerdik. Yine Bob Dylan o dönemin en flaş isimlerindendi.

Baykam: *"We shall overcome" İngilizce mi söylerdiniz?*

Çalışlar: Tabii. Bob Dylan'ın "Blown-in-the wind" şarkısı

dönemin önemli şarkılarından biriydi. Bunu Türkçe olarak da o sırada aranje etmişlerdi. O çok etkiliydi. Beatles, Cliff Richard o dönemde müzik alanında önemli isimlerdi. Biz daha 68'e adımımızı atarken, bunların bir kısmına karşı çok duyarlıydık. Ama sonra yavaş yavaş bunları terk etmeye ve içinden siyasi olanlarını seçmeye başladık. O nedenle Joan Baez ve Bob Dylan daha fazla kaldı, Rolling Stones daha fazla geri plana gitti. Ama başlarken bunların hepsi bizim ortak müzik beğenimiz olarak ön plandaydılar. Siyasileşme arttıkça bir ayrışma yaşandı.

Baykam: Peki hangi Türkçe şarkıları hatırlıyorsunuz?

Çalışlar: O sırada köy kültürü adım adım içimize girmeye başladı. Halkçı popülist kültür. Önce geleneksel Alevi değil de daha çok isyan türküleri olan "Zahit bizi tan eyleme" gibi geleneksel, hoş türküleri dinledik. Yürüyüşlerde önce bunları söylerdik. Gide gide bunlar da kaybolmaya başladı. "Kısa çöp uzundan hakkını alacak" diye çok güzel türküler vardı. Geleneksel isyan türküleri. Onlar da bir süreç içinde kaybolmaya başladı ve Âşık İhsaniler, Âşık Mahsuniler, daha popülist türküler söylenir oldu. Yani bu köylüleşme ve kasabalılaşma süreci beğenilere de ağır ağır yansıdı. Bir dönem İhsani simge haline geldi. İsyancı bir tarafı vardı İhsani'nin ama öte yandan oldukça köylü bir kültürü de beraberinde taşıyordu.

Baykam: Barış Manço, Fikret Kızılok, Cem Karaca... Bunlarla ilişkiler nasıldı?

Çalışlar: Bunlar 68 kuşağının önemli isimleriydi. Ama bu önemli isimler siyasileşmeye paralel olarak bir kenara itildiler. Cem Karaca kendini değiştirdi o dönemde. O "tamirci çırağı" parçası biraz siyasileşmeye paralel olarak değişme yaşadı ve Cem Karaca, o yüzden o trenden tam kopmadı. Ama Barış Manço filan koptular.

Baykam: Fikret Kızılok'un "vurulmuşum" şarkısı vardı.

Çalışlar: Böyle sanatçılarda da bir siyasi değişim yaşandı. O dönemde türkülerin içeriği değişti. Karşılıklı olarak birbirimizi etkiledik.

Baykam: Aşk ilişkileri nasıldı? Mesela bir yandan çok yoğun eylemcilik yaşanıyordu. Türkiye'nin siyasetine yön verdiğine inandığınız kararlar uygulanıyordu. Öte yandan genç insanlardınız. Âşık olduğunuz kızlar vardı, hüzünler vardı, ayrılıklar vardı...

Çalışlar: 68 dönemine girdiğimizde bir kısım arkadaşlarımızın kız veya erkek arkadaşları vardı. Bu arkadaşlıkların bir kısmı bu siyasi

değişime paralel olarak, siyasi içerik de kazanmaya başladı. Bir kısmı ise aynı frekanstan çalmayan insanlar arasında kopmalara neden oldu. Yani artık "bütün savaşı, bütün mücadeleyi beraber paylaşacağız, bu bizim öncelikle mücadele arkadaşımızdır" diye düşünme fikri, giderek ön plana geçmeye başladı. Erkekler ve kadınlar birbirini seçerken bu düşünceler daha etkili oldu. Başlarken öyle değildi. Eskiden kalan arkadaşlıklar vardı, bunların bir kısmı devam etti daha sonra, ama devam ederken içerik değiştirdi.

Baykam: Bir devrimcinin apolitik bir arkadaşı olması gittikçe imkânsızlaştı yani...

Çalışlar: Garip karşılanmaya başlandı. Ama zaten o dönemde, hem kızlarda, hem erkeklerde bir değişim yaşanıyordu. Cezaevlerinde zor koşullarda bunlar yeniden yıkımlara neden oldu. İnsanlar cezaevi koşullarında, baskı koşullarında ilişkilerini sürdüremedi. Bunu sürdüremeyince, bu ilişkiler sanki altyapısı yokmuşçasına kayboldular, çünkü özellikle de kız arkadaşlar önde gelen, o tanınmış isimlere daha fazla itibar ediyorlardı. Ama yenilgi ve çöküş dönemlerinde, bu itibar yavaş yavaş dağıldı. Buna bağlı olarak kurulan ilişkiler sarsıntı geçirdi.

Baykam: Deniz'e âşık çok kız var mıydı?

Çalışlar: Vardı tabii, Deniz hem yakışıklı, hem de sempatikti. Çok âşıkları vardı. Genel bir hayranlık vardı Deniz'e.

Baykam: O kuşak diskoteğe gider miydi?

Çalışlar: Arada giderlerdi. Ama giderlerdi derken, yeni bir süreç olarak, hem devrimciliğimizin, hem eski hayatımızın iç içe geçtiği dönemlerde, bunlar da olurdu. Birbirimizi diskoteklerde gördüğümüz olurdu. Birbirimize garip garip baktığımız da... Buna benzer sahneler yaşanırdı. Mesela o zamanki kız arkadaşlarımız "bizi pavyona götürün" demişlerdi. Kızlı erkekli, 6-7 kişilik gruplar halinde pavyona bile gittiğimizi hatırlıyorum. Ama hem gitmek ayıp mıdır sorusu kafamızda vardı, hem de gidiyorduk. Böyle bir geçiş süreciydi. Daha sonra bunlar kayboldu.

Baykam: Ünlü gençlik liderlerinden diskoya giden oluyor muydu?

Çalışlar: Birisinin doğum günü partisi olduğunda Mahir Çayan kravat takar, lacivert takım elbisesini giyerdi. O zamanki solcu arkadaşlarımızın bir kısmı, şimdi profesör oldular, onların hepsi bu tür kutlama partilerine, o zamanın gençliği gibi katılırlardı.

Baykam: *İki devrimci gencin aynı kıza âşık olduğu ve bunun politik sürtüşmeye yol açtığı oluyor muydu hiç?*

Çalışlar: Öyle şeyler de oldu. Mesela aynı kıza âşık olan birkaç arkadaşımı hatırlıyorum.

Baykam: *Peki, bu örgüt içi sürtüşmelere yol açıyor muydu?*

Çalışlar: Benim bildiğim açık bir sürtüşme yok. Ama zaman zaman aranızdaki siyasi ayrılıklarda, arkadaşlıkların bulunduğu pozisyonda bu tür şeylerin de bir etken olduğunu düşünüyorum bugün baktığım zaman.

Baykam: *Sorbonne işgali size örnek mi olmuştu? O model biraz bilinçaltı mı takip edildi?*

Çalışlar: Bilinçaltıyla takip edildi diyebiliriz. Onlar onu yapıyor, biz de bunu yapalım gibi bir eylem biçimi olmadı. Yalnızca Sorbonne'da değil, dünyanın dört bir yanında çok yoğun bir gençlik ayaklanması vardı ve bu ayaklanmalar bizi de etkiliyordu. Mesela Kızıl Rudi, Kızıl Dany isimleri bizim aramızda ciddi örnekler olarak önümüzde dururdu.

Baykam: *Biraz günlük hayattan bahsedin, mesela Deniz spor toto oynar mıydı?*

Çalışlar: Hatırlamıyorum. Biz "mavra" adını verdiğimiz sohbetler yapardık. Bu mavralarda herkes birbirini çekiştirirdi, cezaevi, eylem anıları, oradaki komiklikler, şapşallıklar anlatılırdı ve Deniz bunları en güzel hicvedenlerden birisiydi. Çok daha eleştirel, çok daha esprili, çok daha sempatik şeyler yapardı. Hoşsohbet biriydi Deniz.

Baykam: *Nerede olurdu bu konuşmalar?*

Çalışlar: Okul kantinlerinde. Mesela Siyasal kantini o dönemde en önemli merkezlerden biriydi. Neredeyse Ankara'da bütün devrimci gençlerin toplandığı bir yerdi. Orada aşklar yaşanır, türküler söylenirdi, hem de böyle mavralar yapılırdı.

Baykam: *Sizce Ertuğrul Kürkçü nasıl bir insandı?*

Çalışlar: Ertuğrul, 69'larda gençlik içinde tanınmaya başladı, 68 eylemlerinde yoktu. 69-70 döneminde Ertuğrul ortaya çıktı. Hızla bir değişim yaşadı. ODTÜ Mimarlık Fakültesi önemli merkezlerden biriydi. Ertuğrul da mimarlık öğrencisiydi. ODTÜ'nün yönlendirilmesinde Mimarlık Fakültesi çok etkili bir rol oynamıştı. Orada daha sonraki eylemlerde rol alan insanlar olmuştu. Örneğin Koray Doğan, daha sonra öldürüldü. 12 Mart döneminde Mimarlık Fakültesinde Sait Kozacıoğlu, Ali Artun, bunların bir kısmı benim eski Tarsus'tan da

arkadaşlarımdı. Ertuğrul onlarla birlikteydi.

Baykam: Ertuğrul bir sıfat mı doldurdu, yoksa gerçekten o sıfatı hak etti mi? Dev-Genç başkanlığından söz ediyorum.

Çalışlar: Zaman çok sınırlıydı, 68-71, üç senelik bir süreç. Tarihsel olarak baktığımızda Ertuğrul yeni birisiydi. Ama ODTÜ'den bir başkan seçilmesi fikri ağırlık kazanmıştı o zaman. Gençti Ertuğrul. Başkan olması yadırganmıştı bazı çevrelerde. Bundan daha tecrübeli adamlar varken, "Çocuklar Dev-Genç'in genel başkanı oluyor" gibisinden itirazlar olmuştu. Ama daha sonra Dev-Genç genel başkanlığını yaptığı zaman, düşünsel birikimi itibariyle en etkili adamlardan biri olduğu ortaya çıktı. Ertuğrul entelektüel bir gençti. Nitekim 71, THKP/C temsili isimleri ifade edilirken, Ertuğrul dört isimden biri olarak ortaya çıktı. Yusuf Küpeli, Münir Aktolga ve Mahir Çayan'la birlikte dört isim. Tabii ki yönlendirici unsur Mahir'di. Mahir ve Yusuf tu bir anlamda. Onların dördü içinde Ertuğrul daha gençti, etkisiz sayılabilirdi. Ama sonuçta o süreç içinde rol oynadı. O kadar da küçümsenecek biri olmadığı da süreç içinde ortaya çıktı. Ama ODTÜ'nün en önemli adamı her zaman Sinan Cemgil'di. En etkili, en sevilen, kitleler içinde en fazla ağırlığı olan adam Sinan Cemgil'di. Sinan, gençlik içinde iyi yetişmiş, en kaliteli adamlardan biriydi. 12 Mart döneminin önemli kayıplarından biridir.

Baykam: Siz Ertuğrul ile de hapis yattınız mı?

Çalışlar: Yattım. Bir dönem aynı davadan yargılandık. Dev-Genç davasından. Ama aynı koğuşta kaldığımızı hatırlamıyorum.

Baykam: Aynı cezaevinde miydiniz?

Çalışlar: Ertuğrul İstanbul'da kaldı. Ama bir dönem Dev-Genç davası nedeniyle bir grup Dev-Genç yöneticisi arkadaşın THKP/C davasından İstanbul'dan Ankara'ya getirilmesi söz konusu oldu. Ertuğrul da onlarla birlikte geldi. Yusuf Küpeli de geldi, bir süre Ankara'da kaldılar. Ama esas cezaevi hayatını İstanbul'da geçirdiler. Sanıyorum Ankara'da 1-1.5 ay kaldılar.

Baykam: Ertuğrul Kızıldere olayından sonra çok mu eleştirildi?

Çalışlar: Bazı çevrelerde istismar konusu oldu. Ben bu istismarı, son derece yanlış ve insani olmayan bir davranış olarak görüyorum. Korkmak kadar insani bir şey olamaz. 11 kişiden biri korkup bir yere saklanıp canını kurtardıysa, o kişi ben de olabilirdim, başka bir insan da böyle olabilirdi, bu son derece insani bir şeydir. Bu konuda yöneltilen eleştirileri ayıp diye değerlendiriyorum. Keşke birkaç kişi daha

saklanabilseydi. Zaten orada bir tereddüt yaşadıkları anlaşılıyor daha sonraki olaylardan.

Bu Susurluk olayı ortaya çıktıktan sonra anlaşılıyor ki, kontrgerillanın ve MİT'in biraz da inisiyatifi ele geçirerek, toptan bir imhaya yönelmişler. Orada o insanlar öldürülmeden de bu iş çözülebilirdi. Ama anladığım kadarıyla, o zamanki 12 Mart generalleri işi bir parça da sertleştirmek amacıyla kasıtlı olarak onları toptan imha ettiler.

Kamil Dede

Baykam: *Sayın Dede, öncelikle kendinizi, ailenizi, 68 olaylarından önceki konumunuzu ve öğrencilik yıllarınızı özetleyebilir misiniz?*

Dede: Ben 68 yılına gelirken Gölcük'te Baraka Evler denilen, o meşhur işçi mahallesinde oturuyordum. Babam, 1943' ten beri, Gölcük Askeri Tersanesi'nde işçi olarak çalışıyordu. Şimdi yok, yıkıldı onlar. 68 yılında, öğrenci olaylarının, boykotların yaşandığı yılın yazında liseyi bitirmiştim. Üniversiteye başvurdum, 68'in Eylül'ünde girdim. Girdiğimizde, 68 deki o ilk büyük kavga, öğrenci hareketleri SBF'de yaşanmıştı. Ben o yılın sonunda 68-69 öğretim yılında okula başladım. Babam Basri Dede, İşçi Partisi'nin kurucularındandı. Gölcük İşçi Partisi Örgütü'nde görevliydi. Sanıyorum ilk yapılan kongresinde de, Merkez Disiplin Kurulu üyeliğine seçildi ve TİP'ten ayrılana kadar da

bu görevini yürüttü.

Baykam: *Siyasal Bilgiler'de, 68-69'dan itibaren solcu öğrenciler arasındaki hava nasıldı?*

Dede: SBF'ye geldiğimde zaten devrimci bir öğrenciydim. 1962'den itibaren TİP'in havasını yaşıyordum ve bu nedenle de daha lise hayatımda, lise 2'deyken, 1965'te, 27 Mayıs bayramına okulla değil, TİP'le beraber katıldığım için, solcu diye okuldan uzaklaştırılmıştım. Daha sonra üst disiplin kurulu cezayı bozdu. SBF'ye geldiğimde, sosyalist öğrencilerle ilişki kurdum. İlk arkadaşım ayrılana, hatta bugüne kadar da en iyi dostlarımdan biri, daha sonra devrim hareketinin 71 sonrası önderlerinden olan Nasuh Mitap. Aym odada kaldık ve sıcak bir arkadaşlık kurduk. O geldiği dönemde, sola açık olmakla beraber, sosyal demokrat fikirler taşıyordu. Fakat süreç içinde bizimle, sosyalist çevreyle ilişkileri onu sosyalist bir arkadaş haline getirdi. İkinci bir arkadaşım, Mahir'in de yakın arkadaşlarından olan Mehmet Beşlioğlu idi. Özellikle 1971'i anlatan kitaplarda da yer alır o. Daha sonra diğer arkadaşlarla da çok kısa süre içinde tanıştık. Ben o zaman TİP'in o sosyalist devrim fikrine, daha doğrusu merkezi politikalarına daha yatkındım. Biliyorsunuz o zamanlarda TİP'in içinde bir ayrılık vardı. Mehmet Ali Aybar ve Aren/Boran ikilisi arasında... Ben o zaman Aren/ Boran'a daha yakındım. Daha doğrusu benim bu tutumu almamda babamın etkisi vardı. Babam onlara daha yakındı. Aybar fazla otoriterdi ve babam Merkez Disiplin Kurulu üyesi olduğu için, bunu iyi bilirdi. Aybar, Merkez Disiplin Kuruluna bile karıştığı için babam onu eleştirirdi. TİP'in o merkezi düşüncelerine yatkın bir öğrenci olarak SBF'ye başladım. Ama birkaç ay içinde MDD stratejisi bana daha cazip geldi. Onu uygun buldum. Ondan sonra bu doğrultuda çalıştım. Daha sonra TİP'ten atıldım zaten...

Baykam: *Hangi yıl atıldınız?*

Dede: Sanıyorum 1969 ya da 1970'te. TİP genel merkezinin basılması olayı vardı. Ben o olaya katıldım. O olaya katıldıktan bir süre sonra atıldık. Ama ondan önce de Milli Demokratik Devrim (MDD) stratejisini savunduğumuz için, TİP'in içinde pek kabul görmüyorduk. 68'in sonlarına doğru tanıştığım arkadaşlardan birisi Yusuf Küpeli'ydi. Çok samimi olduk. Hatta onun SBF'den kaydı silinmişti. Yeri falan yoktu. Kimin yerini boş bulursa orada yatardı. Ve genellikle benim yatağımda kalırdı. Taa o zamandan başlayan ve THKP-C içinde süren, 1971 mahkemelerinden sonra bozulan sıkı, iyi,

güzel bir ilişkimiz vardı. Mahir'i tabii daha sonra tanıdım...

Baykam: *Peki o dönem bir yandan TİP'le önce Aren/ Boran'a yakın olmanız, arkasından TİP'in tutumlarına karşı kendinizi MDD hareketiyle daha farklı bir konuma çekmeniz, sizi ve arkadaşlarınızı sol hareket içinde nasıl bağımsız hale getirdi?*

Dede: Fakülteye gelene kadar bekleyip İşçi Partisi'ne Ankara'da, Çankaya İlçesi'nde üye oldum. Önce kuşkuyla karşıladılar. Bir MDD'cinin TİP'e katılmasını istemiyorlardı. Hemen bir araştırma yaptılar; "kimsin, nesin, nerelisin, niçin TİP'e üye olmak istiyorsun" diye... Aşağı yukarı 19 yaşındaydım. "Niye üye olmak istiyorsun?" diye sorduklarında adımı söyledim. O zaman "Ya" dediler, "bizde bir Dede var, senin onunla bir akrabalığın var mı?" Dolayısıyla Basri Dede'nin oğlu olduğumu anlayınca araştırmayı fazla derinleştirmeden, hemen üyeliğimi kabul ettiler. Ama özellikle Ankara'daki öğrencilik hayatımda, İşçi Partisi olayını yaşamadım çok fazla. Onun fikirleri, otoritesi, örgütsel yapısı beni devrimci bir öğrenci olarak kucaklamadı. Ankara'ya, SBF'ye geldiğim dönemde, öğrenci derneği sosyal demokratların elindeydi. 1968'de fikir kulübü esas olarak TİP'e yakın arkadaşların elindeydi. Gerçi diğer fikirlerde olan arkadaşlar da vardı, ama daha sonraki süreçte, esas olarak MDD'cilerin eline geçti. Bizim örgütsel yapımızı, örgütsel disiplinimimizi sağlayan, TİP'ten çok, esas olarak Sosyalist Fikir Kulübü'ydü. Biliyorsunuz SFKF daha sonra Dev-Genç'e dönüştü. Ben o dönemde de TİP'e çok fazla gidip gelmiyordum, ama TİP'in gençliğini oluşturan insanlardık, ancak örgütsel bağımız, disiplin anlayışımız, Sosyalist Fikir Kulübü ve Dev-Genç'liydi. Şunu çok rahatlıkla söyleyebilirim, TİP'i Ankara'da yaşamamış olmama rağmen, Dev-Genç'in içinde en disiplinli adamlardan birisiydim. O dönemde evlenmek üzereydim, ailem İzmit Gölcük'te oturuyordu. Ailemin yanına gideceğim zaman, Fikir Kulübü yöneticisi arkadaşlardan izin alır, kaç gün izin aldıysam o kadar sürgyle kalırdım. Ben bu disiplini daha sonraki partileşme hareketlerine kadar esas olarak sürdürdüm.

Baykam: *Kim vardı bu çekirdek kadroda?*

Dede: O zaman MDD hareketi içindeki arkadaşlar vardı. Onlarla daha ayrışmamıştık. Yani daha sonra ortaya çıkan Aydınlık, Sosyalist Aydınlık saflaşması başlamamıştı. O dönemde Oral Çalışlar, Fikir Kulübü başkanlığı yaptı. Oral Çalışlar, İlhami Araz, Mustafa Kaçaroğlu, Oğuz Etçi, Oktay Etiman ile THKP-C hareketinde bu arka-

daşla biz İstanbul timinde beraber olduk. Bu gibi arkadaşlar esas olarak yönetimde ve yönetimin çevresinde bulunan arkadaşlar. Bizim bu esas çekirdek kadro, ki daha buna eklenen çeşitli arkadaşları da sayabiliriz, Cengiz Ateş, Tuğrul Paşaoğlu gibi...

Baykam: Peki Dev-Genç'in hiyerarşisi nasıldı? Yani ne kadar bir partiye benziyordu?

Dede: Ben TİP olayını da yaşadım. Ankara'da yaşamamakla beraber... Gölcük'te 62 yılından 68 yılına kadar altı yıl TİP'in içinde bulundum. Belli yaştan sonra da görevler aldım, çalışmalara katıldım. Şunu rahatlıkla söyleyebilirim. Dev-Genç'in, özellikle Fikir Kulübü Federasyonu'nun, Ankara'da SBF'deki örgütlenmesi içindeki disiplinle, emir-komuta zinciri, benim yaşadığım TİP'in Gölcük'teki örgütlenmesi ve disiplin anlayışından daha ciddiydi. Benim gözlediğim kadarıyla; TİP, disiplini gevşek bir örgüttü. Bugün de örgütsel bir yapı içindeyim, bugünkü İşçi Partisi'nde yaşadığım hiyerarşiyi, örgütlenmeyi, disiplini ben orada, yani TİP'te hiç görmedim.

O zaman da biz, esas olarak sosyalist fikirleri savunuyorduk ve sosyalist fikirlerin belli bir disiplinle hayata geçeceğini biliyorduk. Mesela 68 yılı, bildiğiniz gibi sosyalist literatürün en çok Türkçe'ye çevrildiği ve özellikle öğrenci gençlik içindeki genç sosyalistler tarafından ciddi bir şekilde incelendiği dönemdir. Biz Rusya'daki Bolşevik Partisi'ni, dolayısıyla Lenin'in partisini öğreniyoruz. Oradaki disiplini, hiyerarşiyi öğreniyoruz ve bunu Dev-Genç bir parti olmasa da, bizim böyle bir bilincimiz, böyle bir ihtiyacımız olduğu için, Dev-Genç'in içinde gerçekleştirmeye çalışıyorduk. Bu gönüllü bir disiplindi.

Baykam: Hayatın öteki yanlarına karşı bakışınız nasıldı? 68-69, Türkiye'de bir yandan pop müziğin, bir yandan Beatles'in, bir yandan Rolling Stones'un yükseldiği yıllardı. Yavaş yavaş Fikret Kızılok, Barış Manço, Modern Folk Üçlüsü gibi müzisyenler öne çıkıyordu. Kız-erkek ilişkileri nasıldı?

Dede: Benim istisnai durumum vardı. SBF'ye geldiğim zaman, daha sonra birinci eşim olan bayanla nişanlıydım. O zaman çok gençtim, gençliğin verdiği o büyük sevgi, aşkla ilk altı ay, çevremdeki başka hiçbir kızın farkında değildim. Bizim kız arkadaşlarla ilişkilerimiz sağlıklıydı. Kızlarla gezmek tozmak sosyalistliğe yakışmaz gibi düşüncelerimiz yoktu. Tersine çok güzel aşklar yaşadık... Hatta bir kız arkadaşa çok derin sevgi de duydum. Onunla bir beraberliğimiz olma-

dı, olması da mümkün değildi o günkü koşullarda... Ama bunları yaşadık hem de çok sağlıklı yaşadık. Sosyalist arkadaşlar arasında çok büyük aşklar yaşandı. Daha sonra o arkadaşlar arasında evlenen oldu. Benim o dönem gelişen pop müziğine tepkim vardı. Mesela Fikret Kızılok'u çok beğeniyle dinlerdim. Barış Manço'yu öyle. "Dağlar, dağlar" diye bir parçası vardı. Özellikle yolculuklarda beni müthiş etkilerdi. Ben o gün sevdim Barış Manço'yu... Ama pop müziğe, daha lise hayatımdayken tepki duymaya başladım. Şunun için duyuyordum. Mesela bir "Ooo Mirza" diye bir parça vardı, hatırlarsınız.

Baykam: Biliyorum, köpeğiyle ilgili...

Dede: Adam köpeğini anlatıyor. Fransızca bilmeyen insanlar bu parçayı dinleyip coşuyor. Ona o kadar çok şeyler atfediyorlar ki! Ben bu parçanın insanlar üzerindeki etkisiyle, anlatmak istediği şey arasındaki o derin uçurumu gördükten sonra, özellikle anlamını bilmeden bir insanın bir müzikten delice zevk alıyor görünmesine tepki göstermiştim. Bu tepkilerimden dolayı dans da öğrenmedim. Hatta bilinçli olarak buna direndim. Ama çok iyi folklor oynarım, çok iyi horon teperim.

Baykam: Spor yapar mıydınız?

Dede: Yapardım. Çok iyi futbol oynardım, çok iyi yüzücüydüm. Hatta üniversiteye gitmeseydim benden çok iyi futbolcu olurdu.

Baykam: Ama dansa direndiniz...

Dede: Evet, çok net söyleyeyim, bu direnişte bir bağnazlık vardı. Özellikle yabancı hayranlığına duyduğum bir tepkiydi bu. Türkiye'de dansın özellikle pompalanan yabancı hayranlığıyla birleşmesine çok büyük tepki göstermiştim. Çocukluğumda, Gölcük Değirmendere'de büyüdüm. Biliyorsunuz o zaman Gölcük'te askeri tersaneden dolayı çok sayıda Amerikalı vardı. Bunların herkesin kolay kolay giremediği eğlence yerleri vardı. Özellikle bizim yörenin kızlarını oralara götürürlerdi. Benim Amerikan karşıtlığım, 6-7 yaşında başlamıştır. Ve çok iyi hatırlarım, ilk geldiklerinde Türkiye'ye, benim çocukluk dönemimde, bize çok iyi davranırlardı, özellikle bu barış gününde... Daha sonra öğrendim ki, bunlar çakışıyor. Başlangıçta çok iyi, çok sıcak, çok ilgili davranırlardı. Bir süre sonra bu davranışları yerini tamamen aşağılamaya, küçümsemeye bıraktı. Kendilerine yakınlık duyan insanların dışındakilere tepeden bakan, horlayan bir tutumları vardı. Mesela ilkokuldayken Amerikalı çocuklarla çok kavga ederdim. Hiç unutmam, babaları bir gün beni dövdü ve karakola sürüye sürüye götürdü. Sekiz

veya dokuz yaşındaydım. O andan itibaren, Amerikalıların bizden farklı tutumları, farklı yaşamları, bizi aşağılamaları ortaya çıktı ve kesinlikle nefret ettim, kesinlikle bir daha onlarla sağlıklı ilişkiler kurmadım. Onlarla ilişki kuranlara da büyük düşmanlık duydum. Özellikle onlarla menfaat ilişkilerine giren, onların eski eşyalarını alan insanlara karşı müthiş bir öfke ve nefret duyardım.

Baykam: Bekâret önemli miydi o zamanlarda?

Dede: Bekâret olayı söz konusuydu şüphesiz... Ben de bir süre bunun etkisinde kaldım. Kız arkadaşım olduğu dönemde, beraberliğimizde, 1,5 yıl belli normal ilişkilerin dışına çıkmadık.

Baykam: 60'lı yılların Türkiyesi bu konularda çok ilerici, aydın bir Türkiye'ydi. Arkadaşlarını anlatıyor. "Pendik'te annemler evden bikiniyle çıkıp denize yürürlerdi" diyorlar...

Dede: 65-66 yıllarında, bizim arkadaşlar kızlı erkekli bir evde toplanır, eğlenir, dans ederlerdi. Hatta çeşitli ilişkileri olan, cinsel ilişkiyi de yaşayan insanlar vardı. Gerçi ben o grupların içinde değildim, o gruplarla pek beraber olmadım. Bunlar daha çok, Gölcük'ün özelliğinden dolayı, subay çocuklarıydı. Gölcük'ün çok kozmopolit bir yapısı vardı. Yalnız şu vardı şüphesiz, bakirelikten çok, "Aman çocuk olmasın!" denirdi. Evlendiğimde benim hanım aşağı yukarı altı aylık hamileydi. Sinemaya, tiyatroya büyük bir önem verirdik. Bulabildiğimiz her an giderdik.

Baykam: Yabancı film olsa da mı giderdiniz?!

Dede: Evet, ama tabii eleştirel bir gözle bakma olayı vardı. Özellikle yabancı filmlerde. Gölcük'te büyüdüğüm için, garnizon sineması daha çok yabancı film getirirdi. Orijinal, belli bir kalitesi olan, altyazılı filmler oynardı. Türk filmlerini daha çok severdim, ama yabancı film de izlerdim. Ben bugün de Türk filmlerine, özellikle siyah-beyaz, bizim gençliğimizi hatırlatanlara rastlarsam televizyonda, hiç kaçırmam.

Baykam: Peki, paranız ne kadar vardı? Rakı mı içerdiniz, bira mı, şarap mı? Paylaşma veya borç verme alışkanlıkları nasıldı?

Dede: Bu soru çok önemli. Özellikle bizim Fikir Kulübünün etrafındaki çekirdek kadro içinde müthiş bir paylaşım vardı. Giysiler dahil. İki üç tane dolap vardı, onların hepsi yıkanır gelir, iç çamaşırlarından gömleklere kadar oraya asılırdı. Her arkadaş kirlisini çıkarır, kirlilerin bulunduğu yere koyar, dolaptan temiz bir şey alır giyerdi. Yani özellikle bu 10-15 arkadaşla sınırlı olmakla beraber, giysilerimiz

bile ortaktı, parayı paylaşırdık. O dönemde yaşadığım paylaşma anlayışını bugün, ancak partinin belli yerlerinde, belli arkadaşlar arasında görüyorum. Bir işçi çocuğuydum ve dolayısıyla da çok param olması mümkün değildi. Öğrenime başladığımda ailem bana 300 lira veriyordu. O paranın 60 lirasını yurt kirası olarak veriyordum, onun dışındaki paramın önemli bir kısmını kitap almaya harcıyordum. Kantinde, lokantada çalışıyordum. Dolayısıyla yemeği, çayı, kantin ihtiyaçlarımı oralardan karşıladığım için, paramın büyük bir kısmıyla kitap alıyordum.

Baykam: *Sizi en çok etkileyen kitaplar hangileriydi?*

Dede: Esas olarak Lenin'in kitaplarıydı. Romanları saymıyorum. O dönem çıkan devrimci romanlar da beni çok etkilemişti. Ama esas Lenin'in kitaplarıydı; Engels'in, Lenin'in, Marks'ın kitapları bizi daha çok etkiliyordu. 69 yılının sonlarına doğru özellikle Mao tek tek ciltler halinde çıkmaya başladı. Ben Mao'yu o gün, bugünkü kadar kavradığımı ve etkilendiğimi söyleyemem, ama Mao'yu okumaya başlamıştım. Ben içkiye çok erken yaşta başladım. Babam her gece oturur, aile arasında, dostlarla içerdi. Özellikle ilk eşimin babası çok yakın aile dostumuzdu, bir akşam biz onlardaysak, öbür akşam onlar bizdeydi, babalar beraber içki içerlerdi. Babam da, ilk eşimin babası da TİP'in kurucularından... 15 yaşımda arkadaşlarla oturup, içki içmeye başladım. 19-20 yaşımda bıraktım. Üniversite hayatımda da içtiğim oldu, ama fazla içmezdim. Bugün de fazla içmem...

Baykam: *Arkadaşlarınız ne içerdi?*

Dede: Gençliğimde şaraba yatkındım. Pek rakı içmezdim, votka içerdim. Ama arkadaşlar, paraları çoksa rakı, azsa şarap içerlerdi. O zaman şarap daha ucuzdu, Marmara şarabı vardı, 225 kuruştu. Ve benden farklı olarak içki içme alışkanlığı diğer arkadaşlarda daha çoktu. Dediğim gibi tiyatroya, sinemaya fırsat buldukça giderdik. Yakın çevremdeki arkadaşlarla yurtta kalırdık, bir hafta hiç okuldan dışarı çıkmadığım olurdu. Ancak bir sinemaya veya başka bir yere gideceksek, haftada bir çıkardık. Yakınımızda bir lokanta vardı, sahibi eski devrimcilerdendi, oraya giderdik bazen.

Baykam: *Sizin çevrenizden diskoya giden var mıydı?*

Dede: Oldukça sınırlıydı.

Baykam: *Peki... 60'lı yıllarda dünyada çeşitli siyasal cinayetler oldu. Mesela Kennedy cinayeti... Kennedy'nin kardeşi, ünlü zenci lideri Martin Luther King, 67 Che Guevara... John ve Robert Kennedy'nin*

çizgisi, tabii ki sosyalist falan değildi, ama Amerika'nın kendi dengeleri içinde Kennedy'ler Amerika'nın göreceli "sosyal demokrat" önderleriydi. Kennedy zenci hakları için, epey mücadele etti. Bu cinayetlerin ve Amerika'nın içindeki bu tutucu güçlerin şiddete sarılması, şiddeti kullanması dünyayı tutucu bir yörüngeye doğru çekiyor olması, Vietnam'dan çekilmek isteyen Kennedy politikalarının yerine Vietnam'da bir Amerikan polisi ve emperyalizminin devreye sokulmak istenmesinin dünyaya empoze edilmesi... Bütün bunları aranızda tartışıyor muydunuz? Mesela Kennedy cinayetinde CIA'nın parmağı olduğu söyleniyor.

Dede: Tabii ki çok mümkün. Çünkü Kennedy'yi o şekilde bir başka kuvvetin vurması mümkün değil Amerika'da. Bence de CIA vurdu. Benim kafamda çok net. Bir devlet başkanının bir suikastla öldürülmesi, beni çok etkilemişti ve çok küçüktüm, hiç de doğru bulmamıştım. Daha sonra Martin Luther King'in öldürülmesine, özellikle zenci haklarını koruduğu için, ona daha çok üzülmüştüm. Atak yapıma rağmen insanların suikastlerle öldürülmesini hiçbir zaman onaylamadım. THKP-C harekctinin içine girdim, eylemlere karıştım, hiç de gözümü sakınmadım. İstanbul timinin içinde değerlendirmeler yapıldığında arkadaşlar beni atak, gözü kara, verilen emre en iyi uyan, uygulayan, hiç geri adım atmayan biri bilirler. Ama insanların suikastlc ve pusu kurularak öldürülmesi olayına hiç katılmadım. O gün de, yani THKP-C içindeykcn bile... Mesela biz Elrom'u öldürdük. Elrom'un öldürülmesine ben de onay verdim.

Baykam: Sizin devrimci güçleri harekete geçirmek için üniversite içinde yapmaya başladığınız protestolar, Amerikan karşıtı eylemler, araba yakmalar vs. Bunların hızla çoğalmasını, silahlı eylem kararınızı, sonra hücre örgütlenmesine nasıl dönüştüğünü kısaca anlatır mısınız?

Dede: Kendi yaşadığım süreçte, esas olarak TİP'in içinde öğrendiğim çizgi; insanlara gitmek, tartışmak, sorunları dile getirmek, insanları bilinçlendirmek. Devrimcilik olarak da öğrendiğim şey buydu, ikna etmek. Ankara'ya geldikten sonra Dev-Genç içinde de bunu, farklı fikirleri olan arkadaşlarla tartışmalarla yürütüyorduk. Bir yerde toprak işgali olsa, köylü hareketi olsa Dev-Genç oraya giderdi. Mesela Akhisar mitinginde, ben de oradaydım, karış karış köyleri gezdik, Gölmarmara'ya da bizzat gittim. Bu çizgiye çok yatkın bir insandım. Yalnız şu çok öncmli bir olaydır, daha sonraları TİP ve

Dev-Genç içinde bu olay, saygılı bir şekilde birbirini dinleme ve tartışma, yerini tahammülsüzlüğe, şiddete bıraktı. Ben TİP'in çok olumlu şeylerini yaşadım, ki hakikaten Türkiye'ye sosyalizm denilen şeyi TİP kazandırdı... Sosyalizmi Türkiye topraklarına indirdi ve köyünde, kentinde sosyalizm lafının tartışıldığı bir ortam yarattı. Ama özellikle MDD'ciler TİP'in içinde, ilk başlangıçta azınlıktaydılar ve onlara bir süre sonra TİP tahammülsüz davrandı, şiddet kullanmaya başladı. Kendim gördüm. Bazı toplantılarda MDD' yi savunan insanların dövülüp dışarıya atıldığını, bizzat yaşadım. 68 olağanüstü kongresinde Yaşar Kemal'in Behice hanımın kocası Nevzat beyi bir yumrukla yıktığını gördüm, gözümün önünde oldu, birkaç metre önümde...

***Baykam:** Ne oldu o yumruktan sonra? Karıştı mı ortalık?*

Dede: Karıştı, ama ayırdılar tabii.

***Baykam:** Gerekçe neydi?*

Dede: Yaşar Kemal, Aybar'ın fikirlerine yatkındı. Sonuna kadar da onunla beraber tutum aldı. Nevzat Hatko, Behice Hanımın eşi yani, farklı fikirleri olan biriydi. Kongre, Ankara Kızılay'daydı. Yaşar Kemal birden kalktı, Nevzat Beyin üzerine yürüdü, bir yumruk attı. İnsanların arasında fikir tartışması yerine tahammülsüzlüğü ve farklı fikirlere şiddet uygulanmasını ben önce TİP'in içinde gördüm. Çok iyi hatırlarım, bir kere SBF'yi 25-30 kişilik bir TİP grubu bastı. Benim kafama bir odun geldi. O andan itibaren ve özellikle de MDD saflarında farklı fikirler oluşmaya başladıktan sonra, MDD hareketi içinde bu şiddeti daha fazla yaşamaya başladık. Bu çok önemlidir, özellikle Mahir'in MDD saflarında, ya da Dev-Genç saflarında çok önemli bir sorumluluğu vardır. Oportünizm yılanının başını ezmek lazımdı. Bu kitaplarında da vardır. Bu fikrin; daha sonraki gençlik hareketi içinde, THKP-C'nin ve TİİKP'nin oluşması ve bunlar arasındaki ilişkilerde çok belirleyici bir rolü vardı ve özellikle bizim MDD saflarında şiddetin gelişmesi ve tırmanmasında bu tutum bence çok etkili oldu. Bugün özellikle Perinçek'e, o gün onun temsil ettiği düşünceye düşmanlığın ilk tohumları orada atılmıştır. Perinçeklerin, "Biz kitlelerden kopuyoruz. Kitleleri örgütlemek yerine başıbozuk, maceracı, hatta lumpen eğilimler devrimci saflarda gittikçe etkin olmaya başlıyor ve bu bizim sosyalist fikirlerimize uymayan şeylerdir. Bunlara karşı özellikle Dev-Genç bu tarz bireysel, anarşist ve lumpen eğilimlerin ortaya çıkmasına karşı tutum almalıdır. Devrimci saflarda böyle tutumlar yanlıştır" tespitleri vardı ve bunu çatır çatır söylemeye başladıkları

andan itibaren, aradaki düşmanlıklar çok daha fazla gelişmeye başladı.

Baykam: Çayan, Perinçek ve grubunu oportünist olmakla mı suçluyordu?

Dede: Evet. Türkiye'de, Kemalizm'in değerlendirilmesinde farklı fikirler vardı. Mesela bence en önemli şeylerden bir tanesi müttefikimiz olacak kuvvetlere karşı tutumumuz ne olmalı? İşte, sosyal demokrasitlar karşı tutumumuz ne olmalı? Bu noktada iki farklı fikir vardı; "sosyal demokrasi şiddete tapar, şiddetten anlar. Onlar üzerine şiddet uyguladığımız zaman boyun eğdiririz. Onların anladığı dil budur." Benim de içinde bulunduğum grubun esas olarak yatkın olduğu fikir buydu. Ecevit'in SBF'de yuhalanması, arkasından sosyal demokrat arkadaşlara karşı uygulanan şiddet... Hiç unutmuyorum, özel okullar yürüyüşü vardı İstanbul-Ankara arası. Daha çok sosyal demokrat arkadaşların etkinliğinde bir yürüyüştü, onlar daha kalabalıktı. Yürüyüşçüler Ankara' da Dikimevi'ne gelmeden evvel, bizim arkadaşlarla o yürüyüşçüler arasında çeşitli sürtüşmeler olmuş, SBF'de, 250-300 kişi toplandık. Karşılarından yürüdük geldik, daha karşılaştığımız anda birbirimize girdik.

Baykam: İki sol birbirine girdi!

Dede: İki sol birbirine girdi. Bunun mantığında da şu var; sosyal demokrasi küçük burjuvazidir ve bunlar şiddete tapar, bunlar üzerinde ne kadar şiddet uygularsak o kadar bize tabi olurlar anlayışı. Bu Mahir'in anlayışıdır. Küçük, farklı fikirlerle ortaya çıkan çatışma, sosyalistlerin kendi içinde de gittikçe tırmandı ve öyle bir noktaya geldi ki, artık aynı forumlarda konuşamaz olduk.

Baykam: Mahir olayın Ankara merkezi gibi mi görülüyordu?

Dede: MDD içindeki ayrışmalardan sonra, yani THKP-C'nin şekillenme sürecinde, Mahir bir teorisyen olarak ortaya çıkmaya başladı. Daha önce de zaten, fikir kulüpleri içinde, daha 66-67 yılında da, esas olarak fikri yapısıyla tanınan, daha çok fikir adamı, kavgalara, dövüşlere karışmayan, ideolog adayı olarak Mahir bilinir. Daha sonra da 68, özellikle 69 yılında yazılarıyla THKP-C'yi oluşturan kanadın, MDD içindeki kanadın teorisyeni olarak ortaya çıktı. Bir süre sonra, o kanadın içinde otorite oldu.

Baykam: Teorisyenlik doğal liderliğe mi dönüştü?

Dede: Mahir, çok araştıran, çok inceleyen, çok okuyan bir arkadaştı, bunu kabul etmek lazım. Yazıları Türk Solu'nda ve Aydınlık'ta yayımlanmaya başlayan; özellikle forumlarda, tartışmalarda öne

çıkan; konuşan bir arkadaştı. Bu daha sonra onu doğal önderliğe taşıdı. Ama "Sen daha çok fikir adamısın, mücadelede kavga adamı değilsin" cleştirileri aldı. O da bunu yenmek için, çeşitli olaylara, çatışmalara falan katılmaya başladı. Burada benim anlatmak istediğim, Mahir'in fikri otoritesini, daha sonra diğer gruplar üzerinde, özellikle de TİİKP'deki arkadaşlara karşı şiddete yöneltilmesinde bu otoriteyi özellikle kullanması...

***Baykam:** Çok etkili olmuş!*

Dede: Tabii. Çok iyi hatırlarım. Biz öyle toplantılar yapardık ki!.. PDA'cıları dövme toplantıları... Toplantıyı düzenleme amacımız, bir fikri tartışmak, bir olgunluğa, bir mutabakata varmak falan değil. Esas amacımız, "biz onları döveceğiz." Bir toplantı düzenleyelim, nasıl olsa onlar farklı fikirler söyler. Hiç abartmadan söylüyorum, işi sonunda bu noktaya götürdük. O çatışmaların, kavgaların olduğu ilk dönemde, dostluklarımız sürüyordu, oturup konuşabiliyorduk. Ama daha sonra olaylar, birbirimizi ciddi bir şekilde dışlama noktasına götürdü. O günlerde, İP ve Perinçek'e karşı bugün yaşanan bağnaz düşmanlık yoktu. Mahir'in en zor dönemde Perinçek'i araması olayına, bugünün kafasıyla, bugünün kemikleşmiş düşmanlıklarıyla baktığınız zaman anlayamazsınız. Acaba Perinçek'i Mahir niye aradı, niye onunla görüşmek istedi?... Ve o günü yaşamış bazı insanlar var, "Mahir Çayan, Perinçek'le görüşmek istemedi, bu yalandır" falan diyorlar. Halbuki o günü yaşayanlar çok iyi bilir ki, ne kadar kavga edersek edelim, birbirimizi yine sosyalist olarak görüyorduk. Revizyonist, oportünist diyorduk ama birçok ortak eylemimiz vardı. Ben THKP-C içindeydim, Oral Çalışlar benim arkadaşımdı o zaman, kavga ederdik, ertesi gün kantine geldiğimizde, aynı okulda, aynı sınıftaydık, oturur konuşur sohbet ederdik. Hatta utanırdık da...

***Baykam:** Nasıl tanıştınız Mahir'le ve sizi nasıl etkisine aldı?*

Dede: O, 69'un başında Fransa'dan döndü, kısa bir süre sonra, Siyasal'a gelmeye başladı. Ben zaten o zaman Yusuf Küpeli'yle arkadaştım. Mahir de Küpeli'yle arkadaştı. SBF'ye ikinci ya da üçüncü gelişiydi tanıştığımızda, kısa bir süre sonra, arkadaşlığımız, dostluğumuz gelişti. MDD içinde THKP-C'nin şekillenmeye başlayan fikirlerine yatkın olduğu için, ben de orada o arkadaşlarla beraber oldum. Mahir'le de o süreçte, o hareketin lideri konumuna geçmeden arkadaşlığımız başladı. Mahir, bunu kabul etmek lazım, gençliğimizi dikkate alırsak, genç yaşına rağmen düşündüklerini formüle edebilen, anlatan,

teorileştirmeye çalışan ve bunda da oldukça başarılı, zeki bir insandı. İyi bir konuşmacıydı. Yani fikirlerini iyi sistemleştirebilen, bunu rahatlıkla ifade edebilen bir arkadaştı.

Baykam: *Ses tonu, fizik hâkimiyeti falan nasıldı? Ya da en çok kaç kişilik topluluklara konuşurdu?*

Dede: 800-1000 kişinin olduğu toplantılarda da konuşurdu. Toplantıya hâkim olurdu. Düşüncelerini iyi anlatırdı. Hem ajitasyon niteliği olan, hem propaganda niteliği olan bir arkadaştı. Fikirlerini sistemleştirebildiği ve düzgün anlatabildiği için... Fizik olarak da hoş bir görünümü vardı. Ama ilişkilerinde çok sıcak, çok samimi değildi. Yusuf'la olduğum kadar, Mahir'le samimi ve sıcak olamadım. Daha sonra İstanbul'daki eylemlerde de beraber olduk, aynı evlerde yattık, kalktık. Bütün arkadaşlığımıza ve dostluğumuza rağmen, insanlarla Mahir arasında bir mesafe vardı. Karşısındaki insanların da, onun da kolay aşamadığı, belki de yapısından gelen bir mesafe...

Baykam: *Belki teorisyenliğiyle ilgili...*

Dede: Onu bilemem. Mesela, Perinçek'le aramda oluşan o sıcaklık, yakın dostluk onunla oluşmamıştır. Kaldı ki, ben onunla ölüme gidip gelmişim. Hayatın risklerini, kısa bir süre de olsa, onunla paylaşmışım. Ama orada onunla yaşadığımız o çok yoğun ve riski çok yüksek yaşantı içinde bile, bir sıcaklık oluşturamadık. Mesela Hüseyin Cevahir'le öyle değildir. Cevahir, dünya tatlısı bir adamdır, lakabı "baba"dır zaten. Mahir o hareketin lideridir, ama derdin, sorunun olduğu zaman Mahir'e değil, Hüseyin'e gidersin. Hüseyin dosttur, sıcaktır, samimidir, insanları kucaklar.

Baykam: *SBF'de sosyal demokrat gençler veya apolitik gençler de var. 69'da, 70'te, Mahir'i uzaktan gösterip "İşte bu çocuk gençlerin lideri" falan diyorlar mıydı? Yoksa o sadece sizin aranızda bilinen, yaşanan bir şey miydi?*

Dede: Mahir'in ilk tanınması ve öne çıkması, önce yakın çevresi içinde oldu, bizim içimizde oldu. Daha dar toplantılarımız vardı. Oralarda bilinmeye ve tanınmaya başladı. Ben şunu çok rahatlıkla söyleyebilirim, Mahir hiçbir zaman çok geniş kitlelerin, sosyal demokrasiyi de içine alacak geniş anlamda solun, ya da öğrenci gençlik içinde solun lideri olma konumuna gelmedi.

Baykam: *İstemedi belki!*

Dede: O da olabilir. Şöyle bir şey olmadı, bir Deniz, herkes bilirdi ki, Deniz sosyalist gençlik hareketinin lideridir. Öğrenci gençlik

harcketinin lideridir.

Baykam: Bu sosyal demokratları da kapsardı değil mi?

Dede: Kapsardı, arkasından da sürükleyebilirdi. Sürüklemiştir de... Ama Mahir'de hiçbir zaman böyle bir özellik ortaya çıkmadı. Ya bunu bilerek yapmadı, ya da böyle bir özelliği yoktu. Zaten Mahir, öğrenci gençlik hareketinin o sıcak dönemlerinde çok fazla içinde olmadı. Yani, geniş öğrenci kitlelerinin katıldığı olaylarda çok öne çıkmadı. Çıkamadı ya da... Mesela bizim 20 bin, 30 bin kişilik eylemlerimiz oldu. Buralarda bir önder konumuyla öne çıkmadı. Ama çok iyi hatırlarım, 30 bin kişiyle gittik 1. Meclis'i işgal ettik. Ve orada Meclis'in açılışı gibi, 2. Meclis'i açtık. 2. Milli Kurtuluş Savaşı diyorduk o olaya.

Baykam: O gün Mustafa Kemal'in Kurtuluş Savaşı'na nasıl bakıyordunuz?

Dede: Mustafa Kemal'in Kurtuluş Savaşı'na heyecanla bakıyorduk. Bence çok önemli bir şeydir. Oradan, bugünün sosyalist gençliğine çok önemli bir ders kalmıştır. Bu ders bugün çok esaslı bir şekilde algılanmıyor. Daha doğrusu inkârcı bir şekilde reddediliyor. Çok ilginçtir, Mahir'i, Deniz'i savunduğunu söyleyenler, efendim o günkü öğrenci hareketlerine sahip çıkanlar, bugünün öğrenci gençlik hareketinin en temel, o gün onu şekillendiren ve sosyalizme de taşıyan en önemli özelliğini bugün reddediyorlar. O gün biz Mahir Çayan, Deniz Gezmiş, hepimiz Kurtuluş Savaşı'mn değerlerini, o Kurtuluş Savaşı'nın önderi Mustafa Kemal'i çok büyük bir saygıyla seviyorduk. Ve onun Türkiye'ye kazandırdığı ve bugün bizim onun üzerinde kurduğumuz söylemin esas olarak onun özgürleştirdiği bir Türkiye'de yaşanabildiğini ve bizim şekillendiğimizi çok iyi görüyorduk.

Baykam: Halbuki bugün Çayancı olduğunu söyleyen solcular bunu reddediyor!

Dede: Reddediyor ve burada öyle ilginç bir şey var ki, aslında o Çayan'ın da ayıbı olarak kabul ediliyor. Mesela THKP-C'nin savunmasını okuyun, orada esas olarak en çok savunulan şey, ülkenin bağımsızlığıdır. "Biz ülkenin bağımsızlığına sahibiz, Kurtuluş Savaşı'nın değerlerine sahibiz, onun bugüne kadar getirdiği ve Türkiye'ye kazandırdığı şeylere sahibiz. Biz 2. bir Ulusal Kurtuluş Savaşı öngörüyoruz. Biz Kuvayı Milliye'nin fikirlerini bugün için de doğru buluyoruz. Savunmamızın bile esası budur." Ve biz çok özel konuşmalarımızda dahi bu fikirleri savunduk. Mesela insanlar dışarıya karşı Mustafa

Kemal'i savunur da, kendi içinde Mustafa Kemal'e karşıdır. Biz hiçbir zaman böyle olmadık. Hiç böyle bir ikiyüzlülüğümüz olmadı. Mustafa Kemal'in Türkiye'ye kazandırdığı bu değerlere, Cumhuriyet'in o değerlerine, bağımsızlık ruhuna sonuna kadar sahip çıktık, hiç tereddüdümüz olmadı. Olayı 2. Kurtuluş Savaşı olarak görüyorduk. Deniz Gezmiş Samsun'dan Mustafa Kemal yürüyüşünde, elinde onun resmiyle yürüdü. Deniz'in elinde böyle Mustafa Kemal'in resmi, yürüyüşün başında... Aynı ölçüler içinde Mahir Çayan da Mustafa Kemal'e bağlıydı.

Baykam: *Bunların ışığında tahmin ediyorum 27 Mayıs'a da aynı bağlılıkla bakıyorlardı.*

Dede: 27 Mayıs hareketine de, özellikle Kemalizm'in 60'lı yıllarda bir çıkışı olarak baktığımız için hepimiz ona sahip çıkıyorduk ve destekliyorduk. Ayrıca bugün de çok doğrudur ve savunulmalıdır.

Baykam: *O zamanki disiplininiz TİİKP'nin olsun, THKP-C'nin olsun, örgütünüzün yapısından mı geliyordu, yoksa liderlerin karizmasından mı?*

Dede: Dev-Genç'i özellikle anlattım ben, zaten THKP-C Dev-Genç'in içinden çıktı. Şimdi Dev-Genç'in içindeki disiplin kalıpları ve kuralları ortaya konmuş, tartışılmış ve belli bir biçimde şekillenmiş bir olay değil. Aslında burada, herkesin biraz kendi anlayışına, kavrayışına kalan bir olaydı. Ama daha sonra biz, özellikle THKP-C için illegal örgütlenmeye başladıktan sonra, gizliliğin getirdiği belli bir disiplin, belli şeyleri konuşmama, belli şeylere uyma, belli şeyleri yapma olayı kendiliğinden gelişti. Hiçbir zaman THKP-C'nin yazılı tüzüğü ve programı yoktu, olmadı. Aramalarda taslaklar yakalandı. Tabii burada liderlerin şöyle bir etkisi vardır, bunu görmek lazım. Bir şey uygularken herkes, bir hareketin önderi olan arkadaşa bakarak şekillenmeye başlıyor. Yani bir yazılı müeyyide yoksa, bu bir disiplin, bir eğitim anlayışı olarak verilmemişse insanlara, ne yapacaksınız? Önder olarak kabul ettiğiniz arkadaşların tutum ve davranışlarından, anlayışlarından bir görüntü çıkacak. Bizim disiplin anlayışımız da esas olarak, birbirimize bakarak neler yapıp yapmayacağımız konusundaki tavrımız ortaya çıkıyordu. Daha sonra illegal ilişkilere geçtiğimizde ve eylemlere başladığımızda, tabii bunu daha net yaşamaya başladık.

Baykam: *Yine sıcak günlere dönelim. İlk illegal örgütlenmeler, soygunlar, adam kaçırmalar, gizlenmeler, kaçışlar, muhalif öğrenci kadrosu veya liderliğinden aranan "terörist", ya da o günlerin deyi-*

miyle "anarşist" haline dönüşülen günler... O günleri nasıl anımsıyorsunuz?

Dede: Biz daha Dev-Genç'in içindeyken, özellikle Perinçek ve arkadaşları farklı fikirdeydiler. Mihri Belli önce bizlere yakın gibi görünüyordu, fakat bizden farklı düşünceleri vardı. Kendi aramızdaki içimizde Mihri Belli'yi oportünist, tutarsız, darbeci olarak değerlendiriyorduk. Ve özellikle de MDD hareketinin örgütlenmesini Mihri Belli'nin savsakladığını tespit ediyorduk. Daha 1969'un başlarında çeşitli illegal evlerimiz vardı. THKP-C'yi oluşturan kadroların kullandığı, pek az insanın bildiği, zaman zaman toplantıların, tartışmaların yapıldığı evlerdi bunlar. O zaman bir partiye ihtiyaç olduğunu kabul ediyorduk, TİP'in dönüştürülmesi meselesi vardı, bunun başarılı olmayacağını düşünüyorduk ve bizim izlediğimiz TİP'i yıkmaktı. THKP-C ve onu oluşturan kadroların ve Mihri Belli'nin de esas stratejisi TİP gibi bir partiyi değerlendirmek, kullanmak değil yıkmaktı. Bu çok açık. Biz hiçbir şeyin değişmediğini, Mihri Belli'nin yan çizdiğini gördük, bunu kendisine de söyledik. Sonra da kendi başımızın çaresine bakmaya başladık. İşte o illegal evlerde, toplantılarla bir süre sonra THKP-C şekillenmeye başladı. Çok yakından gözlediğim şeylerden bir tanesi, (Mahir'in yazılarında da vardır bu) Mahir hakikaten o ilk dönemdeki yazılarında Türkiye gerçeğine çok bağlı olmasıydı. Grevler, köylü hareketleri, Türkiye'nin kendi dinamikleri, Kurtuluş Savaşı'ndan gelen o mücadeleci halk geleneğine çok büyük vurgular yapar. Çok iyi hatırlıyorum Lenin'in özel sayısını çıkartıyorduk, Aydınlık Sosyalist için, o zaman şunu görmüştüm: Şehir gerillası Alberto Goya'nın kitapları, ondan sonra gerilla nedir falan, Regis Debray'ın kitabı... Mahir, bu kitapları satır satır okuyor, notlar çıkarıyordu. 1970'in ortalarından itibaren Mahir'de şöyle bir düşünce gelişti: "Bu yaptıklarımız, öğrenci gençlik hareketi, işçi hareketi bilmem ne, ama artık bunlarla Türkiye'nin sorunları ve bizim ihtiyaçlarımız çözülemez." Özellikle Küba, Latin Amerika deneyi, bizim ve özellikle Mahir'in üzerinde çok etkili olmaya başladı. O dönemde bu kitapları harıl harıl okuyor, birbirimize tavsiye ediyorduk.

***Baykam:** Che'nin de üzerinizde büyük etkisi vardı değil mi o dönemde?*

Dede: Çok büyük etkisi vardı. Che'nin bir mücadele sırasında öldürülmüş olması da bizi duygusal olarak çok etkilemişti. O zamanlar daha Gölcük'teydim, ama hatırlıyorum.

Baykam: *Örnek oluşturması açısından sembolik olmaktan da öte bir değeri mi vardı?*

Dede: Sembolden öte bir değeri vardı, onların çizgisinin bizim gibi ülkelerde, yani yarı sömürge dediğimiz, gelişmemiş ülkelerde bir model olduğuna inanıyorduk. "Küba ve Che Guevara'nın fikirleri bizim ülkemize model olmalıdır, olabilir" diyorduk. Bir yerden başlayalım, diye düşünüyorduk. Biz, ben ve Kaçaroğlu gibi esas ekibi oluşturan arkadaşlar, o zaman Tuslog'un yakılmasından aranıyoruz, çoğumuz kaçağız, Mahir değil tabii. Çünkü o olaya karışmış görünmüyordu. O ara evlerde tartışıyoruz... Bu yapılanlar; öğrenci eylemleri, işçi hareketi bir sonuç vermeyeceğinden bir yerlerden başlamalıyız diye düşünüyorduk. Ama bunun ciddi bir hazırlığı olmalı, ağır ağır hazırlanmalıyız ve hazırlıklarımız olgunlaştığında da başlamalıyız. Buna uygun evler tutuyoruz. O ara THKO'nun eylemlerinin birden başlaması, bizim daha önce çıkış yapmamızın etkenlerinden bir tanesidir. Bazen bu kabul edilmemiştir, ama bu önemli bir gerçektir. O ara THKO'nun da böyle çalışmaları var, bunun bir kısmını biliyorduk ama ne zaman başlayacaklar, onu bilmiyorduk. Denizlerin o ilk banka eylemi olduktan sonra, biz hemen çıkış yapmayı düşünmememize rağmen, "Tamam onlar çıkış yaptılar, biz geri kalmayalım" dedik. Hemen akabinde Ankara'da banka eylemleri oldu. Aslında bizim gerilla anlayışımıza Ankara gibi düzenli bir şehir uygun değil, İstanbul gibi, kalabalık ve kaotik bir şehir uygundu. Ama İstanbul'da hazırlık yapmadığımız için, ilk eylemi Ankara'da yaptık. O eyleme ben katılmadım.

Baykam: *Hangi bankaydı?*

Dede: Ziraat Bankası Emek şubesiydi. Daha sonra eylemleri İstanbul'a taşımayı düşündük.

Baykam: *Kimler katıldı?*

Dede: Mahir, Hüdai Oral, Selçuk Polat, Ulaş Bardakçı...

Baykam: *Eylem başarılı mı geçti?*

Dede: Aslında acemilik orada ortaya çıktı. Yapılan plan uygulanamadı. Çünkü hiçbirimiz buna hazırlıklı değildik. Kendi aramızda böyle bir şeyin eğitimini görmemişiz. Hatta psikolojik olarak bile hazır olmadığımız da söylenebilir. Daha sonra eylemlerin İstanbul'a taşınması düşünüldüğünde, benim de eylem timine katılmama karar verildi. Hangi arkadaşların alınabileceğini düşünüyorduk. Çünkü gözükara olmak, sağlam olmak önemliydi.

Baykam: *Yakalanırsa, konuşmayacak.*

Dede: Evet, benim üzerimde düşünüyorlar. Ben sosyalist bir aileden geliyorum. Gençlik hareketleri içinde sivrilmişim. Öğrenci hareketleri içinde gözünü budaktan sakınmayan, kavgaysa kavga, dövüşse dövüş, geri adım atmayan bir yapım var. Fakat evliydim ve çocuğum vardı. 1970'in 3 Kasım'ında çocuğum doğmuştu. Buna rağmen demişler, biz bu teklifi yapalım. Kabul ederse time katılsın. Hüseyin Cevahir yaptı teklifi. Zaten Ankara'da ikinci eylem olduğunda bunu bizim arkadaşların yapmış olduğunu hemen anlamış, fakat renk vermemiştim. Bu konularda kendi adıma söylüyorum, müthiş dikkatli bir adamdım, daha sonra bile o eylemin nasıl yapıldığını hiç sormadım.

Baykam: *"Bilmem gerekseydi bana söylenirdi" mi, diyorsunuz?*

Dede: Söylenirdi ve o yüzden de ben nasıl yapıldığını, kimlerin katıldığını hiçbir zaman, daha sonra İstanbul'daki eylemler sırasında bile sormadım ve öğrenmedim. Hatta yakalandığımda da, aldığımız karar gereği, o eyleme katıldığımı söyledim, çünkü İstanbul timi olarak eylemleri beş kişi üstlenecekti. Ankara'daki eylemde olduğumu söyledim, anlat bakalım nasıl oldu dediler, anlattığımla olay arasında hiçbir benzerlik yok, fakat polisin o günkü tecrübesizliği, ya da o günkü anlayışıyla, eylemi kabul ediyorsan mesele yok. Eylemi biri kabul etmiştir, polis de görevini yapmıştır. Daha sonra mahkemede benim o eyleme katılmadığım kabul edildi. Uzatmayalım, Hüseyin Cevahir dedi ki "8 Mart'ta İstanbul'a geleceksin, filanca yerde şu saatte bulunacaksın. Seni oradan bir arkadaş alacak" Arkadaşın kim olduğunu söylemedi, ama Oktay Etiman... 8 Mart'ta İstanbul timine dahil oldum. İlk eylemimizi de 14 Mart'ta Türk Ticaret Bankası Erenköy şubesini soyarak gerçekleştirdik. Başarılı bir eylemdi, ilkiyle kıyasladığımızda... Olaya biraz politika karıştırmak için Amerikalı bir çavuşun arabasını kaçırmıştık, daha sonra arabayı yaktık. Celal Bayar'ın evinin yakınlarında birsokakta...

Baykam: *Birinci eylemde hangi acemilikler vardı?*

Dede: Mesela Mahir elindeki yanmış, delinmiş bir parayı değiştirmek için bankaya girecek. O bankadayken diğer arkadaşlar gelecekler ve eylemi gerçekleştirecekler. Mahir giriyor bekliyor bekliyor, kimse gelmiyor. Mahir çıkıyor, ötekiler arkadaşlar giriyor, eylemi yapıyorlar. Mahir katılamıyor. Bir sürü aksilikler oluyor. Eylemden önce hangi bankayı soyacağımızı tespit ettik, kaçış yollarına baktık. İstanbul'daki eylem tespit ettiğimiz plana son derece uygun bir şekilde yapıldı ve başarılı oldu.

Baykam: Silah taşıyordunuz, silah çektiniz, kasayı aç dediniz. Amerikan filmlerinde gördüğünüz bir sahneyi yaşamak nasıl bir duyguydu?

Dede: Bunu yaşamayan insan için, bunlar film gibi. Demek o kadar konstantre olmuşum ki, rahatlıkla içeri girdim, yüzüm atkıyla kapalıydı. Öğrenci gençlik hareketleri içinde deşifre olmuş, defalarca emniyete gitmiş, yargılanmış biri olduğum için, tanınabileceğimi düşünüp yüzümü kapatmıştım. İçeri girdik. Mahir ana kasaya gidecekti, müdürü teslim alacak. Bir günlük, bir de ana kasanın olduğunu biliyorduk. Mahir müdürün yanına gitti. Müdür, kadındı. Biz, Hüseyin Cevahir ve Oktay Etiman'la ben, ikimizin elinde de otomatik 42 mermi alan silahlar vardı, girdik içeriye. "Bu bir soygundur, size hiçbir zarar vermeyeceğiz, yalnız herkes başını önüne eğsin ve hiç kimse bize bakmasın" dedik.

Baykam: THKP-C adına geldik dediniz mi?

Dede: Yok onu orada açıklamadık. Fakat Ankara'da iki tane banka soygunu olduğu için, artık insanlar alışmışlardı.

Baykam: Ayılan, bayılanlar oldu mu?

Dede: Tabii insanlar korktu ve tüm personel, bir kız hariç hepsi dediğimize uydu. İsmini bile çok iyi hatırlıyorum, Mine Günözü diye, o zaman 21-22 yaşlarında, bugüne kadar gördüğüm kızlar içinde en güzellerinden, daha sonra çok sık mahkemeye geldi. 1.75 boylarında, fevkalade güzel bir kız, "Başını eğ" diyorum, eğmedi. Dikti gözlerini. Ve sonra ben, yakalanıp tatbikata gittiğimde beni teşhis etti, "Evet, buydu" dedi, sonra mahkemede "emin değilim" dedi. Mahkemeye çok sık geldi. Ne olduysa bilmiyorum, aşağı yukarı bir altı ay kadar bu kız mahkemelerimizin hemen hemen her seferinde olmasa bile, iki mahkemeden birine mutlaka geliyordu.

Baykam: Mahkemede heyecanla bekliyor muydunuz, gelecek diye?

Dede: Valla hiç inkâr edecek, yalan söyleyecek halim yok, içeri girdiğimde bakıyordum kız geldi mi diye...

Baykam: Parayı alıp çıktıktan sonra ne yaptınız? Güvenlik görevlisi yoktu değil mi bankada?

Dede: Öyle bir moda yoktu, ama oranın kasaya bakan adamı arkanızdan koşmuş, bir başka arabayla bizi takip etmiş falan... Biz bunları daha sonra öğreniyoruz. Öyle vatandaşlarımız da var. İlginç bir şey. Çok az bir paraydı, 14.500 küsur lira. O zaman için bile küçük

bir paraydı. Ana kasayı açtıramadık."

Baykam: Anahtarı yok mu dediler, niye açmadılar?

Dede: Büyük bir ihtimalle, tam hatırlamıyorum, ama kadın çok direndi, fazla zamanımız olmadığı için hemen eylemi yapıp dışarı çıkmanız gerekti...

Baykam: Kimseyi de vurmak istemiyorsunuz.

Dede: O gün de öyle düşünüyordum, bugün de... Bize silah çekilmediği sürece, yani hayati bir tehlike altında kalmadığınız sürece, silah kullanmak diye bir düşüncemiz yoktu. Şimdi çok açık söyleyeyim, Elrom öldürüldüğünde, ki bu İstanbul'daki timin kararıdır, genel komite karar aldı da, bize tebliğ etti, biz öldürdük diye bir şey yok. "Efraim Elrom öldürülmelidir." Üç alternatif konuşuldu. Ya bırakalım, ya büyük aramada başında bekleyelim, gelirlerse çatışmaya girelim, gelmezlerse atlatırız; ya da öldürüp bırakalım. Üç şey tartışıldı ve öldürüp bırakma kararı alındı.

Baykam: Oybirliğiyle mi?

Dede: Oybirliğiyle çıkmadı o. Ama ben öldürülüp bırakılmasından yanaydım. Eğer başında kalınacaksa, Mahir başında kalmaktan yanaydı, ona da karşı çıktım, Mahir kalamaz, biz kalmalıyız.

Baykam: Çünkü Mahir lider!

Dede: Tabii, bir hareketin lideri bir timin başında ve o timde en küçük bir aksilik olduğunda onu kaybedebilirsiniz, kaybettiğiniz anda da hareketiniz dağılır. Zaten dikkat ederseniz Mahir öldükten sonra THKP-C dağılmıştır. Daha sonra Dev-Sol türedi biliyorsunuz, ama o kendi mantığı içinde bile çok farklıydı.

Baykam: Bahsettiğiniz o oylamada kaç kişi vardı, kimler nasıl görüş kullandı?

Dede: Herkesin ne oy kullandığım bilmiyorum.

Baykam: Açık mıydı, gizli miydi?

Dede: Gizli. Hepimiz ayrı yerlerdeydik, iki üç eve dağılmıştık. Kurye bu evleri gezdi, tek tek herkesin oylarını aldı. Hepimizin bir araya gelmesi olanağı yoktu. Ama oylama böyle yapıldı ve böyle bir karar çıktı. Öldürüldüğünde bile, hiç kimse bu sorumluluğu tek başına üstlenmek istemez. Bu çok önemlidir. Biz Efraim Elrom'u bir Siyonist olarak düşünmemize, düşman olarak kabul etmemize rağmen, onun öldürülmesi olayında bayağı zorlandık.

Baykam: Siz hep başında mı duruyordunuz?

Dede: Ben durmadım. Hatta onun kaçırılıp saklandığı eve hiç

gitmedim. O evi bilmem. Nişantaşı'nda bir evdi.

Baykam: Merak etmediniz mi?

Dede: Etmedim. Çünkü beni ilgilendirmiyor.

Baykam: Yine aynı mantık, bilmem gerekseydi bilirdim...

Dede: Tabii beni oraya götürmediklerine göre, bilmem gerekmiyor. Dışardan bir kere uzaktan gördüm, yakalandığımda o evi göster deselerdi, gösteremezdim.

Baykam: Peki Efraim Elrom'un kaçırılması olayında bulunmadınız. Saklama ve öldürülme operasyonunda bulunmadınız. Hangi aşamalarında bulundunuz, planlama mı?

Dede: Onu söyleyeceğim. Ölüm kararı çıktığında, Mahir'le Ulaş en son içerde kaldılar ve Ulaş, Efraim'i öldürdü. Çoğu insan farklı bilir, Mahir öldürdü zanneder. Hayır, Ulaş öldürdü. Yastığa dayayarak... O zaman o aklı da ben vermiştim. Dedim ki, "Gürültü olur, silahı yastığa dayadığınız zaman ses çıkmaz" Çünkü daha önce yurtta falan denemiştim, oradan biliyordum. Dedim ki, böyle yapalım, sesi engelleriz. Elrom'u Ulaş öldürdü.

Baykam: Bunun doğru olduğunu nereden biliyorsunuz?

Dede: Daha sonra kendi aramızda konuştuk bunu...

Baykam: Ulaş mı söylemişti?

Dede: Mahir söyledi.

Baykam: Kime?

Dede: Necmi'ye...

Baykam: Necmi Demir'e mi?

Dede: Evet. Bunu sır olarak saklamamıza rağmen... İlginçtir, Ulaş ifadelerinde şunu söylüyor. "En son Mahir'le beraberdik, ben çıktım, Mahir kaldı" diyor. Mahir de, Necmi'yle İlkay gittiğinde, "Ulaş benim üzerime atmaya çalışıyor" diyor. Tepki gösteriyor. Ben de o zamana kadar Mahir öldürdü diye biliyordum. Benim yargım da oydu, görmemiştim kimin öldürdüğünü... Daha sonra bu yargılamalar sırasında öğrendik, Mahir değil Ulaş! Burada esas enteresan olan şu; öldürüyorlar, evi terk edecekler, bunları rahmetli Yılmaz Güney gelip alıyor.

Baykam: Arabasıyla?

Dede: Evet. Yılmaz anlattı bana, uzun süre cezaevinde onunla beraber kaldık. "Dışarı çıkarken ikisi de kusuyordu" dedi. Bizim açımızdan bir insanı öldürmek çok zor bir işti. Hele hele, eli kolu bağlı, almışsın tutsak etmişsin, sonunda da bir karar alıp, öldürüyor-

sun! O kararı vermek, öldürmekten daha kolay. Kararı veriyorsun, bu teorik bir şey. Sıra öldürmeye geldiğinde... İnfaz ediyorsun. Mahir çok kararlı bir adamdı açıkçası. Hakikatten önder kararlılığı vardı, ama buna rağmen dışarı çıkarlarken kendilerinde değiller ve kusuyorlar. Bir insanı öldürmüş olmanın onlarda yarattığı tepki. Bu bence çok önemli bir olay. Daha sonraki dönemlerde biliyorsun, tavuk boğazlar gibi insan boğazlayanlar çıktı. Yakın arkadaşıyla yolları ayrıldığında, onu öldürebildi. Kahveyi tarayabildi, pusu kurup rahatlıkla herhangi bir insanı tarayabildi. Ama bizim o günkü eylemlerimiz içinde bu hal yoktu. Bu özellikle üzerinde durulması gereken bir nokta biz o süreçte en büyük düşman olarak gördüğümüz insanlara karşı dahi silah kullanma, onları öldürme konusunda son derece hassastık. Bir defa da, Mahir'le Maltepe'de kalırken bir bekçi geldi, onu içeri almak istedi, kaçtı, kaçarken arkasından Mahir onu vurdu, yaraladı.

Baykam: *Peki Yılmaz Güney onları arabayla alıyor. Yılmaz'ın size anlattıklarından o günü biraz açar mısınız? Öldürdükten sonra Yılmaz Güney'i telefonla mı arıyorlar, "gel bizi al", diye...*

Dede: Nasıl olduğunu bilmiyorum ama daha önce anlaşma var, Yılmaz Güney gelecek, onları alıp götürecek. Zaten kendi evine götürüyor arkadaşları...

Baykam: *Benim duyduğuma göre polis Yılmaz Güney'in evine geliyor. "Aramak için geldik, buradalar mı?", diyor. Yılmaz Güney de alay edercesine, "Evet burada yukardalar, gelin alın", diyor. Polisler de gülüp gidiyorlar diye bir hikâye var ortada dolaşan...*

Dede: Yok. Eşi Fatoş'la konuştum. Geliyorlar arıyorlar. Fakat onlar çatıdalar. Yılmaz Güney'in evi olduğu için, Yılmaz Güney o zamanlar deşifre olmamıştı, yani solcu olduğunu biliyorlardı, ama bizimle ilişkileri bilinmediği için, o gün evi ciddi aranmıyor. Yani arasalar, çatıya falan çıksalar, bulacaklar. Fatoş anlattı bana, "çok korktum", dedi. Ama Yılmaz Güney'in büyük bir prestiji, dokunulmazlığı vardı, didik didik aramıyorlar.

Baykam: *Yılmaz Güney hayranlığı da devreye giriyor biraz herhalde...*

Dede: Önemli ölçüde vardır tabii. Eğer onlar orada olduğu halde yakalanmamışsa, Yılmaz Güney'in evi olduğu içindir. Çünkü başka evleri didik didik arıyorlardı. Çok örneklerini gördük.

Baykam: *Peki Yılmaz Güney'in evinde kaç gün kalıyorlar?*

Dede: Yılmaz Güney'in evinde bir gece kaldılar, ertesi gün,

büyük aramadan sonra, 4. Levent'te, daireyi biliyorum, altında banka var, onun üstündeki ilk kat... Kararımız orada toplanmak... Bütün örgüt, büyük aramadan sonra orada toplandık, karar verdik ve dağıldık. Belli arkadaşlar, belli evlerdeydi, yakalanmadılarsa belli işaretlerle bize bildirdiler. Mesela İlbay Apartmanı'nda Ziya Yılmaz kalıyordu. Ziya Yılmaz yakalanmadıysa oraya bir gazete koydu. Oradan geçerken baktık, ha gazete var, ev sağlam, yakalanmamış. Zaten karar vermiştik, bütün arkadaşlar 4. Levent'te toplandık, ricat kararı aldık. "Bir süre eylemlere ara verelim, herkes kendi ilişkileri içinde saklansın", dedik. Ben ailemin yanına gitmiştim. Büyük aramayı da Ümraniye'de geçirdim. Babaannemle ağabeyimin kaldığı bir ev vardı, oraya gittim ama evde kalmadım. Büyük bir çalılık vardı, o çalılığın içinde kaldım. Eski bacanağım Ruhi Göbüt ve bir arkadaşla büyük aramayı orada atlattık.

Baykam: *Elrom'un vurulmasında sizi etkileyen neydi? Denizler kaçırdıkları Amerikalı subayları serbest bırakıyorlar ve bu bir prestij kaybına sebep oluyor Onun bir etkisi var mıydı? Yani bu örgüt söyleneni yapar havası ve kararlılığını vurgulamak için miydi?*

Dede: Doğru. Biz onların serbest bırakılmalarını onaylamadık. Çok kızdık. Ve Deniz'in kişiliğinin anlaşılması açısından bence bu çok önemli. Deniz kendi inisiyatifiyle onları bırakıp dışarı çıkıyor. Hüseyin İnan bırakacaklarını öğrenir öğrenmez bizzat kendisi gidiyor, karşı çıkıyor ve infazı gerçekleştirmek istiyor. Gittiğinde de Amerikalıları bulamamış, o ara olay deşifre olmuş.

Baykam: *Zamanında gitse, Hüseyin'le Deniz arasında büyük tartışma mı çıkacaktı?*

Dede: Çıkabilirdi. Hiç sağlıklı bir şey olmazdı. Eğer Hüseyin zamanında gitmiş olsaydı sorun olabilirdi. Çünkü Deniz yumuşak bir insandı, çok daha insancıl. Ve dikkat edin, THKO'nun lideri Deniz değildir. Oysa herkes öyle bilir ve hep öyle söylenir, THKO'nun lideri Hüseyin İnan'dı. O da çok iyi bir insandır, ama eğer bu işi yapıyorsak, gereğini yapalım, anlayışı onda hâkimdir. Bizde de Mahir hâkimdi. Öldürme olayında bu çok etkilidir. Denizler bıraktı, yanlış yaptı. Bu işin bir tek kuralı vardır, sözünün eri olan, "Ben şunu yapacağım" dediğinde yapan örgüt, başarı sağlayabilir.

Baykam: *Elrom'un öldürülmesinde kaç kişi oy kullandı?*

Dede: O gün İstanbul'da olan 7-8 arkadaş oy kullandı.

Baykam: *Oy dağılımı nasıldı aşağı yukarı?*

Dede: Onu kesinlikle bilmiyorum, ama esas eğilim ölümden yanaydı, "bırakalım" diyenler de varmış, kimler olduğunu bilmiyorum, sormadım, öğrenmedim. Ama ben kendi verdiğim oyu iyi biliyorum, öldürelim.

Baykam: *Oy verenleri sayalım da toparlayalım, Mahir, Ulaş...*

Dede: Oktay Etiman, Kâmil Dede, Ziya Yılmaz, Abdullah Ceceloğlu.

Baykam: *Abdullah Ceceloğlu yaşıyor mu?*

Dede: Yaşıyor, ama nerede olduğunu bilmiyorum, yıllardır gördüğüm yok.

Baykam: *Peki, evine girerken sandıkta kaçırılması operasyonunu kimler yapmıştı?*

Dede: Oktay, Hüseyin Cevahir, Necmi Demir. Necmi' nin aslında bu olaya karışması şöyle oldu. Bizim timin içinde değildi. Biz Efraim'i 18 Mayısta kaçıracaktık. Planı programı böyle yapmıştık. Adamı zaten iki ay izledik. Bütün o safhaların başından sonuna kadar ben içindeydim. Fakat 18'i, 19 Mayıs'ın bir öncesi olduğu için, öğlenleyin tatil olduğundan, eylemi bir gün önceye alıyor arkadaşlar. Ben o zaman Erenköy Taş Mektepteki evimizdeydim. Orada hücrenin bir evi vardı. Mete Has'ı kaçırıp götürdüğümüz bir ev vardı. Ve arkadaşlar bana haber veremedikleri için, aniden bir karar değişikliği yapıyorlar. Necmi Demir'i alıyorlar. Tabii Necmi Demir bu konuda çok tecrübesiz bir arkadaş. Efraim Elrom kapıdan girerken hemen arkasından girmesi gerekiyordu. Adam giriyor, kapıyı kapatıyor. Necmi dışarda kalıyor. Daha sonra bizim arkadaşlar onu içeri alıyorlar. Efraim Elrom, çok uyanık bir adam. Zaten eski Nazi Eichmann'ı biliyorsunuz, Arjantin'den kaçırmış onu, öyle bir insan.

Baykam: *Bir sempati ilişkisi olmuş. Yani Efraim Elrom'un Nazi subaylarına karşı eyleme filan girişmiş bir adam olması, aralarındaki o geçirdikleri birkaç gün içerisinde neredeyse bir dostluk nedeni olmuş. Tutukluyla onu kaçıranlar arasında... Eminim bu tip olaylar yüzünden zorlanmışlardır. Efraim Elrom'un karısı, "Ne olur kocamı öldürmeyin, ondan başka hayatta kimsem yok", diye demeçler veriyordu gazetelerin birinci sayfasında...*

Dede: Doğru. Hatta şunu da söyleyebilirim, bu adam bir hafta, on gün kalsaydı infazı gerçekleştirmek daha zor olurdu. Arkadaşlardan öğrendiğim, bir defa esaslı yetişmiş, gözükara bir adam. Bu işlerin ne olduğunu çok iyi bilen bir adam... Ve şunu söylüyor; "Eğer siz İsrail

hükümetinin bana sahip çıkacağını düşünüyorsanız, yanılıyorsunuz. Bırakın başka şeyleri, İsrail hükümeti Türkiye'nin sizinle pazarlık yapmasını asla kabul etmez. Bizim Efraim Elrom diye bir diplomatımız yok, siz bunu unutun ve kendi politikanız neyse onu uygulayın, bizi hiç dikkate almayın, çünkü biz yıllardır teröre karşı ödün vermiyoruz derler." Şimdi adamın o vakur tutumu, hiç yalvarmaması ve olabileceklere hazırlıklı olması, bunu da hissettirmesi arkadaşları çok etkiliyor. Kaliteli bir düşman bile çok büyük saygı uyandırır. Daha sonra arkadaşlarla konuşmalarımdan izlenimim, çok saygı duyuyorlardı adama... Ama ne yapacaksın, bu işe girmişsin, gereğini yapacaksın. Eğer, biz duygularımızı işin içine katsaydık, bu adamı öldürmemiz mümkün değildi. Kaliteli bir adamdı.

***Baykam:** Geriye dönüp baktığınızda, pişmanlık duyuyor musunuz?*

Dede: Bugün kendi açımdan baktığımda şöyle bir pişmanlık duyuyorum, onu öldürmemek lazımdı. Öldürmekle işi çözmedik, o bize moral ve kuvvet vermedi. Halk arasında da olumlu hava yaratmadı. Bugünkü düşüncelerimle aynı kararla karşı karşıya kalsaydım, öyle bir eylem yapmayacağım gibi, böyle bir kararı da kesinlikle vermezdim.

Mete Has'ın kaçırılmasıyla ilgili ilginç anekdotlardan bir tanesi; içeriye iki kişi girdiğimizde birini gördüm kim olduğunu sordum, "Kadir Has" dediler. Biz gittiğimizde, aile toplanmış. Kadir Has, iki kız kardeşi, enişteşi...

***Baykam:** Siz nasıl girdiniz içeriye? Nasıl çaldınız kapıyı?*

Dede: Arkadaşlar önce gidiyorlar. Mahir ve Hüseyin Cevahir kapıyı çalıyor, açılıyor. Hemen giriyorlar. Fezal Has direniyor, çok yiğit bir kadındı, "defolun" filan diyor, ama arkadaşların ellerinde silah var! Yine de "Kimsiniz, nasıl benim evime girersiniz?! Çıkın hemen dışarı" diyor. O ara saçına yapışıyor Mahir. Elinde kalıyor, perukmuş! Yani iş kadına kalsa, sonuna kadar direnecek. Kadir Has içerde yatıyordu. Sabaha kadar biz bekledik.

***Baykam:** Siz daha sonra mı girdiniz?*

Dede: Biz 23.00'te girdik.

***Baykam:** Onlar kaçta girdi?*

Dede: 20.00 civarında... Eve girip, kontrol altına aldılar.

***Baykam:** Peki kapı veya telefon çalsa ne oluyordu?*

Dede: Kadın açıyordu. Hiçbir şey yokmuş gibi davranıyordu ve

iyi yapıyordu o işleri... Biz girmeden önce arkadaşlar Mete Has'la Talip Aksoy'u götürdüler bizim Erenköy'deki hücre evine... Onun arkasından biz girdik. Mete Has ve Talip Aksoy'la hiç karşılaşmadım.

Baykam: *Bu operasyonlar çalıntı arabalarla mı oluyordu?*

Dede: Bir tane çalınmış arabamız vardı, onunla yapıyorduk. Fakat para almaya giderken Kadir Has'ı kendi arabasıyla götürdüler. Biz 23.00'te girdik. Sabah olmadan evvel Mahir, bir ara özel olarak konuştu Fezal Has'la... Fezal Has, "Çocuğum var, bize bir kötülük etmeyin" demiş. Mahir ona şunu söylemiş, "Gerekirse senin çocuğunu da öldürürüz." Sonra kadın söyledi bana bunu. Mahirler gitti. İçerde Oktay, ben, Hüseyin kaldık. Biz, Osman 1, Osman 2, Osman 3 isimlerini kullanıyorduk. O ara kadın bana "Arkadaşınız, Osman 1, (anladım Mahir olduğunu) gerekirse çocuğunu da öldürürüz dedi" diye yakındı. "Bakın size bir şey söyleyeyim" dedim. "Bizim arkadaşlarımız böyle bir şey yapmaz"...Orada bir gevezelik ettim, "Ben de evliyim ve bir çocuğum var" dedim. Belki inandı, belki inanmadı. "Ben çocukların ölmesini asla kabul etmem. Bizim arkadaşlarımız da etmez. Bunu hiç kimse yapmaz içimizden..." dedim. Neyse, sabah kaldırdık Kadir Has'ı... "Aaah, ölüyorum" diye kalktı. Tuvalete götürdüm. Kapısını açık bıraktım. Kadir Has, Mete Has'ın amcası... Tuvalete girdikten sonra başladı ıslık çalıp şarkı mırıldanmaya... Benim onu fark ettiğimi görmedi. Dışarı çıkarken yine "Aah, off" "Numara yapma, içerde ıslık çaldığını duydum. Bir şeyin yok, domuz gibisin" dedim. İlginç olan, Kadir Has'ın bir ablası vardı, sanıyorum onun büyüğüydü. Anneme çok benziyordu, benimle sıkı dost oldu, çok sevdi. Oturuyoruz sohbet ediyoruz. Yüzüm kapalı ama... "Oğlum, ne kadar para istediniz?" dedi. "200 bin lira Mete Has için, 200 bin lira da Talip için" dedim. "Aa, 400 bin lira Kadir için ne ki, az istemişsiniz. Hiç merak etmeyin, verir." dedi. Ondan sonra biz teyzeyle çok ahbap olduk, bir de kızı vardı.

Baykam: *Çay yapılıyor mu size?*

Dede: Tabii. İstediğimizi yapıyorlar. Öbür odaya geçiyoruz, yüzümüzü açıp...

Baykam: *Aranızdan biri kapıda nöbet bekliyor mu?*

Dede: Hiç kapıda nöbet beklemedik. Hep odaları tuttuk. Ertesi gün bir, bir buçuğa kadar içerde kaldık. O ara ben kızına resim yapıyorum, matematik öğretiyorum. Berna diye bir kızı var, çok tatlıydı. Çok güzel de bir kız olacaktı belli. Neyse o gidiyor geliyor, "Siz kötü

amcaymışsınız" diyordu.

Baykam: Kaç yaşındaydı?

Dede: Sekiz dokuz falan... "Niye?" dedim. "Sizin için, kötü adam bunlar, yanma gitme, diyorlar" dedi. "Olur mu bak biz resim yapıyoruz" dedim. Sonra bu silahlar gerçek mi, diye sordu. "Yok, biz şimdi film çeviriyoruz" dedim onun psikolojisini dikkate alarak... Öyle bir dost olduk ki, içerde ne konuşuyorlarsa gelip bize yetiştiriyordu. Yakalandığımda, tatbikata getirildim. İlginç noktalardan bir tanesi bu. O teyze oradaydı. Kadir Has'ın ablası. "Ben seninle konuşmuyorum" dedi daha sonra mahkemede. Beni görmüştü tabii yüzüm açık. "Niye?" dedim. "Giderken bir allahaısmarladık bile demedin be" dedi. Hakikatten apar topar çıkmıştık.

Baykam: Polisler şaşırmadı mı?

Dede: Polisler, "Ulan siz akraba olmuşsunuz"dediler! Mahkemeye geldi teyze, ifade veriyor, biz oturuyoruz. Bize selam veriyordu. Mahkeme hâkimi Akdemir Akmut "Lütfen sanıklarla ilgilenmeyelim" diyordu. Kadın bizimle ilgileniyor, "Nasılsınız?" diyor. Önüne bir subay diktiler. Eğilip yine merhaba diyordu. Biz onları rehin almışız, ölümle tehdit etmişiz. Fakat özellikle o kadın son derece sıcak davrandı ve mahkemede dahi o tutumunu sürdürdü. Bize şirin görünmek ya da acaba daha sonra bize kötü şeyler yaparlar mı, falan diye değil.

Baykam: Birinci taksiti nasıl aldınız, ikinci taksiti nereden aldınız, kim getirdi, polisin bundan haberi olmadığından nasıl emindiniz?

Dede: Sabahleyin Mahir'le Ulaş onu kendi arabasıyla götürdü. Ulaş onun şoförü gibi gitti. İlk taksiti onun bürosundan aldık. "İkinci 200 bin lirayı öğleden sonra halledeceğiz", dedi. Arkadaşlar çıkıyorlar, rehineler elimizde olduğu için. Fakat Mahir'in arkasına adam takılıyor. Mahir bize telefon etti, "Bunlar bir alçaklık yapabilir, evi terk edin"... Biz evi öyle terk ettik. İkinci taksiti de, Etiler'de aldık.

Baykam: Aynı gün mü?

Dede: Aym gün. Öğleden sonra, saat 14.00'te. Bize muhasebecisini gönderdiğinde, polise de haber veriyorlar. Yani ikinci taksiti gönderirlerken, adam çıkıyor, bunlar da polise haber veriyor, "filanca yerde bunlar parayı teslim alacak", diye... Neyse ki trafik sıkışıklığı falan olmuyor, adam geldi. İkinci taksiti, yani parayı almaya gittimizde ben de vardım. Parayı Etiler'de bir sokakta aldık, kaybolduk. İki-üç dakika sonra polis geliyor, bunu mahkemede öğrendik. Kadir Has,

"Vallahi billahi polise haber verilmesinde benim suçum yok" dedi. Mahkemede yalan söylüyor.

Baykam: *Mahkeme aşamasında teyzenin size tutumu nasıldı?*

Dede: O kadar dosttu ki... Kadın için, o olay belki de hayatındaki en büyük değişikliklerden biriydi. Onlara hiç kötü davranmadık. Fakat Fezal Has, başından sonuna kadar çok düşmanca bir tutumdaydı. Beni tanıyan ve tespit eden o oldu. Gözümün altında şöyle küçücük bir ben vardır, onu görmüş. Bir ara beni yanma panjuru kapatmak için çağırdı, ben kapatamıyorum, diye... Yalan, çok yakından bana bakmak için... Biz oradan hemen çıktık ve Sim Apartmanı'ndaki eve gittik. Parayı da almıştık. Düşün, daha biz rehineleri bırakmadan, adam polise haber veriyor. O parayı aldığınız gecenin akşamı götürdük Fenerbahçe'de adamı bıraktık, büyük bir rizikoydu bu. Haber verilmiş, polis tertibat almış, fakat bırakacağımızı söylemiştik. Götürdük Fenerbahçe'de bıraktık. Eylem sırasında bir şey olmadı, ama Kadir Has da çok büyük bir rizikonun altına girdi. Polise haber verdiğinde, parayı almıştık rehineleri öldürebilirdik de...

Baykam: *Yani parayı vermelerine rağmen cinayet de işlenebilirdi onun hatası yüzünden...*

Dede: Parasını verdiği halde polise haber vermesi sorumlu yapar onu. Benim öğrendiğim, Talat Turan'a bildiriyorlar bu olayı. O da, "Yapacağınız bir tek şey var, polise haber verin" diyor. Ve o nedenle polise haber verildiği söyleniyor.

Baykam: *Peki nasıl yakalandınız?*

Dede: En son yakalananlardan biriyim ben...

Baykam: *Kim ihbar etti, eviniz nasıl öğrenildi? Direndiniz mi?*

Dede: Yanımda silahım bile yoktu. Arkadaşlar tek tek yakalanıyordu. Anne bir, baba ayrı, ağabeyimin Fenerbahçe' de hat boyundaki evindeydim. Benim de yakalanma durumum vardı, seziyordum. Yakalanan arkadaşlar, o üvey ağabeyinin evinde, diyorlar. Orada biraz karanlık şeyler var tabii, benim de çözemediğim. Polis bana, "Seni öyle bir adam ihbar etti ki, ömrünün sonuna kadar düşünsen bulamazsın" dedi.

Baykam: *Kimmiş?*

Dede: Bulamadım kim olduğunu... Tahmin ettiğim şeyler var, ama kondurmuyorum, önemli değil artık.

Baykam: *Kimi tahmin ediyorsunuz?*

Dede: Sizin tanımayacağınız insanlar... Babaannemin oturduğu

eve geliyorlar, amcamı alıyorlar. Fenerbahçe'deki hat boyunda olduğunu ve adresini de biliyorlar ağabeyimin evinin. Oraya geliyorlar. Öyle ilginç ki, camda yazıyordu apartmanın ismi, o kırılmıştı. Yani apartmanın ismi yok. Geliyorlar, bakıyorlar bakıyorlar, Şule Apartmanı yok. Tam dönecekler, Lazlardan bir tanesinin kafası çalışıyor, "Ya 16 daireli apartman olsa olsa budur, bir soralım" diyor. O gece gitseler aslında, amcamı da yanlarına almışlar ama beni kolay kolay bulamayacaklar. Fakat yönetici kadına soruyorlar. Kadın beni iyi tanıyordu, "Edip Beyin kardeşi oluyor, en yukarda oturuyor", diyor. Fakat çok ilginç bir şey, o gece aslında gelebileceklerini düşünüyordum. Gece saat 2, daha uyumamışım, çok yorgunum. Acaba dışarı mı çıksam, yoksa evin arkasında Dalyan çayırı var, oraya mı gitsem diyordum. Şimdi orası hep ev olmuş...

Baykam: *Futbol oynardık orada pazar günleri.* ***Biliyorum, İsmet Küntay'ın evinin orda.***

Dede: Oraya gidip yatayım, sabahleyin altıda, yedide geleyim, diye düşündüm. Öyle ikircikli uykuya dalmışım. Saat 4'te geldiler. Asker dolu büyük bir otobüs...

Baykam: *Direnmediniz o zaman?*

Dede: Direnmedim, silahım yoktu. Hatta, "senin nasıl silahın olmaz", diye didik didik aramaya kalktılar. Yok, dedim. Bir albay vardı başlarında, "Yok silahı, aramayın," dedi. Aramadılar. Alıp götürdüler. Bizim timin içinde en son yakalanan bendim. Şöyle bir olanağım vardı, Mahir Çayan'ı ağabeyim çocukluğundan tanır. Mahir Üsküdarlıdır ve büyük ağabeyimle kapı komşusuydular. Büyük ağabeyim Mahir'den büyük... Mahir'in yakalandığı duyulunca, Mahir'in yakın arkadaşı olduğumu biliyor, bana dedi ki, "Oğlum bu işlere girdiysen, söyle. Yapabileceğimiz şeyler var." Ağabeyim gümrük komisyoncusudur, "Seni gemilerden birine bindiririm, yurtdışına kaçırırım" dedi. Ben son ana kadar ağabeyime dahi, bu eylemlere girdiğimi söylemedim, gizlilik anlayışımız var ya. Oysa her şey ortada, herkes yakalanmış, tek başıma kalmışım...

Baykam: *Buna rağmen söylemediniz mi?*

Dede: Söylemedim. Bir gün evvel ağabeyime söylemiş olsaydım, tedbirini alır, beni yurtdışına kaçırabilirdi. Ama o zaman şöyle bir şey vardı, yurtdışına kaçmak bizim için çok kötü bir olaydı. Hatta Mahirler cezaevinden kaçtığında bir süre, "yurt dışına çıkmalı mı, çıkmamalı mı?" diye tartıştık. O zaman asla kabul edilmedi. O arada

zaten örgüt içinde ayrılıklar başlamıştı, örgüt bölünmüştü.

Baykam: Polis kayıtlarını, arşivi tarayıp sizi kimin ihbar ettiğini bulma ihtimaliniz yok mu?

Dede: Yok, o konu çok fazla ilgimi çekmedi. Benim için ağabeyinin evinde demeleri olağan. Ama ağabeyimin evini o günlerde tespit etmeleri mümkün değil.

Baykam: Bütün bu silahlı eylemlerle başarıya ulaşacağınıza, Küba modelini yaşama geçirebileceğinize, halkı ayaklandırabileceğinize, arkanızdan sürükleyebileceğinize, bir şekilde inanıyordunuz. Halkın tepkisizliğini görünce mi bu umut kırılmaya başladı? Bu umudu ne zaman kaybettiniz? Biz akıntıya kürek çekiyoruz gibi bir moral bozukluğu ve bir psikolojik dönüşüm ne zaman başladı?

Dede: Yakalandık, cezaevine girdik. Mahir bizden ayrıydı. Önce Selimiye'de kaldı. Daha sonra direndik, "onu Maltepe'ye getirin" diye... Kaçış hazırlıklarımız da vardı. Ortak savunma hazırlayacağız, diye Mahir'i Maltepe'ye getirttik. İlk geldiğinde de şu tespiti yaptık. Bugün özellikle o mücadeleyi yürüten arkadaşlar açısından çok önemli bu. Dev-Sol türü, onun içindeki genç arkadaşlar için çok önemli, ama başındakiler için bir anlamı yok. Biz devleti küçümsedik. Karşımızdaki kuvveti küçümsedik, kendimizi dev aynasında gördük. Oysa biz gücü, hareket kabiliyeti, yapabilecekleri sınırlı olan bir avuç insandık. Devlet ise karşımızda büyük bir güç. Ama ondan önce, Mahir'in yazılarında da vardır şu inanç, devlet aslında güçsüz bir yaygaraya ve gözdağına dayanır, içi koftur. Ciddi bir gerilla hareketi bu devletin ne kadar zayıf ve güçsüz olduğunu gösterir. Fakat mücadelenin içine girdikten sonra ilk deneylerden çıkardığımız sonuç, bunun tersiydi. İlk tespitlerimiz yanlıştı. Devletin yaygara ve gözdağına, demagojiye dayandığı, gücünün esas burdan geldiği, aslında halk kitlelerinden kopmuş olduğu için çok cılız ve zayıf olduğu tespiti yanlıştı. İkinci bir tespit de yanlış. Yani bu devlet yıkılamaz, heyula gibi bir güç. E tabii, biz kendimizle kıyasladığımızda, elbette yıkılamaz bir güçtü. Mahirler kaçtılar, Kızıldere eylemini gerçekleştirdiler, o bir umutsuzluk ve gerçekten bir intihar eylemidir. Mahir oradan bir sonuç çıkmayacağını bilecek kadar akıllıdır, diğer arkadaşlar da öyle... O gün sürüklenmişlerdir, bu bir gerçek...

Baykam: Zülkadiroğlu diyor ki, "Mahir bir yerde içerden, hatta başka iç güçlerin yardımıyla kaçırıldıktan sonra, bir şekilde namusunu temizlemek için Kızıldere'ye ölmeye gitti."

Dede: Bu dediğinde haklılık payı şöyle var. Ben bizzat cezaevinde Mahir'le yaşadım ve Mahir'in psikolojisini çok iyi biliyorum.

Baykam: Ayrıntısıyla anlatır mısınız?

Dede: Kaçış hazırlıklarını önceden yapmıştık ve o ara Mahir geldi. Tüneli hemen hemen bitirmiştik. Ben tünelin kazılışında çok uzun süre çalıştım. Şöyle bir şey oldu; Mahir geldikten sonra kontrolleri sıkılaştırdılar, kuledeki nöbetçilerin dışında, ayrıca avlunun dışına, cezaevinin bütün dış duvarlarının dibine de adam koydular, hava kararduğında, saat 18.00'de, ayrıca sekiz tane devriye getirdiler. İki saatte bir değişmek üzere... Her bir duvara çaprazlama ikişer asker takviye ettiler. Bizim tünelse, tam o duvarın dibine çıkıyordu. Bu koşullarda, gece çıkacağız, onlar da gece geliyorlar, kaçmak mümkün değil. Çıksak görebilirler, o zaman nasıl çıkacağız, dedik. Ancak birisi fırlayıp kaçabilirse kaçabilir. Tugayın içindeyiz. Mahir yaralıydı, rahatsızdı, tedavisi yapılıyordu. Mahir, "Ben çıkarım, kaçabilirsem kaçarım. Bu riski ben göze alayım", dedi. Mahir'de böyle bir ruh hali vardı, bu çok önemli. Maltepe'de sağ yakalandı, Hüseyin öldü. Ondan sonra Mahir hiçbir zaman iflah olmadı. Hüseyin'in ölüp kendisinin sağ ele geçmesi onun üzerinde çok büyük etki yaptı. Ondan sonraki hareketlerde, hakikaten intihar psikolojisi vardı. Oradan ben çıkarım, diyordu.

Baykam: Vurulursam vurulurum mu diyordu?

Dede: Daha sağlam, daha güçlü, daha çevik bir adamın kaçması lazım. Mesela en büyük aday Ulaş'tır. Ulaş son derece atletik, son derece güçlüydü. Düz duvara koşarak tırmanabilirdi. Onun kaçması lazım, ama Mahir hep "en riskli şeyleri ben yapayım, ben edeyim" diyordu. Oradaki psikoloji çok açıktı... Diğer arkadaşlar da bilir, Maltepe'de ölmüştü Mahir, sağ ele geçerek... Çünkü bizim anlayışımızda, sağ yakalanmamak, teslim olmamak vardı. Ama o sağ ele geçti. Biliyorsunuz, intihara kalkıştı. Yakalandığında, kendisine ateş etti. Onu da çok fazla kullandı savcı. Dedi ki, ölmek isteseydin kafana sıkardın. Niye vücuduna sıktın? Mahir solaktı, kalbine sıkmak istiyor, alta geliyor. Savcı çok kullandı, Naci Gür onu çok ezdi. Özellikle o tutuklu olduğu dönemde...

Baykam: Ne yanıt verdi buna Mahir?

Dede: Benim anlattığım gibi anlattı. O heyecanla ve solak olduğu için tam kalbine denk getiremediğini söyledi. Çünkü kurşun tam kalbinin altına geliyor. Benim fikrim de şu, Mahir aslında ölmek iste-

sc, ölürdü. Bence ölme kastı, yok. Ama sağ da ele geçmemek, istiyor. Hüseyin'in öldüğünü anlıyor, kendisini vuruyor. Savcı bunu çok kullandı ve bu onun üzerinde çok büyük etkiler yarattı. Çok iddialı bir gerilla timinin komutanı ve hareketin lideri sağ ele geçiyor ve kendini dahi öldüremiyor. Savcı, "Sen intihar edebilecek adam değilsin. İntiharı bile başaramadın" diyor... Zülkadiroğlu' nun tespiti doğru. Bence Mahir Maltepe'de ölmüştü.

Baykam: Yarım kalan işi tamamlamaya gitti yani...

Dede: Böyle denebilir. Zaten giderken diyor ki, "Bu bir intihar eylemidir. Marksizmde bunun yeri yok, ama biz bunu yapmak zorundayız." O dönemi Ankara'da yaşayan arkadaşlar var. Onların bunu Türkiye'de devrimcilere ders olması için, açıkyüreklilikle anlatmaları lazım. Artık gizlenecek, saklanacak şey yok. Bu bizim ayıbımız da değil. Mahir'in ayıbı da değil. Genç insanlarız, sürüklendik geldik, kurtulmak mümkün değil artık. Bir yandan Ömer Ayna'yla Cihan Alptekin bastırıyor, "Eğer kurtarmak için bir eylem yapmazsak, ben bombaları saracağım üstüme, gidip Mecliste patlatacağım", diyor. Büyük bir psikolojik baskı altındalar. Kaçılmış ve Denizler hakkında bir şeyler yapma planlanmış, konuşulmuş, öyle bir havaya girilmiş ki...

Baykam: Kim bu Ankara'daki arkadaşlar?

Dede: Bir Oğuzhan Müftüoğlu, ondan sonra subay arkadaşların bir kısmı bilir, özellikle Mustafa Şahin... O zamanları orada yaşayan, bunlarla beraber olan arkadaşlar... O dönemde Mahir'in, Perinçek'le görüşmek istemesi bence çok anlamlı... Yakalanmadan kısa bir süre önce... Yani hapisten kaçtıktan sonra... Ankara'dalar. Haber iletiyor. Biraz önce dedim ki, bugünkü kafayla, bugünkü düşmanlıklar noktasında, 1972'nin başındaki olaya bakıldığında, bugün belki anlamayabilir insanlar, ama o gün sıkışmışız, hepimiz sosyalistiz, ben hiçbir zaman Perinçek sosyalist değildir diye düşünmedim. "Oportünist, revizyonist" diyorduk ama benim kafamda o her zaman sosyalistti. Zaten aksi olsa yıllar sonra beraber mücadele etmemiz mümkün müydü? Biz yine hepimiz birbirimizi sosyalist olarak görüyoruz. Biz ne kadar bugün Mahir Çayan'ı eleştirirsek eleştirelim, onun devrimci olduğunu biliyoruz, hatalarını konuşuyoruz.

Baykam: Samimiyetini biliyorsunuz yani...

Dede: Tersi mümkün mü! Ölüme giden adamlar bunlar. Hele bugün üç kuruş menfaat için düzenin kenarında yer alan o yılların

geçmiş devrimcilerine bak, bir de o insanlara bak. Mahir devrimci bir adam, hayatını koymuş. Yanlış yapmış olabilir...

Baykam: Onları anımsayınca bugünkü dönek Marksistlere nasıl bakıyorsunuz?

Dede: İğreniyorum, açık söylüyorum. Yani bir adam sosyal demokrattır, sonuna kadar sosyal demokrattır. Onu anlarım, saygı da duyarım. Ama bir adam hayatını sosyalizmde harcamış, hayatının en güzel yıllarını burada geçirmiş. Sonra da kalkıp kendini sermayeye satmasını anlayamam. Şimdi oraya tekrar dönüyorum, Mahir'in Perinçek'i görmek istemesi bana o kadar doğal ve mantıklı geliyor ki...

Baykam: Deniz de Perinçek'i görmek istiyor. Ona telgraf çekiyor, hapisaneye...

Dede: O olayları yaşamamış insanlar bilmez, ben söyleyeyim. Biz Perinçek'i eleştiriyorduk, ama ne kadar kararlı, cesur bir adam olduğunu da biliyorduk. Yakalandıktan sonra cezaevindeki konuşmalarımızda da hiçbir zaman onu düşmanca, hakaret ederek anmadık. Mahir'in araması bana o gün de, bugün de doğal geliyor. Ben cezaevinde de, Doğulara karşıydım. Ama şunu söylüyordum, her türlü belayı göğüsleyerek fikirlerini söyleyebilen başka adam da tanımıyorum. Ben bunu açıkyüreklilikle herkese söylemişimdir. Bunu Mahir de biliyordu. Mahir, Doğu yanlış bir şey görüyorsa, ona sonuna kadar karşı çıkacağını, orada sonuna kadar direneceğini çok iyi biliyordu. O yüzden Mahir'e dur diyecek adam hakikaten oydu. Bir de şöyle bir şey var, biz birbirimize düşman değiliz ki... Sıkışmışız, evler beşer-onar dakikayla terk ediliyor, arkadan polis geliyor. TİİKP'nin de illegalite olduğunu biliyoruz. Onun da çeşitli evleri olduğunu, çeşitli ilişkileri olduğunu biliyoruz. Keşke yapılabilseydi, onlarla kurulacak bir ilişki THKP-C'yi kurtarırdı. Şimdi, polis ilişkileri bir ucundan yakalamış, söküp duruyor. Siz bir başka örgütün imkânlarına atladığınız anda polis orada kalır.

Baykam: Bilgi ulaşım ağları değişecekti değil mi?

Dede: Tabii. Polis bir yerden yakalamış, THKP-C'yi deşifre etmiş, söküyor. Orada bir başka örgütün imkânları, ilişki ağının içine bir atlayabilseydi, arkadaşlar kurtaracaklardı.

Baykam: Deniz Gezmiş'le çok görüştünüz mü?

Dede: Deniz Gezmiş'le her İstanbul'a gelişimde, onun her Ankara'ya gelişinde, çok da sık gelirlerdi, çok görüşürdük. Beraber Ankara'da çok kavgalara girdik, İstanbul'da girdik.

Baykam: *Deniz'i anlatır mısınız?*

Dede: Deniz, çok kaliteli bir adamdı. Bir kitle önderiydi, devrimci bir insandı. Ama son derece mütevazı, son derece mahcup... Konuşurken insanların yüzüne doğrudan bakamayan, ama gözüpek, gerektiği yerde gerekli ataklığı, cesareti gösterebilen, aslında son derece yumuşak bir insan. Meşela Mahir'le aralarında şu fark vardır; Mahir onun kadar atak görünmez bakıldığında, ama müthiş serttir, çok prensiplidir, daha kararlıdır ve aldığı kararı uygulamada, Deniz'den daha cesurdur. Deniz'in o insansever yanı, zulüme, zorbalığa boyun eğmeyen yanı, onun en önemli yanıdır.

Baykam: *Halka ve insanlara zarar vermeme arzusu...*

Dede: Bence bu çok önemli bir arzudur ve hakikaten vermemiştir. Mesela Cihan Alptekin demiş ya... Mihri Belli sormuş Deniz'e, "İkinci parti üyesi kim olabilir senin için?" diye... "Cihan Alptekin" demiş. Cihan Alptekin'le de uzun süre cezaevinde beraber yattık, tanıdığım en kaliteli insanlardan biridir, o kalitede insanlar kolay yetişemez. Kısa bir öykücük anlatayım. Üniversite işgalinde Cihan götürülüyor tanık olarak... Arkadaşlarını kurtarmak için ifade verecek. "Hâkim bey" diyor, "bu başkaldırıdır, bu bir isyan hareketidir." Hâkim, "Geç bakayım sen de öbür tarafa, bu tanık manık değil, bu da sanık" diyor. Dünya tatlısı, kaliteli bir insandı. Ömer Ayna, aynı şekilde. Yani ben bu insanları tanıdım, beraber oldum. Onlar da eylemci bir gruptan geliyorlardı. İnsanlıkları, kişilikleri... Geriye baktığım zaman bugün kolay kolay erişilmeyecek yapıda insanlar... İki isim daha vereceğim, bunlar çok önemli isimlerdir. Biraz önce söyledim, Hüseyin Cevahir ve yine Kızıldere'de öldürülen Sabahattin Kurt. Cihan Alptekin ayarında bir adam o da... Ben şimdiki ilişkilerim içinde bile onların insani değerlerine ulaşabilenini çok az görüyorum.

Baykam: *Kurşun sıktınız mı hiç?*

Dede: Ben hiç kurşun sıkmadım, gerek olmadı. Sadece Belgrat ormanlarına gidiyorduk o eylemler sırasında, talim için ateş ediyorduk.

Baykam: *Üzerinizde devamlı tabanca var mıydı? Yani illegallik aşamasına geçtikten sonra...*

Dede: Genellikle taşıyordum.

Baykam: *Mete Has'ın parasını ne yaptınız?*

Dede: Mete Has'ın parası başımıza bela oldu. Birinci bölümün numaralarını alamadılar. İkinci bölümü beş yüzlük olarak verdiler. İki

defa saydıydım. 143 bin lirasının numarasını almışlar. Parayı bozdurmak istediğimizde her yerde liste vardı, herkes listeye bakıyordu, bayağı ilginç bir tabloydu.

Baykam: *O zaman parayı vermekten vazgeçiyordunuz!*

Dede: Yok, başka para veriyor, deniyorduk. Bakalım ne yapacaklar, diye... Şimdi götürüyorsun, adam hakikaten listeye bakıyor. Bir temiz 500 lira bozduruyoruz, adam eğer listeye bakmazsa, arkadan öbürü gelecek. Fakat adamlar listelere bakıyorlar. Onun 143 bin lirasını daha sonra Hava Kuvvetleri mutemedi kanalıyla değiştirdik. Bizim hava kuvvetleri içerisinde ilişkilerimiz vardı.

Baykam: *O paralar oradakilere devroldu öyle mi?*

Dede: Evet, o olay ortaya çıktı...

Baykam: *Paranın ilk taksiti, daha sonra elinizde gezdirdiğiniz bu ikinci taksit. Bu paraları kullanamadınız o zaman... Nerede sakladınız, başınıza ne kadar dert oldu?*

Dede: Parayı yayın çıkartmada, örgüt ihtiyaçlarında, evlerin kirasında kullanıyorduk. O zaman önemli bir para olmasına rağmen, bu paraların harcanacak yeri çoktu. Silah almaya çalışıyorduk. Para başımıza bela oldu. Ama bizden daha da çok, biliyorsunuz, Ziraat Bankası'nın Denizli'de 4.5 milyon lirasını soymuşlardı. Hikmet Çiçekler... Onlara bela oldu para. Çuvallarla yakalandılar. Onlar çok daha amatördü, hiçbir örgütlenmeleri yoktu. THKP-C'nin hiç olmazsa ordu kanadında önemli bir örgütlenmesi vardı.

Baykam: *Ordunun içinde kaç adamınız vardı? 9 Mart hareketiyle bağlantınız var mıydı? Maltepe'den kaçışta size içten yardım eden cezaevine, veyahut orduya ait kişiler var mıydı?*

Dede: Maltepe'de başımızda duran üsteğmenlerden bir tanesi, Sabahattin Sekman örgütümüzün üyesiydi. Başımızda da komutandı. Yani nöbete geliyordu. Şimdi Liberal Parti'nin genel sekreteri. Kaliteli bir adamdır. Arkadaşa teklif ettik, bizi kapıdan kaçır, diye... Kabul etmedi, cesaret edemedi.

Baykam: *Kurtarılamayacak operasyona girişilmez diye düşündü herhalde.*

Dede: Şu kadarını söyleyeyim, bize içerden, yardım mı, destek mi bilmiyorum, çok gevşeklikler vardı, koca tünel kazıyoruz, topraklarını cezaevi içinde dağıtıyoruz. Bu ortaya çıkmadı. Şimdi orada iki şey var. Bir, tugayın içinden kaçamazlar, diye düşünüyorlar. İki, daha önce cezaevinde tünel kazarak kaçmak pratiği diye bir şey yok.

Betonu tuzruhuyla deldik. Orası ben gördüğümde delinmişti. THKO'lular başladı zaten. THKO'luların olduğu bölümden deldik.

Baykam: Beş kişi mi kaçtı?

Dede: Beş kişi, Mahir, Ulaş, Ziya, Ömer Ayna ve Cihan Alptekin... Onlar gitti, biz gizledik, üstünü kapattık, Necati Sağır üstünü kapattı tünelin, geri döndü...

Baykam: O, ben de kaçayım demiş, sonra geri dönmüş, ikna etmişler, vazgeçmiş.

Dede: Onların arkasından baktı, içeri girdi, Laz şivesiyle, "Ula çok istedim ama..." dedi. Örgüt disiplini işte buralarda işlemeye başlıyor. Onların arkasından çıkmış olsaydı, ki çıkabilirdi, kimse de engellemezdi ama geri döndü. Bizim tünelin esas açılışı cumartesi gecesi bitecekti, cumartesi büyük grup kaçacaktı, ikinci grupla pazar gecesi kaçacaktık. Ama olmadı.

Baykam: Niye?

Dede: Çıkışın... Tünelin bittiği yere toprak dökülmüş. Tesadüf. Bir kamyon... Orada inşaat yapılıyormuş. Toprağı döktüğü yer, tam bizim tünelin çıkışına denk geliyor. Eğer öyle olmasaydı biz de kaçacaktık.

Baykam: Siz tekrar geçmeyi denediniz mi ki, kamyonun bıraktığı toprakla karşılaştınız? Nasıl oldu?

Dede: Cumartesi günü Necati Sağır gitti, tüneli açmaya... Normalinde eğer orada bir yığın oluşmamış olsa, cumartesi günü açacaktı ağzını... Orada zaten çok hassas bir nokta var. Aslında gece nöbetçiler olmasına rağmen nasıl kaçıldı? İşin ilginç yanı bu...

Baykam: Nöbet değişiminde mi oldu kaçış?

Dede: Hayır, çok ilginç bir şey oldu. Mahir cezaevine geldikten sonra askerlerin duvar dibine gelmesi, devriye uygulaması başladı. Mahir geldiğinde mevsim yazdı, hava geç kararıyordu. Askerler akşam yemeklerini yiyorlardı, öteki ekipteki devriye ondan sonra geliyordu. Fakat biz 30 Kasım gecesi kaçtık. 30 Kasım'da hava erken kararıyor. Onların yemek yiyip gelmesi, saat 18.00'de. Geldiklerinde hava aydınlık. Görüyorduk, gelişlerini. 2.5 ay, nasıl kaçacağımızı planladık, deliği deldik, hazır bekliyoruz, bütün planları ona göre yapıyoruz. Devriyeler yüzünden ancak birimiz kaçabilir diye düşünüyoruz. Fakat gittikçe hava erken kararmaya başladı. Saat 17.00 olduğunda hava kararıyor, 17.15'te zindan gibi oluyor, hele yağışlıysa, 17.00'de kesin kararıyor. Ben bir gün böyle bakarken birden askerler geldi.

Daha doğrusu pikap askerleri getiriyor. Birden uyandım. Keşke uyanmasaymışım. "Ya, şimdi geliyor bu askerler, hava kararalı çok oldu," dedim. "Arkadaşlar, havanın kararmasıyla askerin gelmesi arasında aşağı yukarı 45 dakikalık bir zaman var. Bundan yararlanıp kaçabiliriz," dedim. Bunu keşfeden benim. Keşke keşfetmeseydim, diyorum. Keşke arkadaşlar kaçmasaydı da ölmeselerdi, diye...

Baykam: Belki Mahir Çayan ölmeyecekti!

Dede: Ölmeyecekti, çünkü kaçamayacaktı oradan.

Baykam: Mahir Çayan yaşasaydı, şimdi nasıl biri olurdu?

Dede: Mahir gerçekten akıllı, zeki bir insandı. Olaylardan dersler, sonuçlar çıkarabilecek çapta ve kapasitede bir adam olurdu. Hiçbir zaman, mesela bir Karataş olmazdı. Yani THKP-C hareketini olduğu yerden devam ettirmezdi. Bunun yanlışlığını zaten gördük biz. Bunu kendi aramızdaki konuşmalardan çıkarıyorum. Bence, Mahir yaşasaydı kesinlikle Ertuğrul Kürkçü gibi biri de olmazdı. Yani hiçbir zaman bir hareketin önderleri, daha sonra düzenin adamı kılığına giremezdi. Bence Ertuğrul Kürkçü düzenin adamıdır. Ertuğrul Kürkçü'yle ilgili, yakında göreceksiniz, daha çok şey ortaya çıkacak.

Baykam: O günlere ait mi?

Dede: O günlere, bugünlere ait, ordan bu yana... Onun canına okuyacağız. Onun ne kadar karanlık ilişkisi varsa, bizim de bildiklerimiz var, onları çıkaracağız. Ertuğrul Kürkçü gibi biri olmazdı Mahir. Perinçek gibi bir adam olur muydu? Bence büyük bir olasılıkla Doğu Perinçek'e daha yakın olurdu. Düşünen, taşınan, Türkiye devrimi üzerine kafa yoran, ama geçmişin yanlışlarından dersler çıkaran bir adam olurdu. Bir yandan düzenin bir kenarından tutup bir yandan da sözümona devrimciliğini sürdüren bir adam olmazdı. Gerçeğe yakın bir devrimci olarak bulunurdu.

Baykam: Yaşadıklarınıza, bütün konuştuklarımıza, 30 yıl sonra baktığınızda olayı nasıl görüyorsunuz?

Dede: Ondan önce isterseniz darbeyle ilgili bir şey söyleyeyim. 9 Mart hareketi içinde THKP-C boylu boyunca var. THKP-C hareketi, 9 Mart'ın görüşmelerinde var, bunları çeşitli belgelerde bulabilirsiniz.

Baykam: THKP-C'den en çok kimler görüştü darbecilerle?

Dede: Darbecilerle, asker kanadı görüşüyordu. Ama tabii bunun içinde Orhan Savaşçı, Mustafa Şahin, o cunta ilişkilerini en iyi bilen adamlardır. 9 Mart gecesi biz hem İstanbul'da, hem Ankara'da bekledik. 9 Mart yapılsaydı, biz duyar duymaz radyolardan, İstanbul'daki

tim, sözümona Amerika konsolosluğunu basacaktık. Amacımız da şu olacaktı; darbeyle Amerika'nın arasını açmak... Fasa fiso... Niye fasa fiso? Basmayacaktık, şunun için basmayacaktık, her eylemin önce keşfini yapardık, giderdik, nerede... Ben Amerika Konsolosluğunun yerini yıllar sonra öğrendim. O zaman bilmiyorum. Eylem gecesi telsizin başında bekliyoruz, radyonun başında ben vardım, sabaha kadar uyumayan benim, bekliyordum. Diğer arkadaşlar uyudu. Yapmayacaktık. Biz kendi aramızda birbirimizi ajite ediyorduk.

Baykam: Peki niye "Yapacağız", diyordunuz?

Dede: Cuntacı olmadığımızı göstereceğiz ya... Hem cuntanın içindeyiz. Hem niye biz cuntanın içindeyiz, biz bu eylemlere niye katılacağız? Amerika'yla cuntanın arasını açmak için... Cunta, sol bir cunta. Burada esas ilginç şey şu... THKP-C boylu boyunca cuntanın içindedir. Ama bence aydınlanması gereken ve bugüne kadar aydınlanmayan şeyler var. İdeolojik olarak oralara savrulmamız, yani kitlelerden kopma... Biz bu eylemleri çabucak iktidara gelelim diye yapıyoruz. Halkı harekete geçireceğiz falan, ama bir kuvvete dayanmak zorundayız. Cuntacılığı öğrendiğimizde onun için, içine girdik. Birincisi bu. İkincisi, karanlık kalan kimi noktalar var. THKP-C'nin asker kanadı, özellikle Hava Kuvvetleri'ndeki arkadaşlar, 9 Mart darbesinde Ankara Emniyet Genel Müdürlüğü'nü teslim alacak tim. Bu tim, THKP-C'nin subay kanadından oluşuyor. Veyisoğlu biliyor, o da üsteğmen arkadaşlardan biridir ve THKP-C içinde önemli adamlardandır. Şimdi Almanya'da olduğu için onunla görüşün demiyorum. O anlattı, yanlarına bir tek asker bile vermiyorlar, ama çok kuvvetli silahlar veriyorlar ve gidip Emniyet Genel Müdürü'nü teslim alacaklar. Ve darbeciler de bunların THKP-C'li olduğunu biliyor. Pazarlıklar yapıldı. Şimdi benim için çok önemli, bunun cevabını kimse vermiyor, veremiyor, Mahir falan da öldüğü için öğrenemiyorum... Yusuf'tan bunu beklemiyorum. Orhan Savaşçı bu işleri çok iyi bilir. THKP-C niye 9 Mart hareketinin içine girdi? Niye subaylarını darbenin emrine verdi? Neyin pazarlığı yapıldı?

Baykam: Deniz Gezmiş bakan olacak mıydı gerçekten? Yoksa onların ağzına bir parmak bal çalma mıydı? THKP-C, özellikle ordu içinde subayları olan, darbenin pazarlıklarını yapan bir kuvvet... Yani Deniz Gezmişlerle THKP-C'yi kıyasladığınızda Deniz, nisbeten çok çok örgütsüz. Bir avuç arkadaş onlar. İyi niyetli, devrimci insanlar. Ama THKP-C öyle değil ve ordu içinde bir kuvveti var. 9 Mart'ta

Amerika konsolosluğuna gitme teklifi cunta tarafından mı yapıldı, yoksa kendi isteğiniz miydi bu?

Dede: Anladım, soru anlamlı da, bunu bilmiyorum, ama bizim aramızda konuşulan şey, "biz gideceğiz, konsolosluğu basacağız ve Amerika'yla cuntanın arasındaki ilişkiyi açacağız" biçimindeydi.

Baykam: Orhan Savaşçı'nın açıklaması gereken şeyleri anlatıyordunuz?

Dede: Bence önemli olan şu; THKP-C, 9 Mart darbesinden ne bekliyordu? 9 Mart darbesinde THKP-C'ye vaat edilen şeyler neydi? Konumları ne olacaktı, eğer darbe başarılı olsaydı THKP-C'nin konumu ne olacaktı?

Baykam: Muhsin Batur niye tavır değiştirdi?

Dede: O ayrı bir soru... O onların sorunu

Baykam: Bu önemli ama...

Dede: Tabii, ama THKP-C açısından vaat edilen şeyler, söylenen şeyler ne? Niçin THKP-C subaylarını deşifre ederek bu darbenin içine girdi ve darbede yer aldı? İlginçtir bu, TİİKP ve Doğu Perinçek hep darbeci olarak suçlandı. Ben o dönemi yaşadım ve biliyorum. Belgeler de ortada. Darbelerle tek ilişkisi olmayan örgüt o. Onun dışında, özellikle THKP-C, boylu boyunca içinde. Tam tersine o arkadaşlar darbelerin dışında, biz içindeyiz, çok ilginç, onları darbeci diye suçluyorlar ve bugünkü psikolojik savaş oralardan başlıyor.

Baykam: 12 Mart'ı 9 Mart zannettiniz... 12 Mart'ın 9 Mart olmadığını kaç gün sonra anladınız?

Dede: Kendi açımdan söylersem, yanlış. 12 Mart'ın 9 Mart olmadığı şundan anlaşıldı bir süre sonra; devrimciler onaylıyor. Dev-Genç adına Ertuğrul Kürkçü'nün demeçleri var, çok önemli, "Onaylıyoruz" diyor, "Meclis, feshedilmelidir. Bilmem ne kurulmalıdır..." 12 Mart'ı bile bir süre THKP-C, 9 Mart zannediyor. İstanbul'un tutumu daha farklıydı onu söyleyeyim. 12 Mart olduğunda, zaten 9 Mart olmayacak diye haberi geldi. 12 Mart olduğunda, biz 12 Mart'ı, 9 Mart'ın gecikmişi olarak görmedik. Bendeki izlenim bu. Ve arkasından da dikkat ederseniz, ilk eylemi 14 Mart'ta yaptık. Biz eylemimize devam ettik, ama Ertuğrul Kürkçü kimin talimatıyla o demeçleri verdi? Özellikle Dev-Genç genel başkanı olarak darbeyi, 12 Mart'ı destekledi, demeçleri kimin fikriyle, düşünceleriyle verdi onu bilemiyorum ama şundan eminim: Ankara'daki kanat özellikle Yusuf da içinde, Yusuf Küpeli, Talat Aydemir'in adamlarından biridir 63'ten beri, Harp

Okulu'ndan atılanlardan bir tanesidir. Büyük bir ihtimalle onların o cuntacı kafalarının böyle davranmasında payı büyük. Şunu söyleyebilirim, bana göre Mahir de esas olarak cuntacılığa bulaşmıştır, ama onların içinde daha temiz bir adamdır.

Baykam: *Son sorum şu; 30 yıl sonra o döneme baktığınızda nasıl değerlendiriyorsunuz?*

Dede: Devrimci olmaktan, o yaşadıklarımdan hiçbir zaman pişman olmadım. Çok büyük mutluluklar ve keyifler de yaşadım, bu çok açık. Ama 30 yıl sonra geriye baktığımda, eylem, strateji ve siyaset planında yaptığım o şeyleri bugün yapmazdım, şimdi yanlış olduğunu görüyorum. O günden bugüne bir pratiği yaşadık ve devrimci mücadeleden, örgütlü mücadeleden, sosyalizm mücadelesinden hiçbir zaman ödün vermedim. Hayatım boyunca, yani 12-13 yaşımda hissettiysem, bugün de hissediyorum. Ama onun yanlış olduğunu görüyorum. Çok üzüldüğüm şeylerden bir tanesi, o gün çok değerli bir birikim, yani 60 sonrasının yetiştirdiği çok kaliteli bir birikim ve kuşak, o yanlış çizgide heder oldu. Bir Deniz Gezmiş, bir Mahir Çayan, bir Hüseyin Cevahir, bir Ulaş Bardakçı...

Baykam: *Güçlü politik kişilikler olmalarına rağmen yok oldular...*

Dede: Evet, şunu çok rahatlıkla söyleyebilirim. Eğer bu arkadaşları o günkü yanlış çizginin getirdiği olaylar içerisinde kaybetmeseydik, Türkiye sosyalist hareketi daha sonraki o bölünmeyi, örgütsel parçalanmayı yaşamazdı. Bugün Türkiye halkının aleyhine çalışan ve halkın mücadelesine büyük darbeler vuran Dev-Sol, şu bu gibi örgütlerin çıkması hiçbir zaman mümkün olmazdı ve o yitirdiğimiz arkadaşların önemli bir kısmı bugün Türkiye'nin sosyalist hareketinde çok önemli deney ve tecrübeden geçmiş önderler olarak bulunurlardı. Ve Türkiye de bugün sosyalist hareket, hem birlik açısından, hem de aldığı, mevziler açısından çok farklı olurdu. Bu çok açık... Ve bugün solun içinde özellikle yaşanan düşmanlık çok önemlidir. Bunda biraz önce dediğim gibi, Mahir'in çok büyük payı vardır. Özellikle o, ilk kez yazılarında, sol içinde şiddeti teorik olarak meşrulaştırmıştır ve hareketin yörüngesinin kaymasına neden olmuştur. Bu tutum hemen bir süre sonra pratiğe yansımıştır. Birbirine karşı şiddet uygulamayı gündeme getirmiştir. Somut bir örnek vereyim: Öyle toplantılar yapardık ki, ismi başka bir şey olurdu, ama esası, PDA'ya saldırmak için bahaneydi. Bu rahatsızlıkları gittikçe daha fazla hissettim. Bunları ve saldırıla-

rı engellemeye çalıştım. Mesela SBF bir arkadaş geldi arkadan, Perinçek konuşurken, ona tekme attı sıranın üstüne çıkıp, ama ben çocuğu orada çektim, güvenlik olarak görev yapıyordum. Tekme boşa gitti. Ben o zaman Doğu'ya karşıydım ama vicdanım bu hareketi uygun görmedi. zaten sonra da bu yüzden eleştirildim. O düşmanlıklar bugün bu ölçüde yaşanmazdı. Bu arada İbrahim Kaypakkaya'nın, tabii o da yanlış bir çizgiye girdi biliyorsunuz, TİİKP içinde, onun da polisin elindeyken ölmesi ve bunun da "Doğu'lar onu öldürecekti" spekülasyonu ile birleşmesi, bu düşmanlıkların gelişmesine etken oldu ve bu kini yıllarca bugüne kadar besledi. Aslında işin ilginç yanı, Kaypakkaya'nın, PDA saflarındayken, diğer sol grupların, THKP-C'nin en fazla hışmını çeken kişiydi. Mesela o gruplardan biri yakalanınca, üzerinde silah varsa, hemen "Kimden aldın?" sorusuna, "Kaypakkaya'dan" yanıtını verirlerdi. Turan Özlü bunun şahididir. Yaşıyor olsaydı o arkadaş, bugün özellikle onun arkasından giden insanların Türkiye sosyalist hareketine, diğer birçok örgüte ve İşçi Partisi'ne duyulan düşmanlıklar olmazdı. İnsan ve devrimci olarak çok kaliteli bir adamdı İbrahim Kaypakkaya... Şimdi Perinçek bunu çoğu zaman söylemez. Çünkü çok büyük zarar verdi onlar TİİKP ve Türkiye sosyalist hareketine... Fakat kendi örgütü içinde, "Perinçek Kaypakkaya'yı öldürmek istedi" falan diye bir sürü spekülasyon var, tersine bunu söylememekle beraber ben çok iyi biliyorum, Doğu'nun çok sevdiği, çok değer verdiği insanlardan biriydi İbrahim Kaypakkaya... Yani örgütünün içinde çok değer verdiği, böyle bazı insanlar vardır, gözünüz gibi bakarsınız kendi örgütünüzde, partili arkadaşınızdır, mücadele arkadaşınızdır, ama onların içinde öyle insanlar vardır ki... Çok zarar verir. Kaypakkaya da çok zarar verdi. O yüzden de Doğu geçmişte ona verdiği değeri hiçbir yerde söylemez, o konuları açmamayı tercih eder.

Baykam: Bana büyük ya da küçük bir sır verin!

Dede: Tutuklandığımda, çok kafa yordum, acaba beni ihbar eden kim olabilir, diye... Babam o zaman Maltepe Cezaevi'ndeydi. Tutuklanmamda ve ağabeyimin evinin tespitinde, babamın rolü olduğunu düşünüyorum. Onu da bir kaygıdan ötürü yaptığını düşünüyorum...

Baykam: Vurulmasın falan diye...

Dede: Tabii... Devrimci bir insandı babam. Önce TİP, daha sonra THKP-C'ye sempati duydu benden dolayı....

Necmi-İlkay Demir

Baykam: *Bu dizide ilk kez iki kişiyle aynı anda konuşuyorum. Hem o günleri beraber yaşadınız, hem de hayat yolculuğunuz devam ediyor. İlk sorum Necmi Beye... 68'de nasıl bir aile yapısından geliyordunuz? Politik bilinçlenmeniz nasıl oluştu?*

N. Demir: CHP'li bir aileden geliyorum. Çanakkale'nin bir kasabasında militan CHP'li bir babam vardı. DP'yle kapışmaların içerisinde yaşadım.

Baykam: *Babanız CHP'de politikacı mıydı?*

N. Demir: Kasaba çapında politika yapan birisiydi. O dönemleri de, o günün koşullarında, özellikle 57-60 arası ondan önemli ölçüde etkilendiğimi düşünüyorum. 1959-60 yılları, bizim için radyolu

günlerdi. Haber alabilmek için, olup bitenlerden...

Baykam: Çünkü Vatan Cephesi Radyosu bir bilgi vermezdi.

N. Demir: Evet, hiçbir bilgi vermezdi. Ve ürkerdik tabii bundan. Işıkları kapatarak radyo dinlerdik. Büyük baskı vardı. Sonraki dönemler bunları göreceli hale getirdi şüphesiz, ama o zaman çok etkiliydi. Bundan etkilendiğimi düşünüyorum. İzmir'de okudum. 58'le 61 arasında ortamın etkisiyle sola daha yakındım. 63 yılında henüz lisedeydim. Mehmet Ali Aybar'ın 1963 mahalli seçimlerinde bir konuşmasını dinledim radyodan, tesadüfen. Öyle bilinçli bir şekilde değil. "Merhaba ezilenler" falan diye bariton bir sesle, değişik bir üslupla konuşuyordu, TİP'e kaydolmaya karar verdim. Çok büyük bir örgüt sanıyordum TİP'i. Eminönü ilçesine kaydolmuştum. Aile ortamının ve yaşadığımız dönemde dünya çapında gelişmelerin önemli bir etkisi olduğunu düşünüyorum.

Baykam: 27 Mayıs 1960'ı nerede yaşadınız?

N. Demir: Sanıyorum İzmir'deydim. Nasıl duygular içinde olduğumu şimdi çok iyi bilemiyorum, çünkü İzmir Ezine'ye göre, daha farklı bir ortamdı. Ama 27 Mayıs'ı takip eden günleri çok iyi hatırlıyorum. Aile çevremiz rahatlamıştı 27 Mayıs sonrasında... CHP'li kuşak olarak daha iyi günlerin geldiğini düşünmeye başladılar. Sanıyorum o günün CHP'si bunun dramatik sonuçlarını daha sonraki dönemde yaşadı.

Baykam: TİP'e kaydoldunuz, İstanbul'a geldiniz. Üniversiteye girdiniz. Hangi üniversite?

N. Demir: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi.

Baykam: Üniversitede o günlerde gördüğünüz ortam nasıldı? Ortanın soluna doğru gidilen yıllar. Siz TİP'e kaydoldunuz. Neden CHP değil, TİP? Mehmet Ali Aybar'ın o konuşması yüzünden mi?

N. Demir: Aile çevresinin payı olduğunu düşünüyorum. Babam 60 sonrasında çok şey hayal ediyordu, hayal kırıklığı yaşadı. Bunun birçok nedeni olabilir, çok iyi tahlil edecek durumda değilim, ama onun beni bir ölçüde etkilediğini düşünüyorum. Belki okuduğum o kitapların ve ortamın etkisiyle, CHP'nin ötesindeki bir solun daha geçerli ve daha gerçekçi olduğunu düşünmeye başladım. 1968 olaylarına kadar esas olarak öğrenciler içinde değil de, TİP'te çalıştım. Yani 68'liler, daha çok 47 kuşağı oluyor, ben 44'lüyüm. Birkaç yaş önceyim onlardan. Belki onun etkisiyle bilemiyorum. 1967 sonuna kadar esas olarak TİP'te çalıştım. Köy çalışmaları, işçilerle, ilçe çalışmalarıyla

geçti bir dönem. 68'den sonra daha çok öğrenci olayları içerisinde bulundum. Az üyesi vardı partinin. Giderek arttı tabii ki. 1967-68'lere gelindiğinde, en büyük sol sosyalist kitle örgütü oldu. Üyelerin ne kadarı faal üyeydi bilemiyorum, ama militanlarının sayısı hiç de küçümsenmeyecek orandaydı. Daha çok fikir üretiyorduk. O günün benim açımdan, belki birçok kişi açısından önemli bir yönü, hepimiz bir parti gibi çalışıyorduk. Kendimi bir sınırlama altında hissetmiyordum, hiçbir yerden direktif almadan gidip Çanakkale'de köy çalışması yapabiliyordum. İstanbul'da Eminönü ilçesinde belli çalışmalar yapıyorduk. Bilmiyorum, bu herkes için geçerli mi, ama ben 70'lere kadarki o dönemi özgür, herkesin kendisini ifade edebildiği, geliştirebildiği bir dönem olarak görüyorum.

Baykam: *O dönemde, TİP içinde ve çevresindeki birçok gencin, partinin parti disiplinini önde tutmaya çalışmasıyla, FKF, Dev-Genç gibi daha bağımsız gençlik hareketlerine kaymasına neden olduğunu söylendi. Siz kendi ortamınızda buna benzer, çelişki diyebileceğiniz bir durumu hiç hissetmediniz mi?*

N. Demir: Tabii 68'e gelindiğinde hissedilmeye başlandı bu. Çünkü 68 olayları ülke bağlamında, belki başka birçok ülkede, sadece bir gençlik olayı değildi. Türkiye'de de bir toplumsal uyanış olayı olarak yaşandı 68. Sarsan, dipten gelen dalga gibi bir olaydı. Giderek TİP de bundan ürkmeye, sınırlar getirmeye başladı. Toplumsal muhalefetin gelişmesi karşısında, parti kapatılır gerekçesiyle veya "bu olaylar çok ileriye giderse bizi de aşar" düşüncesiyle birçok sınır getirilmeye başlandı. O dönemde, ben de dahil, birçok arkadaş bunu hissettik. Nitekim bu gerilim sonucunda, daha sonra bilinen bölünme ve parçalanmalar oldu. Partinin belki kuruluşunda belli bir otoritarizm olabilir, ama doğrusu ben 67-68'lere kadar bunu çok fazla hissetmiyordum üstümde.

Baykam: *Aybar, Aren, Boran... İstanbul'a sık geliyorlar mıydı?*

N. Demir: Geliyorlardı, ama benim o düzeyde bir ilişkim olmadı o dönemde.

Baykam: *Peki, aynı soruyu İlkay Hanıma sorayım. Sosyal konumunuz, çevreniz, o günlerde politik bilinçlenmeniz nasıl başladı?*

İ. Demir: Benim ailem de CHP'liydi. Kemalist bir aileden geliyorum.Kurtuluşun ardından İstanbul'a ilk giren birliklerde dedem de varmış. Askeri lise veya askeri ortaokul öğrencisiymiş. Terakki döneminde askeri okula alınmış. Köy çocuğu, İttihat Terakki okuma

imkânı sağlıyor. Dedem, aile yaşamımızı, ideolojik ve politik yaşamamızı etkileyen kişiydi. DP dönemini ilkokul ve ortaokulda yaşadım. Hatırladığım Vatan Cephesi isimleri sayılırken...

Baykam: Meşhur radyo anonsları...

İ. Demir: Evet. Babam radyoyu öyle bir hırsla kapatırdı ki, radyomuzun düğmesi bozulmuştu. 27 Mayıs'a da çok sevindiklerini hatırlıyorum.

Baykam: Kaç yaşındaydınız o zaman?

İ. Demir: Bayağı büyüktüm, 14 yaşındaydım ama politik açıdan ilgisizdim. CHP'li sayardım kendimi. Konya'daydık o zaman. 27 Mayıs'ın ardından gençler yürüyüş yaptılar Konya'da. Biz de katıldık. Daha sonra aynı yıl İstanbul'a geldim. Ailem de geldi ardımdan. Yatılı okul yıllarımdı 60'ların ilk yarısı. Türkiye'de olup bitenlerle pek ilgilendiğimi hatırlamıyorum. Babası Yassıada'da olan yatılı arkadaşımız vardı. Onun acılarıyla ilgilenirdik, onu hatırlıyorum. Türkiye'deki politik gelişmeler 65'e kadar beni hiç etkilemedi. Biraz o sınıf arkadaşımla sohbetimizi hatırlıyorum, 64 veya 65'te... "Türkiye'de sosyalizm olması gerekir. Ama Türkiye'ye komünizm gelecek ne yazık ki", dedi. Biz son derece yurtsever iki genç olarak öğrenimimiz için, Amerika'ya gitmeyi düşünüyorduk, Türkiye'ye komünizm gelse de, dönüp memleketimize, yoksul halkımıza hizmet etmeye karar vermiştik, yatakhanenin merdivenlerinde... Ama bu sosyalizme nereden geldik, komünizm neydi, aradaki fark neydi? Bunları bilmiyordum. Daha çok psikolojiyle, felsefeyle ilgilenirdim. 1965'te bir arkadaşımla birlikte TİP'in Taksim mitingine katıldığımı hatırlıyorum.

Baykam: Genel seçimlerle ilgili...

İ. Demir: Evet, okula gidiyordum. Çantam elimde, pazar günleri akşamdan giderdik. Yatılı okul çantasıyla Taksim'deki o mitinge katıldım. Ve çok etkilendim. Aybar konuştu. Adım duymuştum. Boran ve tanıdığım birtakım isimler konuştular. Hava çok farklıydı, etkilenmiştim. Aynı dönemde yatılı okulda Çin Kültür Devrimi'nin ilk hareketliliklerinden de etkilendiğimi hatırlıyorum. Kültür devriminden söz ettiğimizi hatırlıyorum. Bir şey daha, Onat Kutlar'ın Sinematek'i kurduğu yıllar, 65. Ve bir yerde 65'le 68 arasında politik gelişmemde Onat Kutlar'ın sohbetlerinin önemli bir rolü olmuştur. 66'da üniversiteye başladım, İstanbul Tıp Fakültesi. Orada solcu gençleri aradım, bulamadım, bağ kuramadım. Fikir Kulüplerinden söz edildiğini duydum, bağ kuramadım. Sinematek çevresindeki solcularla dostluk-

lırım devam etti 68'e kadar. Bu arada artık iyi bir TİP sempatizanı olmuştum. Tıp Fakültesinde TİP'e bağış topluyordum. 67-68 ders yılında, anatomi derslerinde kadavra çalışmalarında, politik sohbetler yaptığımızı hatırlıyorum arkadaşlarla...

Baykam: Niye özellikle kadavra derslerinde?

İ. Demir: Zaman çok olurdu. Sekiz kişi bir kadavra üzerinde çalışırdı. Bir de herkes yan yana masada olurdu. Belki de, yaptığımız işi unutma, hafifletme isteğiyle... Çok yoğun politik sohbetler yapardık. Sonra 68 işgalleri başladı sınavlarımız yürürken. Bir sabah sınav için okula geldim ve okulun basılmış olduğunu öğrendim, içeri 68 tabanındaki insanlardan biri olarak girdim. İlk defa bir politik hareketin içinde oluyordum.

Baykam: Peki Necmi Bey, İlkay Hanımla nerede, nasıl tanıştınız?

N. Demir: Çok medyatik bir şeydi, 68 işgallerinde tanıştık.

Baykam: İlkay Hanımın bahsettiği birinci gün mü?

N. Demir: Yok, ikinci veya üçüncü günüydü. Ben işgallerin içindeydim. İşgal geceleri biraz durgun geçiyordu. Bu nedenle "sinema filmi gösterelim" dedik. Aklımıza Sinematek geldi. Bir iki arkadaş gittik Sinematek'e. Çok ilgiyle karşıladılar. Orada İlkay'la tanıştım.

Baykam: Nasıl tanıştınız?

N. Demir: Valla ayrıntıyı çok hatırlamıyorum, ama okulda film gösterilmesini konuştuk.

Baykam: İlkay Hanım Sinematek'te miydi? Orada çalışıyor muydu?

İ. Demir: O gün ciddi bir hareketlilik vardı. Deniz Gezmiş'i ilk defa o gün gördüm okulun bahçesinde. Deniz, "Arabaları devirelim ve barikatlar kuralım arkadaşlar, Fransa'daki gibi olmaz bu iş" diyordu. Bir ay önce Fransa'daki olayları yaşamıştık. Bir yandan hoşuma gitti, çekici geldi, ama henüz çok ürkütücüydü benim için... Birdenbire böyle bir işgalin içine girmek çok güzeldi. Ama ertesi gün araba devirmeye kalkışacak durumda değildim.

Baykam: Romantizmle düzen arasında gidip geliyordunuz anlaşılan.

İ. Demir: O sırada bahçede Onatları gördüm, işgali duyunca grup olarak bahçeye gelmişlerdi. Onların yanına gittim. Onlar "bir süre sonra burası karışacak galiba, gidelim" dediler. Onlarla birlikte Sinematek'e döndüm. Ama aklım okulda kalmıştı. Sinematek'te yaşa-

dıklarımız üzerine konuşuyor, değerlendiriyorduk. O sırada üç genç geldi. Çekingen üç genç. Ve işgal komitesinden olduklarını söylediler. Üniversitede film göstermek istiyorlardı. Biz çok heyecanlandık, derhal Eisenstein'ın veya yine bir Rus devrim yönetmenlerinden birinin filmini aldık. Üstün Barış diye bir arkadaş vardı, İtalya'da bir sinema okulunda okuyordu, o sinema okulunda da 68'in ilk işgallerinden biri, belki de ilk işgali yapılmıştı, sanıyorum Şubat 68'de... Ve Üstün bu işgali filme alıp bize getirmişti, Sinematek'e... Onu götürdük, işgalin filmini. O zaman kömürle çalışırdı gösterim makineleri. Koskoca bir şey. Filmler bobin bobin. Ve Ömer diye bir arkadaş vardı, o ve ben bu üç arkadaşla bir taksiye bindik. Yolda kendilerini tanıttılar. Birisi Ragıp Zarakolu'ydu, birisi Alpay Güder'di, diğeri de "Film Necmi" dedikleri biri. "Sinemayla ilgilenir misiniz?" dedim. Başladılar aralarında gülüşmeye...

Baykam: *Niye "Film Necmi" diyorlardı size?*

N. Demir: Film gösterelim falan deyince...

İ. Demir: Böylece Necmi'yle ve diğer arkadaşlarla tanışmış olduk.

Baykam: *Necmi beyi görür görmez hoşunuza gitti mi, yoksa öylesine mi baktınız?*

İ. Demir: Üçü de çok hoşuma gitti, yani o ortam hoşuma gitti, yoksa onun ötesinde özel ilgiyi o an, ne Necmi, ne de ben hatırlıyoruz. Necmi'ye nasıl ilgi duymaya başladığımı sonradan hatırladım. Şubat 69, Altıncı Filo gösterileri sırasında sanıyorum, Beyazıt meydanında bir gün, düşmüştüm, eziliyordum. Necmi beni kurtardı, elimden tuttu.

Baykam: *İlkay hanımın bahsettiği o meşhur 6. filoya karşı gösteriler...*

N. Demir: O tabii çok daha sonrası. 68 işgallerine kadar sürdü şu an hatırlamıyorum ama... "Sağ yok, sol yok, işgal var" diye başlayan, İstanbul Üniversitesi merkez binasının ortasına konan bir pano, böyle başlamıştı her şey.

Baykam: *"Bu sağ yok, sol yok, işgal var", Deniz'in çok kullandığı ve o zamanlar hareketin yalnız sosyalist değil, sosyal demokrat gençleri, hatta demokrat gençleri de kapsadığı hep söyleniyor.*

N. Demir: Sosyal demokrasi Türkiye'de bugün anlaşıldığı anlamıyla, o gün Türkiye'de netleşmemişti. 1970'lere gelinmesi gerekti. Yani bir tür ilericiliği temsil eden CHP'liler vardı belki. Ama onları sosyal demokrat olarak ne kadar tanımlıyordum, onu bilemiyorum.

Öyle bir netlik yoktu. Deyim yerindeyse sosyal demokrasiyle sosyalist hareketin iç içe geliştiği bir dönem yaşanıyordu. CHP'de değişik sol grupların ayrıştığı, bunların netleştiği bir dönem yoktu henüz. CHP, kanımca bu gelişmeler içerisinde sosyal demokrasiye doğru yol alıyordu.

Baykam: *Ortanın solu içinden geliyorlardı anlamında söylüyorum.*

N. Demir: CHP'nin kendisini ortanın solunda diye tanımlaması belli bir zaman aldı. O dönemde her şey iç içeydi. Yalnız CHP dendiğinde, klasik devletçi, otoriter yaklaşım içerisinde olan bir kesim akla geliyordu, gençlik kesiminde. Veya belli öğrenci derneklerine, federasyonlara yukardan el koyan bir kesim görülüyordu. Sanıyorum FKF, TİP'in bir yan örgütü gibi oluşmuş bir gelişme. 1963'lerde kurulmuştu, o zaman onların çok fazla içinde değildim. Sonra bu saflaşmaya, bu ayrışmaya ve netleşmeye çok hizmet ettiğimi düşünüyorum. 1968'e gelindiğinde insanlar kendilerini daha net tanımlamaya başladı. O zaman CHP içinden gelenler de kendilerini daha net tanımlamaya başladılar, ama kendini sosyal demokrat olarak tanımlamaya ne zaman başladı CHP gençliği, bilemiyorum. Bununla beraber, sosyalist hareketin gelişmesiyle onların kendilerini net olarak tanımlamaları arasında bir ilişki olduğunu düşünüyorum.

İ. Demir: Ben bir şey söylemek istiyorum. Şimdi sosyal demokrat gençlik hareketi daha çok ODTÜ'de, Ankara'da gelişti diye hatırlıyorum ben. İstanbul'da sosyal demokrat hareketle karşılaşmadım, ama 65-68 arasında TMTF'de şenlikler çerçevesinde bazı etkinliklere katılmıştım. Ve hiç ısınamamıştım, şenlikler güzeldi tabii, dünyanın dört bir yanından gelen bir yığın insan vardı. Milliyetçilerin elinde TMGT vardı. TMTF'de CHP'ye yakın insanlar vardı. Uzun masaların arkasında, yüksek arkalıklı koltuklarda oturan takım elbiseli, kravatlı gençlerdi. Bu gençlerle daha sonra benim 68 işgaliyle birlikte üniversitede, daha sonra FKF'de tanıdığım gençler arasında hiçbir bağ yoktu. Fikir Kulüplerinde karşılaştığım insanlar naifti. Yaşam üzerine sürekli konuşuyorlardı.

Baykam: *Filozofça mı?*

İ. Demir: Yaşamın bütün boyutları üzerinde tartışan, bu dünyada kendilerine yer arayan, aynı zamanda her şeyi düzeltmek isteyen... Ama her şeyi düzeltmek isterken kendileri üzerinde de düşünen ve dünyada kendilerine varoluşsal bir yer açmaya çalışan bir gençlik.

TMTF'de gördüğüm gençler ise, yerlerini garantilemeye çalışan gençlerdi.

Baykam: *Sorum ikinize. Peki CHP anlayışıyla kopuşunuz 67-68'e mi denk geliyor? Siz daha önce TİP'ten kopmuştunuz.*

İ. Demir: CHP'li bir aileden olmamız dışında, kendimi CHP'lilere yakın hissetmem dışında CHP'li olarak kendimi tanımladığımı hiç hatırlamıyorum. Bilmiyorum, o dönemde eğer bir Ecevit olsaydı belki hissedebilirdim, daha halkçı bir CHP olsaydı...

Baykam: *Ecevit vardı, ama daha tam ortaya çıkmamıştı.*

İ. Demir: Halkçılık, o altı okta kalan bir halkçılıktı. CHP benim gözümde devletti. Devletin daha dürüst, daha laik kanadıydı. Yemeyen kanadıydı. Amerika'ya daha dikkatli davranan kanadıydı. Ama bunun ötesinde CHP devletti benim için. Dolayısıyla ben de tabii devleti aramıyordum, özgürlüğü arıyordum.

Baykam: *Peki Deniz Gezmiş'le ilk defa nerede karşılaştınız? Nasıl konuştunuz?*

N. Demir: Hiç hatırlamıyorum. Biz o dönemde Deniz'le çok yakındık.

Baykam: *Tam tanıştığınız günü hatırlamıyorsanız da, o günleri ele alalım. Yakınlaşmalar nasıl oldu?*

N. Demir: Ben ondan daha önce solcu olan kuşaktan geliyorum. Söylediğim gibi gençlik hareketleriyle çok fazla ilgim olmadı, 67 sonuna kadar çalışıyorum. 67 sonundan itibaren, gençlik içerisindeki birçok kişiyle olduğu gibi Deniz'le de bir yakınlığımız oluştu. 69'a kadar TİP'li olarak kaldım. Deniz de TİP'liydi. Üsküdar ilçesinden... Deniz TİP'ten umudunu daha önce kesenlerden... Nedenleri üzerinde tartışmak istemiyorum burada. Ben çok daha komplike olduğunu düşünüyorum bunun, ama bireysel planda tartışmak istemiyorum onu.

Baykam: *Bize bir ipucu verin...*

N. Demir: Ben TİP'ten daha sonra koptum. Sanıyorum Deniz o dönemde çok daha uzak duruyordu. THKP-C ve THKO olarak ayrışıncaya kadar çok yakın bir ilişkimiz oldu bizim. Ben THKP-C kanadında kaldım. Onlar İstanbul'dan bir grup ve Ankara'dan bir grupla THKO'yu oluşturdular. O zamana kadar olan eylemlerde de sürekli yakın ilişkilerimizi hatırlıyorum.

Baykam: *Arada beraber gezer miydiniz, nerelere giderdiniz?*

N. Demir: İstanbul'da iki sosyalist gençlik örgütü vardı. Biri FKF, biri de DÖB. Bunlar Denizlerin oluşturduğu hareketlerdi.

Bizimki FKF'ydi, daha çok o çerçevede çalışırdık. Bu 68 işgalleri, DÖB'ü belli bir yerde birleştiren ve sonra da FKF'yi Dev-Genç'e dönüştüren bir süreci başlattı. Bu süreçte çelişkili, fakat bir anlamda yakın bir ilişki içerisinde bir dönem yaşandı.

Baykam: Niye çelişkili?

N. Demir: Çok uzun bir tartışmaydı. Söylenecek iki cümle yok burada...

Baykam: Bir ipucu verin. Önemli olan o günleri anlamaya çalışmak.

N. Demir: Bunları kişisel bağlamda tartışmak istemem. Ben TİP içinden gelip de niye THKP-C'ye, niye THKO'ya gittim. Bunların tartışması çok uzun bir konu.

Baykam: Bu sizin kararınız. Sorunun amacı şu: Bizler, bugün var varın yokuz diyelim, üç-beş-30 yıl sonra yerimizi başka kuşaklar alacak. Bütün yaşananların bir sonraki kuşaklar tarafından doğru bilinmesine yardımcı olmalıyız, ama karar tabii sizin.

İ. Demir: Ben biraz daha rahatım, açabilirim. Ben 68 işgallerinden hemen sonra TİP'e üye oldum. Deniz belki benden daha önce üye olmuştu, onu bilemem. Ama ben TİP'te herhangi baskıcı bir unsurla karşılaşmadım, hatta fazlaca özgürce tartışıyorduk. Dolayısıyla sınırlayıcılık bence TİP teşkilatında yaygın bir şey değildi. Ancak, TİP'in gençlik hareketinde söz sahibi olan üyelerinden gelen bir sınırlayıcılığı 68 işgallerinde hissetmiştim. Toplumsal hareketlerin aşırı gelişmesinden ürküntü vardı ve gençlik hareketleri sanki biraz daha durgunlaştırılırsa, faşizmin gelişi engellenirmiş gibi bir yanılgı içindeydiler. Bunu FKF içinde de hissediyordum. Tabii daha sonra geriye dönüp baktığımızda, TİP içinde bir çatlak olduğunu biliyordum. Şimdi biraz daha uzaktan baktığımda, gerçekten eğer o eski kuşaklar arasında bir çatışma olmasaydı, biz gençler TİP'e bu denli mesafeli olmazdık. Mesafeli de davranmadık aslında TİP'e, isyanımızı çok açık dile getirdik. Hiçbir sınırlamayı kabul etmiyorduk. Belki de erişkinlerin bir kesiminden aldığımız destek sayesinde bunu yapıyorduk.

Baykam: Kim? Mihri Belli mi?

İ. Demir: TİP'in yasallığını tehlikeye sokar endişesiyle kabul edilmeyen bazı eski TKP'liler...

Baykam: Mihri Belli'den başka kim vardı örneğin?

İ. Demir: İlgilenmiyordum da, tanımıyordum da... Beni ilgilendiren havaydı. Gerçekten çok özgürdüm ve özgürleşme isteğindeydim.

Hiçbir sınırlamayı kabul etmeyen bir ruh hali içindeydim. Ve bunu da meşrulaştıran belki erişkinlerin bir kesiminin TİP yönetimini eleştirmesiydi. TİP'in hissettiğim önemli bir hatasıysa, çok hızlı bir sol dalgayı baraj kurarak denetlemeye çalışması, egemen olamaması, avucunda tutamaması, bundan ürkmesiydi.

Baykam: *Deniz'in psikolojisi hakkında ne söyleyeceksiniz?*

İ. Demir: Bu duyguları Deniz'in de yaşadığını tahmin ediyorum ben.

Baykam: *Onun da Mihri Belli'yle iletişimi vardı, yakınlardı, değil mi?*

İ. Demir: Tabii. Hatta o benden daha yakındı Mihri Belli'ye. O dönemde çıkan bütün sol dergileri okuyordum. Şu yasaktır, bu okunur gibi sınırları kabul etmiyordum. Bunun yanında FKF'yle Denizlerin DÖB grubu arasında İstanbul'da bir farklılık vardı. Farklı yerlerde bir araya gelişten kaynaklanan bir şeydi bu. FKF, TİP'li gençler tarafından kurulmuştu İstanbul'da. TİP muhalifleri ise DÖB'ü kurmuş sanıyorum. Bunlar 68 öncesinde gerçekleşmiş, yaşanmış süreçlerdi. 68 bununla karşı karşıya kaldı, fakat biz daha DÖB'ü tanımadan FKF'yi tanıdık. Ve 68'de, CHP'liler, şu partililer, bu partililer yoktu gençlik içinde, esas olarak o anda sosyalistler de yoktu sadece. 68 işgallerinde Tıp Fakültesi'nde anfilerde yaptığımız tartışmaları hatırlıyorum. Yaşamında ilk kez aktif politikaya katılan, politik konularda kürsüden ilk kez konuşan insanlardı bunlar.

Baykam: *Yarı içgüdüsel, yarı bilinçli geliyordu değil mi bu sosyalizme çekiliş?*

İ. Demir: Elbette. O anda düzene bir isyandı, bize sunulan geleceğe isyandı bu. Bu isyanı DÖB'lüler de FKF'li gençler de paylaşıyorduk. Örneğin TMTF'de paylaşamadığım isyan duygusunu, kendi geleceğimizi kendimiz kurma, yaşama bir anlam katma, kazandırma ve o anlamı seçme özlemimizi hem FKF'de, hem DÖB'de buluyorduk. Ama bu ikisi arasındaki farklılık biraz daha bizim dışımızdaki süreçlerden etkilenmişti. DÖB daha çok TİP içindeki muhalefetten, FKF daha çok yönetiminden etkilenmişti. Ama biz 68'liler yepyeni, pek bir şey bilmeyen, bu konularda hiç tecrübesi olmayan bir kuşak olarak gittik, daha çok FKF'yi işgal ettik.

Baykam: *Saf, iyi niyetli ve savaşçı mıydınız?*

İ. Demir: Savaşçıdan çok mücadeleciydik, bir arayış içindeydik. Bu çok önemli bir özelliğimizdi, her şeyi tartışırdık. Ben o birinci

işgali hatırlıyorum, ailem İstanbul'da olduğu için geceleri pek kalamazdım... Genç kızlar çok fazla sokakta kalamazdı geceleri. Tartışmalarımızı düşünüyorum. Yaşamın her yönünü tartışırdık.

Baykam: *Gençlik, cinsellik, sanat, özgürlük, felsefe, din...*

İ. Demir: Her şeyi tartışıyorduk.

Baykam: *Din giriyor muydu konularınız arasına?*

İ. Demir: Tabii, dini de tartışıyorduk. Anatomide bile, 68 öncesinde dini tartıştığımızı hatırlıyorum.

Baykam: *Aranızda dindar bir aileden gelen, dindar olan, ama sosyalizme eğilimli gençler var mıydı?*

İ. Demir: Vardı tabii. Ayrıca biz o dönemlerde dindarları kırmamaya, gücendirmemeye özen gösterirdik. Hakaret etmezdik dine. Onu yapanlarımız da vardı, ama azınlıktaydılar. (Necmi'ye) "Bilmiyorum, katılıyor musun buna?"

N. Demir: Şöyle söyleyebiliriz. Esas olarak dinden kopmuş bir kuşaktık ama din ya da Anadolu toprakları içinde yaşanan kültürün dini etkilerinden hemen çıkamayanlar da vardı. Yani öyle çok büyük gerilimlerin yaşandığı söylenemez, ama esası dinden kopmuş bir kuşaktık.

Baykam: *Siz 63'te üniversiteye başladınız, arkadaşlarınızla, örneğin Ahmet Güryüz Ketenci'yle ilişkileriniz nasıldı? Onunla aranızda ideolojik farklılıklar var mıydı? O daha çok CHP ideolojisine mi daha yakındı? Bunları biraz açar mısınız?*

N. Demir: Tabii o dönemde, Ahmet'i de, Bozkurt'u da, çok yakından tanıyorum. Yeni gelen kuşağın ruh haliyle köprü kurabildiklerini sanmıyorum. Bu şu demek değil, mesela 68 işgallerine katılan kuşağın büyük çoğunluğu belki CHP'yle ilişkideydi. Başka bir ortamda sıçramaya giden bir kuşaktı. Nereden gelirse gelsin bambaşka bir dönüşüm anıydı ve 68 evrensel, dünya çapında bir olaydı.

Baykam: *Her şey değişiyordu dünyada. Müzik, kıyafet, felsefe değişiyordu. Cinselliğe bakış değişiyordu. Her şey patlama halindeydi, değil mi?*

N. Demir: Adam Smith'in diliyle konuşalım, görünmez bir elin dünyanın her tarafında devreye soktuğu bir şeydi 68. Aşağı yukarı aynı süreçlerin etkisinde kalmıştı insanlar bütün dünyada. Görünmez el derken birtakım insanlar, dışardan manipüle edilmiş bir süreçten bahsederler. Ben tam aksini söylüyorum burada, esasında bu İlkay'ın biraz daha teorize ettiği bir görüş. 68, okumuşların dünya çapında

düzenden kopmalarının, düzenle aralarına şu veya bu ölçüde bir mesafe koymalarının zemini üzerinde gelişti. Yani yukardan ayrıcalıklıların değil de, kafa emekçilerinin hareketinin emekçi hareketiyle dünya çapında birleşmesi zemininde gelişti. Bu nedenle de evrensel bir şey oldu. Şüphesiz Türkiye'de bunun kendine özgü süreçleri yaşandı. Fransa'da başka süreci yaşandı ya da Filipinler'de oranın özelliklerine uygun süreçler yaşandı; ama evrensel özellikleri vardı 68'in... Dünya çapında okumuşların devrim hareketi haline gelmesi sürecine karşılık geliyor. Dolayısıyla, emekçi hareketiyle birleşmesine, yan yana durmasına, belli bir ilişki içine girmesine denk düşüyor. Bu nedenle de, dünya çapında vuruş noktaları üç aşağı beş yukarı çok ortak oldu 68 hareketinin. Böyle bir şey yakalanmıştı o gün. Dünyanın iletişim çağına girmesiyle de bir bağ vardı belki. 60'ların sonlarına doğru bir emekçi hareketiyle ilişki kurma sürecinin yaşandığını düşünüyorum ben. Özellikle de Türkiye'de. Daha önce, daha çok iktidarla iç içe, iktidarla yakın bir durumda olan okumuşlar kesimi dünya çapında veya bulunduğu ülkelerde kendisini başka bir konumda gördü, bunun bir parçası oldu. Bu bakımdan 68'i bir Avrupa merkezi hareketi olarak görmek pek uygun bir şey değil....

Baykam: Vedat Demircioğlu'nun öldürülmesi olayını nasıl yaşadınız?

N. Demir: Benim yakın arkadaşımdı. Yanlış hatırlamıyorsam Eminönü ilçesindendi. Ama ben o dönemde İstanbul'da değil, Çanakkale Keşan'daydım. Yaz tatili başlamıştı. Genel öğrenci hareketi açısından ölümle ilk karşı karşıya kalınan olaydı. Daha öncesinden de biz olayların çok fazla içinde olduğumuz için bu saldırıları biliyorduk.

Baykam: Bekliyor muydunuz?

N. Demir: Ölümü hesap etmeyen bir yaşta olduğumuz için, ne kadar düşünüyorduk o gün için, bilemiyorum. Ama savcıların komünizmle mücadele dernek lerinin devlet tarafından manipüle edildiğini çok yakından biliyorduk. Ama o dönemde Vedat Demircioğlu olayının ölümü de düşünmeye başlamamıza çok fazla etkisi oldu. Daha önce dediğim gibi bu komünizmle mücadele dernekleri provokatif birçok girişimde bulunmuştu. Onu takip eden, âdeta onun çerçevesine oturmuş bir olay olarak gerçekleşti Vedat Demircioğlu'nun ölümü olayı.

Baykam: Siz tanıyor muydunuz?

İ. Demir: Hayır, tanımıyordum. Ama beni çok derinden etkiledi-

ğini, hatta Ankara'da olduğum için kendimi suçladığımı hatırlıyorum. Bu arkadaşımız İstanbul'da öldürüldü. Ve sonra ölümler birbirini izledi. Sürekli cenaze töreni yapar hale gelmiştik. Düzenin bize coplarla saldırmasını anlayabiliyorduk.

Baykam: Coplarla tanışma oluyordu değil mi?

İ. Demir: Sürekli coplanıyorduk. O kuşağın. Daha önce 29 Nisan'ı saymazsak, o 27 Mayıs öncesi o kuşağın copla tanışması yoğun olarak başlamıştı. Bu çok ters gelmiyordu bize. Çünkü biz, ailelerimizden, çevremizden, toplumdan tokat yemeye alışık bir kuşaktık. Coplanmamız doğaldı. Çünkü kendi düşüncelerimizi fazla iddialı bir şekilde savunmaya başlamıştık. Gençlerden kendilerine iletileni devam ettirmeleri yahut da gizli gizli haşarılık yapmaları beklenirdi. Öyle ortaya çıkıp, açık açık kendi bildiğini okumak, o günkü Türkiye'nin yapısı açısından gerçekten bir yenilikti. Belki de bu nedenle bize biraz sevgi saygı duydu Türkiye. Doğaldı, coplanacaktık. Ama kurşunlanmayı beklemiyorduk. Kurşunlanmak bizleri derinden etkiledi. İlki çok acı verdi, ama bitmedi. Sürekli birileri ölmeye başladı. Ayda bir üniversite işgal ediyor, sabaha kadar cenaze töreni yapıyorduk. Silahla en ufak bir şekilde ilgisi olmayan pek çok insan vardı. Bunlardan birisi de bendim. Taş atmayı bile bilmeyen, hiçbir zaman eline silah almamış, kavga etmemiş birisiydim. Bizler iki yıl gibi bir sürede tek çarenin silahlı isyan, silahlı örgütlenme olduğu düşüncesine dönmeye başladık.

Baykam: Silaha, önce müdafaa aracı olarak mı baktınız, silaha bulaşmak konusunda tartışma yaşadınız mı arkadaşlarınızla?

İ. Demir: Evet, gerçek anlamda bir savunma aracı olarak girdi. Hiç silaha dokunmamış biriydim önce, ama çantamda birilerinin silahını bir yerden bir yere çıkarken, girerken taşıdığımı hatırlıyorum. Çünkü sürekli kurşun sıkılıyordu üzerimize. Gerçekten bu ortamda siz de silah taşımak zorunda hissediyorsunuz kendinizi. İlk başta, uzunca bir süre böyle oldu. Üniversite de isteklerimizi dinlemedi, ne demek istediğimizi anlamadı. Birtakım haklar verilir gibi oldu, fakat gerçek anlamda hiçbir zaman muhatap alınmadık. Polis ve devlet bize, hep yıkıcı, anarşist dedi. Onun için anarşist lafı bizim için hiçbir zaman antipatik olmamıştır.

Baykam: Zaten felsefi bir anlamı var.

İ. Demir: Evet evet. Felsefi açıdan bugün kendimi anarşist olarak niteleyebilirim, ama o zamanlar öyle bir değerlendirmemiz yoktu.

Bize başkaları anarşist dedi. Bir yandan da ne düşündüğümüz, nasıl bir gelecek istediğimiz konusunda, hiçbir zaman muhatap alınmadık. Pek çok şey tabuydu, mesela Kemalizm'i sorgulamak o kadar zordu ki dönemde. Biz bile uzun bir dönem Kemalizm'in etkisi altında kaldık. Biraz daha geriye dönelim: 60'lı yıllarda 10 Kasımları hatırlarım. 65-66'da 10 Kasım'da birtakım törenler yapılırdı, salonlarda paneller yapılırdı. O arada birtakım insanlar çıkar, Atatürk'e övgü düzerdi.

Baykam: Biz hâlâ sürekli yapıyoruz bunları!

İ. Demir: Öyle mi? Tabuydu o dönem, Atatürk'ü eleştirmek... Kurtuluş Savaşını sorgulamak, çeşitli boyutları üzerine düşünmek... tabuydu ve bu tabuları kırmakta uzun süre zorlandık. Bizim kuşağımız bile zorlandı. Ama biz her şeyi sorguladığımız gibi, bu konuda da bize verilenleri sorguluyorduk. Biz, aslında bize biçilen elbiseyi reddeden bir kuşaktık ve ilk defa bu kadar radikal bir şekilde büyüklerimizin bir kısmını değil, tümüyle bize verilen belirli düzeni sorguluyorduk. Bunun tehlikeli olduğunu fark etmedik. Ve burada silah bir süre sonra kendiliğinden geldi. Kitaplardan, fikirlerden gelmesinin yanında her şeyden önce verili düzeni reddettiğin takdirde seni silahla sustururlar. Tek çaren, silaha sarılmaktır düşüncesiyle geldi. Tabii bu teoride karşılığını buldu.

Baykam: Peki Necmi bey, siz ve silah?

N. Demir: Silahla haşır neşir bir geçmişten gelmiyorum. 70'lere doğru, yani ölümlerin başlamasıyla birlikte savunma aracı olarak girdi hayatımıza. Organize bir saldırı gerçekleştirilmeye başlanmıştı. Saldırılar, geleneksel sağcı kesimlerin organize bir hareketi olarak gelişmeye başlamıştı. Kanlı Pazar olayı bunun sistemli hale getirilmesidir. O gün bir şey yoktu ortada. Üniversiteden başlayıp Taksim'de bitecek olan geniş katılımlı bir eylemdi. Kitlesel olmayan organize bir karşı hareketin gelişeceğini biraz tahmin ediyorduk, biraz da duyumluyorduk, fakat çok fazla ihtimal veremiyorduk doğrusu. O nedenle her ne kadar yürüyüş içerisinde epey tedbir almakla birlikte o derece bir karşı saldırının polisle birlikte...

Baykam: Tezgâhlanabileceğine...

N. Demir: Hiç ihtimal veremedik. Şunu yaptık mesela. Ben o yürüyüşü organize edenlerden biriydim. En fazla şunu yaptık o gün. Molotof kokteyli türünde bir şeyler yaptık, bir de Teknik Üniversite'nin yanına geldiğimizde orada bir grubun taş toplayıp dağıttığını hatırlıyorum. Ama Taksim'e çıktığımızda...

İ. **Demir:** Benim bulunduğum yerde o taşları yere atın gerek yok, dediler. Attık, herkes attı.

N. Demir: Biz öğrenmiştik, taş topladık dağıttık insanlara. Onları kabul etmiyordu insanlar, katılan kitle kabul etmiyordu.

***Baykam:** Orada bir barışçılık vardı yani...*

N. Demir: Tabii, orada neyle karşılaşacağımızı bilmiyoruz. Bir şeylerin farkındaydık, ama doğru dürüst bilmiyorduk orada neyle karşılaşacağımızı, Taksim'de... 20-30 bin kişilik bir kitleydi yürüyüş grubu. Biz 1000 kişi girdik Taksim Alanına. Ben sonradan fark ettim. Geri kalanını sokmamışlar alana. Polis kesmiş yolu. Karşımızda da bir 500-600 kişilik örgütlenmiş palalı, satırlı, bugüne de çağrışım yaptırıyor bu, üniversiteye satırla saldırıyorlar nedense, sembolik bir anlamı mı var bilmiyorum, biz Taksim Meydanı'na girdik. Bütün yolları kesmişler. Bir polis kuşatması altında onlarla ve polisle karşı karşıya kaldık. Bir şey anlamadan saldırıya geçtiler. Karşımızda sakallı, ellerinde satırlar, kılıçlarla üstümüze saldıran bir kesim vardı.

***Baykam:** Dinsel görüntü ağırlıklı?*

N. Demir: Tabii. Daha çok o yönden tahrik ediliyordu o dönemde... Yenmeye çalıştık paniği. Nasıl engelleyebilirsin? Elinde hiçbir araç yok, hazırlanmamışsın buna. Öyle kaldım. Üstümde de parkam vardı. Taksim'deki Maksim Gazinosu'nun arasına girdim, oradan kurtuldum, ama önümden geçenleri çok iyi hatırlıyorum. Satırlar, palalar. Gerçi onların da çok fazla silahı yoktu, belki çok fazla da ihtiyaçları yoktu, çünkü polisle iç içe bir saldırıydı.

***Baykam:** Sizce kimi emniyet müdürlerinin işbirlikçi olmasından mı geliyordu, yoksa daha altdüzeyde bir işbirliği miydi?*

N. Demir: Alt düzeyde olduğunu sanmıyorum. Hatta belki bakanla ilişkili. Yanılmıyorsam, şimdi çok iyi hatırlamıyorum, ama Demirel'le bağlantılı bir olaydı o dönemde...

***Baykam:** O kadar yukarı çıkabilir miydi?*

N. Demir: Tabii tabii.

İ. Demir: Bence emri o vermemiştir. Demirel böyle şeylerle uğraşmaz, ama komünizmle mücadele derneklerinin örgütlenmesi ve bize karşı sürülmesi, dincilik kisvesi altında, halkın dini duygularının bize karşı kışkırtılarak sürülmesi, doğrudan doğruya Amerika tezgâhlı bir olaydı. Bu bizim eve bile giriyordu. Babam emekli bir subay olarak yaşadığım tehlikelerden beni kurtarmak için eve komünizmle mücadelenin broşürlerini getiriyordu, etrafa bırakıyordu. Ben de onları

elimin tersiyle itiyordum.

Baykam: *Vedat'ın öldürülmesinden sonraki ay Çekoslovakya işgali yaşandı. Bir tarafı veya öbür tarafı tutanlar oldu. Önce Ruslara karşı olduğunu düşünüp sonra bazı konuşmaları dinleyip değişen gençler oldu. Nasıl yaşadınız 68 Çekoslovakya işgalini?*

N. Demir: Ben o dönemde de Çanakkale'deydim. Ama nasıl yaşandığını üç aşağı beş yukarı biliyorum. Doğrusu kendi açımdan çok iyi kavradığımı söyleyemem olayı ama öğrenci gençlik hareketine katılanların büyük çoğunluğu için kabul edilebilir bir şey değildi 68 Çekoslovakya işgali. Geniş çoğunluk buna uygun bir tutum almayı uygun gördü. Ama deminden beri anlattığımız şeyler de gösteriyor ki, dünya çapında bir şey sürüyordu. Amerika her şeyde taraf oluyordu. Rusya onun karşısında öbür taraf oluyordu. Bugün bakıldığında bunun kabul edilebilir bir şey olmadığını görmek mümkün. Ama o gün genel olarak gençlik hareketi içerisinde buna karşı tepki, kitlesel genel bir tepkiydi.

Baykam: *Belki gençlik bir yandan Amerika'nın emperyalist tavırlarına karşı ilk defa sesini yükseltirken, bu sefer Çekoslovakya işgali yüzünden bazı solcu gençler kendilerini bu konu karşısında neredeyse Amerika'yla aynı safta bulmuşlardı. Bunun da getirdiği bir şaşkınlık var mıydı?*

N. Demir: Ben birey olarak Çekoslovakya'nın işgal edildiği gün, üniversiteden Taksim'e geldiğimi, Taksim'den Sinematek'e doğru gazeteleri okuyarak gittiğimi hatırlıyorum. Ve büyük bir utanç duyduğumu, bir sosyalist olarak ağladığımı hatırlıyorum yollarda. Onat Kutlar benim gözümde doğruları bilen kişiydi, Onat'ın işgale destekçi olmadığını, yani eleştirdiğini görünce sevinmiştim. Yani sosyalist olmak bunu desteklemek anlamına gelmiyordu. Öyle bir rahatlama yaşadığımı hissediyordum. Fakat tabii söylediğiniz çok doğru. Daha sonra gençlik içerisinde bu konuda yaşanılan tartışmaları düşündüğümde, "onlar da revizyonist", diyerek kurtulduk. "Evet orayı işgal edenler revizyonist ama Çekoslovakya'daki başkaldıran Dubçek ekibi de revizyonist. Asıl devrimcilik başka yerde. Biz ne onlardanız, ne onlardanız" diyerek hem Amerikancı olmaktan kurtulduk, hem de hakikatten hiçbir zaman benimseyemeyeceğimiz kampların arkasında olmaktan...

Baykam: *Demek ki her ikisine de revizyonist diyerek bir çıkış yolu buldunuz.*

İ. Demir: Evet, her ikisi de revizyonist diyerek ve buna gerek dünya çapında, gerekse Küba'da taraftarlar bularak rahatladık.

Baykam: *Silahtan söz ettik. Silaha önce müdafaa aracı olarak dokunduğunuzu söyledik. Bu arada Samsun'dan Ankara'ya bağımsızlık için Mustafa Kemal yürüyüşü yapıldı...*

İ. Demir: Bizimle, İstanbul'la ilgisi yok onun.

N. Demir: Denizler katıldı.

Baykam: *Denizler katıldı, İstanbul'dan da bir grup katıldı. Bu yürüyüşe nasıl baktınız?*

N. Demir: Biz, zaten biraz farklı bir yerde duruyorduk. Ama şunu unutmamak gerekir, 1960'larda 2. Ulusal Kurtuluş Savaşı, epey yaygın ve kapsayıcı bir fikirdi, hepimizi içine alıyordu. Yani bir Kurtuluş Savaşı yapılmış ama sonra tekrar Amerikan emperyalizminin altına girilmiş. Türkiye yine bağımlı bir ülke haline gelmiş. Bu nedenle bir ulusal kurtuluş savaşı harekctine girişmek gerekir. Sanıyorum bu Samsun'dan yürüyüş, buna tekabül eden bir şeydi ama biz onun içinde TİP ve TKP geleneğinden gelenler olarak çok fazla bulunmadık. Şuna da değinmek gerekiyor tabii. 27 Mayıs'ın sonuçlarına götürülememekle birlikte, Türkiye'nin yeni bir yukardan hareketle köklü bir şekilde değiştirilebileceğini uman ve düşünen bir çereyan 78'lere kadar süregeldi. Gençlik hareketi içerisinde buna alternatif arayışlar oldu. Bunun tartışmalarını değişik şekillerde yaşayan kesimler oldu... Bunun netleşmesi epey bir zaman aldı.

Baykam: *Mesela o dönem yazılanlara söylenenlere bakıyoruz, hatta daha sonra THKO'da Deniz'in savunmalarına bakıyoruz, Çayan'ın analizlerine bakıyoruz. Yani hep M. Kemal'in bağımsızlıkçı, antiemperyalist tavrı öne çıkarılarak, söylemler bunun üstüne oturtuluyor. Kemalizmin bir sol ve mücadeleci, bağımsızlıkçı yorumu mu egemendi öğrenci liderleri üstünde?*

N. Demir: Demin söylediğim gibi bir Kurtuluş Savaşı anlayışı özetliyordu olayı. Biraz sola kayan, sola açılan bir dünyayı yaşıyorduk. Burada her şey birbirinin çok içine geçmiş bir şekilde cereyan ediyordu. Mesela Ecevit'in 1973' lerdeki sloganını hatırlarsak, "toprak işleyenin su kullananın" gibi oldukça radikal ve bir ölçüde aşağıdan bir devrimi öngören bir slogan ortaya çıkmıştı. Çeşitli sloganlar ve formülasyonlar iç içe gelişti uzun süre Türkiye'de. O anlamda her alanda bu yaşandı. Mesela ben de o THKP-C'nin ilk savunmasına imza atan beş kişinin içindeydim, Mahir'le birlikte, çok eleştirdiğim

bir savunma oldu o. Mecburduk o koşullarda belki, o nedenle razı olduk ona.

Baykam: *Savunma sizi tatmin mi etmedi?*

N. Demir: Hayır. Mahir'i ettiğini de sanmıyorum. Bizim girdiğimiz yol, zaten çok yukardan bir yol değildi. Oysa savunmadaki yaklaşım yukardan bir müdahaleye ve "devrime" onay veren bir yaklaşımdı. Bu, bizim o dönemde başvurduğumuz mücadele biçimleri vesaire açısından belli bir çelişkiyi yansıtıyordu.

Baykam: *Mahir'le tantşmanız, THKP-C içine girişiniz ve silahın yavaş yavaş müdafaadan çok eyleme yönelik bir araca dönüşmeye başlaması... O psikolojik sorunları nasıl aştınız?*

N. Demir: 69 sonu, 70 başı sembolik bir dönem. Solcular için, devrimciler için artık silah bir savunma aracı olmaktan yavaş yavaş çıkıp devrime giden yolu açan araçlardan biri haline gelmeye başlamıştı. Nitekim bu süreçte, TİP inanılmaz bir şekilde etkisizleşti, gündemdışı kaldı. Mesela TİP'e karşı alternatif olarak doğan belli bir Latin Amerika hattı diyebileceğimiz hareket karşısında TİP silinebilirdi. Diyebilirim ki, iki üç ay içerisinde THKP-C'nin izlediği eylem sayısı arttı. Kapsayıcılığına ters düşse bile, geniş bir kesimi kapsar bir hale geldi. İnanılmaz bir süreçti o. Üç ay içerisinde Türkiye'nin en büyük örgütü haline geldi. Murat Belge'sinden Onat Kutlar'ına kadar çok geniş bir aydın kesimini de çevresine aldı.

Baykam: *Kimler vardt başka?*

N. Demir: İlk THKP-C davasında yargılananlardan Cevat Çapan vardı, 2. THKP-C davasında çok geniş bir subay kesimi vardı, 100 civarında... Genç subaylar, havacılar... 9 Mart hareketi gündeme gelmişti, doğrusu biz buna karşı konumlanmış bir parti ve hareket olarak görüyorduk kendimizi.

Baykam: *Karşt mt? Peki siz böyle görüyordunuz, THKP-C' deki diğer arkadaşlarınız nastl bakıyorlardı? Mustafa Zülkadiroğlu diyor ki, "Deniz de, Mahir de 9 Mart olayının bir şekilde bilincindeydiler. 27 Mayts gibi, daha da solda olan bir askeri darbe, onların başlattığt, gösterdiği bu yoldan gelecekti. Belki bu yüzden bu politik ortama daha güvenerek girdiler ve 9 Mart'ın bir baktma içindeydiler", diye bir görüş getiriyor. Ve ayrıca THKP-C içinde Orhan Savaşçt gibi isimler var, orduyla ve 9 Mart'la bağlanttlt...*

N. Demir: Ordu içerisinde bizim bir gücümüz vardı, ama...

Baykam: *Benim söylediklerimle, sizin anlattıklarınız bir çelişki*

oluşturuyor mu? THKP-C bu çelişkiyi nasıl yaşıyordu?

N. Demir: Oluşturuyor, şu anlamda. Şimdi bunun ayrıntılı tartışmasına girmek istemiyorum. Mesela 9 Mart'la THKP-C hareketinin oluşması ve gelişmesi çakışmıyordu. Aksine ona karşı bir hareket olarak gelişti. Her ne kadar ordu içerisinde ciddi ve önemli bir gücü olmasına rağmen ona karşı bir güç olarak gelişti. Bu sadece benim açımdan geçerli değil, ben THKPC'nin kuruluş sürecinde yer aldım. Fakat dediğim gibi, biz yakalandıktan sonra, birçok arkadaşımız öldü, mahkemelere çıktığımızda yaptığımız savunma, âdeta 9 Mart çizgisiyle sınırlandı. Bu hep bizde rahatsızlık yaratan unsur oldu.

İ. Demir: THKP-C, 9 Mart'ı asla olduğu gibi kabul etmiş bir hareket değil. O dönemde bizim 2. Ulusal Kurtuluş Savaşı sloganıyla ilişkimizi ben şöyle tanımlıyorum. Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın eskiyi yıkan ve başkaldırı hakkını tanıyan yanıyla özdeşleştiriyorduk kendimizi. Buna karşılık 1. Kurtuluş Savaşının kurucu aydınlarıyla asla özdeşleştirmiyorduk. Yani THKP-C, 68'le başlayıp THKP-C'ye kadar giden süreçte insanlar kendilerini Türkiye'de işçileri, köylüleri adam edecek bir kuşak olarak görmüyorlardı. Tam tersine onlarla özdeşleşmeye çalışan bir kuşak olarak görüyorlardı, bunu yaşıyorlardı. Mesela benim 69'da 70'te 15-16 Haziran öncesinde öğrenci hareketi içinde coplanmanın dışında polisle yüz yüze gelmem hep fabrika önlerinde olmuştur. Herhalde Necmi için de bu geçerlidir. Fabrikaların önünde bildiri dağıtmaktan, fabrika işgallerine destek vermeye kadar sürekli işçilere gitme isteğindeydik. Sungurlar grevi, işgali unutulmaz bir andır bizim için. İşçiler içerdeydi, Sungurlar kapıları kaynaklanmıştı. İşgali sürdürüyorlar. Polis gelmiş, yatıştırmaya çalışıyor, işgalin kırılması için hoparlörle işçilere sesleniyorlar. Biz Sungurlar fabrikasının arkasındaki tepede toplanmış, ateş yakmıştık. Oradan slogan atıyorduk. İşçiler bize cevap veriyorlardı, biz de işçilere... İşçileri bastırmaya, işgali kırmaya çalışan polis yetkililerinin sesini bastırıyorduk o tepelerden... Demirdöküm bir başka öyle eylemdi, ben katılmamıştım ona. Mesela Horoz Çivi Fabrikasındaki işgali hatırlarım, ilk katıldığım işgaldir. Orada beni polis almaya kalktı ve kadınlar çembere alarak oradan kaçırdılar, evlerine gittik oturduk. Günlük yaşanımız fabrikalarda geçerdi. Biz aydınlanmacı kuşaktan kopmuştuk. 68'le beraber aydınlanmacı kuşaktan, halkın öğretmeni olmaktan vazgeçmek anlamında kopmuştuk. Kendimizi halkla özdeşleştirmeye çalışıyorduk. Ne ölçüde halktık, ne ölçüde elit değildik, o ayrı bir konu. Elittik tabii. O

dönemde üniversite öğrencisi olmak, belli ölçüde elit olmak anlamına geliyordu gene de... Ama biz kaderimizi halkı eğitmek üzerine değil, halkla birlikte, halkın yapacağı bir devrimin başlatıcıları olmak üzerine kurmuştuk. Burada 2. Kurtuluş Savaşı derken, 1. Kurtuluş Savaşı'ndan temelde ayrılıyorduk. Bu anlamda da 9 Martçılardan farklıydık. 9 Martçılar doğruyu elinde tuttuklarını, bir silahlı mücadeleyle hemen devrim yapacaklarını düşünüyorlardı. Bizim kafanızda elimizden gelse bile böyle bir anda devrim yapma gibi bir fikir yoktu; bizim kafamızda halk savaşı vardı; işçi-köylü devrimi vardı.

***Baykam:** Sizce halk buna hazır mıydı?*

İ. Demir: Halkın hazır olacağını umuyorduk. Halkın henüz hazır olmadığını ama en büyük gücün halk olduğunu düşünüyorduk. Dolayısıyla da *öncü savaş* fikrine ulaştık. İlk kıvılcımı çakmak, halkın böylece harekete geçmesini sağlamak fikrine vardık. Ama daha sonra niye hapisanede, THKP-C'de savunmalar döneminde 9 Mart'a seslenen bir yere kaydık? Aslında 9 Martçı bir yere kaymadık biz, 9 Martçılara seslenen bir yere kaydık. Çünkü biz çizmeyi aşmıştık gerçek anlamda, THKP-C olarak eylemlerimizle... Gerçekten daha sonra, kendi yaptıklarımızdan kendimiz korkacak hale geldik. Yani gücümüzü çok aşan bir gürültü koparmıştık ve kastettiğimizden çok daha büyük bir karşıdevrim doğurmuştuk, kendi üzerimize çok büyük güçleri çekmiştik. Orada tabii kendiliğinden insiyaki müttefikleri çoğaltma endişesi doğuyor. Ve THKP-C orada o endişeyle 9 Martçılara, CHP'lilere seslendi. Milli Kurtuluşçulara seslendi. Ve halkçılığı daha az dile getirdi savunmasında...

***Baykam:** Daha "aydınlanmacı" bir savunma mı yani?*

İ. Demir: Daha aydınlanmacı bir savunma çizdi. Şunu da unutmamak gerekir ki, o savunma, sadece Nutuk kitabının verildiği bir hücrede hazırlanmıştı Mahir tarafından. Elinde günlük gazeteler dahil, hiçbir şeyin olmadığı, sadece Nutuk kitabını okuyabildiği bir yerde savunmasını hazırladı. Benim elime de hücrede sadece Kuran verilseydi, başka hiçbir şeye ulaşamasaydım ben de Kuran'a dayandırarak savunma hazırlardım, başka alternatif yok. Bunlar 25-26 yaşında gençlerdi. Benim silahla, THKP-C'yle, teorik olarak halk savaşıyla, bütünleşmem daha eski. Yani 69'da ben artık halk savaşına açılmaya başlamış, 70'te silahlı mücadelenin tek yol olduğunu düşünür hale gelmiştim. Kırlardan şehirlerin kuşatılmasıyla, kentlerde işçi sınıfı ağırlığı öncülüğü vs... Buna karşılık o dönemde, 71'in başında, Teknik

Üniversite'de bir forum olduğunu hatırlarım. Denizler ilk banka soygunlarını yapmışlardı. Fakat kimin yaptığı belli değildi deşifre etmemişlerdi kendilerini. O forumda, hatırlıyorum, kesinlikle bunun bir provokasyon olduğunu, kesinlikle Denizlerin böyle bir şey yapmayacağını düşünüyordum. Bu Ocak 1971. Oysa Nisan 1971'de THKP-C'nin içinde çalışmaya başlamıştım. Dört ay sonra 12 Mart oldu o arada, ordu müdahale etti bilmem ne... Ama bu kadar da hızlı bir süreçti. Ocak'la Nisan arasında her şey değişti.

Baykam: Peki Necmi Bey, siz "THKP-C'nin kuruluşunda bulundum" dediniz. Hedefler neydi?

N. Demir: THKP-C'yle THKO o günkü anlamda belki karşılığı olan tartışma yürütüyorlardı kendi aralarında.

Baykam: Bir rekabet var mıydı ikisi arasında?

N. Demir: Tabii. Onlar vardı o dönemde. Çok da önemli sayılıyordu. Ama bütün o tartışmaları aşan bir iki şeye değinmek istiyorum. Mesela Deniz'le "herhangi bir darbe olursa, biz buna dağdan silahlarımızla sesleniriz" diyoruz. Halbuki sonradan Deniz'i darbe yapmak isteyenlerle örtüştürmeye çalıştılar. Ya da THKP-C'yi...

Baykam: Bu silahla sesleniriz pozitif mi negatif mi?

N. Demir: Negatif. "Darbe yapıldığında, biz dağda oluruz" demek istiyorduk. THKP-C 9 Mart'ı yakından izliyordu, biliyordu, ordu içinde ilişkileri biliyordu, ama eğer 9 Mart yapılsaydı, Amerikan Elçiliği'ni ve polis merkezini basacaktı örgüt.

Baykam: Ama Kâmil Dede, "Biz 9 Mart yapılsa belli yerleri basacaktık, fakat bunu inanmadan söylüyorduk, çünkü ben Amerikan Elçiliği'nin nerede olduğunu bile bilmiyordum ve biz normalde bir yere baskın yapmadan önce uzun keşifler yapardık" diyor.

N. Demir: Onların hepsi yapılmıştır.

İ. Demir: Ben evde beklediğimi hatırlıyorum Necmi'yi...

Baykam: Belki Kâmil Dede olayın içinde tam olmadığı için mi ayrıntıları bilmiyordu?

N. Demir: O gün buna hazırlanmıştık. 9 Mart'tı, Ankara'da birçok arkadaş görev alacaktı ordu dışında, Ankara'da polis merkezini basacaktı. İstanbul'da polis merkezi ve Amerikan Başkonsolosluğu'nu basacaktık. Denizler burada farklı bir yere konuyor, ama ideolojik karmaşanın olduğundan söz edilebilir. Çok netleşmemişlikten söz edilebilir.

Baykam: İki örgüt arasında mı?

N. Demir: Hayır, genel olarak solda. Ama Deniz buna karşılık "dağdan silahla cevap vereceğiz" diyordu. Aslında THKP-C ile THKO'nun söylediği arasında çok önemli bir fark yoktu. Belki daha şehirli bir örgüttü THKP-C. THKP-C, şehir küçük burjuvazisi içerisinde uyanışa yeni katılan geniş kesimler içerisinde çok etkili oldu. Zaten onun için genişledi. Deniz Gezmiş çok karizmatik bir isim olarak çıktı, hep öyle kaldı. Buna karşılık onun geleneği çok fazla gelişemedi. THKP-C ise, o dönemlerde hiç ismi bilinmeyen kalemşör, yazar diye nitelenen birtakım insanlar tarafından kurulmuştu. Hatta, eylemlere katılmadığı için aşağılanan kesimler... Mahir dahildir buna. Ama hitap ettiği kesim açısından çok daha kapsayıcı olduğu için çok daha geniş bir örgüt olduk. Hedefleri açısından, üç aşağı beş yukarı 20 yıl sonra baktığımızda birçok ortak noktayı görebiliyoruz. Mesela Denizlerin hareketini bugün 9 Mart'la örtüştürmeye çalışmak, daha sonraki birtakım amaçlarla yapılmış bir yorum ama gerçeğe tekabül etmediğini düşünüyorum.

İ. Demir: Her halükârda yani sol içinde 9 Mart'a yakın kesimler vardı, ama THKP-C ve THKO bu cuntacılığı, darbeciliği reddeden hareketlerdir. Varlıkları onu ifade eder.

Baykam: *Yani Zülkadiroğlu'nun ve diğer birçok insanın yorumlarına katılmıyorsunuz.*

İ. Demir: Katılmıyoruz. Bunun yanında o ünlü 1970 16 Haziran'ı ve sonrasını da düşünmek gerekiyor. Dev-Genç aktif bir şekilde 15-16 Haziran'ın içinde yer almıştır. Elbette 15-16 Haziran'ın ne kışkırtıcısıdır, ne böyle bir gücü vardır Dev-Genç'in, ne de yöneticisidir. Çünkü o büyük bir kitle hareketidir. Gerçekten akıllara durgunluk verecek bir işçi hareketidir. Ama çok doğal bir şekilde içindedir, bir parçası olarak içindedir o dönem Dev-Genç. Biz de arandık nitekim 15-16 Haziran nedeniyle daha sonra. Ve 15-16 Haziran sonrasında biz İstanbul'da kaldık, arandığınız halde İstanbul'da kaldık, bir Trakya ve Marmara işçi-köylü hareketi örgütlemek üzere seferber olduk.

N. Demir: İstanbul'da olanlar ikiye ayrıldılar. Biz İstanbul'da kaldık, işçi sınıfı çalışmaları yürüttük. Ve THKP-C'de birleştik. Bir kısım arkadaşlar İstanbul'dan Ankara ODTÜ'ye gittiler. Onlar daha çok köy çalışması ve dağda mücadeleyi hedefliyorlardı. Böyle bir ayrışmayı sağlayan bir etken oldu.

Baykam: *Peki Deniz'le Mahir arasında, her ne kadar ana düşmanlar karşı tarafta belliyse de, gizli bir liderlik rekabeti var*

mıydı? Yoksa daha çok sözünü ettiğiniz ideolojik farklılık mıydı?

N. Demir: Bunun açıklanabilecek bir boyutu olduğunu sanmıyorum.

İ. Demir: Ben de... Aslında çok ilginç. Bakın bu bir gençlik hareketi. İki yıl öncesine, üç yıl öncesine kadar öğrenci olan insanların hareketi bu. Bir gençlik hareketinde de insanlar doğrudan var oluşları, doğrudan çevreleriyle çok organik ilişki içindeler. Paralel ilişkiler ise, zaman içinde ve yavaş gelişiyor. Onları örgütleyen başka bir şey yok ortada. Yani ne Sovyetler Birliği yönetiyordu insanları, ne TİP yönetebiliyor, ne şu, ne bu... Dolayısıyla da şöyle olmuştur. Ben size haritasını çizeyim. Sonradan bakınca insana çok ilginç geliyor. İstanbul'daki DÖB kanadıyla, Ankara'da ODTÜ kanadının önemli bir kısmı THKO'yu oluşturdu. Ankara'daki Siyasal kanadıyla İstanbul'daki Fikir Kulüpleri kanadının önemli bir kısmı THKP-C'yi oluşturdu. Daha sonraya, 71 sonrasına da yansıdı bu farklılıklar. O yıllardaki konumlanışlar farklı, 70'le 80 arasında farklı, Siyasal'dan THKO'ya gelenler pek azdı. Buna karşılık Siyasal kanadı ve Siyasal Basın Yayın çevresi esas olarak THKP-C'yi oluşturuyordu. Zaten THKP-C'nin TİP içinde çok yaygın bağları var. THKO'nun pek az... Bir de ordu bağları var, THKP-C'nin.

N. Demir: Mesela THKP-C'nin oluşum sürecinde Fatsa vardır, Söke vardır, İzmit vardır. Bunlar hep TİP'ten gelen unsurlar esas olarak ve Zonguldak, Karadeniz Ereğlisi var, oradaki çalışmalar, gençlik çalışmasıyla birleşti, THKP-C'de. Ve aydınlar ne olduğunu bilmeden, inanılmaz bir destek verdiler THKP-C'ye... Hakikaten kendi ufuklarını da aşan bir destek verdiler. TİP'in içini boşalttı THKP-C. Birçok aydın THKP-C'nin etrafında toplandı. Bu örgütlü bir ilişki içerisine girdiği anlamına gelmiyor tabii. Bir ilişki falan yoktu. İnanılmaz müthiş bir etki yarattı. Yılmaz Güney'den başkalarına kadar...

Baykam: Zaman içerisinde THKP-C, dediğiniz gibi özellikle 12 Mart sonrasında daha yoğun eylemlere girme sürecini yaşadı. Elrom olayı ne kadar önce planlandı? Çok mu tartışıldı? Bu eylemde amatörlük olmamasına dikkat edildiğini, bir ara ertelendiğini biliyoruz. Bu tür, bir banka soygunundan daha büyük bir eyleme girme aşamaları hangileriydi?

N. Demir: Yalnız İsrail Başkonsolosu'nun kaçırılması olayı olarak düşünülmemişti...

Baykam: *"İran ve Amerikan konsoloslarının kaçırılması da düşünülmüştü" demiştiniz.*

N. Demir: Üçünün propaganda amacıyla kaçırılıp serbest bırakılması düşünülüyordu. Ama o günün Türkiye'sinin koşulları, THKP-C'nin örgütlenme düzeyi bunların üçünün yapılmasına elvermediği gibi, kaçırılıp serbest bırakılmasının imkânını da vermedi. Bilindiği gibi 12 Mart gerçekleşmişti o dönemde. 12 Mart bir tür örtülü darbe olarak gerçekleşmişti ve hükümette iki kesim vardı. Kesimler birbirleriyle rekabet içerisinde, çok keskin bir üslup ve tavırla davranıyorlardı. Buna cevap, THKP-C'nin eylemlerini daha da sivrileştirmesi şeklinde ortaya çıktı.

Baykam: *Elrom'u kaçırma fikri kimden çıkmıştı?*

N. Demir: Bunları çok iyi bilmiyorum.

Baykam: *Elrom olayının yapılacağı gün, ani karar alındığı için siz onu kaçıracak ekibe o gün veya bir gün kala girdiniz. O nasıl oldu?*

N. Demir: Bunların çok önemli şeyler olduğunu düşünmüyorum genel olarak. Bizim kendi iç durumumuzla ilgili şeyler bunlar. Nasıl ki o eylemi gerçekleştirdiğimizde iyi örgütlü yapımız olmadığı için, kendi ilk hedefimiz çerçevesinde davranamadıysak, çok fazla saldırı vardı. Bu nedenle sonucunun ne olduğunu biliyoruz. Aynı şekilde de kendi iç örgütlülüğümüzün yapılanması uygun olmadığı için... Ben daha çok İstanbul'da çalışan bir insandım ama tecrübeli bir insandım. O gün o eylemin içinde yer almak zorunda kaldım.

İ. Demir: Şu anlamda önemli ama Necmi. 12 Mart'la baskıların artması çok şeyi değiştirdi ve hesaplanan pek çok şey gerçekleşemez hale geldi. Örneğin İstanbul'daki THKP-C'nin gerilla ekibiyle, kitle çalışması ekibinin ilişki içinde olmaması gerekiyordu. 12 Mart müdahalesiyle bunlar alt üst oldu. Dolayısıyla biz İstanbul'daki THKP-C yanlıları kitle çalışmasından hızla gerillaya destek çalışmasına kaydık. Sadece Necmi ve ben değil. Başka birçok arkadaş... Hatta senelerce sonra bir gün bir arkadaşla karşılaştık. "Biz İstanbul'da kitle çalışması yapacaktık, siz niye bu gerilla faaliyetine girdiniz, bizi yalnız bıraktınız, terk ettiniz" diye aradan 15 yıl geçtikten sonra bizden hesap sordu. 12 Mart çok şey değiştirdi. Yaşamın anlamlarını alt üst etti. Öyle küçük bir müdahale değildi, gerçi 12 Eylül anlamında bir darbe değildi, bir muhtıra darbesiydi ama toplumsal yaşamı alt üst etmişti. Ve çok net bir şekilde tüm sola karşı bir darbeydi. Açıktı mesajı.

Baykam: Peki Elrom olayı yaşanırken heyecanlı mıydınız? Her şey planladığınız gibi gitti mi? Nasıl oldu?

İ. Demir: O dönemlerde yaşadığım duyguları ben olağanüstü anlarda yaşanan duygular olarak niteleyebilirim. Yani tatmin edilemeyen, tatmin etmeye, üzerinde düşünmeye zaman olmayan, her şeyin alt üst olduğu anların duygularıydı. Nisan'da büyük listeler yayımlandı. Benim adım da geçmişti bu listelerde. Büyük tevkifatların başlamasıyla birlikte, 12 Mart'ın yüzünü gösterdiği andan itibaren yaşanan her an artık bir olağanüstü hal haline gelmişti. Dolayısıyla o anda yaşanan anların hepsi heyecan vericiydi. Hepsi alışılmışın dışındaydı, o yaşanan 1.5 ay, tümüyle alışılmışın dışındaydı. Çünkü tümüyle olağanüstü bir haldi. Bir dönem bitmişti artık, geri dönülmez bir dönem haline gelmişti. Kitle hareketi, legal çalışma, bunların önü tamamen kapanmıştı. Hiç tanımadığımız, bilmediğimiz illegal bir ruh halini yaşıyorduk. Bizim için de çok yeniydi.

Baykam: Peki o gün, dünyada yankı uyandıracak bir olaya girişeceğinizde, her şey planladığınız gibi mi gitti? Belli ki iyi hazırlanmıştı. Şoför Elrom'u bırakıp ayrıldıktan sonra evine girerken kaçırma olayını başardınız, her şey planlandığı gibi miydi?

N. Demir: Olay şu. Yani planlandığı gibi gitti desek de, demesek de bir şey değişmez. Çünkü THKP-C öyle bir genişliğe ulaşmıştı ki, bu genişlikle de hiçbir bağ yoktu. İstanbul'da üç beş evle sınırlanmıştı ilişkisi. Oysa yüzlerce ev vardı THKP-C'yle ilişki kurmaya açık. Mesela Mahir'in yakalandığı ve kaçtığı dönemden sonra, bırakalım İstanbul ve Ankara gibi büyük şehirleri, çok sayıda köy, kasaba onları alıp saklamaya hazır haldeydi. Yani 12 Mart büyük bir baskı rejimi oluşturdu, ama halkı bastıramadı ve kanımca alttan alta kaydı halk. Mahirlerin kaçtığı dönemde Anadolu'nun dört bir yanında onları saklamaya ya da onlar için bir şeyler yapmaya hazır evler, her şey vardı. Oysa biz onu gerçekleştirdiğimizde İstanbul'da beş altı tane evimiz vardı. Yani legal bir dönemden gelindiği, onunla iç içe olunduğu için gizli bir çalışmanın içerisinde ancak 3-5 ev oluşturabilmiştik. Hazırlık bundan ibaretti yani.

İ. Demir: Kurallarını bilmediğimiz, tanımadığımız bir çalışmanın içine çok hızlı girmiştik.

Baykam: 12 Mart sizi oraya getirmişti...

N. Demir: Mahirler cezaevinden kaçtıktan sonra birçok zorlukla karşı karşıya kaldık. Fakat aynı dönemde, gençlik hareketi bastırılınca

inanılmaz derecede geniş bir destekçi kesimin olduğunu sonradan çok açık olarak öğrendik. Hatta Menderesler asıldığında "Menderes ölmedi, o bir atla Yassıada'da bizim yanımıza geldi" diyen bir halk kesimi vardı. Benzer bir şey Mahirlerin öldürülmesini takip eden dönemde Türkiye'de de olmuştu. Öldüğüne inanmayan çok geniş bir kesim vardı.

Baykam: Bir efsane mi oluşmuştu hemen?

N. Demir: Tabii. Efsaneye yatkın bir halk var zaten. Ama kendisini onunla özdeşleştiren, onlara yakın ve destekçi gören, çok geniş bir kesim oluşmuştu o 72'lerde, bütün baskı rejimine rağmen ve bunlardan bizim, çok fazla haberimiz yoktu. El yordamıyla bunları hissediyorsunuz tabii. Yani hiçbir zaman Aziz Nesinlerin 1950'ler döneminde tevkif edildiklerinde, karşı karşıya kaldıkları ruh hali, sizin ruh haliniz olmuyor. Çünkü onlar çok dar bir çevrede ve hiçbir şekilde halkın desteğini göremeyecek ilişki ağı içindeler. Biz bunu çok iyi bilmiyorduk ama hissediyorduk hepimiz. Ve onu da çok uzun olmayan bir gelecekte çok açık olarak ortaya koydu insanlar. Nitekim 12 Mart sürecinin kısa sürmesinde bunun önemli bir rolü olduğunu düşünüyorum ben. 12 Mart'ı takip eden dönemde, CHP'nin patlamasında ciddi bir rolü olduğunu düşünüyorum. Nitekim şunu çok iyi hatırlıyorum. Bütün CHP kongrelerinde, Ecevit CHP Genel Başkanı olmasının koşullarını yaratan kongrelerde idamlara karşı kararlar alınmaya başladı. Bunlar 72-73 başındaki olaylar. Yani bizim ilişkimiz olmayan gelişmeler... Bütün baskılara rağmen karşı eğilimlerini ve eylemlerini ortaya koyuyorlardı insanlar o CHP kongrelerinde. Ve 73'lerden itibaren de geniş halk kesimleri bu sürecin içine çekildi. Mesela 1960'larda kamuoyu dendiğinde bu bir milyon kişi olarak anlaşılırdı belki. 1960'ların sonuna gelindiğinde bu kamuoyu genişledi. 1970'lere gelindiğinde ise, Türkiye nüfusu 45-50 milyon ise, 20-25 milyon insan... 15-20 milyonluk bir kesim "Türkiye'de kamuoyuyuz" demeye başladı. Yani "biz de varız, biz de vatandaşız "demeye başladı. Bence 60'lardan çok, 70'ler buna tekabül ediyordu.

Baykam: Hareket kitleselleşti diyorsunuz...

N. Demir: Kitleselleşmenin ötesinde bir şeye değinmek istiyorum. Herkes "biz varız" demeye başladı. "Köylü efendimizdir" dendi. 1920'lerden itibaren bu söz edilmeye başlandı, ama lafta kaldı. Geniş köylü kesimleri biz varız demeye başladılar. Dolayısıyla kamuoyu çok geniş bir kesim haline geldi. Nitekim Memduh Tağmaç'ın "sosyal

gelişme ekonomik gelişmeyi aştı" ifadesi çok yerinde bir laftır. İnanılmaz bir toplumsal katılım doğdu. Köylerde, fabrikalarda, şehirlerin değişik kesimlerinde herkes örgütlendi. 12 Mart bunları bastırıp yok edemedi. Bu örgütlenmeyi, örgütlenme imkânlarını yok edemedi. Nitekim 70 sonrası inanılmaz bir genişlikte kitle hareketleri doğdu. Mesela birçok CHP'linin Niğde Cezaevi'ne gelip "Sizin hareketler sayesinde hamle yaptık" dediklerini hatırlıyorum. Sosyalist hareketin toplumu motive eden bir yanı vardı. CHP de bundan etkilendi, sola kaydı, kendini daha netleştirdi. Bence Türkiye'nin geçirdiği önemli bir toplumsal dönüşüm, bir anlamıyla toplumsal devrim süreci oldu bu, 70'ler sonrası... Belki 60'ların sonunun kazandırdığı bir ivme bunda etkili oldu, ama geniş halk kesimleri, Kürtler buna bir başka yerden cevap verdiler, o 80 sonrasına sarktı bir yönüyle... 80'le, Memduh Tağmaç'ın 1971'deki teşhisine, saptamasına bir cevap verildi.

Baykam: 1960'ta verilmiş toplumsal haklar geri çekildi yani?

N. Demir: Bütün yapılanmaları yatay ve dikey olarak yok ettikleri bir sürece girdiler. Bunun sonuçlarının kolay kaldırılabileceğini sanmıyorum. 80'le, çok önemli bir tırpan attılar, çok önemli bir darbe vurdular. Ama 70'lerdeki o mayalanmanın çok önemli olduğunu düşünüyorum. Ve Türkiye'deki belki 1920'lerden beri girilen sürecin bir tepe noktası olduğunu düşünüyorum. Çok önemli bir sosyal uyanış olduğunu düşünüyorum. Ne kadar baskı yapılırsa yapılsın onun sonuçları mutlaka önümüzdeki dönemde, şu veya bu şekilde ortaya çıkacaktır.

İ. Demir: Ben burada bir saptama yapmak istiyorum. 27 Mayıs, Menderes'in idamı, DP'nin kapatılması, AP'yi doğurdu. Çok uzun yıllar Türkiye'de Demirel egemenliğini beraberinde getirdi. Hatta bugünkü Refah bile 27 Mayıs'ta aranabilir bakıldığında.

Baykam: Serbest Fırkada da aranabilir...

İ. Demir: Tabii, Serbest Fırkada da aranabilir. Sağ açısından bastırılmanın sonucudur bunlar. AP ve bugün Refah, FP'si bastırılmanın sonucudur. Kendini ifade etme olanaklarının yok edilme sonucudur. Böyle değerlendirirsek eğer sol açısından 12 Mart daha önceki komünistlere yönelik tevkifatlardan farklı olarak kitlesel leşmenin kapısını açmıştır. 12 Mart'tan sonra bizler yakalanıp cezaevine girdiğimizde, THKP-C davalarında yargılandığımız dönemlerde, âdeta her şey bastırılmış, bitmiş gibi bir hava yaratıldı; dönem, 72 sonu ve 73 ilkbaharıdır. Son derece koyu bir karanlığın egemen olduğu bir

dönemdir. O dönemden önce, tabii ki çok daha anlaşılır bir şey, yasal platformda kendini duyuruyor. Önce İnönü'yü deviren bir üretici kurultaylarıyla iktidara gelen bir Ecevit çıktı. Arkasından da bütün Türkiye'yi 10 yıl sarsan bir sol hareketi çıktı. Bin bir türlü örgütüyle... Bu yönüyle çok ilginç aslında THKO, THKP-C olayı... Yani 68'le başlayan kıpırdanma aslında solun Türkiye'de ilk kez kitleselleşmesi sürecini başlattı. Nasıl oldu? Yani 71'de THKP-C elbette yenildi. Bu çok açıktır. Bütün liderleri ya öldürüldü, ya hapisanelerde kaldı onlarca yıl. Doğrudan doğruya THKP-C'yi devam ettirenler de olmadı. Farklı şekillerde devam ettirdiler. Tüm bunlara rağmen, bu bir anlamda THKO için de söylenebilir, ilginç olan, asıl üstünde durulması gereken şey, THKP-C'nin nasıl olup da bu kadar büyük bir yenilgiden sonra 70'li yıllarda bu kadar kitleselleşebildiği. Burada da söz konusu olan bireyler değildir, Mahir ölmüştür, diğer birçok THKP-C lideri ölmüştür, bir kısmı başka örgütlere geçmiştir. THKO ve THKP-C'ye kadar giden 68 hareketinin kurulu düzene isyanında bir cevap aramak gerekir. Bunun ötesinde, elbette yürütülen silahlı mücadelelerin falan, bugünkü anlamda model olarak savunulacak hiçbir tarafı yoktur. Büyük bir yenilgidir. Buna herkesin cevap vermesi gerekir gerçekten. Ne oldu da bu kadar kitleselleşti?

Baykam: *Diyorsunuz ki, o geçiş döneminde engellenemeyecek, yaşanacak bir süreçti 68-72 dönemi...*

İ. Demir: Başka bir Türkiye düşlemenin, yepyeni ve insanların kendini ifade edebilecekleri, normlara uymak zorunda olmadıkları bir Türkiye düşlemenin, mümkün olduğu inancını yarattı. Bugün de FP kitleleri böyle bir inanç içinde. Her şeyi değiştirebileceklerinin coşkusu içindeler. Ben 72'de, Amasya Cezaevine gittim, köylü kadınlarla iki yıl aynı koğuşta kaldım. Açıkçası, önce nereye gittiğimi bile bilmiyordum. Bilmediğim bir dünyaydı. Orada sadece efsaneler girmişti insanların yanına. Hiç tanımıyorlardı bizi, efsaneleri tanıyorlardı. Örneğin Amasya Cezaevi'nde herkes Mahir'in kendi köyünde olduğunu, ölmediğini söylüyordu. Sol-sağ gibi kavramlar yoktu. Buna karşılık, iki üç yıl boyunca cezaevindeki nüfus sürekli değişiyordu. Daha sonra Niğde'ye geçtim, Niğde köylerinden gelen köylü kadınların aileleri ya sağcı, ya solcu olmuştu. Köylere girmişti politik mücadele.

Baykam: *12 Mart'ın belki solun kitleselleşmesine katkı yapmış olabileceği görüşünüze katılıyorum. Ama 27 Mayıs olmasaydı da, yarı legal yobazlar çetesi hence yine kendi gelişme yollarını bulurdu ve*

buluyordu.

İ. Demir: Ben 27 Mayıs olmasaydı, 12 Mart olmasaydı, 12 Eylül olmasaydı demiyorum. Bunlar geçmiş çünkü...

Baykam: 27 Mayıs, bu tepkiyi yaratmıştır diyorsunuz.

İ. Demir: Evet, ama ben şunu doğru dürüst değerlendirmemiz gerektiğini düşünüyorum. Kurtuluş Savaşı, belki yok olacak bir ülkeyi kurtardı. Ama o kurtarıcı mantığını ta 60' lara, 70'lere, 80'lere kadar devam ettirmek isteyenler, elbette hiç kurtarıcı olmadılar. Set çekici oldular. Bu 27 Mayıs'ta başladı. 12 Mart'ta ve 80'de büsbütün devam etti.

Baykam: Ama gençlik hareketi içinde de kendini kurtarıcı olarak gören bir espri vardı.

İ. Demir: Bu kurtarıcılık, 23'lerdeki 20'lerdeki kurtarıcı mantığının yansımasıydı ama gençlik hareketinin büyük devrimci potansiyeline yansıyan yönü, o kurtarıcı mantığının yeni bir dünya umududur. Yeni dünya yapıcılığıdır. Buna karşılık 23'lerdeki kurtarıcı mantığından kötü bir şekilde şöyle kopmuştur. Daha önce söyledim onu. "Köylü bizim efendimizdir" demez hiçbir zaman 68'liler, 78'liler... Onlar "işçi-köylü-halk iktidarı" der. Onlar köylüye yabancı, iktidara yabancı bir topluluk olarak efendi rolü biçmez. Onun iktidar olmasını hayal eder. Böyle büyük bir fark vardır. O farkı görmek gerekir.

Baykam: Elrom'un öldürülmesini yedi sekiz kişi oylamış. Böyle mi yapıldı? Bir kurye değişik yerlerden oylar toplamış, öldürüp mü bırakalım, serbest mi bırakalım, yoksa kaçalım mı? Değişik alternatifler varmış. Bu gerçekten böyle mi oldu?

N. Demir: Bunların hiçbir öneminin olduğunu sanmıyorum, genel olarak baktığınızda hiçbir önemi yok.

Baykam: Yapmayın, sizin tarih okuduğunuza ve okurken ayrıntılarla ilgilendiğinize eminim. Aksini söylemeyin, mesela 27 Mayıs'ta Adnan Menderes'in asılması kararında hangi subaylar son anda karar değiştirdi, hangi nedenlerle? Herkesin ilgisini çeker, çekmez mi?

N. Demir: Geneline baktığınızda bunun çok fazla önemi kalmıyor. Mesela benim açımdan hiçbir önemi yok. Genelden o günkü duruma baktığınızda, her bir bireyi şu veya bu şekilde etkileyen bir süreçtir bu. Ama genel bir müdahale var ortada. Ve buna karşı konan, birbirini takip eden tepkiler var. Ben bunun içinden bakıyorum doğrusu. O açıdan da, benimle 72-73 yılında konuşsaydınız, çok farklı şeyler söyleyebilirdim.

Baykam: O zaman detay mı anlatırdınız?

N. Demir: Tabii, olabilirdi.

İ. Demir: Detayın içinde kaybolmuştuk çünkü o zaman...

Baykam: Bende zaman makinesi de var.

İ. Demir: O, kitlesel bir örgüt yoklaması yapılarak alınmış bir karar değil, Elrom hakkında alınan karar yani. Bunu yapabilecek böyle bir örgütsel yapısı yoktur THKP-C'nin.

Baykam: Lojistiği mi yoktu?

İ. Demir: Evet. Çünkü çok hızla legalden illegale geçen, dolayısıyla kitlesel bağlarıyla, güvenlik endişesiyle ilişkisini koparmış bir hareket. Böylesine güçlü bir oylama moylama, örgüt kararı çıkartabilecek bir yapısı yoktu. Bu anlamda sorunuz anlamlı. Böyle bir oylama olmamıştır. Zonguldak' taki, İzmit'teki, Söke'deki, Fatsa'daki, Adana'daki insanlara...

Baykam: Yalnız THKP-C'nin İstanbul kanadındaki, sekiz kişi arasında yapılmış oylama...

İ. Demir: Bu yönüyle anlamlı sorunuz. Ama onun ötesinde kime soruldu, kime sorulmadı, bu örgüt içi dedikodu. Ve biz bu konuya girmek istemiyoruz.

Baykam: O detaylara çok girmeyelim diyorsunuz madem, girmeyelim. Ama birkaç değişik yorumunu okuduğum, duyduğum için... Tetiği çeken Ulaş mı?

İ. Demir: Bu da örgüt içi dedikodu.

N. Demir: Bir öneminin olduğunu sanmıyorum.

Baykam: Malûr size tetiği Ulaş'ın çektiğini söylemiş.

N. Demir: Bunların önemi yok.

İ. Demir: Bu da örgüt içi dedikodu. Bunlar tarihin sayfalarına gömülmüştür ve cevabı hiçbir şeyi aydınlatmayacak.

N. Demir: Benim açımdan da öyle; o gün ben de yapabilirdim, başkası da... Hiçbir şeyi önemsemeyen bir durumdaydık o zaman...

İ. Demir: Bir şey daha var, öldürmeye hiç hazır olmayan insanlardık aynı zamanda. Ama bunlar detay. Kim öldürdü THKP-C içinden... Herkes öldürebilirdi Elrom'u ve öldüren kişi de bundan çok büyük bir rahatsızlık duyarak yapardı. Kolaylıkla adam öldürecek hiç kimse yoktu aramızda.

N. Demir: Bakın ben o gün için, bir sürü önemli olayın içinde yer aldım. Doğru düzgün tabanca taşımadım. Ateş de etmedim. Bu, gerek olsa çekmezdim anlamına gelmez. O günün koşullarında herke-

sin ruh hali, ortaya çıkan durumları paylaşma ruh haliydi. Yoksa birilerini öldürme hali değildi. Bence en önemli boyutu bu olayın. Bu nedenle Elrom'un öldürülmesini takip eden dönemde, her ne kadar bu bir İsrail ajanı olsa bile, ki öyle görülüyordu ve çok önemliydi o dönemde, İsrail ve Filistin arasındaki o çelişmeler, çatışmalar açısından çok önemliydi, nitekim THKP-C bütün Arap ülkelerinde baş tacı edildi. Hakikaten bunun anlaşılması pek kolay değildir, ama Türkiye'den giden bir antikomünist, bir sağcı bile, toplantılarda Elrom'u öldüren ülkeden gelen kişi olarak diplomatik toplantılarda Arap ülkeleri açısından baş tacı ediliyordu. Fakat buna karşılık şunun hiçbir önemi yok. O gün için hiç kimse, birilerini öldürmeye, bir sağcı bile olsa, ona eziyet etme, böyle bir programlanma içinde değildi. Ben size burada çok ilginç bir şey söyleyeyim. Bunu hiçbir yerde söylemedim. Mesela 1970, 15-16 Haziran sonrasında mafya kaçakçılarının önemli bir miktar altınına el konmuş, kamulaştırılmıştı deyim yerindeyse... Bizden bir kişi, kendi belki kişisel çıkarları için, belki siyasi çıkarları için elinde tuttu. Mahir Çayan bu kişiye ne bir şey dedi bunun için ne de bir şey yaptı. O gün ciddi bir mali desteği yoktu THKP-C'nin. Böyle bir imkân vardı ortada. Birisinin elindeydi bu altınlar. Bundan Mahir'in haberi olduğu zaman gerek cezaevi öncesinde, gerek cezaevinde hiçbir imkânı olmadığı halde, o kişiyle hem cezaevinde kaldı, hem cezaevi öncesinde ilişkisi vardı. Bunu söyleyemedi bile ona...

İ. Demir: O, THKP-C'nin bilinen isimlerinden biri değildi. Mesele şu; bir ekip kaçakçıların altınına el koyuyor, kamulaştırıyor onun deyimiyle. Daha sonra o günün mantığı gereği, THKP-C'nin olması gerekir bu altının. Aksi takdirde bireysel eyleme dönüşür. Ancak o kişi çeşitli oyalamalarla, şurada burada deyip geciktiriyor ve vermiyor altını. Vermiyor ve cezaevinde bu kişiyle birlikte yaşıyor insanlar. Ve Mahir olsun, diğerleri olsun, kimse gidip de, o kadar utanç verici bir olay ki yaşanan, o kişiye "yahu nerede şu kamulaştırılan altınlar" diyemiyor. Bunu söylemekten hicap duyuyor insanlar. Ve sonuç olarak o çocuk o altınların içinde boğuldu, hayatı o altınlar oldu ve hiçbir zaman iflah olmadı.

Baykam: Yaşıyor mu hâlâ?

İ. Demir: Yaşıyor ve hayatı beni ilgilendirmiyor Altınlardan bir mezara gömüldü o. Çünkü o altınları kamuya vermemekle, el koymakla diri diri öldü. Hiç kimse de ne onu öldürdü, ne sorguya çekti.

Baykam: *Paylaşım nasıldı aranızda?*

İ. Demir: Hiçbir zaman filtreli sigara içmezdik, bir arkadaş içmişti de...

Baykam: *Birinci mi içerdiniz?*

N. Demir: Ben hâlâ öyle içerim.

İ. Demir: Bu parasızlıktan... Paramız yok, geçinemiyoruz.

N. Demir: Bir araba kaçırmıştık, arkasında dört beş karton 216 Samsun, o gün için çok önemliydi, bir de bir miktar viski çıktı. Bir avcının arabasıymış sanıyorum. Arabayı temizlerken bütün 216 Samsunları ve viskiyi attık. Yozlaştırıcı olduğu için içmedik. Migros kamyonlarını kaçırıp halka dağıttılar. Mesela o günlerde hiç kimse durumu müsait olsa bile filtreli sigara içmeyi düşlemiyordu. Daha yoksuldu şüphesiz. Bütün evlerden de birinci paketleri çıkıyordu. Bu nedenle de devrimcilerin evleri diyorlardı oralara...

Baykam: *Cezaevi günleriyle ilgili anılan, Mahir'le ilgililer örneğin...*

N. Demir: Mahir kaçışından çok kısa bir süre önce cezaevine bizim de bulunduğumuz yere geldi. Onu ayrı bir yerde tutmaya özen gösteriyorlardı. Çünkü asmayı düşünüyorlardı. Bu politik davalar yaptığım ettiğimle ilgili değildir zaten. Mahkemeler dışında bir şey biçimi o uygulamı sonra. Çok büyük bir basınç uyguladık biz, her mahkemede. Ayrıca ulaşabildiğimiz kadarıyla da Türkiye'deki kamuoyunu ve uluslararası kamuoyunu devreye soktuk. Bunun sonucunda kaçıştan bir ay önce falan Mahir Maltepe Cezaevi'ne geldi.

Baykam: *Tünel kazılmaya başlamıştı galiba...*

N. Demir: Çoktan başlamıştı. Yani o günün koşullarında tamamen kendi gücüne güvenerek yapılmış bir şeydir, ama kendi gücüne güven demek, destek almadığın anlamına gelmiyor. Maltepe tugayı, kendisini 1972'lerde çok net tanımlayan subaylardan oluşmuyordu. Mesela bizim Maltepe' deki cezaevinin başında bir albay vardı galiba. O bize karşı bir şey söyleyemiyordu. Astsubaylar bir şey yapamıyordu. Çünkü onlar kendilerini tanımlayabilecek bir konumda değildi. Bizim karşımızda net bir pozisyonları yoktu. 72'lerde böyleydi.

Baykam: *Mahirlerin kaçışıyla ilgili birkaç söylenti var. Bir tanesi, "Mahir'i orada yargılasalar asamayacaklardı. Mahir'in kaçırılmasına neredeyse yardım edildi içerden ki, vurulsun diye... Kaçırtılıp infaz edildi" diye bir teori var. Bir başka teori de Mahir'in yaralı yakalandığı zaman Hüseyin Cevahir ölüyor. Kendisi yaralı yakalanı-*

yor. İntihar etmeye çalıştı, fakat kalbine ateş edemedi, ölmedi. Bunun Mahir'de bir eziklik yarattığı, daha sonra Kızıldere'ye sanki ölmeye gittiği filan gibi düşünceler var.

İ. Demir: Ben burada bir şey söylemek istiyorum. Bir provokasyon teorisi var. Çok yaygın bir teori. Her şey aslında büyük güçlerin provokasyonudur anlayışı. Bu çok yaygın bir anlayış.

***Baykam:** Bugün de yaygın, ne olursa olsun Amerika yaptı dendiği gibi...*

İ. Demir: Ya Amerika yapar, ya Rusya yapar, ya şu yapar, ya bu yapar. Örneğin, Beyazıt Kulesi'ne çekilen kızıl bayraktan söz etmek istiyorum, 68'de. Ecevit yıllarca bunu bir provokasyon olarak ilan etti. Ben hapisteydim ve deli oluyordum, çıldırıyordum, hapisaneden duyuramıyorsunuz da sesinizi. Oysa biz asmıştık bu kızıl bayrağı Beyazıt Kulesi'ne... Kızıl bayrak falan da değildi, üzerinde Vedat Demircioğlu'nun resmi olan kırmızı bir flamaydı. Bu, Osman Saffet Arolat'ın fikriydi. Bugün gazeteci olan Osman Saffet Arolat'la ben çıktık, kumaşını aldık, ben diktirttim. Necmi, Osman falan beraber astılar.

***Baykam:** Ama buna provokasyon dendi...*

İ. Demir: Senelerce bu provokasyon lafı devam etti, ama bence Mahir'i kesinlikle idam edeceklerdi. Sadece Mahir'i değil, Ulaş'ı da. Bir kişiyi daha yanlarına katma ihtimali yüksekti, bu kişinin kim olduğu belli değildi. Hatta bu nedenle daha sonra bizim davada Mahirler kaçtıktan sonra üç kişiyi idama mahkûm ettiler. "Üç kişiyi kaçırdınız, onların yerine onları koyuyoruz" dediler sanki. Böyleydi olaylar. Gerçekten Necmi'nin dediği gibi biz söylüyorduk orada, genç insanlardık, 25 yaşında insanlardık, sloganlarla söylüyorduk bunları, ama söylediklerimiz gerçeklere tekabül ediyordu. Diyorduk ki burada siz bizi yargılamıyorsunuz, kararlar çoktan verildi, bu büyük bir tiyatro gösterisidir yaşanan. Ve gerçekten öyleydi. Kemiklerimize kadar bu yargılamanın bir tiyatro olduğunu hep hissettik.

***Baykam:** Yani sizce bilerek kaçırılmadı Mahirler?*

İ. Demir: Hiç ilgisi yok.

N. Demir: Tabii tabii, hiç ilgisi yok. Ben bir başka boyutunu söyleyeyim. 12 Mart'ın gerçekleşme şekli nedeniyle topluma tümüyle nüfuz edecek bir tahakküm imkânı bile yoktu. Buna karşılık, bu tahakkümü kuramadıkları için çok çığırtkan bir şekilde bağırıyor çağırıyorlardı. 12 Eylül'de kullanmadıkları bir üslup kullanıyorlardı. 12 Eylülde

çok daha hegemonist bir pozisyonları olduğu için; âdeta bir problem çözer gibi konuşuyorlardı. 12 Mart'ta ise bunlara uzayda bile yer yoktu falan diye, bir üslup benimsemişlerdi. Adalet Bakanı falan böyle konuşuyordu. Hegemonik bir pozisyon kuramadılar. Mesela Maltepe Cezaevi de o dönemde çok fazla nüfuz edebildikleri bir yer değildi. THKP-C'nin yaygın ilişkileri nedeniyle cezaevine kadar ulaşabilecek ordu vesaire bağlantıları vardı. Ama buna karşılık halk içinde çok yaygın örgütlenmesi olan bir şey olmadığı için kaçtıktan sonra ne yapabileceklerini, nerelere yerleşebileceklerini çok fazla bilmiyorduk biz o gün. O nedenle cezaevinden beş kişi çıktı. 30-40 kişi de çıkabilirdi. Mesela ben dışarda bütün gidilecek yerleri bilen kişi olarak hapiste kaldım o dönemde. Pek de istemedim belki İlkay içerideyken içimden gelmedi. İdamını düşündükleri isimleri daraltırken şu kıstaslar da önemli oluyor: İdam edeceklerinin sayısına halkın tepkisi.

Baykam: *Yani bu yüzden mi üçe üç teorisi devreye sokuldu? Deniz ve iki arkadaşı duruşmaya geldiklerinde özellikle fotoğrafları çekiliyordu da... Üçe üç teorisine mi inanıyorsunuz?*

N. Demir: Tabii. Bunlar çok önemli. Mesela Mahirler kaçtıktan sonra bizi hücreye koydular. Biz üç ay, idam sehpasının altında yaşadık orada. Yaptığımızla bağlantılı değildi bu. İki üç kişiyi öldürürlerdi orada kesin. Ama çok yaygınlaştıramazlardı. Mahirlerin Kızıldere'de öldürülmesinden sonra bizim için idam söz konusu değildi. Cezaevinde, başımıza her an bir şey gelebilirdi ama idam söz konusu değildi.

Baykam: *Niye? Çünkü o davada ölecekler öldü diye mi?*

N. Demir: Tabii, öldürüldü. Türkiye'de, bazı şeylerin karşılığı vardır. İdamlara halkın tepkisi oluştuğu için, yaygınlaştıramazlar, hiç kimse yapamaz bunu. Ama bir ölçüde de, kısasa kısas uygulandı.

Baykam: *Ders vermek niyetiyle...*

N. Demir: Tabii. Denizlerin asılması yetmedi. Sonrasında da özellikle bu kaçış bir meydan okuma olarak algılandı. Karşılığında mutlaka birilerini idam edeceklerdi. Mahirleri şu veya bu şekilde yakalayamasalardı, karşılığında birilerini daha idam edeceklerdi.

Baykam: *Maltepe'den de mi?*

N. Demir: Tabii.

Baykam: *Farz edelim, onlar Fransa'ya kaçsaydı...*

N. Demir: Biz, idam tehdidi altında üç ay civarında yaşadık. Sayısı şartlara göre değişir. Ama bunu mutlaka şu veya bu şekilde

yaparlardı. Böyle bir kısasa kısas mantığı geçerlidir. Ne yazık ki ben şu anda hayatta oluşumu Mahirlerin Kızıldere'de öldürülmesine borçluyum diyorum. Yani Türkiye devletinin mantığı açısından kesin olarak bu böyle. Ve 10 kişiye ulaşınca orada öldürülenler...

Baykam: Bu kadarı yeterli mi dediler?

N. **Demir:** Daha sonra yumuşamaya yol açan bir süreci yaratıyor bu.

Baykam: Anladım. Mahkemede savcının Mahir'e, "Sen gerçekten intihar etmek isteseydin, kurşunu beynine sıkardın, ateş edemedin" demesiyle, "arkadaşı ölmüşken Mahir kendisine yediremedi, o yüzden Kızıldere hareketinin bir mantığı yoktu ve intihar eylemiydi" gibi yaklaşımlar var, ne diyorsunuz?

N. **Demir:** Bunların açıklanabilir bir boyutu olduğunu düşünüyorum. O gün kim çıkarsa çıksın o cezaevinden, üç aşağı beş yukarı benzer şeyleri yapardı. Ya da o gün kim savcı olursa olsun benzer şeyleri söylerdi. Nitekim 1971 mahkemelerinde bazı savcılar ve bazı hâkimler birçok şeye itiraz ettiler. Mesela Saydam Erdok, tanırsınız, ressam Neşe Erdok onun eşidir, 1971 sıkıyönetim savcısıydı... 141'in anayasaya aykırı olduğunu savundu ve Anayasa Mahkemesi'ne başvurdu o dönemde... Saydam Erdok savcı mı, hakim mi, orada yanılabilirim. Ama 1 no'lu sıkıyönetim mahkemesini lağvettiler o gün. Bütün hakimleriyle farklı bir yerde duruyordu çünkü.

Baykam: Yani "sen 12 Mart'a nasıl başkaldırırsın bu yargı sisteminde" gibi bir tavırdı, öyle mi?

N. **Demir:** Tabii tabii. Lağvettiler. Bence 12 Mart'ın deyim yerindeyse gardını dağıtan önemli bir etken oldu o. Mahkeme her tür şeyde direndi. İzmir'de de vardı bu, 12 Mart'ta... Birçok mahkemede vardı. Hâkimler ve savcılar direndiler. Bunları sıkıyönetim komutanlığı lağvetti. Ama sonucu 12 Mart'ın her şeyiyle yok olmasına, kısa sürmesine yol açtı bence.

Baykam: Doğu Perinçek demiş ki, o günlerde, "silahlı yola girmeyelim, silahla bir yere varamayız. İşçiyi köylüyü bilinçlendirelim. Bu yöntem daha iyi." İkna için çaba göstermiş, başarıya ulaşamamış. Şimdi buraya kadar yaşanan yaşanmıştır. Öyle olmasaydı, böyle olsaydı demek zor. Acaba gençlik hareketi 69-70'te militanca, propaganda amaçlı silahlı eylemlere girişeceğine, partileşme, TİP'i yola getiremezse başka bir parti kurma gibi başka yöntemlere kaysaydı, Türkiye'nin siyasi hayatı tamamen farklı mı akardı son 25 yılda?

N. Demir: Bunları bugün tartışmanın çok anlamlı olduğunu düşünmüyorum, ama Doğu Perinçek'in böyle dediğini kim söyledi, bilemiyorum. Söke'de, hiç olmayacak bir yerde gerilla mücadelesi yapmaya kalktılar. Trajikomik bir durumla, başkalarının yaptığından çok daha komik bir durumla karşılaştılar. Hiçbir şey yapamadan yakalandılar orada. Herkes benzer bir sürecin içine girmişti o dönemde. Bunlar spekülasyon bence, tahrifat. Yeniden bir resmi tarih yazma anlayışı... Bu tarihte çok görülmüştür. Bunu Kemalistler de yaptı, Sovyetler Birliği'nde de yaptılar. Her şeyi değiştirerek yazdılar tarihi. Bunlar hiç gerçeğe tekabül etmiyor bence. Söke dağlarında gerilla mücadelesi yapmaya, hiçbir şeye tekabül etmeyen trajikomik şeyler yapmaya kalktılar.

İ. Demir: Silahlı mücadele hiçbir yerde, hiçbir zaman kendiliğinden doğmamıştır. O yıllarda küçük gruplar oluştu silahlı mücadeleden yana ve bunlar İtalya'daki Kızıl Tugaylar, Almanya'da Baader-Meinhof ve Belçika'dakine benzer örgütlerdi. Ama bunların hiçbiri de büyük etkileri olan örgütler değildi. Bilhassa İtalya'dakiler, İtalya'yı alt üst ettiler, ama Baader-Meinhof veya başkası hiç de o kadar etkili olmadı. Buna karşılık BAAS gerillalarının, İspanya'da ulaştığı gücü asla onlarla karşılaştıramazsınız. Türkiye'de bugün de eğer gençler silahlı mücadeleden başka bir çıkar yol olmadığına egemenler tarafından ikna edilirlerse, bunun başka yolu yoktur. Dünyanın hiçbir yerinde insanlar sonuna kadar yok edilmeyi, ezilmeyi kolay kolay beklemiyorlar. Bunun için çok daha büyük bir yok etme çabası gerekiyor. Bazen öylesine büyük bir yok etme gerçekleştiriyorsunuz ki apati insanlara egemen oluyor, kıpırdayamaz oluyorlar. Böyle bir şey söz konusu değil tabii, Türkiye için. 70'li yıllarda süreç bir kere silahlı mücadele yoluna girdikten sonra, dünyaçapında da bir silahlı mücadele cereyanı varken başka bir yola bunun çevrilmesi mümkün değildi, 68'den sonraki süreçte. Nitekim 74'ten sonraki süreçte de silahlı mücadele aslında kaçınılmaz değildi. Ama silahlı çatışmalara insanları bu kez farklı örgütlü güçler yine mecbur etti. Burada bu yönüyle bir şeyden söz edilebilir, devlet, halka rağmen halkın üzerinde örgütlenmiş bir güçtür. Ne kadar idealize etmeye çalışırsanız çalışın, bu böyledir. Son tahlilde devletin halkın bir kesimini kendine karşı silahlı mücadeleye sevk etme gücü vardır.

***Baykam:** Ama devlet diye soyut bir aygıt var mı? Devlet biziz...*

İ. Demir: Devlet insanlardan oluşmuyor, insanlar devletin bir

parçası oluyorlar. Kişisel var oluşları tüm anlamını yitiriyor. Bir bütün içinde eriyorlar.

Baykam: *Şimdi ÖDP iktidar olsa, bakanlıkları teslim alsa, başbakanlığı teslim alsa devleti değiştiremeyecek mi?*

İ. Demir: Şimdi benim görüşümce ÖDP iktidar olsa, önemli ölçüde halk iktidar olmuş demektir. Bir başka deyişle, hiçbir zaman böylesine güçlü, tepeden halkın üstünde bir devletle iktidar olmaz.

Baykam: *Demek ki insanlar devleti değiştirebiliyor!*

İ. Demir: İşte o zaman devlet devlet olmaktan çıkıyor belli ölçüde... "Parti olmayan parti " diyoruz, devlet olmayan devlet; şunu söylemeye çalışıyorum. Provokasyon teorilerine karşıyım. Ama bir olgu var ki, bazı dönemlerde insanları silahlı mücadeleden başka çare yoktur düşüncesine mahkûm edebilirsiniz. 71'ler böyle bir dönemdir Kaçınılmazdı, kimse kaçamamıştır bundan. Bir başka deyişle, devletin hedefi olan kimse kaçamamıştır. 70-80 arasındaki dönemde de sadece MHP'li çetelerin hedefleri olmayanlar bundan kaçabilmiştir. Kürtlerin 80'li yıllardaki kıpırdanışı da bir yok oluştan, bir apati durumundan çıkıştır. Yani Kürtlerin kıpırdanmayışı da daha az baskı olduğundan falan değildir. O baskının artık tahammül edilmez bir boyuta gelmesinden değildir. O baskıya tahammül etmeyecek güçlerin, yani ben de var olacağım diyen güçlerden kaynaklanmıştır 80'li yıllarda. Bugün de egemenler, yani güçleri ellerinde bulunduranlar isterlerse, toplumun bir kesimini isyana zorlayabilirler.

Baykam: *Örneğin Sibel Erkan veya Elrom olayı... Bunlar acaba bir yandan halkı hazır hissedip onu bilinçlendirmeye veya ayağa kaldırmaya çalışan THKP-C, THKO gibi örgütlerin kitleselleşememesine, bir antipropagandaya dönüşmedi mi? Türk halkının duygusallığının ters tepmesi açısından...*

İ. Demir: Öyle olması gerekirdi belki, ama öyle olmadı. Bunu açıklamak tarihçilerin işi. Tersi oldu. Sibel Erkan ya da Elrom olayına rağmen veya onlarla birlikte THKP-C, Mahirler yüceldi. Neden? Söylediğiniz bir anlamda doğru tabii. Beklenmedik olaylardı. Toplumun hazır olmadığını düşündüğümüz olaylardı. Biz de öyle yaşadık olayları. Ama sanırım bu toplumu oluşturduğunu düşünenlerden farklı bir kamuoyu çıktı ortaya o olaylardan sonra. Ve bu kişiler tersine sahip çıktılar. Bunu açıklamak gerekir.

Baykam: *Deniz'in, Mahir'in bugün hâlâ Türkiye'de, solda bu kadar var olmalarının arkasında bu ilginç algılamalar olmalı.*

İ. Demir: Halk sahip çıktı, bu kadar basit. Düşündüğümüzün, tahmin ettiğimizin çok ötesinde sahip çıktı.

N. Demir: Yani deyim yerindeyse, halktan insanlar, gruplar, kendi kimliğini ortaya koymak için bir vasıta yaptılar.

İ. Demir: Bizleri de o anlamda yücelttiler, kamulaştırıldık.

N. Demir: Halk bir şekilde 70'lerle birlikte devreye girdi ve bizleri de belli bir şeyin içine aldı. Yani seçilenin bu türde yaşanmasında kanımca bunun çok önemli bir etkisi var. 80'le birlikte tüm siyasi grupların felç olmasında da bunun çok önemli bir etkisi olduğunu düşünüyorum. Yani halk, demin söylemeye çalıştım onu, 20-25 milyon insan, şu veya bu şekilde devreye girdi. Bir parti kurulsaydı aynı yere oy verirdi falan demek istemiyorum kesinlikle. Hiç bununla ilgisi yok. Ama insanlar devreye girdi ve biz varız dediler bir şekilde. Bu çok önemli bir şeyi değiştirdi, 80 darbesinin çerçevesini çizen esaslı bir motif oldu.

İ. Demir: Bir başka deyişle insanlar ezildikleri için isyan etmiyorlar. İnsanlar ezilmeye karşı durmaya cesaret ettikleri zaman isyan ediyorlar ve o zaman biri cesaret etti mi, gerisi geliyor.

Baykam: *TBMM Başkan Vekili Uluç Gürkan bugün hâlâ Deniz Gezmiş'ten söz ederken büyük bir idealist, yurtseverdi diyebiliyorsa bu ilginç bir olgu...*

İ. Demir: Onu bırakın, gidin insanlarla köylerde konuşun. Yaşlılarla, orta yaşlılarla... O dönemde öyle değildi. Köylülerle bir iletişim kurabileceğimizi bile düşünemezdik o dönemde henüz...

Baykam: *Peki o iletişimi kurabileceğinizi düşünemiyorduysanız, halkın arkanızdan geleceğini, eyleminizin başarıya ulaşacağını nasıl hesaplıyordunuz?*

İ. Demir: Böyleydi, çünkü biz kendimiz için bir şey yaşamıyorduk. Biz ezilenler için harekete geçmiştik. Kendimiz de eziliyorduk. Bizi ezen üniversiteydi, ailelerimizdi, toplumdu, normlardı. Onlara karşı çıkıyorduk, ama biliyorduk ve inanıyorduk ki, gerçekten her yönüyle ezilenler bu olanağı değerlendirecek ve bir gün hayır diyecekler.

Baykam: *Madem o bilinçlenme düzeyi hazır değildi, öyle diyorsunuz, o zaman örnek olmak mı istiyordunuz?*

İ. Demir: Tabii ki... Silahlı propaganda bir yerde budur.

N. Demir: İsterseniz şöyle diyelim. 70'lerle oluşan, 69' larda başlayan süreçte... TİP'i aşan bir sosyal patlama olmuştu toplumda.

71, 12 Mart'ına rağmen bu gerçekleşti. O baskı çabaları bizleri yok edemedi ve geniş halk katmanlarına bu baskıya rağmen yayıldı. Yoksa solda bir iktidar alternatifi olamazdı, Türkiye'de sosyalizmden söz edilmiyordu. Buna karşılık gelen sosyal demokrat bir iktidar oldu... Ama tekabül ettiği kesimlerle bir ilişkisi yoktu onun da.

Baykam: Hangi ölçüde?

N. Demir: Mesela 80 öncesinde devrim durumu var tahlili yapıyordu birçok örgüt. Yoktu böyle bir şey. Toplumda genel olarak bir sosyal uyanış durumu vardı, ama buna karşılık genel örgütler yoktu ortada. Türkiye'de 70-80 arası, çok önemli bir dönemdir. Bu dönem, bir gün mutlaka şu veya bu şekilde önümüze çıkacaktır. Herkes devreye girdi bir ölçüde. Bu devlette karşılığını buldu, devleti etkiledi bir ölçüde. Çeşitli sol örgütler toplumsal uyanışla karşılaştırılamayacak kadar daraldılar. Çünkü çok bölündüler. Mesela 65'lerde TİP yüzde 3 civarında oy aldı Türkiye'de... 69'a gelindiğinde yüzde 5'e yaklaştı oyu, kısmi seçimlerde de öyle. Ama o günden sonra, yani 70'lerden sonra çok daha gelişti. Buna karşılık arkadan gelen hiçbir sol örgüt olmadı... CHP ise "toprak işleyenin su kullananın" sloganını söyleyerek iktidar oldu, onları unutarak iktidar oldu aynı zamanda.

Baykam: Ya da iktidarda unuttu, demek istiyorsunuz.

N. Demir: Yani söyleminin azaldığı bir süreçte iktidar oldu. Çok enteresandır bu. Baskı döneminde CHP kongrelerinde idamlara karşı, demin de söylediğim gibi oybirliğiyle, yer yer oy çokluğuyla genel olarak bildiriler çıkıyordu 70'lerde.

Baykam: Ne kadar hapiste kaldınız?

N. Demir: Sekiz sene...

Baykam: 71'den, 79'a kadar mı?

N. Demir: Evet.

Baykam: Siz İlkay Hanım?

İ. Demir: Sekiz. Aynı gün girdik, aynı gün çıktık."

Baykam: Bilerek mi sizi aynı gün çıkardılar?

İ. Demir: Yo, aynı davadan yargılandık, idama mahkûm olduk, sonra ikimiz de müebbete mahkûm olduk. Dolayısıyla aynı gün çıktık.

Baykam: Genel aftan yararlandınız mı?

İ. Demir: Yararlandığımız için sekiz seneye indi.

Baykam: İşkence gördünüz mü?

İ. Demir: Orada ayrılıyoruz. Ben görmedim.

N. Demir: 71'de herhalde iki üç kişi işkence gördü, onlardan biri-

yim. En ağır işkence...

Baykam: Elektrik, falaka, başka ne?

N. Demir: Esas olarak falaka.

İ. Demir: Ama ikinci şube falakası...

N. Demir: Öldüresiye bir falaka işkencesi gördüm o dönemde... Hakikaten öldürmeyi hedefleyen bir işkenceydi, gözden çıkarmışlardı. Ayaklarım patlamıştı, tırnaklarım düştü falan. Başparmağım yarılmıştı. Bir dönemde, 71 sonu, 72 başları falan başparmağım kesildi diye bir ifade kullanmıştım, onu başparmağı koptu diye anlayanlar oldu. Sonra fotoğrafını çektiler parmağımın.

Baykam: Parmağı yerinde duruyor diye mi?

N. Demir: Bununla kendilerini savundular, çok komik bir şeydi.

Baykam: Ne kadar sürdü bu işkence dönemi?

N. Demir: Bir gün içerisinde...

İ. Demir: 24 saat. Devamlı işkence...

N. Demir: 24 saat boyunca değil, 6-7 saat... Yani öldüresiye işkence ettiler. Falaka, en ağır işkencedir. Elektrik iz bırakmayan işkencedir. Falaka daha çok ikinci şubeye has bir işkencedir. Daha önce de birkaç kere gözaltında kalmıştım. İnsanların ayakları şiştiğinde bırakırlar orada. Nitekim ben işkence gördüğümde ayaklarını patladı işkenceyle. "Aa kurtardım" dedim. Baktım hiç durmuyorlar 6-7 saat...

Baykam: Ne kadar yürüyemediniz?

N. Demir: 20 gün civarında birinci şubede kaldım. Ondan sonra ağırbakım hücrelerine götürdüler beni, orada da 20 gün civarında kaldım. Baktılar ki düzelmiyor, Haydarpaşa Hastanesi'ne götürdüler. İrfan Uçar'la birlikte. İrfan Uçar da aynı işkenceleri gören kişiydi. Orada bir ay civarında kaldık. Cezaevine götürmediler yani..

Baykam: Avukatınız bu işkenceyi mahkemede gündeme getiriyor muydu?

İ. Demir: Tabii, mahkeme "işkencenin gerçeği söyletmek için mi, yoksa yalan ifade verdirmek için mi yapıldığı belli değil" demişti.

Baykam: İşkence yapıldığını kabul ediyor muydu mahkeme?

N. Demir: Dolaylı bir şekilde kabul ediyordu. İlkay'ın söylediği gibi, işkencenin gerçeği söyletmek için mi, yoksa başka bir amaçla mı yapıldığı...

Baykam: Yani gerçeği söyletmek için ise normal mi diyorlardı?

İ. Demir: Evet, o anlama geliyordu. Bizi ilgilendirmez o zaman

diyorlardı.

N. Demir: Teşhir ettik mahkemede... Hâkim böyle bir karar almaya kalktığı zaman, mahkemede ayağa kalkılır, biz hepimiz oturduk. Adam şok oldu orada. Ama böyle bir şey söyledi. Bir tür itiraftı belki onun açısından... Bu söylenmeyecek bir şeydir.

Baykam: Haberleşmeye yardımcı olan gardiyan, şu bu var mıydı o sekiz yıl boyunca? Aranızdaki görüşmeler ve haberleşmeler nasıl oluyordu?

İ. Demir: Değişik dönemlerde, değişik hapisanelerde, değişik şeyler oldu.

N. Demir: Türkiye'de böyle bir otorite hiçbir zaman kuramazlar. Mesela Mahirlerin kaçışını ve bizim gelişimizi takip eden dönemde müthiş sıkı bir cezaevi kurdular. Ama ne zaman ki Yılmaz Güney geldi oraya, bütün askerlerin tutumu değişti.

Baykam: Gevşediler mi?

N. Demir: Tabii... İnsanların, askerlerin her şeyi değişiyor. Birden, bunlara uzayda bile yer yok diyen insanların söyleminden kurtuluyor o askerler. Bambaşka bir yerden bakmaya başlıyorlar. Dolayısıyla bir otorite kurmaları zorlaşıyor.

Baykam: Yılmaz Güney dokunulmazlığı olan bir adam gibi mi geldi oraya?

N. Demir: İşkence ettiler poliste, ama cezaevinde kimse dokunamadı. Yılmaz Güney gözlerinde bir ilahtı.

Baykam: Yılmaz Güney'in evi sizce hiç mi aranmadı, yoksa öylesine mi arandı? İkisini de duydum.

N. Demir: Şimdi bakın, polis "sosyal demokrasinin gelişmesi" diye bir kitap bile bulduğunda insanları alıp götürüyordu. Bunun çok örneği var. Yılmaz Güney'in evine kim giderse gitsin, hangi otorite emir verirse versin, onun evinin aranmasının bir usulü vardır. Uygulayamazsınız karşı tarafa. Dolayısıyla ikisi de geçerlidir söylenenlerin. Halk kahramanı çünkü Yılmaz Güney.

Baykam: Deniz'in halk kahramanı görülmesiyle, Yılmaz'ınkini nasıl karşılaştırıyorsunuz?

N. Demir: Belli paralelliklerin olduğu bir gerçek. İki ayrı zeminde mücadele ediyorlardı. Yılmaz Güney de sınırı aşınca, o da karşılığını buldu.

Baykam: Tutuklanmanız nasıl oldu, 71 yılında?

İ. Demir: Bir evde saklanıyorduk. Kimin ihbar ettiğini hiçbir

zaman öğrenemedik. Aslında bizi de pek meşgul etmedi. Birisi ihbar etti, kim ettiyse. Ama bilerek özellikle bizi almak için gelmediler.

Baykam: *Arama mı yapıyorlardı?*

İ. Demir: Dört beş kişilik bir ekip geldi, kapı açıktı, kapıyı çalmak için vurduklarında, kapı açıldı. Aniden içeri girdiler.

Baykam: *Niye kapı açıktı?*

İ. Demir: Bilmiyoruz. Önem de vermiyoruz bunlara artık. Çok konuşulmuş bir konudur bizim yakalanmamız... İlyas Aydın'ın evinde saklanıyorduk. İlyas Aydın o sırada ekmek almaya çıkmıştı. Bizi ihbar ettiği falan söylendi. Ondan neyin, ne olduğunu öğrenemedi kimse, gerekli de değil.

Baykam: *İlyas Aydın'la konuştunuz mu?*

İ. Demir: Bir daha görüşmedik, yakalandık."

Baykam: *Daha sonra?*

İ. Demir: Daha sonra İlyas Aydın Filistin'de öldürüldü. Gerçekten İlyas Aydın mı ihbar etti, yoksa bir komşu mu, neyse? Rastgele birisini çıkardılar mahkemede... "Dolmuşta ben giderken yanımdakiler konuşuyordu, şüpheli birileri var yukarda diyordu" vesaire demiş. Gerçek nedir, hiçbir zaman öğrenemedik, çok da önemli değildi.

Baykam: *Acaba bilen biri işkence görüp mü söyledi?*

İ. Demir: Öyle olmadığı kesin bizim yakalanışımızın...

Baykam: *O evi bilen hiç kimse yakalanmamıştı öyle mi?*

İ. Demir: Evi bilen hiç kimse yakalanmamıştı. Daha önceki evlerimiz çıkmıştı ortaya... Kendi evimizi önceden terk etmiştik haber alıp... Ama İlyas Aydın'ın evini bilen kimse yakalanmamıştı, rastgele bir ihbardı. Çok da şaşırdı polis.

Baykam: *Elrom olayından 3-4 gün sonraydı değil mi?*

İ. Demir: Evet.

Baykam: *Elrom, kaçırılmasından sonra aynı gün mü teslim edildi Mahirlere?*

İ. Demir: Deşmeyin bunları. Anlamı yok bunların.

Baykam: *Hani şu altınların üstüne yatan eski arkadaşınız? Kıbrıs, kaçakçı, altın... Hiç içinizden o adamı bulup yakasına yapışmak geçiyor mu? Yoksa Allah cezasını versin deyip tarihe mi havale ettiniz?*

İ. Demir: Karşılaşsam alay ederim, imalı bir şekilde dalga geçerim.

Baykam: Tanır mısınız?

İ. Demir: Tabii tanırım. Çok iyi tanıdığım biri, dalga geçerim. Bana çok trajik, ilginç geliyor. Altınlara gömülmek ve onlarla hapsolmak, korkunç bir olay... Ben sekiz sene hapis yattım, ama ondan çok daha özgürdüm.

Baykam: Siz karşılaşıyor musunuz Necmi Bey?

N. Demir: Karşılaşıyorum, yok gibi davranıyorum.

Baykam: Konuşmuyor musunuz?

N. Demir: Yo konuşurum da... Bence en önemli boyutu şu olayın, hakikaten o dönemde herkes her şeyini, karşılıksız ortaya koymuş durumdaydı. Ama o dönemde böyle biri çıktı ve örgütün en önemli kişileri dahil kimse, hiçbir şey yapmadı ona. Bunu, bugün cezaevlerinde bazı infazların yapıldığı koşullarda, çok önemli bir örnek olarak görüyorum.

Baykam: Peki, 12 Mart yerine 9 Mart yaşansaydı, güya ilerici adamlar, Milli Birlikçiler bakan olacakmış, hatta rivayet şu, Deniz Gezmiş gençlikten sorumlu bakan olacakmış, böyle yakıştırmalar var. 9 Mart yaşansaydı, sizin dediklerinizin doğru olduğunu düşünürsek, THKO, THKP-C, solcu subaylar, sağcı subaylar, tam bir kaosa mı girecekti? Kimin kimden yana olduğu belli olmayan tam bir kaos mu yaşanacaktı?

N. Demir: Gerçekleşmedi ki! Bu konuda söylenecek şeyler spekülasyon düzeyinde şeyler...

Baykam: Yani gerçekten sizce Deniz dağdan kurşun mu sıkardı 9 Mart'ta?

N. Demir: Öyle olurdu.

İ. Demir: Tabii biz de kurşuna hedef olurduk.

N. Demir: Hepimiz 9 Marta karşı çıkardık.

Baykam: Yani siz THKP-C ile 9 Mart'ı aynı benzer hedeflerde ilişkide tutan teoriye kattılmıyorsunuz?

N. Demir: Hayır kesinlikle. Bunlar tamamen spekülasyon. Tam aksine, onlarla şu veya bu ölçüde dirsek teması içinde olanların yorumudur bu bence. Doğrusu bunun, bu görüşmede yer almasını çok önemli buluyorum.

Baykam: Bugüne kadar hiçbir yerde anlatmadığınız sır veya özel bir şey, var mı?

İ. Demir: Tanrıdan 15 yaşımda vazgeçtim. Çok acı çektim. Ve Tanrı'nın olmadığını fark ettiğim bir gün, yine elimde çanta eve geli-

yordum, bir tarladan geçiyordum. Gökyüzüne baktım ve çok yalnız olduğumu hissettim, ağladım. Atatürk'ten vazgeçmem çok daha kolay oldu. Ne zaman vazgeçtiğimi hatırlamıyorum bile. Hiç üzerimde bir etki bırakmamıştı.

Baykam: *Demek ki onun sayesinde politika yaptığınızı, başı açık gezdiğinizi, âşık olduğunuzu, kimliğinizi bulduğunuzu da unutmuşsunuz.*

İ. Demir: Eh o da benim oportünist yanım olsun.

Baykam: *Bu kadar uzun bir yolu birlikte almanızın, çok büyük bir güzelliği var. Sizi kutlamam gerek...*

Gökalp Eren

Baykam: *Sayın Gökalp Eren, 1968'de kaç yaşındaydınız? Ailenizin konumu nasıldı? Arkadaşlarınız kimlerdi? Üniversiteye başlamanız nasıl oldu? Lise döneminiz nasıl geçmişti? 27 Mayıs'ı nasıl algılamıştınız?*

Eren: 1968'de 19 yaşındaydım. İTÜ'de öğrenciydim. Maden Fakültesi'ndeydim. Üniversitede üçüncü yılımdı. 65 yılında girdim. 1949 doğumluyum. 60 ihtilalini ortaokulda karşıladık. Öğretmen çocukları olduğumuz için, genellikle öğretmenlerin 1950'yle başlayan DP diktatörlüğüne karşı aldıkları ciddi tedbirlerin izlerini taşıdık hep. Çevremizde sürülen öğretmenlerden, onların çocuklarından, yani arkadaşlarımızdan bize kalan anılarla başlayan bir dönem. Bir de yine

durup baktığımızda gözümüze batan, DP döneminde türeyen zenginler...

Baykam: *Her mahallenin zenginleri...*

Eren: Milyonerleri, diye tabir edilenlerle ilgili anılar var aklımda.Tabii bütün bu olay küçük bir kasabada geçince, her şey çok daha köşeli olarak hatırda kalabiliyor. Belki detaylar arasında insan bazı şeyleri kaybedebiliyor, ama çocukluğum kasabada, Şebinkarahisar'da geçti. Lise sona kadar orada okudum.

Baykam: *Babanız 27 Mayıs'ı sevinçle karşılayanlardan biri miydi?*

Eren: Ailem CHP'yi destekleyen, Kemalist bir yapıdaydı. Büyüklerin dini görevlerini yerine getirdiği bir aile olmakla beraber, bize bir zorlama olmadı. O konuda tamamen özgürdük. Kendi seçeneklerimizi kullanabilme, tartışabilme imkânımız vardı. Gazeteleri, köşe yazarlarını okumayı öğrettiler.

Baykam: *Çetin Altan'ı mı okuyordunuz?*

Eren: Çetin Altan, daha çok İlhan Selçuk, Nadir Nadi, Yunus Nadi, Doğan Nadi'nin fıkraları... 50'li yıllardan itibaren Hayat mecmuası, mizah dergisi olarak Akbaba, gazete olarak genellikle Cumhuriyet, onun dışında Ulus, daha evvel Yeni Hayat varmış, o bizim okuma yazma bilmediğimiz dönemdeydi. Sonra Milliyet gibi gazetelerle devam ediyor. Şimdi bizim bunun dışında küçük bir kasaba olmasına rağmen genişçe bir kütüphanemiz vardı. Bu kütüphanede klasiklerle tanıştık. Rus klasikleri... Özellikle Milli Eğitim Bakanlığı çevirilerinin, Hasan Âli Yücel döneminden başlayan, çevirilerin büyük bir kısmını görme, tamamını okuyamazsak da onlarla tanışma, onlar üzerine konuşabilme fırsatı yarattı bizde. Böylece etrafımızda geleneksel okuma, geleneksel öngörüler dışında farklı şeylerin olduğunu küçük yaşlarda öğrendik. Tabii 60'lar tam bizim yetişme çağımıza denk geldiği için, biz şanslıydık. Bir fikir fırtınası vardı. İlk başlarda devletsel ideoloji veya gericilik diye tarif edilen muhafazakâr kesim, bu fırtına karşısında fazla tutunamadı. Yani şöyle yorumlarsak, o dönemde, 60 hareketiyle birlikte belli bentler yıkılmıştı ve onun arkasındaki potansiyelin yolu açılmıştı. Örneğin biz lisedeyken, radyo konuşmalarından TİP'e ilgi duymaya başladık. Yön dergisi, iki üç tane geliyordu, okuyabiliyorduk. Bunlar bizim küçük dünyamızın dışında ciddi fırtınalar koptuğunu gösteriyordu. Tabii herkes şanslıydı diyemiyorum, çünkü daha tutucu ailelerde yetişen arkadaşlarımız, o dönemde

milliyetçi, ırkçı yönlere saptı. Onların da önü açılmıştı gördüğüm kadarıyla... Alpaslan Türkeş'in 60'taki yeri, daha sonra 14'lerle yurtdışına çıkartılması ve benzeri nedenlerle biraz da karizmatik bir şey yaratıldı. Onun getirdiği bir özellikle de, öne çıktı. Biz onlar arasında biraz farklı bir yol seçtik. Genellikle bir iki dönem, aynı çevrede yetişmiş arkadaşlar arasında farklı bir seçimimiz oldu.

Baykam: *Siz, 1965'ten başlayarak, CHP'nin ortanın solu sloganlarının, TİP'in öne çıktığı, 1961 Anayasası'yla gittikçe gelişen Türk solunun, 68 rüzgârının, Che Guevara'nın üniversiteliler üzerindeki etkisinin, onun ölümünün ve ölümünden sonra efsaneleşen imajının, bilincinde bir öğrenciydiniz. Dünyada kimi çalkantılar yaşanırken, üniversitede bu havayı nasıl teneffüs ediyordunuz? Üniversiteli gençliğin CHP'den kopuşu nasıl başladı?*

Eren: Sınıf arkadaşlarımdan birkaç yaş daha gençtim. Çok açık bir rüzgâr vardı. Bir TİP var, bir Yön dergisi çıkıyor, gazetelerde ilginç makaleler var. CHP'nin dışında bir rüzgâr esiyor ve bu radikal görüşler bizi çekiyor. Fakat CHP' li olduğumuzu hatırlıyoruz, önce aile çevremizde bunu tartışmaya başlıyoruz. O zamanlar bir başka tarafı destekleme, günümüzdeki gibi, akşamdan sabaha olacak bir şey değil. 65'te, TİP'li olduğum veya desteklediğim, bütünüyle onun görüşlerini benimsemiştim, diyemediğim bir dönem. Birçok arkadaşım da böyle... Tabii ki, bizden önce TİP içerisinde yer alan birçok genç vardı. Ciddi bir kadrolaşmaya girişmişti birçok arkadaşımız... 65 seçimleri öncesi Taksim mitingine katıldım, CHP mitingine katıldım. Saraçhane'de bir mitinge katıldım, TİP'in mitingi Taksim'deydi diye hatırlıyorum, ki bu mitinglerle, bu gösterilerle bir yerlere varma çabası vardı. Çünkü çok canlı olduğunu fark ediyorsun. Teknik Üniversite sınavlarına gireceğim ona hazırlanıyorum, bir yandan da ciddi bir değişimin başladığını görüyorum. Onun içerisinde genç bir insan olarak yer almaya çalışıyoruz. Üniversiteye girdiğimiz anda bu tartışmalar, bu heyecan süratle kendini yaşatıyor. Nasıl? CHP saflarında veya onu destekleyen gençler gibi görünen geniş bir üniversite kitlesi birçok olayı tartışıyor. Nedir bunlar o zaman? Milli petrol söz konusu...

Baykam: *Muammer Aksoy'un gündeme getirdiği olay...*

Eren: Ahmet Topaloğlu... Galiba eski Petrol Ofisi Genel Müdürü... Bu konuda çıkan bir dizi makale... Onların üzerinde üniversitede başlayan tartışmalar. Ayrıca Kıbrıs olaylarının etkisi, ciddi

olarak ABD'nin etkisi, kaç yılıydı hatırlayamıyorum, ama 65 öncesiydi, İnönü'nün Johnson'a yazdığı mektubunu ilan etmiş olması...

Baykam: *Yeni bir dünya kurulur, Türkiye gün gelir o dünyada yerini alır...*

Eren: Hakikatten yeni bir dünya kurulur ve Türkiye de bunda yerini alır, demesi bu büyük bir cesaretti gençliğe... Esaret altında yaşamak istemeyen bir toplumu ifade ediyordu...

Baykam: *61 çizgisine uygun bir söylem...*

Eren: Evet. Mesela toprak reformu, o sıralarda başlayan sendikal hareketler, DİSK'in kuruluşuna kadar birkaç ciddi grev, onlarla ilişkiler... TİP... Emekçi hareketin sorunlarının basık bir aynası, onu entelektüellere ulaştırması; bu ciddi bir tartışmaydı. Bunları sorun etme ve o sorunlarla birleşme unsurunu tartışma... Bir de, üniversitenin kendi içinde sorunları tartışılır hale geldi. Çünkü kendi sorunlarına cevap veren veya onları sistematize etmeye başlayan bir üniversite gençliği oluşmaya başlamıştı. Başlangıçta, küçük üniversite sorunları hemen forumlar haline dönüştü. Küçük forumlar ama yani sınıflar bazında, fakülteler bazında ve buralarda öğretim üyeleri katılıyor, tartışılıyor. Bu tartışmalarla beraber 68'in mayalandığını görüyoruz. 67'deki Arap-İsrail savaşı çok ciddi olarak patladı. Tabii daha önce Vietnam Savaşına basının daha fazla yer vermesi, ABD'nin müdahalesi, Vietnamlıların direnişi ciddi bir şeydi. Bir yandan da, gözümüz kulağımız Çin'de, ne oluyor? Çin nasıl gelişiyor. Çin, yoksulluğun göbeğinde bir köylü ülkesi... Orada bir devrim oluyor, bağımsızlığına kavuşuyor, bir atılım içerisinde.. Bu gelişimler bizim için çok önemli. Sovyetlerin savaş sonrası aldığı veya geldiği yer, geldiği pozisyonlar bizim için önemliydi. Bir yandan sosyalizm tartışmaları başlıyordu. O tartışmaları uluslararası yayınlardan çevirilerle izleyebiliyoruz. Marks'ın klasiklerini okuyabiliyoruz ve artık sosyalizm saflarında yer almayı başladığımızı söyleyebilirim 60'lı yıllara gelindiğinde... Bunda en büyük pay, AP dönemi ve iktidarının, onun uygulamalarının tamamen geçmiş beş yılın restorasyonuna, onun tasfiyesine, intikamcılık ve benzeri noktalarda ipin ucunu kaçırmasındadır. Kendisine her türlü tarikattan, ki o dönem ilk defa karşılaştığım bir olaydı, Nurcular ve Nakşilerden ciddi destek alıyordu. Az da olsa, Nurcu ve Nakşi olaylarını hayatımda ilk defa üniversitede gördüm. Böyle tarikatlar var ve bunlar organize bir şeyler yapıyorlar. Bu tür çatışmalar içerisinde biz, 67'nin alev alev yanan dünyasında antiemperyalist kavganın içinde

bulduk kendimizi ve sosyalist hareketin tartışmalarım yaşamaya başladık. En hızlı öğrenme çağımızdı, en hızlı karar verme, yapmak istediklerimizi veya taleplerimize yeniden bir çekidüzen verme çağımızdı 68 ve 69'un başları...

Baykam: *CHP'yle kopuş, TİP'e yakınlaşma...*

Eren: Bu süreçtir.

Baykam: *O güne kadar İnönü ortanın solu çizgisindeydi, Söylemleri neden gençlikten uzaklaştı? Neden yetersiz kaldı?*

Eren: TİP'in ortaya çıkışıyla orada yükselen bir halk hareketi, talepler, sendikal hareketler, TİP'li sendikacıların aydınlarla birleşmesiyle oluşan sendikal hareketteki kaynaşma, bize siyasetin sadece aydınlar tarafından yapılan bir şey olmadığını, bunun kitleselleşebileceğini, kitlelerin de seçimler dışında bir şeyler yapabileceğini örnekleriyle gösterdi. Ecevit ve çevresindekilerin söylemleri karşısında Turan Feyzioğlu'nun çıkışı bizde çok ciddi bir tepki yarattı. Biz kendimizi Kemalist, Atatürkçü gençler olarak tanımlıyoruz ama bunun dondurulmaması gerektiğini, sürekli devrim olduğunu ve bunun gelişmesi gerektiğini düşünüyorduk. CHP içinden Turhan Feyzioğlu grubu Güven Partisi olarak ayrıldı. Yön grubu Avcıoğlu, İlhan Selçuk filan, bunlar CHP ile buna rağmen hiç örtüşemedi. Bu nedenle CHP gençlikte kan kaybetti. Sonunda benim görebildiğim, daha tutucu, düzenden umutlu, onun içerisinde yer alma özlemi taşıyan, ama sağcı, ırkçı, dinci olmayan gençler, CHP içinde kaldı. Bunlar reformcu çerçeve içinde kalıp okul devresini kazasız belasız atlatmak isteyen gençlerdi. Şimdi biz onlarla o dönemde kısa bir süre karşı karşıya geldik.

Baykam: *Yani sosyal demokrat Atatürkçü gençlerle, sosyalist gençlerin ayrışması...*

Eren: Evet. Bu ayrışmanın derin yaşandığı bazı fakültelerde, bazı birimlerde bu ciddi bir kopukluğu getirdi. Bu bir cephe hareketiydi aslında. Buradaki kopuşma, Cumhuriyetin sürekli devrim geleneğinden kopup tamamen onun dışında, bağımsız bir, sosyalist devrim perspektifiyle ortaya çıkan, daha çok da o zaman TİP'in demokratik devrim, sosyalist devrim tartışmalarıyla kendi gençliğini ayrıştırmaya çalışma çabalarının da etkisiyle, kopukluğun derinleştiği yerlerde, kitle hareketi zarar gördü. Teknik Üniversite örneği yaşandı. Biz gençler, hep anayasaya atıfta bulunuyorduk, çünkü mevcut düzenden daha ilerideydi. Herkese eşit yönetim hakkı, sağlık hizmetinin sosyalleştirilmesi gibi talepler zinciri vardı. Sonunda büyük bir kitlesel destek

sağlandı ve Kasım 67'de Ankara'ya kadar yüründü, yollarda mitingler yapıldı. Bu yürüyüş sırasında üniversitede de sürekli forumlar, bildiriler, toplantılarla geniş öğrenci kitlesi bilgilendirildi. Ne yapıyoruz, ne yapmak istiyoruz, talebimiz nedir? Benim yaşadığım bu süreç, içimde bir kabuk çatlattı. Tabii bu arada Komer olayı Yeşilköy'deki baskın var. Milli Eğitim Bakanı'nın İstanbul Üniversitesi konferans salonunda yuhalanması... O sırada tutuklanmalarla polis de sertleşiyor gittikçe... Ama olay kitleselleşti. Artık bir küçük grubun fevri hareketi olmaktan çıktı, gençliğin hareketi haline geldi. Gençliğin kendi örgütleri var ve bütün bunlar bir disiplin içinde yürüyor. Öğrenci Birliği'ne önergeler veriyoruz, fikir kulübü olayını tartışıyoruz. Diğer fikir kulübü karşı ve kendi açısından tartışıyor. Sınıf temsilcileri var, sınıf temsilcileri sınıfını topluyor. Bir öneri geldiği zaman, yukardan aşağıya örgütlü mekanizma, aşağıdan yukarıya fikirlerini götürüyor. Yönetimlerde, o görüşler raporlar haline getiriliyor. Yazışmalarla, toplantılar yapılıyor. Üniversite bu toplantılara izin vermek durumunda kalıyor. Çünkü, hepsinin muhatabı var. Ülke çapında federasyon. Aşağıya doğru indikçe öğrenci birlikleri ve talebe içinde örgütlenmiş bir üniversite kitlesi ve itibarı, onların meşru örgütlerinin üniversite tarafından kazanılmış destekleri var. Bu organizasyon içerisinde oldukça yaygın kitleselleşme olayın bir yanı... İkinci yanı, meşruluk. Üçüncü yanı da, meşruluk temelini kaybetmeme kaygısı. Çünkü elinde kendi organizasyonları var. Örgütlerinde, tartışabiliyor. Örgütlerinde, yönetim değiştirme şansı var. Örgütlerin kongresi normal süreçler içerisinde yapılabiliyor. Ve burada seçilen insanlar kendi dışındaki değerle birlikte çalışabilme ortamını yok etmiyor, çünkü genel kurulu, kolları veya komisyonlarda bu çalışmalar yürüyebiliyor. Bunu şunun için biraz genişçe anlattım. Bugünlere döndüğümüzde, yani 96'ların sonuna doğru baktığımızda, 20 yıldır bundan mahrum gençlik... Bu durumda, 71 diye alırsak, bu türlü bir organizasyondan, 25 yıldır mahrum, 25 yıldır yasaklanmış.

Baykam: *Yani özerk, kitlesel, bağımsız, ilerici, disiplinli gençlik hareketi... Ve yasal.*

Eren: Evet. Bir de bunu ortadan kaldırma çabaları, hareketi yeraltına, meşruluk temelinin dışına itme, demokratik olanaklardan yararlanmasını ortadan kaldırma olayı var. Bu bilinçli bir olaydır... 65-66'larda birlikte gelişen demokratik öğrenci hareketi ve demokratik talepler, toplumun diğer kesimleriyle de birleşerek devam ettiği için

tehlike yarattı. Buna karşı o dönemde birkaç argüman kullanıldı. Bu argümanların birincisi, bugüne kadar uzanan ülkücü hareket organizasyonu... Gayet masum; komando kampları... Nedense ismi, komando kampı! Ülkücü kampı, gençlik kampı gibi değil. Adıyla saldırganlığı ifade eden, sivil gençleri komando potansiyeline aktaran... Şiddeti hazırlayan, yakın dövüş ve silah eğitimi, askeri disiplin verdikleri bir ortam...

Baykam: *Tabii, karşılarında bir de düşman üretilmesi lazım.*

Eren: Düşman hazır zaten. Düşmanı 45'lerden beri organize olarak, 2. Dünya savaşın bitimiyle beraber üretilmiş. Bir alt komünist dalga bütün dünyada yaygınlaştı. Yani soğuk savaşın ürettiği argümanlar ve onun hedefi var; düşman üretiyor. O düşman, o dönemde Türkiye'de dedikleri ölçülerde asla değil. Bunu nereye kadar uzatacaklar? O ortanın solunu tercih eden CHP'den başlayarak, Sovyet yanlısı olarak görülen partilere kadar o cepheyi genişletiyorlar. Bu hedefe vurarak, bütünü üzerinde bir tahribat yaratmaya çalışıyorlar. Bunda tabii o zamanki politikacıların dar kafalılığı da söz konusu olabilir. Ama önemli olan, o dönemde kendiliğinden gelişecek bir hareket içerisinde, kendi görüşlerini de savunan bir sağ hareket olmayı asla kabul etmediler. Dini temelde de olabilirdi, ırkçı temelde de olabilirdi, başka bir politik şeyde çıkabilirdi. Ama onu kabul edenler çok sınırlı kaldı ve süratle, örneğin Hür Düşünce Kulübü etrafında çıkan Celal Güzellerin Ankara'da başını çektiği gibi.

Baykam: *Hasan Celal Güzel mi?*

Eren: Evet! Ama esası AP gençlik kollarına fikir üretme, onlara fikren önderlik yapma düzeyini geçmeyen, bir gençlik grubu olarak onları gördük ve öyle kaldılar. Onun dışında şiddeti esas alan kesim, devlet cephesinden destek aldı, hem de şimdi de ortaya çıktığı gibi, o zaman sadece iddiaydı, uluslararası desteği aldı. Yani CIA destekli, uluslararası kontrgerilla hareketinin bir parçası olarak onlara tecrübeler aktı. O tecrübelerle yılmadan bu işi götürdüler. Bir örnekle bunu şöyle gösterebilirim. Mesela Necdet Güçlü'nün 1970'te öldürülmesi, Nisan ayıydı yanlış hatırlamıyorsam, Ankara Tıp Fakültesi'nde... Bunu bizatihi o dönemde ülkü ocakları başkanı gerçekleştirdi. Dönemin ülkü ocakları başkanı çekti silahını öldürdü. Bu silahın serüvenini Uğur Mumcu'nun yazılarından takip etmek mümkün. Bu silah daha sonra işkence yaptığı bilinen, yanlış hatırlamıyorsam İbrahim Kaypakkaya'ya işkence yapan subayın üzerinden çıkıyor. Çünkü bir

subay silahı, orduya ait bir silah. O adam bu kesimlerle beraber eğitim gören birisi... İnfaz silahı. Görev yaptı, devredildi, bu kadar ilginç... Kontrgerilla içinde neredeyse bugün 96 yılında rastladığımız tip şeyler... Yani polis ve aşırı sağ işbirliği... 71 darbesinde ülkücü gençliğe hiçbir zarar gelmedi. Onların doğrudan adam öldüren, doğrudan olaylara karışan tipleri zarar gördü. Bir de, bütün dernekler kapatılmıştı. Bütün derneklerle beraber onlar da kapatıldı ama aynı sene yeniden açıldılar. 73-74'lerde, aynı isimlerle, aynı kadrolarla yeniden faaliyete geçtiler. Onlar için bir tespit olmadı...

Baykam: O dönem Amerika'nın nispeten daha ilerici görünen, demokrat olan kişilerinin veya zenci liderlerinin öldürüldüğü, sindirildiği bir dönemdi. Buna rağmen Amerika içinde de ilerici güçlerce, tutucu güçlere, Vietnam Savaşına, Amerika'nın emperyalist tutumlarına karşı, büyük tepki vardı. Bu rüzgâr dünyayı da etkisi altına aldı. Amerika'nın tam tersine, Güney Amerika'da özellikle Kennedy'nin öldürülmesinden sonra gittikçe baskı rejimlerinin yoğunlaşması vardı. Che Guevara'nın öldürülmesi vardı. Tahmin ediyorum yine bu gençlik hareketini hazırlayan o ortamda Che'nin üzerinizdeki etkisi yadsınamazdı. O söylemi bu dış rüzgârlar nasıl etkiliyordu?

Eren: Arap-İsrail Savaşı ve Vietnam Savaşı... Bu çok köklü olarak etkilemişti bizi. Yani dünyada süren iki savaş, taraf olmaya zorluyordu gençleri... Bu taraf olmada, doğal olarak ABD içerisindeki savaş karşıtı politikacıların veya savaş karşıtı hareketlerin, oradaki zenci hareketi diye tabir edeyim, ırkçılığa karşı hareketlerin şüphesiz ciddi etkileri vardı. Bu Latin Amerika'daki gerilla hareketi, yine ayrı bir şeydi. İşte Torez hareketi. Yani Torez'in darbesine karşı orda hâlâ dağdan inmeyen gerillaların varlığı... Amerika'daki ırkçı, savaş karşıtı hareketin, Latin Amerika'daki gerilla hareketinin, özellikle darbelere karşı, ki silahlı bir mücadele şeklinde yürüyen, Küba devriminin takipçileri olarak görülen hareketlere etkisi şüphesiz büyüktü. Evrensel taraftarları olduğunun, onlarla bağımlı olduğunun ve antiemperyalizmin sadece ulusal sınırlar içerisindeki bir antiemperyalizm çerçevesinde değil, uluslararası planda süren bir karşı tavır olduğunun ilk işaretleri orada şekillendi.

Baykam: Kendinizi daha güçlü hissetmenizi mi sağlıyordu?

Eren: Tabii ki, daha güçlü hissediyorduk, aynı zamanda fikirlerinden yararlanabileceğimiz çok fazla örnek olduğunu fark ediyorduk. Afrika'da da birtakım gerilla gruplarının varlığı etkileyiciydi...

Baykam: *Cezayir Kurtuluş Savaşı size bir örnek olmuştur!..*

Eren: Şöyle bir tarif, aslında olayın bir kesitini tarif eder mi bilmiyorum. Foruma çıkıp ajitasyon yapan biri, Latin Amerika'dan, Afrika'dan, Amerika'dan, Asya'dan bir rüzgâr estirebiliyordu. Ve o ciddi bir ajitasyondu. Artık son zamanlarda tabii laf kıtlığından bir kısır döngüye dönüyordu ama ilk başta bu bir gerçekti. Bütün dünyada esen bir rüzgâr vardı. Bir üniversiteli genç için bu rüzgârın parçası olduğunu hissetmek, büyük bir olaydı. Onun beynini, ufkunu, damarlarını açardı, cesaret veren bir olaydı.

Baykam: *Peki, 68 Çekoslovakya'da Rusların, Çek-Prag baharını tanklarla ezmesi ne gibi çelişkiler, sorunlar, tartışmalar yarattı? Hangi kamplaşmalar oldu?*

Eren: Radyodan bu olayı duyduğum anda, aynı gerginliği ben de yaşadım. Nasıl tarif edilebilir bu olay? Biz o zaman, revizyonist blok kendi arasındaki ihtilaflarını zorla çözüyor, zor kullanarak çözüyor diye düşündük. Tabii ki o, bizim için kabul edilemez bir tavır oldu. Bunu destekleyen, doğru bulan çıktı. Özellikle TİP'in çevresinde örgütlenmiş, daha çok o söyleme, o yaklaşıma bağlı arkadaşlarımız tarafından böyle bir destek geldi. Biz kendimizi biraz daha bağımsız hissediyorduk. Şimdi, o dönem İşçi Partisi (TİP) yönetimi değişti. O dönemde Aydınlık grubu organize oldu. Tarih, 68'in sonu, Eylül veya Ekim. Aydınlık gazetesi, aylık Aydınlık dergisi çıkmaya başladı. Milli Demokratik Devrim Derneği, orada organizasyonu hızlandırdı. Yani Türkiye'deki sol içerisinde ciddi ayrışmaların ve fikir tartışmalarının daha bir boyutlandığı bir döneme girildi... Bu olay dediğim gibi bir Aybar çıkartması oldu, bir. İkincisi, daha çok sosyalist gençler arasında ideolojik tartışmaların daha derinliğine tartışılmasını, çok ciddi bir okuma, araştırma süreci başlattı.

Baykam: *Bu öyle çelişkili bir olay ki, herhalde herkes aynı ihtiyacı hissetti!*

Eren: Evet, çünkü soru çok fazla. Sadece sosyalist niteliği tartışılıyor, reel sosyalizmin geldiği durum tartışılıyor. Daha önce SSCB'nin Macaristan'a müdahalesi tartışılıyor. Yani bir dönemi ayırırken, diğerini kollama zorlukları çıkıyor. Bu tartışmalar doğal olarak gençlerin soruları cevaplaması, kendini ideolojik olarak yetiştirmesi ve bunun yanında da daha bağımsız bir fikir üretebilme zorunluluğu, ayrıca yöneticilerine, önderlerine karşı da bir güvensizlik doğurdu. Daha önceki sosyalist hareketin eskilerine, "eski tüfeklere karşı," onların

ideolojik önderliğine karşı da bir güvensizlik doğurdu. O ortam, bizim kuşak içerisinde yetişen gençlere önderlik yapma açısından bir fırsat verdi. Daha öne çıktılar.

Baykam: *Bir yerde solun tüm konumunun a'dan z'ye sorgulanmasına neden olan bir deprem...*

Eren: Evet, tam bir depremdi. Şimdi şöyle düşünün. O güne kadar gençler eylemci olmuşlar, kitle desteği kazanmışlar ve bir bağlantıları da var, o kitlesiyle... Bir de, dergilerde filan yazan, henüz örgütsel olarak organik bağları olmasa da, önder kabul edilen sosyalist insanlar var. Şimdi bunlar bu soru karşısında çelişkili davranıyor. Her grubun önderi farklı tavır alsa bile, istikrarlı tavır alamıyor. Bu tartışmanın uzadığı noktalarda, bir şeyleri yeniden öğrenebilen, teorilerini genişletebilen, dağarcıklarını dolduran gençler, giderek daha bağımsız tavır aldılar. O dönemde başka bir patlama daha vardı. Kültür devrimi olayı vardı.

Baykam: *Devrimci, ilerici gençliğin TİP'ten kopuşunun, daha önce de CHP'den kopuşunun, solda bağımsız ve gittikçe eylemci ya da silahı düşünen bir yapıya girmesinin geçiş evrelerini anlatır mısınız?*

Eren: 67'ye 68'e gelindiğinde, gençliğin taşıdığı potansiyel talepler, çözüm istediği olaylar, gittikçe TİP'i zorlamaya başladı. İşçi Partisi kendi içerisinde şöyle bir şey söyledi; devrim partisi değil, işçi partisi. Parlamenterist ve reformcuydu. TİP'in bu özellikleriyle çizdiği yol, büyük ölçüde gençliğin kendi istekleriyle çelişiyordu. CHP daha yetersizdi, daha geriden geliyordu. Bu nedenle olayın yüzü, CHP'ye dönük değildi. Ama geleneksel olarak CHP'yle ilişkisi vardı. CHP büyük bir güvenceydi. CHP onların arkasında destekti. Yanında veya önünde değildi. Onun için gençler CHP'lileri eleştirir, belli politikacılarına sert çıkar, İnönü'nün bir tavrını şiddetle protesto eder ama CHP'yi yine yerine koyardı. TİP o sürece uyamadı. 70-71 yılına kadar gelen hareketi, gençliği, başlarda TİP yönlendirmiştir, yolunu aydınlatmıştır, ama hiçbir zaman o gençliğe önder olamamıştır. Yani üniversitedeki sol, sosyalist gençliğin hiçbir dönemde gerçek önderi olamadı. Kopuş 68 başlarında başladı. Şöyle örnek vereyim, biz İstanbul'dan Ankara'ya yürürken, TİP buna şüpheyle baktı. Çünkü bu büyük bir kitle hareketiydi, TİP buna hazır değildi. Başka bir örnek, TİP'in dışında bir kişi olmakla beraber Şevki Akşit olayı şöyle anlatıyor, 68'i tarif ediyor: Bir gün Cağaloğlu'na doğru, vapurdan inmiş, yukarı doğru yürürken önünde bir grup polis, dehşet içinde kaçışıyor.

Şapkayı bir yana, copu bir yana, kalkanlarını bir yana fırlatıp kendilerini Sirkeci'ye doğru atıyorlar. Şevki Akşit kenara doğru çekilmiş bakıyor, ne oldu da polisler böyle kaçıyor? Şaşırmış. Ve diyor sonra, "bir baktım arkada bizim çocuklar. Ellerinde sopalar, polisi önlerine katmış, denize dökecekler." Birçok eski komünist veya TİP içerisinde örgütlenmiş eski sosyalistlerin genel durumu buydu aslında. Olaylar, onların hiç beklemedikleri boyutlarda gelişiyordu. İçindeydiler ve teorik olarak onu yorumlayacak perspektife de sahiptiler, tecrübeleri buna el veriyordu. Oysa, olayın kendiliğinden akışını, yükselişini yakalayamıyorlardı. Güvence, o dönemde koptu. Çünkü üye olmadı gençler. Bir başka özellik de şu; TKP vardı, TKP'li gençler vardı, sayıları belli. Onda da dönem dönem TİP önderliği etkin olmuştu. Fakat bu hareketlere katılan, hatta önderlik yapan, derneklere, öğrenci birliklerine önderlik yapan gençlerin toplamını aldığımız zaman, TKP'nin üç katını, dört katını buluyordu. Şimdi bundan da görülüyor ki, TKP bunu kucaklayamadı. Bir başka özellik de, tabii bu TİP'in Kemalist gençliğe yaklaşımdaki farklılıktan geliyordu. Onlar ısrarla araya sınır koymaya çalışıyorlardı.

Baykam: *Kemalizmle kendi aralarında...*

Eren: Kemalizmle kendi arasında... Mihri Belli bunu farklı teorize etti. "Kemalizmle komünizm arasında Çin Seddi yoktur", dedi. "Kuvay-i Milliye geleneği ile Kemalizm geleneği birbirine girmiştir" dedi. Onun bu anlayışı ve ona uygun yürüttüğü politika için, şöyle söylenebilir, 70 yılına gelindiğinde, o güne kadar Mihri Belli'nin Türkiye'deki devrimci gençlik hareketi üzerindeki etkisi yüzde 75'in üzerindeydi.

Baykam: *70 yılına gelene kadar mı?*

Eren: 70 yılı, 15-16 Haziranlarına kadar çok güçlü bir etkisi vardı, teorik olarak, ideolojik olarak ve politik olarak...

Baykam: *Ve galiba gençlerle ilişkide olan tek eski tüfekti. Diğerleri aralarına mesafe koymuştu, görüşmüyor veya şüpheli bakıyordu ona. Mihri Belli o bölgeyi kontrol etmeye çalışıyordu.*

Eren: Kontrol etmeye çalışıyordu. Onu da yorumlamak mümkün, ama onun o günkü politikasına uygundu o günkü gelişme zaten. Ben, Mihri Belli'yi, Yön dergisindeki eski tüfekçi imzasıyla makalelerinden beri tanıyorum, biliyorum. Birkaç broşürünü daha önce okumuştum. TİP'den kopuş serüveninde bu etkenler var, ama şunu çok rahat söyleyebilirim, TİP birçok olayda karşımıza hep.

durun, yapmayın, diye çıkmıştır. Bu çok somut bir örnektir; sanıyorum 69'un Şubat'ı olsa gerek. Ankara'da öğrenci birliği, NATO'ya hayır, kampanyası düzenledi. Bu kampanyaya İstanbul FKF sekreteryası destek veriyor, başka öğrenci birlikleri filan var, aşağı yukarı 20-25 imzalı bir şey. TİP, "hayır yapmayın, zamanı değil," diyor. Şimdi bu bir kampanya... Alt tarafı bir teşhir kampanyası...

Baykam: Neden zamanı olmasın ki?

Eren: Hayır, emri o verecek, biz yapacağız! Bizde katiyen böyle bir anlayış yok, parti gençliği değiliz biz. Biraz da onu anlatmak istiyorum, biz parti gençliği değiliz. Bağımsız gençlik hareketiyiz ve biz kafamıza ne yatarsa, onu yapıyoruz. Önce oturuyoruz, konuşuyoruz, tartışıyoruz, bir şeyler üretiyoruz, tamam yapalım. Örgütlere havale ediliyor, uygun zaman, uygun program, uygun destekle tarihlendiriliyor, afişler basılıyor, gidiyoruz asıyoruz, toplantı yerimiz belli, gidiyoruz konuşuyoruz, halka bildiri dağıtıyoruz. "Bu partinin görevi, siz buna karışmayın", diyorlar. Acaba niye? Biz de partiye yararlı olmayı şöyle düşünüyoruz, TİP'ne oy verin diye program yaptık, ben mesela öyle bir çalışmaya hiç katılmadım, ama anticmperyalist fikirlerin, demokratik fikirlerin, sosyalizmin yayılmasının parti yararına olacağını, partinin de bunlardan oy kazanacağını düşündük. Çünkü onlar hayatı donduruyor, kendi programları var, oysa yürüyen hayat başka, bir nehir gibi akıyor. Onlarınsa sübjektif, farklı bir dünyaları var, o sübjektif dünyalarındaki programların, hepsi sanal. Bilgisayar oyunu gibi. Onlar kendi dünyalarında hayatı geriye akıtmaya çalışıyorlar. Vedat Demircioğlu' nun ölümünden sonraki gösterilerde de görüldü. Arkasından, bu olaylarla biz tak diye kopuverdik. Bizim bağımız o kadar sıkı değildi zaten.

Baykam: Biraz İbrahim Kaypakkaya olayını anlatır mısınız?

Eren: İbrahim Kaypakkaya, yatılı öğretim okullarında okumuş bir köylü çocuğu, ama aşağı yukarı bizimle aynı biçimde yetişmiş, oldukça zeki ve atak bir arkadaşımızdı. Demokratik hareket içerisinde iyi bir yer yaptı derken, o dönemde bilinen gençlik önderleri içerisinde değil ama, devrimci hareketin cesaretli, atılgan, orta kadrolarından biriydi. Çapa Tıp Yüksek Öğretmen, Fikir Kulübü'nün kuruluşunda önderlik yaptı. Muzaffer Oruçoğlu, Aslan Kılıç onlarla beraber. Bu grup 9-10 öğrenci cezalar aldılar, okuldan atıldılar. Uzun soluklu, sabırlı, dirençli biriydi. Bu arada Aydınlık, Mihri Belli ayrılışı sırasında Akaydınlık tarafında, Perinçek tarafında kaldı. Dev-Genç içerisinde

yine devam ediyordu. Onunla, toprak işgalinde beraber çalıştık. Bu Çorlu tarafında Değirmenköy vardı, toprak işgali olmuştu.

Baykam: Arkadaş mıydınız?

Eren: Arkadaştık. O hareketler Türk Solu'na yazılmaya başlandı. Ve TİİKP kuruluşu öncesinde, artık köyde çalışmak üzere İstanbul'dan ayrılan bir kadroyla, semtlerde çalıştıktan sonra Tunceli-Diyarbakır tarafına gitmiş, sıkıyönetim zamanında o taraflarda kalmış.

Baykam: O bahsettiğiniz süreçte İbrahim Kaypakkaya etrafındaki eylemleri ve olayları özetler misiniz?

Eren: TİİKP'den ayrılan grup olarak, Doğu Anadolu Komitesi'ni kurdular. O komiteyi Marksist Leninist gençlik birliğinden bir grup destekliyor. Birlikte bir parti çekirdeği kuruyorlar. Onun etrafında bir askeri kol, bir gençlik kolu oluşturuyorlar. Çok yaygın değil, ama teorik olarak kurallara uygun, yani Marksist-Leninst kurallara uygun bir organizasyon ve bunların öncesinde tabii bir Çarumazungar -Hindistan'daki gerilla hareketinin önderlerinden- Mao esintisindedir. O deneylerden epeyce etkilenmişler, bunu aşarak daha çok Çin destekli ya da Çin'i destekleyen küçük komünist parti modellerinin o çekirdeğini organize ettiler, fakat bu fazla şey yapamadı, ayrılamadı. İstanbul'daki bir tesadüf Aslan Kılıç'ın yakalanması, kazayla, onun basılması Tunceli'de...

Baykam: Hangi yıl oluyor bu?

Eren: 72... 73'e kadar uzadı. Bu olaylar sonunda olayın çekirdeğini oluşturan arkadaşların hemen hemen tamamı yakalandı. Ve dışarda bunları destekleyen, belki bir iki ileri kadrosu kaldı. Onlar hareketlendi. Fikirlerini yayınlarla devam ettirdiler. Fakat 74-75 sonrasında hareket birden güç topladı, motive oldu. Özellikle de, Kaypakkaya'nın çıkardığı yayınların kısmi destek bulması sonucunda, onun etrafında yeniden organize oldular.

Baykam: Ölümünü anlatır mısınız Kaypakkaya'nın...

Eren: Sanıyorum Tunceli'de bir çatışmada yaralı olarak yakalandı. Ali Haydar öldü, o yaralandı, birkaç kişi kaçtı. 72 Aralık olsa gerek yakalandı. Bunu epeyce karda yürütmüşler, ayakları epeyce yıpranmış. Diyarbakır'a götürülüyor, sorguda ifade vermemiş. Vermediği için hücreye almışlar. Birçoklarıyla görüşmeye başlamış. Ciddi olarak o kontrgerillanın o gizli sorgusundan açığa çıkmış. Fakat sanıyorum yeni bilgilerle veya bir sorguda bir sorgu hâkimi ben bunu konuşturacağım diye aldıysa, sorguda işkencede öldü, Diyarbakır' da. Bu çok

net olarak biliniyor. Sorguya alınıyor, yani görenlerin yanında konuşuyor, daha rahat bir ortama ulaşıyor, tedavi için ailesine mektup yazıyor.

Baykam: Kaç yaşındaydı öldüğünde?

Eren: 73 diyelim öldüğünde... 48 doğumlu olsa gerek... 25 yaş.

Baykam: Deniz Gezmiş ve Çayan'la ne zaman tanıştınız?

Eren: Deniz Gezmiş'le, 68'de tanıştık.

Baykam: Nasıl tanıştınız, onu nasıl hatırlıyorsunuz?

Eren: Dışardan tanıyorum onu. Nasıl mı tanıyorum? İTÜ'nün bir grubu vardı. O bildiğimiz sosyalist gençlik örgütü, yani fikir kulübünün dışında, fikir kulübü üyesi olmakla beraber, Devrimci Hukukçular Birliği diye, onun önayak olduğu bir grup vardır. Bildiriler çıkartan, öğrenci birliğine gelip giden, ama daha çok o kitle hareketlerinde ateşli yanıyla, ataklığı ile göze batıyordu. Tarih olarak tam hatırlamıyorum Kıbrıs'la ilgili bir gösteri vardı, İstanbul'daki en büyük son gösteriydi ve "Ne Amerika ne Rusya, bağımsız dış politika" sloganını oraya oturttuğunu gördüm. Aşağı yukarı 40-50 bin kişilik bir gösteriydi.

Baykam: Tipik Kemalist Deniz.

Eren: Deniz tipik bir Kuvvacıdır. 67'deki çizgi budur. 68'e gelirken o biraz daha oturuyor yerine. Tabii ki haysiyet olayı, Kommer olayı. Kommer 69'a denk düşüyor olsa gerek, veya 68'in Aralığına... Devrimci Hukukçular Birliği'nde görüyorsun ki, Deniz orada etrafındakilerle daha örgütlü davranıyor. Bu hareket giderek taraftar buluyor, çünkü demin bahsettiğim TİP ve ona bağlı gençler akıp giden nehre, hiçbir şekilde ne hâkim olabiliyor, ne onunla yüzebiliyor. Ve hareketin önünde hep engel, onu yapma, bunu yapma, durun, karar verilecek. Ama karar verilmez ki, nehir zaten akıyor, sen karar verene kadar o sel akıp gidecek. Böyle bir tartışmanın içerisinde Deniz çok çabuk karar verebilen, kendi bağımsız düşüncelerini hemen organize etme cesaretini gösteren, inancını çok çabuk eyleme dönüştüren ve etrafındakilerle paylaşabilen biri.. Bu aslında bir önderlik yeteneği... Ve bu önderlik yeteneği en çok kitle hareketinde onun organizasyonunda, onun ortaya çıkartılmasında, o eylem sırasında kendini gösteren bir şey. İşte bizde bu arada, ne zaman tanıştık? 68'in Ekim'i, Kasım'ı olsa gerek... Yani yüz yüze gelerek bir tanışma. O belki beni tanıyor olabilir, ben onu tanıyor olabilirim, ama yüz yüze geliş budur. Harun Karadeniz'in başkanlık yaptığı dönemde...

Baykam: *Doğu Perinçek diyor ki, zannedildiğinden daha çok teorisyendi. Halbuki öte yandan, "yok Deniz teorisyen değildi, daha çok eylemciydi" diyenler de var.*

Eren: Doğu'nun söylediğinde doğruluk payı var. Yani o eylemde taktiğini o kafasında biçer. Hangi dönemde ne yapıyor? Yaptığı eylemin yönü nereye vuruyor? Onu kafasında netleştirir. Sloganını seçiyor, nereyi vuraeağını seçiyor. Amerikan Konsolosluğu'nun önündeki dört polisin kurşunlanması olayı. Bu dönemde İlker Mansuroğlu isimli bir genç yaralandı, öldü hastanede. Gösteriler yapıldı. Cenaze gömüldü. Ben de Ankara'dayım. İTÜ Öğrenei Birliği başkanıyım. Ve aynı zamanda Dev-Genç İstanbul bölge koordinasyon üyesiyim. Ve Deniz de kaçak, ODTÜ'de kalıyor. Konuşuyoruz ve ısrarla şunu söylüyor: "kesin olarak MHP'li faşistlere saldırıdan kaçının. Bu yöndeki eğilimleri şiddetle bastıralım. Bunu devlet organize ediyor ve bu organizasyonla bizi bir yerlere sürüklüyorlar." Deniz, şehir hareketine yön veren olayın temelinde sağ sol çatışmasından olayı çıkarmak gerekiyor, diye not alıyordu kafasında. Aynı Deniz 68'de üniversitenin kapısına pankart astı, sağ sol yok, boykot var, diye. O zaman da o kavganın çekirdekleri vardı ve Deniz'in ısrarla kaçındığı bir kavgaydı sağ-sol kavgası. İşte Zülkadir de söylüyor, Deniz'in pratik zekâsı vardır, tak karar verir, yapar. Ama pratik zekâ yalnız Allah vergisi değil ki. Pratik zekâ, biraz da teerübe. Yaşı kaç daha?

Baykam: *"Sağ sol yoktur, boykot, işgal vardır" dediğinde, Deniz'in geniş ortak paydalar, ortak mantık ve Kuvayı Milliye ruhuyla, aklı başında her genci bünyesine almak isteyen bir tavrı mı vardı?*

Eren: Elbette. Onu anlatmak istiyorum.

Baykam: *O yüzden belki, sosyal demokratlara da yön verebiliyordu, onları da etkiliyordu, hatta belki milliyetçilikle uğraşan fakat ortadaki kararsız genci de etkiliyordu.*

Eren: Onlar hiç değilse tarafsız kalıyordu. Çok enteresan bir olaydır, Deniz "sağ sol yok, boykot var", diyordu. Çünkü sorun, hepimizin sorunu. Tartışıyoruz. Kısa bir süre sonra Teknik Üniversite'nin işgaline karar veriyoruz. Üç beş gün sonra işgal oldu. Tartıştık tartıştık, Harun Karadeniz karşı ve parti karşı işgale. Parti her türlü gençlik hareketi eunta getireeek diye korkuyor. Biz Teknik Üniversite'de otuduk, işgale karar verdik, fakültelere dağıldık. Komiteleri kuruyoruz Baktım bizim Maden Fakültesi öğrenei dolu, geeenin 10'u, 11'i, komute oluşturuyoruz, bildiğimiz bütün eski sağeılar orada. "Bizde destekli

yoruz, biz de katılacağız" diyorlar. "Buyrun katılın," diyoruz.

Baykam: *Neyi destekliyor?*

Eren: Bizimle beraberler, "üniversite reformunu biz de istiyoruz" diyorlar. Tabii çok doğru. Çünkü bizim o günkü ajitasyonumuzun, söylemimizin, Deniz'in oradaki tavrının bileşkesini görüyorum.

Baykam: *Demek ki orada, "sizin söylediğinizi destekliyoruz" diyen sağcıyla aynı forumda buluşuyordunuz. Ve dayanışma içine girebiliyordunuz.*

Eren: Tabii, ortak komite kurduk. Kurduğumuz ilk komite, sağcılarla birliktedir.

Baykam: *İçinde Deniz de var.*

Eren: Hayır. Deniz, İstanbul Üniversitesi'nde... Biz Teknik Üniversite'deyiz. Ben İTÜ'nün Maden Kimya bölümünü anlatıyorum. O binada, bina içi işgal komitesi kuruyoruz.

Baykam: *Deniz İTÜ'ye de gelip gitmiyor mu?*

Eren: Gelip gidiyor, ama o zaman merkez binada işgal konseyi var, İstanbul İşgal Konseyi ayrı, biz bu tarafta ayrıyız. Ama işin yansıyan biçimini söylüyorum. O işgaller başlayalı bir hafta falan olmuş. Ankara'da başlamış, yayılmaya başlamış, önce İstanbul Üniversitesi'ne, ondan dört gün sonra bize gelmiş...

Baykam: *Yani kan davası oluşmamış sağ ve sol arasında...*

Eren: Bunun öncesinde Ankara yürüyüşünde de aynı olay oldu. Ben ikisine ait kısa bir anıyla birleştireceğim olayı. Geldiler, Ali Haydar Doğru, Nejat bilmem kim, bildiğimiz bütün ülkücüler orada. "Biz de gireceğiz", dediler. Buyrun girin dedik. İlk toplantı. Reform konularını saptırıyoruz. Konuşun arkadaşım. Bir şey yok. O güne kadar karşı oldular. Hep karşı oldular, ama dayanamıyorlar artık. Yani taleplerimiz o kadar haklı ki, herkes bizimle beraber. Sağcılar da bizimle beraber olmak zorundalar.

Baykam: *Yoksa, yok olabilirler.*

Eren: Evet, esas olay odur. Yok olurlar. AP karşı, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi karşı... Yani o bütün bildiğim sağ güruh, resmi, gayri resmi her türlü kuruluş karşı. Şimdi bu adamlarla sabaha kadar oturduk tartıştık. Bir şey yok. Biz hemen komisyon kurup çalışmaya başladık. Sabaha karşı dedik ki, yine bu kapıdan sağcılar girecek, biz işgale karşıyız, diye direnecekler. Çünkü gelenekleri o. Yani bizimle beraber forumlara katılıp ikna olan dışındakiler kapıya gelecek ve taş atacak. Bu kaçınılmaz. Aynen de öyle oldu.

Baykam: *Allahın emri!..*

Eren: Allahın emrini yerine getirdiler. Sağcı hocalarımızla beraber geldiler, kapıda bağırdılar. İçerdekilere daha önce söyledik, böyle bir pozisyon olacak. Gireceksiniz ve bu çocukları ikna edeceksiniz. Biz yarın kapıları açacağız, hep beraber forumlara devam edeceğiz. Katiyyen sağcı, solcu, dinci girdi, giremez bilmem ne yok. Gidip bunları ikna edeceksiniz. Birinci dalgayı kırdık, onlar biraz geriye doğru gittiler, kapıyı açtık. Bizden birkaç kişi, onlardan 20-30 kişi çıktı, dışardakilerle konuştu ve biz ertesi gün yerine o gün akşama doğru kapıları açtık. Öğrencilere buyrun içeri dendi... Hep beraber. Ve toplantılarda neler tartıştık? Kimi açtı Kuran'ı ayetler okudu. Olay budur. Dünya böyle yaratılmıştır bilmem ne... Öbürü bilmem ne... Hoca çıktı, ya senin falan dersten şu notu almak için yazdıkların yalan mıydı? Dünyanın nasıl oluştuğuna dair teoriler ve işte tarihler, fosil bilim... Mikrobiyoloji laboratuvarında sen hep yalan mı söyledin? Ama nasıl bir tartışma!

Baykam: *Felsefi tartışma öyle mi?*

Eren: Felsefeden çıkıldı, mitolojiden başlandı... "Zamanımız var arkadaşlar, konuşun, işgal boyunca konuşun" dedik.

Baykam: *Kimi din anlatıyor, kimi mitoloji anlatıyor ha!...*

Eren: Evet, her şey anlatılıyor, herkes içini döktü ve sonunda o toplantılardan biz dehşet bir prestijle çıktık. Çünkü o tartışmalarda insanların sordukları sorulara, sosyalizm veya ilerici görüşler cevap veriyordu. O güne kadar daha geride, aykırı, marjinal kalan bizler, genel öğrenciyle birleştiğimizde, özellikle Kemalist arkadaşlarla bir araya geldiğimizde çok geniş bir ortak zemin bulduk. Yüzde 80'e varan bir zemin bulduk. Cumhuriyet gelenekleri, laiklik, özerklik, demokrasi, özgürlük vs. davranışlarda bizim çok ciddi bir ortak paydamız oldu. Denizlerin o geniş cephe olayı etkiliydi... Deniz'in bütün hareketinde vardır bu. Acemi göründüğü ilk günlerinden itibaren attığı her adımda o geniş perspektifini görürsünüz. Onu kavganın gürültüsünün içerisinde de görürsünüz... Doğu'nun söylediği doğru. Deniz orada adını koyar olayın. Ondan sonrası pratiktir zaten...

Baykam: *Deniz yaşasaydı solda etkileyici bir politik lider olur muydu?*

Eren: Olurdu.

Baykam: *Yani o tamamen abartılı, tamamen kasıtlı, Menderesler in rövanşını almak üzere tezgâhlanan idamlar olmasa,*

bugün belki tüm siyasilerin aynasında sol başka türlü mü akardı?

Eren: Kesin. 78-79'da özgür olacaktı Deniz.

Baykam: O kitleselleşme arzularını zaman içinde olgunlukla pekiştirip tamamen spekülatif bir soru, o kitleselleşmeyi sizce bir kitle partisine taşımak da isteyebilir miydi?

Eren: Hayır, herhangi bir partiye taşımazdı ama 70'li yıllar açısından söyleyeyim, ciddi, legalitede belki parçası olan, ciddi bir örgüt kurabilecek karizması vardı...

Baykam: Sosyalist solu birleştirebilir miydi?

Eren: Önemli bir kısmını birleştirebilirdi diye düşünüyorum. THKO ve THKP-C sempatizanlarından veya onlardan kalan önderlerden oluşan bir kesimde, ciddi, saygın bir örgüt yaratabilirdi.

Baykam: Legalleşmez miydi çıktıktan sonra?

Eren: Legal parti olabilir ama kendisi legalleşmezdi, sanmıyorum.

Baykam: Bu çok enteresan bir ayrım.

Eren: Bence legalleşmezdi.

Baykam: Bence legalleşirdi. Siz kendisini tanıyorsunuz, bense onu çok dışardan, tarihten tanıyorum, okuduklarımla tanıyorum. Ama 70'lerde hapisten çıkınca legalleşirdi, diyorum.

Eren: Bir soruyla olayı açmak istiyorum. 70 sonuna kadar bir Dev-Yol hareketi vardı. Dev-Yol legal bir hareket değildi. Fakat şöyle bir baktığımızda legal değil miydi? Pekâlâ değildi, hangi yönüyle? Kendisine yöneltilen saldırılara karşı kendini savunabilen bir organizasyonu vardı, yani devlet ve devlet dışı saldırılardan kendisini koruyabilecek bir sistem vardı, ama onlarca legal organizasyonu vardı. Dev-Yol'la beraber daha birçok kurum. Şimdi Deniz daha çok bu tür yani çekirdeği, omurgası legal olmayan, onun içinde kalan, ama legal planda da mücadele eden büyük kurumları olan bir organizasyon yaratırdı. Bir parti, yani katiyen THKO değil, onu söyleyeyim, THKO gibi sadece bir gerilla grubu onun etrafında sürecek bir gerilla hareketinin başarısı sağlanamaz. Mesela aynı olayı Hüseyin için diyemem. Hüseyin nasıl tavır alırdı, onu bilemem. Hüseyin bir silahlı organizasyonu esas alabilirdi. Hüseyin kafasındaki şeyleri çok fazla görüşmezdi. Onun kendi perpektifi vardır, kendi söyler, sonunda yapar, yazmadan yapar, çoğu zaman söylemeden yapar. Kafasında tutardı olayı...

Baykam: İlk ölümler sizleri nasıl etkiledi?

Eren: Şöyle bir atmosfer vardı. Biz çok gergindik o günlerde İstanbul'da...Ve her an saldırı bekliyoruz. Teknik Üniversite'den genel kurula saldırılara karşı orada bir barikat oluşturmak üzere gidiyoruz. Ankara'dan destek için arkadaşlar geldi. Çünkü genel kurulu biz alacağız, çok açık. Çatışmasız, delegelerin normal oylarını kullandığı bir genel kurul olursa, hiç şansı yok, o genel kurulu alacağız, destek için son günler artık. Genel kurul bitecek. Bitmesi demek, federasyonun canlanması demek. Federasyon o zaman iki başlı hale getirilmişti. Demirel hükümeti tarafından federasyon işlemez hale sokuldu. Bu gerginlik sırasında Vedat, polis tarafından vuruldu ve öldü. Devletin bize karşı acımasızlığını hissediyoruz, biraz da kendi payımıza düşecek akıbeti görüyoruz...

Baykam: İşin ciddiyetini anlıyorsunuz...

Eren: Ve o ciddiyete paralel bir çaba, bir koşuşturma, gösterisi, gençlik kendi ölür, cenazesini kaldırır, gösterisini yapar, yeniden düşer. Hep böyledir. 70'lerde bu çok yaşandı, çok hüzün verici bir şey. Cenazeni kendin kaldıracaksın, cenazeni kaldırmak için annesini babasını ikna edeceksin, onu polisten alacaksın, alıp götürecek gömeceksin. Kendince tören yapacaksın, onun getirdiği bir eziklik, onun getirdiği bir yük vardı, onu iyi hatırlıyorum."

Baykam: Vedat Demircioğlu ile Taylan Özgür'ün ölümü, polisin artan şiddeti, TİP'ten kopuş, CHP'den kopuş, silaha sarılmaya ve kent gerillası olmaya doğru adım adım gittiniz. İlk eylemler başladı. Denizlerin ilk banka soygunu oldu. Sizin bu ilk eylemlere yönelik gözlemleriniz neydi?

Eren: Birincisi, bu eylemlere katılmadım. Yani öğrenci birliği başkanıydım o dönemde...

Baykam: Denizler yakalandığında siz neredeydiniz 16 Mart'ta?

Eren: 16 Mart'ta, Denizlerin yakalandığı sırada üniversitedeydim.

Baykam: Denizlerin yakalanmasından sonra onları kurtarmak için operasyonlara girişelim tartışmaları oldu mu?

Eren: Denizlerin şehir gerillası eylemine katılacağı konusunda bilgimiz yoktu bizim.

Baykam: THKO ve THKP-C arasında, iki ayrı örgüt arasında iletişim, lojistik destek ve haberleşme var mıydı?

Eren: Firar öncesine kadar hiç yoktu. Firardan sonra oldu. Çin Devrimi hareketleri başlamadan önce, THKP-C'yi oluşturan çekirdek-

ler ve Denizler arasında bir dizi görüşme olduğunu biliyorum. O görüşmelerin detaylarını içinde bulunmadığım için bilmiyorum. Çok dar kadro ile yapıldı o görüşmeler. Fakat birlikte davranabilmenin olanakları orada bitmişti. Çünkü iki esas noktaya dayanıyordu. Deniz ve Hüseyinler bir an önce başlamayı savunuyorlardı. Mahirler ise daha uzun bir hazırlık düşünüyorlardı. İkincisi, Denizlerin, Mahirlerin çekirdek organizasyonundaki belli kişilere karşı net tavrı vardı, "onlarla olmaz" diyorlardı.

Baykam: Kimlerdi bunlar?

Eren: Yusuf Küpeli ve Ramazan Aktolga.

Baykam: Ne açıdan?

Eren: Yusuf'un örgüt içerisinde her zaman bir hizip yaratma eğilimi olan, her zaman söylediğinin dışında işler yapan bir kişi olduğu biliniyordu. Yeri geldiğinde tornistan eden, bu tavrına kılıf hazırlayan bir tarzı vardı onun. Oradan gelen bir güvensizliktir. "Onlarla bu iş yapılamaz," diye kesip atmıştır Deniz. Biz o eylemleri, ilk başladığında pek savunamadık. Çünkü ona hazır değildik. Neden? Çünkü şöyle bir şey var. THKP-C, öncü savaş, Latin Amerika sol dergilerin çıkardığı makaleler vardı, oralardan esinlenerek, hatta bire bir kopya edilmiş metinler üzerinde kendini savunurken, biz hâlâ öyle bir çalışma içerisine girmemiştik. Genel bir silahlı mücadele başlatarak olayın şekillenmesi, yani Küba deneyi tekrarı gibi daha açık deyimiyle, çekirdek olarak bir organizasyon oluşturma; şehirlerde kitle örgütleri içerisindeki üniversitelilerin ve aydınların desteği, o hareketle bir şeyler yaratma, Deniz'in tarifidir. Yeni bir rüzgâr estirme, "şu anda bu organizasyonla bir şey yapamıyoruz, ama kır gerillasının arkasında şehirlerdeki destek, sesimizin daha gür çıkabilmesinin bir yoludur" tabir edilen bir şeydi. Onun etrafına toplanan, kitle örgütlerinin başında yönetici, kitle çalışması yapan benim gibi insanlar var, ama silahlı grupların içerisinde değiller. Bu da bilerek seçilmiş bir şeydi, ben orada bulunmam nedeniyle şehirdeki gerilla hareketlerine katılmıyorum, ne banka, soygunu ne diğer şeylere... Denizlerin bu banka olayı başlayınca tabii Deniz'e karşı yönelen saldırıya, ilk önce biz tepki gösterdik. Vur emriyle aranması, işte beş altı kişinin, hepsinin ismi çıktı, onlara yönelik saldırıya karşı bir savunma şekli... Bu Amerikalıların kaçırılmasına kadar böyle devam etti. Amerikalıların kaçırılması ile zaten olay belli zemine oturmuştu. Biz olayın hemen ertesinde olayı destekleyen bir forum yaptık üniversitede...

Baykam: *Amerikalıların serbest bırakılmasından sonra mı?*

Eren: Önce. Destekledik olayı. Yani biz THKO bildirisini destekliyoruz manasında bir forum ve gösteri yaptık. Tabii herkes şoke oldu. Üniversiteli gençlik, birden bu eylemi destekliyor, çıkıyor kürsüde konuşuyor, herkes üniversitenin basılabileceği, bizim gözaltına alınabileceğimiz düşüncesindeydi, ama biz o gün bir silahlı savunma organize etmedik. Silahlı savunmayı biraz dışarda tuttuk. Niye? Çünkü yasal olmayan bir şeyi savunuyoruz ve çok uç bir noktadayız, bize bir cepheden saldırı gelebilir, burada fazla zaiyat vermeyelim, gösteriye dökelim diye... Deniz'in yakalanması çok kısa sürdü zaten biliyorsunuz. Ne kadar sürdü o olaydan sonra... Mart'ın 16'smda. Çok kısa, 10-12 günlük bir olaydır. Deniz yakalandı, Yusuf'la beraber. Bu sefer de onları destekleyen bir gösteri daha yaptık. Şimdi, gerilla olayında pozisyonumuz bu şekilde bir çerçevede kaldı.

Baykam: *Bu gerilla hareketinde eylemcilerle temaslarınız oluyor muydu? Onlara kalacak ev bulma konusunda çalışmalarınız var mıydı?*

Eren: Tabii İstanbul oluyordu. Kalacak ev, para, birtakım ilişkiler temin etme açısından bize dayanmak zorundaydılar. Biraz deşifre olmuşlardı zaten. Onlar, ancak böyle bir lojistik destekle ayakta durabiliyorlardı. Veya kendi imkânlarını organize edene kadar legal hareketin desteğine ihtiyaçları var.

Baykam: *Çayanlar kaçtıktan sonra temasınız oldu mu?*

Eren: Kaçtıkları zaman ben cezaevindeydim. Kaçtıktan sonra dışardaki arkadaşlarımızla temasları olmuş. Onlarla firar esnasında aynı yerdeydik.

Baykam: *Siz ne zaman cezaevindeydiniz?*

Eren: Ben 71 Ekim'de girdim.

Baykam: *Niye tutuklandınız?*

Eren: Ben öğrenci birliği ve Dev-Genç yöneticisi olmaktan tutuklandım. Ve sadece 141'den ceza aldım. Diğer iddialar, o aşamada kaldı ve düştü. Çıktıktan ve Çayan'ın firarından sonra THKP-C ve THKO açısından ciddi bir dayanışma olduğunu daha sonra öğrendim. THKO'dan iki, THKP-C' den üç kişi birlikte firar ettiler. Aynı olanakları kullanarak, silahlarını, paralarını birleştirerek, birlikte Denizleri kurtarma projeleri yaparak, ona göre ellerindeki imkânları planlayarak ciddi bir dayanışma içerisine girdiklerini sonra öğrendim.

Baykam: *Peki bu eylem dönemine ait anı ya da öyküleriniz*

var mı?

Eren: Var, Ankara'da Amerikan haberler merkezi önünde bekleyenlerin kurşunlandığı ilk olay... Mahirler şiddetle karşı çıkmışlardı. Çok iyi hatırladığım bir şey. Yusuf Küpeli çok öfkeliydi, olmaz böyle bir şey, bu bir provokasyon diye itiraz etmişti. Uzaktan bizim bir konuşmamızı duydu o hışımla geldi. Mahir biraz yumuşaktı, sanıyorum olayı tahmin etti, hangi taraftan gelmiş olabileceğini... Ben de bu kadar şiddetle karşı çıkılmamasını, bunun fazla bir yararının olmadığını, ama şu anda ülkücü devrimci çatışmasını bir ölçüde belki dengelemeye hizmet etmek amacıyla yapılmış olabileceğini, anlattım. Deniz'in böyle bir yanı vardı, günlerdir Ankara'daydım. Daha sonra aynı ekip, aynı işleri birkaç ay sonra yaptı. Denizler şiddetten bunalmış köşeye sıkışmış gençlik açısından bir gerilla hareketi yapmaya yönelmiş önderler olarak çıkınca sempati toplamaya başladılar. O sempati toplama işi, bir yarışa döndü. Tabii o taraf için hazırlıksız yakalanmaydı bu ve tabii yanlış oldu. Bir sırrı geçenlerde ifşa ettiler. Mesela İstanbul'daki banka soygunlarına katılanlar... Şimdi, bir kısmı eylemin dışında kaldı. Yani bu tür gerilla hareketlerine katılan, daha çok banka ve Hakan Duman'ın fidye olarak kaçırılması olayı gibi. Birçok insan tamamen olayın dışında kaldı. Hiç adı geçmedi. Ama o anda, adı önde olan, o anda da sorgulu olan birkaç kişi, olayları kendi aralarında bölüştüler...

***Baykam:** Başkaları suçlanmasın diye, öyle mi?*

Eren: Evet.

***Baykam:** Kâmil Dede, katılmadığı bir soygunda ben de vardım, diyor. Polis, anlat diyor. Anlatamıyor, yüzüne gözüne bulaştırıyor.*

Eren: Ama hep öyle olur zaten. Birisi ben yaptım, deyince... Ahmet Erdoğan diye bir arkadaş vardı, Ankara'da dağda yakalanıp, gelmiş. Şunu ben yaptım, bunu ben yaptım, diyor. Halbuki İstanbul'u hiç bilmiyor.

***Baykam:** Şu dikkatimi çekti. Kaçışlarda, lojistik destek yok gibi; beklenen yer ve saatte, beklenilen kişi çoğunlukla gelemiyor. Sanki bütün plan ve organizasyonlarda bir gizli terslik var. Ya da bir şanssızlık söz konusu.*

Eren: Evet, Mesela saklanılacak eve gidiyorlar, kapı duvar... Ya da, station wagon şu saatte şu sokağa gelsin, deniyor, gelmiyor. Yani bir sürü bu tip olay... Amatörlük işte... Mahirler de yüzde 50 şöyle bir şey oldu bence, o ihtimali görüyorum. O sırada henüz yakalanmamış

önderlerden Yusuf Küpeli gibi arkadaşlar, Mahirlerle çelişkiye düşmeleri nedeniyle, onun gelişinden rahatsız oldukları için, olayın organizasyonuna yeteri kadar özen göstermediler. Çünkü çıkışın ilk günü, Nahit Gürler'in yakalanışı, 71 Aralık, ondan birkaç gün önceydi. Çıkış olmadı. Nasıl olmadı bu çıkış? Tünel belli bir noktaya kadar geliyor. Ne kadar var yüzeye? Şu kadar var. Ben eskiden jeoloji okudum, yeraltı toprak yapısını bilirim. Baktığım zaman çürükleri görüyorum, yukarıya 90 santim var. Birisi diyor ki, hayır 30 santimden fazla yok. Kimin sözü geçiyor belli değil. Bu aşılamadı ve Cihan tünelden çıktığında, elinde karyoladan çıkartılmış bir demir parçası vardı, onunla kazıyordu, onu bırakmış, elleriyle saldırmış toprağa... Çünkü saat doluyor, belli bir saatte oradan çıkmak gerekiyor.

Baykam: 45 dakikada...

Eren: Evet. O sırada çıkabilmesi için onun süresini doldurması gerekiyor. Süre dolmuş, ama yukarda ışık görünmüyor. Geldi, tırnaklarının kenarları soyulmuş, kanlar içerisinde... Ve kendini tutamıyor, sinirden ağlıyor. Şimdi, çok iyi organize edilmiş olabilir. Ama durum değişmeye başlayınca, gevşiyor. Ve ikinci gün de gecikme oldu, üçüncüde çıkabildiler. O gecikmeler, o ayrılıkların derinleşmesi, belki etkiledi.

Baykam: Silahla bu işi kotarabiliriz, devrim yapabiliriz, halkı arkamızdan sürükleyebiliriz gibi bir yanılsama içindeydi gençlik. Buna, romantizm mi dersiniz, eylemci kararlılığının hayat gerçekleriyle buluşmaması mı? Boşuna mı uğraşıyoruz, bu iş olmayacak gibi bir umutsuzluk hangi aşamada başladı? Çayan'ın kaçışından ne kadar önce, ne kadar sonra? Yani sistemi yıkmanın artık zannedildiği kadar kolay olmadığını anlamak...

Eren: Deneyle ve bilgiyle oldu. Bir de, insanın kendini aşabilmesi, yaptıklarını yeniden gözden geçirip, onu daha doğru, bilimsel açıklanabilir hale getirmek ve insanlara kendine veya geçmişine ait bir eleştiri yaparken, ayakları üzerine basan, inandırıcı ve o yılgınlıktan arındırılmış devrimci tarzagetirme çabası...

Baykam: Başarıya ulaşma şansını realist bir çerçeveye oturtma...

Eren: 75-76'yı buldu, 75'i rahat buldu. Bizler 72-73'ten itibaren o sıkıntıyı ciddi olarak yaşadık.

Baykam: Yani 75-76'ya kadar hâlâ umutlu olan var mıydı?

Eren: Olan da vardı, olmayan da. Bir de cezaevinde sürüyor bunlar büyük ölçüde. Af sonrasında biraz daha revize olduk. İlk önce

nasıldı? Yani inanıyor muyduk? Bunu nasıl gerçekleştirecektik? Aslında bir açmazı tarif edememe, dünya örneklerinin yanlış yorumu ile birleşiyor, devrimci kararlılık birleşiyor. Yani eylemcinin kararlılığının orada bir bileşkeni var. Ben onu nerede başlıyor, nerede bitiyor, tam tarif edemiyorum. Hâlâ sorarım kendi kendime... Mesela ben hiçbir zaman bir FKO'yla başarıya ulaşılabileceği fikrini taşımadım. Ama onlarla beraber oldum. Eleştirdim, konuştum ama belli bir süreydi, onu yapacak kararlılıktaydım. Çünkü başka bir seçenek yoktu.

Baykam: *Sizin silahlı eyleme katılmama nedeniniz kişisel tercih miydi?*

Eren: Hayır, sadece olayların akışıydı.

Baykam: *Yani şu eylemde sana ihtiyacımız var, katıl, deselerdi, katılırdınız, öyle mi?*

Eren: Katılırdım.

Baykam: *Peki 9 Mart'ın devrimci bir ordu hareketi olacağı şeklinde yaygın beklentileriniz var mıydı? **Bu** söylentilerin ordu içindeki örgütlerle bağlantılı subaylar aracılığıyla sizlere ulaşması hangi aşamadaydı? 27 Mayıs'ın bir benzeri olacak, biz bu başkaldırıyla, orduyla beraber belki, bu işi kotarabileceğiz düşüncesi, aranızda ne kadar konuşuluyordu?*

Eren: Şimdi, bu harekete girişenler, 69'dan beri bizimle temasta olmuşlardır. Bizim yakınımıza gelmeyi, bizlerle diyalog kurmaya her zaman çaba göstermişlerdir. Bu, 70'ten itibaren biraz daha arttı. Ben yalnız kendi gördüklerimi aktarayım. 70'te Dev Genç yöneticiliği ve öğrenci birliği başkanlığı yaparken, bu girişim içerisinde olanlar, temsilci gönderdiler, bizlerle görüştüler, kimi toplantılara davet ettiler, programlarını, ne yapacaklarını izah ettiler. Çok özel durumlar olabilir, ama genelde o gençlik hareketi önderlerinin, doğrudan bir cunta hareketine bel bağlayan kişiler olmadığını sanıyorum. Bunu derken şöyle bir parantez açayım. Hep Mahirler açısından söylenir, askeri kanatla ilişkileri ve asker içinde adamları olmuş gibi. Onlar bu iş içerisinde oldukça iyi bir pay kapacaklarını düşünerek programını, ona göre yaptılar belki. Ama yazdıkları çizdiklerine onlarla birlikte katıldığım toplantılardaki tavırlarına göre, tam öyle olmadığını düşünüyorum. Sarp Kuray öyle değildi. Sarp'la da çok yakındık. Bize yardımları da oluyordu. Sarp gelenek olarak ordu içinden geliyordu ve onun bir parçası pozisyonundaydı. Kıvılcım o parçanın içerisine giriyordu. Askerlerle birlikle yaptığımız toplantılarda biz tersine düşünce-

ler söyledik. Objektif olmak için, bugünün dışına çıkarak, yukardan bakarak söylüyorum olayı. O günkü duygularımı değerlendirmeye çalışıyorum. Bu hareketin başarıya ulaşmayacağını da tartıştık. Mesela bu tartışmalar bir noktaya geldiğinde, 71 Şubatı'nda ben ve dört arkadaşım İstanbul bölge kurulu üyeliğinden istifa ettik. Dev-Genç toplantısında, Ertuğrul Kürkçü'nün genel başkan olarak yönettiği toplantıda..."Ve tavrımızı şöyle özetledik. Bizim tavrımız Inti ve Coco Peredo biraderlerin yoludur. Neydi o? Torez Amerikan karşıtı tam olmasa bile, kendi ideolojisi içerisinde Peredo kardeşlerin Torez'e karşı tavrını benimsediğimizi söylüyoruz, bir de eleştiri yapıyoruz. Siz bu Torez'i desteklseniz bile, biz ona karşı bağımsız, silahlı gücümüzü ve bağımsız diğer organizasyonlarımızı muhafaza edeceğiz, onları dağıtmayacağız. Aynı o tavrı, 9 Martçılarla da tartıştık daha önce. Bizzat yetkilileriyle ve onlar da "hayır, bu silahlı eylem bitecek," dediler, bana da özellikle, ısrarla vurguladılar. Denizler adına katılmıyordum ben, Dev-Genç adına katılıyordum... 9 Martçıların bize söylemek istediği şu; biz başarıya ulaştığımız andan itibaren hiçbir şekilde bağımsız gerilla hareketi istemiyoruz. Silahlı mücadele istemiyoruz., disiplin istiyoruz, tarih çok açık. Bizim o güne kadar varolan bağımsız hareketimizin üzerine bir ambargo koymaya çalışıyorlar. Biz de ayrılıklarımızı ifade etmek istiyorduk. Biz de bir demokratik toplum istediğimizi, onların olayı başardıkları takdirde nelerle karşılaşabileceklerini tarif etmeye çalışıyoruz. Tam orada uzlaşamadık. Yani ben uzlaşamadım, başka arkadaşlarım da tereddütlerini söylediler. Ve sonunda beraber davranamazsak bile, bu ilişkilerimiz devam etsin temennisiyle ayrıldık. Ben görüşlerimi, daha doğrusu izlenimlerimi Denizlere aktardım. Onların görüşleri net olarak şöyleydi: Hiçbir şekilde ilerici, daha doğrusu devrimci bir atılım, bu ordu içerisinden gelemez. Bunun için bu yapının parçalanması lazım. Yani generaller çerçevesinde çıkan olayda asla umut yoktu. Hüseyin bunu çok daha net belirtiyordu. Biz kendi ordumuzu kurmadan, kendi ordumuz dışında bir ordudan da hiçbir şekilde bir umut beklememeliyiz, diye kesin ifadelerle söylüyordu. Bu ifade ile tarif edersek sonucu, bir beklenti yoktu.

Ama bundan başka beklentisi olan gruplar, daha alt kesimler, olabilir. Çünkü olay yaygındı. Yani üniversitedeki taraftar çevremizden ifade edeyim. Birileri geldi, okuldan mezun olmuşlardı, yedek subay arkadaşlar. Oldukça da iyi insanlardı ve çok umutlulardı. Kalktık onlarla Çiçek Pasajına gittik, neydi bu umudun kaynağı? Şunu

görmüşler, alt kadrolardaki subayların ilerici fikirler taşıdığını, hatta sosyalizme yatkın olduklarını...

Baykam: *Yani 27 Mayıs gibi bir alttan devinim bekliyorlar.*

Eren: Evet, bu olabilirdi. Onlar ikna etmeye çalışıyorlar, "umutsuz olma" diyorlar. Hayır, diyorum. Birinin üzerinde denizci kıyafeti var. Gemiden gelmiş, heyecanla tartışıyor. "Hayır," diyor. "Burada şöyle şöyle subaylar var."

Baykam: *Çiçek Pasajına gittik, dediniz. '68 rüzgârını üniversitenin artık olgun bir talebesi olarak yaşadınız, birçok gencin ağabeyi konumunda idiniz o günlerde... Dolayısıyla, bu 60'lı yılların yaşam tarzının tam göbeğindeydiniz. Müzik, Beatles, Rolling Stones, Barış Manço, Fikret Kızılok, Modern Folk, Yılmaz Güney... Sinemanın, müziğin, resmin, yaşam tarzınıza etkisi nasıldı? Aşklar nasıldı? Paylaşma nasıldı? Devrimci gençliğin kimilerince burjuva olarak nitelendirdiği 68 yaşam tarzının uluslararası yansımasına bakışınız nasıldı?*

Eren: Tutucu olmayan bir çevreden geldik diye tarif ettik kendimizi. İstanbul'un ilk atıldığımız alanı tiyatro ve sinemadır. Yani 65-67 yılları. Yabancı dil bilmemenin getirdiği boşlukla, o günkü yabancı müzik çok fazla ilgimizi çekmedi. Ama çekenler vardı. Yani kolejli arkadaşlarımızın dürtüsüyle onlardan öğrendiklerimiz vardı, zevkle dinliyorduk. Ama daha çok yerli müzik ve sanatçıları dinliyorduk, pop ya da Türk sanat müziği... Şiir de hayatımızda çok büyük bir yer yaptı.

Baykam: *Kimin şiirleri?*

Eren: Nazım, Ahmet Arif, Enver Gökçe, Hasan Hüseyin, Orhan Veli vesaire... Sonra bizi bir şekilde, TİP kanalıyla gelen bir etkidir o, halkçı, popülist bir rüzgâr sarmaya başladı. Ve Türk sanat, klasik batı müziği dinleyen, zevk alan gençler, mesela gece düzenlediğimiz zaman popülist sazcılar, onun üstü tekkeli sazlı aşıklarla eğleniyordu. Ve hakikatten kantine döndüğümüzde o geceler karikatürize edilerek, neredeyse dalga geçiliyordu. Ama kitlemiz daha genişti, bizim bir farklılığımız vardı. Üniversite olarak, bir televizyon kanalına sahiptik, kapalı devre... Laboratuvar çalışması olarak yayın yapıyordu. Orada günün bütün popçuları vardı. Fecri Ebcioğlu, Cem Karaca, en son yaptığımız örnek, konserdi. Denizlerin yakalanmasından sanıyorum 10 gün sonra ilan edilmiş bir konserimiz vardı, üç günlük bir program... Birinde Cem Karaca'nın konseri vardı, öbürü Havana buluşmasıydı, bir açık oturumdu. Zevk alarak dinleyen işleyen bir kitle vardı.

Gençlik giderek popülistleşti, feci köylü kökenli kişiler katıldı saflara... DevGenç'in, Kaypakkaların ekibi, aşağı yukarı hepsi köylüydü. Ama o çevrelerden gelenlerle daha çok bir köylü kültürü akmaya başladı. Tarih olarak, 69'lardan itibaren bunun çok ciddi bir gelişme olduğunu düşünebiliriz."

Baykam: *Nerelere giderdiniz? Çiçek Pasajı dediniz, başka nerede yerdiniz?*

Eren: Yenikapı'ya giderdik.

Baykam: *Para paylaşılır mıydı? Kızlarla ilişkileriniz nasıldı? Bekâret sorunu var mıydı? Ailelerle ilişkiler nasıldı? Aileler gençlerin bu terörist, gerilla hareketlere girmesine nasıl bakıyorlardı?*

Eren: Aileler, tabii ki gerilla hareketlerini hiç desteklemediler. Üstelik çok kaygıyla izlediler. Karşı saldırıların başlamasıyla bu kaygı ailelerde çok kötü bir hale geldi. Bir öğrenci derneği yöneticiliğine veya bir başka yere seçilmiş olduğunu gazetelerden, herhangi bir yerden öğrendiği zaman, onlar için o çocuğun bir süre sonra ölümle burun burna geleceği kaygısı taşınırdı. Fakat ailelerimizle ciddi olarak ilgilendik. Ne yapmak istediğimizi anlattık. Ben, 1971 Ekim'inde tutuklandığımda, ilk görüşmede babamın söylediği bir tek şey var, hiç unutmam onu; "Hepsini inanarak yaptın, bundan sonra bir tek şey gerekiyor, pişman olmayacaksın. İyi, buradasın, can güvenliğin var, ölmeyeceksin artık, burada adresin belli. Çünkü önce bir adresin yoktu. Şimdi adresin belli, bu benim için güvence. Böyle söylediğim için üzgünsün ama baba olduğun zaman anlarsın" dedi. "Pişman olma" diye ekledi. Pişmanlık denilen olayın çok enteresan bir tarafı vardır, Selimiye'nin alt katında tecrit bölümünde havalandırmaya çıkıyoruz. Yıl 73, seçimler olmuş, CHP öne çıkıyor. Fakat THKP-C sanıkları içerisinde pişmanlık olayları ciddi olarak yaygın. Ve bir subay, üsteğmen. Babası yüksek rütbeli bir subay, şimdi isimlerini hatırlayamıyorum, annesi ile geldiler. Ziyaret yerine önce ben geldim, sonra üsteğmen geldi sanıyorum. Babam geç geldi. Görüyorum o da karşıdan geliyor, bu ana babanın ilk söyledikleri şu; "Oğlum senden bir tek şey istiyoruz, biz Cumhuriyet insanlarıyız, biz Cumhuriyetçi nesilleriz, mahkemede Cumhuriyete leke düşürecek bir açıklama yapma. Abdülhamit'e dönüşüm başladı çünkü. Bizi rezil etme, bugüne kadar hiç başımızı eğmedik, yaptığın her şeyi destekliyoruz. Her şey tertemiz, de... Yeter ki bizi mahcup etme. Başımızı eğme..." Çocuk şaşırdı. Fakat ailesini hiç mahcup etmedi. Ailelerin pozisyonu açısından bu iki

örnek verilebilir.

***Baykam:** Diskolara gider miydiniz, maçlara gider miydiniz?*

Eren: Diskoya gitmezdik ama demin bizim profilimizi anlatırken açıklamıştım, birçok arkadaşımız diskoya giderdi.

***Baykam:** Solcu gençler mi?*

Eren: Solcu gençler. Şimdi şöyle tarif edeyim. Eylemciyle, taraftar arasındaki fark gibiydi. Bir ikincisi, diskoya gitmek için daha önceden, liseden itibaren o kültürü almış veya çok özlemi duymuş olması gerekiyordu insanın.

***Baykam:** Bunlar yüzde olarak istisna mıydı?*

Eren: Eylemciler içerisinde çok azdı. Ama sempatizanlar arasında oran olarak fazlaydı. Özellikle kolej eğitimli olanlar arasında yaygındı. Onun dışındakiler daha çok Yenikapı'ya, pasaja, pasajın arkasında Lefter'in Yeri vardı, oraya bunlarda gelirdi. Klasik meyhane türü yerlere gidilirdi. Bekâr evlerinde içilirdi. Para, gerçekten bölüşürdük, hele ileri aşamalarda, 69-70'lerde kimin parası var, kimin yok pek fark etmezdi.

***Baykam:** Kendiliğinden bir komünal yaşam mı vardı?*

Eren: Evet. O nedenle cezaevine ilk girişlerde kimse komünal yaşamı yadırgamadı. "Benim param," diyen zaten daha sonra başka bir halt etti. Sinemaya çok fazla gidiyorduk. En sıkışık zamanlarda bile sinemaya rağbet vardı.

***Baykam:** Türk ya da yabancı film fark ediyor muydu?*

Eren: Daha çok yabancı filmlere gidiyorduk ama Türk sineması da yeni yeni parlıyordu. Yılmaz Güney etkisi vardı. Bekâret önemlidir tartışmasına, hiç şahit olmadım. Ama daha sonra, o yıllarda, tartışmayan, buna önem vermeyen insanların, aslında çok önem verdiklerini seçimleriyle ortaya koymalarına tanık oldum. Devrimci havanızın atmosferi içerisinde kimse, gizli düşüncelerini o kadar rahat söyleyemiyordu.

***Baykam:** 30 yıl geriye bakınca, "keşke silahlı eyleme girilmeseydi bu devrimci gençlik Türkiye'yi, bu tutucu politikalardan koruyabilirdi," diye düşündüğünüz oluyor mu?*

Eren: Tabii, bunu şöyle tarif edeyim; 1971'in özeleştirisinin yapılması süreci içerisinde, özeleştiriye neden olan sorunun esasında o yatmaktadır. "Biz nerede hata yaptık?" sorusuyla başlar, "Hangileri hataydı?"yla devam eder ve sonunda varsayımlarla, yani şu kadar ezilen kadro, şu kadar yok olan imkânın gerekçesinin analizine kadar

gider...

Baykam: *Bir toplumda kolay yetişmeyen, ideolog da olabilecek, karizmatik bu kadar lider genç kadrolar...*

Eren: Bunun yanında, devrimci kadroların ölmesinden daha farklı bir şey. O işkence tezgâhından geçmek... Yani 1971'de kontrgerilla olayından, o tezgâhtan geçenler... 80 sonrasında da beş yıl içeride kaldım.

Baykam: *Ziverbey, Selimiye...*

Eren: Evet 80 sonrasında, 12 Eylülden sonraki o işkence tezgâhı... Oradan, o cezaevlerinden geçiş, dehşetli yıpratıcı bir şey... Yani yok olmanın bir türü... Cezaevinde duruyorsun, günde kaç kez devam edecek bilmiyorsun. Bu soru çok önemlidir. Şöyle bir bakıyorsun, ağzına kadar dolu cezaevi... Ve sopa, dayak, işkence, mezbaha gibi... Korkunç bir olay, seni bekletiyor... Kalorifer borusuna asılmışsın... Dehşet verici bir şey. O tezgâha girmemek... Yani onun önünü kesebilmek... Karşıdevrim, o işi deneyleriyle biliyor. İstanbul Siyasi Şube'den geçen yüzlerce insan dehşetli bir işkence çarkından geçiyor, cezaevine giriyorsun, donuna kadar soyuyor, beğenmezse onu da çıkartıyor, bir sopa bir sopa... Ve öyle bir noktaya geldik ki bir anda, arkadaşımın tarifiyle, "Altı aydır terlik tartışıyoruz ya", dedi. "Bilmem ne yaparım ben bu terliği, bitti artık. Yalınayak gideceğim, başka şeyi tartışacağım" "Bıktık." Ayağımızda terlik yok, üzerimize elbise giyemiyoruz. Ama yıllardır cezaevindeyiz. Beyinler dağılmış, sorunlar dağılmış, işkence var. Yok oluşun, o yok edilişin çok önemli bir parçası o. Parça parça, taksit taksit, dilim dilim... Bilgi eksikliği... Dehşet bir olay haline geliyor ve dağıtıyor insanı. Bunları gördükten sonra dönüp bakınca, devrimci harekât hangi noktada provoke edildi? O süreci çok iyi tanıyoruz. İlk aydın hareketinin, devrimci kitle hareketinin kendi mecrasında akışını demokratik gelişimini, kendi iç özgürlüğüyle, donanımıyla gelişip serpilmesini karşıdevrim mutlaka bir yerde sekteye uğratmak istiyor. Onun taktiği onun üzerine oturmuş, sürekli onu görüyor. Sen yüklendiğin sorumlulukların içinde bulunduğun eylemleri, programı, hedefleri bir yerde açmaza doğru sürüyorsun. Beline silah takmak zorunda kalıyorsun, yaşamak zorundasın. Çok basit bir olay, yaşıyoruz yani. Evet bu hayatımızın parçası, biz bu yaşadığımız ülkede bunu aşamıyoruz. Bize bu şansı tanımıyor. Takmak zorundasın bunu beline... Şimdi onu takıyorsun, o başka şey getiriyor. Onu bir yasal biçimde takarsın, bir gayri resmi... O seni bir

yere getiriyor. Geldiğin yerde bir problem daha var. Bu bir nokta, bir bakıyorsun ki çıkmak istemediğin tepedesin. Oradan inemiyorsun...

Baykam: *Provokasyonlarda olaylar tepeye zorla mı vardırıldı?*

Eren: Tabii ki. Bir gösteri yapılıyor, bir özel okul açılışı protesto ediliyor. Öğrenci ne yapacak? Forum, boykot.... Sonra ne yapacak? Öğrenci başkanı olarak ısrarla sınavlara girilmesi gerektiğini anlattım. Hayır, dediler. Bütün öğretim bürolarının önüne sandık koyduk, öyle el kaldırma falan değil. Sahte bir referandum değil. Sandık koyduk. Bu şekilde giden bir hareketi mutlaka düze çıkarmak zorundasınız. Bu kendi demokrasisi içinde gitse bir çıkış yolu arayacak, daha rahat bulabilecek. Bunun dışında çözüm, bir yani siyasi macera arayanlar azınlıkta kalacaktı, kalırdı da... Ama nasıl oldu? Siyasi macera, devrimci maceracılık meşale oldu. Şimdi 71'in devrimci maceracılığı bütün 70'lere, 80'lere damgasını vurdu, hâlâ 90'larda onun izi var.

Baykam: *İster işkenceler, ister oportünizm yüzünden bu 68 rüzgârının devrimciliğini terk edip, Özal'la Özalcı, Erbakan'la Erbakancı, iktidar olsalar sosyal demokratlarla, sosyal demokrat olacak kişiler dizisi de çıktı 68'in içinden... Onları nasıl görüyorsunuz? Sizi şaşırtıyor mu?*

Eren: Aslında şaşırtmıyor. Çünkü bu seçimde o kadar çok dökülen oluyor ki, değişik nedenlerle... Oportünizm, onları tepeye tırmandırıyor zorla, devrimcinin istemediği bir yere doğru sürüyor. Kendi bulunduğu yerden dönüp baktığında, kendini her kalıba uyar görüyor, çıkara yöneliyor.

Baykam: *Dahası haklılaştırıcı nedenlerde buluyor, hatta kendini anlayışla karşılıyor. "Değişmek insanın doğasındadır," diyor.*

Eren: Devrimcilik olarak tarif ediyor sana geri dönmeyi... Ben hâlâ o günkü duygularımı taşıyorum, diyor bir tanesi... Peki o zaman her akşam rahatsız oluyorsundur, diyorum. "Yoo, yeri geldiğinde gösteririm" diyor. Kendini öyle rahatlatıyor. Çünkü maddi teşviğin sonu yok. "Usulsüzlükler olabilir, herkes yapıyor usulsüzlüğü, biz niye yapmayalım?" İşte siyasi tavizlerine bir gerekçe buluyor. Bunlar en tehlikelisi, en zararlısı... Bize, içimizden çıkanlardan daha fazla zarar veren olmadı, 70'lerden itibaren...

Baykam: *Şöyle geriye baktığınızda, bunlar tarihin doğal akışı mıydı, diyorsunuz? Genel değerlendirmeniz ne?*

Eren: Yo, yaşanmayabilirdi. Şu ana kadar anlattıklarımdan ifade etmeye çalıştım, yaşanmayabilirdi... Ama hangi noktada sonuç daha

olumlu olurdu. Onu da tarifte zorlanıyorum. Ama bugün kendi hatalarımdan dolayı yaşadıklarım üzerinde fazlaca pişmanlık duymuyorum. O bir deneydi. Bugün yaşadıklarımız, devletin ulaştığı yer, niteliği konusundaki tartışmayı biz, 1970'lerde yapıp o konuyu netleştirebilseydik, o konuda sol ve demokratlar, reformcular, dürüst insanlar, altı çizili olarak dürüst insanlar görevlerini yerine getirebilseydi, devlet bugünkü çürümüşlüğe düşmezdi. O çelik el, o kılıç bu kadar keskin olmazdı. Bu toplumsal liberalizmin ve methettiğim o olayın kaçınılmaz sonucu olarak buraya kadar geldik. Ama tüm bunların uçları şu son 30 yıl içerisinde vardır. Hepsi bir yerde kesilme şansına sahiptir ama bizim hayatımız içerisinde bunlar yaşandı.

Deniz Gezmiş, ilkokulda, öğretmeni ve sınıf arkadaşlarıyla.
Öğretmenin tam önünde duran Gezmiş, eli ile altı ok işareti yapıyor.

Mustafa Gürkan

Baykam: *Mustafa Bey, 68'e gelirken nasıl bir aileden geliyordunuz? Politikayla kaç yaşlarında ilgilenmeye başlamıştınız?*

Gürkan: Ben politikayla yakından ilgilenen bir subay çocuğuydum. Tabii bu nedenle de olağanüstü bir Atatürk ve vatan sevgisi ortamında yetiştim. Örnek diye söyledim, başımdan geçmiş bir şey. Bu, "Kıbrıs Türktür, Türk kalacaktır" mitingleri yapılıyor, Makarios kuklaları yakılıyor. Samsun'da miting yapılıyor. Küçük bir çocuğum o zaman... Gazeteler de şöyle şeyler yazıyor: "Türkler kanlarıyla yazdılar, ya taksim ya ölüm!" Babam, "mitinge gidelim" dedi. Pankart yazdım götürmek üzere... Bacağımı kestim, kanımla ya taksim, ya ölüm yazdım. Çünkü Türkler kanlarıyla yazmışlardı tarihi! Kutsaldı

benim için. Böyle yetiştim, böyle bir eğitim aldım. Kutsal bildiğim şeyler için neyim varsa vermeliyim. Onun bir parçası için ömrümü de verebilirim. Harp okulunda, bilmem nerede, sonraki dönemlerde yetişmiş subayların ittihatçı geleneği dolayısıyla bana yansıması oldu.

***Baykam:** Lisede nasıldı? Lisede diğer çocukların politikaya bakışı nasıldı?*

Gürkan: 65'te mezun oldum. Ailece CHP'liyiz. 60'tan önce evimizde Dünya ile Cumhuriyet gazeteleri okunurdu. Politikayla ilgimiz CHP'yi savunmak, tartışmalar yapmak ve geleneksel olarak milliyetçi eğilim içerisinde yetişmek... Özellikle Yunanlılarla olan ihtilaflarımız nedeniyle milliyetçi bir eğilim içinde yetiştik. Feridun Fazıl Tülbentçi'nin bütün eserlerini, hepsini okudum. Abdullah Ziya Kozanoğlu' nun Nihal Adsız'ın romanlarını da okudum. Böyle biraz Şamanist olmak istiyordum. "Esas dinimiz Müslümanlık değil, şamanlıktır" düşüncesinde bir milliyetçi akım vardı o dönem... Hâlâ da, artık, yerine oturmuş düşünce olarak Türklüğümü düşündüğümde, Türklerle ilgili tarihte birilerinin kötülük yaptığını duyduğum zaman çok kızarım. Mesela Arapları affedemem.

***Baykam:** Müslüman olmamız için bizi 200 yıl kılıçtan geçirmişler*

Gürkan: Evet. Türk ulusunun tarihsel açıdan aşama yapabilmesi için sermaye birikimi, zenginlik birikimi sağlaması ve yerleşik düzene geçmesi gerek. Tam yerleşik düzene geçip sermaye birikimi yaptıklarında Araplar gelip o birikimi yağmalıyorlar. Yerleşik Türk düzenini dağıtıyorlar. Sadece Soğdun yağmasında Taberi' nin yazdığına göre elde edilen servet bütün Sasani ülkesinin yağmasından elde edilen servetten büyüktür. Bunları okuduğum zaman çok üzülmüştüm. 68'de MDD'yi savunuyorduk, TİP'li arkadaşların farklı görüşleri vardı. O tartışmalar sırasında beni eleştirmek için dergilerinde "Müslüman Kemalist Mustafa Gürkan" diye yazdılar. Böyle bir formasyonumuz vardı."

***Baykam:** Liseyi nerede okumuştunuz?*

Gürkan: Eskişehir'de.

***Baykam:** Üniversiteye İstanbul'da girdiniz. Aileniz neredeydi?*

Gürkan: Ailem de İstanbul'a geldi, 65'te... Alibeyköy'de Petrol Ofisi Nato tesisleri vardı, babam emekli olduktan bir müddet sonra Petrol Ofisi'nde batı bölgesi malzeme irtibat şefi olarak işe girdi. Emekli subay evleri var ya, orada evimiz yapıldı. Oraya taşındık.

Fakat çok uzun yıllar evimde oturmak nasip olmadı.

Baykam: *Eskişehir'den bir liseden geliyorsunuz. Büyük bir değişim. İstanbul büyük kent. 60'lı yıllar çok canlı bir dönem. Türkiye'nin ve dünyanın aynı anda kabuk değiştirdiği yıllar. Üniversitede o curcunada ilk izleniminiz neydi?*

Gürkan: O sıralarda TİP'in yükselişi vardı, 65' te...

Baykam: *61 Anayasası'nın sağladığı kimi olanaklarla TİP kurulmuş, CHP ortanın solu demiş... Siz o anda CHP'li bir aileden gelmenize rağmen CHP'ye mi, yoksa TİP'e mi daha yakındınız?*

Gürkan: Biz TİP'le CHP arasındaydık, siyasal formasyon bakımından Türk ordusuna yakındık. Kahraman ordumuz diye sokaklarda yürüyorduk. "Ordu millet el ele" sloganıyla.

Baykam: *27 Mayıs'çısınız yani...*

Gürkan: Ben 12 Mart ve 12 Eylül'ü falan bir araya koymam 27 Mayıs'la. Tarihte ilerici müdahale yapanlar vardır, gerici müdahaleler vardır. Sizin bir seçim kazanmanız da müdahaledir, tarihi devinime müdahale. Şimdi tarihe ilerici bir kanal açmaya çalışan insanla, gerici bir kanal açmaya çalışan, her ikisi de kazma kürekle bunu yaparsa aynı şey denebilir mi?

Baykam: *"27 Mayıs İlk Aşkımızdı" adlı kitabımda sırf söylediğiniz farkı anlatmaya çalıştım. 18-19 yaşındayken siz hangi kitapları okuyordunuz?*

Gürkan: "Beyaz Zambaklar Ülkesinde" adlı kitap beni etkiledi. Finlandiya'daki kalkınmayı anlatıyordu. Sonra, üniversiteye başladığım yıllarda sol yayınlar çıkmaya başladı. Sol yayınların ilk kitaplarını okudum. Sosyalizmin alfabesi gibi... Çetin Altan'ın ve İlhan Selçuk'un yazıları beni çok etkilemiştir. Özellikle İlhan Selçuk'un...

Baykam: *Yön deki yazıları mı?*

Gürkan: Evet. Yön bizim geleneğimiz. İdeolojik oluşumumuzun her şeyidir. Yön ile Ant dergisi. Biz birdenbire 68 kuşağı olmadık. Gökten zembille inmedik, öncemiz var. Çok ilginçtir, bizim öncemizde kimler var. Raif Ertem, Bozkurt Nuhoğlu. Sonra ANAP'lı olduğunu duydum, Osman Zeki Terzi, bana Dr. Hikmet Kıvılcım'ın Diyalektik ve Tarihi Materyalizm adlı kitabını hediye etmiştir. Mahmut Kumkumoğlu... Bunlar hep TMTF başkanı oldu. Bunlardan ayrı bir de RP'den Kültür Bakanı olan İsmail Kahraman. Araştırın, üniversitede ilk silahı patlatan adam odur. Tam bağımsız Türkiye için Samsun' dan Ankara'ya yürürken (ki Demirel o yürüyüş için söylemiştir yollar

yürümekle aşınmaz lafını), üniversitenin açılış töreni vardı. Açılış törenine gelip, üniversitede ilk silahı patlatan adamdır Kahraman. Milli Türk Talebe Başkanı, yanılmıyorsam. Bakın o günkü gazetelere, 69'un 29 Ekim-30 Ekim arası...

Baykam: *Sağcıların öğrenci derneği başkanı mı?*

Gürkan: Tabii... Üniversitenin açılış töreninde silah çekti. Bunlar vardı. Öcal Okay vardı, şimdi Bodrum'da avukatlık yapıyor. O da bizim yetişmemizde etkili olmuştur. Tarzan Önder ağabeyimiz vardı. Çok ilginçtir, geçen gün bir arkadaşım telefon etti. Abdullah Çatlı'nın avukatıymış. Ben görmedim, televizyona çıkmış falan, karısının avukatıymış. Talat Aydemir'in hareketi bastırıldığı sırada, böyle hafif sol gözüktüğü için özellikle üniversitelerde bir sağ egemenlik oluşmuştu. Öğrenci dernekleri, cemiyetleri... AP gelmişti. Hükümetten sirküler almak gerekiyordu dernekler için... Bütün kongrelerde alavare dalavere üç kâğıt çevriliyor. Birtakım sağcı dernek yöneticilerine, hamam kongresi diye tabir edilir, öyle kongre toplayanlara hükümet yetki veriyordu. TMTF işgal edilmişti mesela. Biz o ortam içerisinde geldik. Sonra Ahmet abi geldi, Bozkurt abi geldi. Tabii onlarla aynı dönemde yine Memduh Eren vardı, sonra kontrgerillanın büyük işkencelerine maruz kaldı, Talat Turanlarla beraber. Bir köprüyü bombalama gibi bir davadan... Ünlü 28 Nisan'ın öğrenci lideri Castro Nuri vardı. Nuri Yazıcıoğlu, vefat etti. Bunlar bizim yetişmemizde etkin oldu. Mesela Bozkurt hem hocamızdı, hem arkadaşımız, ağabeyimizdi. Öyle birisiydi. Biz onların birikimi üzerine geldik. En azından İstanbul ekolü için anlatıyorum. İstanbul ekolünde, Mustafa Kemal sevgisi Ankara'dan, İzmir'den çok öndedir. Yani Yön dergisinde Deniz Gezmiş'in yazdığı yazıda bizim önümüzdeki görev Kemalist kültür devrimidir diyebilmesinin nedeni o gelenekten geliyor olmamız... O günkü pankartlara Atatürk resimleri konurdu. Yanına dünyanın en ekstrem sol sloganları bile yazılsa mutlaka Atatürk de olurdu.

Baykam: *Siz o günlerde gelişen dünyaya açılan sol fikirleri benimserken bunu Mustafa Kemal'le birleştiriyordunuz. Kemalizmle sosyalizm arasında köprü kurarken tartışmalar çıktığı oluyor muydu?*

Gürkan: Tabii, Mustafa Kemal'dan bahsederken burjuva devlet adamı falan diye, işte Deniz böyle yazmış, falanca şöyle söylemiş, enternasyonal de şöyle demiş gibi laflar dolaşırdı. Sosyalizmle tanıştıkça bir Mustafa Kemal sorgulaması yapıldı. Birtakım eleştiriler yapıldı, ama hep şöyledir: O çağda Mustafa Kemal'in yaptığından

daha farklı ne yapılabilirdi? TİP'nin istediği şey de oydu. Kemalist bir bağlantı kurmak! Kemalist harekette bizim anlayamadığımız şey, zorlandığımız konu, Kemalist harekete eleştiri yöneltmemize neden olan şey, Kürt meselesini anlayamamızdır, çözememizdir. Yani Kürt meselesine Kemalizmin tutumunu, Kemalist hareketin tutumunu benimseyemedik. Bu sorunun yok sayılmasını kabul edemedik.

Baykam: *Yok sayılma değildi ki o.*

Gürkan: Hiç öyle görmedik. Yokluk eşitlik olmaz. Biz Türkleri Anadolu toprağında yaşayan bir halk olarak görüyorduk. Ne bileyim Kürtleri Irak'ta yaşayan bir halk. Diğer şeyler, etnik gruplar olarak görüyorduk, öyle değerlendiriyorduk. Yani tabii bugünün bakış açısıyla o günü değerlendirmek istemiyorum. O gün düşündüğümüzü söylüyorum. Buna rağmen, Kürtlerle 1968 işgalleri sırasında bir diyalog kuruldu. Deniz'in annesi Kürttü, babası da Karadenizliydi. Cemil Amca anlatmıştır size. Şimdi bazı ülkücü insanlar araya girdiler ve bir Kürt-Laz çekişmesi yaratmak istediler. Bütün bunların hepsini biz aştık. Bizim bu 68-69'da üniversite yurtlarındaki bu faşist baskıyı kırıp dağıtıp oraları Türkiye'nin gençler birliği federasyonu, Dev-Genç'in inisiyatifi altına aldığımız günlerde... Mesela panolarımız vardı, Dev-Genç panosu... Türkiye'deki devrimci gençlik federasyonu panosu... Bu panolara kimse elini sürememezken Kürt arkadaşlar kırdılar ve bunun sonucu onların yurtlardan uzaklaştırılmasına neden oldu. Sonra tekrar uzlaşıp barışarak yurtlara gelmelerine izin verildi ama... Yani böyle bir taraftan çatıştık, bir taraftan konuyu sorgulamaya, çözmeye çalıştık.

Baykam: *TİP'le ilişkilere ilerici gençlik kendisini katmak istedi. TİP'le kalıcı bağlantılar kurmak istedi. Fakat TİP'in statükocu baskılarıyla karşılaştı ve bu gençlik enerjisi TİP'e akamadı. O çelişkiyi nasıl anımsıyorsunuz?*

Gürkan: Ben TİP'e, TİP yöneticilerine böyle bir eleştiri yöneltilmesini doğru bulmuyorum. Böyle yapmıyorlardı. Yani bizim dediğimizden başka kitap okumayın, şöyle yapmayın, böyle yapmayın diye bir şey yoktu. O TİP içerisindeki tartışmada kendilerini mazlum yerine koymak isteyen bazı arkadaşların, bazı ağabeylerin gayretlerinden, konuyu abartarak ortaya koymalarından ibarettir. Bence TİP yöneticileri gençlikle seviyeli bir ilişki kurmak istiyorlardı. Bu ilişkide de eğer partiysek biz sizi yönetiriz, yani toplumsal, siyasal hiyerarşi bakımından, sosyopolitik hiyerarşi bakımından biz daha üst düzeydeyiz. Bu Leninist kültürün bir özelliği. Ama İşçi Partisi'ne bütünüyle bakarsak

çok iyi, çok yerinde, çok doğru bir siyaset yürüttü diyemeyiz. TİP, gençlik organizasyonunlarını, kendi gençlik kolu gibi görüyordu. Halbuki biz kendimizi öyle görmüyorduk. Bizim yetişmemizde çok büyük payı olmuştur. Tarık Zafer Tunaya... Biz Tarık Zafer Tunaya ile Türk Devrim Ocakları yönetim kurulunda çalıştık. Onun bize öğüdü, 'hiç kimseye benzememeye çalışın,' olmuştu. Yetişmemizde onun çok büyük payı vardı. Başımız sıkıştığında gece demez, gündüz demez evine giderdik. Kendisiyle görüşürdük. İlhan Selçuk sürekli öğütlemiştir, hiç kimseden icazet almayın. Yani herhangi birinin tavsiyesiyle bir şey yapmayın. Kararınızı kendiniz verin. Öyle yetiştik, öyle geldik. Şimdi TİP'le olan ihtilafımız şudur: Bağımsız karar alma yetkisinin elimizden alınmak isteyişini kabul etmememizdir. Yoksa TİP kendi ölçeğinde, kendi koşulları içerisinde saygın bir siyaset yürütüyordu.

***Baykam:** Peki, gençlik kendi örgütlerini kurarken politikaya müdahale etmek için varolan bir siyasi partiye o enerjiyi akıtma kararı neden alamadı?*

Gürkan: Zamanında yapılamadı bir kere... Onun da öyküsünü anlatayım size. Fikir Kulüpleri Federasyonu Ankara'da kuruldu. TİP'liler bu işleri organize ediyorlar. Ankara'da Vural Taşer, Kâmuran Bekir, Şahin Alpay, Doğu Perinçek, Yusuf Küpeli gibi arkadaşlar Fikir Kulüpleri çevresinde bir gayret gösteriyorlar. Ülkü Şahin, Mümtaz Kolan, Orhan Kotan... İsmini hatırlayabildiğim arkadaşlar. Biz de DÖB'ü kurduk. Ondan sonra, baktık ki bu bölünme zarar veriyor gençlik hareketine... Ve DÖB son derece şovenist. Deniz, "Dünyada iki büyük cumhuriyet var" derdi. "Biri Çin Halk Cumhuriyeti, diğeri de DÖB Cumhuriyeti... Ben DÖB Cumhuriyeti Başkanıyım, Mao arkadaş da Çin Halk Cumhuriyeti Başkanı..." Hatta Deniz, Spor Sergi Sarayı'ndaki toplantıda konuşmaya başladı, "Mao arkadaşımın söylediği gibi" falan diye... Mustafa Kemal'den, kendi aramızda, "Kemal" diye bahsederdik. Arkadaşımızdı bizim sanki rahmetli. Öyle bir sıcaklığımız vardı. İlkeli birleşme var ya, SHP-CHP öyle oldu şimdi, o zaman da aynı şeydi. Bana sordular, ben ilkesiz birliği tercih ederim. İlkeli birlik olmaz. O zaman bizim DÖB toplantısında. Deniz hapisteydi, ben genel sekreter olduğum için sorumluydum. Büyük tartışmalar oldu. Dedim ki, "Arkadaşlar kayıtsız şartsız gidip THKP'ye katılacağım" denebilir mi? Bu bizim haysiyetimize yakışır mı? Tüm fakültelerdeki örgütleri DÖB'le işbirliğinde olan,

MDD tezini savunan arkadaşlar kazandılar. Neden TİP değil? Çünkü TİP'le gençlik hareketi arasında büyük ideolojik fark vardı. Yani bu MDD tezi, sosyalist devrim tezi meselesi... Yön Dergisi, Türk Solu dergisi böyle bir yol izliyorlardı ve MDD etkiliydi.

***Baykam:** Mihri Belli'yle ilişkileriniz nasıldı?*

Gürkan: 66'dan sonra tanıştık.

***Baykam:** Yani Mihri Belli'yle sizin, Deniz Gezmiş'in ideolojik tartışmalarınızı anlatır mısınız?*

Gürkan: Mihri Belli'yle biz 69'da, Türk Solu dergisinde tanıştık. Bunu çok net olarak ifade etmek gerekir ki, bütün o dönem boyunca bizi idelolojik açıdan birinci dereceden etkilemiş, demin söylediğim iki kişiyle beraber üçüncü kişidir.

***Baykam:** Sizi nasıl etkilemeye çalışırdı? TİP'le kendi arasında olan sorunlar nasıl yansırdı ilişkinize?*

Gürkan: Tabii, TİP yöneticileri hakkında olumlu şeyler düşündüğünden söz edilemez. Mihri Belli'nin bir bizle olan ilişkileri, bir de eski siyasi mücadele arkadaşlarıyla ilişkileri vardı. Bu iki ilişki hiçbir zaman birbirine karışmazdı. Yani hiçbir zaman başkalarıyla olan ilişkilerini bilmezdik. Bir Şevki ağabey, Şaban Ormanlar ve İstanbul çevresinde olan insanlarla ilişkilerini bilirdik. Ankara'dakileri hiç bilmezdik; derinliğini, ne olduğunu bilmezdik. Ama MDD kesimi, yani Türkiye'nin ulusal, yurtsever, demokratik güçleri birleşip bir cephede hareket etmeliydi. Onların çabasıyla bu işler bir sonuca varmalı, diye kabaca özetlenebilecek siyasal görüşleri birlikte savunduk. DÖB'ün merkezi, Türk Solu dergisinin üst katıydı. Deniz bizden önce sosyalizmle tanışmış bir arkadaştı. Deniz, TİP Üsküdar ilçe sekreteriydi.

***Baykam:** TİP'e giriş formunu gördüm. Rasih Nuri İleri'nin arşivinde...*

Gürkan: Dr. Hikmet Kıvılcımlı, TİP'e giriş beyannamesini imzalayan adamdır Deniz'in. Dr. Hikmet Kıvılcımlı ile ilişkileri vardı onun. Sonradan üniversitede bizle ilişkiye geçtikten bir sene sonra, 66'da girdi Deniz. Mihri Belli'yle ilişkileri olmuştu. Şunu çok büyük bir açıklıkla ifade etmek lazım. Mihri Belli o dönemdeki gençlik hareketini ideolojik bakımdan olağanüstü etkilemiş bir insandır. Bu hareketin gerillacılığa sapmaması için gayreti olduğunu çok açıklıkla söyleyebilirim.

***Baykam:** Şu anda sorumu açmış oldunuz. Olayı kitle gençlik*

eylemi olmaktan çıkarıp silahlı harekete dönüştürme aşamalarından Mihri Belli sizi durdurmaya çalıştı mı veya olaya nasıl baktı?

Gürkan: 25-30 yıl sonra birlikte mücadele ettiğim dava arkadaşlarımı koruma içgüdüsüyle konuşuyor olabilirim. Bugünkü değer yargılarına dayanan bir koruma içgüdüsü. Öyle konuşmamaya çalışıyorum. Ama öyle konuştuğumu sezerseniz ya da öyle konuştuğumu gösteren çelişkiler olursa beni uyarın, çelişkilerimi ortaya çıkarın, çünkü tarihin belli bir dönemine tanıklık ediyoruz.

Bakın ben size Mihri Belli'yle ilgili bir anımı anlatayım. Ankara'da önemli bir toplantı yaptık. Toplantıda herkes konuşuyordu, çok insan vardı. Toplantı bana göre önemsiz hale geldi. Hiç konuşmadım. Toplantı bitince, Mihri Belli bana dedi ki, "Gel seninle bir şey konuşalım" Sokağa çıktık, beraber yürüyoruz. "Sen ne diyorsun bu işlere?" dedi. Parti kuralım mı, kurmayalım mı, diye konuşuluyor. "Bırak parti kurmayı" dedim. "Biz bu faşistlerle olan çatışmalarımızda kendi yaptığımız bombaları kullanıyoruz. Bu bombaların etrafına küçük demir parçacıkları saralım mı? O zaman öldürücü etkisi olacak." O sözünü hiç unutmayacağım Mihri Belli'nin... Dedi ki, "Sosyalizm, insan öldürmek değildir" Mihri Belli'nin illegal örgütlenme yapılsın, hücre teşkilatları kurulsun yolunda hiçbir telkini olmamıştır. Ha, 12 Mart'tan sonra olmuştur. 12 Mart'tan sonra Küba gazetesi Granma'da çıkan örgütlenme modelleriyle ilgili yazıyı çevirmiş ve 12 Mart'ta kaçakken de dağıtılmasını biz yapmışızdır o yazının... Böyle örgütlenme olmalıdır falan diye... Yani bir illegal örgütlenme yapmak istedi, ama bu 12 Mart'ta kaçak duruma düştükten sonra oldu. Daha öncesi yoktur.

***Baykam:** Peki, İlhan Selçuk, Belli ve diğer "büyüklerle" ne sıklıkla görüşülüyordu? Hadi gel Mihri Belli'ye uğrayalım mı deniyordu?*

Gürkan: Öyle deniyordu. Mesela TİP'le ya da Aydınlık Sosyalist dergiyle ilgili bir şeyler olacağı zaman Mihri abiye gidip görüşelim denirdi. Ama eylem boyutunda, diyorum ya, hiç kimse inkâr etmesin, hepimiz oradan geçtik, cuntacılık yaptık. Türk ordusunun siyasal hayata ikinci bir 27 Mayıs gibi müdahale etmesini çok istedik. Bunun için gece üçlerde yürüyüş yaptık Ankara'da. Orduevinin önüne gittik. O gece herkesi kaldırdım yataklardan. Meşaleleri yaktık, gece saat 3'te... 1970, 27 Mayıs'ı...

***Baykam:** Kim vardı yanınızda?*

Gürkan: Ne bileyim. İstanbullu çocuklar.

***Baykam:** Deniz var mıydı?*

Gürkan: Deniz hapisteydi. Gece kaldırdık hepsini, Ankara Kızılay'da orduevinin önüne gittik. Siyasal'dan çıktık oraya gittik. Bunu yaptığımız için İlhan Selçuk'un, Doğan Avcıoğlu'nun da bu işlerle bağlantısı ya da en azından ideolojik olarak yakınlığı olduğunu biliyoruz. İlhan Selçuk'la işte o eylem sürecinde, mesela bir işgal yaparız, bir şey olur, bir yürüyüş yapmamız icap eder, "İlhan ağabey bu işin arkasından bir maraza çıkmaz değil mi? Doğru mu değil mi" gider sorarız. İlhan Selçuk şimal yıldızıdır. Yani karanlık gecelerde, fırtınada yolunuzu bulmak istiyorsanız İlhan Selçuk'a bakmanızda fayda vardır. Beğenirsiniz, beğenmezsiniz olduğu yeri. Ama sizin yerinizi tayin etmenizi sağlar. O yerinde duruyor. Neyse, Doğan Avcıoğlu'na gittik bir gün. Beni tanıştırdı, onunla "Mustafa, gençlik hareketi içindeki arkadaşımızdır" diye.

***Baykam:** Bu ilk üniversite işgal yıllarında ve öğrenci hareketinin gençliğe aynı anda seslenmesi, yalnız sosyalist gençleri kapsamaması, polisle ilk çatışmalar... Biraz o günleri anlatır mısınız?*

Gürkan: Bakın, 1968 işgalleri, bütün gençlik hareketleri içerisinde özel bir sayfadır. Özelliği şudur; 1968 işgalinin kabul görmüş, biraz da izin verilmiş gençleri var, bu önemlidir. İşgal komiteleri kurulmuştur. Üniversiteler günlerce işgal edilmiştir. O komiteleri kuranlar yargılanmışlardır. Önemli bir şey de, ama 68 işgallerinde, bunu ilk defa söylüyorum, düzenle bir uzlaşma sağlanmıştır. Ben 68 işgallerine bu bakımdan, bizim bağımsız gençlik eylemi içerisinde pek değer vermiyorum. Türkiye'de 68 aslında, 69'dur. Neden? Çünkü 69'da kimseyle bağı olmadan, düzenle tamamen uzlaşmaz bir biçimde hareket yürümüştür. Yani toplumsal muhalefetin bayrağı olmuştur gençlik. Ve onun doruk noktası da, 1970 Mart'ındaki, bağımsızlık haftasıdır. Yani başbakandan önce, Dev-Genç genel başkanının beyanı televizyonlarda yayımlandı. Turan Selçuk'un meşhur "Guliver Cüceler Ülkesinde" Dev-Genç altından politikacılar geçiyor karikatürü o eylemlerle olmuştur. Yani 68 işgallerinin, işgal komitesi üyeleri bilmem neleri falan ondan sonra gelen toplumsal muhalefeti temsil eden gençlik hareketi içinde çok azdırlar sayıca. Önce bir seraya ekilir, sonra tarlaya ekilir, işgaller sera gibi bir görev görmüştür. Şimdi bakın, 68 nedir? 68, demokratik üniversite 6. filoya defol demiştir, bu eylemler çok önemlidir. Türkiye'ye 6. filoyu sokmayan bir gençliğiz. Gelemez oldu

ülkemize. Büyük bir kamuoyu desteği aldı o mücadele. Demokratik üniversite talepleri, üniversite yönetim kurullarında öğrenci temsilcilerinin olmasını sağladı. Şimdi bunları sağlayan süreç neler? 68 böyle bu açıdan değerlendirilmeli... Şimdi 6. filo gelmiş benim gençliğimde Türkiye'ye, ben tutuklanmamışım. Bu hiç olmadı! Hepsinde bir kere mutlaka aldılar beni içeri. Yani ne yapayım? Babam da destekliyor. Bana iç çamaşırımı gönderiyor, para gönderiyor, "gelme oğlum buraya. Bu herifler gelmesinler ülkemize," diyor.

Baykam: "Gerekirse hapse gir" diyor yani.

Gürkan: Gir, ne olursa olsun. Çünkü bunlar üslerine bizi sokmadılar. Kendi vatanımızda bunların yerine giremedik. O zaman ordudaki bütün subaylar o Amerikan tesislerine Türk subaylarının giremeyip Amerikan çavuşlarının girmesinden olağanüstü rahatsızdılar. Şimdi, 68'i değerlendirirken bu iki eylemi hatırlayacaksınız. Ne işgallerle ilişkisi, ne köylü hareketleriyle ilişkisi, ne bu gerillacılık eylemleri, illegal örgütlenmeler, silahlar, bunların hiçbiri değil. "6. Filo defol" ve "Demokratik üniversite." Bu eksendedir gençlik hareketi boyutu işin. Başka boyutlarını tartışabilirsiniz tabii, ama bu ana eksendir."

Baykam: Peki eşiniz DÖB'istlikten bahsediyordu. Ve DÖB' ün herkese açık örgüt değil, neredeyse bir seçkinler kulübü olduğundan bahsetti. Bunu açar mısınız biraz?

Gürkan: Biz de örgüt kurduk. Hep beraber TMGT'da kalıyoruz. 1968 Ağustos'u veya 69. Bir Alp Kuran vardı. Aramızda büyük saygınlığı vardı, biz onu ağabey bilirdik. O saf Kemalist/Marksist bir ayağımızdı. Onun o saf Kemalist haliyle bizle tartışmaları nasıl unutulur? İnsan hafızası ne kadar zayıf! İki saattir konuşuyorum, Alp ağabeyi anmadan o dönem anılamaz! Dünyada dürüstlüğün heykeli dikilse Alp Kuran'ın heykeli dikilir. Öyle bir adamdır. Ben çok severim. Ve bilir. Renkli olsun diye size bir şey anlatayım. Bir gün Alp ağabey Deniz'le tartışıyor.. Deniz, "Sen Atatürk'ün büyük nutkundan başka ne okudun ki Marksizm üzerine benimle tartışıyorsun" dedi. Deniz biraz böyle pervasızca konuşan bir arkadaştır. Alp ağabey, "Neyi okuyacakmışım?" "Sen ailenin, devletin, özel mülkiyetin kökenini okudun mu?" dedi Deniz, "Engels'i okudun mu?" Öteki, "Okumadım" dedi. "Onu okumadan mülkiyet meseleleri falan seninle tartışılmaz" dedi Deniz. "Tamam, bu tartışma burada kapanmıştır" dedi Alp ağabey... Deniz kızdı, bağırdı çağırdı. Alp ağabey, "S... olun gidin gözümün önünden "dedi, gittik. Bizde öyle aile terbiyesi var, bir büyüğümüz

defolun dedi mi, iş büyük küçük ilişkisine girdi mi, büyüğümüzü biliriz. Öyle serseri bir tarafımız yok. Her türlü pervasızlığı yapabiliriz. Ama iş oraya geldi mi... Neyse gittik bir yerlerde gezdik, akşam geldik. Gece bir mi, iki mi ne? Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı'nda yatıyoruz. Bir baktık, Alp ağabeyin odasının ışığı yanıyor. Oraya gittik. İsmet İnönü'den hatıra kalan bir deri koltuğu var, böyle yan oturmuş, gözleri okumaktan yorulmuş, tek gözünü kapatmış, ailenin, devletin, özel mülkiyetin kökenini okuyor. Sabaha kadar kitabı okudu bitirdi Deniz'le tartışmak için...

Baykam: *DÖB'istlik meselesini anlatıyordunuz.*

Gürkan: 69 galiba işte... Üniversiteyi işgal ettik. Tarık Zafer'in odasına girdik.

Baykam: *Deniz'in bir Tarık Zafer'in odasına girişi var, bir de Egeli'nin odasına...*

Gürkan: İkisinde de beraberdik. Ekrem Şerif Egeli, onda da beraberdik. Hakikatten çok ilginçti. Tarık Zafer'in odasına girdik. Tarık Zafer'le de biz Türk Devrim Ocakları'nda beraber yönetim kurulunda çalıştık. O başkandı, ben yönetim kurulu üyesiydim. Şimdi odaya girdik. "Ne yapıyorsunuz siz" dedi. "Üniversiteyi işgal ettik hocam" dedim. "O ne demek" dedi. "Hocam," dedim, "siz derdiniz ki, ben isyan eden gençleri severim. Biz de isyan ettik." "Ben isyan eden gençleri severim, ama bana isyan eden gençleri değil," dedi Tunaya. Orhan Aldıkaçtı karşısında bir gün Deniz kızdı, masaya güm diye bir yumruk vurdu. Masanın camı gitti. Deniz, "özür dilerim hocam" dedi. Ne de olsa oradaki hoca işte karşısındaki.

Baykam: *Yani birden yanlış yapan talebeye döndü.*

Gürkan: Evet. Cam kırmak ne demek? Çok ayıp bir şey. Sonra Orhan Aldıkaçtı aldı her şeyini çıktı. Girdik işgal ettik üniversiteyi. Rektör odasına girdik. Deniz bana şöyle yaslandı, Mustafa Kemal'in resmi de karşıda... "Bak Kemal" dedi. "Sen bak buraları almak için, buralara girmek için o padişahın çirkin kızını bile almaya razı oldun. Bak biz girdik" dedi. Mustafa Kemal bu işlerin altından nasıl kalkacağını düşünüyormuş. Padişahın kızını almayı düşünmüş, sonra Harbiye Nazırı Enver alıyor. Mustafa Kemal de Samsun'a çıkıyor falan. Demin dedim, Kemal bizim arkadaşımız ya... Hâlâ öyle olmasını dilerim. Öyle olursa sevilir Mustafa Kemal.

Baykam: *Bir kitabımın ithafında şöyle yazdım:" 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkan genç Mustafa Kemal'e ve o günden beri onun*

izinden yürüyen ödünsüz Kemalistlere"

Gürkan: Uluç Gürkan'la görüştünüz değil mi? Doğan ağabeyin söylediği ilginç şeyler anlatmıştır, Jön Türkler şimdiki hapisteki Dev-Gençlilerdir", sözünü... Uluç anlattı bana. Doğan Avcıoğlu'yla Uluç görüşüyor, çok yakındılar. Hasan Cemal'le ikisi Devrim'in yazı işleri müdürüydüler. Doğan ağabey jön Türk geleneğinin yaşatılması gerektiğini söylüyor. Bunun temsilcisinin o sırada hapisanelerde olan Dev-Gençlilcr olduğunu, bizim kuşaktan söz ederek ifade ediyor. Sonra hasta yatağında bir daha görüşüyor. Aynı şeyi tekrar ediyor. Uluç'un evine gittim milletvekili olduktan sonra bir sohbet sırasında anlattı bunu bana... Şimdi üçüncüsü, Ekrem Şerif Egeli'nin oda işgali, Oya Baydar'ın tezinin üniversitede reddedilmesinden ötürü rektörlük binasını işgal etmemiz bizim gençlik hareketimizin en ciddi siyasal hatasıdır. Bir doktora tezinin kabul edilmemesini, işgal nedeni yapmak kabul edilebilir bir şey değildir. Yanlış yaptık. Zaten tecrit yaşadık. Birdenbire az kaldık 50 kişi geldik üniversiteye. Baktık ha dediğimiz zaman 15 bin kişi sokağa çıkmazsa, 10 bin kişiden az kişiyle yürüyüş yaparsan ayıptır. Hele hele üniversitede 88-89'dan sonra okudum ya. 50 kişilik, 100 kişilik adamlar gösteri yapıyordu, valla döverler adamı. Bizim prestijimiz vardı okulda, öyle şey olmaz. Orada bakın farklıydı. Orada senatoyu boşalttırdık. Dışarı çıkarttık herkesi. O hocalarımızın etrafında toplanıp konuştukları büyük masanın üstüne çıktık tepindik falan... Yani orada yanlış yaptık, o belliydi."

Baykam: Anarşi zevki mi gelmişti?

Gürkan: Anarşi zevki demeyelim de ona... İngilizlerin bir atasözü vardır; bırak ipini, assın kendini. Biraz ipi bırakılmış vaziyetteydik biz, istediğimizi yapabiliyorduk. Yani bir doktora tezinin kabul edilmeyişini tarihin belli bir evresinde çok ciddi bir problem, sınıflar mücadelesinin çok ciddi bir problemi olabilir. Ama orada öyle bir şey yoktu. Üniversite öğretim üyelerinin bir akademik değerlendirme yapacakları bir konuda üniversite gençliğinin bir senatoyu basıp rektörlüğü işgal etmesi kabul görmez.

Baykam: Belki kitleden kopuştaki kritik bir nokta mıydı?

Gürkan: Öyledir.

Baykam: Ne oldu Egeli'nin odasında?

Gürkan: Üniversite hocaları, "çıkın dışarı konuşacağız," diyorlar. Hayır konuşturmuyoruz. Bir başladık ayaklarımızı yere vurmaya... Zemin tahta. Bina sallandı. Hocanın biri hiç unutmam, "burası çöke-

cek, durun çocuklar," diye bize bağırıyor. Sonra uzun bir sürc eylemlerimize ara verdik.

***Baykam:** Hata yaptığınızı sonradan konuştunuz mu?*

Gürkan: Tabii. "Yanlış yaptık" dedik. Ama kimsenin dolduruşu yoktu. Yani bize şey anlatılır, polis ajanları tarafından manipüle edildiğimiz falan... Hiç öyle bir şey yok. Tabii kimmiş o polis ajanı bizi manipüle eden? Bombalamayı, adam öldürmeyi bilmem neyi manipüli etmiş olabilirlerdi ama yığınlar manipüle edilebilir mi, öyle kolay kolay?

***Baykam:** Eylemlere nasıl karar verdiniz?*

Gürkan: Akşam Taksim'e çıkarız. Yarınki gazeteleri alırız, tararız hepsini... Dev-Genç yarın ne konuşacak, hangi konuda konuşması gerekir? Yarın yapacağımız iş nedir? Biz onu geceden hazırlarız. Ertesi sabah gazeteler saat 11'de baskıya girerler. Biz 10'da basın bildirisini veririz. Mesela Amerikan 6. filo komutanının çelengini yaktım Taksim'de... Basın toplantısı yaptım. Amerikan 6. filo komutanı çelenk koyacakmış. "Dünyanın ilk antiemperyalist muzaffer Kurtuluş Savaşı önderinin anıtına, emperyalist donanma komutanı çelenk koyamaz. Koyarsa yakarım." Ve bunu açıklıyorum Taksim'de. "Yakacağım" dedim. Polis çevirdi, asker çevirdi, her taraf insan dolu. Gazetecilerle şu saatte gideceğiz Taksim'e... Faruk Yalnız ve Rahmi Aydın yanımda... Faruk da o zaman TMTF ikinci başkanı. Şişelerin ağzını kırdık, içlerine benzin doldurduk. Rahmi çakmağı aldı.

***Baykam:** Polis seyrediyor mu?*

Gürkan: Orada, etrafı çevirmiş. Polis bizim oraya geldiğimizi fark etmiş mi bilmiyorum. Benzin yoktu elimizde basına açıklama yaparken... Hazırladık, koyduk dışarıda bir yere. Osman diye bir arkadaş daha vardı yanımızda... Gittik oraya, Taksim Parkı'na, yakacağız dedik. Taksim Parkı'nın altındaki o durakların olduğu yere koymuştuk zaten benzin şişelerini, aldık yürüye yürüye geldik. Güm diyc Taksim Anıtı'na... Polislerin arasından uçarak çelengin üzerine güm benzin şişeleriyle beraber... Rahmi'ye dedim, çakmağı çak, Zippo çakmak. Her bir durumda yanar. Çaktığı gibi, biz de yanıyoruz, çelenkler de yanıyor. Polisler üstümüze yığıldı tabii. Ağırlarına gitti. Anlayışla karşılamak lazım polisleri de... 40-50 polis kuşatmışlar anıtı. Sen hepsinin arasından birine bir yumruk, birine bir tekme dağıtıyorsun, onları yarıyorsun ve eylemini yapıyorsun. Ne inzibat, ne polis kâr etti, yani engel olamadılar yakmamıza... Ama o gün bir dayak yedik, vücu-

dumuzda beyaz yer kalmadı. Attılar bizi arabanın içerisine. Dolandıra dolandıra şehrin içerisinde, akşama kadar dövdüler. Sonra ertesi gün tabii mahkemeye çıktık. Hâkim "ne yaptınız" dedi. Suçüstü mahkemesi. "Emperyalist komutan getirdi koydu çelengi, biz de yaktık" dedik. "Anıt kirletmekten şu kadar ceza" dedi.

Baykam: Para cezası mı?

Gürkan: Evet, cüz'i bir şey.

Baykam: Peki Kâzım Kolcuoğlu anlatıyor, polisten şikâyetçi olmak için, dilekçe doldurmaya karakola gitmiş. Deniz "vay Kazım ağabeyi polis aldı" diye karakolu basmış. Karakolun camlarını, daktilosunu kırmış, polis de içerde Kâzım Kolcuoğlu'na "aman söyle dursun" diyormuş. Bunu şunun için anlatıyorum. Bugün böyle bir şey olsa, adamı daha kapıda kurşunlarlar. Yani o zaman polis bu tür şeylerde gençlere karşı silah kullanmada galiba daha mı dikkatliydi? Yoksa gençler polise karşı daha mı egemendi? Mesela yine anlatılıyor Deniz için... Polisler gelirmiş eylem şu bu falan... "Biz püskürttük onları" dermiş. Yani polisin tavrında gençlere karşı bugüne oranla daha mahcup, daha pasif, daha az silaha sarılan, daha 27 Mayıs'a yakın bir tavır var mıydı?

Gürkan: Hayır. Böyle bir gerekçe yok. Sonuç çok farklı tabii. 9-10 Haziran olaylarında saat 10.30'da başladık Beyazıt Meydanı'nda... Akşam 4.5'a kadar polisle savaştık. Polisi Beyazıt Meydanı'ndan sürüp üniversitenin içine hapsettik.

Baykam: Neden, çünkü silah kullanmıyorlardı.

Gürkan: Silah kullanmıyorlardı. Yalnız bu tür şeylerde, hiçbir aşamada hiçbir zaman polisin pasifliği olmamıştır. Yani böyle polisle çatışıyorsunuz, polise bir külhanbeylik, kabadayılık yapıyorsunuz, hatta zor kullanıyorsunuz, polis de buna sessiz sakin davranıyor. Böyle bir şey bütün gençlik hareketi boyunca, ondan sonraki siyasal yaşamım boyunca hiç olmadı. Hiç görmedim. Hiçbir arkadaşımın da böyle bir şeye muhatap olduğunu bilmiyorum, duymadım da...

Baykam: Silah kullanmamasını söylüyorum.

Gürkan: Silah kullanmadığı doğru.

Baykam: Beyazıt Meydanı'nda 7 saat kavga ettik diyorsunuz. Bugün Beyazıt Meydanı'nda polisle yedi saat kavga edemezsiniz. Yarım saat veya on dakika sonra panzerler, coplar, silahlar patlar.

Gürkan: Kavga öyle ki, o kavganın sonucunda polis üniversitenin içine çekilmek zorunda kalıyor. Üniversite öğrencilerinin üniversi-

teyc saldırısını önlemek için araya inzibat giriyor. Asker giriyor. Şimdi o dönemdeki polisin tutumu, bu dönemdeki polisin tutumu, hatta bundan 10-15 yıl önceki polisin tutumu tartışılmaz yani.

Baykam: *Polisin içinde bugün önemli bir kısım faşist bir tutum içinde...*

Gürkan: Bence molla da oldu...

Baykam: *Doğru. Önemli bir çoğunluğu mollayla faşist arasında o şeriatçı-ülkücü çizgide bir şey oldu.*

Gürkan: Çok sert bir tutum izledi. İsyan ederim her akşam evde. Bir ülkenin, devletin polisi her gün vatandaşını döver mi? Her gün dayak atıyorlar insanlara... Her gün sopa atar mı bir devlet? Güvenlik kuvvetleri... Devletin birinci kuruluş amacı, güvenliktir. Kardeşim, güvensizliğin kaynağı haline getirilir mi devlet?

Burada bir şey söylemek istiyorum. Ben 68-69'da öğrenci olarak yaşadım. 74'ten 79'a öğrenci olarak yaşadım. Her iki dönemde de polisin tavrını çok iyi biliyorum. 68-69'da polis ateş etmiyordu. 74'te üniversite bahçesinde ağacın altında oturan arkadaşlarımız vardı. Kalkın oradan, terk edin orayı diye söylüyordu. Onlar kitaplarını, çantalarını toplamak için biraz oyalanınca polis silahını çekiyordu. Böyle çok farklı bir çizgisi vardı. Silah kullanıp kullanmamasında...

Baykam: *Yani 68'den 70-71'e kadar polis daha sonraki yıllar kadar silaha yakın olmadı.*

B.Gürkan: Ama bir de şu var. 68-69'da 10 bin, 15 bin kişi polisle karşı karşıya geliyordu. 71 sonrasında çok daha küçük gruplar... Yani caydırıcı bir etkisi olabilir bu kalabalığın.

Baykam: *Mao Çin, Deniz DÖB Cumhuriyeti Başkanıydı. Neden ve kimlerin istifasını kabul etmek istediniz? Nasıl bir kulüptünüz? Ne gibi tartışmalar çıkıyordu ki bu istifalara gereksinim oldu? Sizle çıkmayan kızları atmışsınız DÖP'den mesela!*

Gürkan: Gençlik eylemlerine katılmayan, bu eylemlerde aktif rol almayan arkadaşların DÖB üyelikleri olmaz. Yani DÖB'e üye olamaz. Artık pasifize olmuşlarsa, üyelikleri devam edemez. Bayan arkadaşların DÖB'den çıkarılma söylentileri biraz abartılı bir öykü tabii. İşe biraz da espri katmak için yapılmış bir anı... Biz birçok arkadaşın DÖB'den kaydını silmedik, istifalarını kabul ettik. Bunlar içerisinde bayan arkadaşlar çok sayıdaydı. Yani 20 kişiyse diyelim, 10 tanesi bayan arkadaş oldu. Halbuki genel olarak 120 tane üyesinin 20 tanesi bayandı. Yani üye oranıyla istifası kabul edilenlerin kadın-erkek

oranları denk değildi.

***Baykam:** Çıkanların istifa formlarını siz mi yazdırmıştınız ?*

Gürkan: Hayır. İstifa formlarına gerek yok. Sözlü yeter. DÖB'ün seçkinler kulübü gibi görünmesinin sebebi, gerçekten gençlik eyleminin en seçkin unsurlarını bünyesinde barındırıyordu. DÖB muntazam oturur, memleket meselelerini konuşur. Yani teorik eğitim yapar, diyalektik ve tarihi materyalizm öğrenilir. Türkiye'de ilaç dosyasını oturup tartışırız. İlaç ve emperyalizm meselesini, petrol meselesini tartışırız. Eylemlerimizi tartışırız. Böyle bir arkadaş grubu, gençlik hareketinin önder kadrosu olduğumuz için seçkinler kulübü deniyordu. Aramıza aktif olarak gençlik hareketinde rol almaya başlayan yeni arkadaşlarımız katılabilir. Aktivitesini yitirenler de uzaklaşır.

***Baykam:** Yani bir yandan teorik tartışmaya giriyordunuz, öte yandan da bunu bir eylemciliğe dönüştürüyordunuz. Bu eylemcilikten kaçış yoktu.*

Gürkan: Tabii. O azaldı mı DÖB üyesi kalamazsınız.

***Baykam:** DÖB'de onu hep canlı tuttunuz.*

Gürkan: Sonra da zaten Dev-Genç olduk.

***Baykam:** DÖB'ün Dev-Genç'e katılması süreci ve kararları nasıl oldu?*

Gürkan: Bir birlik tartışması vardı. Hareketin birliğe ihtiyacı olduğunu ve yığınları etkilemenin bütün fakültelerde örgütlenmiş bir çalışmayla daha sağlıklı olacağını düşünmüş olacağız ki, diyorum. O gün neden bunu yaptık bilmiyorum, ama birlik olma niteliğinin ve o DÖB'ün toplantısında arkadaşların çok sert muhalefetlerine rağmen, Zihni Çetiner gibi içimizde son derece ağırlığı olan bir arkadaşa bile söz hakkı vermeyerek, susturarak, kayıtsız şartsız o birliğe katılma kararı aldık. Birlik öyle bir şeydir ki, o bir ihtiyaç olarak öne çıktığı zaman artık onun gecikmesini sağlayacak hiçbir şey meşru olamaz.

***Baykam:** Peki bu işgaller esnasında Fransa'nın Sorbonne Üniversitesi olayları sizi ne kadar etkiledi? Aranızda bunu ne kadar konuşuyordunuz? Her ne kadar Türkiye'nin gerçeği ayrı olsa da, Fransa'yla uzaktan paralellik kurmak, aranızda bilinçaltı veya üstü olarak var mıydı?*

Gürkan: Fransa'daki eylemlere kendimizi çok yakın hissediyorduk. Yani Fransa'daki yığın eylemini benimsiyorduk, doğru buluyorduk. Üniversitelilerin öyle coşkunca yaşamalarına sempatiyle bakıyorduk. O zamanlar Hippilik vardı biliyorsunuz. Ama

Almanya'ya daha çok sempatiyle bakıyorduk. Bunda da sebep, Daniel Cohn Bendit'i pek sevmezdik.

***Baykam:** Kızıl Rudi'yi mi severdiniz?*

Gürkan: Kızıl Rudi'yi severdik. Gazeteden okuduğumuz beyanlarından onu kendimize daha yakın görüyorduk. Hatta Deniz'in bir Alman sevgilisi olmuştu. Kızın adını hatırlamıyorum. Sonra buraya gelmiş gitmiş kız. Şimdi kızla buluşacak ama gidecek hiçbir yeri yok ya. Neden yok? Birincisi, normal gidebileceği bir ev yok. İkincisi, kızın arkadaşlarının evine gidemez kızla beraber. Çünkü Deniz gibi devrimci bir adam kızlarla mızlarla nasıl gezer, ne işi var? Beni götürdü biliyor musunuz kızla yemeğe... Bu bizim arkadaşlık sırrımızdır, bunu açıklamam doğru değil ama, 30 seneyi geçti. Üniversitenin bahçesine götürdük. Beşe kadar beraber oturduk, sonra "biz gidiyoruz" dedi. "Nereye gidiyorsunuz" dedim. Saat sabaha karşı 5 ya da 6, üniversitenin bahçesine gittiler.

***Baykam:** Oteller pahalıydı öyle mi?*

Gürkan: Hayır. Otele bir kadını götürmek, o kadına değer vermemek anlamına gelirdi. Öyle bir şey aklınıza bile gelmez. Üniversite bizim evimiz. Ben 89'da üniversiteye gittim. Duvarlarına yazı yazmışlar, içim parçalandı, o duvarlar nasıl kirletilir? Kirletilmemesi gerekir. Biz sütunlara ölen arkadaşlarımızın isimlerini yazdık, o kadar muntazam yazdık ki, o görüntüyü bozmaz. Orası bizim evimiz ya. Canımız sıkılırsa, üzülürsek, ağlamak istersek, sevişmek istersek, oraya gideriz işte. Orası bizim her şeyimiz. Deniz'in en sevdiği şarkı; "Ben seni unutmak için sevmedim" Deniz'in hiç unutamadığı sevgilisi; Avniye Anadol. O dönemde DÖB'lü bir arkadaştı. Deniz'de muazzam bir ölüm korkusu, öldürüleceği korkusu vardı. Haksız da sayılmazdı."

***Baykam:** Polis her yerde arıyordu, arada içeri de alıyordu.*

Gürkan: "Biz seni yurtdışına kaçıralım" dedi bazı arkadaşları, Mehmet'ten haber geldi. Gittik görüştük. Bunu kim yapmışsa yapmış, birilerini hayal meyal gözümün önüne geliyor, ama isimlerini söyleyemiyorum. Gelmiş, ikna etmeye çalışmışlar bunu. Şimdi serde de ittihatçılık var ya, Nazım'a bile kızıyor. Yani git hapis yat, bir yere kaçma ters geliyor. Che Guevara gibi gidebilirsin savaşmaya falan. Nitekim Filistin'e bile gitmeye kalktı. FKÖ'ye katılması hiç anlatıldığı gibi değildir. İlişki kurup gitmek istedi Filistin'e... Babam sakladı onu.

***Baykam:** Ona geliriz, şimdi öbür hikâyeyi bitirelim.*

Gürkan: Şimdi bu geldi. Dedi ki, "Ya böyle böyle Gürkan" Evet? Ne istiyorsun sen, dedim. "Bir de Avniye'yi göreyim" dedi. Hayatının en zor anlarından birisidir Deniz'in. O anda görmek istediği birisi. Hayatı boyunca hiç unutmadı o kızı.

***Baykam:** Ne zamandı ilişkileri?*

Gürkan: 68 falandı. Onu severdi.

***Baykam:** 67-68 mi?*

Gürkan: 68'den sonra, 69'un başları.

***Baykam:** Niye bitti?*

Gürkan: Bitti işte. Avniye DÖB'lüdür. Deniz de DÖB'lüdür.

***Baykam:** Allah bilir bir iki politik konuda sürtüşmeleri olmuştur*

Gürkan: Yok ondan değildir.

***Baykam:** Yoksa Avniye, Deniz'le o ilişkiyi sürdürmekten mi korktu?*

Gürkan: Sen bu yorumu katma. Öyle bir şey yok, yanılıyorsun.

***Baykam:** Ne açıdan korkmuş olabilir ki?*

Bedriye Gürkan: Avniye çekindi diyeceğim, ama oturmuyor.

***Baykam:** Belki o Deniz kadar fırtınalı bir yaşama hazır değildi, ne diyorsunuz?*

Gürkan: Hayır. Modesti dediğimiz, tıp fakültesinde başka bir kız vardı. İsmini hatırlamıyorum. Biz hapisteyken... Deniz hapse girmeden önce ona askıntı oluyordu. Hapisaneye girdik, kız hapisaneye geldi ilan-ı aşk etti. Sultanahmet Cezaevi'ne... Mesela sonra onla öyle ilişkisi koptu.

***Baykam:** Nasıl koptu?*

Gürkan: Profesör Cihat Abaoğlu kızın ailesinin tanıdığıymış. Ona baskı yapmış, kızın anlattığına göre. Demiş ki "ya bu adam iflah olmaz, serserinin teki." Ailesi devreye girmiş, kız korktu gitti.

***Baykam:** Cihat Abaoğlu ne yönde baskı yaptı?*

Gürkan: "Deniz geleceği olmayan bir insandır." Kızın Deniz'e aşık olduğu evde konuşuluyor ya... Yani kızın bize anlattıkları bunlar. Ben bilmiyorum. Kızın bize sonradan anlattığı. Ne oldu da bu iş bitti? Yine bir başka sevgilisi vardı Deniz'in. Harem'den araba vapuru arkadaşı. Bir kıza âşık oldu. Bir gün üniversiteden çıktık gidiyoruz. Tam Beyazıt'ta Marmara Sineması'nın önündeki durakta bekliyoruz. "Ya Gürkan, beş dakika bekler misin" dedi. "Tabii bekleyeyim" dedim. Biliyorum o kızla aralarında bir manyetik göz iletişimi var. Gitti bu, konuştular, konuştular. Geldi, surat bombok! "Ya ne oldu" dedim. "Ne

dedi bana biliyor musun?" dedi. Kız demiş ki, "Ben de seni seviyorum, ama senden bir baltaya sap olmaz, boşver, senden adam olmaz" demiş. Avniye'yle öyle değildi. Avniye'yle bir kişilik çatışması vardı. Deniz çok otoriter bir çocuktu. Kendi özel alanında son derece otoriter davranırdı. O alanda Avniye'ye otoriterlik yapmaya kalktı. Avniye o tavrı kabul etmedi. Şimdi o Bulgaristan olayını anlatacağım. "Ne oluyor falan" dedim. "Ya" dedi, İstiklal Piyesi vardı, Adalı Halil vardı, İngiliz askerleri götürmek ister de, gitmez. "Burada asılırım, oraya gitmem" der. Böyle bir tutum izledi Bulgaristan olayında... "gitmem, böyle bir gerekçeyle Türkiye'yi terk etmem" dedi. Sonra hapisten çıktı bu. Ben de o zaman kaçağım.

Sanıyorum Eylül ayı 70'in sonbaharında arkadaşlar bir grup halinde bir yerde toplanıp konuşacağız. Bundan sonra ne yapacağız? diye... 15-16 Haziran olaylarında Deniz içerdeydi. Şimdi bu kontrgerilla işi sanki kızışıyor gibiydi. Dışarda birtakım arkadaşlar da var. Kendisini ziyaret edip fikir alıyorlar. "Bak, çıkacaksın. Sana yaşam hakkı yok, böyle bir örgütlenme içindeyiz, birlikte olmalıyız" gibi cezaevinden başlayan böyle gerillacılık konusunda girişimler vardı.

Baykam: THKO ismi nereden geldi ve bu örgütlenmeyi dışarda kim yapıyordu?

Gürkan: THKO örgütlenmesi İstanbul'a sonradan geldi.

Baykam: Adı sonradan mı geldi?

Gürkan: Tamamen sonra geldi; hiçbir şey konuşulmuyordu. THKO İstanbul'da mümkün mü diye bir düşünce vardı. Şimdi hapisten çıktı bu. Bir hafta falan dışarda nabız yokladı. Baktı ki, Türkiye'de gerillacılık yapmak için İstanbul'da yatkın adam yok. Neyse biz örgütü, Dev-Genç'in yönetim kadrolarını toplayalım dedik. Yücel Gürsel'in Levent' te evi var, oraya gittik. Deniz de geldi. Kaçak olduğumuz için dışarıda konuşalım dedik. İkimiz yalnız Levent'te o bahçeli evler var ya, oradan çıktık. Bomonti Bira Fabrikası'nın arkasındaki çöplüğe kadar yürüdük. Tam oraya geldik. Deniz "Gürkan" dedi, "ben Che Guevara yolundan yürümek istiyorum. Bana Che Guevara'nın modeli en uygun yol gözüküyor. Ne dersin?" dedi. Benim de "inanıyorum" demem bekleyip köşeye sıkıştırmak istiyor, aynı paralele gelmemiz için. Ben "inanmıyorum" dedim.

Baykam: Tek konuşma bu mu?

Gürkan: Oradan tekrar yürüye yürüye Esentepe Zincirlikuyu'ya geldiğimizde, "Ben Filistin'e gitmek istiyorum, bana yardım et", dedi.

"Ne istiyorsun?" dedim. "Ahmet ve Engin'i istiyorum, bir 14'lü tabanca istiyorum, para istiyorum. Bir de hüviyet kartı istiyorum" dedi. "Verebiliriz", dedim. "Silah verebiliriz, seni Filistin'e kadar Ahmet'le Engin götürecekler", dedim. Ahmet Filistin'e gitti ya, biliyor yolları. "Sağ salim hududu geçeceksin, yanında olacaklar", dedim. Sen ODTÜ'ye git, orada seninle buluşacaklar, o arada da konuştuk, "niye Filistin'e gideceksin?" diye sordum. "Beni Türkiye'de öldürecekler, yaşatmayacaklar ama ben devrim mücadelesinden kopmak istemiyorum. Filistin'e gidip, savaşacağım" dedi.

Baykam: *Nasıl Che Guevara Bolivyaya'ya gittiyse ben de Filistin'e gideceğim. O anlamda mı dedi?*

Gürkan: Ben Che Guevara'nın yoluna inanıyorum görüşünün arkasındaki şey şu; silahlı eyleme başlayacağım. Baktı ki, biz örgüt olarak, artık yokuz o işin içinde; yani silahı, Hüseyinlerin Mahirlerin hazırlandığı tarzı istemiyoruz, savunmuyoruz. Çünkü bu tartışma aramızda geçti. Arkadaşlar kendi aralarında tartıştılar. Ben sporcuyum. Babam da subay, komando subayı. Ben bu hayatın, gerillacılık denen hayatın çok zor bir iş olduğunu biliyorum. Arkadaşlar hayal kuruyorlardı. Dağlara gidilir, savaşılır diye. Ben bunları yazın dağa çıkardım. Salman Kaya falan da dağa çıktı. Ayaklarının altı paramparça oldu, yürüyüşten vazgeçti. Çok inatçı, çok cesur, aslan gibi bir adamdı. Ve bunlar dağlarda ne sigarasız kalmayı, ne susuz kalmayı, ne aç kalmayı becerebilirler. Olmaz, olamaz. Öyle üniversite öğrencilerinin dağda gerillacılık yapması hikâyedir. Küba Devrimi incelendiğinde görülecektir, bilmem kaç kişiden dört tanesi kalmıştır. Üniversite öğrencileriyle olmaz bu iş.

Baykam: *Düşüncede olduğu gibi olmuyor yani...*

Gürkan: Ama bunu gördüler çocuklar, istemiyorlar. O sırada askeri ilişkilerle yani Türkiye'de sol darbe olacak bilmem ne. Bir tek o cunta işine yatmışız, sargılarla beraber. Neyse oralar ayrı, Deniz bunun bizimle olmayacağını anladı. Bunun olmayacağını anlayınca bizimle yolları ayrıldı. Mahir'i pek sevmezdi.

Baykam: *Sorularımdan biri buydu, Mahir'le Deniz'in ilişkileri ve rekabeti...*

Gürkan: O soruyu bir sonraya alalım, devam edelim şimdi. ODTÜ'de Hüseyin İnan zayıf bir grup olarak görünüyordu. Şimdi Deniz'in çok kuvvetli sezgileri vardır. Hepimizden farklı bir kişiliği vardır. Gerçek bir öğrenci ve gençlik lideridir. Bu bağlamda Deniz'in

pragmatik tarafı şu kamya varmasına yol açmıştır; yani ne yaparlarsa yapsınlar ikide bir yakalamyorlar. İçeri giriyorlar. ODTÜ grubu, Hüseyinler zayıf görünüyorlardı. Onun için yanlış bir şey, böyle iki de bir yakalanmaz adam... İki de bir hapse girmez, sürü halinde, biri girer, ikisi girer, beşi girer de, cümbür cemaat içeri girip... Önderleri içeri girdiğinde dışarda onu bekleyecekler, o çıksın ki, ona göre bir şeyler yapalım. Süreklilik, istikrar yok. Deniz bunları görüyordu. Onun için de onlara yüksek bir değer biçmiyordu. Filistin'e gitmek istedi. Filistin'e gidecekti, ODTÜ'de kaldığı sırada, böyle çok değişik bir atmosfer vardı, yani hakikatten bir kurtarılmış bölgeydi. Ne istersenız yapın, ne ederseniz edin, ODTÜ'nün yemekhaneleri, kantinleri çalışıyor, bütün bunların gelirleri öğrenci derneği tarafından toplamyor paralar orada kullamlıyor. Büyük bir rahatlık. Burada bir kuvvet gördü Deniz ve THKO'ya katıldı. Deniz biliyorsunuz THKO banka soygununda yok. Deniz Amerikan Konsolosluğu'na ateş edilmesinde vardır. Arandığı banka soygununda yoktur.

Baykam: Emin misiniz?

Gürkan: Eminim.

Baykam: THKO'yu kuranlar ve etkin olanlar kim? Adını kim koydu?

Gürkan: Kuran Hüseyin İnan.

Baykam: Adını da mı o koydu?

Gürkan: Tam bilemiyorum ama adım da o koymuştur bence. Zaten o bizim konumuz değil. O bir siyasal hareket, o başka bir şey. Gençlikten bir kadro oraya devşirildi.

Baykam: Başka kimler?

Gürkan: Şimdi Teslim Töre'nin falan o işlerle ilişkisi vardır. O da bilir THKO'yu. Ama Deniz THKO'nun kurulmasında ve örgütlenmesinde bir fonksiyon sahibi değildi.

Baykam: Fakat onun da lideri göründü.

Gürkan: Evet, Deniz'in öyle bir kişiliği var ki, bulunduğu yerde onun adıyla amlıyor o siyasi hareket.

Bedriye Gürkan: 6. filo olaylarından mı kalma clinizdeki çakmak?

Gürkan: Şimdi bakın özelliği var onun. Gemiyi görüyor musunuz, kahverengi değil mi? Quadron zırhlısı Vietnam'da batırılan zırhlı. Ve bu Quadron zırhlısının elemanlarına verilmiş bir çakmak. Amerikan Quadron zırhlısı artık bu çakmaktan yapılamazdı, sınırlı

sayıda üretildi dünyada... Bu çakmak bir çatışma sırasında Amerikan erlerinden ele geçirilmiş ve Nahit Töre eşim Bedriye'ye hediye etmiş. Bu bizim dönemimizin bir anısıdır. Mülkiyeti bizde değil, kamulaştırılmıştır.

Baykam: Bu fotoğrafta niye içerdesiniz? Niye tutuklanmıştınız?

Gürkan: Selamiçeşme Akbank soygunundan ötürü, Salman'ı beni falan beş kişiyiz suçluyuz diye içeri aldılar. Salman yakalandı, büyük işkenceler yapıldı. Salman da banka soygunu dahil her şeyi itiraf etti.

Baykam: Yalan itiraf.

Gürkan: Tabii canım, üç gün işkence yapılmış, şuna bir imza at denmiş, imzalamış. Neyse bu Salman falan içerde yatıyorlar. Ben de yakalandım, girdim içeriye. Ben yakalandığım sırada Cihan da yakalanmış. Demişler ki, "Biz soyduk Akbank'ı" Keşfe gidiyoruz bankaya... Bizi sıraya dizdiler. Banka memureleri keşif yapıyorlar. Bir memure beni gösterdi, "Bu da vardı" dedi. O davaya ağır suç masası bakıyor o zamanlar, daha bir uzmanlaşma falan olmamış. Başkomiser dedi ki, "o yoktu orada." Memure kadın, "hayır vardı" diyor. Karadenizli komiser diyor ki, "ula yokti diyorum sana. Biz biliyoruk kimin yaptığını ha bu, ha bu, ha bu yaptı. Biz buraya formalite icabı getirdik bunları. Keşif diye, sen ne diyorsun" Kadın "hayır efendim, ben gördüm" diyor. "Yüzde yüz emin misin, bu adam idam olacak" dedi. "Bak bunların hepsi biz yaptık, diyorlar, bu orada yoktu." "Çok benziyor efendim" dedi kadın. "Çok benziyor demen, kabul olmaz" dedi. Neyse, ben de dedim ki "Bana öyle bir suç yüklüyorsunuz ki, bütün ömrüm boyunca hapiste kalacağım ve yapmadım da. Nasıl bu kadar emin olarak, 'bu da vardı' diyorsunuz?"

Baykam: Demin Filistin'i konuşuyorduk. Filistin'e gidiş ve silah verme olayı. O anda silahınız var mı, yok mu? Sizin sıfatınız neydi ve tabanca verecek olsaydınız, elinize nereden geçmişti bu silahlar?

Gürkan: Parayla almıştık.

Baykam: Nereden kaçakçılardan mı?

Gürkan: Kaçakçılardan.

Baykam: Neredeydi bu kaçakçılar? Üniversite çevresinde miydi?

Gürkan: Üniversitenin aşağısında Tahtakale'de...

Baykam: Tahtakale'de bildiğiniz adamlar mı vardı? Kahvelerde mi buluyordunuz?

Gürkan: Yok, bildiğimiz adamlar var.

Gürkan: Deniz'in Gürkan'a yazdığı birkaç mektup var.

Baykam: *Ben Deniz'in önemli her mektubunu okudum. Babasına yazdığı son mektuplar dahil, hepsi elimden geçti. Ama bunu bir okuyalım mı?*

Gürkan: "İşte kardeşim Gürkan. Sana uzun zamandır mektup yazamadım, araya olaylar girdi. Bildiğin üzücü olayları, idamları... Senin mektubunu aldım, geç de olsa elime geçti. Şimdi burada 18 kişiyiz. Diğer 15 kişiyi yanımıza getirdiler. Yakında merkez cezaevine nakledeceklerini sakladılar, idam merkezi deniyor ya... Şimdilik hoşça kal. Oradaki arkadaşlara selamlar. Gönderdiğin kartı ve telgrafı aldım. Benim durumum bildiğin gibi. Yargıtay onayladı. Sıra şimdi Mecliste. Öyle sanıyorum ki o da onaylayacak. Ben, Yusuf ve Hüseyin yan yana kalıyoruz. Keyfimiz ve sağlığımız yerinde. Gerisi vız geliyor bize. Senin anlayacağın moralimiz sağlam. Yusuf ve Hüseyin'in selamı var. Oradaki bütün arkadaşlara selam. Hoşça kal."

Baykam: *Tarih?*

Gürkan: 19 Ocak 1972. Bir son mektubu daha vardı, ama bir arkadaşı onu bizden aldı.

Baykam: *Yapmayın, nasıl olur bunlar tarihi mektuplar.*

Gürkan: Kaybolmaz. Saklanıştır.

Baykam: *Bunlar tarihi mektuplar... Peki o mektupta yazılanları hatırladığınız kadarıyla söyler misiniz?*

Gürkan: Seni ve eski dostlarımı unutmuş değilim. Sen bu mektubu aldığın zaman ben çoktan mezarı boylamış olacağım. En sonunda, bütün arkadaşlara selam filan...

Baykam: *Başka kimler vardı yakın arkadaşt?*

Gürkan: Enver Nalbantoğlu diye bir çocuk var. Mesela onun bir arkadaşlığı vardı, İhsan Tarcı vardı. Deniz'in Nuri diye bir arkadaşı vardı. O Deniz'in liseden üniversiteye geçiş dönemini çok iyi bilir. Nuri ve Erim, Sürerkan... Erim, Nuri'yi tanır, bilir yerlerini.

Baykam: *Deniz'e hapisten çıktıktan sonra siz ona tabanca veririz vermeyiz derken, sıfatınız neydi?*

Gürkan: O arkadaşların önderiydim o kadar.

Baykam: *Öğrenci birliği sıfatınız var mıydı? Yani Deniz hapisten çıktı, size geldi, 'Filistin'e gitmek istiyorum, tabanca ver' dedi. Sizin sıfatınız neydi?*

Gürkan: Hiçbir şey. Dev-Genç'liydim, o kadar.

Baykam: *Başkan kimdi o sırada?*

Gürkan: Genel başkan Atila Sarp'tı. Kimi ayrılıklar falan girdi araya. Ben solcular arasındaki kavga dövüşten çocukluğumdan beri nefret ediyorum. Bu ayrılıklar çıktı, milletin birbirine girip fraksiyonlara bölünmesine dayanamadım, gittim teslim oldum, hapse girdim.

Baykam: Hangi dönem?

Gürkan: 77 Eylül'ünde hapse girdim. Sonra çıktım. Tekrar banka soygunu nedeniyle bilmem yazılar falan. 12 Mart oldu, mecburen hapse girdim.

Baykam: O zaman ne kadar kaldınız?

Gürkan: 9.5 veya on ay kaldım. Ondan önce de girdim kaldım.

Baykam: Toplam kaç kez içeri girdiniz?

Gürkan: Yedi kez...

Baykam: Siz, 27 Mayıs 1970'te 27 Mayıs gibi bir hareketi teşvik etmek için Ankara'da orduevi önünde meşalelerle yürüdük, dediniz. Mahir de vardı dediniz. Birinci soru şu; Mahirlerin o anda 9 Mart özlemi, dolayısıyla 27 Mayıs gibi askeri darbe arzusu ve kıvamı ne durumdaydı? Deniz'inki ne durumdaydı? Bunlar Ankara İstanbul grupları arasında konuşuluyor muydu? Solcu gençlerle Sarp Kuray gibi subaylar arasında iletişim ne durumdaydı? Gerilla hareketine girişmenin arkasında 28-29 Nisan 60'taki gibi hareketlerle orduya artık "sen de öksür ve görevini yap" çağrısı var mıydı? Orduya yol göstermek için mi buna girişiyorlardı?

Gürkan: Son sorudan başlayalım. Hiç kıvırtmadan, orduya yol göstermek için... Hiç kimse kıvırtmasın. En kralı da kıvırtmasın. Eğer 8-9 Mart olsaydı herkes bir şekilde bir yerde görev alırdı. Şimdi bugünkü mantıkla o günü değerlendirmek yanlış.

Baykam: "Orduyla bir ilişkimiz yoktu, demek palavraydı" diyorsunuz.

Gürkan: Kürtlerle ilgili meselelerde, yani yaşasa da söylese, ben bunların aslında İngiliz emperyalizminin uzantıları olduğunu genelkurmaydan getirteceğim belgelerle ispat edeceğim diyen Mahir Çayan değil mi? Nereden alacakmış genelkurmaydan belgeleri... Genelkurmayla ne samimiyeti varmış? Akrabalarında general mi varmış ki, alıyormuş genelkurmaydan belgeleri?

Baykam: Burayı biraz açalım mı? Mahir, Deniz, askeri bakış, 9 Mart'ı çağırış ve bunlar aranızda nasıl gündeme geliyordu?

Gürkan: Şimdi, orduyu tanıyan biri, ordu içinde kıpırdanmanın hiyerarşiyle hiçbir ilgisi olmadan, tamamen altta iş yaptığını iddia

etmesi mümkün değildir. Bireysel bir hareket değildir. Şimdi, 12 Mart'tan sonra Mahirlerle, THKP-C'yle ilişkisi ortaya çıkan subayların ordu içerisinde birbirleriyle ilişkili örgütlü oldukları ortadadır. Bunların daha üstlerle ilişkileri yoktur demek ya aptallıktır, ya cahilliktir, başka bir şey değildir. Şimdi, bu nedenle ben onların askeri organizasyonlarla ilişkileri olduğuna inanıyorum.

İdeolojik söylemimizde asker sivil ilerici gençlik hep iç içeydi. Mahirlerin Deniz'in de devrim içinde olan herkesin de ilk ortaya koyduğu görüş, askersiz bu iş olmaz. Gösterilerde, eylemlerde polisle karşılaştığımız zaman bir çatışma eğilimimiz var. Asker geldiği zaman alkışlama ve "ordu gençlik el ele, milli cephede" sloganımız hiç şaşmamıştır. 27 Mayıs 1970 gecesi Aktan İnce, daha sonra en militan eylemlerin içinde olan gençlik, "siz çıkın, orduevinin önüne gidin, orada dakikalarca ordu gençlik el ele milli cephede sloganını atın" dedikten sonra bunları inkâr etmek mümkün mü?

Baykam: *Kaç kişiydiniz?*

Gürkan: Yüzlerceydik. Harbiye marşıyla yürüyoruz, gece saat 3'te...

Baykam: *Bizim askeri cunta eğilimlerimiz yoktu falan demesin kimse diyorsunuz.*

Gürkan: Birbirimizi kandırmayalım, bugünkü mantıkla o günü değerlendirmeyelim. Gerçeği söyleyelim. Geçmişimizde doğru yanlış ne varsa hepsini tartışalım. 27 Mayıs 1970 gecesi, o gece bütün üniversitelerin damlarında çok büyük ateşler yaktık. Hacettepe'nin damında da... Yani o meşalelerle yürüyüşü görüp orduevinin önüne gelip ordu gençlik el ele sloganlarını atıp şimdi de onu inkâr etmek, pek dürüstçe bir davranış değil. Yani çok ciddi, çok sağlam kanıtlar var.

Baykam: *Bundan daha büyük kanıt olamaz, çünkü kitlesel eylem, o kadar kişi yaşamış.*

Gürkan: Şunu söylüyorum, "Yaşa varol Harbiye" marşıyla 15' bin kişi, 20 bin kişi, 50 bin kişi yürüyor. Bu marşı söylüyor. Hepsi de var bunların içinde. Niye şimdi yok? Söylemediler mi? Sırayla 68'lilerin hepsine soruyorum, o dönemde üniversite okumuş, yürüyüşe katılmış insanlar, söylemediler mi yaşa varol harbiye marşını! Dağ başını duman almışı söylemediler mi? Türk genci rejimin ve inkılapların sahibidir, bekçisidir diye devam eden Bursa nutkunu hep beraber söylemedik mi? Beyazıt Meydanı'nda yedi saatlik dövüşümüzde bir

sıra inzibat eri değil midir bizi durduran? Cağaloğlu'nda altı saatlik dövüşümüzde beş tane inzibat eriyle bir tane çavuş değil midir, bizi durduran polise saldırmayı... Asker, "Hayır geri çekilin, dönün üniversiteye" dediği zaman saldırıyı durduran biz değil miyiz?

Baykam: *Askerin dediğini yapttnız yani.*

Gürkan: Tabii canım. Biz bağımsızlık haftasında her şeyi yaptık yaptık da, nereye gittik çelenk koyduk? Alev Er'in röportajında anlattığı, Türkiye'nin o ünlü ilk korsan yürüyüşü dediği yürüyüş işte. Dolmabahçe'ye iniyoruz. Polis oraları tuttu, Taksim'i tuttu. Konvoyu çevirdik götürdük Birinci Ordu Karargâhı'nın önündeki Atatürk heykeline çelenk koymadık mı? Garnizon komutanına "Türk gençliğinin kahraman Türk ordusuna mesajıdır" diye bir takım şeyleri iletmedik mi? Yaptık bunları. Peki biz 1969'da tam bağımsız Türkiye için Mustafa Kemal yürüyüşünü Samsun'dan yapıp Anıtkabir'e çelenk koymadık mı? Orada da uyduruk şeyler anlatıyorlar. Deniz bir şey yazmak istemiş de, yüzbaşı yazdırmamış da, sayfayı yırtmış da... Yırtamadı yüzbaşı o sayfayı. Oraya bir şey yazacaksak yırtamaz. Ve yoktu öyle bir şey. Çünkü Deniz onun yırtmasını gerektirecek bir şey yazmaz oraya... Anıtkabir'in önüne kadar gittik yürüye yürüye... Ve komutan, yüzbaşı mıydı, teğmen miydi hatırlamıyorum, askerler bize yol gösterdiler. Tıpkı bir resmi tören yapılır gibi tören yaptırdılar bize... Ayaklarımızda lastik ayakkabılar, başlarımızda kalpaklar Atatürk'ün huzuruna çıktık. Bunlar olmadı mı? Bunun fotoğrafları hiç yok mu? O defter orada durmuyor mu? Bunu yırttı demenin ne anlamı var? Defter orada duruyor, yırttı diyen ispat etsin. Yırtık sayfayı göstersin, konuşurken ispatlı konuşalım. 12 Mart'ta gir içeri, oku oku kitapları, Marksizm, sosyalizm, evrensel sosyal demokrasi, uluslararası normları öğren, sonra ona göre konuş!

Baykam: *Sonra "biz başından beri orduya karşıydık" diye nutuk at...*

Gürkan: Geçin efendim bunları. Kimseyi kandıramazsınız. Herkesi bir süre aldatırsınız, o kadar...

Baykam: *Deniz'le bu askerler veya 9 Mart olayı hakkında ne tür konuşmalar geçiyordu aranızda? Aydınların askere bakışı nasıldı?*

Gürkan: Valla biz Mihri Belli'yle bu askeri işleri konuşmadık.

Baykam: *İlhan ağabeyle ne konuşuyordunuz?*

Gürkan: İlhan ağabey dedi ki Nahit Töre'ye "seninle konuşacağız." Atladık, onun siyah bir arabası vardı, dolaşmaya başladık

İstanbul'da. "Şimdi" dedik "ağabey, sen bu işleri anlatıyorsun. Hepsi Atatürkçü diye gelecek, bu belli. Biz kimin ismini duyarsak katılmak gerekir?"

Baykam: Askerler arasında mı?

Gürkan: Evet, hangisi bunların gerçekten bizden?"

Baykam: O anda biliyorsunuz birinin sağ, birinin sol grup olduğunu...

Gürkan: Tabii. Aydın Paşa'yı filan biliyoruz, ordu içindeki fonksiyonunu da... İlhan Selçuk dedi ki bize, "Faik Türün'ün Semih Sancar'ın adını duyarsanız, geçmiş olsun." Ve duyduk da. Sarp'la 89 deniz subayı olayında ilişkimize girdi.

Baykam: Sarp Kuray'la... Hangi yıl?

Gürkan: 1970. Çünkü ben hapisteyken Dev-Genç genel başkan adayıydım. Dev-Genç genel başkanı yapmak istiyorlardı beni. Sarp Kuray da genel sekreter olmuştu. Biz içerdeyiz. Ben Sarp'ın olmasını istiyordum, çünkü Sarp benim çok sevdiğim bir arkadaşımdır. Güvenirdim de kendisine. Ben Teknik Üniversite'nin arkasında oturuyordum. Orada o zaman gizlenmiş, elime bir gitar vermişler, tıngırdatıyorum. Dediler ki, "Nişantaşı'nda bir yerde genç subaylar toplantı yapıyorlar." Eee? "Mustafa Gürkan da gelsin" demişler. Onlar da yukardan aşağıya gelmiş, gençlik içinden bizim adımız onlara ulaşmış...

Baykam: "Sağlamdır" diye...

Gürkan: "Ne toplantısıymış, ne konuşacakmışız" falan dedim. "Ya, işte seni istemişler." Dedim ki, "bölge yönetim kurulundan bir arkadaş gitsin." Benim hiçbir sıfatım yoktu. Biz önderiz, resmi sıfatı olmayan bir önderiz. Başkanı var, sekreteri var, ama önder biziz. Kim gitsin? "Necmi Demir gitsin" dedim toplantıya... THKP-C ile ilişkileri olan subaylar... O subaylar beni nasıl öğrendiler? Başkalarıyla bağlantısı var.

Baykam: Ama Necmi Demir o toplantıda askerlerle sıcak bir ilettişim içinde olmadığını söyledi.

Gürkan: Ne oldu peki? Nasıl çıktı THKP-C?

Baykam: Necmi Demir, söyleşimizde o toplantıda askerleri idare ettiğini söyledi. "Hadi yapalım, edelim" biçiminde sıcak bir darbe ilişkisinde olmadığını belirtti.

Gürkan: Yani işte bu, bugün o günü anlatmak dediğim şey maalesef. Sonra aynı adamlar seninle başka bir örgüt THKP-C örgüt-

sel ilişki içerisinde ortaya çıkıyorlar. Yürekleri yanan birtakım insanlar var, her biri kendini Mustafa Kemal sanan genç subaylar. Vatan için ölmeye hazır. Şimdi aynı örgütsel ilişkinin içinde THKP-C hep ortaya çıkıyor! Mahirlerin hapisaneden kaçırılması olayında... İşte İstanbul'daki evlerde saklanılmasında ortaya çıkıyorlar. O ilişkiler nasıl kuruluyor? Oradan kuruluyor, oradan geliyor. Başka yerden de geliyor tabii..

***Baykam:** Deniz'le Mahir arasında rekabet var mıydı?*

Gürkan: Rekabet, yok hayır.

***Baykam:** Nasıl bakarlardı birbirlerine? Benim izlediğim Mahir daha sonra ortaya çıktı, Deniz de, Mahir'i pek ciddiye almazmış... Nasıl?*

Gürkan: Şimdi, Mahir böyle muhallebi çocuğu... Çok okuyan, entelektüel, zarif, şık giyinen, güzel ceket giyer, sarışın, yakışıklı bir delikanlı. Hafif havalı... Deniz de işte bildiğimiz Deniz. Mahir eylemlere katılmaz. Büyük eylemlere bile kitabıyla falan katılır. Bu Deniz'e biraz ters gelirdi. Hem oradaki kulübü yönet, SBF'deki kulübü... THKP-C'nin gerçek kurucusu Yusuf. Mahir, Deniz'i bana göre haksız bir biçimde biraz küçülttü. Aralarında rekabet yoktu, olamazdı da... Yani rekabet biraz birbirine eşit olanlar arasında olur. Gençlik hareketi içinde Mahir'le Deniz hiçbir zaman eşitlenemezdi. Mahir'in gençlik hareketi içinde, ciddiye alınacak bir fonksiyonu yoktu. Ama Deniz'le tartışılması gereken bir fonksiyonu vardı tabii, SBF işgal komitesi başkanı oldu.

***Baykam:** Mahir işaret edecek de, 50 bin kişi sokağa dökülecek diye bir şey yoktu değil mi?*

Gürkan: Atila Sarp'la Deniz'in arasında rekabet vardı deseniz, anlarım. Gençlik hareketiydi ama demin de ifade ettim. Deniz liderdi.

***Baykam:** Hatta sadece sosyalist değil, sosyal demokrat öğrencilerin de lideriymiş.*

Gürkan: Evet, özellikle o milli kurtuluşçu sosyal demokratlar arasında da önder bir çocuktu. Kişiliği farklıydı. Göremediğiniz şeyleri görürdü o. Öyle bir çocuktu. Rekabet yok. Bakın bir devrimci ahlak vardır. Kimseye ahlaksız demiyorum, yanlış anlamayın. Yani anlayış farklıdır. Bunu söylemeliyim. Bunu ben söylemezsem kimse söyleyemez. Bir insanın ellerini arkasından bağlayıp kafasına kurşun sıkmak hiçbir devrimci amaç uğruna meşru görülemez. Ve DÖB'lülerin hiçbiri bunu yapmaz. Yapamaz da...

Baykam: *İngilizlere yapılanı söylüyorsunuz.*

Gürkan: Hayır, Efraim Elrom'a...

Baykam: *İngilizlere de yapıldı.*

Gürkan: O ayrı, o bir panik halinde olabilir. Ama Ulaş'ın, Efraim Elrom'a yaptığı kabul edilebilir bir şey değildir. Bu, bir farktır. Deniz yapamadı, diyorlar, Amerikalıyı öldürmedi, öldüremezdi. Yıldız Teknik Üniversitesi'nde Battal'ı vuran adamların yakalanması nasıl oldu? Bir küçük çocuk yakalandı. Gözcü göndermişler, Battal'ı vurduktan sonra orada ne oluyor diye. O küçük çocuk yakalandı. O çocuk üç beş tokat yedi, anlattı her şeyi... O çocuğun tokatlanmasına izin vermedi Deniz. Öyle bir arkadaş... Belki silahını çekip bir orduyla savaşabilir, o ayrı bir şey. Ama bunu yapmaz. Bu, ayrı bir şey. Kişilik farkı var. Bizim aramızda bir eğitim farkı var. Etik fark var. Ahlak farkı var. Ya biz ittihatçıydık. Yani bizde değerler hiyerarşisi var. Bu değerler hiyerarşisi al aşağı edilmez.

Baykam: *İnsancıllık birinci planda geliyor.*

Gürkan: İnsani değerler, insanların ortak değerleri, hiçbir kutsal amaç adına aşağı edilemez.

Baykam: *Hiçbir politik amaç uğruna da...*

Gürkan: Politik amaç uğruna da... Din için, vatan için yaptım diye sen, insanlığın ortak değerlerini çiğneyemezsin. Böyle şey olmaz. Ben böyle bir etik anlayışla yetiştim. Şimdi, Efraim Elrom olayı... Benim hiçbir arkadaşım, DÖB'lülerin hiçbiri yapamazdı böyle bir şeyi. Yani Abdullah Çatlı'ya laf söylüyoruz. TİP'li gençlerin ellerini bağlayıp kafasına kurşun sıkıldı, diyoruz... Efraim Elrom'un kafasına kurşun sıkmakla ne farkı var onun? Bir fark yok. O zaman öyleydi. O zaman da böyle bir ahlakla mücadele ediyorduk.

Baykam: *Efraim Elrom olayı yaşandığında siz büyük bir üzüntü duyup "biz kitlelerden koptuk, bu bize de sirayet edecek" diye bir üzüntü yaşadınız mı?*

Gürkan: Yok ondan üzülmedik de biz Efraim Elrom'un kişiliğini biliyorduk, bu anti-nazi kişiliğini... Anti-faşist bir adamdı, ilerici bir adam. Yani bula bula onu mu buldular?. Yahudilere düşmandık tabii. Filistin'e gittik hep beraber.. Bizim kuşaktan birçok adam gitti, Yahudilerle dövüşmeye... Savaşmaya kararlıydık. Emperyalizmin Ortadoğu jandarması İsrail. Yahudilere düşmandık, ama Efraim Elrom'un anti-faşist kişiliğinden ötürü üzüldük.

Baykam: *Ne zaman hissettiniz artık inişe geçtiğinizi, olayların iyi*

gitmediğini?

Gürkan: 12 Mart...

Baykam: *Yani darbeyle beraber...*

Gürkan: Tabii tabii...

Bedriye Gürkan: Dev-Genç kongresinde Mustafa Gürkan'ı aday yapmak istemiştik, fakat orada, o kongre salonunda elle tutulur, gözle görülür bir şekilde olayın gerçek hareket olmaktan çıktığı, gerillacı boyutta farklı bir anlayış, farklı bir davranış biçimi halinde örgütlenmeye başladığını gördük. Önceden duyumlarımız vardı, bilgilerimiz vardı ama orada, o salonda bunu çok net bir şekilde, elle tutulur bir şekilde somut olarak gördük ve bunun üzerine Dev-Genç gençlik örgütü olmaktan çıkmaktadır, çıkarılmıştır kanaatine varıp Mustafa Gürkan'ın genel başkanlığını çektik. Ve Ertuğrul genel başkan oldu.

Baykam: *Esasında Mahir mi oldu?*

Bedriye Gürkan: Evet, Mahir oldu.

Baykam: *Görünüşte mi Ertuğrul?*

Gürkan: Öyle.

Bedriye Gürkan: O Dev-Genç kongresinde gördüklerimden sonra artık bir gençlik hareketi yoktur, Türkiye'de o eski gençlik hareketini temsil edenler farklı bir siyasi örgütlenme içindeler dedim. Farklı bir ideoloji, politik görüşler içindedirler kanaatine sahip olmam, o kongreyle oldu. Toplumsal muhalefetin yürümesi artık olanaksızdı. İşte biz o ağır yükün altında ezildik. Ondan sonra olanlar var, yani 12 Mart 71 sonrası var ya, o kaos içerisinde bir çırpınıştı bu. Öyle değerlendirilmesi gerekir.1968 gençlik hareketi işin başında çok mükemmeldi, yani eksiksiz. Tarihsel bakımdan örnek olacak bir hareketti.

Baykam: *Kaç kez karşılaştılar Mahir'le Deniz?*

Gürkan: Tabii çok karşılaştılar. Yani bir arada olurduk.

Baykam: *Karşılaştığınızda aranızda bu farklı bakış nedeniyle gerginlikler olur muydu?*

Gürkan: Bazen olur, bazen olmazdı. Mahir'le Deniz'in arasında rekabet yoktu ama yakın bir dostluk da yoktu. Belki sonradan Cihan devreye girdi, bir şeyler yapmak istedi.

Baykam: *İstanbul'da Mahirlerin kaçıştndan sonra mı?*

Gürkan: Evet.

Baykam: *Denizleri kurtarmak için bir şey yapmak gerektiğini ve bunun da o anda THKP-C için yakın bir hedef oluşturabileceğini herhalde Mahirlere Cihan işledi.*

Gürkan: Mahir bu ezikliğin kompleksi altındaydı.

Baykam: *Kızıldere'de olayında, Denizleri kurtarmak için İngilizleri rehine alma arzusunda, "bak sen beni küçümsedin, ama ben senin için neler yaptım" gibi bir şey gösterme arzusu olabilir mi?*

Gürkan: Olabilir, artık bunlar yoruma bağlı şeyler.

Baykam: *Mahir Deniz'e nasıl bakıyordu? Biraz imrenerek mi bakıyordu?*

Gürkan: Yok... Zihni'yle konuşursanız o anlatır. Mahir'in bir ayağı sakattı.

Baykam: *Ne kadar, Doğu kadar mı?*

Gürkan: Yok canım, çok hafif. Sebebi ne biliyor musunuz? Mahir çok güzel futbol oynardı.

Baykam: *"Mahir Vefa'ya transfer oldu" diye manşet olmuş. Yani ciddi profesyonel futbolcu olma arzusu varmış.*

Gürkan: Çok güzel futbol oynardı ama biz İstanbul-Ankara maçında hep yenerdik onları. Teknik Üniversite'nin salonunda, bahçesinde ya da Siyasal'ın spor salonunda maç yapardık.

Baykam: *Teknik Üniversite'nin hâlâ duran futbol sahasında mı?*

Gürkan: Evet, orada. Şimdi Mahir'in aksamasını anlatıyordum. Mahir, Zihni'ye takılmıştı. Zihni'nin elinde fünye vardı, "bak bir daha bu lafı söylersen ayağına bunu atarım" dedi.

Baykam: *Ne zaman oldu bu konuşma?*

Gürkan: 69-70, o civarda... "Dersen atarım" dedi. "Derim" dedi. Zihni fünyeyi attı bacağına. Patladı fünye Mahir'in bacağında. Sonra, sakatlandı.

Baykam: *Sonra hastaneye mi gittiler, ne yaptılar?*

Gürkan: Götürdüler, Tıp Fakültesi'ne, tedavi etmişler...

Baykam: *Mahir sinirden delirmedi mi?*

Gürkan: Yok canım, üstelemedi.

Bedriye Gürkan: Olur böyle şeyler...

Baykam: *İstanbul ile Ankara'nın işbirliğinde bir uzaklık, görünür görünmez bir rekabeti vardı o zaman.*

Gürkan: Çok ilginç ilk defa bu aklıma geldi. Gençlik hareketindeyken biz, İstanbul'un mütteffikleri vardı Ankara'da... Mesela bunlardan biri Mustafa Kaçaroğlu'ydu. İstanbul'un müteffiklerindendi. Siyasallaşınca hareket, gençlik hareketi olmaktan çıktı, siyasal hareket olunca Ankara'daki grupların İstanbul'da müteffikleri oldu. Ama iş yığınsal bir eylemken, İstanbul blok halindeydi. Harun Karadeniz bir

ara gruplaşma falan yapmak istedi, sesi kesildi hemen. Yığın eylemi her türlü bölücü faaliyetin siyasette ilacıdır, keser. Yığın eylemi yaptınız mı kimse fraksiyon olmaya kalkamaz.

Baykam: *Yani dar bir kadro çok daha kolay üçe bölünür mü diyorsunuz?*

Gürkan: Tabii canım. Yani "küçük olsun, bizim olsun" diyenler parçalanır. Başka bir benzetme yapalım. Kartopu yuvarlanması... Yuvarlanabilirseniz büyür. Kartopu olarak dağın başında durursanız, dağın başında durmayacaksınız, eninde sonunda parçalanırsınız, bir dolu tanesi, bir buzlanma, döne döne inerseniz dağdan aşağı büyürsünüz ve öyledir, deneyler hep bunu göstermiştir.

Baykam: *Peki, Deniz'le askerler ve 9 Mart konusunda neler konuşuyordunuz? Deniz İlhan ağabeyle, Doğan Avcıoğlu'yla neler konuşuyordu? Siz aranızda neler konuşuyordunuz?*

Gürkan: Deniz'in İlhan ağabeyle olsun, Doğan Hoca'yla olsun çok sık, uzun konuşmaları olduğunu sanmıyorum. Ama görüşmeleri olmuştur. Deniz'in askerlerle direkt ilişkisi yoktu. Öyle bir ilişki olmadı. Doğan ağabey, İlhan ağabey vasıtasıyla bilgileri vardı o işlerden. Yön dergisindeki yazıları vardı, Deniz'in. Deniz emperyalizmden kurtulmak istiyordu. Yani biz kendi halimizde bir gençlik hareketiydik. Memlekette bağımsızlık olsun, fabrika bacaları tütsün, yollarda kamyonlar, arabalar gitsin. Dört yandan demir ağlarla örülmüş olsun. Ülkemizin karasuları var, yarımadayız, kocaman kocaman gemilerimizle nakliyat yapılsın. İşte akarsularımız akıyor, enerjimiz olsun. E bunlar nasıl olur, en kolayı askerle olur kardeşim. Yani böyle bir niyetle olaya bakıyorduk. Şimdi bakıyorsun Amerikan komutanının başçavuşu giriyor, birtakım üsler var, buralar Amerikan toprağı işlemi görüyor. Türkiye Cumhuriyeti'nin hükümetleri hakkında, bakanları hakkında CIA rapor düzenliyor, tasfiyede bulunuyor. Açıyorsun petrol dosyasını, bakıyorsun kuyular açılmış, kapatmışlar petrol olduğu halde. Eskiden bir otobüs firması benim kayınpederimindi. Bir araç Mobil'e girdiği zaman, "kardeşim ilerde Petrol Ofisi var, oraya girsene, yerli malı yurdun malı herkes onu kullanmalı" falan diyorduk. Petrol Ofis senin öz malındır, hâlâ yazıyor. O günlerden geldik. Böyle bir coşkuyla yaşadık. Süleyman Demirel Johnson'la resim çektirdi diye kıyamet kopuyor. "Böyle bir adamı nasıl başbakan yaparsınız?"

Baykam: *Siz de Aydın Kırışoğlu'ndan bahsettiniz az önce. O bilgiler size nereden geliyordu?*

Gürkan: Doğan ağabeyden geliyordu.

Baykam: *Size geldiğine göre siz de bunu Deniz'le paylaşıyordunuz.*

Gürkan: Konuşmuşuzdur. Ama Deniz, Aydın Kırışoğlu ismiyle ilgilendi mi? Celil Gürkan çıkıyor mesela, ben Celil Gürkan'la ilgili bir şey bilmiyorum. Celil Gürkan ismiyle ilgilendim, duydum onu. Hangi isimleri duydu, hangilerini duymadı, Deniz'in adına bir açıklama yapmak zor.

Baykam: *Peki Aydın Kırışoğlu ismini kim söyledi size?*

Gürkan: Doğan Avcıoğlu.

Baykam: *"Merak etme, böyle bir hareket var" mı dedi?*

Gürkan: Bu işin üssü, hava kuvvetleriydi. Neden hava kuvvetleri komutanlığı? Aydın Kırışoğlu Paşa var. Kim? Tuğgeneral. Bu hava kuvvetlerindeki subaylar da biliyor onu. Sarp Kuray bilir mi, bilmem. Ama hava kuvvetlerinde olan subaylar biliyordu. Balaban Üsteğmen bilmiyor mu, Aydın Kırışoğlu Paşa'yı biliyordu.

Baykam: *Kim bu Balaban Üsteğmen?*

Gürkan: Mehmet Balaban.

Baykam: *Ne yapıyor şimdi?*

Gürkan: THKP-C davasından içeri girmişti.Yani ne kadar zor benim için hatırlamak. Bir de bir süre bunları kafanızdan silmeye çalışıyorsunuz. Sorguya alınırsam, hatırlamayayım diye...

Baykam: *Filistin'e gitmek için Deniz sizden Ahmet ve Engin'i istedi. Tabanca için olmaz dediniz, para için olur mu dediniz?*

Gürkan: Evet, para için olur dedim.

Baykam: *Derneğin parasından mı verdiniz?*

Gürkan: Hayır. Bakın, üniversitelerdeki bütün kantinlerin işletmesi bizdeydi. Dev-Genç işletiyordu kantinleri... Ve biz o kantinleri silah zoruyla mafyanın elinden aldık. ODTÜ'de Yusuf Aslan'ı rehin aldı gangsterler. Biz Yusuf Aslan'ı rehin alan ve rektörün koruması olan Şehmuz denen herifi kendi odasında tutukladık. Ankara'nın kabadayılarından yardım istedi. Üniversiteye geldi kabadayılar, silahlı külahlı, hepsini kuşattık teslim aldık. Hayatları karşılığında serbest bıraktık. Ve ellerinde olan yemekhanelerin işletmesini aldık. 12 kişilik bir odayı tek kişilik yerleşme merkezi yapmışlardı. Yusuf buna biraz kabadayılık yapmaya kalkmış. Yusuf'un elinden silahını alıp Yusuf Aslan'a kabadayılık yapmış. Biz İstanbul'dan geldiğimizde bunu anlattılar. Gittik bastık. Zor attı kendisini. Çektik silahları. Sonra kaçıp

gitti, telefon etmiş, o gangsterler geldi oraya. Çata çat silah attık birbirimize. Ne polis, ne jandarma kardeşim. Bunlar oluyor sabahtan akşama kadar.

***Baykam:** Tam western...*

Gürkan: Vallahi billahi western filmi gibi. Bizim İstanbullu çocuklarla bunları kuşattık. "Öldüreceğiz sizi" dedik, kimse de kurtaramaz. "Yakacağız sizi." Molotof kokteylleri falan. "Bir tek şey var, canınızı size bağışlarız." Bir adamları geldi. Bizim bir arkadaşla görüşmeye... Böyle tam ortada. Onlar yurdun ortasında, biz de öbür taraftaki yurttayız. Görüşme yapıyorlar. Veysel diye birisi. Eşek sudan gelene kadar dövdüm onu. Mafyacı geldi, kabadayılık yapacaktı bize. Dayak yedi tabii. Bunların güçleri devletten destekli. Bütün gangsterler, hepsi it kopuk. Ama bizim çocuklarla baş edebilirler mi? Mümkün değil. Siyasal hiçbir güçle baş edemezler. Bütün adamlarınızın hepsi ölümü göze almış, idamlık yatıyorlar içerde.

***Baykam:** Deniz'e demek ki o kantinlerden kazandığımız parayı verdiniz?*

Gürkan: Evet. Orayı alıyorsunuz İTÜ'nün yemekhane ve kantinini. İTÜ'ye gittik oturuyoruz, orada yemekhanede... Birisi bir yoğurt istedi. Çocuk da "para" dedi. Çat çat çocuğa iki tokat. Bu nedir dedim ya?

***Baykam:** Kim kimi dövdü anlamadım?*

Gürkan: Adamın biri, yaşlı başlı bir öğrenci, kendisinden para isteyen 15 yaşındaki çocuğa çat çat iki tane çaktı. İçtiği şeyin, kola veya gazoz veya yoğurdun parasını ver diyor çocuk. "Sen nasıl benden para istersin?" Meğerse onlar üst katta bir odayı kiralamışlar üç beş kişi, haraç yiyorlarmış orada. Aşağıda çamaşırhane var, onun da haracını yiyorlar. Mafya bu ya... Böyle şeyler vardı yurtlarda... Biz bunların hepsini temizledik. Ne bu dedim çocuğa? Dedi, böyle böyle bize posta koyuyorlar. Silahları gösterdim. "Sana bir daha bir şey söylediler mi, bizi çağır. Karşı koy, gerisine karışma, korkma" dedim.. Adam yine geldi. Çocuk yine para istedi. "Niye sen bu çocuğa karışıyorsun" dedim. "Sana ne lan" dedi. Sana ne der demez, buna bir tane çaktım, iki seksen uzandı. Yanındaki üç kişi hamle eder etmez bizim çocuklarla bunlara bir güzel sopa... Dosdoğru bunların odalarına... Yukarda odaları var. Pencereden aşağı bavullarını, yataklarını, her şeylerini attık... Donla atletle kaçtılar yurttan. Paraları politik amaçla kullanıyorduk. Öğrenci birliğine teslim ediyorduk. Öğrenci birliğinin

muhasebesinde bu paralar kullanılıyordu. Nasıl kullanılıyordu? Mesela o dönem ders notları, kitabı olmayanlara ders notları teksir basılıyordu, öğrencilere bedava dağıtılıyordu. Politik faaliyetlerle ilgili ayrı. Ama politik teksirler de oradan karşılanıyordu. Mesela Siyasal Bilgiler Fakültesi. İnek balosu düzenliyordu. Bizim yönetimimiz zamanında düzenlendi. Beş kuruş para mı verdi öğrenciler salona girerken, eğlenirken... Kim verdi bu paraları? Biz verdik, öğrenci dernekleri verdi. Dev-Genç verdi yani. Dev-Genç'in öğrenci dernekleri. Birçok insan yurtlarda hiçbir politik faaliyeti olmadığı halde, Dev-Genç'in üyesi olmadıkları halde bedava kalıyorlardı. Kim sağlıyordu onların bedava kalmalarını? Okuyan öğrenciler, yoksul çocuklar... Biz sağlıyorduk.

Baykam: *Deniz Filistin'e ne zaman, kiminle gitti?*

Gürkan: 70'te. Çok kısa bir süre kaldı. Erim Süerkan, Demir Küçükaydın'la falan beraber Filistin'e gittiler.

Baykam: *Yaşıyor mu o arkadaşlar?*

Gürkan: Yaşıyor.

Baykam: *Bu ilk gidişi mi, yoksa bir daha mı gitmek istiyordu?*

Gürkan: İkinci kez gidecekti, ama ittihatçı ya, dışarı sürgüne gidip dışarda mülteci hayatı yaşayamazdı. Savaşacaktı. Che Guevara'nın yolunu izleyecekti.

Baykam: *Peki sonra ikinci kez gitmekten niye vazgeçti?*

Gürkan: Çok kararsızdı, bugünden eğer oraya bakacaksak böyle bakmak lazım.

Baykam: *Biz neredeyse onun iki misli yaşamışız şu anda hayat hâlâ kısa geliyor. O 24 yaşına kadar tarih yaşamış.*

Gürkan: Ne yapacağını bilmez bir haldeydi. Ama bir şeyler yapma gayreti içinde olması da gayet doğaldı. Filistin'e gideceğine ODTÜ'ye gidip THKO'ya katıldı.

Baykam: *Girer girmez de bu sefer THKO'nun lideri olarak gözüktü. Peki Deniz'i en son ne zaman gördünüz? O bahsettiğiniz uzun yürüyüş günü mü?*

Gürkan: Evet.

Baykam: *Sonra sizden ayrıldı Ankara'ya gitti. O günden sonra, görmediniz hep mektuplaştınız. Bu süreçten sonra Deniz'in adını silahlı eylemlerde filan duyduğunuz zaman onun için bir endişe taşıyor muydunuz?*

Gürkan: Tabii canım, yanlış yaptı diyordum.

Baykam: *Peki o Amerikalıları kaçırdığı süre içinde hiç görüşmediniz mi?*

Gürkan: Görüşmedik.

Baykam: *Saklanmak için eski arkadaşlarından yardım arıyor muydu? Lojistik destek...*

Gürkan: Sanmıyorum. O bize biraz kırıldı. Şimdi anlatmak zor. Anlamak da belki zor. Kendisine silah vermediğimiz için... O silah başka, farklıydı. Birisi sizden silah istiyorsa ve vermiyorsanız, bu çok ağır bir şeydir.

Baykam: *Peki pişman mısınız Deniz'e silah vermediğiniz için?*

Giirkan: Hayır, değilim. Çünkü o silahı büyük ihtimalle kullanacaktı. Bizle kalsaydı veya Filistin'e gitseydi keşke. Sezgileri çok kuvvetliydi. Sezgileri çok kuvvetli olduğu için, çok gelişmiş bir kişiliği vardı. Sağda solda oyuncak olmadan, işin nereye gittiğini, ruhsal dengesi bozulduğu zaman, o paranoya halindeydi.

Baykam: *Yani öldürüleceğim paranoyası mı?*

Gürkan: Evet.

Baykam: *O paranoyayla mı yaşadı hep?*

Giirkan: Paranoya lafı pek denk düşmüyor da, endişeliydi.

Baykam: *Peki 70-71'de hep yaşadı mı bu endişeyi?*

Giirkan: Hep yaşadı, her eyleminde öldürüleceği düşüncesi vardı onda.

Bedriye Giirkan: Ama buna rağmen gözüpekti, hemen girişiyordu değil mi?

Giirkan: Yakalandığı zamanki o rahatlığı var ya ondandır. Yakalandığı zaman can güvenliği tamam. Can güvenliği tamamken hiçbir şeyden korkmazdı. Kimseden korkmazdı. Yani can güvenliği tehdit altında da olsa, kalleşçe, bir köşe başında arkadan kafasına bir kurşun sıkılıp öldürülmeyeceğini biliyordu. Karşı karşıya dövüşecekse, korkmazdı.

Baykam: *Sinsi tuzaklardan mı korkuyordu?*

Giirkan: Evet. Korkuyordu.

Baykam: *Belki Taylan Özgür'ün kalleşçe öldürülmesini anımsıyordu?*

Giirkan: Zaten Taylan'ın ölümünden kendisini sorumlu tutuyordu.

Baykam: *O günü yaşadınız mı? O dönemi?*

Giirkan: Hayır. Deniz, İstanbul Ankara arasında gidip geliyordu.

O seyahatte de Taylan'ın Ankara'dan kendisiyle beraber gelmesi için ısrar etmişti. Deniz kendisini ondan çok sorumlu tutuyordu. Yani Taylan'ın yanma gömülme arzusu filan hep o sorumluluk duygusunun hissiyle olmuştur. Yoksa Taylan'la Deniz'in öyle çok uzun süreli bir arkadaşlığı yoktu.

Baykam: *Peki siz ona son görüşmenizde silah vermem dediğinizde bozuldu mu? Bir şey söyledi mi?*

Gürkan: Çok bozuldu tabii. Bir şey söylemedi, sessiz kaldı. Bizim onunla çok farklı bir arkadaşlığımız vardı. Mustafa Kemal yürüyüşündeyiz. Çok soğuk aldık. Anormal derecede soğuk, çok üşüdük. Arkadaşlara battaniyeleri veriyoruz. Biz önderiz ya, bize battaniye kalmadı. Ne yapacağımızı şaşırdık. Dağ başında... Böyle birbirimizi kucakladık. Birbirimizin battaniyesi olduk. Öyle bir arkadaşlık işte. Bir şey olur kaçar gideriz, beraber çare bulamadığımız zaman üniversitenin bahçesinde yatarız. Sabahleyin altıda, yedide uyanırız. Özellikle bahar aylarında orada yatarız. Ne bileyim işte sevgililerimiz olur, birbirimize dertleşiriz.

Baykam: *Siz onunkileri anlatın, kendinizinkileri anlatmayın.*

Bedriye Gürkan: Hepsi benim arkadaşımdı, gelip bana anlatıyorlardı.

Gürkan: Anlattım ya size, Avniye'yle olan ilişkisini.

Baykam: *En sevdiği şarkı "Ben seni unutmak için sevmedim" Kimden dinlemeyi severdi bu şarkıyı?*

Bedriye Gürkan: Nesrin Sipahi'den...

Gürkan: Biraz sinirliydimdir ben, Karadenizli olduğum için. Mesela bir şey olur, Deniz, "Aman Gürkan uyma ite kopuğa" derdi.

Baykam: *Lüzumsuz kavga etme yani... O sizin denge unsurunuzmuş değil mi?*

Gürkan: Evet. Çok anı var da...

Bedriye Gürkan: İmajının tersine sakin, sağduyulu, aklı başında bir arkadaştı.

Baykam: *Mahçup, sakin, alçakgönüllüymüş.*

Gürkan: O tarafı da var doğru, birilerine karşı öyle, birilerine karşı tam tersi. Üniversiteye geldi bu, yeni bir palto almış. Sherlock Holmes pelerinin deseninde bir palto. "Ne bu lan Sherlock Holmes gibi olmuşsun" dedim. "Sherlock Holmes gibi oldum", dedi, "bak bir de ne aldım" dedi, cebinden bir pipo çıkardı, yaktı. Pipoyu içmeye başladı.

Baykam: *Sonra içmedi değil mi?*

Gürkan: Hayır.

Baykam: *Çünkü pipo için organize olmak lazım. Bir yerden bir yere kaçarken nereden pipo için tütün alacaksın, nerede doldurup nerede temizleyeceksin? Keşke öyle pipolu bir fotoğrafı olsaydı...*

Gürkan: Böyle bir arkadaştı. Bazen çok patavatsız, densiz davranırdı.

Baykam: *Nerelere giderdiniz, ne yer ne içerdiniz? Maça gider miydiniz? Sinemaya gider miydiniz?*

Gürkan: Maça gittik birkaç sefer...Kovboy filmlerine giderdik. İki üç filme arka arkaya giderdik, Beyoğlu'nda... Çiçek Pasajı'na giderdik. Daha çok Pano diye bir yer vardı, Galatasaray'da İngiliz Konsolosluğunun karşısında, köşede. Orada likör şişelerinde şarap verilirdi. Onları içerdik. Bir gün kafaları çektik. Çekoslavakya işgali olmuş.

Baykam: *O işgale sizin bakışınız nasıldı, Deniz'inki nasıldı? Türk solu niye ikiye ayrıldı o olayla?*

Gürkan: Şimdi bakın, bunu ben de açıklayamıyorum kendime... Rusların Çekoslovakya işgaline bozulduk.

Baykam: *Deniz buna "Sovyet revizyonizmi" mi dedi?*

Gürkan: Pano'ya gittik. Kafayı çektik geldik. Çekoslovakya işgali olmuş. Sarhoşuz da... Geldik Sovyetler Birliği Konsolosluğunun önüne, "revizyonist köpekler, dünya sizden ne bekler" falan diye bağırıyoruz. Deniz ve ben, iki kişi nümayiş yapıyoruz. Polisler de orada ne kadar iyi davranıyorlar! Sovyetlere bağırıyoruz diye!.. TMGT'da bir toplantı oldu. Bu toplantıda konuşuldu. Deniz görüşlerini açıkladı. "Bir revizyonistin bir oportüniste iki tokat çakması lazım mıydı" gibi bir laf söyledi. Hatta Hikmet Kıvılcımlı dedi ki, "tamam işte bu delikanlı bu işi anlamış."

Baykam: *Revizyonist oportüniste iki tokat attı, ilginç. Siz nasıl bakıyordunuz olaya?*

Gürkan: Biz bir kere işgale karşıyız. Bağımsızlıktan yana olduğumuz için. Çok az sebeple gençlik eylemini gerici eylem diye niteliyoruz. Anlatabildim mi? Yani Deniz'in yazısı var, gençliğin gerici bir rol üstlendiği bir çağda yaşıyoruz, işgalden sonra yazmıştı.

Baykam: *Yani insan tarihte geriye gidebilse ve o iki kişilik gösterinin videosunu çekebilse...*

Gürkan: Bir Nejat ağabey vardı. Türkiye Milli Gençlik

Teşkilatı'nda zabıta amiri filan gibi oluyordu. Bu da içer hep, sarhoş olur. Sarhoş Nejat derdik. Ne yapalım ağabey? E, içelim. Nasıl içelim, para yok bizde. Gider bize plastik bidonla şarap getirir. Kafayı çekeriz. En çok sevdiğimiz kişilerden bir tanesi. Nuruosmaniye'nin oradan şarap alır, Topkapı Müzesi'ne giderken aşağı tarafta, duvarın üstünde bir tane dut ağacı vardı. Dut ağacının dibinde oturup şarap içerdik.

Baykam: *Deniz'le mi?*

Gürkan: Evet, İstanbul Üniversitesi'nin bir köşesi vardı. Oradan Boğaz görünür, Haliç görünür, her taraf görünür. Saat beşten sonra şarapları alıp orada kafayı çekeriz. Ondan sonra oradan yürüyerek Beyoğlu'na Türk Milli Gençlik Teşkilatı'na çıkarız. Veyahut başka bir yere gideceksek yürürüz. Harem'e geçeceksek vapur iskelesinin oraya gideriz.

Baykam: *Peki Deniz ders çalışır mıydı hiç?*

Gürkan: Tabii. Çok çalışırdı. Çok çalışkan bir çocuktu. Birinci sınıfı doğrudan geçti. Mesela İstanbul Üniversitesi'nde, Tıp Fakültesi'nin kütüphanesi var. O kütüphaneye Deniz Gezmiş kütüphanesi demek lazım. Çünkü bütün nümayişlere oradan gelirdi.

Baykam: *Dersine çalışırdı orada...*

Gürkan: Tabii canım, doğrudan geçti. Kolay mı öyle hukuk fakültesinde okumak?

Baykam: *Sonra geçemedi, hayatı eylem oldu.*

Gürkan: Sonra hayatı hapisanede geçti.

Baykam: *Maça gittik dediniz, hangi maça gittiniz?*

Gürkan: Beşiktaş-Fener...

Baykam: *Biraz daha kız arkadaşlarından bahsedelim. Orayı hızlı geçtik.*

Gürkan: Ya işte değişmez sevgilisi Avniye idi. İdeali, aşkı o. Unutmak için sevmediği sevgilisi, o.

Baykam: *Ö şarkıyı da onun için tutuyor yani..*

Gürkan: Tabii. İkincisi, Harem'de komşusu olan bir kız vardı. O da Deniz'e yangındı.

Baykam: *Bir de Modesti demiştiniz.*

Gürkan: Modesti diye Tıp Fakültesi'nde bir kız vardı, Modesti diye bir reis vardır, çizgi roman vardır bilir misiniz, onun gibi siyah bir pantolon dar paçalı, üstünde bir pelerinle gezerdi, saç modelini de onun gibi yapardı. O zamanlar onun gibi giyinirdi. Alımlı da bir kızdı.

Baykam: *Gerçek adı neydi?*

Gürkan: Şimdi hatırlamıyorum.

Baykam: Peki o Harem'deki komşunuzun kızının adı?

Gürkan: Hatırlamıyorum. Onla bir ara... Hapisaneye geldi. Ben dışarda kızla konuştum. Gitti teklif etti. Dışarda hık mık yaptı. Sonra hapisaneye gelip ilanı aşk etti kız.

Baykam: 70 yılında mı?

Gürkan: Sultanahmet ne zaman açıktı acaba? Sonra oradan çıktık, hapisaneden. Geldik. Bu sefer dışarda birazcık flört ettiler. Ondan sonra Cihat Baban kapattı bu konuyu... Deniz'in Çınaraltı'nda nargile içtiğini biliyor musunuz? Çınaraltı var ya, bizim caminin yanında. Orada bizim bir küçük çay ocağı vardı.

Baykam: İstanbul Üniversitesi'nin mi?

Gürkan: İstanbul Üniversitesi... Deniz bir ara orada nargile içmeye kalkmıştı. Nargile fokurdatıyordu. Ya böyle bir insan işte... O yaştaki herkesin özeneceği, yapmak isteyeceği bazı şeyleri yapıyordu.

Baykam: Yabancı kızlardan ona gelen kartları gördüm.

Gürkan: Yabancı bir kızla ilişkisi oldu, başkasıyla olmadı.

Baykam: Gittiği yerlerden kart atıyormuş kız... Neyse her erkek çapkındır gençken...

Gürkan: Hayır hayır. Öyle anlatıldığı gibi değildi. Tabii her delikanlı çevresinde olan genç kızlara ilgi gösterir. Bunda bir anormallik yok. Ama sağ basında falan anlatıldığı gibi öyle düşkünlüğü yoktu...

Baykam: Mesela bu ilişkileri ne kadar platonik, ne kadar gerçekti? O zaman bekâret önemli miydi, değil miydi?

Gürkan: Bekâret önemliydi. Buna dikkat edilirdi.

Baykam: Peki bu ilişkiler duygusal mı kalıyordu?

Gürkan: Valla bazılarıyla duygusal kalmış olabilir, ama kimiyle de tensel ilişki kurdu.

Baykam: Bir şey daha soracaktım. Uluç Gürkan yanlış mı hatırladı? Cyrus Vance diye anlattı, "havaalanını bastık" dedi. Uykulu bir şekilde o mu geliyor, basalım dedik, gece ayaklandık gittik dedi.

Gürkan: O başka bir dönem... Amerikan Elçiliğine Vietnam kasabı diye bilinen Robert Kommer atanmış. Robert Komer nasıl gelir diye adamı karşılamaya gittik havaalanına... Neyse toplandık orada, polis de geldi. Gazeteciler... Tanju Cılızoğlu vardı gazeteci. Tanju'yla biz anlaştık. Arkasına geçtik, hava limanı görmemiş adam değiliz... Şimdi biz üç dört kişiyi ayarladık. Dedik ki, biz söylediğimizde şu

genel çıkış kapısına, meydana doğru hücuma geçeceksiniz. "Haydi arkadaşlar" dedik. O tarafa doğru gittik. Biz de aşağıdaki gümrük kapısından çıkacağız. Çünkü polisler genel çıkış kapısının orada. Gerisin geri topluluğu itip meydana çıktık. Neyse biz fırladık meydana... Bam güm falan, polisler sonradan yetiştiler, ama biz meydana çıktık. Uçağa domates, yumurta yağdırdık. Uçak kapalı kaldı. Polis geldi. Bir kısmımızı arabalara doldurdu. Bir kısmımız dışarda kaldık. Uçağa çok yakın koşanlar dışarda kaldı. Diğerleri arabalara doldu. Arabalara saldırdık, arkadaşlarımızı bırakın diye... Sonra tabii bizi içeri attılar. Neyse biz hava meydanında duruyoruz. Aaa! Kommer'in uçağı geldi. Bizim saldırdığımız uçak, Kommer'in uçağı değilmiş. Tanju bize yanlış istihbarat vermiş.

Baykam: Farkında olmadan mı yanlış bilgi vermiş?

Gürkan: Evet, kasten olur mu? Ama Kommer karşılandı yani. Kommer Türkiye'de protestoyla karşılandı. Sonra bizi alıp içeri attılar.

Baykam: Gerçek uçak gelince ona protesto yapma fırsatı olmadı mı?

Gürkan: Polis arabaları bizi alıp götürdü. Bir sopa bir sopa. Tabii ertesi gün bütün gazetelerde "Kommer'in uçağını gençler protesto ettiler" yazıyordu.

Baykam: Yanlış uçağı protesto ettiğinizi yazmadılar değil mi?

Gürkan: Hayır. Eylem amacına ulaştı. Bize arabada bir sopa... Ne biçim dayak yedik arabanın içinde... Zaten polisin içine arabalara girdin mi, 50 kişi birden tepene çıkıyor. O toplum polisleri de öyle ufak tefek şeyler değildi, hepsi izbandut gibi adamlar... Biz de iriyarıyız, sporcuyuz, ama onların üçüyle, beşiyle baş edemiyoruz ki. Şimdi, esas ilginç olan şu; aldılar bizi oradan Beşiktaş Polis Karakolu'na götürdüler... Bizi döven polisler gitti, başkaları geldi.

Baykam: Kim var sizden başka?

Gürkan: Rahmi var, sanıyorum Mustafa Zülkadiroğlu, Deniz var, içerdeyiz. Yani hep beraber cezaevine gittik. Esas önemli olan noktayı anlatacağım. Polis geldi bize dedi ki, "Ne yaptınız?" "Amerikan Büyükelçisi buraya geldi. Vietnam'dan kovmuşlar. Buraya gelmiş. Bize elçi olacak. Biz daha mı aşağı bir ülkeyiz? Onun için yürüyüş yaptık." Delikanlı gibi konuşuyoruz. Polis dedi ki, "Helal olsun çocuklar size. Bir ihtiyacınız var mı?" Karnımız aç, dedik. Para verelim dedik. "Yok" dediler. İki üç polis arkadaş geldi... O yeşil gocukların altında, pastırmayla ekmek getirip yedirdiler bize

Baykam: Bunlar karakol polisi ama?

Gürkan: Yok, toplum polisi... Tutukluyuz tabii. Mahkemeye gittik. Fotoğraflarımızı çekmiş polisler. Elimizde sopalar; yumurta, taş, domates atarken çekilmiş fotoğraflar. "Oğlum bu sen misin?" diyor hâkim. Baktı baktı resimlere Selahattin arkadaş, "değilim hakim bey" dedi. Hâkim, oğlum bu sen değil misin? Sana benziyor, dedi. "Hâkim bey ben bu kadar yakışıklı mıyım?" Geç dedi hâkim. Neyse, öbürüne geç, berikine geç. Savunmaları yaptık. Hâkim "ceza alırsanız ne oluyor" dedi. Öğrenim hayatımız etkilenir. Aynen şöyle dedi adam, hiç unutmayacağım "Türkiye'de hukuk yoktur. Vietnam'dan kovulan Amerikan elçisini protesto eden gençlere ceza verilmez, tutukluların tahliyesine..." Havaalanı duvarı bilmem nesini aşmaktan küçük miktarda bir para cezası verdi bize.

Baykam: Orada ifadeleriniz alındı tabii, tutanakları vardı.

Gürkan: Standart ifade vardır. Mesela bu Selahattin'in ifadesi. "Efendim, eksport Samsun sigarası almak için hava meydanına gelmiştim. Kalabalık gördüm. Merak ederek yaklaştım. Polisler de beni olay faili olarak aldılar." "Oğlum elinde sopayla falan ne bu hal?" Düşmüş bir sopayı kenara koyarken beni çekmişler. Ama bütün ifadelerde bu var.

Baykam: Herkes aynı şeyi mi söylüyor?

Gürkan: Bir sürü ifadede aynı şey söyleniyor. Bir de, 6. filonun geldiğinde bir iki sefer üst üste yakalandık?

Baykam: Hep geziyordunuz oralarda?

Gürkan: Şimdi, meraklıydım, geçiyordum, kalabalığa yaklaştım, polis beni yakaladı getirdi falan... İki gün sonra da aynı ifadeyi verince, hâkim, "oğlum sen ne kadar meraklı adammışsın", dedi. Mesela yürüyüşler devam ediyor. Yürüyüş yapıyoruz, Cağaloğlu gösterileri oluyor. Deniz, Celal Doğan, Bozkurt, ben... Dördümüz valilikte toplantıya çağrıldık, nümayişleri kesmek için. Teminat istedik. Geleceğiz, ama üniversiteye tekrar sapasağlam döneceğiz, diye validen teminat alındı. Gelin, toplantıya katılın ve sonra geri dönün. Gittik. Aytekin Bey orada. Rektör, Garnizon komutanı orada, polis müdürü Nihat Kaner miydi, bilmiyorum birisi... Hepimiz oradayız. Tartıştık, tartıştık. Polislerin arasında binaya girdik. İstanbul Valiliği'nde valinin odasında toplantıyı yaptık. Deniz kavga çıkardı içerde, aynen döndük çıktık.

Baykam: Ne kavgası çıkardı?

Gürkan: Uzlaşmayı kabul etmedi. Arkadaşlarımız bir gün önce gözaltına alınmış, 38 kişi kadar. Bunlar tutuklanmasın, serbest bırakılsınlar istedi Deniz. Oraya gittik. Onu sağlayamadık. Döndük üniversiteye. Üniversitenin bahçesinde, adliyeden bir grup, savcı yardımcısı, çocuklar lütfen, arkadaşlarınız tutuklanacak, nümayiş yapmazsanız hepsi içeri atılacak. "Bastırın kurtarın", dediler. Bunu bize yargıçlar, savcılar söylüyor düşünün. Bastırdık. Adliye binasına geldik.

Baykam: Dönek Marksistlere nasıl bakıyorsunuz şimdi?

Gürkan: Bu 68 nesli hakkında döneklik öğesi biraz fazlaca kullanıldı. Ama onlar çok azdır bizde... İnsanlar düşüncelerini değiştirebilirler. Bunu anlarım. Düşüncelerinin değişmesinin nedenlerini açıklamaları gerekir. Düşünceleri değiştikten sonra ortaya çıkan konumlarını açıklamaları gerekir. Bu tabloda dönek sözcüğünün kullanıldığı anlamda arkadaşlar yanlış yaptılar. Onları doğru bulmuyorum, ama 68'li olduklarını da inkâr etmiyorum. Ahlaki de bulmuyorum.

Baykam: Peki karşılaştığınızda konuşuyor musunuz?

Gürkan: Konuşuyoruz.

Baykam: Deniz yaşarken de hakkında yazı dizileri çıkıyordu. Bütün Türkiye Deniz'i uzaktan izliyordu. Deniz'in o genç yaşta efsanevi bir gücü vardı. O yüzden mi astılar sizce?

Gürkan: Deniz'in asılmasında çeşitli etkenler rol oynadı. Birincisi, Menderesler in intikamını alıyoruz diye yapılanlar... İkincisi, parlamentoda bulunan veya parlamentoyu etkileyecek konumda bulunan birçok sağcı, ilçe başkanı, il başkanı statüsünde veya partide reis statüsünde üniversiteli, Deniz'e olan kişisel kininden, üniversitedeki mücadelemizde onları üniversiteden tasfiye etmiş olmamız nedeniyle asılması yönünde baskı yaptılar. Bir de genel olarak ibret olsun diye, yani o yamuk, yanlış devlet anlayışının ceza hukuku kafasının ürünü olarak asıldı. Bu üç sebeple bana göre Denizler asıldı.

Baykam: Yaşasaydı politika yapar mıydı?

Gürkan: Yapardı, başka bir şey yapmazdı zaten. Bakın çok ilginç bir şey, Deniz Gezmiş'in son sözleri var biliyorsunuz; yaşasın Marksizm, Leninizm, yaşasın Türk ve Kürt halklarının kardeşliği... Ve bunu öne çıkardı Türkiye Komünist Emek Partisi, işte birtakım ekstrem sol örgütler öne çıkardılar. Ben başka bir noktayı öne çıkarmak istiyorum. Gençlik panellerine, seminerlerine katıldığımızda Deniz'in vasiyetini tartışalım diyorum. Son sözlerini değil. Önemli olan odur. Deniz'in gençlere vasiyeti var. Deniz'in gençlere olan vasi-

yeti, kardeşine olan vasiyetidir, Hamdi'ye yaptığı... "Bilimle uğraşın." Şimdi Deniz bizden farklıdır, sezileri çok kuvvetli bir arkadaşımızdır diyorum. Liderdi o diyorum. 1972'de asılırken bilgi çağını gördü Deniz. "Bilimle uğraş", dedi kardeşine. Bence Deniz yaşasaydı son derece rasyonel, sağlam sol bir siyasetin elemanı olurdu.

Baykam: Sizin gibi CHP'de olabilir miydi?

Gürkan: Olabilirdi, pragmatisttir bir ölçüde. Rasyonalisttir. Siyasetin, mevcudun içerisinden çare üretmek olduğunu Süleyman Demirel'den önce bilir! Kitabınıza şunu belirtmenizi isterim: Hayatımız Süleyman Demirel'le mücadele etmekle geçti. Kendisinin büyük bir siyasi deha olduğuna inanıyorum. Tasvip ediyorum anlamında söylemiyorum. O ülkenin Cumhurbaşkanı olmak istiyordu. O ne zaman Deniz'in Cumhurbaşkanı olur, o zaman Türkiye'nin Cumhurbaşkanı olur. Deniz'in Cumhurbaşkanı olamadığı sürece onun hep bir eksik tarafı kalmıştır siyasette. Bunu hiç unutmamalıdır o. Çünkü haksızlık yaptı. Haksızlık yaptığını da biliyor. Ve bildiği için de, "o zaman şartlar öyle gerektiriyordu", diyor. Olmaz. Deha düzeyinde siyasetçi, şartlar gerektiği zaman şartlara uyan adam değildir. O şartları kendi bildiği gibi değiştiren adamdır.

Bedriye Gürkan: Veya o şartların ötesini öngörebilen adamdır. Mahkûm olduğu zaman da, o gün mahkûm olmuştum, yanlış yapmak zorunda kaldım diyebilir. Cesurdur yani. Yanlış yaptığını söylemiyor. Onun için diyorum ki, o ne zaman Deniz'in de cumhurbaşkanı olursa, o zaman tüm ülkenin Cumhurbaşkanı olur...

Baykam: Anılardan birinde adını unuttum, Siyah Beyaz gazetesinde bir yazı çıkmıştı, 68 hakkında. Deniz'in arkadaşlarından biri, galiba Aydın Çubukçu diyordu ki, Deniz Çelik Bilek'i çok okurdu. Teksas'ı... Onun, insanları emperyalizmden kurtarma, İngilizlerin işgalinden kurtarma hikâyelerinden sanki etkilenmişti ve mesela Deniz'in imajında o Çelik Bilek tavrı da vardır.

Gürkan: Yok, karıştırmış. Deniz'le, Namık Kemal Boya' yı karıştırmış birbirine. Namık da vardır o. O nedenle adı Kaptan Swing'dir Namık'ın... Eski 68'liler Vakfı başkanı... Deniz'in öyle Çelik Bilek, Tom Miks, Teksas öyle şeylerle âlâkası yoktu. Deniz, Teksas, Tom Miks okuyan bir çocuk değildi. Biz sabahtan akşama kadar teşkilatta beraber yatıp kalkıyorduk.

Baykam: Çamaşırlarınızı nasıl yıkardınız?

Gürkan: Evimize gönderirdik, evde yıkanırdı. Bir de, dedim ya,

Teknik Üniversite'nin arka odasında çamaşırhane vardı.

Baykam: Deniz kendi evinde hangi sıklıkla kalırdı?

Gürkan: İnsanların tahmin ettiğinden daha sık evine giderdi. Çok yürümüşüzdür üniversiteden arabalı vapur iskelesine, Harem'e geçmek için... Evine bağlı bir çocuktu. Kardeşi bilardo falan oynuyordu. Biraz böyle lümpence bir hayat tarzına girmişti. Annesi bu duruma üzülüyordu. Mesela ben bunu çok iyi biliyorum, Deniz bunu dert etmişti kendine... "Onu döveceğim" falan derdi. Yani kamuoyunun sandığından daha sık evine giderdi.

Baykam: Babası bu işlere bulaşmasını istemiyordu.

Gürkan: İstemiyordu.

Baykam: İlk tutuklandığında babası Deniz'e çok kızmış.

Gürkan: Evet. AISAEC olayıdır, çok kızmıştı. Sonra alıştı tabii. Hamdi gelirdi bizim yanımıza, cezaevine kardeşi.

Baykam: Kardeşiyle ilişkisi nasıldı?

Gürkan: İyiydi çok. Küçük kardeşiyle çok iyiydi. Hapisanede yatıyoruz, Raif Ertem, Bozkurt, ben, Deniz, Rıfat Çaldırık, Sait Bülbül falan böyle Sultanahmet'te... Bu ilginç bir anekdot... Hep siyaset konuşuyoruz. Bozkurt dedi ki, "ya hep 16 kelime konuşuyoruz. Başka kelime yok mu, başka bir şey konuşalım." "Tamam" dedi Deniz. Ne konuşalım? Müzik konuşalım... "İyi, önce ben konuşabilir miyim?" dedi. Bozkurt, "Konuş bakalım" dedi. Deniz, "Beethoven devrimci bir müzisyendi" dedi. Bu Deniz'in müzik konuşması...

Baykam: Şaka mı yapıyordu?

Gürkan: Hayır, çok ciddi konuşuyordu.

Baykam: Aksanı hiç var mıydı?

Gürkan: İstanbul Türkçesi konuşuyordu.

Baykam: Peki neden Türkiye'de 78'lerin bir adı yok da, 68'lerin hepsinin adı var? Yani niye 78'lerin, 79'ların, öbür dönemin gençleri neden bir ad bırakamadılar da, sizin kuşağın gençleri bıraktılar?

Gürkan: Bakın. 68 neden var, 78 neden yok? 88 neden yok? Şimdi 68 hareketinin baskın özelliklerinden bir tanesi, yığınsal olmasıdır. Yani öğrenci gençliğin hareketidir. Herhangi bir siyasi örgütlenmenin hareketi değildir. THKO hareketi değildir 68. THKP-C de değildir. TİP de değildir. İşçi, gençlik hareketidir. Birincisi bu. İkincisi, gençlik hareketi uluslararası konjonktüre denk düşmüştür. Bütün dünyada bir özgürlük açılımını ifade etmiştir. Üçüncüsü de, 68'in talepleri toplum tarafından da kabul edilmiştir. Bir eylem planlı-

yoruz. Neyi düşünürüz? Tarık Zafer Hoca bu işe ne der, bunu yaparsak? Eee? O zaman sizin bu yaşınızda yaşadığınızı düşünelim. Bedri Baykam ne der? Ordudaki genç subay, üsteğmen, yüzbaşı ne der? TÖS'teki öğretmen ne der? Önemlidir bunlar. Bunların kabul ettiği şeyi yaparız.

Baykam: Ona göre yola çıkıyorsunuz. Savunusunu yapabileceğiniz eylemi yapıyordunuz yani...

Gürkan: Tabii. Yaptığımızdan utanmayız. Cezası neyse de çekeriz. Şimdi, burada bir parantez açmak istiyorum, o zaman ya işçi sınıfı ne der bu işe? Köy emekçileri ne der? Esnaf ne der, var. Yani Beyazıt'tan meydana çıktığımız zaman açtığımız pankartlara Bakırcılar Çarşısı'nın esnafının ne diyeceği önemlidir. Biliyorsunuz 89-92 arası her gün üniversitedeydim. Çıkıyor şimdi gençlik hareketini yapan, Emek Partisi sloganı... Orak çekiç, kalaşnikof tüfek, ucunda bir kızıl yıldız... Kardeşim orak çekiç bizim hiçbir yürüyüşümüzde olmadı. Hiç açmamışızdır. Çünkü o Rus bayrağı. Biz Türk bayrağıyla yürürdük. Zaten ilk tutuklanmamız Türk bayrağı yüzünden olmadı mı? Gittik Eminönü'nde gece yarısı Atatürk'ün heykelini kırdılar diye yürüyüş yaptık, TMTF'den çıktık. Aşağı indik. Polis bize engel olmaya kalktı. Bayrakla yürüyorduk. Polis bayrağı almak istedi, çekerken yırtıldı. Yırtılınca, "sen nasıl bayrağı yırtarsın" diye bam güm polislere girince tutukladılar bizi. Langur lungur hep beraber içeri girdik. İstanbul Üniversitesi içindeki bizim grubun ilk ortaya çıkışı Atatürk heykellerinin kırılması olayıyla oldu. Aydın hareketi, bağımsız hareket ve kabul edilebilir taleplerle ortaya çıkan bir hareket, yığın hareketi...

Baykam: Peki Deniz de, Mahir de ulusçuluğa, Atatürkçülüğe ve bayrağa bağlı idiler öyle değil mi?

Gürkan: Öyleydi.

Baykam: Bugün onların adını ve geçmişini kullanarak sol eylem yapan ve bayrağı reddeden, ya Rus bayrağını kullanan, ya da Türk bayrağını doğrudan aşırı milliyetçilikle bağdaştırıp yok saymak isteyen gruplar sizce Deniz'in kemiklerini sızlatmıyor mu?

Gürkan: Tartışılmaz bile bu... Bakın, neydi o çocuğun adı? Faruk, Samsunlu Faruk. İlçe başkanı mı, il başkanı mıydı neydi Adalet Partisi'nde... Kovalıyoruz. Kongre. Polis de var. Polis yetişmeden yakalayıp döveceğiz onu... Şak seninki hazırola geçti, İstiklal Marşı okumaya başladı kardeşim. O gerici adam! Bekledik, mecburen.

Baykam: Dövmek için mi beklediniz?

Gürkan: Evet. O zamana dek polis geldi. Bunu bilir arkadaşlar.

Baykam: Peki Deniz'in bu olaylarda silaha sarılmaya karar vermesi ve sizin takip etmemeniz, sizin o kısımda ben yokum demeniz, ben Che Guevara örneğinden gitmeyeceğim demeniz, bu konular yoğun tartışıldı mı aranızda hiç? Çok kritik bir süreç o.

Gürkan: Hayır, yüz yüze tartışamadık. Ama Cihan Alptekin, İbrahim Öztaş gibi arkadaşlar Deniz'le ilişki kuruyorlardı cezaevinde... Biz de tabii o sırada kaçak olduğumuz için pek görüşemiyorduk. Cezaevine gidip kendisiyle konuşamıyorduk, diğerleriyle konuşuyorduk. Onlarla görüşüp konuşmamızda konu tartışılmıştı. Yani bana böyle biraz ahmakça geliyordu. Sen ne yapıyorsun? Tankı, topu, tüfeği bilmem nesi olan bir orduya karşı savaşılır mı? Bakın burada, tam şurada yıllar önce sorduğu soruyu İlhan Selçuk bana tekrar sordu. "Orduya karşı devrim yapılabilir mi?" dedi bana... "Tamamına karşı, hayır" dedim. Olmaz. Biz bunu biliyorduk. Olmaz, başaramazsınız.

Baykam: Peki bunu Deniz de bildiğine göre, bu Deniz'in 9 Martçılardan ciddi bir çıkış olacağı şeklinde bir görüşü olduğunu kanıtlamıyor mu?

Gürkan: Hayır. Öyle bir şey yok. Deniz delikanlıydı. Bir davaya girmişti, bir mücadele yapıyordu, bu mücadelenin sonunda...

Baykam: Ölmek var dönmek yok diyordu, öyle mi?

Gürkan: Evet, öyle yani. Kimseyle bir bağlantısı falan yoktu.

Baykam: Mesela Kâzım Kolcuoğlu'na hapisanede onu ziyaret ettiğinde demiş ki, 'Kemalist ağabeyim gördün mü? Seninkilere, Kemalistlere güvenip girdik, ama kaldık ortada' gibi bir laf söylemiş. Şakayla karışık...

Gürkan: Olabilir. Şakadan söylemiştir, ciddiyet yoktur onda.

Baykam: Deniz'in asılmasının çok tartışıldığı 72 ilkbaharında siz içerde miydiniz?

Gürkan: Hayır. Asıldığı gün Mihri Belli'yle İstanbul'da sctüstünde bir evde kaçak kalıyorduk.

Baykam: Siz o zamanlar kaçak mıydınız?

Gürkan: Aranıyordum evet.

Baykam: Hangi olaydan?

Gürkan: Dev-Genç davasından...

Baykam: 1971'de girip çıkmış mıydınız?

Gürkan: Evet.

Baykam: *Niye bir daha arıyorlardı çıktıysanız?*

Gürkan: Beni sivil cezaevinden yanlışlıkla tahliye ettiler. Askeri cezaevine göndermediler. Sivil cezaevinde kalıyordum, tahliye olduğumu sanıyordum. Normal günümü yaşıyordum. Kayınpederimin evine gittim Konya'da. Geldim eve, İstanbul'a. Evde oturuyorum, sıkıyönetim komutanlığı tarafından arananlar listesini radyoda dinlemeye başladım. Bir baktım ben de varım. Evden çıktım, gittim.

Baykam: *Tekrar ne zaman yakalandınız?*

Gürkan: Tekrar yakalanmadım.

Baykam: *Peki arananlar da aftan yararlanabiliyor muydu?*

Gürkan: Tabii... Hakkınızda istenen ceza 18 seneyi geçmediği için...

Baykam: *Deniz'in asılması sizde nasıl bir şok yarattı? Asılacağını tahmin ediyor muydunuz, yoksa son anda bir şey olacak kurtulacak diye mi düşünüyordunuz?*

Gürkan: Öyle sanıyordum ya... Bir şey yoktu ortada, niye astılar? Hâlâ da anlamıyorum. Siz anlıyor musunuz?

Baykam: *İntikam ve efsaneden korkma diye görüyorum ben. Ağladınız mı?*

Gürkan: Birkaç sefer ağladım. Ama Mihri Belli'ye ilk söylediğim şey şudur; "Doğan Güneş'e karşı üç tane güneşi söndürmüşler." İlk uykudan uyanır uyanmaz... "Üçünü de astılar mı?" dedim. "Evet" dedi.

Baykam: *Hiç silah kullandınız mı?*

Gürkan: Evet.

Baykam: *Hangi eylemlerde?*

Gürkan: Bağımsızlık haftasında kullandım. Bizim solcu öğrencilerin sokulmadığı bazı yurtlar vardı. Faşist işgal diye nitelediğimiz... O yurtların kurtarılması eylemlerinde kullandım. Mesela üniversiteyi sağcılar bastılar. O basına da yansımış bir şeydir. Orada çok büyük bir silahlı çatışma yaşadık. Birinci bölümü bitti. Arkadaşlar, polis gelince kaçtılar, fakat polisin himayesinde olduğu için o zamanki sağ öğrenci grupları toplanıp tekrar üniversiteye girdiler. Tek başımıza kalmıştık, yanımda bir iki arkadaşla beraber... Tekrar silahı fora ettim ve hepsini üniversitenin dışına attım o bin kişilik grubu... İki üç kişiyle beraber...

Baykam: *Silahtan korkup kaçtılar öyle mi?*

Gürkan: Tabii canım.

Baykam: *Onların silahı yoktu anlaşılan.*

Gürkan: Vardı. Kalabalıklardı, ama organize değillerdi. Biz üç kişi organizeydik. Ben önlerinde, iki tanesi de arkamda koşuyorlardı. Mecburen kaçacaklar. Ben o anı dün gibi hatırlıyorum, ölüm gözümc hiç görünmemişti yani... O bin kişinin üstüne silahla koşmak...

Baykam: Delilik...

Gürkan: Delilik tabii ama üniversite benim evim. Evimi bastılar, olmaz. Kabul etmem. Üniversite bizim kalemiz. Kalemizi bastılar. Kabul edilemez. Orada yenildik mi, bir daha insan içine çıkamayız.

Baykam: Deniz'in babası Cemil Gezmiş bugünkü sol fraksiyonlara çok kızıyor. Ve "o yaşananlardan hiçbir yapıcı, kalıcı ders almadıklarını gösteriyorlar ve sola ihanet ediyorlar", diyor. Buna benzer şeyler söylüyor. Katılıyor musunuz buna?

Gürkan: Yüzde yüz katılıyorum, çok güzel söylemiş Cemil Amca.

Baykam: Başka silah kullandığınız eylem oldu mu?

Gürkan: Ankara'da oldu. Yine üniversiteyi bastılar. Ziraat Fakültesi'ni... Bir sefer de akademiyi... Her ikisinde de püskürttük baskın yapanları...

Baykam: Püskürtme sık kullanılan bir deyimdi değil mi?

Gürkan: Tabii. İstanbul'da ufak tefek çok sayıda silah kullanılmıştır. Ama terörizm diye nitelenebilecek tarzda değil... Mesela, gidip gidip polis otosunu kurşunlamak ya da nöbet tutan bir polis ekibini vurmak gibi şeyler hiç yapmadık.

Baykam: Ama bana dediniz ki, "Deniz Amerikan Ataşeliği'ne ateş etti."

Gürkan: Evet, Amerikan Ataşeliği'ne ateş etti. Polislere değil.

Baykam: Binaya mı ateş etti?

Gürkan: Evet, tabii bunu ayırmak lazım. Şimdi Amerikan Ataşeliği'ne ateş ediyorsunuz. Önündeki polise niye ateş edesiniz? Önündeki polise de ateş edildi diye çıktı basında. Ben öyle olduğuna inanmıyorum. En azından o ateş eden Deniz değildi. Niçin etsin? Amerikan Elçiliği'ne ateş ederken Türk polisini öldürmenin anlamı ne yani?

Baykam: Peki ne zamandı bu Amerikan Elçiliği'ne ateş?

Gürkan: 12 Mart'tan önce, 71'de Banka soygunları eylemleri başladığı zaman. Denizlerin olayları ne zaman oldu? O sıralar... Deniz'in banka soygunundan arandığı iki üç gün önce mi, bir hafta önce mi ne, olan olay bu.

Baykam: *Siz ne kadar eminsiniz Deniz'in banka soygununa katılmadığına?*

Gürkan: O işe katılan ve şu anda yaşayan, yaşamayan bütün arkadaşlarım bunu söylediler.

Baykam: *Mahkemede Deniz kabul etti mi bunu?*

Gürkan: Etti tabii. "Katıldım, hepsini yaptım" dedi. Öyle bir savunma problemi yoktu. Zaten THKO üyesisin. Amerikalıları kaçırmışsın, ne farkederki?

Baykam: *Peki bu Amerikan Elçiliği'ne ateş dışında Deniz silah kullandı mı? Bildiğiniz kadarıyla...*

Gürkan: Üniversite olayları sırasında bir kere filan oldu. Deniz'e de silah çektiler. Edebiyat Fakültesi'nde bir çatışma olmuş. Orada püskürtmüşler onları. Ondan sonra tekrar ülkücüler toplanıp Edebiyat Fakültesi'ne gelmişler. Onlar bir taraftan girdi, biz bir taraftan... Edebiyat Fakültesi'nde, arka taraftan, Süleymaniye tarafından gelen merdivenlerde karşılaştık. Çekti tabancayı Ufuk, Deniz'e. Doğrulttu silahı. Yan yanayız.

Baykam: *Ufuk sağcı mı?*

Gürkan: Evet. Ben atladım silahın üstüne, kavradım silahı. Silah doğrultulmuş ona... O şoka girmişti, çünkü silah kendisine doğrultuğunda... hiç beklemiyordu. Merdivende karşındaki adam silah çekince ne yaparsın? Refleks halinde bir şey yapacak hali yok. Ama olayı izlemek durumunda olan, ben daha net görüyorum.

Baykam: *Daha soğukkanlısın.*

Gürkan: Mecburen daha soğukkanlısın. Bana olsaydı, o daha soğukkanlı olurdu. Atladım ve silahı kavradım. Uzaklaştırdık hemen oradan onu tabii... "Kimse karışmasın" falan dedik. Ufuk da, kimse karışmasın, dedi. Ufuk Şehri idi adı. Ne onlar bize saldırdı, ne biz onlara saldırdık.

Baykam: *Silahlarınızı nerede saklıyordunuz? Gündüz sokakta silahlı mıydınız?*

Gürkan: Silahla geziyorduk.

Baykam: *Peki arama oluyor muydu?*

Gürkan: Hayır.

Baykam: *Belinizde mi oluyordu silah, dolu mu?*

Gürkan: Belimizde. Dolu, emniyeti ve horozu açık vaziyette olurdu. Silah öyle taşınır zaten. Emniyeti açık olacak, horozu kalkık olacak, çektiğin anda gidecek.

Baykam: Geriye baktığınızda yaşanan her şey, böyle olmalıydı, böyle akmalıydı, hiçbir şey değiştirilemezdi mi diyorsunuz, keşke şunu şöyle yapsaydık diye bir yol ayrımlarında pişmanlıklarınız var mı?

Gürkan: Bir şeyden pişmanlık duydum hep. İstanbul Hukuk Fakültesi'ni terk etmiştim. 89'da girdim ve bitirdim. Hiçbir şeyden pişman değilim. Yapılabilecek en doğru şeyleri yaptığımız kanaatindeyim, o koşullar içerisinde daha doğrusunu başkalarının becerebileceğini zannetmiyorum. Ama çaresiz de olsanız, üzüldüğünüz şey var mı deseniz son görüşmemiz gelir aklıma.

Baykam: Silah vermediğiniz görüşme.

Gürkan: Deniz'i terk etmemeliymişim. Ankara'ya giderken de başına adam dikmeliydik. Özellikle Zihni veya Mehmet Ata Tansuğ gibi birisini dikmeliydik. Onu daima soğukkanlıkla durdurmayı bilecek Gürel Ergev diye bir arkadaşımız vardı. Öldü şimdi. Bizim DİSK'de yönetim kurulu üyesiydi. Sekiz seneye mahkûm oldu. Öldükten sonra sekiz kere evinde arandı çocuk. O dönemden bir arkadaşımızdır. Onu dikmeliydik mesela başına.

Baykam: Peki 89'da siz üniversiteye tekrar girdiniz. Gençler öğrendi Deniz'in arkadaşı olduğunuzu, 68'li olduğunuzu... Sizinle çok muhabbet ettiler mi?

Gürkan: Tabii. Çok ilginç bir şey geçti başımdan. Birisiyle tartışıyordum, CHP aleyhine bildiri dağıtmışlar, CHP aleyhine niye bunları yapıyorsunuz diye kendileriyle konuştum. Böyle şey dağıtılır mı? Hain, vatan haini, Ortadoğu'da emperyalizmin ajanı ilan etmişlerdi, "bu ne biçim iş" diye uyarmaya çalıştım. "Ben" dedim "sizin için tutsam, bildiri dağıtsam burada, 'bunlar emperyalizmin dolaylı ajanlarıdır, sol görünüşlü provokatörlerdir' diye falan, ne olur? Bu ne biçim iş?" Bir genç kız vardı tartışmamızda, karşımda... "Biraz daha konuşursan dayak yiyip oturacaksın yerine", dedi. "Sana bir şey söyleyeyim mi? Sen bana bu lafı gençliğimde söyleseydin, okuma hakkın iptal olmuştu. Bir daha bu üniversiteye giremezdin. İkincisi, çok ayıp ettin. Öyle birisiyle konuşuyorsun ki, dayak da olsa, yine bunları burada söylerim. "Bir şey değişmez. Bunu bil" dedim. Dayakla söylemimizden vazgeçecek değiliz. Şimdi tabii çok büyük saygıyla, sevgiyle dinleyenler, tartışma yapanlar da vardı. Bir şeyi fark ettim yalnız.

Baykam: Geçen günler bir rüya gibi mi geliyor size, sürrealist bir dram gibi mi geliyor, film gibi mi?

Gürkan: Hayır öyle gelmiyor. Şöyle düşünüyorum, bugünkü

genel bakışımla... Tarihin bir kesitinde önemli bir dönem yaşadığımızı biliyorum, farkındayım... Zamanın yıllarla sınırlı olması önemli değildir. Türkiye'nin entelektüel, kültürel, sosyolojik, politik yaşamına çok büyük katkısı olan bir dönem yaşadık ve o dönemi çok sıkı fıkı, çok yoğun yaşadık. Ben kendi hesabıma öyle yaşadım, sonra 12 Mart sonrası sendikacılık yaptım. 12 Eylül'e kadar... 12 Eylül'den sonra SHP'de yaşadım, CHP'de yaşadım. Tevazu göstermeden söyleyeceğim, muhteşem bir deney birikimi olan biri olduğumu düşünüyorum. Yani bazı şeyler böyle dediğim zaman, öyle çıkıyor da, nereden biliyorsun diyorlar. Öyle çıkıyor işte, nasıl yaşarsan öyle çıkar...

***Baykam:** Zülkadiroğlu sizin Guevara için yazdığınız şiirden söz etti.*

Gürkan: Hep 68 toplantılarında okutulur bu şiir bana... 'Hey be koca Guevara/Sieraların yürekli savaşçısı/önünde dize geldi uçağı, füzesi ve Batistası'yla Amerikası/sen ey büyük ihtilalci/sen ey devrim dünyasının koca volkanı/sen ey pusuyla ve ulusuyla sosyalizme varan insan/sen ve ulusun mutlusunuz/ve muzaffersiniz/çünkü siz o büyük amaca erenlersiniz/zaman ve beraber koşan insan/ileri amaca gidiyordu/tarih 959'da şöylecc yazıyordu/çağlar beri duyulan ezilme acısıdır/Küba'da Guevara halkının kamçısıdır/koş Guevara Latin Amerika'ya/insanlar seni bekliyor/emperyalistler orada ecel teri döküyor/selam sana Ernesto, Che Guevara/Türkiye'den selam/biz ve bu topraklar seni bütün ihtilalci şevkiyle kucaklar.

***Baykam:** Çok güzel. Guevara'dan herkes etkilendi, biz de etkilendik. Bu şiiri yazdınız. Deniz de çok etkilendi, hem Guevara' dan, hem Castro'dan... Ama o çok etkilendiği Guevara'nın izinden de yürümeyi seçti. Siz Guevara'dan bu kadar etkilenmenize rağmen silahlı yolu, yol ayrımında seçmediniz. Neden? Gerçekçi bulmadığınızdan mı? Türkiye'nin şartlarını Güney Amerika' dan farklı mı buluyordunuz?*

Gürkan: Hayır. Birinci söylediğiniz. Niye böyle yaptım acaba dedim. Ben 20 sene sonra nerden öyle yaptım bilemem ki... Açıkyüreklilikle söylüyorum, yani 27 Mayıs örneği var ya... Askerle bu işleri yapardık biz.

***Baykam:** Yani, "yapılacak bir şey varsa onu zaten asker silahla yapar"a mı getiriyordunuz?*

Gürkan: O tarafa yönelmiştik biraz da... Gerillacılığın bizim işimiz olmadığını ve Türkiye'nin şartlarının uygun olmadığını görmüştüm.

Baykam: Aileniz ne diyordu bu işe? Ailenizle konuşuyor muydunuz o dönemde? Deniz'le beraber olurken, DÖB hareketini yaparken, tutuklanırken ne diyorlardı?

Gürkan: Ailem bana hep sahip çıktı.

Baykam: Oğlum bu işlere bulaşma, bırak dediler mi hiç?

Gürkan: Mutlaka demişlerdir ama daha çok destek oldular bana...

Baykam: Hapisaneye ziyarete geldi mi aileniz?

Gürkan: Tabii. Annem ağlardı. Zaten 71'de öldü. Ama babam söylerdi, "oğlum utanılacak şeyler yapmadın, üzülme."

Baykam: 71'in hangi tarihinde öldü anneniz?

Gürkan: Temmuz'da, içerdeydim.

Baykam: İzin verdiler mi?

Gürkan: Hayır. Annemin hasta olduğunu duydum. Kanserken eve gittim. Kaçak olarak annemi gördüm, ölmeden önce... Devlet bana izin vermedi, ama ben kendime verdim o izni...

Baykam: Babanız?

Gürkan: Babam hâlâ yaşıyor. İstanbul'da 76 yaşında Beşiktaş'ta oturuyor.

Baykam: Kızınız da mı Beşiktaş'ta?

Gürkan: Kızım ÖDP'li...

Baykam: Ne diyor size? "Baba sen tutucusun mu" diyor?

Gürkan: Yoo. Öyle bir şey tartışılmaz bizim evde.

Baykam: Doğu Perinçek'le aranız nasıldı?

Gürkan: Doğu Perinçek o dönemde gerçekten bu işlerin göbeğinde olmuş, etkili bir arkadaştı. Yıldız Parkı'nda toplantımız vardı, 68'liler toplantısı. Gittik oraya, orada konuşuyoruz. Konuşurken Doğu'yla karşılaştık. "Ya Doğu", dedim, "bizim dönemle ilgili röportajlar yapılıyor, gazeteci arkadaşlar geldi, söyledim, Doğu da o dönemi çok yakından bilir." "Geldiler mi sana?" dedim. Bana ne cevap verdi biliyor musünuz? "Tabii ya, elbette ben bilirim. Deniz, sen falan, o zaman hep benden emir alırdınız", demez mi? Saçmalık işte bu. Megalomani...

Baykam: Belki şaka yapmıştır.

Gürkan: Yok ya. "Sen hastasın" dedim, çektim gittim oradan. Ne diyeyim şimdi? Sen Ankara'dasın, biz İstanbul'dayız.

Baykam: O zamanlar Doğu Perinçek, Denizlerin silaha sarılmaması için ısrar ettiğini söylüyor.

Gürkan: Ne yapmış? Ne konuşmuş?

Baykam: *Makale yazdım, konuştum, diyor.*

Gürkan: Kimle ne konuşmuştur bilmiyorum. Şimdi bakın. Üç cümle konuşursunuz insanlarla. Üç ay araştırırsınız, bu adamı şu lafı söylersem ikna edebilirim diye... Sonunda söyleyeceğiniz üç cümleyi tespit edersiniz. Boş boş bir hafta konuşmanın bir anlamı yok. Biz nasıl iki cümle konuşuyoruz. Che Guevara'nın yoluna inanıyorum, inanmıyorum, o kadar. İkimiz de ne dediğimizi biliyoruz. Ve Deniz onun üzerine hiçbir şey demiyor. Bitti, kapatıyor. Sonra gidip Ankara'da tekrar açıyor.

Baykam: *70 Eylül'ünde geçti dediniz. O zaman siz 71 yılı boyunca Deniz'i görmediniz.*

Gürkan: Evet görmedim.

Bedriye Gürkan: Mustafa'nın yazısı vardır. Bence onu söylemesi lazım. Kitle çizgisi konusunda söyledikleri. 68'i tanımlar o sözler. Şimdi, bir devrimci eylem kitle çizgisinde olmak zorundadır. Kitle çizgisini aşan devrimcilik, devrimci eylem olmaz. Düşünceleriniz aşsa bile ideolojik olarak, politikanız olamaz kitle çizgisini aşan.

Baykam: *Her ikinize de yürekten teşekkür ederim.*

Uluç Gürkan

Baykam: *Uluç Bey, 68'li yıllar diyebileceğimiz dönemin üzerinden 30 yılgeçti. 67-68'de Uluç Gürkan liseyi nerede okumuştu? O anda ailesine, etrafına, politikaya bakışı nasıldı? Politikaya ilgisi giderek nasıl gelişti ve arttı?*

Gürkan: Benim babam asker, annem öğretmen. Babam Konyalı, annem Karamanlı. Ben Urfa'da doğdum. İlkokulu babamın görev yerleri nedeniyle Trakya'nın altı ayrı ilçesinde yedi ayrı ilkokulda okudum. Liseyi Tarsus Amerikan Koleji'nde okudum. 1967'de SBF Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde üçüncü sınıf öğrencisiydim. Aileden gelme bir CHP eğilimi vardı, SBF'ye girdiğimde. 5 Kasım 1964'te 18 yaşına girmiştim, o gün CHP gençlik kollarına gidip üye oldum. 1965

yılı itibariyle de, CHP bünyesinde gençlik kollarında, CHP üst yönetimi ile birlikte çalışarak üniversitelerde nasıl örgütleneceğimiz konusunda bir çalışma başlatmıştım. Bu çalışmanın ürünlerini almak için, ilk olarak 1967 başında SBF'de, daha sonra bütün üniversiteye yayılacak ve bir federasyon haline dönüşecek, ama bir saman alevi gibi çok hızlı parlayıp çok çabuk sönecek olan Sosyal Demokrasi Derneği'nin örgütlenmesini başlattık. O günün kuralları içinde yapılan, SBF Öğrenci Derneği seçimlerine de uzun bir aradan sonra üçüncü grup olarak girdik. Genellikle sağ ve sol birbiriyle yarışırdı. O günlerde ortanın solu olarak tarif edilen CHP'ye sempati duyan büyük çoğunluksa, duruma ve arkadaşlık ilişkilerine göre sağdan çıkan adaya, hele ortaya yakınsa ona veya soldan çıkan adaya destek verirdi. Genellikle bu destek de, sosyalistlere olurdu. Ama biz bu sefer 1967'de yapılan seçimde başkanlık yarışını sağda Murat Karayalçın'a ve sosyalist fikir kulübünün sosyalist grubuna karşı, Sosyal Demokrasi Derneği etrafında kümelenmiş gençler olarak, ulusal sol cephe, ortanın solu şeklinde girdik ve seçimi kazandık. Kazandığımız seçim, beraberinde bize Ankara Ziraat Fakültesi'nde, daha sonra ODTÜ'de bazı öğrencilerin seçimi kazanması sonucunu getirdi ve ortanın solu hareketi ulusal sol cephe sloganıyla üniversitelerde 1967'nin ikinci yarısından itibaren 1968'in başında çok büyük bir ivme kazandı. Ama bu çok çabuk söndü. Bunda da temel neden, kendini tanımayan gençlik ve sosyal demokrasi dernekleri çok ödünsüz antiemperyalist bir tutum içindelerdi. Tüm arkadaşlar bu konuda çok kararlıydı. 68 Nisan'ında NATO'nun, 18. yıldönümüydü. Biz bir kamuoyu oluşturmak, bu konuyu ülkenin gündemine sokmak istedik. "Türkiye NATO'dan ayrılmalıdır" tarzında bir kampanya başlatmayı öngördük. Ancak başlangıçta CHP ve Genel Başkanı İsmet İnönü tarafından açıkça desteklenmesine karşın, bir iki ay içinde bu kampanya tamamen bize karşı bir engel konumuna geldi.

Baykam: *Parti içinde yönetici kadrodan tepki mi geldi?*

Gürkan: Hayır. Bizzat İsmet Paşa fikir değiştirdi.

Baykam: *Neden?*

Gürkan: 1967'nin Aralık ayıydı. İşmet Paşa'yı SBF'de bir konferansa çağırdık ve o tarihlerde İsmet Paşa'nın Antep'de "Devleti bıraktığımız gibi bulmamışız, nereye baksam bir Amerikan grubu buluyorum, hükümetten bir bilgi istiyorum, cevabı Amerikan sefaretinden geliyordu" sözcükleri ve Kıbrıs olayları nedeniyle "Yeni bir

dünya kurulur, Türkiye'de bu dünyada yerini alır" sözleri konuşuluyordu. Kıbrıs'ta NATO silahlarının kullandırılmamasına karşı baskılar nedeniyle, karşı çıkışlarını temel alacak bir konferans için girişimde bulunduk. Bu girişimi konuşmak için bizi Pembe Köşk'e davet etti. Rahmetli Turan Güneş'le beraber İsmet Paşa'ya gittik. Bahçede yürürken konuştu. Böyle bir konferansa niçin ihtiyaç duyulduğunu sorguladı. CHP'nin geldiği ortanın solu çizgisinde bu konuda biraz daha net olmasını dilediğimizi söyledik. Bunun üzerine bana bir soru sordu: "Sen antiemperyalist misin, ortanın solunda mısın?" diye... Ne cevap vereceğimi şaşırdım. Rahmetli Turan Güneş, "Her ikisi de" dedi. İsmet Paşa onun üzerine, "Ha bendenmiş" dedi. Bu kampanyayı, Aralık'ta başlayıp Nisan 1968'e kadar sürecek NATO projesinin, kendisinin konferansıyla başlayacağını söylediğimizde de aynen şunu söyledi. "Yalnız ben NATO'ya yuh demem! Üç şey söyleyeceğim. Siz yuhlayacaksınız."

Baykam: *Hangi tarihte olacaktı bu?*

Gürkan: 1967, 23 Aralık.

Baykam: *Neydi o üç şey?*

Gürkan: Başka bir şey söylemedi. "Üç şey söyleyeceğim, siz yuhlayacaksınız" dedi. O tarihlerde, benim yaşımda birinin, "Nedir paşam o üç şey?" diye soracak hali yoktu.

Baykam: *Paşa'yla elektrikli bölgede hissediyordunuz kendinizi değil mi?*

Gürkan: Tabii koluma girmişti. Böyle bahçede yürürken asılıyordu, arada bir yürürken espri yapıyordu, "Sizleri ben çekiyorum" diye... Mutluluğu, gerginliği, tarif edilmez duyguları bir arada yaşadığım unutulmaz bir bahçe gezintisiydi. 23 Aralık'tı yanılmıyorsam konferansın düzenlendiği gün. Fakat o gün Kıbrıs'ta bir doktor binbaşıyla eşinin ve iki çocuğunun küvette öldürülmesi nedeniyle TBMM olağanüstü toplandı ve Paşa o konferansı yapamadı. Aradan çok kısa bir süre geçtikten sonra geriye dönüp, ne olduğunu algılamak için baktığımda, Yön dergisinin arşivinden çıkarttığım kadarıyla, İsmet Paşa'nın bu zaman aralığında, Ocak 1968'de Amerika'dan gelen biriyle çok özel bir görüşmesini yakalayabildim. Yön dergisine yansıdığı kadarıyla, İsmet Paşa ve Amerika arasında uzlaşma olan bir süreçti bu. Bunu belki yaşadıklarımız doğruluyor. Çünkü Şubat'ta İsmet Paşa'ya tekrar baskı yapmaya başladık, ama tavrı değişmişti. Bir anlamda öğrenci derneğimizi tu kaka edecek ve sosyal demokrasi derneğini

parçalayıp SBF'de, bizim elimizde olan Sosyal Demokrasi Derneği'ne karşı ortanın solu diye bir dernek kurdurma inisiyatifine ağırlık koyacak noktadaydı. Bizde bunun üzerine çeşitli vesilelerle konferansı erteledik. Ve hemen "NATO'ya hayır", diye bir miting düzenleyeceğimizi söyledik. Bu mitingin engellenmesi için İsmet Paşa bizi tekrar Ziraat Fakültesi öğrenci derneğine çağırdı. ODTÜ'yü de bizden koparmışlardı. Onların üzerinde etkili olmuşlardı. Bir tek ortalıkta Siyasal Fakültesi'yle biz kaldık. Sosyalist gruplardan hiç destek alamadık. Yalnız kaldık. İsmet Paşa da bizi vazgeçirmek için uzun bir baskı süreci işletti.

***Baykam:** Sosyalist gruplar niye yardım etmemişti?*

Gürkan: O tarihte TİP henüz çok ham bir konumdaydı, Mihri Belli'nin başını çektiği MDD hareketinin bağımsız ve tam demokratik sloganına karşı bir mücadele içinde idi. Ve bizim bu "NATO'ya hayır" mitingimizin, Mihri Belli'nin başını çektiği harekete destek olabileceğini, kendi tabanında o harekete kaydırabileceği gibi endişeler içindelerdi.

***Baykam:** Ya da "tam bağımsızlık" onların Sovyetlerle dolaylı ilişkileri açısından bir sorun muydu?*

Gürkan: Yok öyle bir sıkıntı olduğunu sanmıyorum, ama Mihri Belli'nin başını çektiği ve o tarihlerde henüz küçük bir nüve olan, bağımsız ve tam demokratik Türkiye diyen MDD'ci olarak kendini tanımlayan gruba kendi tabanlarında kayma olabileceğini düşünüyorlardı. O tarihlerde kızıyordum onlara "satılmışlar" diye... Onların hiçbir desteği yoktu, biz sadece iki dernek kalmıştık. İsmet Paşa çok uzun süre bizi Pembe Köşk'te ikna etmeye çalıştı. Türkiye'nin hangi koşullarda NATO'ya girmek zorunda kaldığı konusunda uzun uzadıya konuştu. İkna edemedi, ama ben öğrenci derneği başkanlığımda yaşamımın en büyük fiyaskosunu yaşadım. Yürüyüşe 30 kişiyle başladık. Normalde binlerce kişiyle meclisin önüne kadar yürüdüğümüz günlerde, o miting için bastırdığımız 750 "NATO'ya hayır" afişini katılanların birini önüne -Cumhuriyet gazetesinde resmi vardır o tarihte- birini arkasına iğnelememize rağmen tüketememiştik. Yani yalnızları oynadık. Ama bizim oynadığımız bu yalnızlar hareketi, CHP'nin parlayan yıldızının birden sönmesine, legal şemsiyesinin yitmesine ve gençliğin CHP'ye olan güveninin kaybolmasına neden olmuştu. Yani o fiyasko, o sonucu doğurdu.

***Baykam:** Belki o anda CHP'yi statükocu, ilerici olmayan, meşa-*

leyi tutan aydınlanmacı Kemalist tavrını yitirmiş bir parti olarak hissettiniz.

Gürkan: Ve İsmet Paşa'ya karşı, Bülent Ecevit'in etrafında kenetlenme irademiz kuvvetlendi, ama geniş kitlelere olan hâkimiyetimiz kayboldu. Benden sonra SBF öğrenci derneği seçimlerine dört grup, ortanın solu hareketi, ortanın solu ve ulusal sol cephe diye ikiyi ayrılmış olarak girdi ve seçimi de kaybettik. Bir daha hiç seçim kazanamadı ortanın solu. Yani Siyasal da kazandığım seçim, CHP'li Kemalist gençliğin parlayan yıldızıydı, kalesiydi, öncü gücüydü. Ama birden parçalandı ve bunun sonucunda, geriye dönüp baktığımda gençlik hareketlerine faturası çok ağır oldu. CHP'nin legal şemsiyesinin, ilgisinin, etkisinin kaybolması, gençlik hareketini yavaş yavaş "kovboyculuğa" doğru hızla yol alan bir sürece soktu.

***Baykam:** Neden oldu bu kopuş?*

Gürkan: Bugün de yaşadığımız sorunlar var. Yani bağımsızlık talebine ve gençliğin belki zaman zaman partinin legal tavırlarına karşı çıkışına daha kontrollü gençlik istemek, o irtibatı yok ediyor. CHP'yi bir şemsiye olarak görmeyen gençler kovboyculuğa özenebildiler.

***Baykam:** TİP'in diktacı, dayatmacı, baskıcı politikalarının, TİP'in kurduğu gençlik kolları ve TİP'in etrafında kümelenmek isteyen gençlerde de huzursuzluk ve hayal kırıklığı yarattığını biliyoruz. Dolayısıyla bu genel şemayı ele aldığımızda, TİP'in geçirdiği ve bazı bilgilerini verebileceğiniz kötü deneyim, gençliği adım adım yalnızlığa, önce bağımsız fikir hareketlerine sonra oradan da provokasyonlara, silahlı mücadeleye çekti dersek doğru olur mu?*

Gürkan: Tabii, doğru olur. TİP'te özetlediğiniz gelişme, CHP'nin benim ayrıntılarıyla anlatmaya çalıştığım gelişmenin çok benzeridir. Yani CHP'de de o dönem İsmet İnönü ile Bülent Ecevit arasında yaşanan çekişme ve Bülent Ecevit'in henüz hâkim konumunda olmaması nedeniyle bize belki destek çıkamaması, yeterince ağırlık verememesi nedeniyle CHP ile soğukluk var, ama aynı soğukluk TİP'te de var. Bu hareket öncelikle başını Mihri Belli'nin çektiği MDD harcketinc büyük güç, büyük bir ivme kazandırdı. Daha sonra Dev-Genç, FKF isimlerini aldı ve kendi içinde gruplara ayrıldı. Görünüşte iki Aydınlık var, kırmızı, beyaz Aydınlık, Doğu Perinçek ve Mihri Belli, artı Mahir Çayan gruplarının ve dışardan Mihri Belli ve Mahir Çayan gruplarına destek verir görünen Deniz Gezmiş'in DÖB hareketi, ama o kırmızı

Aydınlık denilen yapıda, Perinçeklerin karşısındaki kendi içinde üçe ayrılıyordu. Bu gruplar, hâkimiyetini sonradan genişletecek olan Mahir Çayan, Mihri Belli ve Deniz Gezmiş'in başını çektiği oluşumlardı. Sonradan kendi içlerinde cepheleşen partileşen ve maalesef hedefsiz, yaşamın gerçekleriyle uyuşmayan eylemler peşinde koştular.

Baykam: Bugün geriye dönüp baktığınızda, bu iki parti içinde gençliğin dışlanması büyük bir şanssızlık değil mi? O gençlik potansiyeli bir şekilde legal bir parti yapısına kazandırılsaydı Türkiye'nin politik hayat akışı bambaşka olmaz mıydı?

Gürkan: Mutlaka olurdu. Özellikle de CHP etrafında 1967'de bizim başlattığımız hareket devam edebilseydi, tam bir Kemalist hedef algılanabilseydi, sanıyorum Türkiye bambaşka bir ülke olacaktı. Kuşaklar boş yere tükenmeyecekti. Olaya tabii sadece şanssızlık dememek gerekir. O dönem hepimize düşen bir sorumluluk var, kabahatler, hatalar var. Müthiş bir fırsat kaçırdık.

Baykam: Örneğin, 60 ihtilaline doğru gidilen dönemlerde birçok CHP'li yöneticinin gençlik liderleriyle yakın ilişkide olduğunu, onlarla sokak hareketlerinde kimi zaman eylem birliği yaptıklarını, tırnak içinde eylemleri tezgâhladıklarını, İş Bankası olaylarını falan biliyoruz. 65'te ortanın solu diyen, hatta CHP daha da sola kaydıktan sonra, CHP'nin üst düzey milletvekilleri ve yaşasa babam Suphi Baykam'a sorardım, neden bu diyaloğu kaybettiler acaba? "Üniversitelere neden 57-60 yıllarındaki önemi vermediniz? Neden bu gençlikle olan diyaloğun bir uzlaşmaya, bir yeni söyleme dönüşmesine, karşılıklı bir beslenmeye dönüşmesine çaba harcamadınız," diye sormak isterdim. Bu soruyu size soruyorum. Partiden kimlerle temasa temasa geçmek için çabaladınız?

Gürkan: Herkesle... Ama İsmet Paşa'nın ortaya koyduğu bir farklılaşma vardı. Özellikle bağımsızlık talebine karşı... İkincisi, bu çerçevede bizim CHP'nin daha radikal, daha hareketli, daha genç kesim olarak gördüğümüz ve irtibatta olmaya çalıştığımız kişileri vardı. Başta Bülent Ecevit'in olduğu hareketse, kendisi içerde etkinlik savaşı içindeydi, bizimle pek meşgul olmuyordu. İçerde bir kavga veriyordu ve belki de bu kavgada bizimle yakındığının, kendisine yöneltilen komünist vesaire suçlamalarına kaynaklık edebileceği kuşkusuyla, o ürküntü içinde bize mesafeli durdu.

Baykam: Adım adım 68'e doğru gidilirken, Kemalist-sosyal demokrat diye özetleyebileceğimiz gençlerin komünizme bakışı nasıl-

dı? Türkiye komünizmi bir öcü gibi gören ve Amerika'nın yandaşı olan bir ülkeydi. Ve soğuk savaş sürüyordu. Komünizm ve sosyalizm arasında kimilerine göre fark yoktu. Rusya kendini Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri olarak tanımlıyordu. Ama öte yandan sosyal demokratlarla sosyalistler arasında çok partili rejim ve sol görüş arasında bir yakınlaşma vardı. Peki sosyal demokratlar, komünist terminolojisine veya sosyalist terminolojisine nasıl bakıyorlardı? Bundan ürküyorlar mıydı, yoksa bununla diyaloğu öğrenmişler miydi?

Gürkan: Biz, sosyal demokrasi derneklerini kurduğumuzda aramızda çok azılı antikomünistler de vardı. Komünist olarak kendini hissetmeyen, komünistim diye bir gençlik heyecanıyla hava basma ihtiyacını duymayan, kendine karşı dürüst, antikomünist olmayan yapılar da vardı. Sanıyorum doğru yapı da, "ben sosyal demokratım, ama antikomünist de değilim" diyebilen yapıydı ve çoğunluk bu yapıdaydı. Nitekim bu yapı hâkim oldukça, kendi içinde çözülmeler oldu. Örneğin biz öğrenci derneği seçimlerine giderken, okulun CHP'li olduğu yıllardır bilinen kesimlerinden istifalar oldu. Bunlar da komünist diye bize tepki gösterdiler... Murat Karayalçın'ın şahsında da, asıl bizim üzerinde oy hesapları yaptığımız, ortanın solu kesimi, ılımlı, okulda sevilen yapısıyla Murat Karayalçın'ın karşımızda olan grubuna kayabiliyordu. Bizim yapılanmamız hızla antiemperyalist vurgulamayla, sosyal demokrat/Kemalist bir anlayıştaydı. Genellikle CHP kökenli ailelerden gelenler, fikir kulüplerinin kaynağı idi. Nitekim ben 1964'te, SBF'ye girdiğimde, politikayla çok ilgili ve CHP'li tanınan bir kişi olarak, bu fikir kulübünün ilgisini çektim. Onlarla oturup kalkmaya başladım. Fikir Kulübü'nün dışında CHP'yle bağlantılı yeni bir örgütlenmeye gitme çabam var. İşin özündeki ulusalcı tavır benim duyarlılığımdan kaynaklandı. O tarihlerde haftada sadece bir iki gün birkaç saat tv yayınları yapılıyordu. Bu yayınlar sırasında Fikir Kulübü'ndeki bazı arkadaşlarımın Türk güreşçilerine karşı Sovyet güreşçilerini tutmaları beni müthiş rahatsız etmişti. Onun için ortanın solu hareketini, hep "ulusal sol cephe" diye solun ulusalcılığını vurgulayarak algılamayı tercih etmişimdir.

Baykam: İlginç bir anı...

Gürkan: Onun için bizim o tarihte ortanın solu bağlantısı içindeki hareketimizdeki ideolojik temel, Ecevit'in getirdiği yaklaşımlardı. Onun dışında sosyal demokrat anlayışlarla ilgili üç beş tercüme kitapcık vardı. Orada olmayıp da, bir sokak duyarlılığıyla buna katılmış

olan antiemperyalist tez, Kemalist tezdi.

Baykam: Murat Karayalçın o zamanlar ılımlı sağı mı temsil ediyordu?

Gürkan: Herhalde öyle bir tanımlama olabilir, yani böyle bazı anılarda söylendiği gibi, azgın sağ değildi. Zaten o grupta o düşünce kulübünün diğer sağ derneklerle ittifak yaparak onu seçmesindeki özellik, Karayalçın'ın sevilen, ılımlı ve her çevreyle diyalogları çok iyi olan bir kişi olmasıdır.

Baykam: Şimdi, o dönemler dünyada da genel anti-Amerikan bir rüzgâr esiyordu. Bu rüzgâr 68 Prag-Çekoslovakya olayında, anti-Sovyet'e de dönüştü dünyada... Yani anti-süper güçlere dönüştü. Yine hep bağımsızlıkçı söylem, bu ters olaylardan da ivme kazandı. Belki Çekoslovakya'nın işgalinin getirdiği tepki, yine bağımsızlıkçılığı körükledi. Amerika'nın kendi içinde zenci hakları için, Vietnam Savaşı'na karşı sürdürülen mücadele, yine aynı yönde uluslararası çabaların ve 68 Sorbonne işgaliyle başlayan öğrenci hareketlerinin de bu dekor içine yerleşmesiydi. Türk gençliği böyle bir ortamda, partilerden dışlanmasından sonra, kendi örgütlerini kurarak kendi ortamında, gittikçe düzene karşı bağımsız sokak muhalefetine doğru geçiş yaptı.

Gürkan: Kendisi için parti olmaya kalktı.

Baykam: Evet ama yasal yolla partileşmeden... Yani sonuçta gençlik, o dönemde politikacılara yön vermek veya bir baskı grubu oluşturma gibi kavramların ötesine geçti."Biz bu işi yönlendireceğiz, köylüyü, işçiyi bilinçlendireceğiz, gerekirse ayağa kaldıracağız" demeye başladı. Sol umutlar önce kendini savunmak için silaha dokundu, sonra silahlı eylemler çoğaldı, bu yolla devrim yapmak istedi. Üniversitelerde nasıl, kimler tarafından konuşuldu?

Gürkan: Şimdi tabii o süreci Kemalist ve sosyal demokrat bir görünüm nedeniyle bire bir yaşamadım, ama iç içe, aynı yurtta, bir arada ve birbirine düşman olmadan dostça yaşadıklarımla ilgili bazı bilgilerim var. Gençlik bütün bağlarını legal siyasi yapılanmalardan koparıp kendisi için ve kendisi olarak bir siyasi parti olabilme noktasında, kendi içinde henüz silahla tanışmamıştı; birkaç illegal örnekten, örneğin okuduğu örneklerden, kimi Lenin'den, kimi Guevara'dan esinlenerek, illegal partilere isimler verdiler. Bir fraksiyonun temelini oluşturan gruplar belirmeye başladı. Bu gruplar çoğunlukla Ankara'da ve İstanbul'da yapılandı. Yani her adım, Ankara'da, İstanbul'da,

İzmir'de partiler üstünde birliktelikleri meydana getirebiliyordu ve bu büyük kentler arasında bir hareketlilik başlamıştı. Ve belki işçi hareketiyle değil, ama köylü hareketleriyle de bazı bağların bulguları veya vurguları yapılmıştı. İşçi hareketi zaman zaman gençlerle bir arada, zaman zaman ayrıydı, DİSK ayrı bir hareketti. Ama zaman zaman siyasal iktidarların ve belki bu arada muhalefetin ortağıydı. Ürkülecek bir güç haline gelmişti. Öğretmenlerin kendi içinde örgütlenmesi bununla birlikte bir hareket olabilme özelliği taşıyordu. Köylülerin bir bağımsızlık hareketi yoktu, ama işçi hareketi, memurlara dönük öğretmen hareketi bir arada çok güçlü hale gelince, bunların silahla sindirilmesi yolunda, öyle anlaşılıyor ki bir devlet içinde inisiyatif başlatıldı. Şimdi o çerçevede de, Demirel'in "Bana sağcılar cinayet işletiyor" dedirtemezsiniz lafını, 1996'nın "Bu millet için kurşun atan da, yiyen de aynıdır" cümlesinin değişik bir ifadesi olarak görebiliriz.

Baykam: *Evet, aynı mantık.*

Gürkan: Şimdi bu çerçevede silahla susturulmak istenenlere, Faruk Sükan'ın, o tarihin İçişleri bakanlarındandır, "iti ite kırdırmak" diye tanımladığı, bir yaklaşım var... Silahlı saldırılar ve emirle, belki talimatla, polis gözetiminde bunların olması solda da savunmaya dönük silahlanmanın önünü açtı. Silah; askerlik dönemi dışında elime silah almadım, ama bütün arkadaşlarımdan duydum, insan beline silah taktığı zaman daha bir kabadayı gözüküyormuş... Askerde elime zorla verdiler, onu da hep karavana attım.

Baykam: *Mustafa Zülkadiroğlu o dönem sizin bile silaha, patlayıcılara dokunduğunuzu söyledi...*

Gürkan: Hayır, dokunmadım. Şu anda Mecliste silah almayan birkaç milletvekilinden biriyim. İki şeye antipatim var, biri silah, biri ehliyet...

Baykam: *Gençlerin silah kullanma kararı verdikleri tartışma ve toplantılara hiç katıldınız mı?*

Gürkan: O organizasyonların hiçbirine bire bir tanık olmadım.

Baykam: *Olanların aktardığı tanıklıklar var mı?*

Gürkan: Doğrudur, yanlıştır diye bir tartışmanın içinde olunmadı, ama bu konuda pek bilgim yok. Banka soygunu, kaçırma olayları, Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının başlattığı harekettir. Bu çerçevede de mesela Deniz Gezmiş'in başlattığı DÖB harekcti içinde yoğun olarak yer aldım. Mustafa Zülkadiroğlu ve Mustafa Gürkan, Deniz Gezmiş'in adam kaçırma ve eyleme dönüşme olayında dışarda kaldılar. Oysa en

yakın arkadaşlarıdır.

Baykam: Neden yoklar?

Gürkan: Demek ki bu tartışmayı bire bir yaşamış, kendi içlerinde yapmış olmalılar. Mustafa Gürkan, DÖB hareketinin Deniz'le birlikte önderidir. Deniz'in başlattığı yeni süreçte yoktur, yer almaz. Daha bir kenarda kalır. Ben bunları bir öğrenci olarak yaşayamadım. Belki haklı olarak bu kararları aldılar, bu süreçleri yaşarken bizimle konuşmadılar. Belki de kendi gizlilik anlayışları buydu."

Baykam: Belki kendilerinden önceki kuşak onların gözünde revizyonistti?

Gürkan: Ben önceki kuşak değildim, aynı kuşaktım, ama CHP'yi, Yön çizgimi korudum. O çizgiyi belki kendileri için çok güvenilir bulmadıklarından...

Baykam: Deniz Gezmiş esasında Kemalizmin ve sosyalizmin ilişkisini aradı, sentezini yaptı. Kemalistliği anlıyorum ki hiçbir zaman bırakmadı. Hatta THKO savunmasında, "Esas Kemalizmi savunan biziz, biz antiemperyalistiz, anayasayı çiğneyen sizsiniz"e getirdi. Siz Mahir Çayan, Cihan Alptekin, Deniz Gezmiş, Hüseyin Cevahir, Sinan Cemgil... Bunlarla hiç tanıştınız mı? Arkadaşlıklarınız oldu mu?

Gürkan: Deniz Gezmiş'i daha tanımıyordum, SBF öğrenci derneği başkanıydım. İstanbul'da özel okullara karşı bir yürüyüş yapıldı. Ankara'ya bir yürüyüş organizasyonu söz konusuydu. İstanbul'daki organizasyonun başında İTÜ başkam Hasan Yalçın vardı. Ankara'daysa ODTÜ dışında Siyasal, Ziraat Fakültesi, Hukuk Fakültesi gibi fakülteler vardı ve Ankara'nın koordinatörü gibiydik SBF olarak... O yürüyüşü planlama görüşmeleri için İstanbul'a geldim, Teknik Üniversite'ye girdim. Tabii birbirimizi çok iyi tanımıyoruz. Hasan Yalçın'la telefonla konuşmuşum. İçeri girip Hasan Yalçın'ı görmek istediğimi söyledim. Ben o zaman üçüncü sınıftayım, Hukuk Fakültesi'nin birinci sınıfında ve Deniz Gezmiş olduğunu sonradan öğrendiğim bir genç, "Nereden geldiniz?" dedi. Siyasal öğrenci derneği dediğimde, beni Hasan Yalçın'ın yanına götürdü, yanımızda oturdu. Yani bir anlamda İstanbul'da, benim için farklı bir ortamda, beni sahiplenen bir kişi olarak ilk tanıdım.

Baykam: Tavırları nasıldı?

Gürkan: Gayet efendi olduğunu hatırlıyorum. Sonradan da çok irtibatımız oldu. Ama ilk öyle tanıştık, sempatik bir tanışmaydı, çünkü nereye, nasıl gideceğini bilmeyen bir acemilik içindeydik. Bugünün

gençleri gibi çok açılmış değildik, nerede, nasıl yürüyeceğinizi bilmediğiniz bir başka okulda, insanı ürküten koridorlarda tanıştık. Deniz Gezmiş, Mustafa Zülkadiroğlu, Mustafa Gürkan, Cavit Kavak, o ekip, Mehdi Başpınar, 40 kişi kadar, güçlü, birbirine çok bağlı, çok yürekli, çok hareketli, her yerde tavrını ortaya koyan bir gruptular. Bu grupla mezun olduktan sonra İstanbul'da Devrim gazetesinde çalışmaya başlamadan önce, bir altı ay kadar Tünel'de sürekli birlikte olmaya başladık. Özellikle Mustafa Gürkan'la, soyadlarımızın benzerliği nedeniyle dost olmuştuk. Sinemaya gider, gezerdik, ikimiz de kovboy filmleri meraklısıydık, o İtalyan kovboy filmleri...

Baykam: For a Few Dollars More...

Gürkan: Evet. İyi, kötü, çirkin vesaire... Biraz da gırgır konusu olurduk, kovboy filmlerine düşkünlüğümüzden dolayı... Bir yandan devrim yapıyoruz...

Baykam: O dönemde dinlediğiniz müzikler nelerdi, maça gider miydiniz, içmeye nereye giderdiniz? Kız arkadaşlarla ilişkileriniz nasıldı?

Gürkan: Siyasal'da öğrenci derneği başkanı seçildiğimde, o dönem Siyasal'da bir öğrenci olan şimdiki eşimle birlikteydim. Deniz Gezmiş'in öyle bir özel birlikteliği yoktu. Herkes onun için arkadaştı, dosttu. Mustafa Gürkan için de, yoktu. Ama mesela şimdi evli olan Mehdi Başpınar o tarihte güzel kızlarla çıkardı. 1969'da Devrim gazetesi yayına başlamadan 2-3 ay kadar önce bir gün Deniz Gezmiş geldi, "Ya Uluç gazetecilik yapar mısın? Tam senin kafana uygun bir gazete çıkıyor" dedi. Hayrola, dedim. "Sen hep Yön diye kafa ütülüyorsun, Doğan Ağabey Devrim'i çıkaracak. Ben senden bahsettim" dedi. Devrim gazetesinde gazeteciliğe başlamamda Deniz Gezmiş'in böyle bir katkısı oldu.

Baykam: Sizi atadı yani!

Gürkan: Aracılığıyla oldu, benden Avcıoğlu'na bahsetmiş. Çünkü benim o tarihte öğrenci derneğinden gelen bir sürü davam vardı ve devlet sınavlarına kabul edilmiyordum. Siyasal mezunu birinin devlet sınavına kabul edilmemesi halinde ona hiçbir iş yoktu.

Baykam: Fişli miydiniz?

Gürkan: Bir sürü dava vardı. Devam eden davalar sırasında başvuru sınavına giremiyordunuz. Deniz Gezmiş'in Doğan Avcıoğlu'nu çok sevdiğini, çok hayranlık duyduğunu biliyorum, yaşadım. Sonra, ben yurtta kalmıyordum ama Deniz Gezmiş'in bir dönem

SBF'de kaldığı dönemdi, zaman zaman kız-erkek yurtları aynı, ama kendi içinde ayrı girişi olan bir yurttu. Eşimi ziyarete gidip geldiğimde Deniz'le de sık sık görüşüyorduk. Devrim'de birlikte olduk. Doğan Avcıoğlu'nu birkaç kere ziyarete gelmişti. Bu bahsettiğimiz Kemalizm ve sosyalizm arasını aramaya çalışan Devrim gazetesinde onunla bir röportaj yaptım. THKO ve ODTÜ'deki olaylarda ve zirveye çıktığı sırada Kemalizm ve sosyalizm arasında aramaya çalıştığı bağlantıyı irdeledim.

Baykam: Yayımlandı mı bu?

Gürkan: Yayımlandı, Feyizoğlu'nun kitabında da vardı. İşte Kemalizm konusunda en belirgin tavrını sonradan savunmasında da kullandığı bölümleri de orada ortaya koyar. Zaman zaman takılırdı, "Yani bizim Marksist cepheyle, sizin Kemalist cephe" diye... İşbirliği yapacaktık, takılırdı, espri yapardı. En son Mamak'ta sesini duydum, kendisini görmedim. Biz Mümtaz Soysal, Uğur Mumcu, Sadun Aren ayrı bir bölümdeydik. Bir gün berber geldi, "sakal tıraşı yapacağım" dedi. "Ya, bırak sonra tıraş edersin" dedim. "Yok şimdi edeceğim" dedi, asker zorla berbere götürdü. Berber odasında kontrplaktan kırık bir yer var. Oradan Deniz, "Amma nazlı gelmişsin" diye bağırdı bana. "Moralini bozma" diyor, böyle bir müthiş bir neşe, keyif içinde, kendisini bizlerin de moralinden sorumlu hissediyor. Bir süre sonra o asker tıraşa başladı.

Baykam: Niye kontrplağın arkasındaydı? Onun koğuşu bitişik miydi berbere?

Gürkan: Mamak'ın iç kesiminde bir yer bu, berber subay berberi. Ve biz subayların bir zamanlar gazino olarak kullandıkları yerden bozma bir koğuşta kalıyoruz. Bana gazeteci muamelesi yapıyorlar. Öğrencilikten yeni çıkmışım, ama gazeteciliğe başlamışım. İlhami Soysal, Mümtaz Soysal, Muammer Aksoy, böyle bir ekiple biz ayrı bir bölümdeyiz. Bizim gittiğimiz berbere, Denizlerin bulunduğu ana koğuşlardan girilemiyor, ama o binaya açılan böyle bir kontrplakla bir bölme yapmışlar, o kontrplakta da bir kırık var, oradan sesleniyor.

Baykam: Deniz Gezmiş'le de son kez, yüzünü görmeden konuştunuz... Deniz Gezmiş'in çok insancıl biri olduğunu söylüyorlar. Mesela şiddet olaylarını istemediğini, girdikten sonra kimseyi incitmemeye çalıştığını...

Gürkan: Cengiz Çandar Siyasal'da iki devre sonradır, okulu bitirmiş olmama rağmen benim de çalışmalarına katıldığım bir seçim-

le, benden iki devre sonra Siyasal'da öğrenci derneği başkanı oldu. Deniz Gezmiş, Siyasal yurdunda kalırken, Cengiz öğrenci derneği başkanıydı. Bir gün yurtta otururlarken, ben tanık olmadım, ama olayı biliyorum, Deniz'in elinde şöyle bir sustalı bıçak varmış, aniden fırlayıp Cengiz'in baldırına vurmuş, pat diye. Ben olaydan 1.5-2 gün sonra haberdar oldum. Cengiz'i, ayağı sarılmış yatarken gördüğümde, Deniz olayın üstünden 2 gün geçmesine rağmen inanılmaz bir vicdan azabı içinde... Zarar vermenin acısını, verdiği zarar sonuçta ufak bir yara, bacakta, şikâyetçi yok, bir şey yok, olur böyle şeyler deniyor, ama o "ben bunu nasıl yaptım, nasıl zarar verdim" diye üzülüyor. Boyundan posundan beklenmeyen yapı içindeydi. Bir başka olayı, bire bir yaşamadım, ne kadar doğru bilmiyorum, ama biz 12 Mart muhtırasından sonra 249. piyade alayda er olarak askerlik yaptığımızda, bizden bir devre sonra, bir tane de sağcıyı er çıkartıp, Tuzla Piyade Okulu'ndan getirdiler Ali Uğur diye bir çocuk, ufak tefek... Hem Türkçü, hem müslüman... Müslüman yanı daha ağır basıyor, ama MSP değil, MHP kökenli. Deniz Gezmiş idam edilmişti. Bir gün bize, dedi ki bu çocuk, "Ben solcuların hepsini Mason sayardım. Ama sizler hakiki solcuymuşsunuz, Mason değilmişsiniz. Mason olsanız er çıkmazdınız." O zaman biz kendisine dedik ki, "siz topu topu iki sağcı çıktınız, biz bir ton er çıktık solun içinden, demek ki sizin Masonlar daha fazlaydı." Böyle bir espriden sonra, "Deniz Gezmiş'in Mason olduğuna inanmıyorum" dedi. "Niye?" dedik. Bir hikâye anlattı, ne kadar doğru bilmiyorum. Çok ufak tefek bir çocuk. "Bir gün karşı karşıya geldik" dedi. "Beni döveceklerini zannettim Deniz ve arkadaşlarının... Birden atladım bacaklarına. Yıkıldı, ama arkadaşlarına, dokunmayın, dokunmayın, eğlensin azıcık" dedi. "Bana fiske vurdurmadı" dedi. Ne kadar doğru bilmiyorum. Bir idam olayından sonra onun kendi hayalinde geliştirdiği bir olay mı? Ama bana sürpriz değil, Deniz bunu yapar. Yani öyle zarar vermiş olmak için birine zarar vermez. Deniz şuna şöyle zarar verdi, şu gaddarlığı yaptı diye bir şey yok. Yüzünde gaddarlık hiçbir zaman yoktu. Yüzünde öfkeyi hiçbir zaman görmedim.

Baykam: *Örneğin o dört Amerikalı'yı birçok eylemci arkadaşının isteğine karşın öldürmemesi...*

Gürkan: Çok muhtemeldir, kendisini riske de sokabilir. Yani ölüm kavramı çok uzaktı Deniz'e.

Baykam: *Biraz da Çayan'la yaşadıklarınızı anlatır mısınız?*

Gürkan: Bizim sınıftandır. Mahir Çayan çok istikbal vaat eden bir futbolcuydu lise yıllarında... Vefa'ya tranfer oldu galiba... Top tekniği yüksek, menisküs olduğu için futboldan kopmuş, Siyasal'a geldi. Ama ben iyi hatırlıyorum gazetelerde, "büyük ümit Mahir Vefa'da" diye yazıyordu.

***Baykam:** Hangi yıl, hangi gazete bu?*

Gürkan: 1962-63 transfer sezonunda, muhtemelen Yeni Sabah'ta... Çünkü biz evde Yeni Sabah okurduk veya Milliyet'te... İlk yılında Siyasal'ın çok sessiz, sakin, sadece uzaktan merhabalaşan bir arkadaştı. Ve benim öğrenci derneği seçimlerinde de sosyalist grup içinde yer almışlardı, Yusuf Küpeli'yle birlikte. Yakın arkadaştılar. Ama sosyalist grup seçimi kaybetmesine rağmen, bize karşı tavır almayıp bize sıcak davranmasında bir engelleme yapılmamasında da çok etkili olmuştu. Bu şekilde güzel bir ilişkimiz vardı. Ama ben öğrenci derneği başkanı seçildikten sonra Mahir kayboldu, Fransa'ya gitmiş. Benim öğrenci derneği başkanlığım sırasında, eşi Gülten Çayan Fen Fakültesi'nde öğrenci derneği başkanıydı. Şu an konu neydi, iyi anımsamıyorum, ama Fen Fakültesi öğrenci derneğinde bir görüşme için Mahir beni götürdü. Gülten'le arkadaş olduklarını o tarihte bilmiyordum, ama iki öğrenci derneği arasında belki ortak bir şey, şu an kendimi çok zorluyorum, ama o görüşme ne içindi, neydi, çok iyi hatırlamıyorum. Murat Karayalçın Amerikan Haberler Merkezi'nde çalışıyordu. O zaman, bir gün Kızılay'da Mahir'le karşılaştığımızda, hadi Murat'a uğrayalım dedik, orada çay ya da kahve içmiştik. O dönem modaydı, herkes Murat'a kahve içmeye giderdi. Çünkü nescafe çok pahalıydı. Murat'la Mahir de çok iyi arkadaştı. Mahir'in sonra kurduğu bu FKF'nin öncüsü Siyasal Bilgiler'dir. SBF genel kurulunda Mahirlerin TİP'e karşı hareketi inanılmaz bir hızla büyüyecek şekilde tepkilerini ortaya koymalarını, Çayan'ın gençlik hareketinde lider adaylığını ortaya koyduğu geceyi anımsıyorum. Fikir Kulübü'yle ilgim olmadığı için, o geceyi orada yaşamadım, ama tam eşimden, ayrılıp gidecekken Mahir beni kıstırdı, "Uluç", dedi. "Sana prova yapacağım." Orada yapacağı konuşmayı önce bana tepkileriyle yaptı. Çok heyecanlıydı. SBF Fikir Kulübü genel kurulu 1969, 70 belki, Mahir Çayan'ın konuşmacı olarak yurtdışından döndükten sonra ortaya çıktığı ilk yer. Önce beni koridorda kıstırıp sütunların arkasında karanlık bir yere götürdü, o konuşmanın bir provasını yaptı. İdeolojik olarak değil, üslup olarak benden biraz yardım ister gibi...

Ve konuşmayı tekrarlayarak heyecanını yendi, çünkü ilk çıkışı önemli bir çıkış, çok heyecanlıydı.

***Baykam:** Sizden geçer puanı aldı mı?*

Gürkan: Çok heyecanlı olduğunu ve heyecanını yenmesi gerektiğini söylemiştim. Ama dikkatimi çeken özellik şuydu. Tarihte de gerçekten sonuçları itibariyle öyle oldu. Ben kendimi hiçbir zaman Marksist Leninist hissetmediğim için teorik olarak Marksizmle ilgili bilgi birikimim olsun diye şey yapmamıştım, ama o tarihte kulaktan dolma karşılıklı tartışmalar, görüşmeler çerçevesinde teorik açıdan doluydu ki, milletin aç olduğu bir konuşma yaptı ve Mahir birden bir yıldız gibi parladı. Son ve en önemli anım bu onunla ilgili...

***Baykam:** Deniz'i, Mahir'i ve diğerlerini, eminim birçoğunu tanıyordunuz onların...*

Gürkan: Sinan Cemgil'i tanıyordum. Ama yakın bir arkadaşlığımız yoktu. O, ODTÜ'deydi. Bir merhaba o kadar. Yusuf Aslan konusunda fazla tanımamakla birlikte, ne ölçüde doğru olduğunu bilemediğim ama içimi sızlatan bir dolaylı anı var. 1967 mi, 68 başı mı? Kommer, Kıbrıs için Türkiye'ye geliyor. Öğrenci derneğinden bir arkadaşımız var, şimdi Amerika'da yaşıyor, Mehmet Göbülük. Yurda geldi, odama. "Ya başkan" dedi, "Esenboğa'ya Kommer geliyor, uçağı inecek, ne yapalım?" Uyku sersemi, "havaalanını basalım" dedim. Birden hareketlendik, Siyasal'da dersleri tatil ettik. Önümüze geçen minibüsleri, "öğrenci derneği ödeyecek parasını, sonra gelin alın" diyerek çevirdik, yolcuları indirdik. ODTÜ' ye, Ziraat Fakültesi'ne haber verdik, Ziraat, Veteriner Fakültesi'ni ayarladı. Hukuk Fakültesi seferber oldu.

***Baykam:** Ani eylem kararı!..*

Gürkan: Evde resimleri, Cengiz Çandar filan da var resmin içinde... Bir sürü kalabalık Esenboğa'ya geçtik. Cumhuriyet gazetesinde bu eylem manşettir. Yanılmıyorsam 1967 Kasım, Aralık, çünkü kış paltoluyuz, 1968 Ocak, Şubat, Mart... Böyle bir şey olması lazım, hatırlayamayacağım. Kommer'in gelişi. Cumhuriyet'te hem o NATO aleyhtarı mitingin resmi vardır, hem de bu havaalanı işgali vardır. İşte Fruko dediğimiz toplum polisi yeni çıkmış... Müthiş sevecen bizi kucakladı. Kimi bizimle kol kola girip bizi sanki havaalanını işgal ediyormuşuz gibi Esenboğa'ya soktular! Anladığım kadarıyla da Kommer'e hükümet, "bak işte tepkiler çok fazla, üstümüze fazla baskı yapma, öğrenciler havaalanını bile işgal ettiler", diye bizi kullandı.

Tahminim o. Çünkü hiçbir engelle karşılaşmadık. Bizimle Mülkiye marşını falan söylüyordu toplum polisleri... Müthiş bir hava, tabii geri dönüşü yok. Neyse sonra geri döndüğümüzde Kızılay'a indik, Kızılay'da ortalık birbirine girdi. Amerikalılara ait olduğu var sayılan ne varsa inmeye kırılmaya başladı. Hareket iyice kontrolden çıktı. Denir ki, Yusuf Aslan'ın ilk katıldığı eylem, ODTÜ birinci sınıf veya hazırlık öğrencisi, bu. Ve bu eylemde aralarında Baskın Oran'ın da bulunduğu 30-35 kişi tutuklandı, mahkûm oldular. 7-8 ay hapiste kaldılar. Yusuf Aslan da orada, ilk katıldığı eylemde polis tarafından tutuklanarak, mahkûm olan bir arkadaş. Ve o mahkûmiyet sonrasında tavrı keskinleşti. Yoksa Atatürkçü bir gençti falan diye çok duydum. Ama doğrulanan Yusuf Aslan'ın gerçekten orada yakalanması... Ama önceki görüşleri neydi, bu nedenle mi oldu, sanki işte o olayı da, yatakta uyku sersemi, havaalanını basacağız dediğim için, idamından ben kendimi zaman zaman sorumlu tutar gibi bir sıkıntı çekerim.

Baykam: *Peki, "Mümtaz Soysal ve Mumcu'yla beraber içerdeydim", dediniz. 12 Mart'a giden günlerde, darbenin yaklaştığını ensenizde hissediyor muydunuz? Daha önce 27 Mayıs deneyimi olmuştu. 9 Martçılar devredeydi. Doğan Avcıoğlu 9 Mart grubuyla ilişkideydi. Siz o günlerde ne kadar 9 Mart beklentisi içindeydiniz? Bu konuda Yön çevresinde neler konuşuluyordu? Uğur Mumcu, Mümtaz Soysal neler konuşuyordu?*

Gürkan: Mümtaz Soysal, 9 Mart oluşumuna kaynaklık eden askeri hareketliliğe girmiş değildi. Bu nedenle de, Yön' den sonra Devrim gazetesindeki oluşuma karşı çıkmıştı ve hiç yer almamıştı. Mümtaz Soysal 12 Mart'a giden yolda devrim hareketinin yanında değildi. Doğan Avcıoğlu'yla birlikte değildi. Yön de değildi zaten. Dostlardı, ama işte bir Jön Türk hareketi gibi askerlerin de içinde inisiyatif alacağı bir hareketle birlikte değildi. İlhan Selçuk işin başında, devrim olayında vardı fakat sonradan koptu, ayrıldı. Yani Doğan Avcıoğlu'yla birlikte yargılanmalarına rağmen o yapılanmadan ayrılmıştı. Uğur Mumcu'yla ben Doğan Avcıoğlu'yla birlikte çalışıyorduk. 9 Mart olayına bizim bakışımız şuydu. Avcıoğlu'nun söylediği ve bizim de savunduğumuz, Mumcu dahil, "Fırtına kaçınılmaz" cümlesiydi. Barometre kaçınılmaz bir fırtınayı gösteriyor. Bir şey çok net görünüyordu ki, ordu el koyacak, bunun şakası yok. Bunun içinde etkin olunabilir mi? Bunun sola karşı bir şiddete dönüşmesi önlenebilir mi? Mesela bu konuda fırtına yazısı Doğan Avcıoğlu'nun hatırlad-

ğım, yani "hayallerimiz nedeniyle, gönlümüz daha fazlasını istiyor" diye... Olayların bizi karşı karşıya bıraktığı gerçeklerden kaçınamayız. Dikta ve darbe yazılarında onu söyler. Bir başka yazısında şeyi söyler, fırtına yalnızca yakmaz yıkmaz. Aynı zamanda bereketli yağmurların habercisidir. O bereketli yağmurlar kişileri kışkırtır, bilmem ne eder falan... Yani bu hayatın karşı karşıya bıraktığı bir gerçek olarak algılanıyor darbe, bunu nasıl kontrol altında tutabiliriz? 9 Mart bana sorarsan kansere yenildi, başarısızlığının nedeni bu. Üst rütbeli komutan Aydın Kırışoğlu vardı. Bu işte Celil Gürkan falan da var, ama asıl kuvvetli adam oydu. Ocak 1971'de, o tarihte bekâr evimi paylaştığım bir yakın arkadaşımın dayısı. Ocak ayında kanser şüphesiyle apar topar İngiltere'ye yollandı. Birkaç gün sonra çaresiz geldi. 12 Mart'tan kısa bir süre sonra öldü. Herkes, bütün 9 Martçılar der ki, 9 Mart'ta başlayan süreci askeri hiyerarşi içinde durdurdular. O hiyerarşiye karşı direnebilecek tek güç, Aydın Kırışoğlu idi. Çünkü 9 Mart şöyle doğdu: Ne kadarı çeşitli anılarda çıktı bilmiyorum, ama Faruk Gürler, "Beni karargâha 9 Martçılar biraz da silah zoruyla alıp getirip işbaşına oturttular" der. Sonra biz bunu halledeceğiz diyerek işin başına oturunca... Şimdi bu adamı bir işin başına geçmek üzere silah zoruyla getiriyorsun, ama onu oraya getirdiğin zaman onun emir komutası altına giriyorsun. Silah zoruyla getiriyorsun, ona "Emret komutanım" diyorsun. Yani 9 Mart'ın talihsizliği budur.

***Baykam:** Peki Muhsin Batur'un karar değiştirmesini nasıl açıklıyorsunuz?*

Gürkan: Benim tahminim Aydın Kırışoğlu olsa, Batur da o yönde karar verecek. Ve 9 Mart'ı tabii biraz bu sembolize ediyor. Faruk Gürler'in kullandığı avantaj şu; Gürler'i bu işe zorla getirirlerken askeri birliklerin vesaire hareket ettiği söyleniyor. Artık bu durdurulmaz deniyor. Fakat Faruk Gürler getirtilip hareketin komutanı olarak oturtulunca, orada da kendi bütünlüğünü sağlamak için bir hiyerarşik düzene ihtiyaç var. "İznizle birliklere hareket emri vereceğim" diyor. Bunun üzerine, "Birlikler harekete geçmedi mi?" deyince, "Dursun, biz hallederiz" deyip 12 Mart'a dönüştürebiliyor Faruk Gürler. Muhsin Batur, benim tahminim 9 Mart'a Faruk Gürler gibi zorlanarak gelmedi. Gönüllü geldi. Çoğu insan şunu söyler: Aydın Kırışoğlu'nun kanser olması beş ay gecikseydi, 9 Mart başarılı olurdu, hareket Kemalist olurdu.

***Baykam:** Peki buna rağmen darbe 9 yerine 12 Mart, öbür*

mantıkla devreye girince sol kesim içinde birçok kişi bunu 9 Mart zannetti.

Gürkan: Devrim gazetesi, Doğan Avcıoğlu hariç... Çünkü 12 Mart sonrasında çıkan gazetenin başlığı şudur, Doğan Avcıoğlu bir sayı başındadır, 12 Mart sonrasını çıkarttı, ondan sonra "bu iş bitti" dedi. Biz direnmeye çalıştık, kapatıldı. İdari maslahatçılar asla esaslı devrim yapamazlar.

***Baykam:** Sonra kapatıldı mı gazete?*

Gürkan: Tabii üç sayı kadar sonra. Doğan Bey ayrıldı gitti, kitap yazmaya başladı. "Bu dönem kitap yazılır, dergi mergi çıkartılamaz artık" dedi. İşte bu Milli Kurtuluş Tarihi çalışmalarına başladı.

***Baykam:** Ne geldiğini bildi yani...*

Gürkan: Tabii canım.

***Baykam:** Mesela Dev-Genç ve başkaları o zaman başta onayladılar bu darbeyi...*

Gürkan: Yo onaylamadılar, ama kargaşa vardı.

***Baykam:** İlk günlerin kargaşasında onaylıyoruz diye demeçler verdiler. O zaman bunu 9 Mart mı zannediyorlardı?*

Gürkan: Herhalde, bir de çok bunalmışlardı polis baskısıyla vesaire işte o tutukluluklar...

***Baykam:** Acaba psikolojik olarak orduyu yanlarında hissetmeye ihtiyaçları vardı da, orduya da bir mesaj mı veriyorlardı bizi kırmayın diye.*

Gürkan: Hepsi bir arada, iç içe... Örneğin o tarihte herkes biliyordu ki, Siyasal'da o heyecanlı ilk çıkışını yapan genç olmaktan çıkmış Mahir Çayan'ın da eşinin kardeşi nedeniyle yargılanan epey bir askeri ilişkileri vardı. Kimin ne yaptığı belli değildi. Devrim gazetesinde bildirileri yayımlanan Devrimci Ordu Mücadele diye bir yapılanma vardı. 9 Martçılar Böyle bir efsane vardı, 27 Mayıs'ın tekrarlanacağı gibi... Ama geriye dönüp baktığınızda başka bir şey. 9 Mart'ın kendi başına fazla bir şansı yoktu. Şimdi bakın Türkiye'de askeri darbelerin tarihiyle liberalizmin tarihi ekonomik anlamda, özdeş.

***Baykam:** Ama 27 Mayıs konusunda da bunu söylediğinizi biliyorum, ona katılmıyorum.*

Gürkan: Ben anlatayım derdimi... 27 Mayıs'ın sonuçlarını küçümseyerek söylemiyorum. Şimdi bakın, Türkiye ekonomik anlamda liberalizme adımlarını, 2. Dünya Savaşı sonrasında 1946'yla birlik-

tc attı. Fiyat tahıditlerini kaldırmak veya 1943'te CHP'nin programından devletleştirmeyi çıkartması gibi böyle dünyanın liberalizm yönündeki gelişmesine yönelik bazı adımlar var. Ama 1946' da o günkü adı uluslararası para sandığı olan, bugünkü IMF'e girişle birlikte ithalatın serbestleştirilmesi vs, fiyatların serbest bırakılması gibi liberal kararlar alındı. Bu ekonomik liberalizmle siyasi liberalizm bir anlamda bir arada yürüyor. Ne oluyor? Çok partili rejime geçiş: 1950'de de DP bir dizisi 1940'lı yıllarda başarısız olmuş ve çabuk geriye dönülmüş, ithalatın, fiyatların serbest bırakılması kararlarını bu sefer ekonomik alanda almaya çalışıyor. Ve bunun sonucu, tabii ekonomi bunu kaldıramadığı için Türkiye'deki yapısı itibariyle burdan o askeri darbesiz yaşamın ötesinde bir noktaya geliyor. 1958'de, Paris Kulübü dediğimiz Türkiye'den alacaklı yabancı devletlerin oluştuğu bir grup var. Paris'te toplandıkları için adına Paris Kulübü denir. Paris kulübü Türkiye için bir dizi karar aldı. Bunun içinde devalüasyon da var. Fakat bu kararları Menderes uygulayamıyor parlamenter yapı içinde. Devalüasyon dahil, 1950 ekonomik liberalizm kararlarının uygulanması 27 Mayıs'a nasip oldu. Ama bu kararların alındığı tarih 1958'dir, uygulaması 27 Mayıs sonrasındadır. Şimdi bu yapısıyla 27 Mayıs, Paris Kulübü'nün aldığı kararları uygulama misyonunu da üstüne almıştır. 27 Mayıs ekonomi alanındaki Türkiye'nin liberal kararlarını uygulatırken siyasal alanda da, liberalizmi beraberinde taşıdığını inkâr etmiyorum.

Baykam: *Demokrasinin evrensel öğelerini...*

Gürkan: Tabii, Türkiye elbette demokrasi anlamında, siyasal liberalizm bağlamında aradan onca yıl geçtikten sonra bugün dahi ulaşamadığı bir mutlu özgürlük dönemi yaşadı. Yani o liberal ortamın bugünkü bilgi birikimiyle olduğunu düşünseniz Türkiye'de müthiş bir sıçrama yaşanır.

Baykam: *Fransa'ya ulaşmak gibi bir şey olur.*

Gürkan: Tabii. Çok önemli bir liberal ortam bunu inkâr etmiyorum, ama şuna da gözümü kapamıyorum; ekonomik anlamda bu siyasal liberalizmin katili olan ekonomik liberalizmi de beraberinde taşıdı, 1958'de... Niçin ekonomik liberalizm siyasal liberalizmin katili oldu? Çok kullanmış olduğu için tartışmak istemiyorum. ama Memduh Tağmaç'ın çok ünlü bir lafı var; "sosyal gelişme, ekonomik gelişmenin önüne geçmiştir." Türkiye kapitalizmi, o liberalizmi taşıyamadı. 12 Mart bunun ürünüdür ve 12 Mart'ın uyguladığı kararlar, 14 Ağustos

1970 günü Resmi Gazete'de bizzat Turgut Özal tarafından DPT müsteşarı olarak kaleme alınmış kararlardır. 14 Ağustos 1970 günü Resmi Gazete'de yayımlanan kararlar, 24 Ocak 1980 gününün kararlarının o kadar aynısıdır ki... ANKA ekonomik bülteninin arşivinde bulabilirsiniz. Ben Uluç Gürkan olarak, 16 Ocak 1980 günü Turgut Özal'ın masasında 14 Ağustos 1970 günkü Resmi Gazete'yi gördüğüm için bu Resmi Gazete'deki kararları aynen yazdım ve doların 70 lira olacağını daha bakanlar kurulu bu kararı almadan önce, hesaplayarak ilan ettim. Bir tek konuda, ya un ya şeker, zam olacak dedim veya olmayacak dedim, zam oldu olmadı. Bütün kararlar aynıdır. Kurulan bütün kurullar aynıdır, çünkü ben bir şey yapmadım. Sadece 14 Ağustos 1970 gününün Resmi Gazete'sini inceledim.

***Baykam:** Hangi gazetede bunu yaptınız?*

Gürkan: ANKA Ajansı. Diğer gazetelerde de çıktı. ANKA Ekonomik Bülteni'nde tam metni vardır. Hatta Milliyet, bizim haberi, "çok atmış Anka" deyip küçük kullandı. 14 Ağustos 1970 günü kararlarını da 12 Mart uyguladı. Ve 12 Mart'ın bu yakasında çok ilginç bir şey vardır. Turgut Özal planlama müsteşarıydı bu kararları yazdı, uygulamak için. Askeri darbe nedeniyle takunyalı diye kovalandı, 12 Mart döneminde... Ve kovalanıp Dünya Bankası'na gitti biliyorsunuz. Dünya Bankası'ndan Türkiye'ye Atilla Karaosmanoğlu geldi. Onun göklere çıkarılan ekonomi tahlili, 14 Ağustos 1970 günü Turgut Özal'ın hazırladığı kararları uygulamaya koymasından başka bir şey değildi. Ve o kararlarla birlikte Türkiye'de 27 Mayıs'ın getirdiği siyasi liberalizm törpülenmeye başladı. Burada Turgut Özal'la Atilla Karaosmanoğlu'nun yer değiştirmesini ben şuna bağlıyorum: O tarihte İslam değil, İslamın modernizasyonu geçer akçedir Batı'da. Bakın İslam dünyasına, Türkiye dahil, bütün kitaplar modernleşme üzerinedir. Turgut Özal nasıl balık yiyeceğini bilmez, Atilla Karaosmanoğlu bilir. Ama aynı ekonomik görüşteler. Atilla Karaosmanoğlu'nun konuşması o tarihte Turgut Özal'ın 1980'li yıllarda yaptığı herhangi bir konuşmadan hiç farklı değildir. Ama biz hepimiz onu, Demirel'e karşı diye kanıksadık. 12 Eylül'de uygulanamayan 24 Ocak kararları vardır. Ve ekonomi 27 Mayıs dönemecinden sonra, liberalizm yönünde atmaya çalıştığı her adımıyla beraberinde siyasal liberalizmden bir tırpan getirdi. Ekonomik liberalizmle, siyasal liberalizm 1960'a, 27 Mayıs'a kadar beraberdir. Ve ekonomik liberalizmi Türkiye'de demokrasi değil, askeri darbeler uyguladı, 1950 hariç. 27 Mayıs'tan sonra

ekonomik liberalizm, siyasal liberalizmden ödün aldı ve bu ekonomik liberalizmin dozajı bu açıdan 'Kapitalizmin gelişkinliği ne kadardır?' konusu kadar önemlidir... Bakın gelişkin İngiltere'de Thatcher'in liberalizminde, demokrasinin beşiği geçinen İngiltere'de maden işçileri grevinin kalmamasıdır. Reagan liberalizminde, Türkiye' ye örnek olan 12 Eylül'e emsal olan Reagan olayında, havaalanlarında çok özel yetişmiş personelin grevi nedeniyle, bütün grevciler, işçiler atıldığı için, Amerika o yıl tarihin tanık olduğu en çok uçak kazasını yaşadı. Yani bu kadar acımasızdır bu olaylar.

Baykam: *Cezaevinde Soysal ve Mumcu'yla beraberdiniz. Neler yaşadınız?*

Gürkan: Uğur Mumcu ile Yıldırım Beyazıt'taki ilk Nihat Erim'in balyoz harekâtı sonrasında bir ay birlikte kaldık. Mamak'ta birlikte olamadık. Sonra Tuzla Piyade Okulu'na Uğur Mumcu sakıncalı olarak gönderildi, hapisaneden Patnos'a gönderildi. Ben o koğuş düzenindeki Yıldırım Beyazıt'ta henüz hâkim önüne çıkmadan 30 günlük gözaltı süresini tamamlarken, oranın moral, inanç, direnç kaynağı Uğur Mumcu'ydu. Bu iki anektod çok önemli. Birincisi, Abdullah Öcalan'la ilgili; biz o Yıldırım Beyazıt inzibat karakolu binalarındayken ortaya çıkması... Birtakım gencecik çocuklar getiriliyor, birkaç gün kalıyor, sonra bırakılıyorlardı. Herkes bir ayını doldurmayı beklerken, birkaç parti genç gidip gelince, meraklandık "Niye geldiler?" diye. "Ağabey mektup yakalandı." "Ne mektubu?" "Abdullah diye biri bize bir mektup yazmış, onu buldular, getirdiler. İlgimiz yok" filan diyorlar.

Baykam: *Ne mektubu yazıyormuş?*

Gürkan: 12 Mart'a direnme, halkının bağımsızlığı vs... Bu mektubun metni, sanıyorum Uğur Mumcu'nun kitaplarında var. Uğur Mumcu'nun temel işlevlerinden teki, eğlence kaynağı olmuştu. Bu koğuşun içine istihbarat elemanları veya muhbir sokulur mu, diye Uğur Mumcu yeni gelene bir yargılama yapardı, masaya oturur, sorgu sualden geçirirdi.

Baykam: *Yani sen polis misin, gerçek tutuklu musun?*

Gürkan: Ona getiren, ama onu inanılmaz bir mizahla, karşıdaki hem korkar, hem güler, sonra rahatlar tabii Uğur Mumcu tarafından aklanmışsa...

Baykam: *Hiç peki polis filan bulduğu oldu mu?*

Gürkan: Kuşkulandığı oldu, ama kimseyi o ortamda, 60-70 kişinin ortasında, "Polistir bu" diye zor durumda bırakmadı. Bir başka

olay, bir gün böyle havanın ısındığı ve sıcaktan herkesin bunaldığı, yataklara serildiği, mayıs ayı içinde öyle bir gündeydi. Yanılmıyorsam 19 Mayıs'a mı, 27 Mayıs'a mı denkti, uçaklar geçiyordu. 'Pat' diye bir gürültü duyuldu. Üst ranzadan Mumcu kendini aşağı atmış. "Bakan olmak isteyenler ismini yazdırsın, yeni darbe geldi" diye...

Baykam: *Bunu birkaç kişiye sordum, 9 Mart olsa, yok Deniz Gezmiş gençlikten sorumlu bakan olacak filan gibi laflar geziyor muydu ortalıkta?*

Gürkan: Deniz'le ilgili değil, ama mesela Uğur Mumcu'yla ilgili "gençlikten sorumlu bakan olacak" falan deniyordu. Ama biz kendi içimizde espri yapıyorduk, Uğur falan... Başka arkadaşlar, onların adını söylemeyeyim. Biz parti müfettişi olabilirdik, çünkü ihtilal evlatlarını yer. "Yenecek olmayalım da, yiyecek olalım" der, espri yapardık. Yani onlar ciddi iddialar değil. İşte çeşitli kademelerde, fırtına geliyordu yani, barometre gösteriyordu.

Baykam: *Az önce 9 Mart'ın şansı yoktu demiştik sonra...*

Gürkan: 9 Mart olsaydı, ekonomide 14 Ağustos 1970 günü kararları uygulanacaktı. Bir başka açıdan şansı yoktu. Dayandığı güç, böyle bir devrim hayalini taşıyacak noktada değildi. Ki bunun somut örneği, ben 12 Mart'tan sonra bir süre tutuklu kalıp sonra sakıncalı piyade olarak askere gittiğimde Devrim gazetesinden tanıdığım bazı arkadaşları buldum. Erzurum'a bağlı Oltu'ya gittim. Erzurum Orducvi'nde onları buldum. Devrim gazetesi okuyan iki üsteğmen var. Dedim ki, Oltu'da sizin arkadaşlardan kimse var mı? Dayanacak bir şey arıyorum. Yani en azından bir temas, öldürecekler mi, öldürmeyecekler mi? Hiçbir şey bilmiyorsun. Bana bir isim verdiler. Gittim, hakikaten adama 'ben buyum, ismini şunlardan şunlardan aldım' deyince, çok ilgilendi benimle. Arada bir akşam beni çağırıyor, "özledim" diyor. Ben o tarihe kadar ne içki, ne sigara hiçbir şey içmemiştim. Sigarayı o tarihte de içmedim. İşte rakı getiriyordu, içelim diye... Biraz da belki o ortamın havasıyla... Az buz buna uyuyorum, yani böyle bir sahip çıkıyor, bir şey olursa sen benim arkadaşımsın, biz birlikte devrim yapacaktık falan filan. Öyle bir adam. Faruk Gürler'in gerçekleşmeyen cumhurbaşkanlığı hikâyesi devreye giriyor. Biraz içmiş o gün. Geldi, "Ya, o piyade arkadaşlarını topla, bu gece efkâr dağıtacağız" dedi. Gittik oturduk. Biraz içki içtikten sonra, "Hepsi bu Ecevit'in işi... O komünisttir. Biliyordum, bizim 9 Mart başarıya ulaşsaydı, ilk onu vuracaktım" dedi.

Baykam: Peki siz içerdeyken hiç işkence gördünüz mü? Mumcu gördü mü?

Gürkan: Mumcu'yla ben içerde bir ay kaldık. O arada işkence yoktu, tam bir kargaşa vardı. Mesela bir keyiflilik örneği; bizim Siyasal'dan TİP'li bir arkadaşımız, Ali diye, şimdi Amerika'da galiba uzman oldu. İşçi Partiliydi, onu getirdiler içeri. Ali ne oldu? "Valla bilmiyorum. Bchice Hanım'ın valizini getirmiştim, bir adam gördü beni. 'Sen ne bekliyorsun burada', diye sordu. İşte Behice Hanım'ın valizini getirdim, deyince de, 'Aa sen de komünistsin', dedi attı beni içeri..." Anlaşıldı ki, "At içeri" diyen o sırada o garnizonun komutanı, merkez komutanı Faik Türün'ün üvey kardeşi olduğu söylenen Tevfik Türün. Bir gün, iki gün, üç gün... Bu Tevfik Türün, özellikle Mümtaz Soysal geldikten sonra koğuşa gelip, laubalilik etme eğilimindeydi. Ali tabii onu görünce başına daha beter şey gelecek diye korkuyor, saklanıyor. Bir sefer saklanmaya çalışırken Tevfik Türün onu gördü. "Sen şu bavulcu musun?" dedi. Ali titriyor. "Çıkarın bunu" dedi.

Baykam: Yargı iki dudak arasında...

Gürkan: Mesela Mümtaz Soysal'ın gelişi... Mümtaz Soysal beraberinde Cahit Talas, bir kişi daha vardı, ama şimdi ismini hatırlamıyorum yine profesörlerden biri. Bir gün koğuşun kapısı açıldı, bunlar içeri girdiler. Biz Mümtaz Soysal'ın tutuklanmış ya da gözaltına alınmış olacağını aklımıza getirmiyoruz. "Bizi ziyarete geldiniz herhalde", dedik.

Baykam: Daha önce tanışıyor muydunuz Mümtaz Soysal'la?

Gürkan: Tabii canım, SBF'den Siyasette hocamız. O koğuştakilerin hepsi zaten hoca, Uğur Mumcu, herkes birbirini tanıyor. Çok garip tutuklamalar vardı. Mümtaz Soysal çok uzun bir süre gözaltına alınmasını bize anlatmakta zorluk çekti. Fen Fakültesi'nden bazı profesörler vardı. Kimse inanmadı, gözaltına alınabileceklerine... Ve Mümtaz Soysal gözaltına geldikten sonra işte Tevfik Türün ikide bir, koğuşu açıp Mümtaz Hoca'yla konuşma ihtiyacı içindeydi. Mümtaz Hoca da hep arkasını dönerdi, hiç yüzünü dönmezdi. Bütün o merkez komutanlığındaki subay, astsubay hayvanat bahçesinde hayvan seyreder gibi onları seyrediyorlardı. Yani "bu adamlar nasıl olur da içerde olur", diye... Bir albay vardı, havacı. Çocuğunu getirip bizlerle tanıştırdı, "Bir daha bulamazsın oğlum, yakından gör" diye...

Baykam: "Böyle topluca bulamazsın" demek istiyor anlaşılan.

Gürkan: Ve Devrim okuyucusuydu adam. Doğan Avcıoğlu'nun

"Türkiye'nin Düzeni" kitabının hayranıydı. Kütüphanemde başköşede, diye övünüyordu. Böyle gariplikler yaşanıyordu. Bir gün hamama götürecekler bizi... 10. gün müydü, neydi. Tek sıra yaptılar. Biz bir grup gidiyoruz, o grupta Bülent Nuri Esen var, ben varım, Adil Özkol falan... Bülent Nuri Esen de, üşütmeyeyim diye herhalde fötr şapka giymiş. Öyle kenara da bir iki subay, astsubay, işte er dizilmiş seyrediyor, böyle tek sıra haline getiriyorlar. Fötr şapkayı çıkarttı şöyle bir reveransla selam verdi. Neye uğradığını şaşırdı seyredenler... Hep beraber gözaltından sonra tutuklandığımızda o Mamak'ta, Deniz Gezmiş'le anlattığım böyle bir yemekhaneden bozup yapılan iki koğuşta bir koridor, yemek yenilen bir yerde altışar kişilik odalarda kalıyorduk, ranzalar vardı. İki kişi de koridorda kalıyordu. Bir gün Muammer Aksoy'u getirdiler. O noktada Mümtaz Soysal'ın isyanını hiç unutamıyorum. Gözünden yaş akıyor, bir yandan da orada bir yarbay vardı, Muammer Aksoy'un getirilmesini üstlenmiş, ama çok üzgündü. Hiç istemeyerek bu işi yapıyor ve devamlı tayinini isteyen birisi... Ona isyan etti Soysal. "Muammer Aksoy'u siz buraya sığdıramazsınız!" diye bas bas bağırdı. Unutulacak bir manzara değildi.

***Baykam:** Duyuyor muydu Muammer Aksoy, yanında mıydı?*

Gürkan: Yanında değildi. O demir parmaklıklar arasında Mümtaz Soysal, filmlerde olur ancak o sahne, sallamaya çalışıyor onları. Bir yandan gözünden yaş iniyor, bas bas bağırıyor. Ama ağlamaklı değil, dipdiri bir sesle... Sadun Aren içerdeyken mide kanaması geçirdi.

***Baykam:** Sadun Beyle de konuştum, söz etti.*

Gürkan: Muammer Aksoy'u tabii bizim koğuşa aldılar. İlginç özelliktedir. Et yemiyor, o vejetaryen... Bir önemli özelliği ise, pikabını getirmiş. Sabah beşte kalkıyor, Bach çalıyor. Muammer Hoca, rahmetli... Muammer Hoca'ya herkesin saygısı sevgisi başka.

***Baykam:** Kimse ağzını açmıyor.*

Gürkan: Ama arkasından çok konuşuyor. O nedenle Fakir Baykurt'la biz altlı üstlü kalıyorduk. O beni anlatıyor bir kitabında... Ben başımı yastığın altına koyup uyuyordum. Tabii "Muammer Hoca'nın gürültüsüne karşı böyle yapıyorum", diyemedim hiçbir zaman. "Benim uyuma stilim böyle", dedim herkese... İçerde yazdığı o kitabında, ben başını yastığın altına koyarak uyuyan bir adam olarak anlatılırım. Sonra çok sinek vardı. Muammer Hoca'nın eski eşlerinden biri de bir Amerikalıydı. Muammer Hoca'yı ziyarete geliyor.

Muammer Hoca sineklerle müthiş bir mücadele başlattı, "Siz nasıl yaşıyorsunuz burada bu sinclerle?" diyerek... Ve tabii askerler hiçbir şey yapamıyorlar, onlar da ezik. Tel getirtti Amerikalı eşi. Çerçeve yapıldı, cama takıldı. Ve sineğe karşı bir şampuan geldi. Her gün sırayla nöbet alarak Hüseyin, Mahir, ben, Uğur, nöbetleşe koğuşu sineğe karşı şampuanla yıkıyoruz.

Baykam: *Türkiye 27 Mayıs'ı görmüştü. 22 Şubat, 21 Mayıs'ı görmüştü, Talat Aydemir olaylarını, 12 Mart'ı görmüştü. Sizler içerdeydiniz. Peki aranızda hiç bu darbe karşıtı başka bir darbe, 9 Mart'ın tekrar ordu içinde yeni bir çıkış bulması, beklentileri var mıydı? Çünkü ordunun yapısı bu çalkantılara açıktı o güne kadar.*

Gürkan: Hayır. Yani tek olay rahmetli Uğur Mumcu' nun o hatırlattığım espirisi... Yani 9 Mart olayında da bizim tavrımız, kaçınılmaz olduğu görünen, geliyorum diyen bir olayı kontrol edebilmeye çalışmak içindi. Yani bugün de yanlış olduğunu düşünüyorum.

Baykam: *30 yıl sonra geriye baktığınızda olayların bu akışı, iki idam arası geçen sürece nasıl bakıyorsunuz? Kaçınılmazdı diye mi bakıyorsunuz? Bütün acılarına rağmen Türkiye'nin demokratik gelişme sürecinde kaçınılmaz bir mide ameliyatıydı diye mi bakıyorsunuz?*

Gürkan: Şimdi ben kendimi bu tür sorulara geriye dönüp cevap verme konumunda hissetmiyorum. Çünkü 12 Mart sonrası döneminde tarihi yeniden inşa etmek gibi bir düşünceye kapılıp zaman kaybetmemem gerektiğini düşünüyorum, tarihten ders alıyorum. Önümüzdeki dönemde hangi yanlışları geleceği yaşarken yapabiliriz, buna bakmak istiyorum. Yani benim kaçınılır, ya da kaçınılmaz demem hiçbir şeyi değiştirmiyor. Tarih yinelenebilir mi, sorusuna cevap alırken geleceğe dönük olarak bunları bir daha yaşamamak için nerede, hangi hatayı yapmamak dersi alınmalı...

Baykam: *Deniz Gezmişlerin idamının durdurulması için, örneğin CHP'nin o zamanki çabaları falan, bu konularla ilgili konuşmak istiyorum.*

Gürkan: Ben o sırada Tuzla Piyade Okulu'nda er olarak sevki bekleyen sözde yedek subay adayıydım.

Baykam: *Peki ister duyum, ister yaşanmışlık, Denizlerin yargılanması ve idam edilme süreci hakkında söylemek istediğiniz bir şeyler var mı?*

Gürkan: Bir hezeyan olarak düşünüyorum, o yargılama sürecini... O yargılamayı, yargılamak saymıyorum. Hayatımın hiçbir döne-

minde olağanüstü mahkemelerin kararlarına da, saygı duymak gibi bir zorunluluk veya resmi yaklaşım içinde hissetmiyorum kendimi. Yargılama filan sayılmaz. Deniz Gezmiş olayında şunu söylemekte yarar var. Deniz Gezmiş katil değildi, kumar derdi yoktu. O gerçekten büyük bir yurtseverdi.

Baykam: *Hayatıyla oynadığını biliyordu.*

Gürkan: Bağlı tabii ülkesine. Yani belki başta bahsettiğim berberin odasındaki, ben koltukta oturduğumda o kontrplağın arkasından, "Beni asarlar ama size bir şey olmaz. Moralini bozma" derken, olayların nereye çekildiğini de görüyordu.

Baykam: *Mesela Gökalp Eren'le yaptığımız konuşmada, şöyle diyor: Deniz Gezmiş'in öyle bir kişiliği vardı ki, sosyal demokratları da etkiliyordu. Hatta merkezdeki talebeleri de etkiliyor, sürüklüyordu. Yani yalnız sosyalist veya aşırı sol gençliğin lideri değildi, kendi görüşleri o doğrultuda olsa bile, "sağ-sol yok işgal var! Sağ-sol yok, boykot var!" diyordu. Hatta kimi zaman diyelim o güne kadar sağcı veya merkezci bilinen öğrenci liderleriyle de diyaloğa girmekten kaçınmıyordu. Ama kendi söylemi net olmasına rağmen daha büyük bir kitlenin mantıklı, Kemalist, bağımsızlıkçı çıkışına önderlik etmek istiyordu, gibi şeyler söyledi.*

Gürkan: Hiç kuşkusuz. Deniz'in birlikte örgüt gibi davrandığı DÖB, TMGT'nin Tünel'deki binasında bir arada olduğu arkadaşları, savcılığa veya dernekler masasına kayıtlı legal üyesiyle topu topu 40 kişi falandı. Ama geniş kitle hareketlerine öncülük ederken Deniz Gezmiş, demin bahsettiğim kurumlardan sosyal demokratlardan, merkezdeki insanlardan, ortadaki insanlardan, sade insanlardan da destek alırdı. Tanım oysa, işte sosyalist, TİP'li gruplar, onu engellemeye, frenlemeye, kendi kitlelerini etkilemesini önlemeye çalışırlardı. Onun yanında değillerdi. Bazı işgallerde birlikte hareket ettilerse de, Deniz'e her şeyi teslim etmemek içindi.

Baykam: *"Dolmabahçe'ye gidip, Amerikalıları denize dökme" diyorlardı mesela...*

Gürkan: Yani Deniz her şeyden önce gerçekten Türkiye'nin 2. ulusal kurtuluş savaşı sürecinde olduğunu söylüyordu. Çok açıkyürekliliklе söylüyorum bunu. Ve bu süreçte yer alan herkes Deniz için dosttu. Bir çağdaş Robin Hood yani... Hadi o kesim, benim bir iddiam yoktu, ama mesela Deniz Gezmiş'i ben, gelişen öğrenci hareketinde Ankara'ya âdeta krallık eden bir fakültenin öğrenci derneği başkanı

iken bana yol gösteren biri olarak tanıdım. Üstelik ben sosyal demokrat bir ortamdaydım. O çevrede bile, herhangi bir konumu olan, statüsü olan herkesi, hepimizi aştı. Hiçbiri fantezi değildir bu söylediklerimin.

Baykam: Neydi bu aşmasının nedeni? İnancı mı, sesi mi, elektriği mi, karizması mı?

Gürkan: Yüreği. Yüreğiyle yaşaması... Kahramanlık anlamında söylemiyorum. Yüreğiyle dopdolu olması. Ve Deniz Gezmiş, örneğin sağ-sol yok, işgal var derken, sağcıyı da etkileyeyim diye değil, gerçekten inandığı için bunları söylüyordu. Ağzından çıkan her söz yürektendi. Niçin karşıdakilerin yüreğine ulaşabiliyordu? Bazı buna karşılık kitabi sözlerle etkilemeye çalışanlar, dilden çıktığı için kulağı aşamıyordu. Hiçbir eylemi, laf olsun diye ajite etmedi. Bana tek bir örnek göstersinler...

Baykam: Ciddi gerekçe olması lazımdı yani, öyle mi?

Gürkan: Ve o eylemin düşünce planında hazırlanmış olması lazımdı. Ama ne kadar teorisyenlik, taktisyenlik bu da iç içe... Ama böyle belki o tarihteki pek çok kimse gibi "Lenin dedi ki, Marks dedi ki, Engels'in bilmem ne kitabındaki gibi" nutuklar atma biçiminde bir tartışmaya girmezdi. Türkiye'nin bir 2. kurtuluş savaşı süreci içinde olduğunu düşünüyordu. Bu savaşta bağımsızlıkçı güçler yanında yerini ödünsüz, uzlaşmasız biçimde alması gerekiyordu, yorumum böyle benim. Yani bir hayali var ettiyse, onun adına bir şey söylemek diye değil, ama bendeki yarattığı izlenim bu, bir hayali vardıysa, örneğin o Lenin, Mao değil, Atatürk olmak istiyordu.

Baykam: Sizin siyasi çizginiz öğrencilik yıllarınızdan bugüne kadar hiç değişmedi. Belki zenginleşmiş olabilir, yeni deneyimlerle geçmişten ders almış olabilir. 22 yaşındaki devrimci, Atatürkçü, sol Kemalist kimliğinizle bugünkü kimliğiniz hep aynı çizgide sürdü. Ben bunu kendimden de biliyorum, hiçbir zaman komünist olmadım, liberal de olmadım, yani hep aynı Kemalist çizgide kaldım. Şimdi bunu şunun için soruyorum. O dönem sizin 68 kuşağı olarak ele aldığınız, yanınızda olan, dergilerde çalıştığınız birçok insan bugün başka bir yöne doğru döndüler. Meşhur rüzgârlardan başka türlü etkilendiler. Özalizmden başka türlü etkilendiler. Kimisi belki oportünizmden, kimisi belki işkenceden yılmaktan, kimisi belki doların rengini tercih etmekten... Çeşitli sebepler olabilir. Onlarla bugün aranız nasıl, onlarla bugün diyaloğunuz nasıl?

Gürkan: Bu eğer ihanet bağlamında, davaya zarar verme anlamında bir sapma değilse, onun kendi sorunu olarak kabulleniyorum Ben bir merhaba diyorum. Yani yakın dostluk geçmişte kalsa bile, bu yakın dostluğu mesafelendiriyorum. Silmek gibi bir noktaya gitmiyorum. Ama 2. Cumhuriyetçilerin hepsini ihanet etmiş sayıyorum.

Baykam: *Teşekkürler Sayın Gürkan.*

Salman Kaya

Baykam: *Sizin üniversiteye giriş yılınız kaçtı?*

Kaya: 66'dır. Tabii öğretmen okuluna girdikten sonra, bir sene lise kısmını yüksekokulda okuyoruz. Öğretmen okullarından üniversiteye girilemediğinden, lise bittikten sonra üniversiteye girdik. 66, 67, 68 olaylarını yaşadık. Dediğim gibi, ilk aşamaları kitlesel, şiddete başvurmayan, basit eylemlerdi...

Baykam: *O yıllarda 61 Anayasası'yla CHP'nin ortanın solunu öne sürmesiyle, TİP'in ciddi bir ivme kazanmasıyla sizin üniversiteye girdiğiniz dönem solun etkin olduğu bir dönemdi. Gençlik hareketlerinin bu partilerde güçlenme ve odaklanma noktası bulamayışı nasıl oldu?*

Kaya: Şimdi o dönemde düşünce olarak gençliğin fikir kulüpleri

içerisinde bir bütünleşmesi vardı. Ben de net hatırlıyorum, 65 seçimlerinde TİP'e oy verdim. O dönem Altan'ın belli bir etkinliği vardı. TİP'in mücadelesi ve bizim bulunduğumuz kesimde MDD tezi, asker-gençlik el ele anlayışının etkisi fazlaydı. Ondan dolayı bizim dönemimizde belli hareketlerle zemin hazırlanmıştır. Yani TİP' ten kopma, sonra bir örgütlenme ve sonunda da FKF'nin Dev-Genç'e dönüşmesi Atila Sarp ve arkadaşlarının etkisiyle daha ağır bastı. O MDD'nin dışında TİP, FKF ayrımları oldu. Ama kitlesel gençlik mücadelesi daha çok Dev-Genç içerisindeydi. Dev-Genç içerisinde de bağımsız Türkiye sloganının temsil ettiği "Asker gençlik el ele, milli cephede" sloganının, felsefesi doğrultusunda mücadele ediliyordu. Bu sürecin doğal sonucu MDD de kendi içinde parçalanma yaşadı. Gerek THKO'nun, gerek cephe hareketinin doğmasını alıp irdelediğimiz zaman, MDD anlayışında proleter kopuşlar daha radikal çizgilerdir. Aktif çatışma ortamın içerisinde 69'da, 70'te iki kere, 71'de bir kere olmak üzere dört sefer tutuklandım. Tutuklu kalışımız 69 yılındaydı, ama kısa oldu. Mahkemeye itirazla hemen serbest bırakıldık. 70'in Nisan, Ekim ayında ve sonra 71'de tutuklandım. 71, çatışmalı olaylar nedeniyleydi.

Baykam: Silahlı çatışma ve silaha sarılma eylemlerine girmeden önceki ruh durumunuzu öğrenmek istiyorum. 67'de Che öldürülmüş. Bir iz bırakmış. Bunlar sosyalizmi kuracağız deyip Castro ile beraber gitmiş, Küba devrimini yapmışlar. Bu bir model yaratmış. 68'de Fransa öğrenci olayları olmuş. Bu kıvılcımlar sizi nasıl etkiledi? Biz Fransız öğrencileri ve Che arasındaki bir orta yoldan giderek istediğimizi elde edebiliriz. TİP'le bu iş olmuyorsa, kendimiz bunu yapabiliriz, çizgisine nasıl geldiniz?

Kaya: TİP'in izlediği tavır, gençlik kesiminin mücadelesine gereken yanıtı vermiyordu. Doğal olarak bir de karşı güçlerin zorlaması vardı. Bunların yansıması Türkiye gençliğinde etkisini açık bir şekilde göstermişti, ama bunların şiddete dayalı yanları çok daha sonraki aşamalardaydı. Devrimin nasıl gerçekleştirileceği tartışmalıydı. Çeşitli görüşler devrimci gençliği etkilemeye başlayınca, gerici ve faşist kesim, polisle, devletle işbirliği yaparak şiddete başvurdu. Şiddete karşı, şiddeti kulanma zorunluluğu doğdu sanki. İlk aşması böyledir. Bizim Yüksek Öğretmen Okulu'nda İbrahim Kaypakkaya ve etrafındaki arkadaşlardı daha çok kitleye bilinç götüren, Çin modeli şeklinde bir görüş hâkimdi. Ama öyle olaylar ve baskılar geldi ki, onları tek tek

gözümün önüne getirdiğim zaman, o arkadaşlar da yavaş yavaş o düşüncelerini bırakarak, bu karşıdevrim güçlerine karşı silahlanma ve aktif müdadeleye girme zorunluluğunu pratik olarak gördüler diyorum. Türkiye'ye Marksizm ile Leninizmi kurmanın özünde de silahlı aktif mücadele yattığına göre, onun da örnekleri Che Guevara'nın Latin Amerika ülkelerindeki etkisi olduğuna göre... MDD, milli ve demokrat ilerici insanlardan kurulmuştur. Bunlar asker midir, sivil midir, köylü müdür, işçi midir, bakmadan o anlayışa inananların oluşturduğu bir cephedir. Yani milli demokratik cephe hareketleri ayrılmadan önce, ortama damgasını basan kitlesel hareketti.

Baykam: *1970-71 yıllarında da gençlik orduyla ilişkisini hiç kesmemişti. Orduyu yine Türkiye'nin ilerici atardamarı olarak görüyordu. Onun için örneğin Gürkan, "27 Mayıs 1970'te elimizde meşalelerle orduevinin önüne gidip, ordu gençlik el ele sloganları atıp ajitasyon yaptık" diyor. Ve arkasından ekliyor: "Bugünün konjonktürüne bakıp kıvırtmaya gerek yok. O günün gerçeği öyleydi." Gençlerin cuntacılarla ilişkileri, yeni bir 27 Mayıs, hatta daha sosyalist bir 27 Mayıs'a oynamaları, "biz hareketi yaparız ordu da hareket eder", düşüncesi ne kadar yaygındı?*

Kaya: MDD, TİP. PDA. Üç tane çizginin hâkim olduğu dönem, bizler MDD anlayışı içerisindeydik. Denizler de, Mahirler de öylcydi. Ama sonraki örgütlenmelerle o anlayışlardan kopmalar oldu. Cunta belki Deniz'i çeşitli yerlerde barındırmıştır. İlk banka soygunu sırasında Kayseri'deydim. Soygundan bir önceki akşam ODTÜ'deydim. Dolayısıyla bana "dikkatli olduk" dediler. Orada cuntaya davet pek yoktu. Yani gerek Denizlerin, gerek Mahirlerin eylemlerini direkt öyle bağlayamayız. Ama bilhassa Mahir etrafında çok asker kökenli arkadaş vardı. Onun özü ayrıdır. Doğan Avcıoğlu ile Davutpaşa'da aynı cezaevinde kaldık. Maltepe'de de İlhami Soysal ile kaldık. Onların anlayışı ile diğer anlayış, 1971'den sonra ayrılmıştı. Denizlerin, Mahirlerin eylemlerini, ille de 9 Mart'ı getirelim diye yaptıklarına inanmıyorum. O günleri net hatırlıyorum. MDD'den kopuş yaşanıyordu. Sosyalist hareketi MDD içerisinde değerlendiremeyiz. Ama kökeni MDD içerisindedir. MDD anlayışından kopuş ve sosyalist devrim mücadelesinin atılarda yoğun bir şekilde daha çok tartışmasının yapıldığı günlerdi. "Kırda mı başlayalım, şehirde mi başlayalım?" tartışmaları...

Baykam: *Silaha sarılma ve illegal eyleme geçme kararları ne*

gibi tartışmalara alındı?

Kaya: O örgütlenmelerin başladığı 70 yazında, Denizler Bursa cezaevindeydi. Deniz ile Cihan tahliye edilmişlerdi, geldiler ODTÜ'ye yerleştiler. İlişkilerimiz çok yakındı. Ama bazı şeyler bana neredeyse hayalci gelirdi. Çünkü kırdan şehirleri fethetme, kı bu bir Che Guevara örneği, yahut da Çin uzun yürüyüşü örneği, bunlar yeterli gelmezdi. Mesela "Çıkılacak dağlar" bizim yaşadığımız yerlerdi. Ben onlarla tartışırdım: "Dağlara çıkıldı diyelim, silahlı propagandaya başlandı. Köylülerin gelip de buna katılmasını düşünüyorsanız hayal görüyorsunuz" derdim. Onun nedeni şudur: Bizim arkadaşların çoğu küçük burjuva kökenlidir. Memur, aydın çocuklardır. Ama biz köyden gelmeyiz. Köylüyüz yani. Sonunda dediğimiz çıktı. Nurhak'a giden arkadaşlar. Kadir'in, Alpaslan'ın, Sinan'ın ölüm ve yaralanma olayından sonra, daha dağlara, köylere gidildiği zaman insanlar, yaşlı kadınlar ağlıyorlar, "yavrularım sizleri öldürecekler" diye. Halk için mücadeleye gittiğin yerlerin, aktif bir şekilde mücadeleye katılması lazımdır. Katılmaması, değerlendirmemizin doğruluğudur. Dediğim gibi o gidilen yörelerde halk daha ilerici, daha demokrat kesimlerden olmasına rağmen, bu sav doğrulanmıştır. Aslında o mücadelede biraz da küçük burjuva özellikli yanlar olduğu için, bir yarış da vardı. Biz İbrahim Kaypakkaya ve etrafındaki arkadaşları daha yakından tanıyorduk. Çünkü aynı okuldaydık. Bizde yatılı okullarda abi-kardeş ilişkisi vardı. O küçük burjuva gençleri arasındaysa, 24-25 yaşında o mücadeleye katılan insanların yarış arzusu da vardı. Belirli bir çizgiyi takip ederken, aniden çizgi değiştirmenin özünde onun da yattığı inancındayım.

Baykam: Kim en uçta, en başta olacak, kim güçlü olacak? Ya da silahı almayı göze alacak gibi?

Kaya: Tabii tabii, o yaklaşım var. Hatta Maltepe'deki kaçışta bile bu duygunun etkileri vardır. O tünelin kazılması, çok iyi biliyorum. Defalarca teşebbüs edilmesi, kaçıştan önce ve sonra "şu böyle olsun, bu şöyle olsun" anlayışları; THKO'dan şu kadar, THKP-C'den şu kadar olsun anlayışlarını alıp değerlendirdiğiniz zaman, genç insanın o dönemki psikolojisini görüyoruz.

Baykam: Peki Deniz ve Mahir'den ayrı ayrı bahseder misiniz?

Kaya: Ben Deniz'i daha çok tanıyorum. Mahir'i de tanıyordum, ama tanımak ayrı, merhaba demek ayrıdır. Deniz'i yakından tanırım. Beraber cezaevinde kaldık.

Baykam: Deniz'le nasıl tanıştınız? Kendisini nasıl gözlemlediniz?

Kaya: Deniz'i ilk, üniversite işgallerinde tanıdım. Dikkatimizi çekti. Ama şöyle bir konumumuz vardı. Sanki bağımsız bir yapı gibi, tüm İstanbul Üniversitesi'ne bedel, tüm olayların olduğu bir yerdi bizim okul. Biz çeşitli eylemlerde onlardan destek isterdik. İstanbul'un tüm gerici ve faşist güçleri bizim okulu üs yapmışlardı. Ama Deniz'i yakından tanımam, 1970 Nisan'ında, 40-45 gün kadar Sağmalcılar Cezaevi'nde beraber kalmamızla oldu. O zaman Deniz'le dürbünlü tüfekle ilgili olarak içerideydik. Battal Mehetoğlu öldürüldükten sonra Yıldız Teknik'te eylem yapmıştık. Deniz o "dürbünlü tüfek" iddiasıyla içeri alınmıştı. Cihan ve Deniz ikisi bir arada yatıyorlardı. Olayların içerisinde tanıdığım kadarıyla iyi bir arkadaştı. Yiğit, 1.92 boyunda, yakışıklı, çok aktif, çok heyecanlı... Cezaevinde şöyle bir hatıram var. Volta atıyoruz. "Ne var ki bunda, şu duvarlardan atlanır, gidilir" demiştim. Elimde molotof patlamıştı, ellerim sarılıydı. Kulaklarım falan patlamıştı. "Gerçekten gidilir mi?" dedi. Deniz benden iki yaş küçüktü. Ben 45 doğumluyum. O arada volta atıyoruz, diğer arkadaşların bir kısmı sağdır, ama birçoğu da öldü. Bir baktım, gerilla elbisesini giyip gelmiş. O giysiyi Filistin'den getirmişti. Heyecanlı heyecanlı geziyor. Elimde bomba patladığı için lakabımız da "tek kol" idi. "Tek kollu gel de şu taşı kaldıralım" dedi. Bir kaçış arıyor. Öyle bir heyecanlanmıştı, hemen beni ciddiye aldı. Gerçekten bizim insanımızın karakterini yansıtan şöyle bir hatıram daha var. ODTÜ'ye yerleşilmişti, oraya geldim. Tabii Deniz yakışıklı arkadaş, yurtta, kantinde oturuyoruz. Benim yanımda sonra evlendiğim arkadaşım vardı. Rahmetlik oldu. Deniz bir kız arkadaşla geldi, arada dört, beş kız daha geldi masasına. Ben, kendisine öylesine biraz baktım. Kafayı önüne eğdi, hepsini orada bıraktı çekti gitti. Yani, temiz, duygusal, yiğit bir arkadaştı. O dönem medya, Deniz'in boyundan posundan, yakışıklılığından yüreğinden çok etkilenmişti. Onu böyle ön sayfalarda çıkartması hep bundandı. Dikkat ederseniz, Deniz en ufak bir canlıya kıymadı. Kıyamazdı. Yapısını çok iyi biliyorum. Çok insancıldı. Cezaevi, insanları tanımanın en güzel yeridir.

Baykam: Askerlik gibi mi?

Kaya: Hayır, hayır. Askerliğe de benzemez. Çünkü gece gündüz berabersin, adamın ruh halini, karakterini, insanı satıp satmayacağını, dürüstlüğünü tanımanın en iyi yeridir cezaevi. Mesela Cihan Alptekin, dünyanın en temiz, en dürüst insanıydı. Ben şu yaşıma kadar bu kadar

dürüst, nitelikli, ağzından yanlış kelime çıkmayan bir arkadaş görmedim. Bizim eksiklerimiz de vardır. Cezaevinde kaldığımız zaman Che Guevara'nın günlüğünü okurduk. Bir de küçük kitapçıklar vardı. Kurşunla delinmiş kapakları vardı. Onları genellikle yatağa sırtüstü yatıp okurduk. Ki öyle okunmaması lazımdı.

Baykam: Niye?

Kaya: Çünkü bunlar, içinden not alınması gereken kitaplardı. Bilimsel kitapları öyle okuyamasın. O zaman İbrahim Kaypakkaya aynı cezaevindeydi. Bizim Yüksek Öğretmen' deki olay ile ilgili İbrahim de alınmıştı ama aslında olayla ilişkisi yoktu. İbrahim gece gündüz çalışırdı. Aşağı cezaevinin alt kısmı ve yemekhanede devamlı ışıklar yanardı. Ne zaman aşağı insek İbrahim araştırırdı, kitap okurdu, tek tek notlar alırdı. Ama biz sadece öylesine bakardık. İşte bizim dünyaya bakışımız ile İbrahim'in farkı buydu. Cihanlarla Maltepe cezaevindeyken, tünellerin kazılması sırasında, bunları yazılı not olarak konuşuyorduk.

Baykam: Tehlikeli değil miydi?

Kaya: Sonra yırtıp atıyorduk. Yani oturduğumuz yerde "şu kadar kazıldı, şu kadar denedik" Üç dört defa denediğini biliyorduk. Yani o kalıcı yazı değil. Aynı masada oturuyorduk. Konuşarak söylemiyorduk. Acaba dinlerler mi diye kaygılarımız vardı.

Baykam: Üniversitedeyken Ankara'ya geliyordunuz değil mi?

Kaya: Tabii, tabii siyasalda kaldım.

Baykam: Meşhur 201 numaralı odaya girip çıkar mıydınız?

Kaya: Tabii, tabii.

Baykam: Deniz orada saklanırken, nasıldı hayatı?

Kaya: Oraya girip çıkıyorduk. İlk soygunlara kantinleri soyarak başlıyorduk.

Baykam: Kantinleri nasıl soyuyordunuz?

Kaya: Tekerlek halindeki kaşar peynirler en azından beş altı tane üst üste yığılır. Tabii o dönem arkadaşlarımızın çoğu daha çok ekonomik açıdan alt düzeydediler.

Baykam: ODTÜ bir çeşit karargâhınız mıydı?

Kaya: Tabii karargâh şekli demiyeceğim ama ODTÜ'nün özerk bir yapısı vardı. Zaten ondan dolayı 5 Mart'ta onun çatışması oldu. O zaman ben gözaltına alındım.

Baykam: Peki siz, 68 Çekoslovakya işgaline nasıl bakıyordunuz?

Kaya: O konuyu böyle detayına inerek değerlendirdiğimizi

zannetmiyorum. Yani sosyalist bir ülkenin enternasyonal birliğinin, beraberliğinin olması gerekir. Çeşitli ülkelerdeki gerici akımlarla elbetteki mücade edilmesi gerekir. Yani orada Çekoslovakya'da, Macaristan'da daha önceki karşı devrimcilerin ayaklanmasına elbette ki sosyalist hükümetlerin seyirci kalmaması lazım mantığıyla bakılıyordu.

Baykam: Yani siz haklı buluyordunuz?

Kaya: Yani nisbeten. Rusya'ya karşı "Revizyonist" değerlendirmesi ta o dönemlerde başlamıştı. Rusya'ya bir saldırı şeklinde değil de, Rusya'nın politikasına tavır vardı. Ama bu tavır gerek Çekoslovakya gerek Macaristan olaylarında yanlış yaptığı şeklinde değerlendiriliyordu birçok çevrelerce. Bu düşünce farklılıkları sonunda ayrılıklar da oldu. MDD, Dev-Genç kesiminin içerisinde bir anlayışı temsil ediyordu. Zaten PDA ayrılmış TİP'ten, o kesim kopmuştu.

Baykam: Peki Mahir'i nasıl gözlemlediniz? Onun çıkışlarının daha sonra THKP-C örgütlenmesine yönelmesine şaşırdınız mı? Bu aralar THKO'yu kuranlarla THKP-C'yi kuranlar arasında gidip geliyor muydu? Deniz ve Mahir grubunun, THKO ve THKP-C grubunun ne kadar rekabet vardı ne kadar paralellik vardı?

Kaya: Şimdi THKO hareketi 69'un sonundan itibaren yavaş yavaş şekillenmeye başladı. Hatta o zamanlarda bile Deniz'in Taylan'a "Artık bu işi bitirelim. Dağa çıkalım." dediğini biliyorum. Mahir'i tabii başta dediğim gibi ben duygusal yönleriyle değil, tavır ve düşünceleriyle tanıyorum. Zannedersem, 70 Ekim'inde Mahir uzun bir konuşma yapmıştı Dev-Genç kurultayında, Ertuğrul Kürkçü'nün seçildiği kurultayda. Yani Mahir'i bu şekilde iyi tanıdım. İstanbul'daki yansımaları vardır. Ama Mahirlerle ilgili ilk yargımız "pasifistler" şeklinde idi. Mahir'in bir aktif eyleme gireceği hatta İbrahim Kaypakkaya'nın bir eyleme gireceği düşünülmezdi. Yani işte ilk olayı Mahirler yaptığı zaman bunu ona atfetmedi. Halbuki o dönem şöyle bir özellik var. Biz İstanbul kesiminde nereden, nasıl bir eylem olursa, kimlerin hangi grupların yaptığını tahmin ederiz. Hemen hemen çoğu arkadaş bu tahmini yapar. Ama bizim sizin de sorduğunuz gibi devrimci gençlik kesimi içerisinde yansıması, "bunlar eylem yapmaz" şeklindeydi.

Baykam: Peki Mahir bu düşünceleri muhakkak duyuyordu. İstanbul eylemi ve banka soygunları onlardan önce başlayınca herhalde Mahir ve grubu "Yahu bizler hakikaten söylendiği kadar pasifist ve teorisyen kaldık. Artık biz de kolları sıvamaya mecburuz" diye sanki

biraz aceleye gelmiş bir karar mı aldılar?

Kaya: O zaman Mahirlerin şöyle bir örgütlenmesinin olduğu gözüküyordu: Yani asker kesimi içerisinde üst düzeyde değil ama aşağıdan ilişkileri vardı. Orhan Savaşçı ve Mahirler grubu ayrı, Sarplar ayrı olaydır. Deniz Harp Okulu'ndaki arkadaşlar da o dönem bizim üniversitede yaptığımız forumlar gibi Harp Okulu'nda forumlar yapıyorlarmış, ben öyle duydum. Onlar ayrı bir olaydır. Yani Kıvılcımlı ile ilgilidir. Daha çok darbeye yönelikti. CHP'li halk belli kesimlerle, Orhan Kabibay'la sohbet ve diyaloglarının olduğunu biliyorum. Orhan Savaşçı, Mahir'in kayınbiraderiydi ve Cephe'nin yönetimindeydi.

Baykam: Orhan Savaşçılar, onlar da cuntayla ilişkili değil miydi?

Kaya: Onlar ayrıdır. Devrimci hareket ve devrimci anlayışta şöyle bir olay vardır, hiyerarşiye bağlı bir örgütlenmeysen, o darbe, cuntasal bir anlayıştı. Ama sen bir partiysen, kurulan ilişkiler proletaryanın partisi anlayışı olduğuna göre, ama şu kadar etkin, bu kadar etkin, onu tartışmıyoruz, ona yan gözle bakılmazdı.

Baykam: THKP-C'cileri kastediyorsunuz değil mi?

Kaya: THKP-C'ciler ve diğer hareketlerde, asker kesiminin içinden kimler ona bağlıysa onu cuntasal almamak gerekir. Yani Mahirlerin kurduğu bir örgütlenme vardır. O örgütlenmenin asker kesimi Orhan Savaşçı ve diğer alt düzeydeki subaylar, partinin adamlarıdır.

Baykam: Yani partiye bağlı askerlerden bahsediyorsunuz.

Kaya: Tabii yani Mahirlerinki genellikle öyleydi. Çünkü diğer arkadaşlarınki o zaman Atıf Erçıkan, 9 Mart olayı vardır, onlar Genel Kurmay'daki demokrat ilerici denen kesime bağlıdır. Tesadüfe bakın ben de 9 Mart'ta yakalanmıştım ve ağır işkence görmüştüm.

Baykam: Hangi eylemden yakalandınız, bir silahlı eylem miydi?

Kaya: Silahlı eylemin dışında ben, 9-10 tane olaydan aranıyordum. Bir banka soygunu olayıyla ilgili yakalandım.

Baykam: Nasıl oldu o yakalanma?

Kaya: Bebek tarafında 5 Mart günü yakalandım. Yani cuntayla ilgili gözlemlerimi anlatacağım. Ama tabii sonunda kimlerin nasıl toplantıya gittiklerinin bir kısmını arkadaşlardan duyduk bir kısmını da biliyoruz. O zaman ağır işkence görmüşüm. Ondan sonra emniyette banka bağladılar bizi. Birkaç arkadaş idik. Ama zaten bizi bağlamasa-

lar da bir yere gitmek mümkün değil. Çünkü ayağa kalkamıyorduk. Emniyet olduğu gibi boşaltılmıştı. Sadece şişko bir polis vardı. İsmini de bilmiyorum. O bizi sırtına alıyor tuvalete götürüyordu. Hatta bize espri yapıyordu. "Salman bak sen bize kurşun sıkıyorsun biz seni sırtımızda götürüyoruz" diye. Dolayısıyla ben ona mana veremedim tabii. Çünkü ne gazete okuyorsun, ne radyo dinliyorsun. O halimizle de gene bir banka bağlıyorlar. Ne zaman ayağa kalkarsak bizi mahkemeye çıkaracaklar. İşte pazarlık yapıyorlar filan. Aradan birkaç gün geçti. Gelmeye başladılar. Ben tutuklandıktan sonra Paşakapısı Cezaevine, oradan bir müddet sonra da Maltepe Cezaevi'ne gittim. O zaman cezaevi değildi. Askeri bir tek katlı binaydı. İçeri girdim. Subaylar dolu Hem de tutuklanmış denizci subayları. İşte Sarp falan. Basında yoğun bir şekilde işkenceler çıktığı için 9 Mart olayını orada çözdük. Yani dediler ki, 9 Mart'ta şöyle bir darbe oldu. Ondan sonra bu 12 Mart muhtırasına dönüştü. İşte 28. zırhlı tümenden asker yürüyemedi olayı.

Baykam: 9 Mart'ta Muhsin Batur, Faruk Gürel'den son emri beklerken "dursun bakalım hele bir hafta sonu dönsün" deniyor. Sonra hafta sonu döndükten sonra olay ters dönüyor.

Kaya: Tabii. Aynı duyumları ben de almıştım. O ara Atıf Erçıkan'ın vurulması, evine bomba konması olayı yaşandı. 9 Mart'ı engelleme olayının bir parçasıdır. Ruhi'yle Sarp aynı olaydan yargılandılar. Ben Maltepe Cezaevi'ne gittiğim zaman emniyetin neden boşaltıldığını orada anladım.

Baykam: Neden boşaltılmış?

Kaya: O dönem eğer sol cunta gelse belli planlar var. Emniyete veya çeşitli yerlere nasıl girilecek belli.

Baykam: Aynen 27 Mayıs'tan önce olduğu gibi mi?

Kaya: Daha da planlıydı. O zaman devrimci bir hareket beklentisi vardı. İşte o tutuklanan komutanların hakim olduğu bir hareket. E, gelecekler biz emniyette tırnakları sökülmüş koma halindeyiz filan. Onu göze alamıyorlar olduğu gibi boşaltmışlar. Ama diğer kısımları boşaltıp boşaltmadıklarını bilemem. Ama Maltepe Cezaevi'nde dediler ki, işte 9 Mart böyle böyle oldu. "Vay" dedim, "demek boşaltmanın nedeni buymuş."

Baykam: Ordunun olaya karışacağını siz daha önceki duyumlarınızdan bekliyor muydunuz?

Kaya: Elbette ki bekleniyordu. Sol bir darbe bekleniyordu. Şimdi bizim de şu hoşumuza gidiyordu: O zamanki genç kafamızla. Asker

gelecek. Asker-gençlik-devrimci kesimin işbirliğiyle. Doğrudur, yanlıştır onu tartışmıyorum. O günün koşullarında biz askeri jiplerle köylere gideceğiz. Halkı bilinçlendireceğiz, halkı ayaklandıracağız. Ondan sonra daha çabuk halkımız sosyalist iktidara kavuşacak. Bizde öyle bir düşünce vardı. Hatta şöyledir: Biz evlerde kalırdık. Yurtlarda kaldığımız zaman bazen postallarla falan yatardık. Aniden "bu gece hazır olun. Bu gece geliyorlar" şeklinde çok laf dolaşırdı. Yani çeşitli olaylar kafamızda yaratılırdı. Askeri darbe çabuk gelsin isterdik. Ama bu dediklerim 70 yılı daha çok 71'e gelince sosyalist hareketler ayrıldı. O tür anlayışlar, o tür beklentiler küçümsendi.

Baykam: Daha 12 Mart olduğunda bunu hâlâ 9 Mart zannedenler vardı. Hele Demirel hemen istifa edince bundan büyük keyif alan "tam bizim istediğimiz hareket" diyen solcular oldu.

Kaya: Ben 5 Mart'tan 11 Mart'a kadar gözaltındaydım. Sonra da mahkeme beni 11 Mart'la tutukladı. Sorduklarınızın yorumunu yapamam. Çünkü gittiğim cezaevi sivil, genellikle siyasi olmayan insanların bulunduğu bir cezaeviydi. Gerçi yoğun bir ziyaretçi trafiği vardı. Dışarıdan arkadaşlar anlatıyorlardı. Sol meyilli bir darbe olduğunu söyleseler de belli kesim arkadaşlarımızın çeşitli ilişkileri olduğu için bunun bir sol darbe olmadığını anlıyorduk. Zaten bir müddet sonra diyelim Deniz Kuvvetleri, Deniz Harp Okulu'ndaki arkadaşların tutuklanmaları başladı.

Baykam: Çeşitli generallerin emekliye ayrılması da yaşandı.

Kaya: Tabii askerler daha iyi biliyorlardı kimin hangi tarafta olduğunu. Ama sen şunu demek istiyorsun; destek demeçleri başlamıştı çeşitli anlayışlarda "tam beklediğimiz oldu" filan gibi.

Baykam: Dev-Genç bunu diyordu, öğretmenler sendikası bunu diyordu. 12 Mart günü Dev-Genç ve birçok sendika falan bu olayı onayladıklarını söyleyen bir bildiriye toplu imza attılar. Birkaç gün sonra gerçeğin farkına vardılar.

Kaya: Yani işte o zaman benim dediğime geliyor. Yani cuntayla direkt ilişkisi olan kesim olayı biliyordur. Sol asker içerisindeki sol cuntayla, cuntanın sivil kesimden olan olayı biliyordur. Bunlar aniden tavır aldılar.

Baykam: Mesela Doğan Avcıoğlu grubu biliyordu.

Kaya: Doğan Abi'yle epey kaldık Davutpaşa Cezaevi'nde. O zamanda bizim bildiğimiz kadarıyla sol cuntanın başbakanı Doğan Avcıoğlu olacak deniliyordu. E, olmayınca adam şimdi bilmez mi

kimin geldiğini, kimin gelmediğini?

Baykam: Gençlik bakanı da Deniz Gezmiş olacakmış.

Kaya: Yani dedikodular böyleydi. Hapiste fiili işkence pek fazla olmaz. Nasıl olur? Gözaltı döneminde olur. Emniyette işkence olur. Ama 12 Eylül öyle değildi tabii. Toplumu bir bütün olarak ele alıp değerlendirdiğimizde, bizi askeri cezaevi araçlarına bindirdiği zaman gözleri yaşaran subaylar biliyorum. Hairladığım bir binbaşı vardı ya da bizim Davutpaşa'da cezaevi müdürü konumunda olan zannedersem yüzbaşı arkadaşın ben bağlanıp, dışarı çıkartılıp içeri girdikçe çok üzüldüğünü biliyorum. Ve hatta kaçış olayı da bir yerde iyi oldu. Maltepe'de kaldığımız zaman hemen hemen tünelin büyük bir kesimi bitmişti. Kapıdan kafayı uzatırdı nöbetçi subay arkadaşlar "Tamam mısınız? Tamam binbaşım, tamam yüzbaşım" derdik. En yaşlı arkadaş da koğuş temsilcisi yapılmıştı. Ondan sonra çeker giderlerdi. Yani, içeri girme bağırma veya ne bileyim 12 Eylül döneminde olduğu gibi; insanları çırılçıplak soyup, ağır işkenceler yapmak, cezaevlerinde koğuşlara askerlerin girme olayı filan olmadı 12 Mart dönemlerinde. Süreç içerisinde tabii şiddetlendi olay. Benim anlattığım olay ilk başlardaydı. Ondan sonra bizi Harbiye hücrelerine götürdüler. Harbiye hücrelerinde kaldık falan bir süre. Onlar ayrı olaylar. Emniyette bana elektrik verildi, tırnak sökülme olayları oldu. Tabii onlar hükümet raporuyla sabitti. Benim ayaklarımdan falakadan bir çarık çıkacak kadar deriyi makasla kestiler. İki buçuk ay rapor verildi. Ondan sonra yani mahkemeye götürülmek için ayağa kalkma pazarlığı yaptılar. Paşakapı Cezaevi Siirt Cezaevi'dir. Baskı falan görmedik. Daha önce de cezaevi tecrübem olduğu için o sivil insanlarla daha sıcak ilişkilerimiz vardı. Çünkü devrimcilere karşı saygılıydılar. Sağmalcılar'da da öyleydi. Denizlerle kaldığımız dönemlerde sivillerin hele öyle cinayetle filan gelmiş insanların, sol devrimcilere karşı sonsuz saygısı vardı. Ki biz de onlara karşı kırıcı, üzücü bir davranışa girmezdik. Hatta her akşam oturur sivil arkadaşlara karşı yanlış yaptık mı, yapmadık mı tartışmasını yapardık. Dolayısıyla onlar da bize saygılıydılar. Daha sonra zaten Maltepe'ye gittim. Maltepe'de de tutuklu arkadaşlar Deniz Kuvvetleri kökenli arkadaşlardı. Ondan sonra yavaş yavaş İlhan Selçuk geldi.. İşte Aydın Engin, Cumhuriyetteki ve diğer davalardaki arkadaşlar geldiler.

Baykam: Şimdi o günlerde hapse girmeden, o eylemlere girmeden önce yaşam tarzınız nasıldı? Sosyal hayatınız nasıldı? Para payla-

şılır mıydı? Köylü kentli ilişkisi nasıldı?

Kaya: Başta belirttiğim gibi biz daha çok köy kültürlü insanlarız. Geldiğimiz okul da hep köy kökenli arkadaşların yani Yüksek Öğretmen Okulu'nda seçilen arkadaşların geldiği okuldu. Şu an da mesela çok rahat olmama rağmen deyiş dinlerim. Artık bazen kendi kendime sorarım neden bu kadar deyiş dinlerim diye, yoksa bir takım kırıntılar mı vardı. Ama gene de dinlerdik. O zamanlar tabii arkadaşlar arasında dayanışmamız, dostluğumuz son derece ileriydi. O dönem ölen arkadaşların çoğu birbiri için ölmüşlerdir. Yani duygusal olarak birbirlerine son derece bağlı ilişkiler vardı. 68 gençliğinin bana göre en güzel yanı buydu. Mesela Kızıldere Olayı Mahir'in de, Cihan'ın da sonradan hata olarak görecekleri olaydır. Çünkü bunların ikisi de nitelikli arkadaşlar. Olayları öyle dar değerlendirmezler. Deniz'i idamdan kurtarma olayı, bizim duygusal yanımızdı. Maltepe kaçışından önce, hatırladım, biz tünelin kazıldığını biliyoruz. Cihan'la volta atıyoruz. Kolkola giriyoruz. Biz Alemdağ'dayız o zaman kaçacağız ama bizim kaçmamız çok kolaydı. O zaman duvarlar bir iki tuğla. Fakat biz kaçarsak, kazılan topraklar hep içeride, ranzaların altında. İçeri bir girseler görürler. Cihan'ın kafasında hep kaçış var çünkü. Deniz'le duygusal, samimi arkadaşlığı önemli. Kafamızda ondan sonra nasıl bir yer basılır, nasıl bir elçilik, nasıl bir kokteyl basılır da arkadaşlar kurtarılır düşüncesi var. Arkadaşlar Maltepe'den çıkınca, canlarını kurtarmaya bakmadılar. Kızıldere Olayı olduğunu da biz akşam radyodan duyduk. "Ha ha ha" diye güldük. "Demek ya, olur mu böyle, kim yer bunu mümkün müdür?" İkinci gün, resimlerini gazetelerde görünce şok olduk. Önceleri böyle bir olay uyduruldu diyorduk. Yani orada şunu anlatmaya çalışıyorum: Arkadaşların birbirlerine korkunç duygusal bağları vardı. Ben Cihan'ı, Ömer Ayna'yı çok yakinen tanıyorum. Ne olursa olsun bir elçilik, bir kokteyl bassalardı arkadaşları kurtarırlardı.

***Baykam:** Peki siz Bebek'te o silahlı soyguna giriştiğinizde hedefler neydi?*

Kaya: Olay olduğu zaman ben aranıyordum ve takip ediliyordum. Edirnekapı Polis Yurdu'nun kurşunlanması ve yedi sekiz olayla ilgili aranıyordum. Hatta "görüldüğü yerde vurulacak" diye emir vardı. Çünkü o zaman bazı kesimlerden bilgi geldi. Bunlardan bir tanesi Bozkurt Nuhoğlu, ki o zaman TMGF başkanıydı. "Kesin seni vuracaklar." dedi. Biz de, "bizi vuracaklar, hiç olmazsa üzerimiz temiz olsun ki vurulduğumuz zaman başkaları bize gülmesinler" diye espri

yapıyoruz arkadaşlarla. 4 Mart'ta Taşkışla'ya geldik. Olayı da anlatayım; o dönemin konumu ile şimdinin konumunu karşılaştırma bakımından. Polis benim Maçka'da olduğumu biliyor. Birden o Hilton Oteli'nin o alt kısmındaki cadde, karşı taraf aşağıdaki İnönü Stadyumu'nun orası yani okul, sayısını tahmin edemeyeceğiniz kadar polis veya siville dolu. Daha banka soygunları falan olmamış, aranıyorum. O arada ben arkadaşlara ısrar ettim, "siz gidin, beni bırakın gece gelirlerse, -üzerimizde güzel bir 14'lük vardı- çatışırız, ya beni öldürürler, işte şu olur" falan bırakmadılar, bu mümkün değildi. Ben onları ikna edemedim orada 10-12 arkadaşım vardı. Çoğu öldü. Bizim Yüksek Öğretmen'den arkadaşlar vardı. Sanırım Nahit Töre vardı. Gökalp Eren vardı. Ama herhalde inmedi bizimle. İsmail Öztaş vardı. Ondan sonra İzmir'de öldürüldü. Bir şu an İşçi Partisi'nin İstanbul il başkanı Turan Özlü vardı. Onur duyulacak bir şey. Biz de geçmişimizle övünürüz. Çünkü o geçmişteki mücadelede arkadaşlarının çoğunun ben yapılarını biliyorum. Halkımızın onurlu bir halk olmasını istiyorduk.

Baykam: *Yaşamınızı seve seve vermeye hazırdınız muhakkak.*

Kaya: Halkımızın uğruna kendi canımızı feda etme olayıdır. Çoğu zaten öldü, bir kısmı da tesadüfen ölmedi. Bizlerin yaşaması tesadüf. Misal, şu an anlatacağım olay şimdi olsa yüz sefer öldürürler. Maçka'dan aşağı, o stadyumun karşısındaki yeşil dereden iniyoruz, 12 arkadaşız, hepimiz elinde silah vardı. İndik, karşıya geçtik. Taşkışla'ya girdik. Ama bunların hepsini halkın mutluluğu için yaptığımız konusunda hiçbir tereddüt yok. Çatışma bekliyorduk. Olmadı. Silahlar elimizde açık açık görülüyor. Ondan sonra Maçka'ya geçtik. Zaten üniversiteye girdikten sonra nefes aldık.

Baykam: *Sarıldınız mı orada?*

Kaya: Tıklım tıklım. Hilton'un aşağısı ve her tarafta sivil kaynıyor ayrı konu. Bizim gördüğümüz kadarıyla otobüs, otobüs sayısı kadar toplum polisi geldi. Orada Taşkışla'da hafif bir kıyafet değişikliği yaptık. Orada bulunan devrimci kız arkadaşlardan bir tanesi koluma girdi. Biz kendimize çift süsü vererek, arka kısıma geçtik, çektik gittik. Ondan bir iki gün sonra yakalandım.

Baykam: *Yakalanmanız nasıl oldu?*

Kaya: Arkadaşlardan gelip gidenler vardı. Çeşitli kişiler gelip gidiyordu. Ben orada Maçka'da giderken mesela yüz kişinin yanındayız. Bunlar hep bildiğimiz arkadaşlarımız, koluma kimin girdiği belli.

Ve dolayısıyla mesela diyelim ki, bizi falan arkadaş arıyordu. O arkadaşımızla buluşmanın makbul olmadığı düşüncesi vardı. Yani diyelim ki, 20-30 arkadaşla ikinci gün falan irtibatınız varsa işte onlar içerisinde bir kişinin ihbarı olabilir.

Baykam: "İhbar vardı" diyorsunuz...

Kaya: Tabii biraz da tahmin ediyoruz. Ondan sonra Bebek'te yakalandım.

Baykam: Bebek'te evde mi yakalandınız?

Kaya: Evet.

Baykam: İhbarı kimin yaptığı hakkında tahmininiz var mı?

Kaya: Tahminimiz var tabii. Onu kesin ispatlayamadık. Çünkü kaybettik de. Yani şu an Türkiye'nin neresinde olduğunu da pek bilmediğimiz bir iki kişiden şüphemiz vardı.

Baykam: Hiç silah kullandınız mı?

Kaya: Silahı yoksa, niye taşıyayım ki? Yani kullandım, ben çok kullandım silahı ama...

Baykam: Vuruşarak çekilme mi oluyor?

Kaya: Elbette. Misal verelim. Geçen günkü üniversitenin İstanbul Merkez Binasındaki olaylı sütünları gördüğüm zaman net tarihini hatırlamıyorum ama 70'in Nisan'ı olabilir. Orada polisle silahlı çatışma oldu. Hatta o sütünların bir tanesine bir kurşun tam göbek hizasına saplandı. Şimdi o sütunları görünce hatırladım. Çünkü o gelip göbeğime saplansaydı. Ya yaralardı ya yok ederdi falan. Güle güle nostalji yaşadım.

Baykam: Hâlâ duruyor mu kurşun izleri?

Kaya: Bilmem. Ama o sütunları çok iyi biliyorum. Hukuk Fakültesi'nin bulunduğu merkez binanın o sütünlarında bir saate yakın silahlı çatışma oldu. Biz de kurşun sıkıyoruz. Polis de sonunda kovalandı. Biz kazanmıştık. Tabii insan karşısında şiddet varsa, şiddete karşı zor kullanırsın. Yani diyelim adam geldi seni yok edecek ondan sonra gecenin karanlığında elbette ki sen de silah kullanırsın ama en güzel sistemin adı demokrasidir. Çünkü herkesin kendini özgürce ifade ettiği bir sistemdir.

Baykam: Peki o dönem silaha başvurmadan aşılabilir miydi? Hangi tartışmalarda öğrenciler yargı hataları yaptı? Yoksa Türkiye bu süreçten geçmeye mecbur muydu? Deniz'in dediği gibi arkada bir deneyim mi bırakmak lazımdı? Ve siz o günlerden sağ salim çıkmış bir arkadaş olarak bugünkü gençliğin bundan bir ders alıp, bu idealizmi

artık demokrasi hedefine yöneltmesi gerektiğine de inanıyor musunuz?

Kaya: O dönemi yaşamaya mecburduk. Hedefimiz neydi? Devrimci halkımızın sosyalist bir iktidara kavuşması. Ha, sosyalizm dünyanın en güzel sistemidir. Ama o sosyalizme giderken de şiddete dayalı, zora dayalı gidildiği zaman çok yanlışlar yapıldığını biliyoruz. Ama halkın özümseyerek sosyalist iktidara, sosyalist topluma yönelmesinin doğru olacağını, şiddetle olmaması gerektiğini düşünüyorum. Samimi olarak. Çünkü bir yere vardırmıyor. Ama öyle olaylar oluyor ki, görüyoruz. Üniversitedeki gençlere saldırılıp, yerlerde sürükleme olayları genç insanları bu olaylara kışkırtıyor. Biz de o dönem, dünyadaki çeşitli yansımalardan dolayı, iktidara böyle geleceğimiz düşüncesiyle yürüdüğümüz inancındayız. Onurlu bir sosyalist sistemi böyle kurtaracağız ve halkımızın onurlu yaşaması böyle gerçekleşecek diye hareket ettik. Ama şimdi mesela, daha çok zorlanıyoruz. Çok örnekler yaşadığımız için ben özgür halkın özümlemiş demokratik iradesiyle çözümün kabul olacağını gerçek çözümün öyle olacağına inanıyorum. Ama bu kurbanlık koyun gibi boynumu belli kesimlere uzatma falan değildir.

Baykam: Yani sizin tercihiniz her şeyin demokrasi içinde halledilmesi ama tersi mecbur edilmezse.

Kaya: Ama bu yürekli, korkak olmayan gerektiği zaman da şiddete karşı duran onurlu bir anlayıştır.

Baykam: Gerektiğinde savaşmayı göze alan...

Kaya: Göze alan bir bilincin, bir örgütlenmenin, sağlıklı bir toplum yaratacağını görüyoruz. İşte şeriatçı ve faşist akımları görüyoruz. Yarın öbür gün şeriatçı ve faşist akımlar üzerimize yine gelebilir. Onların seni yok etmemesi için şiddetle mücadele edeceksin. Bu kaçınılmaz.

Baykam: 21-22 yaşlarında ölümle bu kadar burun buruna olmak sizin geri kalan yaşamınızı nasıl etkiledi? Bunları düşündüğünüz oluyor mu? Geçmişte ölmüş yakın arkadaşlarınız var. İşte onlar ölmüş, siz tesadüfen yaşamışsınız...

Kaya: Tabii, şans. Duygusal yanlarımız ağır basar. Mesela 70'den 71'e girerken yakın bir arkadaşımız Hüseyin Aslantaş faşistlerce öldürülmüştü. Cerrahpaşa'ya kaldırılmıştı. Cerrahpaşa'da doktor geldi, "öldü" dedi. Morga indirecekler. Hemen işgal ettik. Kaptık. Pencereden cenazeyi indirdik. Bir battaniyeye sardık. Aldık. O günün gazetelerini açarsanız bulursunuz. Cerrahpaşa'dan aldık, Fındıklı'da bir

eve götürdük. Balıkesir yurdunda arandığımı bildiği için, Hüseyin nöbet tutmuştu. Sonunda halıya sardık, daha sonra evlendiğim eşimin tuttuğu bir eve getirdik. Tabii Dev-Genç bölge yürütmeyi getirdik. Orada arkadaşın sarılı. Dün başında duran arkadaşın. Battaniyenin, halının içerisinde, ev taşıma süsü vererek onu çıkarttık. Bunlar elbette ki doğal olarak seni belli olaylara gözü kapalı gönderiyor. Yani yanında ölen o arkadaşları yakından tanıyoruz. İbrahim Öztaş'ı yakından tanıyoruz. Ondan sonra Deniz'i yakinen tanıyoruz. Mahir'in özünü yakinen takip etmişiz. Hepsinin çeşitli genç insanlara bir etkisi olmuştur. Yani olaylara girişlerinde bir kamçılama olmuştur. Her devrimci insanın, insanları seven yanı ağır basar. Ama bende bir felsefe vardır. Her zaman yaşadığımı yeterli kabul ederim. Sevdiğim bir yanımdır.

Baykam: Yani "keşke şöyle olsaydı" demezsiniz.

Kaya: Her zaman yaşadım onu. Onun için bazen ya herru ye merru diye bizde bir olay vardır. Şu anda da düşüncem öyledir. Her zaman yaşadığım yeterli kalıyor.

Baykam: Peki aradan bu kadar yıl geçti. Şu an legal olarak siyaset yapıyor olmanızı nasıl değerlendiriyorsunuz? Mesela 1971'de birisi dese ki ileride siz Türkiye'de özgürce siyaset yapacaksınız inanmazdınız.

Kaya: Şimdi o dönemde siyasi arayışlar içerisinde mesela İbrahim Kaypakkaya en yakın arkadaşlarına, "Salman abi öyle diyorsa tamamdır" şeklinde konuşurdu. Ben olaylara cephesel anlayışla bakardım. Yani dar bakmam. Şu an da CHP içerisinde ben bir sefer TİP'e oy verdim. Cezaevinde de CHP'ye oy verdim. Cephesel düşünürüm. Bu aralar partimizin de içinde demokrasinin sınırında olan insanlarla olsun, en solda, en devrimci arkadaşlarla olsun birlik ararım. Ben o zaman da gençlik hakeretine öyle bakardım. Onun için öyle fraksiyon kavgalarında hiç bulunmazdım. O cephesel anlayışla Türkiye'de, şimdi de istiyorum ki, tüm sol partilerin faşizme ve şeriata karşı cephesel mücadele içerisinde olsunlar ve o mücadeleyi yaparken de birbirini küçümsemesinler. Onun nefesi oraya kadar yetiyor, benim nefesim buraya kadar yetiyor anlayışına inanarak meseleye bakmanın doğru olduğuna inanıyorum. O zaman da çizgiler arasında öyle bakardım.

Baykam: 30 yılı sonra geriye baktığınızda o günleri bir bulut gibi hatırladığınızda aklınıza hangi nefes, hangi görüntü geliyor? "Keşke bu arkadaşlar ölmeseydi" diye büyük bir hayıflanma geliyor

mı?

Kaya: O zamanlarda olanların gençliğin kendi kurduğu örgüt mücadelesi olmadığı inancındayım. Örgütlü bir mücadele geleneğine sahip oturmuş sosyalist, komünist bir parti olsaydı, o partiye bağlı gençlik zaiyatı bu kadar olmazdı. Şimdi de Mahir, Deniz, İbrahim Kaypakkaya yaşıyor olsun isterdim. İbrahim çok zeki, süper bir insandı. Eşimle aynı sınıftaydı. Bir Mahir, çok yetenekli, teorisyen bir arkadaştı.. Bunlar şimdi 20-22 yaşındaki hataları yapmayacaklardı. Ve herbirinin bir ışık olacağı inancını taşıyorum. Yani şimdi Deniz, İbrahim olsa, bilhassa İbrahim, aynı paralelde düşüneceğimizi, yani Türkiye halklarının, Türkiye devrimci mücadelesinin geniş kitlesel bir mücadeleye daha kolay girebileceğine inanıyorum. Deniz daha çok militan özelliği olan bir arkadaştı. Mahir'in de öyle düşüneceğini söylüyorum. Onu yakından bilmediğim için. Onların Türkiye için, halkımız için büyük bir kayıp olduğunu düşünüyorum. Onurla mücadele ettiler. Biz de o onurla mücadelenin içinde yer alıp devam ettik.

***Baykam:** Peki onlar böyle olurdu diyorsunuz. Öte yandan o günlerden yaşayan başka sosyalist, devrimci arkadaşlar bambaşka bir çizgiye oturdular. Mesela Cengiz Çandar, Çetin Altan. Onları nasıl değerlendiriyorsunuz?*

Kaya: Çetin Altan daha çok anfilerde değil de, panellerde ve Akşam gazetesindeki köşesinde etkindi. Hatta sağcılar slogan atarken, "Çetin Altan'ın piçleri" diye bağırırlardı. O teorik öncüydü. Ama diğerleri öyle değillerdi. Yani Cengiz'in olaylar içerisindeki etkisi sınırlıdır. Yani 68'de 18-20-25 yaşında olmak yetmez. 68 olaylarının içerisinde fiilen olup, amacı, düşüncesi Türkiye halkının daha onurlu, daha çağdaş bir düzeye gelip, ezilmeden, sömürülmeden, emperyalizme karşı müdadele etmesi olan gerçek 68'liler var. 6. Filo'yu gözünüzün önüne getirdiğiniz zaman o Dolmabahçe sırtlarında, o çimenlerin, taşların üzerinde yattık o heyecanla, yani halkımızı mutlu etmek için. Ha bir de o dönem 22 yaşındaymış ama bir bok yememiş bazıları var!

***Baykam:** Saklanma dönemlerinde, günlerinde sizin veya başka arkadaşlarınızla ilgili yaşanmış ilginç hikâyeler, kimseye söylemediğiniz sırlar var mı?*

Kaya: Sır kalmadı zaten. Yani şimdi konuştuğum bazı arkadaşlar, bir iki tanesi var ta Akdağlara, Toroslara kadar çıkmıştık falan, sonra Dev-Genç davasında yargılanırken baktık ki, Toroslardaki yemek yememizden gece yürüyüşlerine kadar hepsi dava dosyasının

içinde var.

Baykam: İspiyonlayanların kim olduğunu çözebildiniz mi?

Kaya: Elbet şu anda çözdük.

Baykam: Kimlerdi?

Kaya: Hiç gerek yok.

Baykam: O bahsettiğiniz Toroslarda hayat nasıldı? Köylülerle ilişki nasıldı?

Kaya: Bizde öyle amir filan yok. Sağ basın "bunlar kullanıldı" diye bir şeyler yazdı. Hayır, kimse bizi kullanmadı. Öyle bir şeyi kabul etmemiz mümkün değil. Söylenen veya yapmamız gereken şeyleri arkadaşlarımız arasında tartışır, yapılması gerekirse yapardık. Yani özü şudur; Geçmişi irdelemenizin amacı şudur; bazıları belki hepsine çizgi çizer nedamet duyar. Ben o açıdan kesinlikle bakmıyorum şimdi o zamana dönsem, aynı olayların içerisinde daha şiddetli bile olabilirim, o yaşadığım olay da, yeni gençliğin daha dikkatli olması lâzım. Çünkü 1 Mayıs'ta benim yaşadığım olay öyle bir şeydi.

Baykam: Ankara'da o polisin size siz SHP milletvekili iken saldırmasını kastediyorsunuz.

Kaya: Tabii, tabii saldırı olayında da onu görüyoruz. Diyelim bir yeri taşlıyorsak, bakardık bizimle taş atan adamlar, yapışmış bizi yakalamaya çalışıyor. Yani o provokasyonlara gençliğin dikkat etmesi lazım. Bir de tabii attıkları tüm adımların halkımıza ne getirip ne götürdüğünü hesaplamaları gerekiyor. Bunun az hesaplandığı inancındayım ben.

Baykam: Sizce bugünkü gençlik 70'li yılların gençliğinden yeterli derecede ders aldı mı?

Kaya: Hayır, almadı. Bak ben o milletvekili döneminde de cezaevleriyle yoğun şekilde ilgilendim. Mesela bu son ölen arkadaşlarımızın girişimi çok abartılı. Açlık grevi girişimi. Sanki ilk sefer oluyormuş anlayışı verildi. Kaldı ki ben Yozgat'ta birinde 40 küsuruncu gündü, üç sefer açlık grevine müsteşarı da, cezaevi müdürünü de götürerek engel oldum. Buca Cezaevi'nde, Sağmalcılar Cezaevi'nde iki sefer grevleri CHP veya SHP adına engelledik. Orada da söylerdim gençlere "yahu tamam yaptığınız her eylem için şunu düşünmeniz lazım: Bu eylem halkıma ne getiriyor? Bunun hesabını yapmak zorundasınız." Bu hesabın az yapıldığı inancındayım. Yani meseleyi öyle irdelemeleri, öyle bakmaları gerekir. Şu anki sol gençlik hareketinin en büyük açığı bu.

Baykam: Mesela o zaman sola daha marjinal bakan, yalnız ajitasyon yaparak bir yere varacağını düşünen insanların yanlış yaptığını düşünüyorsunuz.

Kaya: Yani olayları birer fraksiyonun hanesine yazmak halkın mücadelesini baltalar.

Baykam: Cephesel mücadele lazım diyorsunuz...

Kaya: Cephesel mücadele. O eksiktir diyorum. Yani onu tamamlamadan, o mücadelenin o yanlarını yeteri kadar donatmadan başarılı olunması işi marjinalleştirir. O cephenin yeteri kadar kurulmadığı ve kurulmadan da başarıya gidilmeyeceği inancındayım. Yani bir defa o cephe kurulmadan kesinlikle başarıya gidilemez ve bir yarış da olmaması gerekir. "Benim halkıma şu devrimci mücadele şunu getirecek" mantığıyla bakmak lazım. Daha Türkiye'de bunun aşıldığı inancında değilim.

Baykam: 30 yıl sonra Sağmancılar'da falan koğuşlara denetmen olarak giriyor olabilmeniz, her şeye rağmen Türkiye'de bir demokrasimsi bir şeylerin geliştiğini gösteriyor mu?

Kaya: Hayır, geçmişin demokrasi mücadelesi daha geniştir. Bunun daha iyi olmasının nedeni de; olaylara cephesel bakılıyordu. Marjinalleşmemişti. Geçmişin demokrasi mücadelesi cepheseldir. Başarı da ordadır. Ölümler, mitingler... En az 50 bin kişinin katıldığı uçsuz bucaksız bir kitle. Beyazıt'tan Sirkeci'ye uzanan bir yürek olmuş kitleselleşme bugün var mı? Yok.

Baykam: Oysa o dönem tutuklanmış silahlı eyleme adı karışmış ve o hapishanelerde yatmış bir gencin 30 yıl sonra dokunulmazlığı olan bir milletvekili olarak bu hapishaneye girebilmesinin bir güzelliği de var. Türkiye'de demokraside her şeyi halletmiş olmaktan çok uzağız ama küçük bazı şeyler başarılmış.

Kaya: Tabii 1991'deki girdiğim bölgenin devrimci özü, devrimci potansiyelinden dolayı girdim.

Baykam: Sizin SHP döneminde dövülmüş olmanız, polis tarafından saldırıya uğramanızın parti tarafından yeterince takip edilip bir yaptırım konusu yapılmaması sizi çok üzdü mü? Ben çok üzülmüştüm.

Kaya: Türkiye'de böyle cephesel mücadeleye inanan bir anlayışım vardır. Parti olarak sıkıntımız da şudur; tabanın özüyle, yapısıyla partiye yansımamasının sonucudur. Yönetenlerle ortak yönünün çok az olması sahip çıkmamasının nedeni haline geliyor. Benim evime minibüslerle, otobüslerle insanlar akın akın geliyordu, artık evde ayak-

ta bile duracak yer kalmıyordu. Tabanın özü, istemi budur. Şimdi Türkiye'deki sol hareketlerde yani şu göbekli statükocu takımla, tabanda ayağında naylon terlikle gezen halk arasında çok ortak yön olduğu inancında değilim. Başarısızlık ve büyümemenin nedeni budur. Partide bir ekip kendisini iktidarda görmek istiyor. O zaman zaten tabanın özünü de taşımıyor. Yani o zamanki Sayın Genel Başkan Murat Bey falan, diğer etrafındakiler. Bu benim cephenin içindedir. Ama onların öncü olmaması lazım. Yani öncü o demokrasi kesiminin sınırında ve sağında olanlar olamaz. Daha solda, halkın mücadelesini kendi mücadelesi olarak gören insanlar olması lazım. Bugün Türkiye'deki sosyal demokrasinin sancısı da ondan kaynaklanıyor. Yani bugün o tabanla o yansıma arasında hiçbir bağ yoktur.

Ruhi Koç

Baykam: *1968 öğrenci olayları sırasında siz üniversitede öğrenciydiniz. O dönemdeki konumunuzu açıklar mısınız?*

Koç: 1948 Yozgat doğumluyum. Liseyi Ankara Atatürk Lisesi'nde okudum. O dönemde ailem DP çizgisindeydi. Lise döneminde politikayla ilgileniyordum. 63'te, Kıbrıs mitinglerine falan katılıyorduk. 27 Mayıs'tan yeni çıkılmış, özgürlük var, yeni kitaplar çevriliyor. 1965 yılında liseyi bitirdiğimde bir yıl inşaatta çalıştım... O dönemde TİP revaçta olduğu için aile çizgisinin dışına çıkarak solcu oldum. İnşaatta çalışmamın çok etkisi oldu bunda. 66 yılında üniversiteye girdiğimin ikinci ayında, AÜ Tıp Fakültesi'nde "FKF"yi kurduk.

Tıbbiye'de ilk şubesini açan benim... Ankara'da o sırada Siyasal'da, Hukuk'ta şubeleri vardı. Sosyalist grup olarak ilk Hukuk Fakültesi'nde seçimlere girmiş, 180 oy falan almıştık. Sosyal demokratlarla çekişmiştik. 67'de, Doğu Perinçek'le FKF yönetimine geldik. Ben merkez yürütme üyesiydim, Perinçek genel başkan. İlk yöneticiliğim öyle... Aynı zamanda TİP üyesiydik. Yaşımız 18 falan... Gençlik hareketleri içinde ilk tanışmamız işte o şekilde oldu.

Baykam: İnşaatta çalıştığınız dönem ne kadar sürdü?

Koç: 10 ay sürdü. Müteahhitin yanında çalışıyordum. Lise mezunuyum o dönemde... Şimdiki gibi okumuş enflasyonu yok. Bir denetleyici gibiydim inşaatta. Müteaahhit de babacan bir adam. "Bütün müteahhitler böyle olsa Türkiye kurtulur" diye düşünüyorum. Bir gün bir işçi düştü, ayağını kırdı. Müteaahhit çok babacan adam ya, ben bekliyorum ki, işçiyi alacak, hastaneye götürecek. Baktım adamın işine son verdi! İşçilerle toplandık. O sıralar, sağcı mı olayım, solcu mu olayım, kararsızım. Çok iyi hatırlıyorum, bir işçi, "Abi bu işin sonu ne olacak?" dedi. "Bu işin sonu kızıl bir ihtilaldir", diye bir yanıt verdim. İşte orada solcu oldum diyebilirim.

Baykam: O işçilerle beraber yemek yiyordunuz, sohbet ediyordunuz, onların dertlerini paylaşıyordunuz.

Koç: Ben ayrı bir evde kalıyordum ama onların barakalarında da gider yatardım... 27 Mayıs gençliğinin verdiği, "memleket meselelerini biz çözeceğiz" güveni, inancı vardı.

Baykam: Biz iktidarlardan daha önemliyiz hissi...

Koç: Tabii. Uzun yıllar gençlik dernekleri yöneticiliği yaptım. Polisten, 71'e kadar bir iki kez dayak yedim. Yönetici olduğumuz için çekinirlerdi. 27 Mayıs'ın verdiği bir güven tabii. Poliste onun korkusu vardı, bizde ise güveni... Ankara'da ilk dayağı çöpçülerin grevinde yedim... Bizim macera öyle başladı. Aslında ben macera olarak görmüyorum. Yanlışlarımı gördüm, ancak, yaptıklarımdan hiçbir zaman pişmanlık duymadım. Doğu'yla FKF'nin yönetiminde olduğumuz dönem kısa sürdü. TİP'le aramızda çatışma vardı. Biz de TİP üyesiydik ama onların çizgisinde değildik. Onlar bizi devirdiler.

Baykam: Kimler?

Koç: TİP'liler... Altı ay sonra da biz onları devirdik. Yusuf Küpeli (şimdi İsveç'te) genel başkan oldu, ben genel sekreter oldum. 69'da Atila Sarp genel başkan oldu. O dönemde FKF'nin adını değiştirdik. Dev-Genç yaptık. Bir dönem Dev-Genç genel sekreterliğini de

yaptım. Bizim kuşakta, gençlik hareketi içinde, en uzun yöneticilik yapan benim. FKF 65 yılında kuruldu. Ben kuruluş döneminde yoktum.

Baykam: 65 miydi?

Koç: Herhalde. Kurucularından biri de Nail Gürman'dı. Sonra ayrıldı. FKF, üç ya da dört yıl sürdü sanıyorum. Hüseyin Ergün, bir dönem genel başkanlığını yaptı.

Baykam: Dev-Genç'in isim dönüşümü Kadir Kaplan'ın bir konuşmasından esinlenerek oluşmuş diye bir röportaj okudum.

Koç: O yanlış. Kadir Kaplan'la aranızda bir soğukluk vardı. O asker kökenli. Biz daha soldayız, kendimize Marksist diyoruz. Kadir Kaplan orta solda bile değildi. Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu adını biz koyduk. Peki, Dev-Genç rumuzu nereden geldi? Turhan Selçuk'un bir karikatürü vardı, belki oradan esinlenmiş olabiliriz. Kaplan'la ilgisi yok.

Baykam: Sizi etkileyen kitaplar hangileriydi?

Koç: Çok ayrıntılı hatırlamıyorum ama o dönemde, sol kitaplar daha basılmamıştı. Örneğin lisedeyken Türk Ocağı' na gidip, Necip Fazıl Kısakürek'i dinlediğimi hatırlıyorum.

Baykam: Yani oralardan geldiniz?

Koç: Tabii oralardan geldik. Çünkü ailemiz sağ görüşlü... Sonra, ailemiz bize bakarak sola yöneldi.

Baykam: Nasıl devam etti? O dönemdeki Amerika'nın içinde bile Amerikan emperyalizmine karşı oluşan başkaldırı, Güney Amerika'da Che Guevara'nın Türkiye'ye uzanan rüzgârı... Bütün bunlar üniversite gençliğinin siyasi oluşumlarını ne ölçüde etkiliyordu?

Koç: Bizim çıkışımız ayrı bir olay. Guevara'nın ölümü 67'nin sonunda falandı... Biz o zamana kadar yola çıkmıştık.

Baykam: 65 yılında ortanın solu CHP'nin söylemiydi. Neden CHP sizin kuşağın gençlerine sahip çıkamadı, etkili olamadı, diyaloğa giremedi? Karşılıklı birbirinizi kontrol edemediniz, uzlaşamadınız?

Koç: Bizim CHP'yle hiç ilişkimiz olmadı. Bizi en çok etkileyen Çetin Altan'dı. Bizim çıkışımız sosyalist kökenliydi. CHP'yle ilgili bir şey anlatayım: 18 Aralık'ta Akın Özdemir'in ölüm yıldönümü vardı. Oraya katıldım. Bir panel oldu. Oturumu yöneten Aziz diye bir profesör var, Akın'ın da arkadaşı. Bunlar CHP kökenliler. Biz o zaman "NATO'ya hayır" diye bir kampanya yürüteceğiz. Bunlar katılıp katılmamakta tereddütlüler. Gidip İnönü'yle konuşuyorlar. İnönü, Ecevit'i

çağırıyor.

Baykam: İnönü önce evet diyor, sonra hayır diyor bu işe...

Koç: Onlar anlattılar. Ecevit'i de çağırmışlar. Ecevit, dış politika konusunda "ben fazla yardımcı olamam", diyor. Bizim CHP'lilerle bir ilişkimiz olamazdı. Şimdi o zamanki Türkiye'nin ortamını düşünüyorum. Nedir? Vietnam Savaşı var, bizi etkiliyor. Amerikalıların Vietnam saldırısı var. CHP burda yok. Dünyada bir anti-Amerikan rüzgârı estiriliyor. Biz de onun içindeyiz. Ondan sonra Kommer'in arabasının yakılmasıdır, NATO'ya hayır kampanyaları... 6. filoyu denize dökmek falan... Bunlar bizim işlerimiz... Şimdi Erbakan anti-Amerikancılık yapıyor ama o zaman Dolmabahçe'de Amerikalıları korumak için kıbleyi alıp namaz kılıyordu. Ben bugün Amerika'ya karşı o dönemdeki gibi sert mücadele etmeyebilirim. Ama o zaman öyle değil. Amerika'nın her yere açık saldırısı var. Biz de bekliyoruz. Biz öyle yetişmişiz. Filistin'e gitmişiz, bilmem ne yapmışız. Yani bizim çıkışımız CHP'yle ilgili olamaz.

Baykam: Peki CHP'yle ilgili değildiniz. Diyelim ki direk sosyalizme geçtiniz. Peki, TİP'in de aynı şekilde, baskıcı tavrıyla gençleri soğuttuğunu ve gençlerin oluşturduğu bu rüzgârı arkasına alacağına, gençlere diktacı bir anlayışla yaklaşıp, onların kendi örgütlerinde bağımsız olarak mücadeleye devam etmelerine neden olduğunu görüyoruz. Sizin TİP'le diyaloglarınız nasıldı? TİP'ten kopuş kararı nasıl alındı?

Koç: 69-70'e kadar disiplin kurulu üyesi ve yöneticisiydim. Aynı zamanda Fikir Kulübü genel sekreteriydim, Dev-Genç genel sekreteriydim. Altındağ'da örgütlenme çalışması yapıyordum. Ama bir gün gittim, kapıların anahtarını değiştirmişler, bizi ihraç etmişler. Atmışlar yönetimden...

Baykam: Çünkü siz parti söylemi dışında eylemler yapıyorsunuz. TİP'in o günkü disiplin anlayışı kendi yöneticilerinin bu işlere karışmasını kaldıracak düzeyde değildi.

Koç: Şimdi, beni etkileyen olaylardan birini anlatayım; arkadaşımız Hüseyin Atalay vardı, onun ağabeyi Amasya'da öldürüldü. TİP il başkanıydı. Adı Şerafettin Atalay'dı sanırım. Bizim de sevdiğimiz biriydi. Ben FKF genel sekreteriyim. Sanıyorum genel başkan falan kaçmış, gıyabi tevkif var. Gençlik hareketini ben tek başıma yönetiyorum. TİP genel merkezine gittim, Behice Boran'la görüştüm. Dedim ki, "sayın başkan, ben İşçi Partisi Altındağ üyesiyim, aynı zamanda

Fikir Kulüpleri genel sekreteriyim. Şu an gençliğe ne dersem onu yaparlar. Şerafettin Atalay konusunda ortak bir tavır, bir miting yapalım." Bize tavrı şu oldu: "Onun ölümü zaten sizinle ilişkili... Biz sizlerle ortak hiçbir eyleme girmeyiz." Ben de çıktım gittim... Yapacak hiçbir şey yoktu. Kopuşumuz böylece başladı.

Baykam: Kopuşunuz bana kalırsa geç bile olmuş. Yani sizin özel konumunuzda geç olmuş. Bence 68, özellikle 69 olaylarından itibaren gençlik kendi kafasında TİP'i herhalde çoktan bitirmişti.

Koç: Biz, parti içerisinde mücadele edelim, belli yerlere gidilsin, diyorduk...

Baykam: Hâlâ uzlaşmaya çalışıyordunuz.

Koç: Tabii o uzlaşmayı arıyorduk. Sonuçta TİP'in bize çok büyük faydası oldu. TİP üyesi olmamız gençlik hareketinde maceraya sürüklenmemizi önledi. Yani parti disiplininin ve genel olarak partinin getirdiği çok olumlu taraflar da var.

Baykam: Örneğin neler sağladı size?

Koç: Emir demiri keser. Bizim Dev-Genç'te de öyledir. Yani böyle bir ceberrutça bir emir değil de, örneğin yöneticisin, emir veriyorsun, mutlaka yerine getirilir. Bu partiden gelen bir köktür. Bir de maceracılığa falan yatkın değildik biz, bu da partiden gelen bir disiplin... Ama Türkiye'nin şartları öyleydi, 27 Mayıs'ın getirdiği hava öyleydi. Şimdi onlar hep gözardı ediliyor, 28-29 Nisan olaylarının yıldönümlerini biz yapardık, CHP ortalarda yoktu, gelmezlerdi.

Baykam: Hangi yıllardı?

Koç: 67'den 70'e kadar... CHP falan yoktu ortalarda... Hatırlıyorum, Kızılay'da, 28-29 Nisan mitinglerinden birinde İlhan Selçuk taşlandı, birinde Aziz Nesin taşlandı. Yani bu işlerin içinde CHP de, TİP de yoktu.

Baykam: O dönem siz TİP'teyken, toplum CHP'ye bile, 'Ortanın solu Moskova yolu!' dediğine göre, TİP'lilerin birçoğuna da komünist gözüyle bakıyordu. Sizin gibi sağ bir aileden gelmiş bir insanın toplumun komünist diye adlandırdığı bir partide olması sizde nasıl bir etki yapıyordu? Toplumdan herhangi bir tepki, saldırı, rahatsızlık gördüğünüz oluyor muydu?

Koç: Oluyordu tabii ki. Kendi amcam bile, ilk konuşmalarımızı duyunca, "Senin öldüğünü görmeden ölürsem gözlerim açık gider!" diyordu. Ben de ona, "Biz iktidara gelince seni şu çarşının ortasında sallandırmazsam" diye girişiyordum.

Baykam: *Sonraları amcanızla bu zıtlıklarınız sürdü mü?*

Koç: Amcamla sürdü ama ailemle sürmedi. Örneğin kendi ailemde 30-35 yıldır sağcı yoktur.

Baykam: *Yani sizin uyanışınız ailenin de uyanışı oldu.*

Koç: Tabii, kardeşlerim öğretmen falan. Yalnız benim etkim değil. Onlar da kendiliğinden sosyal uyanışa girdiler.

Baykam: *68-69 yıllarında üniversitede en yakın arkadaşlarınız kimlerdi? Bu olaylarda başı çeken kişilerle olan dostluklarınız o yıllarda mı kurulmaya başladı?*

Koç: Gençlik hareketinde genel sekreter olarak 2. adamdım. Türkiye'de gençlik hareketinde bir yıldan fazla yöneticilik yapan yoktur, ben üç yıl yaptım. Tabii herkesi tanırım. Hangi eyleme girmiş, hangisine girmemiş, onları bilirim. Onlar da beni tanır. Deniz'inden tut Mahir'ine kadar... Ben onların yöneticisiydim yani. Ha, bizde yöneticilik öyle dediğim dedik, çaldığım düdük değil. Bir olay anlatayım: Sanırım Zafer Meydanı'nda, 28-29 Nisan olaylarının yıldönümünde, büyük bir miting düzenledik. 30-40 bin kişi katıldı. TRT'de bizim olayları verirken, bir genci gösterirlerdi, elinde megafon... O bendim. Şimdi Ankara'da Zafer Meydanı'ndan yukarı doğru yürüyoruz. Sakarya'nın oraya geldik, tanklar önümüzü kesti. Korteji ben yönetiyorum, gittim dedim ki, "Bize yol verin, gökdelenin oradan dolanacağız, öyle gideceğiz." Albay dedi ki, "Oğlum bak dinle; bakan konuşuyor! Oradan geçemeyeceksiniz, emir verdim, hepinizi tarayacaklar" diyor. Biz askerlerle karşı karşıya gelmek istemiyoruz. Karar verdim. Kimseye danışmadım... Zaten oturup tartışacak falan halimiz yok. Kitleye, "Geriye dönün, aşağıdan gideceğiz" dedim. Oysa, yukardan Siyasal'a gitmeyi düşünüyorduk. Oradan tanımadığım bir öğrenci bağırdı, "Ölmek var, dönmek yok", diye... Büyük ihtimalle polisti. Bizi tahrik ediyor. "Biz dönüyoruz" dedim. Bir anda o çocuk oradan yok oluverdi. Bizim arkadaşlardan on kişi o çocuğu ekarte ettiler, ne yaptılar bilmiyorum. 30-40 bin kişilik kitle geri döndü. Bizdeki disiplin anlayışı buydu. Orada kimse itiraz edemez. Eden mutlaka polistir. Harekette ben yanlışlık yapmışsam daha sonra bizim özeleştiri toplantılarımız olur, forumlar olur, orada kalkar üye, ağzına geleni söyler, sen böyle yanlış yaptın, şöyle yaptın diyebilir. Ama eylem anında kimse kalkıp da, sesini çıkaramaz. Şimdi, önemli bir anekdot daha paylaşmak istiyorum. Yine bu FKF döneminde, şimdiki Muğla Emniyet Müdürü Erdal Gökyüzü'yle tanışmıştık. Biz kendisinden

şüpheleniyoruz... Acaba ajan provokatör mü, diye... Bizim öğrenci kavgalarımız, komandolar falan çıkmamış daha piyasaya, en fazla sağcılarla kavga ediyoruz ama taşlı sopalı. Doğu Perinçek beni uyardı. "Buna dikkat et, Amerikan 6. filosuna karşı afiş asacağız. Bunu gözden kaçırma" dedi. Ekibimi aldım, onu da önüme kattım. Afiş yapıştırtıyorum. Bu çocuk geldi. Bir çekti, sustalı. "Erdal bu nedir?" diye sordum: Bizde daha öğrenci olaylarında kavga dövüş yok. Olsa da yumruk veya sopa... "Biz Kastristiz. Bu iş silahla olur" dedi. Hiç unutamıyorum onu. Şu anda Muğla Emniyet Müdürü'dür.

***Baykam:** Yani bir ajan sizi silahlı mücadeleye mi çekmek istiyordu?*

Koç: Tabii.

***Baykam:** Sizi silahlı mücadeleye çekip, marjinal gösterip ezecek.*

Koç: Marjinalleştirecek bizi. Niyetleri o. Devletin kafasındaki plan... Aramıza ajan provokatörler sızdırarak cyleme kışkırtıyordu. Bizim 17-18 yaşındaki kafanızı böyle yönlendirecek kendince...

***Baykam:** Mahir Çayan ve Deniz Gezmiş'le ilk nerede tanıştınız?*

Koç: Mahir hareketimize daha sonra katıldı. Deniz'le de İstanbul kongresinde tanıştık. Fikir Kulüpleri Kongresi oldu. Orada, 1968'de...

***Baykam:** O anda sizde nasıl bir etki bırakmıştı?*

Koç: Deniz'e özgü bir şey söylemeyeceğim. Kendimizi de övmek gibi bir şey olmasın. Yani bizim dönemimizdeki gençlerin hepsi okullarının birincisiydi. Okullarının en çalışkan talebeleriydi. Deniz de bunun içinde... Hepsi zehir gibi çocuklardı, Yusuflar, Hüseyinler hepsi öyle... 71'den sonra başımıza yediğimiz balyozla, hapisanelerde düşünmeye başladık, ne yaptık, niye böyle oldu?... Orada yanlışlarımızı gördük. Gençlik hareketi niye bu kadar yükseldi, önümüz niye açıldı? Yükselişin nedeni, Türkiye'deki cunta hareketiydi tabii. O dönemdeki 8-9 Mart cuntası hazırlığı var ya orduda, ona güveniyoruz. Bizim de önümüz açılacak diye düşünüyoruz. Örneğin FKF'nin CHP'den uzaklaşması, sonra Dev-Genç'in TİP'ten uzaklaşması... Bütün bunlar adım adım yaşandıktan sonra ve üniversite işgalleri başladıktan faşistlerin veya polisin solcu öğrencilere saldırılarından; silahlanma fikri kendini savunmak için bir zorunlu müdaafa unsuru olarak gençliğin yaşantısına girdi. Bu daha sonra silahlı eylem ve örgütsel faaliyetlere dönüşecekti.

***Baykam:** Silah kullanma psikolojisi, silah taşıma psikolojisi, silahlı yanıt verme psikolojisi aranızda ne gibi tartışmalara neden*

oldu? Örneğin Perinçek gençleri silahtan uzak tutmak gerektiğini, bunun yanlış bir karar olduğunu düşündüğünü, bunu o zaman aktardığını söylüyor.

Koç: Aramızda gerilla savaşı tartışmaları oluyordu. Perinçek gerilla savaşının yanlış olduğunu söylüyordu, doğru. İdeolojik olarak bunu biz de söylüyorduk. Seçimlerde Şuayip Dilmen diye bir arkadaşı İstanbul Öğrenciler Birliği başkanı yapmak istiyorduk. İstanbul'dan arkadaşlar bizden de yardım istediler. Biz de her hafta sonu İstanbul'a gidiyorduk. Seçimler biraz uzadı. Yani üç dört hafta üst üste Ankara'dan 40-50 kişi gittik... Taylan, o gidişlerden birinde polis tarafından öldürüldü... Resmen vuruldu. Vuran da kaçmış.

Baykam: Kaçışı da seyredilmiş.

Koç: O Şuayip Dilmen, gel zaman git zaman Özal'ın çok güvendiği adamı oldu. Petrol İşverenleri Sendikası Başkanı oldu, Taylan'ın uğruna öldüğü adam...

Baykam: Şu anda yaşıyor mu?

Koç: Tabii Adapazarı'nda petrolcü, çok zengin... Bir gün televizyonu dinliyorum, 'Petrol İşverenleri Sendikası Başkanı Şuayip Dilmen' dedi. Herhalde yanlış söylüyorlar, işverenleri değil, işçileri sendikasıdır, diyorum. Sonra İstanbul'daki arkadaşlara sordum, 'Oo, sen ne diyorsun ya!' dediler...

Baykam: Bunun gibi başka ilginç neler var?

Koç: Ben gençlik hareketinde en uzun dönem yöneticilik yapan bir adamım ve çok silahlı çatışmaya da girdim. "Faşistler bir yeri bastı" derlerdi; biz silahlanıp giderdik. İster inanın, ister inanmayın, ben bugüne kadar bir kişiye öldürmek için silah sıkmadım. Sadece korkutmak için sıktım. Bizim hareketin özü buydu; işte sosyalist olmak, hümanizm filan... Silahı caydırıcı amaçlı kullanırdık. Mecburduk, silahımız olmazsa bizi öldürüyorlar, vuruyorlardı... Faşistler de öldürüyor yani... Ama ben şunu söylüyorum, 50 yaşıma gelmişim, bunun hepsinin hesabını vermişim. Geçmişimde başkalarını mağdur eden hata yapmadım. Ben kimseye vurmak için ateş etmedim. İki silahla dolaşırdım, çevremde mutlaka 10-15 kişi vardı... Bir anekdot daha anlatayım. Şimdi 12 Mart'tan sonra yakalandığımda biz polisle kovalamaca oynadık. Arabaya çarptım ben, yakalandım.

Baykam: Hangi tarihte yakalandınız?

Koç: 71'de... 12 Mart'tan sonra... 10 Nisan'dı. 12 Mart'ta ben hapisteydim. Çıktım, 10 gün sonra işte. Polisle kovalamacada yaka-

landım.

Baykam: Silahlı banka soygunları eylemlerine geçiş kararlarının tartışmaları oldu mu aranızda?

Koç: Onlar, Dev-Genç içinde Deniz'den ayrı bir ekip kurdu. Onlarla bizim bunları tartışmamız mümkün değildi.

Baykam: Diğer grupların bu kararlarını ve onların bu uygulamalarını doğru mu, yanlış mı buluyordunuz?

Koç: Yanlış buluyordum. Doğru bulsaydık içinde olurduk.

Baykam: Aranızda tartışmalar geçti mi? Bu tip silahlı, saldırgan mücadeleye girmek, bizi gençliğin kitlesel bir hareketi olmaktan çıkarır veya güçlendirir, diye tartışmalar yaptınız mı?

Koç: Tabii bunlar oluyordu. Esas silahlanma dönemi zaten 1971'in başıdır. 70'in son ayları Kasım ya da Aralık'tır, 3-5 aylık dönemdir. Toplantılarda yapılanların yanlış olduğu zaten söyleniyordu.

Baykam: Ne yanıt veriyorlardı buna?

Koç: Mahir kitap yazmış, "Kesintisiz Devrim", diye... Ne yanıt vereceksin? Kitabı var zaten. Onun çevresinden, bizim içimizden gençleri topladılar, bu işlere girdiler. Tabii kısa sürede bu işlerin yanlış olduğunu anladılar. Onlar anladı da, onlardan sonra gelen kuşak hiç anlamadı. Örneğin, Deniz asılmayıp hapisten çıkabilseydi, silahlı eylemlere tekrar girmezdi bence.

Baykam: Zaten kimseyi öldürmediğini biliyoruz.

Koç: Evet. Gelişimimizin ve güçlenmemizin nedeni anti-Amerikancılıkla gelişen halkın kurtuluş mücadelesinin içinde oluşumumuz. Sosyalizmden yana tavırlarımız, Marksizm'le tanışık olmamızdır. Girişilen gerilla hareketi radikal cuntayla ilgili beklentiler yüzünden olmuştur.

Baykam: Yani 9 Mart hazırlığı ile mi ilgiliydi?

Koç: 9 Mart. Denizlerin çıkışı da, 9 Mart'la ilgiliydi.

Baykam: Yani Deniz bir 27 Mayısvari askeri darbe beklediği için mi silahlı mücadele kararı aldı?

Koç: Evet. Mahirlerin çıkışı da odur, bizim de... Yani önümüzün açılması umududur. Bir anekdot anlatayım: Deniz Ankara'da bir evde saklanıyordu. Bir gün bize haber salmışlar. Bizim Deniz'le örgütsel bir işimiz kalmamıştı. Amerikalıları kaçırmışlar, bilmem ne yapmışlar... Şimdi, bir gece bizi çağırdılar. Benle bir arkadaşım adresi aldık gittik.

Baykam: Nerede saklanıyorlardı?

Koç: Çankaya'da bir evdi. Şimdi hatırlamıyorum, kaç yıl geçti. Deniz Gezmiş'i yakaladıklarında elinde bulunan makineliyi biz verdik. Hatta ona "Bu silahla mı devrim yapacaksınız? Her şeyin bir raconu var" dediğimi hatırlıyorum.

Baykam: O sırada umudunu orduya bağlayacak bir şey söyledi mi?

Koç: Hayır, söylemedi. Ben çıkardığım sonucu söylüyorum. Orduyla direkt ilişkisi de yoktu. Onların önünü açayım diye de yapmadı. Gelişim bu yöndeydi Türkiye'de... Türkiye'de herkes radikal cuntayla ilgili bir şeyler bekler.

Baykam: Bir de 27 Mayıs geçmişi var.

Koç: Tabii.

Baykam: Verdiniz silahı, sonra?

Koç: Sonrası hapisanelerde gelişiyor. Zaten bir daha görüşmedik. Gemerek'te yakalandığı silahı biz vermiştik. Adamın elinde silahı yok, gerilla savaşı veriyor. İki tane Kalaşnikof av tüfeğiyle dağa çıkmışlar. Demek ki bunlar, Türkiye'ye radikal cunta geliyor beklentisindeydiler. "Bizle pazarlığa oturacaklar", diye umuyorlardı. Bunun başka açıklaması yok ki! Hapisaneye düştük, Yusuf yaralı gelmişti. Özellikle biz o zaman hemşerilik falan bilmezdik. Mesela Yusufla ben Yozgatlıymışız. Hapisanede iddianamelerde gördük. Yusuf, "Sana bir şey söyleyeceğim", dedi. "Biz o Amerikalıları kaçırdık ya... Ne isteyelim, ne isteyelim? İsteyecek bir şey yok." O sırada ben Ziraat Fakültesi'nde silahlı çatışmadan içeri düştüm, hapishanedeyim. Hapisteyim ama 10 gün sonra çıkacağım. Silah filan yok, vurulan yok, ölen yok. Bir öğrenci çatışması... "THKO'nun isteklerinde seni de hapisten aldırmak üzere karar aldık." dedi. Daktiloda yazmışlar bu isteklerini. Eve polisler gelmiş. Bunlar zannetmiş ki kendilerine geliyorlar, arka pencereden kaçmışlar. Oysa polisler bunlara gelmemişler. Yusuf dedi ki, "Aklıma geldi, daktiloda o kağıt kaldı, geri dönüp, kağıdı aldım. Yoksa sen de perişan olmuştun. Yargılanacaktın..." demişti. Benim THKO örgütüyle ilgim yok, bilmem ne yok, sen beni niye istersin? Amaç yok demek ki! 8-9 Mart cuntası bekleniyor, başka bir izahı yok.

Baykam: Henüz silahlı mücadele falan başlamadan, gençliğin hareketlendiği üniversite talebesisiniz. Nasıl bir hayat yaşıyordunuz? Nasıl müzikler dinliyordunuz, sinemaya gidiyor muydunuz?

Koç: Biz bir yıl sonra falan bütün öğrenci derneklerini ele geçir-

dik. Zorla değil, bizim özelliğimizden... Pek çok yerde de söylediğim gibi, bizim demokrat özelliğimiz yüzünden gençlik hareketimizle öğrenci derneklerini hep seçimlerle ele geçirmiştir. Bu oluşumlara sağcı faşistler girmiştir, orta solcu girmiştir, orta sağ girmiştir, Dev-Genç olarak biz girmişizdir. Hiç zor yok. Kitlesel destekle ve seçimle geldik. Ne zaman bu silahlı mücadele başladı, Dev-Genç kitlesel desteğini kaybetti. Biz karşıydık buna. Biz faşistlere 50 kez dedik ki, gelin sizinle çatışmayalım. Ama onlar çatışmakta ısrarlıydılar. Öğrenci derneklerini ele geçirdik; çünkü öğrenci derneklerinin gelirleri vardı. Dekanlıktan verilen yardım, yemekhaneleri var. O yemekhaneleri falan biz işletiyorduk. Örneğin Siyasal'a gittiğimizde bedava yemek yiyorduk, çünkü biz işletiyorduk. Geliri de bize geliyordu. ODTÜ'de de yemek paralıydı, ama yurt olanakları falan Dev-Genç'in kontrolündeydi, yani bizim gençlik hareketimizin kontrolündeydi. Müzik; en çok Joan Baez geliyor aklıma... Fakültede boykottayken operaya bile gittiğimizi biliyorum. Büyük zevk aldığımızı söyleyemem, ama yine de gidiyorduk.

Baykam: "Bu da bilinmeli, kültür alınmalı" diyordunuz herhalde.

Koç: Tabii. Tiyatroları hiç kaçırmadım. Tiyatroyla ilgili de bir anım var. Özel tiyatroları korurduk, özellikle Halk Oyuncularını falan. Bir gün Halk Oyuncuları bir oyun oynuyor. Faşistler tehdit ediyor, basacaklar... Biz de sürekli adam gönderiyoruz oraya üç-beş kişi... Orada güvenlik için bekliyorlar. Bir gün, Kızıldere'de ölen Hüdai Arıkan'la beraber biz gittik. Geçtik arkada oturuyoruz. Tiyatro başladı. Biraz sonra dışardan "kahrolsun komünistler" diye sesler gelmeye başladı. Hüdai, "Faşistler geliyor" diye silahını çekti. Meğer sanatçılar geliyormuş. "Aman! Hüdai dur!" dedim. Sanatçıları tanımasam tarayacağız belki! Biz sinemalara falan da giderdik. Sporla filan ilgilenen arkadaşlar da vardı tabii...

Baykam: Hasan Yalçın nasıl bir kişiydi? Neler yapardı?

Koç: İTÜ Öğrenci Birliği başkanıydı. İlk, özel okullar yürüyüşünü yapan arkadaşımızdır. Osman Saffet Arolat'la ikisi İstanbul'dan Ankara'ya kadar yürüdüler. Biz de onları karşıladık. Ankara'da büyük bir miting yaptık. İdeolojik olarak ayrı düştük o zaman, o Maocuydu. Ama yine de severim onu.

Baykam: "İdelolojik olarak ayrı düştük", diyorsunuz. Onlar Maocuydu. Siz Marksisttiniz öyle mi?

Koç: Biz Sovyet yanlısıydık.

Baykam: Sovyet yanlısı Marksist Leninisttiniz. Peki, sizi çok ayrı kılan ideolojik fark, bu tanımlama dışında neydi?

Koç: Onlar daha entel takılıyorlardı. Bazı şeylerin yükünü de biz çekiyorduk. Yani ben fakülteyi korumazsam, falanca fakülteyi, silahlı militanımla, canımı dişime takıp üç gün, beş gün orayı faşistlerden korumazsam sen gelip entelektüellik yapamazsın. Ben orayı koruyacağım, sonra sen geleceksin, gevezelik yapacaksın... Yani bu işin çenesini yapıyorlardı. İşte yoktular. Ama Hasan Yalçın yürekli, inançlı çocuktur. Saygı duyarım Hasan Yalçın'a...

Baykam: Peki ideolojik bir fark buluyor muydunuz o dönem Maoculukla Marksizm ve Leninizm arasında?

Koç: Ben Maoculuğa baştan beri ısınamadım. Tabii şimdiki kafamla yorum yaparsak çok yanlış olur. O zaman biz Sovyetlerin dünyayla kan kardeş olduğuna, her şeyiyle dünya halklarına maddi, manevi, ideolojik yardımda bulunacağına inanıyorduk. Mao'nun Sovyetlere, Sovyet Sosyalist emperyalizmi diye saldırdığına, Amerika'yla birlikte olduğuna, sosyalist sistemi yıkmak istediğini düşünüyorduk.

Baykam: Para durumu nasıldı? Para paylaşılıyor muydu öğrenciler arasında?

Koç: Herkes geçimini kendisi sağlıyordu.

Baykam: Çalışıyor muydu öğrenciler?

Koç: Tabii tabii. Ailesinden geliyordu, burs alıyordu. Hiç kimseye para verilmezdi. Yemek alacak durumu olmayanlar bizim kantinlerden yararlanabiliyordu, parasız yiyebiliyordu, o kadar.

Baykam: Siz de 9 Mart operasyonunu bekliyor muydunuz?

Koç: Tabii.

Baykam: Sizlere 9 Mart hakkındaki bilgiler nerelerden geliyordu?

Koç: Bizim direkt ilişkimiz vardı 9 Martçılarla. Ben Sarp Kuray'la beraberdim. Birlikte yakalandık zaten Sarp Kuray'la...

Baykam: Biraz açar mısınız lütfen? Kimlerle görüşürdünüz, neler konuşulurdu?

Koç: Biz 9 Martçıların sivil kanadı Orhan Kabibay ve İrfan Solmazer'le temastaydık. Daha çok Sarp temastaydı. Biliyorduk bir hazırlık olduğunu aslında... Onların bir şeyler söylemesine gerek yoktu.

Baykam: Siz biliyordunuz ama sol bir darbe bekliyordunuz.

Koç: Tabii sol bir darbe. Şimdiki düşüncemize göre sol olur muydu, olmaz mıydı, o ayrı mesele. Şimdi bana desen ki, bugünkü halinle tercih eder misin, ben etmem. Ama o zaman tercih ediyorduk. 19-20 yaşındaki adam ne bilecek? Bizim kafamız oydu.

***Baykam:** Peki 9 Mart olmadı, üç gün sonra 12 Mart oldu. Sizin aranızdan birçok genç 12 Mart'ı 9 Mart zannetti.*

Koç: Onu Ertuğrul Kürkçüler zannettiler, biz zannetmedik. Onlar başta desteklediler.

***Baykam:** Desteklediklerine ilişkin bildiri yayımladılar. Bu bilgisizlikten mi, saflıktan mıydı?*

Koç: Tabii bilgisizlikten... Bizim diğer kanatla direkt ilişkimiz olduğu için biz zaten hemen anlamıştık. 12 Mart olduğunda ben hapisteydim. Yani 9 Martçıların tasfiye olduğunu falan ufak haberlerle öğrendim. Dışardaki detaylardan haberim yoktu. Biz cuntacı değildik. Ordu içerisinde bizim çok dışımızda bir olay gelişiyordu... Sosyalist gençlik olarak biz ne tavır alırız? Biz bunları tartıştık. Ona cephe almak yerine onu daha ileri götürmek için destekleriz. "O zaman bizi ne yaparsınız?" dediler. "O zaman sizi de tevkif ederiz!" dedim. Böyle sert tartışmalarımız oldu. Yani biz ille cunta gelsin beklentisinde değildik, dışımızda gelişen bir olguya karşı hazırlıksız yakalanmak istemiyorduk. İstanbul'da üç deniz subayıyla birlikte yargılandık. Ben de o davadaydım."

***Baykam:** O dönemde toplam ne kadar hapiste kaldınız? Kaç kez hapse girdiniz? İşkence gördünüz mü?*

Koç: Valla hapise kaç kez girdiğimi bilmiyorum, ama dört yıla yakın kaldım.

***Baykam:** Afla çıktınız?*

Koç: Afla çıktım. Ondan önce bir-iki ay yattık, fakülteyi işgal ettik, girdik yattık. Onları saymıyorum. 2 aylık yatmalarımı saymıyorum. 12 Eylül'de de "ihtilal yapar, ne olur ne olmaz" diye bir ay gözaltına aldılar.

***Baykam:** O zaman aktif miydiniz?*

Koç: Hayır, eski tüfek olmaktan. Diyarbakır'da sendika başkanlığı falan da yaptım. Ne kadar eski tüfek olsan da, topluma yön verici yanın oluyor yani.

***Baykam:** Yine hep tetikte kalmışsınız yani!..*

Koç: Ben teröre hiç prim vermem, gerillalık, soygun falan... Hayatımda da vermedim. Hele şimdi hiç vermem. Devlet de arardı

arardı hiçbir şey bulamazdı. Sendikacılık yaptım diye beni idam edecek hali yok ya!

Baykam: O gün 68 kuşağından olup, daha sonra Özalizme kayan kişiler oldu. Onlarla karşılaştığınızda ne düşünüyorsunuz?

Koç: Adam 7 yaşında neyse 50 yaşında da öyle mi olsun yani. Olmaz!

Baykam: Yani onların sizden farklı bir çizgide olmasını anlayışla mı karşılıyorsunuz?

Koç: Anlayışla karşılıyorum. Ha ben neyi anlayışla karşılamıyorum biliyor musun? Geçmişine küfredeni... Geçmişinden kaçanı... Suçlayıcı şeyler yazanı... Bir de çok emniyetsizlik göstereni...

Baykam: O günler Kemalizm'e bakışınız nasıldı?

Koç: Biz Atatürk'e her zaman iyi gözle bakmışızdır. Hiçbir yerde aleyhine konuşmamışızdır. Her zaman yüceltmişizdir. 10 Kasımlarda anlatılar, yürüyüşler yapmışızdır. Her yerde, her saygı duruşu davetimize, Atatürk'le başlamışız. Ve bunu inanarak yapmışız. Ha eleştirdiğimiz yanları var. Ama Misak-ı Milli sınırları içerisinde bağımsız bir devlet kurmasını saygıyla karşıladık. Bizim yetişme tarzımız da öyledir. Onun için Mustafa Kemal'i her zaman yerli yerine koymuşuz, hakkını vermişizdir.

Baykam: Özellikle 80'li yıllarda silahlı veya silahsız kimi sol fraksiyon, 2. Cumhuriyetçi, Mustafa Kemal'e karşı kampanyalarla, onu, sürekli olarak diktatörlükle, antidemokratlıkla, faşistlikle suçladılar. Devletin statükocu tıkanmışlıklarını Mustafa Kemal'e fatura edip, sol söylemlerini buna göre sürdüren ve hatta Kemalist olduklarını saklamayan Çayan ve Gezmiş gibi liderlerin adını da kullanan, antikemalist bir sürü görüş var.

Koç: Şimdi ben 2. Cumhuriyetçiler için bir şey söylemiyorum. 2. Cumhuriyetçilerin neyi savunduğunu ve kamuoyunda kimleri savunduğunu biliyoruz. Benim kıçıma cop sokulurken sen neredeydin? Bu ülke için ne yapmışsın? Sen profesör olmuşsun, profesör olduğuna göre bu devletten icazet almışsın, Mustafa Kemal'in devletinden icazet almışsın. O zaman ne konuşuyorsun? Sol örgütlere gelince; o örgütleri ben zaten sol örgüt olarak görmüyorum. Bir anekdot anlatayım. Bir gün bizim 68'liler toplantısında ben kalktım bir konuşma yaptım. "Biz öğrenci derneklerini sağcısından, sosyal demokratına hepsini seçimle aldık. Baskıcı seçimle değil, biz demokrattık, katılımcıydık" dedim. Ben bunu anlatıyorum, bunun ne demek olduğunu anlatıyorum. Bir

çocuk kalktı itiraz etti. Ben tanımıyorum çocuğu... Gel zaman git zaman bir anma toplantısına gittim, orada locada oturuyorum. Birisi geldi, "sizinle görüşmek istiyorum", dedi. "Toplantı şimdi başlayacak, bir dakika var. Toplantı bitsin, ondan sonra gel", dedim. "Hayır, size bir şey soracağım, lütfen gel, ayrılacağım", dedi. Çıktım locadan. "Hatırlıyor musunuz, size soru soran bendim o toplantıda. Size bir şey soracağım, Dev Sol'u nasıl görüyorsunuz?" dedi. Ben, "Bir cümle mi istiyorsun?" dedim. "Evet", dedi. "Cinayet örgütü" dedim. Ben böyle görüyorum. "Biz tam Marksistiz" falan dedi. "Benim gözümde, bir siyasi örgüt değil" dedim. Yani banka soymakla, bilmem neyle bu işler olmaz... Yani o zamanki ortamı bilmeden, 68'i anlamadan, Gezmiş'i bir banka soydu diye örnek alamazsınız. Bunların çoğu oyuncak. Nitekim hapisanelerde bile aynı şeyi yapıyorlardı. Bir solcu, arkadaşını öldürebilir mi? İsterse hain olsun! İnsanı boğabilir mi bir solcu? Senin çıkışın insan ya! Bunlara sol örgüt der miyim? Ha bunlar sol örgütse biz ne oluyorduk? 74 affından sonra dışarı çıktık. Hapisanede hiç yanlış yapmamışım. Poliste bir kişiyi ötmemişim. Mahkemede kalkıp demişim ki, "Denizleri astınız, bizi de asmazsanız, bir gün yerlerimiz değişirse, biz sizi asacağız." Bu Ali Nurettin'in kitabında var. Kendisi yazmıştı bunu. Güzel bir tabirdir bu: "Bir gün" dedim, "yerlerimiz değişirse bu savunmam sizin gerekçe hükmünüz olacaktır" Orada da yanlış yok. Bizden sonra devam edenler gelip demediler ki, "ya... Mahirleri tanıyorsun, Denizleri de tanıyorsun, birlikteydiniz, bu nedir? Abi biz ne yapalım?" Böyle bir şey yok. Yani niye demediler? Çünkü ben doğru şeyleri söyleyecektim, onun için... Gittiler hepsi de kırıldı 80'de. Biz bayrağı aldık, Sencer Güneşsoy, Abdullah Emre İleri, öbürü de Taylan Benli. Bunlar TMTF'ciydı. Bu kişilerin bize yol gösterecek, yaşanmış tecrübeleri yoktu. Bizim geçmişte ders alacağımız insanlar yoktu. Ama bizden sonraki kuşağın bizden ders alacak, akıl alacak şansları vardı. Almadılar, gittiler, kırıldılar. Onun için ben suçu ne Denizlerde buluyorum, ne Mahirlerde... Şimdikiler Denizlerin, Mahirlerin devamıyız diyorlar ama değiller... Denizler Amerikan elçiliğinin önünde ateş ettiler polise... Demirine ettiler. İsteselerdi adamı vuramazlar mıydı? Adam vurmak içlerinden geçmiyordu ki...

Baykam: *Peki, 30 yıl geriye dönüp baktığınızda gençlik hareketlerinin enerjisi, var olan bir siyasal partiye akabilse, Türkiye'nin siyasi tarihi bambaşka olmaz mıydı, son 25 yılda? Yani geriye dönüp baktığınızda, "yazık oldu" diyor musunuz?*

Koç: Diyorum tabii. Bizim potansiyelimize yazık oldu. Biz aslında deneyimli insanlardık; ama o potansiyeli bir partiye akıtacak adam neredeydi? Hangi parti vardı?

***Baykam:** Onu soruyorum zaten!..*

Koç: Yoktu ki... Herkes statükocuydu. CHP de, Ecevit de... Amerika deyince korkuyorlardı, biz korkmuyorduk. 6. filoyu İzmir'de denize döküyorduk. Toplanıp geri geliyorduk. Bize destek vermiyorlardı. Bu durumda ne yapabilirdik ki! Ne İşçi Partisi, ne de CHP yanımızdaydı. Bizim gençlik hareketi de bir yere gidiyor, tıkanıp kalıyordu.

***Baykam:** Ertuğrul Kürkçü'nün o günkü kişiliğini ve Kızıldere olayını nasıl yorumluyorsunuz? Bugününü nasıl yorumluyorsunuz?*

Koç: Ertuğrul Kürkçü... Ertuğrul hakkında söylenenlerin hepsi yalan çıktı. Polis olduğu söylentileri falan yalan. Öyle bir şey yok.

***Baykam:** Polis olsa 17 yıl hapis yatmazdı.*

Koç: Siyasi tarihte bir polis ajanı Rusya'da dört yıl yatmış. Merkez komitesindeymiş. Belli olmasın diye yatırmışlar. Ertuğrul da böyle bir şey yok. Ertuğrul'a polis denmesinin nedeni, babasıdır. Babası, kurtarmak için "oğlum polis" diye söylenti çıkardı. Hatta ben hapisten çıktığımda babasını gördüm, hakaret ettim kendisine... "Sen niye oğlunu böyle kirlettin" diye. Kendisi bunu mahkemede anlatmıştır. Dedikleri de doğrudur.

***Baykam:** Bu eylemlere girişlikten sonra bu örgütsel mücadelede, sürekli olarak, kaçışlarda, beklenilen yer ve saatte beklenilen kişi gelmiyor. Bir organizasyonsuzluk var. Örneğin hapisten kaçıyorlar, şu saatte orada onları bir yere götürecek araba gelmesi lazım, gelmiyor. Bir eve gidiyorlar, orada saklanmaları lazım. Ev kapı duvar. Bir yerden lojistik destek alacaklar, olmuyor. Hep böyle, yani devamlı böyle hikâyeler dönüyor.*

Koç: Demin söylediğim gibi... Bunlar normalde gerilla hareketi için hazırlanmamışlar, cuntaya göre hazırlanmışlar. Yoksa gerilla savaşına katılan, hazırlanan adamın evi barkı, lojistik desteği olmaz mı? Bunların yok. Zaten Mahirler, hemen ideolojik ayrılığa düştüler, birbirlerini vurmaya kalktılar.

***Baykam:** Kimle kim?*

Koç: Mahirlerle Yusuflar. Onların başkanları Yusuf Küpeli'ydi.

***Baykam:** Ne zaman birbirlerini vurmaya kalktılar?*

Koç: Bu davranış Elrom'un öldürülmesiyle başladı.

Baykam: Elrom'un öldürülme olayı...

Koç: Evet.

Baykam: 8 kişi oy kullanmış. Sonunda Ulaş öldürmüş. Kâmil Dede "Ulaş" dedi, ama çok kişi Mahir dedi.

Koç: Bence Mahir öldürdü. Bilmiyorum hangisi öldürdü ama bizim harekete kan katmalarını ben affetmiyorum.

Baykam: Onlar da, dediklerini yapmayan gayri ciddi bir örgüt olarak görülmemek için bunu yaptıklarını söylüyorlar.

Koç: İnsan öldürmek hiçbir zaman iyi değildir. Hiç kimseye fayda getirmez, onlara da getirmedi. Benim nezdimde getirmedi ki halkın gözünde getirsin...

Baykam: Filistin'de ne kadar kaldınız?

Koç: Üç ay.

Baykam: Deniz'in gittiği kampa mı gittiniz?

Koç: Aynı cepheye gittik. Ama beraber değil. Biz sonra gittik.

Baykam: Orada gerilla eğitimi mi gördünüz?

Koç: Evet. Gerilla eğitimi gördük. Üç ay kaldık. Zor kaçtık...

Baykam: Niye zor kaçtınız, bırakmıyorlar mıydı?

Koç: Ya aslında, anlatmamak daha iyi... Hiç iyi anım yok orada.

Baykam: Kimin tavsiyesiyle gittiniz?

Koç: Ben Dev-Genç genel sekreteriyim. Gittim orada Araplar da tanıyordu bizi... Kendi kararımla gittim.

Baykam: Ne kadar zaman sonra pişman oldunuz?

Koç: Şu köktendincilik çıktıktan sonra bu Araplardan bir halt olmayacağına karar verdim. Hatta oradayken pişman olduk. Biz onlardan daha eğitimliyiz. Beş sene eğitim yapan gerilla bir halt bilmiyordu. Şimdi bunları söylemek ters.

Baykam: Sizin de Deniz'de olan kimlikten var mıydı?

Koç: Kimliğimiz vardı, ama biz her şeyi orada bıraktık geldik. Yani öyle üstümüzde taşıyacak bir şey yoktu. Ölebilirdik oralarda. Yani kıl payı kurtulduk.

Baykam: İsraillilerden mi?

Koç: Hayır. Ürdünlüler saldırdı. Araplar bizi sürdü oraya... Dört kişiydik...

Baykam: Sizi kullandılar yani?

Koç: Tabii. Bizi öne sürdüler, kendileri kaçtı pezevenkler!...

Baykam: Bugüne kadar açıklama fırsatı bulamadığınız bir şey var mı?

Koç: Aydınlık'ta Hasan Yalçın yazdı, o bence çok önemli bir sır.

Baykam: *Hangisi?*

Koç: Deniz Gezmişler Ankara'da saklanırken biz yanlarına gittik. Deniz "Biz sıkıştık, bize ev bulun" dedi. Cunta kesimiyle neyse İrfan Solmazer'le filan görüştük. Ben yoktum o grubun içinde ama görüşüldü. Ondan sonra beyefendiler nezaretinde Denizler bir evden başka bir eve götürüldü. 12 Mart'ta Orhan Kabibay bakan oldu. Şahitleri var, bunu İspat et dediklerinde ben ispatlayabilirim. İrfan Solmazer de kabul edecek. Ya bilmem Fransız uçak şirketinin Türkiye temsilcisi, bakan pezevenk, radikal cuntanın sivil kanadı... Deniz Gezmişlere ev buldu. Bunlar kolay anlaşılacak şeyler değil.

Baykam: *Mustafa Zülkadir "Suriye'den bizi desteklemesini istemiştik, o dönem Filistin'e gittiğimizde, onlar da bizden Hatay'ı istediler, biz de Hatay'ı vermedik, o yüzden o iş olmadı", diyor. Sanki devlet adına pazarlık yapmış gibi...*

Koç: Suriye bizden yararlanmak istiyordu, muhaberatta... Solcu geçinip ağzımızdan laf almaya çalışıyorlardı.

Baykam: *Teybi kapatmadan önce aklınızın derinliklerinde kalmış, cımbızla çekeceğiniz bir anı var mı?*

Koç: Ne olsun? O dönemde Türkiye'nin entel takımı da düştü ya... Hoca takımı hepsi içerdeydi. Onlarla güzel, hoş anılarımız var. Mümtaz Soysal, Sadun Aren, Uğur Mumcu... Uğur Ağabeyle biz çok takılırdık. Biraz belden aşağı fıkralar falan.. Güzel anılarımız oldu.

Baykam: *Çok teşekkürler...*

Kazım Kolcuoğlu

Baykam: *68 Gençlik hareketinin 30. yılına girdik. O yıllarda sizin kimliğiniz neydi? Yani, 1968 gençliği içerisinde nasıl bir aileden geliyordunuz? Politik görüşünüz nasıl gelişmişti? Nasıl oluşmuştu?*

Kolcuoğlu: Ben 1968-1970 arası TMGT'nin genel başkanıydım. Tabii o genel başkanlık görevine gelene kadar, değişik örgütlerde, değişik görevlerde bulundum. Türk Devrim Ocakları'nda Tarık Zafer Tunaya genel başkandı. O dönemde Türk Devrim Ocakları'na üye olmuştum. Trakya' da ve köylerinde örgütlenme konusunda çalışmalar yaptım. 1961 Anayasası'nın anlatılması konusunda görev aldım. Bu görevi üniversite öğretim elemanları birlikte yaptık. 1961 Anayasası'nın Türkiye'ye getirdiklerini anlattık. Türk Devrim Ocakları

aynı zamanda da TMGT'nın da kurucu üyesi idi. Çünkü, TMGT, TMTF, Türkiye Öğretmenler Federasyonu, Türk Kadınlar Birliği, Türk Devrim Ocakları ve Tekstil İş Sendikası'ndan oluşan konfedere bir kuruluştu. Başkan olduğum dönemde, gençlik hareketleri yoğunluk kazanmak üzereydi. Tabii asıl olarak 1968'den sonra yoğunluk kazandı. O dönemde Türkiye'nin, hem uluslararası alanda Türkiye'yi temsil eden bir gençlik örgütünün olması, Avrupa Gençlik Konseyi ile ilişkilerinin bulunması ve aynı zamanda Dünya Gençlik Teşkilatı'nın da üyesi olması çok önemliydi. O nedenle, uluslararası ilişkilerimiz, gençlik hareketi uluslararası boyutların ve aynı zamanda iletişimin de kurulmasını sağlıyordu. 1969'da Dünya Gençlik Teşkilatı genel kurulu Belçika'da yapıldı. Bu toplantıya 160 ülke ile beraber katıldık.

Baykam: Yalnız mı gitmiştiniz?

Kolcuoğlu: Üç kişi gittik. Adnan, ben ve Mustafa Zülkadiroğlu. O toplantıda bizim ilk gün karşılaştığımız enteresan bir şey oldu; o organizasyonun üyeleri, demokratik nitelikte seçimlerle iş başına gelmiş gönüllülerden oluşuyor. Bir de ülkelerde demokratik mücadele yapamayan ve gizli örgüt şeklinde çalışanlar vardı. Örneğin Angola bu ülkelerden biriydi. Angola o zaman kurtuluş savaşı veriyordu. Angola'nın o zaman kurtuluş savaşı veren teşkilatının başındaki kişi gözlemci olarak katılmıştı. O toplantıda Amerikalılar bizim delegasyona itirazda bulundular. Üyelerin kongre başlamadan önce delegasyonlara itiraz etme hakları vardı. İtirazlarının da nedeni, şuydu; "Türk Delegasyonu, Türkiye'deki bütün etnik grupları kapsamıyor."

Baykam: Amerika mı?

Kolcuoğlu: Türkiye'de Ermeniler, Rumlar, Kürtler gibi etnik unsurlar var. Bu unsurları içine almayan bir yapılanmayla buraya geldiler. O yüzden bu hareketleri çok demokratik sayılmaz. Bu kongreye katılmaları bizim açımızdan sakıncalıdır.

Baykam: Bu hesaba göre ABD'lilerin 52 kişilik bir delegasyonla gelmiş olması lazımdı. Çünkü Amerika'da en az 52 etnik köken var.

Kolcuoğlu: Böyle bir şeyle karşı karşıya kalıp itirazla olunca şaşırdık. "Sizin delegasyonunuzun demokratik niteliği bize göre yoktur. Bu sebeplerden dolayı da size itiraz ediyoruz" dediler. Peki dedim itirazınız çok iyi. Demokrasiyi bu kadar savunan bir ülke olmanızdan dolayı sizi kutlarız. Gözümüz yaşardı ama sizin aranızda bir tane zenci görmedim. Aranızda Kızılderili yoktu. Peki bunlar nerede dedim. Dediler ki, "efendim, Kızılderililer'in konumu değişik, ama bir

tane zenci varmış. O da ileri gelenlerinden." Bu sefer ben dedim ki, tabii ki, sizin bu görüşünüze saygı duyarız ve gerçek anlamda böyle bir kavga ediyorsanız, biz bu kavganında öncülüğünü yaparız. Hatta bizim katılmamamız pahasına da olsa öncülüğünü yaparız. Bizde de böyle bir sakınca varsa biz bunu kabulleniriz, başkaları için de mücadele veririz ama sizin çok art niyetli ve başka emellerle itiraz ettiğiniz ortada. Sonra genel kurula geçildi. Bu arada Türkiye'de de tabii, büyük gelişmeler oldu. Üniversite işgalleri başladı. O üniversite işgalleri döneminde, ben genel başkan olduğum için tam içindeydim. Hatta, üniversitelerde reform taslağı hazırlama çalışmaları olduğu zaman da komisyonda çalıştım. Bizim hazırladığımız taslağı o zaman hükümete vermek için de Ankara'ya gittik. Ankara'da o zaman Nihat Erim hükümetinden önce çalışmalar başlamıştı.

Baykam: Bu bahsettiğiniz 12 Mart'tan sonra mı?

Kolcuoğlu: 12 Mart'tan sonra ama götürüldü. Çünkü daha önce hazırlanmıştı. Biz bunları daha önce de götürmüştük. Komisyonla da görüştük. Nihat Erim komisyondaydı. O zaman henüz 12 Mart olmamıştı. CHP'nin Milli Eğitim Komisyonu görevlisiydim. Gençliğin bu taleplerine o zaman herkes hak veriyordu. Taleplerin dışında tabii demokratik üniversite için isteklerimizi de sıralamıştık. Demokratik üniversitenin nasıl olması gerektiği konusunda epeyce çalışmıştık. Tüm öneriler karşısında gençlerin haklı olduğunu, bir an önce bunların yapılması gerektiğini bütün politikacılar söylediler. Ondan sonra 12 Mart geldi ortada hiçbir şey kalmadı.

Baykam: Gençlik hareketleri önce tüm dünyada kitlesel olarak başladı. Daha sonra, görüyoruz ki, bu hareketler özellikle Türkiye'de kitlesellikten koptu. Terör olayları başladı. Sağ provokasyon başladı. Şehitler verdiniz. Kendinizi korumak için silah taşımaya başladınız. Daha sonra da Ankara ve İstanbul'da kitleselleşme yerine örgütlenen ve hücreleşen silahlı fraksiyonlar olmaya başladı. Bu kararlar hangi tartışmaların sonunda alındı?

Kolcuoğlu: İlk başta, sosyalist düşüncede olanlarla sosyal demokrat düşüncede olanlar, aşağı yukarı olaylara benzer bakış açıları olan insanlardı. Şimdi, çözüme ulaşmak istedikleri konular aşağı yukarı ortak noktalarda birleşiyordu. Birincisi eğitim sorununun çözümü konusunda üniversite de demokratik bir olay vardı. Yönetime katılma, üniversite reformu, gibi konularda hemen hemen herkes anlaşıyordu. Bunun dışında bir de Türkiye'nin bağımsızlığı çok önemliydi. Hatta 6.

Filo'nun İstanbul'a gelmesini protesto için Türkiye'deki bütün gençlik örgütlerini İstanbul'a topladık. Bununla ilgili basına kapalı bir toplantı yaptık. Yani hedefimiz bu konuda yapacağımız hareketlenmenin taktik ve stratejisini bulmaktı. Bu hareketler içinde o zaman TMTF bize bağlıydı. Fakat yönetim federasyonu iki başlı hale getirmiş, çalışamaz hale sokmuştu. Kongreleri birisi iptal etti. Onun işleri de bizim üzerimize yüklendi. Onun için bu çabalarda en büyük tepkileri ve talepleri dile getirmek gerçekten korkunç büyük bir işçilikti. Sadece öğrencilerin katıldığı yürüyüşler, toplantılar mitingler düzenliyorduk. Bu mitingleri sabote etmek üzere, değişik şekilde hükümet ve polislerden Amerikan karşıtı diye olaylar yaratılmaya başlandı. İlk olay Vedat Demircioğlu idi. Polis, Teknik Üniversitesi Yurdu'nu basınca Vedat Demircioğlu arkadaşımızın, ikinci kattan aşağı atılarak öldürülmesinin üzerine tepki olarak büyük bir miting düzenledik. Hatta Taksim'e kadar gidilecekti. O zaman Vali Vefa Poyraz ve Emniyet Müdürlüğü ile görüştüm. Dedim ki, polise karşı büyük bir infial var. Yürüyüşün güvenliğini biz kendimiz temin edeceğiz. Polis hiçbir şekilde araya girmesin. Olayları önlemek hiçbir şekilde mümkün olmaz. Polise karşı duyulan tepkiyi durdurmak da mümkün olmayabilir. Önce itiraz ettiler, sonra kabul ettiler. Biz o yürüyüşün güvenliğini sağlamak suretiyle 40 bine yakın öğrenci, öğretmen Beyazıt'tan Taksim'e kadar yürüdük. Olaysız olarak bu mitingi bitirdik. Tabii ondan sonra, yine baktılar kitlesel hareket çok büyüyor. Gençler, olayları ayrılmadan beraber yürütmeye çalışıyorlar. O zaman da takipler başladı. Beyazıt'ta Taylan Özgür'ün vurulması üzerine biz bir komisyon oluşturduk. Yine polisin vurduğu iddiası vardı.

***Baykam:** Ben polisin vurduğunu görenlerle konuştum.*

Kolcuoğlu: Polisin vurduğunu biz de biliyorduk, onun için bir komisyon kurduk. Bütün görgü tanıklarını aldık ve çok büyük bir dosya hazırladık. O raporu da biz emniyet vasıtasıyla adliyeye gönderdik. Fakat malesef o dosya bir süre sonra, kayboldu.

***Baykam:** Meşhur "hasıraltı" olayı...*

Kolcuoğlu: Hasıraltı oldu. Ama toplantıda bunları açıkladık. Fakat o zaman da bunların üstesinden gelmek zor oluyordu. Yine gizli güçler, gizli kuvvetler bu işleri kendi düzenleri içinde yürütmeye çalışıyorlardı. Başka arkadaşlar kaybettik. Silahlı saldırı, giderek boyutlarını artırmaya başladı. O zaman legal olarak, kitlesel olarak hareket etme konusundaki kaygılar, yavaş yavaş gençleri sarmaya başladı.

Yani "bu böyle olmayacak. Normal demokratik haklarımızı kullanırken üzerimize silahla saldırı yapılıyor. Bu saldırıların kaynakları aşağı yukarı belli. Polisle sağ işbirliği yapıyor. Tabii silaha karşı yapılacak şey yoktur. Her gün şehit mi vereceğiz?" düşüncesi yavaş yavaş belli gruplaşmalar, belli saflaşmalar doğurmaya başladı. Yani o kitlesel hareket yavaş yavaş kendisini gruplar halinde saflaşmaya, kendisini koruma insiyatifinden kaynaklanan bir tepkiye dönüştü.

Baykam: Peki tam tersine, silahlanma fikrine geçmek yerine, "Bu işler tehlikeli, ben bu işleri bırakayım, vazgeçeyim bunlardan" gibi düşüncelerle, yarı yolda ayrılan gençler de çok oldu mu?

Kolcuoğlu: Hayır eylemden ayrılanların olduğunu hiçbir zaman görmedim. Gençlerde büyük bir heyecan vardı. O heyecan da Türkiye'nin aşağı yukarı çok okuyan ve bu konuları bilen gençlerinde oluştuğu için vardı. Sonra tabii, böyle gitmeye başlayınca, İstanbul'daki gençler, bunların içinde Deniz Gezmiş ve arkadaşları var. DÖB adı altında bir örgüt kurmuşlardı. DÖB'ün içinde tabi bunlar da legal, meşru bir çalışma düzenini savunuyorlardı. Fakat sonradan, bu silahlı saldırılar başlayınca, herkes kendine göre bir düzen kurmaya çalıştı. Tehditler vardı, beni devamlı olarak tehdit ediyorlardı. Bunlar yaşanmaya başlayınca insanlar yavaş yavaş gruplaşmaya başladılar. Artık kuvvete karşılık, kuvvetle bu iş çözülür düşüncesi yavaş yavaş, o heyecanlarla birleşmeye başladı. Ben Deniz Gezmiş'i çok severdim. Onunla çok ilgileniyordum. Deniz, daha çok gençlik teşkilatında yatıp kalkardı.

Baykam: Deniz Gezmiş'le ne zaman tanıştınız?

Kolcuoğlu: İlk İstanbul'a geldiğinde, aşağı yukarı, öğrenci olduktan bir süre sonra 1966-1967 de tanıştık. Çok iyi niyetli, çok zeki, fazla konuşmayan, konuşmaktan çok bir şeyler yapmak gerektiğine inanan, ülkesini, halkını ve insanları çok seven bir gençti. Ben de çok severdim. Epey yardımcı oldum ona.

Baykam: Çok yakın arkadaş mıydınız?

Kolcuoğlu: Çok. Bana "Kemalist Abim" derdi. Sonra onunla çok güzel hatıralarımız oldu.

Baykam: O zaman bazı anılarınızı anlatın. Nerelere giderdiniz, ne yer ne içerdiniz?

Kolcuoğlu: Deniz Gezmiş, gerçekten de güzel özellikleri olan bir gençti. Her gittiğimiz eyleme de benimle beraber gelirdi. Örneğin, 6. Filo ile ilgili eylemleri İzmir'de de yaptık. Hiçbir zaman, akılsız bir

hareketin içinde bulunmak istemezdi.

Baykam: Yani hep bilinçli ve hangi operasyona niçin girdiğini bilerek giderdi, öyle değil mi?

Kolcuoğlu: Hatta "onun tartışmasını bir yapalım" derdi. Çok enteresan bir gün geldi aklıma. Bir kongreye çağrılmıştım, o zaman gençlik işleri başkanıydım. Ben geldiğim zaman hemen telefon geldi. Başkana dedim ki, "sizi gençlik işlerinden arıyor." "Neden" dedi. "Polis basmış" dediler. Sonra hemen yanımda 20-25 avukatla gittik. Baktım ki, Gençlik Teşkilatı, yani İstiklal Caddesi'nde trafiği kesmiş. Yüzlerce polis etrafı çevirmiş. Ben geldim. Şube başkanı olduğumu söyledim. "İçeri gelin" dedim. İçeri gelmiyorlar. Kapıları kapatmışlar. O zaman Deniz arkadaşlarıyla birlikte içerde. "2. Şube Müdürü sizinle görüşmek istiyor" dediler. "Buyurun" dedim. "Neden geldiniz. Etrafı çevirdiniz insanları rahatsız ediyorsunuz. Ne var yani, ne olmuş burada" dedim. Dedi ki, "Biz Deniz Gezmiş'i almak istiyoruz" "Niçin" dedim. "Bir ihbar var hakkında" dedi. Deniz'in bir dürbünlü tüfek hikâyesi var. "Nedir bu" dedim. "Asansörden inerken bunun elinde bir dürbünlü tüfek olduğu görülmüş. Böyle bir ihbar var." dedi. Dürbünlü tüfek görülmeyle ihbar mı olur? Dürbünlü tüfek yakalanır. "Ben sizi buraya sokmam, Deniz Gezmiş'i de vermem" dedim. Deniz de "ben buradan kaçayım, siz zora düşmeyin" dedi.

Baykam: Peki siz sordunuz mu? Böyle bir dürbünlü tüfek var mı yok mu?

Kolcuoğlu: Yok canım. Biliyorum ben. Böyle bir şey yok tabii uydurma olduğunu da biliyoruz. Polis böyle bir provokasyon yaparak Deniz'i alacak. Sonra Deniz "abi, siz çok zora girmeyin ben şu arkadan ikinci kattan ağaca atlarım, ağaçtan kaçarım." "Oğlum" dedim, "ağaca atlanır mı? Ağaçla arada 5 metre var. Nasıl fırlayacaksın ağaca böyle bir şey olur mu? Sen kendini bırak ben senin her türlü güvenliğini sağlayacağım, merak etme" dedim. Sonra bunlar zorlandı, içeri giremediler. Fakat bize de bu işi bitirelim diye yalvarıyorlar. Bir ifadesi alınacak bırakılacak. O zaman ben şart koştum, dedim ki, "bu bir tek şartla olur, polisi çekeceksiniz. İkincisi ben, Deniz'i alacağım, taksiye bindireceğim, ifadesini alacaksınız geriye getireceğim." Ondan sonra, bunu da kabul ettiler. Ben, Deniz'i aldım, taksiye bindirdim, polise getirdim, ifadesini alacaklar, yapacakları bir şey yok. Sonra döndük, geldik. Deniz Gezmiş'le bir hatıramız da şöyle, Samsun-Ankara yürüyüşüne karar vermişiz o zaman.

Baykam: *Mustafa Kemal yürüyüşü.*

Kolcuoğlu: Mustafa Kemal yürüyüşünün organizasyonunu yapıyorum. İstanbul'dan 3-4 otobüs, Ankara'dan da katıldılar, ben Deniz'e dedim ki, "katılacak olanların listesini yapalım", başlangıç noktasında böyle kalabalık gitmemiz çok zor. Para bakımından iyi değildik. O zaman da bizim Tekstil-İş Sendikası vardı. Onlardan yardımlar alıyorduk. Samsun-Ankara yürüyüşü için düzenleme yaptık. Samsun'a gittik, yürüyüşe anıttan başlayacağız. Toplandık, o toplantıda yürüyüşün amacını anlattım, yürüyüşe başladık. 60-100 kişi kadardık. Havzaya kadar yürüdük sonra polisler geldi. Havzaya geldiğimiz zaman karanlık olmuştu, akşam üzeriydi. Benim İstanbul'da toplantım vardı o toplantıya yetişmem gerekiyordu. "Postu ben de deleyim, seni yalnız bırakmayayım" dedi bir arkadaşım, beraber Samsun'a döndük. İstanbul'a geleceğiz, sonra toplantıya gidip tekrar arkadaşlara katılacağız, onlar yürüyüşe devam edecekler, yürüyüşü de takip ediyoruz. Samsun'a geldik, bilet almak için terminale girer girmez, arkada bir sürü polis var, iki polis yanımıza geldi isimlerimizi sordu. Söyledik, "Sizi emniyet müdürü istiyor, götüreceğiz" "Neden?" dedim, "Görüşmesi gereken bazı konular var" dedi. "Peki" dedim. Faruk Sükan o zaman İçişleri Bakanı, Meclis'te bir konuşmasında "Ben bunların nefes alışlarını biliyorum" türünden bir ibare kullandı. Ben o zaman mecliste ona tepki gösterdim. O zaman beni Meclis'ten dışarıya atmışlardı.

Emniyet Müdürü, "Faruk Sükan'dan özür dileyeceksiniz. Yürüyüşü derhal durduracaksınız." dedi. Biz de, "Beyefendi, bu yürüyüş normal bir yürüyüş. Niye durduralım? Amacı belli. Biz Türkiye'ye kötülük yapmak için değil, Mustafa Kemal'in ilkelerinin Türkiye'de hakim kılınmasının gereğini ortaya koymak, insanları uyarmak için, bu yürüyüşü yapıyoruz. Mustafa Kemal halkı uyarmak için buradan başlanuş, biz de halkı uyarmak için Samsun'dan başlıyoruz." "Hiç alternatifi yok. Emredildi, kesin. Sizin arkanızdan gittik, arkadaşlarınızı yakalamak istedik." dedi. Polisler bizden sonra gitmişler fakat bizimkilerden çekinmişler. Bunlar İstanbul'dan geliyorlar. Ne olur ne olmaz. Polisler acemi. Bunların üzerine gidildiği zaman ne yapacakları belli olmaz demişler. Bizimkiler dağların eteklerine çekilince korkmuşlar. "Sizden bir ricam var" dedi. "Bizim polisler acemi. Şimdi onlarla muhatap olmak istemiyoruz. Ne olur, siz onları ikna edin. O zaman biz sizi mahkemeye çıkaracağız. Mahkeme ne derse o olur"

dedi. Bu da bizim işimize gelir, bunun sansasyonu olması için böyle duyulması gerekir. "Peki" dedim. Biz polis arabaları ile birlikte atladık, gittik. Deniz'i çektim konuştum. "Ne oldu?" dedim. "Polisler geldi. Hepsini püskürttük abi" dedi.

Baykam: *Onun için çocuk oyuncağı değil mi?*

Kolcuoğlu: "Püskürttük abi, hiçbir yere sokulamadılar" dedi. Sonra ben bunlara dedim ki, aslında bizden rica ettiler, sizlere yaklaşamadıkları için, hep beraber geri dönelim. Anlaşarak bitirelim. Bu zaten işimize geliyor. Biz geriye dönelim bir de karakollara düşelim, yani olayı basına da haber verdik. Bu yürüyüşün biraz da kamuoyuna yansıması gerekiyor. Sonradan itiraz etmediler hep beraber bindik arabalara Samsun Emniyet Müdürlüğü'ne geldik. Orada tabii, gazeteciler hücum etmeye başladı. İçeri girip konuşmak ve fotoğraf çekmek isteyen birkaç gazetecinin makinalarını kırdılar. Bir tartışma kargaşa oldu. Bu arada, Samsun Haber diye yerel bir gazetenin İsmet diye bir muhabirini polisler dövdüler. O da kafa yapısı olarak bizdendi. Ben hemen müdahale ettim. İçerde büyük bir tartışmaya girdik. Dedim ki, "Bu gazeteci arkadaşın bütün eşyalarını geri vereceksiniz. Bu arkadaş bizimle görüşmek istiyorsa içeriye girebilecek." Neyse sonunda kabul etmek zorunda kaldılar. Bütün eşyalarını geri verdiler. Geldi, içerde kısa bir süre kaldı. Dinledi, soru sordu ve çıktı. Sonra gece biz içerde sabaha kadar nezarette kalınca, uykumuz geldi. Ben böyle, taşın üzerine bir şey serip de biraz uzanayım dedim. Birisi geldi, kulağıma dedi ki, "Abi benzin buldum. Bu binayı yakmak istiyorum." Kalktım, acaba rüya mı görüyorum dedim. Baktım birisi, yürüyüşe ta Ankara'dan katılan o meşhur sivil polis Muzaffer Köklü olduğu sonradan meydana çıkıyor, "Ulan, serseri misin, biz burada yatıyoruz. Binayı yakacaksın peki biz ne olacağız?" Ben ona kızdım. Ama orada onu kafama taktım. Anladım ki, bunda bir iş var. "Kim getirdi bunu?" diye bir arkadaşa sordum. "Bunu ODTÜ'den gönderdiler" dedi arkadaş. Sen bunu tanıyor musun? dedim. "Valla, her yere katılıyor, iyi olduğu söyleniyor. Devrimci bir arkadaşımız" dedi. Dedim ki, "buna dikkat edeceğiz. Bu bana biraz ters geldi." Ondan sonra sabah oldu bizi, adliyeye götürdüler. Götürdüler ama ne kadar gerici, sarıklı takkeli varsa hepsine haber vermişler. Orada bize saldıracaklar, bunu haber aldık. Ben o zaman yeni avukattım. Savcıya dedim ki, "Bizim yargılandığımız katta kimse bulunmayacak. Kalabalık olduğumuz için sadece biz olacağız. Kimseyi de o kata sokmayın çünkü böyle bir duyum aldık.

Girerken de gördük." Savcı "tamam, bu katı kapatalım" dedi. Katı kapattılar, bizi en üst kata aldılar. Samsunlular daha önce böyle bir olay görmemiş. İnsanlar "nedir" diye çok ilgi gösteriyorlar. Duruşmaya girince herkesin kimliği soruluyor. Bu şüphelendiğim Muzaffer Köklü'nün kimliği sorulunca, bana ODTÜ öğrencisi diye tanıtıldı, ODTÜ kimliği de var. Orada birden, ağzından mı kaçtı nedir, hakim sordu; "Sen ne iş yapıyorsun?" Bu dedi ki, "Ben büfeciyim" Hakim "sen büfecisin, bu öğrencilerin arasında ne işin var" dedi. O da "Ben bu fikirlere biraz sempati duyarım. Onun için de ben bunlara katıldım" dedi. Burada biraz tereddüt ettik, acaba mahsus mu yapıyor? Belki de o anda şaşırdı ve gerçek anlamda yaptığı işi söyledi. Sonra tabii, o bitti, çok kalabalık olduğumuz için ben hakime, "Bu yürüyüşü düzenleyen örgütün genel başkanı benim, bu arkadaşlarımın hepsi benim örgütüm altında bu eyleme katıldılar. Arkadaşların ayrı ayrı ifadelerinin alınması çok büyük zaman alır. Benim size anlatacaklarıma bütün arkadaşlar katılacaklardır." dedim. Herkes de, "tamam, başkanımız konuşsun"dedi. Ben durumu anlattım. Dava sonuna gelindi. Savcı beraatimize ve yürüyüşümüze engel teşkil edecek bir şey olmadığına karar verdi. Mahkeme karar verirken, yanlışlıkla yürüyüşün devamına da karar verdi. Halbuki, yürüyüşün devamına dair bir karar olmaz. Yürüyüşün devamında yasal bir sakınca olmadığına karar verilince biz o kararı hemen kaptık.

Baykam: *"Mahkeme kararıyla yürüyoruz" diye.*

Kolcuoğlu: Mahkeme kararıyla yürüyoruz diye Ankara' ya kadar yürüdük ve hiç kimse dokunamadı bize.

Baykam: *Tarihte böyle bir uygulama yok.*

Kolcuoğlu: Evet ama, yürüyüşte herhangi yasal bir engel olmadığı yönündeydi karar. Yürüyüş öbür gün devam etti. Ben İstanbul'a döndüm. Polislere dedik ki, bizi nereden aldıysanız oraya bırakacaksınız. Götürdüler yine aynı şekilde Havza'ya bıraktılar. Yürüyüş oradan devam etti tabii. Yürüyüşün devamında bir Deniz'e, bir de iki kişiye, Muzaffer Köklü'yü sorguya çektirdik. "Yalan söyledim, mahsus öyle söyledim" dedi. Onu çözemedik yani. "Buna dikkat edecceksiniz." dedim. Sonra ben İstanbul'a geldikten sonra Deniz'den bir telefon, dedi ki, "Amerikan Konsolosu Samsun'dan gelirken, yürüyüşü görmüş, Muzaffer Köklü yanına gitmiş, yürüyüşü anlatmış." Konsolos buna ilaç vermiş ve demiş ki, "Siz böyle yürüyorsunuz bunu alın ayaklarınız şişer."

Bunu söyleyince biz iyice şüphelendik. Sonra Çorum'a girerken, bu Muzaffer Köklü, bir yerden bir kızıl bayrak bulmuş, aynen bayrağı takmış cebine. Öğretmenler, ilgi göstermişler, böylece de gittikçe büyüdü yürüyüş. Gazetelerde "kızıl bayraklı yürüyüşe dönüştü" diye yazılınca, öğretmenler de ondan sonraki yürüyüşlere katılmaya çekindi. Kızıl bayrak olayı çıkınca ben hemen oraya geliyorum deyince bu kaçtı. Kaçmak isterken bir arabaya takıldı. Deşifre olduğunu anladı..

Baykam: *O da kızıl bayrakla provokasyonu artık abartmış.*

Kolcuoğlu: Ama içinde orak-çekiç yok. Kırmızı bir flama gibi getiriyor. Ustaca yürütüyor tabii. Sonra bu kaçarken bir kamyona bindi. Kamyona binerken, düşmüş, kolu da kırılmış. Ben, "geliyorum, bunu bir muhafaza altına alın" dedim ama kaçmış. Sonrasında ise bir daha görünmedi. Bunu araştırdım ki, Ankara'da Tuslog binasına ilk bomba atanlardan birisi de bu. Sonra o yürüyüşü Mamak'a kadar getirdik ama, aşağı yukarı gündüz yürüyüşümüz 70 bin kişiye ulaştı. Bütün Ankara katıldı. Anıtkabir'e gideceğiz. O gece ben yine yürüyüşün Ankara iznini de aldım. Üç kişilik komite diye Ankara'daki yürüyüş için müracaat ediliyor. Bu izni benimle beraber Taylan Benli almıştı. Sonra gece biz geldik ama düşünüyoruz bu yürüyüşü nasıl götüreceğiz diye. O zaman gece bizi otelden bir yere götürmek istediler. Niye diye sorduk, "bir paşa görüşecek" dediler, "Niye görüşecek paşa bizimle, ne işi var?" Neyse bizi götürdüler. Bize dediler ki, bu yürüyüşü burada keseceksiniz. Tehditler falan. Onlar tehdit edince benim de canım sıkıldı. "Ne yapacaksanız yapın. Biz legal bir hareket yapıyoruz. Bizim kimliğimiz açık. Amacımız açık" diye beyanda bulunduk. Sonra tehdit ederek bizi eve bıraktılar. Bu sefer İsmet Paşa bizi çağırttı. İsmet Paşa dedi ki, "bu yürüyüşü durdurun. Bu yürüyüşle ilgili bazı hazırlıklar olduğunu duydum. Kızılay'da saldırı düzenlemek istiyorlar. Bir saldırı olursa bu karışıklıkta çok insanın canı yanabilir. Bunun sorumluluğu altına girmeyin. Bazıları da bu yürüyüşü bahane edip ordu içinde organizasyonlar yapmak istiyor." Orada İsmet Paşa ile böyle sohbet ederken bana çok enteresan bir şey söyledi; buna karşılık ben de; "Sayın Paşam, bakın biz ne kadar masumane yürüyoruz ve yürüyüş amacımıza belli. Yani bu yürüyüşü kullanmak istiyorlarsa bizim dışımızda bir devlet var. Bunlar yürüsünler." Onun üzerine o da; "bir, siz gençsiniz. Siz zannediyorsunuz ki, bütün herşeyi, kendi hayatınıza sığdırarak, bitireceksiniz. Bir milletin hayatı, bir insanın hayatına sığmaz. Bunu bilesin. Ben biliyorsunuz ki, yüzyılın başından beri

bu işin içindeyim. Ama düşündüklerimin belki de yüzde 30'unu yapmış değilim. Önemli olan, çok şey yapmak değil, az yapıp doğru yapmak. Çok yapıp, yanlış yaparak, yeniden başa dönmektense, az yapıp, doğru yapıp, doğru noktaları geleceğe bir çizgi olarak götürebilmelisiniz. Senden ricam bu işi burada bitireceksin" dedi. "Paşam tamam, ben bitireceğim ama burada 60-70 bin insan var. Onlara bunu ben nasıl anlatacağım" dedim.

Baykam: *Hayır o değil de, Deniz'e nasıl anlatacaksınız!*

Kolcuoğlu: 60-70 bin insan, yürümüş gelmiş bu kadar heyecan var. Bunu Deniz'e anlattım ama Perinçek'e bir türlü anlatamadım. Ondan sonra neyse geldim. O zaman Dev-Güç diye bir örgüt kurmuşuz. Kadir Kaplan da Dev-Güç'ün genel sekreterliğini yapıyor, olayı anlattım. Dedim ki, "bu iş biraz karıştı. Ne yapalım. Sen de bana yardım et" "Dediğin şekildeyse, bu yürüyüşü burada bitirmekte yarar var." dedi. "Bunu ben de biliyorum ama bende de 39 derece ateş var. Hastayım, grip olmuşum, üşütmüşüm. Bunu insanlara nasıl anlatacağız?" dedim. O da bana "herkese anlatmayalım, önce bizim grubun elemanlarını çağıralım ilk önce onlarla konuşalım. Artık ondan sonra kitleye açıklamaya çalışırız" dedi. Bu arada ben hemen tedbir alıp dedim ki, "100-150 otobüs bulabilirsek, oradaki insanları Ankara'ya getirip, Anıtkabir defterini imzalayalım, saygı duruşu yapalım öylece bitirelim" yani hiç gitmeden de olmaz. Bu arada Türk-İş Başkanı'nı aradım. "Başkanım, bana 100 tane otobüs bulun" dedim. "100 otobüsü nereden bulacağız?" dedi. "Bir yerden bulunacak" dedim. Onlara da öyle bir şey söyledik ama onların da böyle bir şey yapabilmeleri zordu mantık olarak. Ama sonra 20 otobüs bulduk. Ben gittim. Deniz'in yanına oturdum. Dedim ki "vaziyet böyle, bunun sorumluluğunu almak istemiyorum. Bu kadar yürüyüşten sonra bir arkadaşımızın burnunun kanamasını istemem. Bunun sonucunda bize kazandıracak bir şey yok. Bizim bu hareketimiz başka zorbaların kullanabilecceği hareketlere dönüşürse, o zaman biz üzülürüz. Yani demokratik düzenin sekteye uğramasına sebebiyet vermiş oluruz. Bunun yanında arkadaşlarımızdan birisinin kendisini kaybetmesi bizim için çok büyük önem taşır. Böyle bir şeye girmek istemiyoruz. Yürüyüş komitesi olarak biz, üç kişiyiz. Taylan, ben, Kadir Kaplan, biz bu olayı burada bitirmek istiyoruz." dedim. Ondan sonra, biz tabii oradan kalktık. Ben bir konuşma yaptım. Anlattım olayı. Tepki oldu ama ikna ettik Deniz'i. O arada otobüsler geldi.

Baykam: *Deniz ne diyor?*

Kolcuoğlu: Deniz'i zorla ikna ettik. Yani ben durumu anlattım. "Peki, siz daha iyi biliyorsunuz." dedi. Fakat o gece, geldik. Bu sefer Perinçek bildiri dağıtmış. Deniz bana dedi ki, "Topal bildiri bastırmış, millete bu yürüyüş durmaz devam edeceğiz diye bildiri dağıtıyor." Nerede diye sordum, "matbaada" dedi.

Baykam: *Deniz mi Topal diyor Perinçek'e?*

Kolcuoğlu: Deniz diyor. Hangi matbaa? Gittik o matbaayı bulduk tabii. Bildirilerin hepsi orada. Sonra Doğu'yu buldum. "Doğu, ne oluyor" dedim. Dedi ki "Ya başkan olmaz böyle." "Nasıl olur" dedim. "Yok biz yürüyeceğiz" diyor. "Yürüyemezsiniz, bunun iznini biz aldık. Bunun dışındaki bir yürüyüş kanunsuz bir yürüyüş olacak. Sizi yürütmezler." dedim. Neyse o bildirilerine el kondu. Biz orada yürüyüşü emri vakiyle durdurduk. Otobüslere bindik, Anıtkabir'e geldik. Anıtkabir'de deftere yazdık. Saygı duruşunda bulunduk ve o yürüyüş öylece bitmiş oldu. Sonra ben davetli olarak Romanya'ya gittim. Romanya Komünist Partisi'nin 5. Genel Kurul toplantısı vardı. Ben o toplantıya katılmak için gitmedim ama gittiğim zaman toplantı devam ediyordu. O arada, TKP, Türkiye'de ne varsa bu işlerin hepsini üstleniyordu. Bana dediler ki, "TKP Genel Sekreteri bir konuşma yaptı. Türkiye'de ne kadar gençlik hareketi varsa, hepsini biz organize ediyoruz. Bunlardan en önemlilerinden birisi de Samsun-Ankara yürüyüşüdür." Ben dedim ki, "Ben bu adamı hiç tanımam. Bununla hiç bir ilişkim yok. TKP ile de hiç bir ilişkimiz yok. TKP'yi de sevmem. Bu adam yalan söylüyor" Hatta benimle görüşmek istedi. Ben görüşmedim. Orada bile bu takım işi hep kendisine yontmak istiyordu. Sonra, 12 Mart öncesi Genel Kongre oldu. Ben Genel Başkanlığı bıraktım. Çünkü daha askerliğimi de yapmamıştım. Kaçak biliniyordum. Akabinde hemen 12 Mart olunca bu sefer, akşam üzeri radyoda 69 kişinin biz dahil ismini duyduk, "Teslim olmazlarsa görüldüğü yerde vurulacak" diye. Öyle deyince tabii, bizim Bozkurt'la beraber kaldığımız, herkesin yol geçen hanı gibi kaldığı bir evimiz vardı. Benim bütün dökümanlarım ve kitaplarım, aşağı yukarı 2 bine yakın kitap, oradaydı. Nazım Hikmet'in o zaman bir kitabı var benden başka kimsede yok. Bir de Çavuşesku el yazısı ile o zaman bana kendi kitabını vermişti. Sonuçta eve geldik, ne oluyor bir bakalım dedik. Bizden önce eve gelmişler evi tarumar etmişler. Polis ne kadar kitap ve belge varsa bütün hepsini almış, doldurmuş torbalara götürmüş. Biz hemen

oradan kaçtık. Dedim ki, "gidip teslim olalım. Bunlar namussuz, kaçtı diye durup dururken vururlar bizi." Biz hemen öbür sabah 8-10 kişi toplandık. Davutpaşa'ya teslim olmaya gidiyoruz, aranıyoruz ya. İşin enteresan tarafı gittik kapıya, bir başçavuş vardı. "Biz aranıyoruz, teslim olmak için geldik." dedik. "Alamam yukarda yer yok şimdi gidin iki gün sonra gelin" dedi. Hem radyoda diyorlar, "görüldüğü yerde vurulacak," hem de içeri almıyorlar! "Yok, öyle hemen gitmeyiz. Buradan gidin derseniz, kaçıyorlar diye başımıza iş gelir. Biz kalacağız." Neyse, telefonla konuştu. Davutpaşa'ya bizi o gün aldılar.

Baykam: Komedi filmi gibi.

Kolcuoğlu: "Yukarısı dolu" diyor. O zaman da İlhan Selçuk'lar, Madanoğlular falan içerde. Getirmişler onları. O gün Madanoğlu'nu tahliye etmişler.

Sonra biz gittik, kalabalık, herkesi topluyorlar. Ertuğrul Günay yedek subaydı, onu getirdiler. Doldurdular bir yere, aşağı yukarı 200-250 kişi olduk. Devamlı geliyor. Bu arada ben başkanlığı bırakmadan önce Deniz ve arkadaşları bu dediğim olaylar nedeniyle Ankara'ya gittiler. ODTÜ'ye yerleştiler. Orada örgütlenmeye çalışıyorlardı.

Ankara'ya gittikten sonra aranmaya başlandı. Ben daha önceki olayı anlatıyorum. O zaman da Çayan'larla tartışıyorlardı. Kır gerillası hikâyesinin tartışması başlatılmış, Mahir Çayan buna karşı çıkıyor.

Baykam: Mahir Çayan, kentte olmasını savunuyordu.

Kolcuoğlu: Evet ama silahlı bir hareket değil. "Daha zamanı değil" falan diyorlardı onlar.

Baykam: Bu, Deniz'lerin soyduğu banka onları birden silahlı mücadeleye itti, değil mi?

Kolcuoğlu: O banka meselesinden sanki bir silahlı mücadelenin kaynağını yarattılar gibi bir imaj çıktı. Aslında, tam olarak öyle bir şey de yoktur. Kentlerden, köylere gidip, halkla bütünleşmeyi düşünüyorlardı. Tabii bu silahlı olmayacaktı. Che Guevara örneğinden yola çıkarak, "kentlerde fazla bir şey olmaz çünkü bunlar yozlaşmış, köylerden hareket etmek gerekiyor" diye düşünüyorlardı. ODTÜ'de saklanıyorlardı. O zaman da Erdal İnönü rektör yardımcısıydı. Ben gittim, bunlarla bir görüşme yaptım. Deniz'e dedim ki, "Bu iş böyle kopmaya doğru giderse, kitlelerden uzaklaşarak yalnızlığa doğru giderse, insanları daha çabuk tecrit ederler, üzerine gelirler, ne yapacakları belli olmaz.

Baykam: Tarih?

Kolcuoğlu: Aşağı yukarı 1970 yılıydı. Nisan ya da Mayıs ayı olabilir. Böyle, kendi aramızda genel bir değerlendirme yaptık. "Durum öyle değil, yani, bizim öyle silahlı bir ordu gücümüz yok" dedi. Ama orada anladım ki, ordunun içinde bazı unsurlarla temas halindeler.

***Baykam:** Deniz Gezmiş'in o anda 9 Martçı subaylarla teması olduğunu hissettiniz mi?*

Kolcuoğlu: Hissettim. Yani şöyle oldu; Ona da güven veriyorlardı. Yüzbaşı vardı. Elrom olayına karışan bir havacı subay vardı. İlyas Aydın'dı galiba adı. Yani bu işin içinde olanlar onlarla da hafif bir dirsek teması halindeydi.

***Baykam:** Hissettiniz onu. Peki size bu konu hakkında bir bilgi verdi mi?*

Kolcuoğlu: Tam olarak bir bilgi vermedi. Yalnız bana "Kemalistlik bazen yarıyor" dedi. Denizlere bazı şeyleri söyledim. O da bana "Abi korkma, biz o kadar akılsız hareket etmeyiz," dedi. Ondan sonra olaylar oldu, yakalandı, Ankara'ya getirildi. Sonra o meşhur günde, biliyorsunuz, bakanın huzuruna çıkarıldı. Sonra yargılanma safhaları başladı.

***Baykam:** Bakan, Deniz'in odasına getirilmesine sonradan pişman olmuş.*

Kolcuoğlu: Evet öyle oldu. Bunlar hakkında idam kararı verildi. Tabii biz o arada askere gittik. Uğur Mumcu da benden bir dönem önce askere gitti. 1973'te. 12 Mart sonrası af çıkınca tahliye olduk. Bizi askere aldılar.

***Baykam:** 1974 affından önce mi tahliye oldunuz?*

Kolcuoğlu: Evet önce olduk. Biz tahliye olduk ama tutuksuz olarak yargılanmaya devam ediliyorduk. O sırada Uğur Mumcu ile de daha önceden konuşuyorduk. O asker olmuş. Piyade, meşhur Sakıncalı Piyade. Sonra ben tahliye oldum. Beni de askere aldılar.

***Baykam:** Hangi konuda konuşacaksınız?*

Kolcuoğlu: Savunma Bakanı Hasan Işık'ın yardımlarıyla er olmaktan kurtuldum. Kuraya girdik. Sonra İzmir'e tayinim de çıktı. Sakıncalı piyade olarak çıkarıldığım okulda disiplin subayı oldum. İşte o hikâyemizde öyle bitti. Bu arada, Deniz Gezmiş'e idam cezası verildi. Acele bize bir haber gönderdi. "Kazım abiyle görüşmek istiyorum." demişti. Bende görüşmek istiyorum ama bir türlü imkân yaratamıyoruz. İstanbul'da bende vekaleti var gerçi, buradaki davalarına ben

bakıyordum.

Baykam: Deniz tutuklanır tutuklanmaz, Doğu Perinçek'e de vekalet çıkarmış. Onu görmek istemiş. Bütün o dışarıdaki yakın arkadaşlarıyla yakın bir iletişim kurmaya çalışmış.

Kolcuoğlu: Evet, orada dedi ki, "Raif'te gelsin." Raif'le ikimiz beraber Ankara'ya gittik. İçeri gireceğiz fakat oradaki müdür bizi almak istemedi. Vekalet konusunda sorun çıkardı.

Baykam: Siz dediniz ki, "eski köye yeni adet mi getiriyorsun?"

Kolcuoğlu: Yasal bir şey olur mu öyle? Vekaletin nerede çıktığı önemli mi? Vekalet önemli. "Bilmediğiniz şeyi neden söylüyorsunuz. Savcıya sorun" dedim. "Savcıya sordum, o da bana aynı şeyi söyledi" dedi. Bunun üzerine biz hemen atladık adliyeye, savcıyla görüşmeye gittik. Savcıya, "böyle şey olur mu, vekaletimiz var, içeriye girmek istiyoruz, görüşmek istiyoruz, müdür böyle diyor ve sizin de onayınızı aldığını söylüyor." dedik. Suratımıza baktı, "öyle bir şeyi ben söylemedim, görüşebilirsiniz" dedi. Bize izin verdi, biz içeriye girdik. O müdür de kaçtı. Yaptığı şeyden dolayı utandı. Deniz'in koğuşuna girdik. Tabii, Deniz'i o kadar seviyorlar ki o koğuşta, herkes Deniz diyor, başka bir şey demiyor. Bizi de görünce, bütün tutuklular sanki aydan gelmiş gibi karşıladılar, direk olarak koğuşa soktular. Koğuşun içine girdik, Oturduk. Uzun uzun Deniz'le konuştuk.

Baykam: Tarih?

Kolcuoğlu: İdamından aşağı yukarı 1.5-2 ay önce. Sonra dedi ki, "ODTÜ görüşmemizden beri, epey zaman geçti. Biz sizin haberiniz olmadan bazı hareketler yaptık. Sizinle irtibat kuramadık. Böyle olaylar oldu ve bu hale geldi" dedi. Bana takıldı; "Sana hep Kemalist Abi derdim. Ama bak, Kemalistler hep ihtilalci olur, askerlerle ilişki kurarlar diye eleştiri getirirdik. Ama biz kendi düşündüğümüz Kemalistler gibi hareket ettik. Yani askerlerle ilişki kurduk onlarla beraber olduk" Kendisi daha önce "askerlerle beraber bu devrim yapılmaz" derdi.

Baykam: Önce bunu diyordu. Ama belli ki, 9 Martçılarla biraz iç içe olmuş.

Kolcuoğlu: Evet, yalnız kaldıkça yardıma ihtiyaçları oldu belli ki. Anlaşılan o yardımları verecek insanlarla beraber olmaya çalıştılar Sonra uzun uzun konuştuk. Dedim ki, "Olanlar oldu. Sen ciddi bir eylemin içinde bulunmadın ama çok siyasi bir karar verildi. Önemli olan bu kararın meclisten geçmemesi. Bunun için ne yapılması gerekiyorsa yapılması lazım." O da bana, "Bunlar bizi astırmak için provo-

kasyon yaparlar ama bizim ulaşabileceğimiz arkadaşlara ulaşın. Bu dönemde kimse bir şey yapmasın." dedi. "Deniz" dedim, "işler o kadar kopuk ki, herkese ulaşmak nasıl olacak? Kim nerede, kim kiminle ilişkili onu da bilmiyorum. Onun için çok fazla sayıda ulaşabileceğimiz insan olduğunu sanmıyorum. Ama belki, bildiğin olaylar veya iyi niyetle, sizi kurtarmak isteyen arkadaşlar bir şeyler yapmak istiyor olabilir." O da "kötü niyetle bu işi körüklemek isteyenler olabilir. Tabii burada iyi niyetle yapmak isteyenlere ulaşmak önemli. Kötü niyetlileri önlemek zaten çok zor. Çünkü onlar provokasyon yapmak istiyorlar." dedi. Bende, "bu nokta da meclis çok büyük önem taşır." demiştim. Tabii İsmet Paşa o zaman mecliste. Deniz bana, "İsmet Paşa ile bir konuşur musun?" dediğini hatırlıyorum. Benim İsmet Paşa ile ilişkilerimi biliyor. Bana, "İsmet Paşa'ya durumu bir anlatır mısın? Biz adam kesmedik, adam asmadık. Hiçbir şey yapmadık. Bunları anlatır mısın?" demişti.

Baykam: *Yani kararın saçmalığının tam farkındaydı.*

Kolcuoğlu: Tabii kendisi de iyi kötü bir şeyler biliyor. Dedim ki, "Tabii doğru ama, İsmet Paşa'nın bu organizasyonlar karşısında ne kadar etkisi olur bilmiyoruz. Ama ben gidip İsmet Paşa ile konuşacağım. Seninle görüştüğümüzü, düşüncelerini söyleyeceğim." O da bana "aman önemli olan sağ kalmak. Bizim yapacağımız çok şey var." dedi. Tabii o zaman kimse bunların asılacağına inanmıyordu. Böyle bir karar çıktı ama meclisten geçmesi çok zor geliyordu.

Baykam: *Benim sormayı düşündüğüm ana sorulardan bir tanesi bu anlattığınızdı. Yani Deniz özellikle, "Aman dikkat et. Dışarda bir olay yapmasınlar. Bu adamlar bizi astıracaklar." diyor. Deniz demek ki, polislerin böyle provokasyonlara girip af beklentilerinin bu şekilde sekteye uğratılmasından korkuyordu.*

Kolcuoğlu: "İyi niyetli arkadaşlar bizi kurtarmak için bazı olaylara girebilirler" diyordu.

Baykam: *Peki, şimdi orada, mesela Deniz'e en büyük şanssızlık, Eken'e yapılan suikast.*

Kolcuoğlu: Deniz'in düşündüğü bizim görüşmemizden sonra oldu.

Baykam: *Evet, tam o senaryo yaşandı. Şimdi orada bir şanssızlık oldu. Deniz'i terörist eylemle kurtarmak isteyen devrimcilerle, Deniz'i legal yönden kurtarmak isteyen aydınlar iki farklı şey dedikleri için birbirlerini nötralize ettiler ve başaramadılar.*

Kolcuoğlu: Büyük tehlikeleri beraber konuştuk. Deniz'e dedik ki, "sen ulaş diyorsun ama, ulaşmanız çok zor. Yani ipler koptu. Kim nerede bilmiyoruz. Ama şunu yapabiliriz. Biz legal olarak, bu işin meclisten geçirilmemesi konusunda kendi gücümüze göre yapabileceğimiz şey varsa bunu yapmaya çalışırız. İnsanları bu konuda uyarırız. O zaman ben CHP'liydim. Partinin insanlarını da uyarmaya çalışırız zaten şu anda onlar bu olaya karşılar.

Baykam: Şu anda partili değil misiniz?

Kolcuoğlu: Şu anda partiliyim. Biz bir zaman İsmet Paşa ile tartıştık. Onu General Patton'a benzettim bana çok kızdı. Sonra barıştık, ben İsmet Paşa'ya gittim. Durumu anlattım. İsmet Paşa "aynı şeyleri düşünüyoruz ama hiçbir şey olmaması lazım" dedi. O da aynı kuşkular içinde yani bunun farkında. Ama o Deniz'i iyi niyetle kurtarmak isteyenlerden korkuyor. Provokasyondan o kadar tedirgin değil.

Baykam: Biliyorsunuz, hem Eken suikasti oldu, hemde Kızıldere olayı oldu. Her ikisi de arkadaşlarınca onu kurtarmak için yapılmış hareketler ama bilinen sonuca götürdü.

Kolcuoğlu: Maalesef tabii. İsmet Paşa, "ben elimden gelen gayreti sarfediyorum. Gençlerin bu şekilde idam edilmesi politik bir olaydır. Bunu üstesinden gelinmeyecek hale getirebilirler" dedi. Neyse ben oradan ayrıldım. Sonra bu olaylar olunca asıldılar. Çok üzülmüştüm. Grubun içinde benim en fazla Deniz'le diyaloğum oldu. Çok severdim. Çünkü onun yürekliliği, insan sevgisi, yurt sevgisi çok değişikti. Hiçbir zaman hiç kimseye saygısızlık yapmazdı. Herkese abi der saygı gösterirdi. Ama sevmediği insanı da bir bakışta anlardı ve onu sevdirmek için ne kadar gayret etseniz başaramazdınız.

Baykam: Yani içgüdüsel olarak not verirdi öyle mi? Haklı çıkar mıydı?

Kolcuoğlu: Hepsinde haklı çıkmıştır. Bir baktığı zaman "pis adam yaramaz, sevmedim ben bunu" derdi.

Baykam: Suratına söylediği de olur muydu?

Kolcuoğlu: Birkaç kişinin suratına da söyledi.

Baykam: Peki Kemalizm'e bakışı nasıldı?

Kolcuoğlu: İdeolojik olarak sosyalist düşünceyi savunurdu. Fakat Kemalistlere saygısı çoktu. Kurtuluş Savaşı'nı çok iyi bilirdi. Türkiye'nin yeni bir kurtuluşa ihtiyacı olduğunu söylerdi fakat bu kurtuluş halkın kavgasıyla, işçinin kavgasıyla olacak diye düşünürdü. Belirgin kesimlerden iyi niyetli insanlara ve sık sık CHP içindeki

üyelerle konuşurdu. Rahat rahat tartışırdı. Bir gün bir açık oturum yaptık. İlhan Selçuk, Mihri Belli ve ben konuşmacıydık. O konuşmada, enteresan bir şey oldu; Mihri Belli kalktı, gençleri gösterdi ve, "bu gençler bu yürekler, bu kafalar, bu bilekler olduktan sonra o dediğimiz şey yakındır" dedi. Sonra biz hep beraber gençlik teşkilatına döndük. Hep beraber odada oturuyoruz. Deniz de geldi. Madanoğlu da geldi o zaman. Madanoğlu da, dinleyici olarak katılıyor. O zaman Madanoğlu "ben öğrenciyim, beni konuşturmayın öğrenmek istiyorum. Hiçbir şey bilmiyoruz zaten" dedi. Sonra ben, "Sayın Mihri Belli, sen bu kadar deneyimli bir insansın. Bugünkü konuşmanı anlayamadım. Bu bir yüreklendirme de, insanları yanıltma da olabilir. Yani, gençlikle devrim olmaz. Dünyada bunun bir örneği var mı bilmiyorum. Bunu niye söylediniz anlayamadım" dedim. O da esprili bir şekilde Denizleri gösterdi "görmüyor musun bunları" dedi. Ben de, onları görüyorum ama onların yürekleri, elbette ki herkesin saygı duyduğu yürek ama, o yürekler, böyle bir şeyin yapılmasında yeterli değil. Kimlerine yapabileceği de dünyanın her tarafında bellidir." demiştim. Böyle ufak bir tartışma geçmişti.

Baykam: *Kimi ima ediyorsunuz burada. Askeri mi ima ediyorsunuz?*

Kolcuoğlu: Yok. Ben dedim ki, "gençlerin devrim yaptığı bir dünya yok. Bu söylediğiniz onları biraz yüreklendiriyor ama bu yüreklendirme...

Baykam: *"Gerçekçi değil" mi demek istiyorsunuz?*

Kolcuoğlu: Yanlışlığa da götürebilir. Gerçekçi değil, öyle söylenmesi doğru da değil.

Baykam: *Mesela, onu siz ve kitleler arasında veya gençler arasında lider yapan unsurlar neydi? Ne onu lider yapmıştı. Bir sıfatı yoktu.*

Kolcuoğlu: Bir sıfatı yoktu ama yapı olarak, kafa olarak ve fizik olarak kitlelere kendini kabul ettirmesini iyi biliyordu. Düşünen, sürekli okuyan bir insandı. Bunların, benim orada bir odaları vardı o oda da okuma odasıydı. Bu, Cihan Alptekin, Ömer Ayna falan. Cihan hep okurdu, hiç konuşmazdı. Hep takılırdı Cihan'a. "Cihan, okudun da ne anladın?" derdi. Cihan da, "Okudim da anlamadım da. Dur bir öğreneyim ondan sonra anlatirum sağa" derdi Karadeniz şivesi ile. O liderliği biraz haretin önünde olmasından ve biraz da yürekli, fizik olarak uzun boylu olmasından kaynaklanıyordu. Bu mini işgal, ikinci

işgal yapıldığında, hemen bana telefon etti. "Abi, biz burayı işgal etmedik, konuşmaya gittik. Herkes kaçtı, burası bize kaldı. Şimdi rektörler aşağıda fen fakültesinde toplantı yapıyorlar. Burası da bize kaldı, şimdi gitsek kırarlar dökerler, ondan sonra bak bunlar işgal ettiler kırdılar döktüler ondan sonra da gittiler, derler. Gitmesek, polise haber vermişler. Ne olur sen git senato ile bir konuş." dedi. Benim de haberim yok tabii, aniden olan bir şey. Gittim üniversiteye, baktım, bunların hepsi rektörlük binasının önünde. Senato ise aşağıda toplantı halinde. Ben de gittim, senato binasındaki toplantıya katıldım, durumu anlattım. "Böyle bir şey yok. Yani işgal anlamında bir olay yok. Yalnız bazı istekler var. Çünkü birinci işgalde bazı isteklerin yerine geleceği konusunda söz verilmişti. Bunları tartışmak için geldiler ama siz işgal var diye bırakmış kaçmışsınız." dedim. Sonra neyse ki orada anlaştık. Bizimkileri çıkardık sonra üniversiteyi onlara teslim ettik. "Mini işgal" dedikleri olay bu.

Baykam: Deniz espritüel bir gençti değil mi?

Kolcuoğlu: Evet, çok. Herkesin durumuna göre espri yapardı. Şakalaşırdı, takılırdı.

Baykam: Siz de Dev-Gençli miydiniz?

Kolcuoğlu: Ben Dev-Gençli değildim ama buna rağmen, Dev-Genç davasında sanık olarak yargılandım.

Baykam: Herhalde bir an geldi, Dev-Genç üyeleri ile TMGT üyeleri biraz birbirine karıştı değil mi?

Kolcuoğlu: Tabii öyle oldu. Ama gençliğin aşağı yukarı hepsi iç içeydi. Ben bu konuda çok uğraştım. Ecevit'le görüştüm, Turhan Güneş'le görüştüm. İsmet Paşa ile gittim görüştüm. Gençlik çok heyecanlı ve bir şeyler yapmak istiyor. İyi niyetli, dürüstler. Bunların, önünü keserek değil, onları kanalize ederek, bunlara yol göstererek götürmenin yararlı olduğunu hatta Sayın Ecevit'e de defalarca söyledim.

Baykam: Yıl 1968-1969 muydu?

Kolcuoğlu: 1969'du. Ben Ecevit'le de epey konuştum. Gittim, evinde de konuştum.

Baykam: Çünkü benim bu yaptığım araştırmada, TİP, CHP ve gençler neden legal bir partiye kanalize olamadılar? Neden CHP veya TİP bu gençliğin dinamizmini bünyesine almayı beceremedi? Hep araştırdığım noktalardan birisi bu. O yüzden bu alan özellikle ilgimi çekiyor.

Kolcuoğlu: Ben o konuda çok gayret sarfettim. O zamanda CHP'liydim ama fiilen CHP'ye girdim. 1957'de gençlik kollarına girmiştim, sonra bu olaylar nedeniyle ayrıldım. Gençliğin bu heyecanını çok iyi görüyordum. İçindeydim, fakat bunun başkaları tarafından sabote edilip başka tarafa çekileceğinden korkuyordum. Bu rüyalarıma giriyordu. Onun için gidip sürekli olarak partililere, "Parti aman gençlere karşı bildiri yayınlamasın. Gençleri suçlayıcı kelimeler kullanmayın." derdim. Onların haklılığını savunabilecek şeyler söyledim. Hatta bunlarla beraber olabilecek şekilde "beni destekleyin, bana güç verin. O güçle beraber bunları kitlesel olarak tutmaya gayret edelim. Aksi halde, siz suçlanırsınız. Yönetim saldırırsa, sonuçta başkaları yararlanır ve bu Türkiye'nin zararına olur," dedim.

Baykam: Aynen dediğiniz oldu.

Kolcuoğlu: Aynen dediğim oldu. Hatta bunun için Ecevit'le uzun uzun konuştuk. Turhan Güneş'le, gençlik kesimine o bakıyordu. O olaylara biraz alaycı bakardı. Bana dedi ki, "Ne olacak, gençliğin ne olacağı ortada."

Baykam: Yani onlar bu işi küçümsediler.

Kolcuoğlu: Evet, küçümsediler.

Baykam: Yani bu olayın, Türkiye'nin önündeki 30 yılın yörüngesini değiştirecek bir olay olduğunu anlamadı.

Kolcuoğlu: Anlamadılar ve anlamamakta da inat ettiler. Hatta İsmet Paşa'yı bu işe öyle angaje ettiler ki, bir gün Paşa, "bunlar haytadır" dedi. Öyle deyince ipler iyice koptu. Yani enteresan CHP ile ipler koptu.

Baykam: İnönü bunu 1970'de mi dedi?

Kolcuoğlu: Tam olarak hatırlamıyorum ama ben bu yüzden İsmet Paşa'ya mektup yazdım. Biraz ağır oldu. O yüzden de beni aforoz ettiler. Evet, 17 Aralık 1969'da İsmet Paşa bu lafı sarfetmiş. Bakın ben o zaman şöyle demişim; "Türkiye Gençliği'nin en üst örgütü, TMGT, 17 Aralık 1969 günü TBMM'nde yaptığınız konuşmanın, son zamanlardaki tutumunuzu da dikkate alarak her iki yönü ile değerlendirmeye çalışmıştır. Her şeyden önce, belirtmek isteriz ki, size devrimci kuruluşlar ve hareket halindeki gençlik hakkında bilgi verenler, en az sizin kadar, gençlikten uzaktadırlar. Bu açıdan, Türkiye'nin götürülmek istendiği, bazılarınca meçhul, bizce belli istikametler karşısında size, gençliğe müdahelesi ve siyasal rejim konusunda görüşlerimizi açıklamayı görev saymışız. Sizin de son konuşmanızda

belirttiğiniz gibi gençlik hareketlerinin bütün dünyada görülen evrensel yanı kendi ülkelerinin halklarını, tam bağımsız ve insanca yaşama koşullarına kavuşturmaktır. Bu nedenle az gelişmiş ülke gençliği, çağımızın ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak bulunan düşünceler, dışa bağlı, halkın menfaatlerinden kopmuş, politikalara karşı çıkmaktadır. Ülkelerinin yönetiminde ve geleceğe dair söz sahibi olmak istemektedirler. Bu ülkelerde kurulu bozuk düzenin sürdürülmesinde çıkarları bulunanlar, dışa bağlı ekonomik güçler, politikayı yalnızca kendi tekellerinde tutmak isteyen, demokrasiden yana görünen faşist ruhlu yöneticiler gençliğin bu yurtsever ve bağımsızlıktan yana insancıl atılımları karşısında, kendi durumlarını koruyabilmek için, gençlik hareketlerini çağ dışı ve şiddet metodlarıyla susturmak durumuna başvurmaktadır. Böylece tarihi akışı durdurmak ve özgürlükleri kısıtlamak isteyen yöneticiler, ülkelerini rejim bunalımına sürüklemektedirler. Türkiye'de gençlik hareketlerini değerlendirirken, herşeyden önce, çağımızın ve modern teknolojinin gerçeklerinden daha, bu evrensel nitelikteki hareketlerle ilgisini hiçbir zaman gözden kaçırmamak gerekiyor. Bununla birlikte, Türkiye'deki gençliğin ve gençlik hareketlerinin tarihsel ve sosyal koşulları içinde, kendine özgü yanlarının da olduğunu unutmamak gerekiyor. Türk Gençliği, az gelişmiş ülkeler arasında sizin de Garp Cephesi Komutanı olarak, içinde bulunduğunuz ilk Milli Kurtuluş Savaşı veren ve onun Başkomutanı Mustafa Kemal'in devrimlerini ve özlemlerini gerçekleştirmek üzere görevli kılınmıştır. Sivas Kongresi'nde, "Paşam, aralarında bulunduğum tıbbiyeliler, beni buraya istiklal davamız başlamak zorunda ki, mesaiye başlamak üzere gönderdiler. Mandayı kabul edemem. Farzımahal, manda fikrini siz kabul ederseniz, sizi de reddeder Mustafa Kemal'i vatan kurtarıcısı değil, vatan batırıcısı olarak adlandırır ve tecrit ederiz" diyen genç tıbbiyeli Hikmet'e, Mustafa Kemal, "Türk Milleti bünyesindeki asil kanın ifadesine dikkat edin. Gençlikle iftihar ediyorum ve gençliğe güveniyorum" demiştir. Gazi Mustafa Kemal'in güvendiği halkımızın, tam bağımsız ve gerçek çağdaş uygarlık düzeyine çıkması için mücadele eden Devrimci Gençlik'e yarım asır sonra, yine Gazi Mustafa Kemal'in kurduğu cumhuriyette kurşun sıkılmasının anlamına ve önemine dikkatinizi çekmek isterim. Köşe başlarında kurşun atılan Devrimci Gençlik'in özlemi şudur; "Ülkemizin bağımsızlığını zedeleyen her türlü tutuma son vermek, tam bağımsız ve anayasanın özgürlüğü, demokratik rejimin gerçekleşmesidir." Sonunu da şöyle

bitirmişim; "Yukarda açık olarak ortaya koymaya çalıştığımız iktidarın kanunsuz tutumları Türkiye'yi bu duruma getirmiştir. Çok iyi bilirsiniz ki, demokrasi düşüncesinden yoksun ve bütün uyarılara rağmen bu uyarıları kabul etmeyen DP Yöneticileri olmasaydı, 27 Mayıs olmazdı. Gençlik olarak, inancımız şudur ki, iktidarda bulunduğu süre içinde anayasaya karşı işlediği suçlar, sayılamayacak kadar anayasayı değiştirmek isteyerek, bu tutumunu sürdüren siyasi iktidara değil, onu anayasa çizgisi içine getirmek suretiyle, ancak demokratik düzen kurulabilir ve rejim tehlikeden uzak kalabilir. Bu iyi niyetle düşüncelerimizi gözönünde bulunduracağınız ve gerçeği gereği gibi değerlendireceğiniz inancı saygılar sunarım." deyip uzun bir yazı yazmıştım. O zaman bu tehlikeyi gençlik olarak o konuşmasından sonra görmüştüm. Bu ikazlarımız dediğim gibi maalesef inandırıcı olmadı. Olmayınca işte böyle dağılmalar, sahipsizlikler, başkalarının sahip çıkması, şeklinde gelişti.

Baykam: Peki Ecevit'in bu olaya bakışı nasıldı?

Kolcuoğlu: Ecevit de gençliğin durdurulmasını istiyor, "aman bir şeyler olmasın, zaten bunu yapanlar bizim düşüncemizde değil, bunlar aşırı solcu" diyordu.

Baykam: Herhalde o da bu değerlendirmeleri Türkiye'yi ne felakete götüreceğini hiç anlamadı. Sonra da "1971 darbesi bana karşı yapılmıştır" dedi ortaya çıktı.

Kolcuoğlu: Hayır, "bana karşı yapıldı" dediği dönemde ben bunları söylemiştim. "Bak, bu Türkiye'de eğer gençliği kullanarak bir şeyler yapmak isteyenler sizi de aşabilirler. Gençlik hareket halindedir. O nedenle bu gençleri sahiplenmezseniz söylediğiniz tehdit her an karşınıza çıkabilir." Ve 12 Mart oldu. Ben o zaman bir yerden geliyordum, Bolu'da 12 Mart olayı duyulduğu zaman, hemen beyanatını verdi. Ben yetişemedim ona söyleyecektim bu söylediğimi "gördünüz mü şimdi, siz demek anlayamıyorsunuz ben o zaman size demiştim." diyecektim.

Baykam: 1960 öncesi gençlikle CHP milletvekilleri çok yakın temastaydı. Mesela 1960 ihtilaline giderken, Suphi Baykam, Orhan Birgit gibi isimler, CHP milletvekilleri olarak gençlik liderleri ile yakın temastaydı ve o nabzı yakın tutuyorlardı. Ama mesela, 1968'de babam politika yaptığı için ve şu anda da yaşamadığı için, bu sorunun muhatabı olamıyor. Ama 1960'lı yıllar boyunca bu diyalog, 1968'e kadar nasıl sürdü? Mesela sizin CHP milletvekilleri ile temaslarınız

nasıldı? Gençliği onlar da neden bu kadar hafife aldılar? 1960 deneyimini neden bu kadar çabuk unuttular?

Kolcuoğlu: Şimdi, gençliği şöyle hafife aldılar, yani, onlar birçok açıdan baktılar. Ben onları ikna etmeye çalıştım. Bizim düşüncemizde olanlar ve bizim düşüncemizin solunda olanlar. Yani soldakiler sanki, ya tasfiye edeceğiz, ya da bize gelecekler. Böyle katı bir düşünce içindeydiler. Aslında gençler o katı düşüncenin sahipleri değillerdi. Türkiye içinde bir tartışma ortamı geliştirdiler. Yani gençlik arasında solun değişik versiyonları tartışılıyordu. Uygulamaları tartışılıyordu. Tabii ki yeni bir fikir olduğu için gençler hep okuyorlardı. Hem de Türkiye'nin kurtuluşunu böyle statik ve devam eden düzen içinde görmüyorlardı. Yani yeni bir devrime ihtiyaç olduğunu düşünüyorlardı. Bu tartışmayı geniş olarak yapıp, belirli bir noktada buluşacak ve bunu geliştirecekleri yerde, tasfiye etmek yanlısıydılar. Bunlar zaten bizim solumuzda. Bunlar aşırı sol. Bunları içimize aldığımız zaman bizi suçlarlar. Bunlarla diyalog kurduğumuzda halk bize "siz bunlarla beraber oluyorsunuz" der. Onun için bunlarla ilişki kurmaya gerek yok. Yani bunlar bizim dışımızda. Direk olarak partiyi kabul eden gençlerle beraber olalım diye düşünüldü. Sosyal demokrat öğrenci derneklerinde sonunda bu talimat verildi. Yani "sağa karşı gösterdiğiniz tepkiyi, sola karşı da gösterin" dendi. Sonunda tabii ne oldu; bu ikilem giderek partinin de bakışlarını değiştirtti. Diyalogsuz yaşanan yerde ne olur? Hiç kimse bir şey anlamaz, anlamadığı zaman da herşey kopar. 1965'e kadar, 1961 çizgisinde beraber gelindi. Tabii 1965'ten sonra sosyalizm konusundaki fikirlerin gelişmesi, daha da kökleşmesi yaşanınca ürktüler. Aslında öyle bir şey de yoktu. Zamanında dediğim açıdan bakmış olsaydık, beraber olumlu sonuçlar verebilecek eleştirel tartışmalara girebilirdi.

Baykam: *Yani gençleri dışlayarak yola getirebileceklerini mi zannediyorlardı?*

Kolcuoğlu: Evet yani tasfiye edip onları tecrit edebileceklerini zannettiler.

Baykam: *Yanımda bir gazete küpürü var. "CHP'den ayrılan gençler, partiye dönmeyi reddettiler." Karşısında üç madde var, "Fikir Kulüpleri ve Halkevleri'nin tekrar kurulması için hiçbir şey yapılmıyor," Kemalizm'den ödün verilebiliyor diyor. Bu 1964-1965 o yıllardan bir küpür. Bu konuda ne diyorsunuz?*

Kolcuoğlu: O zaman durum şöyleydi; Sosyalizm düşüncesi tam

açılımı olmadığı için, henüz tartışma halindeydi. Ama CHP iktidara geldiği zaman kendi ilkelerini ve Atatürk ilkelerine bağlı kalacak ve bunları uygulayacak düşüncesini uyandıran şeyler vardı. Atatürkçülük ve laiklik önemli bir konuydu. Tabii biraz da Amerika ile bütünleşmenin bağımsızlığı zedelediği konusundaki düşünce ön plandaydı. CHP bunların hiçbirisi konusunda ciddi adımlar atmadı. Bu da bir soğuma yarattı.

Baykam: *Ecevit'in Kemalizm konusunda ciddi adımlar atmamasıyla özellikle 12 Eylül sonrasında gelişen tarikatları sivil toplum örgütleri olarak nitelemesi bağlantı kurulabilir mi?*

Kolcuoğlu: Şimdi onu da anlamak mümkün değil. Şimdi her örgütlenmenin yasal veya yasadışı olup olmadığı tartışılmadan hepsini sivil örgütlenme içine koyduğunuz zaman adama sorarlar, "Niçin eskiden sosyalist örgütlenmeye karşı çıktınız? Veya o örgütlerin gençlerini kabul etmediniz?"

Baykam: *Onları kabul etmiyordu ama tarikatlara "sivil toplum örgütü" diyor, Fethullahçıları onaylıyor.*

Kolcuoğlu: Evet onları onaylıyor. Benim anlamadığım konu o. Yani bu bana halk dalkavukluğu gibi geliyor.

Baykam: *Peki siz o yıllarda, Ecevit'i Karaoğlan efsanesi döneminde o heyecanı yaşadınız mı?*

Kolcuoğlu: Tabii. Yani o Karaoğlan döneminden enteresan bir şey daha anlatayım; 1969 kurultayı. Biz bu kurultaya gençlik teşkilatı olarak katıldık. Ben bir gece gittim, Ecevit'le uzun uzun konuştum. Dedim ki, "Biz parti meclisine gençlik olarak beş kişinin girmesini istiyoruz. Bunlardan birisi Muammer Aksoy'du. Bana o zaman dedi ki, "Parti meclisine kimin girip kimin girmeyeceği konusunda siz karar veremezsiniz. Onu biz kararlaştırırız. Bir de gelen delegeler buna karar verebilir." Ben de "delegelerle olacak tabii ki, oyla olacak ama siz bunu benimserseniz, diğer delegelerin kabullenmesi kolay olur. Çünkü siz bir anahtar liste çıkarttığınız, bunları koyduğunuz zaman bunların kişiliklerine, dürüstlüklerine, namuslarına, yürekliliklerine kimse itiraz etmez. Bunların girmesi de bizim açımızdan partiye daha fazla ciddiyet kazandırabilir. Ve bu diyaloğu da gençlikle daha iyi kurabilecek insanlar olduğunu görüyorum." dedim. "Yok" dedi. Ondan sonra dedim ki, "buna rağmen biz, gayret edip, gösteri yaparsak ne diyeceksiniz peki? Yani kurultaya gelir de bunların kazanması için liste dışında bir gayret gösterirsek." O da "karşı çıkarız" dedi.

Baykam: Demokratik bir parti buna karşı çıkmamalı.

Kolcuoğlu: "Peki" dedim o zaman ve ayrıldım. Kurultaya geldik, ben bir ekip kurdum, kurultayda bütün delegeleri tek tek dolaştık, sonunda bütün Ecevit ekibinin muhalefetine rağmen beşini de soktuk.

Baykam: Gençliğin gücü başardı yani.

Kolcuoğlu: Beşi de parti meclisine girdi. O zaman çok büyük tepki gösterdiler. Sonra Celal Bayar'ın kuyudan çıkarılma hikâyesi dolayısıyla bizim önerip de seçtiğimiz arkadaşlar, Alp Kuran başta olmak üzere tepki gösterip partiden istifa ettiler.

Baykam: Yani bu Celal Bayar'ın affı konusunda mı?

Kolcuoğlu: Affı konusunda. Beşi de istifa etti. Aynı anda etmediler ama zaman içinde.

Baykam: 1972 kongresine giderken, siz Ecevit tarafında mı yoksa İnönü tarafında mıydınız?

Kolcuoğlu: Ecevit tarafındaydım. Tabii İsmet Paşa'nın artık yaşlanıp yorulduğunu düşünüyorduk. Biz dedik ki, konu İnönü'yü redderek kurultaya gitmek değil ama, hareket artık İnönü'nün dinamizmini aştı. Ve onun bu hareketi sürüklemesinin çok zor olduğunu düşünüyorduk; bu işi o aşamada yürütebilecek kişi Ecevit'ti. Daha genç, daha dinamikti, biz de Ecevit'i destekledik 1972'de

Baykam: Siz Mihri Belli'nin 1968'li yıllarda gençlerle ilişkilerini yakından takip ettiniz mi?

Kolcuoğlu: Mihri Belli ile zaman zaman aynı toplantılara konuşmacı olarak katıldık. Hatta birkaç kez bizim gençlik teşkilatında konuşma yaptı. Mihri Belli, MDD fikrini savunuyordu. Tabii o zaman bu MDD hikâyesi bana kalırsa TİP'in dağılmasına sebep oldu. Perinçek'in Ankara'da iki kongre yapıp MDD düşüncesi ile TİP'e karşı çıkmaları bana kalırsa yanlıştı. Onların yıkılmasına neden oldular. Ve onlar da bunların yerini alacak güce kavuşamadılar. Böyle bir dağılmayla olay parçalandı gitti. Bu TİP'in sendromu oldu.

Baykam: Ama TİP gençlerin kimi kitapları okumalarını bile yasaklıyabiliyordu.

Kolcuoğlu: Şimdi o da eleştiri bombardımanına tutulunca, kendini koruma, kurtarma telaşına düştü. Öyle olunca da kendisine bağlı insanlarla beraber olmayı seçti. Onun için çok sert baskılar ve yasaklamalar getirmeye çalıştı. Bana kalırsa çok acımasız tartışmalar yaşandı. Adeta Türkiye'de hani kendilerine göre bir devrim oluyor da bunun paylaşımını kim yapacak, kim bunun öncülüğünü yapacak telaşı

yaşandı. Yersiz, zamansız hesapsız tartışmalardı bunlar.

Baykam: 30 yıl geçtikten sonra bütün yaşananları kabuk değiştirmenin kaçınılmaz dönemleri olarak mı görüyorsunuz?

Kolcuoğlu: Bana kalırsa o yaşananlar insanları geriletti aslında. Yani o heyecanlarını azalttı. Tabii insanların güçleri azaldıkça gruplaşmalar çoğalıyor. Yani gruplaşmalar arkadaş toplulukları haline dönüşüyor. Dönüştüğü zaman da işin siyasi gücü fazla olmuyor.

Baykam: Konu Menderes'in rövanşını mı almaktı yoksa Deniz'in halk ve gençlik üzerindeki etkisi onları gerçekten korkutmuş muydu?

Kolcuoğlu: Deniz'in çıkması, yeni bir hareketin palazlanması yönünde kuşkular doğurdu. Bunu bir yerde bitirmenin yollarını arıyorlardı. Biraz da liderlik vasıfları olan genç insanlar onlar için hareketin daha da boyutlanabileceği korkusunu oluşturdu. Arkası gelmeden, büyümeden boyutları artmadan bitirilmeli, kesmeli düşüncesi vardı. O korku ve telaş içinde biraz da kendilerinden, yaptıklarından korkarak bu idamı yaptılar. Tabii Menderes'e karşı bunu bir bahane olarak gösteriyorlardı. Oradaki insanları bu konuda ajite etmek için bunu kullanıyorlardı.

Baykam: Sizce bu Deniz'in gücünü hesaplayıp hesaplamama olayına girerken, ne kadar konsensus vardı. Yani, tahmininize göre, AP ile askerler, askeri yargıçlar, asalım diye kesin bir temas içinde miydiler? O boyut sizce üç kollu üç kafalı bir canavar olarak işliyor muydu?

Kolcuoğlu: O çark, çok dehşete kapıldığım bir çark. Yani, adeta gençlik hareketlerini, kendileri için gelecekte büyük bir tehlike olarak gördüler. Böyle olunca ne yapacakları konusunda bir telaş içine girdiler. Çok programlı çok ilkeli bir hareket yaptıklarını zannetmiyorum. Ama bunların korkuları bir yerde bütünleşti. O korkuları bazılarında hezeyana dönüşmek suretiyle, olayı sonuçlandırmaya götürdüler. Yoksa hepsinin ortaklaşa ve kararlı olarak yaptığını zannetmiyorum.

Baykam: THKP-C, silahlı eylemlere geçtikten sonra, bu tür hücrelere girmemeyi seçenler, temasta kalıp yardım ettiler mi?

Kolcuoğlu: Sürmedi, çünkü bizim düşüncelerimizi biliyorlardı. Fakat kendilerine bu konuda yardım edecek insanlarla ilişki kurmayı seçiyorlardı. Bu yaptıkları hareketin kitlelerden kopuk olduğunu söyleyenlerden destek ve yardım almaları tabii ki zordu. Ama bu konuda lojistik sağlayacak başka unsurlar bunları buldu. Bunlara destek verenler arasında, ordunun içindeki bazı subaylar vardı. 12

Mart öncesinde de Türkiye'de bir devrim yapılacağı sırada, gençlik teşkilatının başkanı olduğum zaman, bu olayı destekleme konusunda çok baskılar geldi.

Baykam: Kimden?

Kolcuoğlu: Ordu içindeki bazı unsurlardan. Kimi subay ve generalden...

Baykam: Kim?

Kolcuoğlu: Şu anda isimlerini söylemek istemiyorum.

Baykam: Yapmayın aradan 30 yıl geçti.

Kolcuoğlu: Şimdi sağ oldukları için söylemek istemiyorum. Hatta, öyle mizansenler söylediler ki, ben onlara şunu söyledim; O sorumluluğu bana niye veriyorsunuz? Yapacak bir güç var. Bu işi yapmak isteyenler silahla yapmayı düşünüyorlar. Silahla yapmayı düşünenler, yarın başarısız olursa, sizden daha iyi silah kullanan bir grup size hakim olursa, kabak kimin başına patlar? Gençlerin başına patlar.

Baykam: Celil Gürkan mıydı sizi arayan?

Kolcuoğlu: Onun vasıtasıyla olabilir.

Baykam: Hayır demiyorsunuz yani.

Kolcuoğlu: Direkt olarak o aramadı.

Baykam: Onun adamları aradı demek ki.

Kolcuoğlu: Böyle şeyler olunca tabii ki bunun sorumluluğunu ben niye alayım? Şimdi bir şey yaparsınız, doğru görürsek sizi destekleriz. Yapamazsanız bunun sorumluluğu size aittir. Siz bunun sorumluluğuna katlanırsınız. Çünkü, gördük ki, askerlerde başarısız olanların hepsi büyükelçi oluyor, başka tarafa atanıyor. Ama gençlik asılıyor.

Baykam: Peki, Deniz ve Mahir arasında hiç rekabet hissettiniz mi?

Kolcuoğlu: Zannediyorum sonradan oldu. Mahir önceden bu silahlı olaylara karşıydı. Daha teorisyendi. Sonra biraz da adeta "olay gidiyor, benim teorisyen kalmamla bu işi yakalamak mümkün değil, ben de bir şeyler yapmalıyım" diye düşünmüş olabilir. Son zamanlarda Mahir'in tam düşüncesini bilmiyorum.

Baykam: Mahir'le arkadaş oldunuz mu?

Kolcuoğlu: Hayır Mahir'le hiç arkadaş olmadım. Mahir'le sadece bir iki toplantıda karşılıklı konuştuk. Bir de Mahir'in yazılarını okuyordum.

Baykam: Genel gençlik içinde 1970-1971'de hani Mahirciler-

Denizciler veya THKO-THKP gibi, üye olmayan fakat sempatizan olan gençler arasında bir ayrılık veya rekabet var mıydı?

Kolcuoğlu: Tabii o kitlesel olaydan, koparılması ile olay buna dönüştü. O grup olarak daraldı. Daralınca büyük bir kısım da o işe ulaşamadı. Mesela Dev-Genç olayı var, Sosyalist Gençlik Birliği var, Yurtsever Gençlik Derneği var. Kendiliğinden açıkta kalanlar oldu, ulaşamayanlar oldu. Ne yapacağını şaşıranlar oldu. O devre zaten çok uzun sürmedi.

Baykam: Siz Deniz'le, Mahir hakkında hiç konuştunuz mu?

Kolcuoğlu: Deniz, Mahir'i eleştirirdi. Çok teorisyen olarak görürdü. Ona espri olarak "Hoca" derdi. Hocalık yapıyor anlamında. Deniz eylemi çok önemserdi. "Az laf çok iş" derdi. Akılsız eylemi değil de, mantıklı şeyleri düşünürdü.

Baykam: Onunla sinemaya gider miydiniz yada nerelere giderdiniz? Arkadaş grubu olarak ne yapardınız?

Kolcuoğlu: Aslında o çok fazla bir yere gitmezdi. Helvayla ekmek alırdık, yemekte çok fazla yoktu. Bazen bana, "başkan götür de yağlı bir yemek yiyelim" derdi. Giderdik bazen lokantada yemek yerdik. Hiçbir talebi olmayan bir insandı. Yani, eğer bugün yemek yoksa hiçbir itirazı olmazdı.

Baykam: Az para vardı...

Kolcuoğlu: Tabii kısıtlı miktarda. Zaten herkes birbirine yardım ederek geçiniyordu. O sırada benim durumum biraz iyi olduğu için ben mecburen herkese yardım ediyordum. Hatta o zaman benim bir arabam vardı. Markası Anadol. İşgalde de benim arabayı sonunda ekmek arabası yaptılar. Ekmek taşıdılar. Aklıma bir anı geldi. Şimdi bu 6. Filo olayları oldu. Yürüyüşler yapıldı. Üniversitenin orada Amerikalıları denize dökmek için. O zaman polisler beni yakaladı. Ben polislerin arasındayım. Polisler vurun deyince bütün polisler saldırdı. O zaman rahmetli Nuri Yazıcı da orada. Bunlara başkanı dövüyorlar ne duruyorsunuz deyince, orada bir kamyon tuğla vardı, herkes tuğlaları polislerin üzerine atmaya başlayınca, tuğlalar bana da geliyor. Polislerin kafasında miğfer var ama benimkinde yok. Bu arada beni soydular. Soydular dediğim, gömlek falan yırtıldı ben orada çıplak kaldım. Bunlar o hareketi yaptıktan sonra, büyük tepkiler oldu. Beni hemen karakola götürmek istediler. Ben gitmedim, "şikayetçiyim" dedim. Merkez Komutanı da olaya benim bırakılmam için müdahele etti. Sonra beni bırakmak istediler. Fakat ben işi bırak-

madım, muayenemi istedim. Doğru Tophane Karakolu'na gittik. Tophane Karakolu'nda ifade alınacak. O sırada Deniz, Cihan benimle beraber oraya gelenler Karakolu bastılar. Karakolu basınca ben bu odadayım, öbür odada daktiloyu, camları falan kırmaya başladılar.

Baykam: Yani o zaman polislerde ateş etmek gibi bir adet yoktu anlaştılan.

Kolcuoğlu: Başkomiser hemen bana "aman rezil oldum engel ol şunlara. Bana bir daktilonu koruyamadın diyecekler." dedi. Denizlere dedim ki, "durun, yapmayın, bana bir şey olmadı, ben buraya şikayetçi olarak, ifade vermek için geldim" deyince, duruldular. Gittik komiserin yanına. Komiser, bir daktilo bulalım, yoksa ben rezil olurum", dedi. Sonra gittik, bir daktilo bulduk, karakola daktiloyu verdik, adamın başı derde girmesin diye.

Yusuf Aslan ve Taylan Özgür

Necla Kuglin

Baykam: *Necla hanım 1968'li yıllar dönemine gelirken siz nerede okuyordunuz? Nasıl bir aile yapısından geliyordunuz? Liseyi nerede okudunuz? Politik bilinçlenmeniz lisede mi başladı, yoksa üniversitede mi? Üniversiteye başlarken ailenizin politik yapısı nasıldı?*

Kuglin: Asker ailesinden geliyorum. Babam jandarma kumandanıydı. Babam Diyarbakır kökenli, annem Bulgaristan kökenli. Ailemin en büyük özelliği sürekli gezmeleri. Babam meslek hayatı boyunca muhalif olarak bilinir. 46'da DP, 50'den 60'a kadar CHP'li. Devamlı değişen bir subay.

Baykam: *Yani DP gelmiş ondan da mutlu olmamış.*

Kuglin: Olmamış. 35 yıllık meslek hayatında 28 yer değiştirmiş. Çocukluğum Anadolu'nun çeşitli kentlerinde geçti.

Baykam: En uzun kaldığınız yer?

Kuglin: En uzun kaldığımız yer Elazığ... 61'den 64'e kadar 3 yıl... O da bir sürgün dönemi. Çok aktif olması gereken bir dönemde depo tayini... 64'te ilk defa büyük bir şehire, Ankara'ya tayin oldu. Normalde Ağustos ayında olması gerekirken, bu Kasım ayında olağanüstü şartlarda emekliye ayrıldı. Bu da ne kadar mağdur edildiğinin bir göstergesi. 64-68 arasında Ankara Kız Lisesi'nde okudum. Politik kişiliğimin belirlenmesi de o döneme rastlar. Abim o dönemde asistandı. Beni TİP'le ilk tanıştıran o zaman o oldu. Zaten evimiz daha demokrat bir yapının arandığı ve çok kitap okunan, tartışılan bir ortamdı. O zaman çok tehlikeli görülen İnce Memed'i, Yılanların Öcü gibi kitapları ilkokul öğrencisiyken okudum. Aşağı yukarı siyasi olarak kişiliğim lise bir, ikide belirlenmişti. Öğrenci hareketlerinin yoğunlaştığı dönemdi. Küba, Çin devrimleri gündemdeydi. Dolayısıyla siyasete merakım çok yoğundu ve klasiklerden siyasi kitaplara atlayışım çok hızlı o dönemlerde oldu. Liseyi bitirip üniversite dönemine geldiğimde aşağı yukarı ne yapmak istediğimi biliyordum. Mescla FKF vardı o dönemde ama ben duymamıştım. Gazetelerden, kulaktan duyma bilgim vardı Ve üniversiteye girdiğim günkü psikolojimi iyi hatırlıyorum. "İşte ben hazırım; bundan sonra bu işin içinde yoğun olarak bulunacağım, neredesiniz?" diye bir havayla girmiştim. 68-69 kışında FKF'nin üyesi oldum. Kasım 68'de Ankara Dil-Tarih öğrencisi oldum.

Baykam: Peki, siz 68'de girdiğinizde bazı öğrenci olayları yaşanmıştı. İstanbul'da yeni dönemin ilk üniversiteyi işgal hareketleri başlamıştı. Siz üniversiteye girmeden lisenizin son sınıfında o meşhur Mayıs 68'i nasıl yaşamıştınız?

Kuglin: Şimdi biz siyasi olarak değil ama bence çok önemli bir çıkış yakaladık... 67-68 kışında liselerde bir program değişikliği yapıldı. Yani not sistemi değiştirildi. Sınav sistemi değiştirildi ve biz ilk isyanı lise öğrencisi olarak orada yaşadık. Ankara'da da belki liselerdeki ilk olaydı bu. Ankara Kız Lisesi ve kardeş okul olan Atatürk Erkek Lisesi, birleşip büyük bir isyan yaptık.

Baykam: Neydi isyan konusu?

Kuglin: Notların ve sınav sisteminin değiştirilmesi öğrencinin kendisine sorulmadan birden bire, buna tabi tutulması. İlk dayağımızı

orada yedik. Yani üniversitedeki öğrenci hareketinin siyasi yapısını, taleplerini mücadelenin giderek geliştiğini biliyorduk. Fakat lise öğrencisi olarak bağlantı kurmamız mümkün değildi. Tabii Mayıs olaylarını, işgali gazetelerden takip ettik. Çok heyecanlandık. Kendi aramızda da kutladık ama bağlantımız yoktu.

***Baykam:** Peki, üniversiteye girdikten sonra bu derneklerin size bakışı nasıl oldu? İlk arkadaşlarınız kimlerdi?*

Kuglin: Şimdi üniversiteye öğrenci olarak girdiğim gün açılış töreninde zaten bir tartışma yaşadık. O zaman Celal Kargılı Talebe Cemiyeti başkanı. Kargılı'nın, İnönü'nün üniversite reformu vs. ile ilgili konuşmasına ilişkin söyledikleri ve bu konulardaki tartışmaları yerinde gördüm. Ama ben yine de kendi üniversitemde, kendi fakültemde, Ankara Üniversitesi çapında neyin nerede olduğunu bilmiyordum. Öğrenciliğimin ilk aylarında öğrenci derneği seçimi yapıldı. O seçimde ilk politik saflaşmaları gördüm. Altı katlı grup vardı. Bilerek ve isteyerek sosyalist gruba oy verdim. Ama yine yakalayamadım. Yani çok küçük bir azınlıktı o grup. Talebe cemiyetindeki arkadaşlarla konuşmaya çalıştım. Bunlar biraz yaşça büyük, bizden çok uzun süreli öğrencilik yapan arkadaşlardı. Tatmin olmadım. Şubatta tatile girilirken ilk boykot lafları, forum lafları edilmeye başlandı ve talepler gerçekten abartısızdı, yani söylenen her türlü lafa rağmen eğitimin iyileştirilmesi, sınav sisteminin daha disiplinli olması, insan laboratuvarlarının kurulması, kütüphanenin genişletilmesi gibi taleplerle ilk boykotu yaptık. O boykot sırasında fakültenin içindeki çeşitli öğrenci gruplarıyla ve FKF'li arkadaşlarla tanışma fırsatını sanırım orada yakaladım. O zaman Dil Tarih'in Sosyalist Fikir Kulübü Başkanı vardı bir grup arkadaş da Yön'cüydü. Tam aradığım tartışmaların, okunan kitapların, yapılan eğitim çalışmalarının olduğu yer, sosyalist fikir kulübüydü. Zaten hemen akabinde FKF binasına gidip gelmeye başladık. Tam istediğim oldu, siyasetin tartışıldığı, kitapların okunduğu yoğun bir eğitim sürecine girildi Şubat 69'dan itibaren.

***Baykam:** Demek ki bu 18-19 yaşları arasında geliyor bu bahsettiğiniz gelişmeler. Ya da hangi dergiler sizi yönlendiriyordu?*

Kuglin: Şimdi kitap olarak Türk ve dünya klasiklerini okuyordum. Ama bir yandan da işte o zaman çok tartışılan "Tek Adam", "İkinci Adam" gibi kitapları okuyordum. Dergi olarak o zamanlar lise çağında Varlık sürekli okuduğum bir dergiydi. Ama siyasi bir dergi yoktu elimde. Eve sürekli Cumhuriyet ve Akşam gazeteleri geliyordu.

Yani evde tartışılıyordu. Artı babamın özel merakı olduğu için bütün din kitapları tartışma bazında sürekli gündemde kalırdı. Fakülteye girdiğim andan itibaren benim branşım İngiliz Edebiyatı olduğu için edebiyat daha bir yoğunlaştı hayatımda. Ama ilk okuyup tartıştığım kitaplar gerçekten sosyalizmin temel kitapları oldu. Yani Marks'tan başlayarak. O süreç içerisinde eğitim çalışmalarımda zaten çok yoğun okuduğumuz onlardı. Bir de tabii ki hemen gündeme giren Aydınlık dergisi vardı o dönemde. Zaten Aydınlık dergisinin yazıhanesinde bir takım temel işlere başladık TİP'e üye olmak istediğimiz bir süreç yaşadık. Bir muhalif gruba dahil göründüğümüz için TİP'e alınmadık.

***Baykam:** Peki, TİP'in size bakışı ve sizin TİP'e bakışınız nasıldı? TİP'in ilişkileri veya ilişkisizlikleri nasıl oldu?*

Kuglin: Benim için FKF'ye üye olmak çok doğal biçimdi. Yani aynı şekilde AÜ öğrenci birliğinde de görev aldım. Birinci etapta öğrenci olarak örgütün talebesiydim. İkinci olarak siyasi tercihim sosyalistlerin olduğu FKF'de yer almaktı. Ama TİP'e karşı hiçbir tepkim yoktu. Tam tersine oy kullanabildiğim anda TİP'e oy vereceğim, üye olacağım diyordum. Bu tartışmaları bütün 68-69 yılı boyunca yaşadığımız halde, yani beni fazla ilgilendirmiyordu açıkcası, sosyalist devrim mi, MDD mi sorusuna yanıt vermek değil, örgütlenip çalışmak istiyordum. Ama başvurduğum andan itibaren o tepkiyle karşılaştım ve cevap alamadım. Kırgınlığım oldu.

***Baykam:** Hiç anlamadınız bunu? Saçına buldunuz herhalde?*

Kuglin: Evet. Biraz kalıplaşmış olarak gördüm. Yani kimse benimle konuşmadı, kimse görüşümü almadı, kimse beni ikna etmeye çalışmadı. Kimse "senin burada yerin var, şu işi yapabilirsin" demedi. Üye başvurum alındı ve hiçbir zaman cevap gelmedi. Kırgınlık oldu mu? Değil, yani çok sonradan Behice Boran'la aynı koğuşta bir yıldan fazla kaldım. O zaman üzerimde duruldu. O zaman ortaya çıktı ki onlarda kendi içlerinde bir sürece girmişler, bir özeleştiri süreci. İki tarafında hataları var. Belki bizim bir grup psikolojisiyle hareket etmemiz, belki ikna olmaya tepki göstermemiz yanlıştı. Ama benim kişisel yaşadığım, kimse benimle konuşmadı, sadece itildim. Çok enerjik olduğumuz bir dönemdi. Birkaç yerde çalıştığımız gibi aynı şekilde Halkevlerinde, sanat derneklerinde de çalışıyorduk. Ama ciddi bir siyasi partide çalışmak istiyorduk. Ve gerçekten de o kuşağın TİP'ten atılmasıyla kötü bir süreç başladı.

***Baykam:** Siz üniversiteye girdiğinizde Çekoslovakya Ağustos 68*

olayları yaşanmıştı. Her ne kadar aradan birkaç ay geçmiş olsa da bu tartışmalar sık sık yaşanıyordu. Üniversitede Çekolovakya'yı tutanlar ve Rusya'yı tutanlar, değişen oranlarda da olsa vardı. Siz o tartışmaların neresindeydiniz? Bunun bir çelişkili yol ayrımını getirdiğinin farkında mıydınız?

Kuglin: O olaylarda benim yaşadığım çok özel birşey de var. Çekoslovakya'ya Sovyet tankları girdiği gün ben Ayvalık'ta bir tatil sitesindeydim ve aynı sitede bir Çekoslovak çift kalıyordu. Ve onların radyo haberleriyle nasıl gözyaşlarına boğulduklarını ve nasıl büyük bir acı çektiklerini gördüm. Dolayısıyla benim açımdan bir duygusal boyutu da oldu olayın. Ve benim kafamda şuydu olay. Yani Sovyetler dünya sosyalizminin lideri ama burada bir hata var. Çünkü biz bağımsızlığı savunan insanlar, nasıl böyle bir tavıra evet diyebiliriz diyordum. Tabii ki tartıştığım arkadaşlar arasında şu tezi savunanlar çoktu. Yani orada bir hain vardı, halk hareketini geriye çekmek için klikleşme vardı. Bunun temizlenmesi gerekiyordu. Ama şu da çok tartışılıyordu. Tankların girmesi yanlışlığın tek boyutu değil. Yanlış oraya kadar nasıl gelindiğiydi. Yanlış doğu blokundaki ülkelerin fazla bağımlı olmasıydı. Yani o günlerdeki yaşımızla bunları konuşabilmemizi önemli görüyordum. Hiçbirimizde yüzde yüz Sovyetler ne yapıyorsa doğru yapıyordu düşüncesi yoktu.

Baykam: Oradaki devrimin, paylaşmanın, daha iyi yaşamanın, daha insancıl bir dünyanın temel şartlarını oluşturmanın baskıcı totaliter bir havayla gerçekleştirmeye çalışmış olması... Bu temel çelişki zaman içerisinde tüm dayatmalara rağmen Sovyetler blokunun çöküşünü hazırlayan ana çelişki değil miydi sizce?

Kuglin: Yani 18-19 yaşınızda ciddi bir tartışma konusu gündeminiz vardı. Bir yandan da işte sosyalist ülkelerden gelip geçenlerden duyduğunuz hikâyeler vardı. Bir yandan da şunu görüyordum. Yani işte Vietnam'daki asker gücüyle, bombayla insanları yok etme olayına karşı çıkarken, sosyalist rejimde olan önce Romanya'da, sonra Çekoslovakya'da yaşanan olaylara dünya karşı çıkmaya başladı. Sovyetler'in tarihinde Sovyetler'in kuruluş sürecini ve 2. Dünya Savaşı'nı çok incelememizin sebeplerinden biriydi. Üstelik çok merak ediyorduk. Yani Sovyetler'deki insanlar nasıl ne kadar özgür? Gençlik ne kadar özgür, gençlik dünya 68'ini nasıl algılıyor? Bütün bunları çok inceledik, tartıştık ama açık söyleyeyim ben 89-90'inde çöküşü duyduğumda pek çok arkadaşım bir moral çöküşü, bir ruhsal çöküşe girdiğinde, ben o

çöküşü yaşamadım. Çünkü çoktandır Sovyet devrimi, dünyadaki tek lider ya da yönlendirici unsurdu demiyordum. Ben onu sosyalizmin önündeki kalıplaşmış bir sürecin, tıkacın kaldırıldığını, sosyalizmin geleceği açısından olumlu bir aşama olarak gördüm. Bir çöküş yaşanacak, çok ciddi sorunlar yaşanacak, çok ciddi tartışma süreci yaşanacak ama o durağanlaşmış, kalıplaşmış sistemin gerçekten temizlenmesi olarak gördüm. O açıdan çok bunalım yaşamadım. Neden Türkiye gibi ya da Angola gibi ya da Vietnam gibi ülkelerin adına, hatta somut olarak Türkiye adına herkes çok konuşmuştur? Türkiye ile alakası olmayan insanlar neye nasıl karar verebilir? Bu bir tıkanma değil, ki o konuda hâlâ aynı kanıdayım. Diyalektik ve tarihi materyalizmi çok tartıştığımız için belki bizden sonraki kuşaklara göre çok daha iyi algılayabildik. Yani en azından şunu çok iyi kavradım. Bir durağanlaşmanın olduğu yerde, hayatın akışının ve canlılığının durdurulduğu yerde bir kokuşma ve çöküş başlayacaktır. İşte biz, orada bir durağanlaşma olduğuna inandık. Yani dondurulmuş dışarı açılmayan kalıplaşmış bir nokta.

Baykam: *Peki, Sovyetlerin bu uygulamaya çalışmış olduğu sosyalist anlayışın insanın, hatta devrimci insanın temel doğasında olan özgürlük arzusunun bastırmaya çalışan bir düşünce modeli getirmesi acaba yüzyılın en büyük hatalarından biri miydi sol düşünce için?*

Kuglin: Dünyaya bakarken bir Sovyet tipli sosyalizmi, bir Çin tipi sosyalizmi, bir Küba, bir Vietnamın sosyalizmlerinin var olduğunu görüyoruz. Ve her ne kadar iki kutbun birbirine fazlada saldırmaması ya da eleştirilmemesi gibi bir görüşünüz vardıysa da dünyada diğer tip sosyalizmlerin olmasından da bir rahatlama duyuyorum. Açıkcası belki çok adını etmeyerek, yazıya dökmeyerek şuna inanıyorduk: Belki özgürlükler durduruluyor, iyi olmayan bir süreç yaşanıyor, ama bunun önünü açacak olan diğer sosyalizm tiplerinin var olması, Küba'nın, Vietnam'ın varolması, sosyalizmin kendi tartışmasını mutlaka bir yere vardıracaktır diye düşünüyordum. Biraz da şöyle bir kaygımız da vardır. Bizim derdimiz şu anda dünyanın sosyalist blokunun meselelerini tartışmak değil, biz yerimizi bilelim, ana düşmanımızı bilelim, ana hedefimizi bilelim, sorunlarımızla ilgilenelim. Bekleyelim. Yani o dünyada ülkesinin az da olsa örgütlenmiş küçük kafaların büyük meselelere fazla dalmayalım tartışalım, araştıralım ama ağırlığı kendi ülkemizde, kendi yolumuzu arayarak bulma-

ya verelim. Dolayısıyla özellikle Vietnam ve Küba'daki ilişki çok daha etkili.

Baykam: *Vietnam ve Küba'yı anlıyorum. Çünkü orada diktacı veya sizi bu tip çelişkilere götüren bir model değil. Tam tersine bu sefer belki emperyalizme karşı savaşıp kendi özgürlüğünü arayan bir model size dönüyor.*

Kuglin: Evet, yani yapı olarak da bize çok yakın. Hiçbir örgütlenme, emperyalizme karşı birinci plana getirerek, sosyalizmin yolunu arayarak, yani kendi ülkelerine göre bulunan bir model geliştirmeye çalışmıyordu. Bu, çok önemli bizim için. Pek çok arkadaşımdan şu model, bu model tartışmasını duydum. Ama, pek çok arkadaşımda da Türkiye'ye özgü sistemin aranması, partileşme sürecinde olsun, mücadele sürecinde olsun, çok yoğundu bizim için.

Baykam: *Sosyal demokrat gençlere bakışınız nasıldı? CHP'li gençlerle ilişkiler veya tartışmalar, ne düzeydeydi? Ne kadar birbirinize ödün veriyordunuz?*

Kuglin: Biraz küçümsüyorduk onları açıkcası. Sosyalist gençler olarak sosyal demokrat örgütlenmeyi biraz küçük görüyorduk. Çünkü mücadelenin beraber gittiğinin biz de bilincindeydik, onlar da bilincindeydi. İşte 28-29 Nisan gibi önemli günlerde ya da 19 Mayıs, 10 Kasım gibi önemli günlerde bir aradaydık. Öğrenci talepleri gibi konularda yine bir aradaydık. Fakat onların mesela fakülteye bilinçli veya programlı saldırı olduğunda kaybolduğunu görüyorduk. Ülkücüler saldırdığında sopalarla bir süre sonra silahlarla orda bizim fakülteleri korumak gibi veya yakalananları kurtarmak gibi kaygımız varken, bu çabalar sosyal demokrat arkadaşlarımızda yoktu, bu birincisi. İkincisi, belirli sloganlarda hemen tepki gösteriliyordu. Yani "bağımsız Türkiye, Kahrolsun 6. Filo" gibi sloganlarda anlaşıyorduk. Ama "emek en yüce değerdir", "İşçi-köylü elele" gibi sloganlara onlar girmiyordu. Yani onlar sosyalizmi çağrıştıran sloganlar olduğu için katılmıyorlardı. Ama özellikle Dil Tarihçilerin gerçekten bir dayanışma kültürü vardır. Çokta yoğun tartışabiliyorduk. Yani şöyle bizim kafamızda hem bağımsızlık, hem emperyalizm, hem işçi sınıfı, hem köylü mitingleri filan vardı. Onlar için sadece öğrenci talepleri ve belli bazı kavramlar vardı. Sürekli sorguladığımız sosyalizm, dünyadaki durum, Türkiye vs. Onlar bunlara hiç yanaşmazdı. Yani biraz fazla tartışmaya kalkıştığımızda, "bu düşüncelerde komünizme gidilir" tavırlarla da karşılaşıyorduk. Yani % 60'ın üzerinde anlaştığımızı

söyleyebilirim.

Baykam: Che Guevara öldüreli bir yıl olmuştu siz üniversiteye girdiğinizde. Fidel ve Che örneği önemliydi. Küba'nın kendi devrimini hele dağlardan silahla başlayarak başarmış olması, efsanevi bir koku yayıyordu. Che o zamanlar daha yeni ölmesine rağmen öğrenciler arasında efsaneleşme sürecine girmiş miydi?

Kuglin: Şöyle söyleyeyim. Che'yi tanımayan, Che'nin anılarını okumayan bir arkadaşa rastlamadım ben. Çok hızlı öne çıktı. O çevirileri okuduğumuz dönemde, kitapların var olduğunu çok iyi hatırlıyorum. Bir efsane miydi? Evet. Hatta pek çok arkadaşımız özeniyordu ona. Tıpkı Che gibi giyinmek, saçlarını Che gibi yapmak. Hatta o kadar kirli olmak gibi özentiler falan da vardı! Bunlar genelleştirilemez ama vardı. İnanıldığının tersine kızlarda da böyle Che'ye aşık olmak falan yoktu. Ama Che bizim kahramanımızdı.

Baykam: Bilemezsiniz; belki aşıklardı!

Kuglin: Yok, yani platonik aşk yoktu. Yani çok iyi anımsadığım, en azından 20-30 arkadaşımız evinin duvarlarında gördüğüm fotoğraflar, resimler vardır. Atatürk'ün kalpaklı resmi, Che, Marx... yani bunlar var olan resimlerdi. Mao'yu o kadar fazla görmedim. O, tabii belli bir kesimde, sonra çok yaygınlaştı.

Baykam: Peki daha sonra baktığımız zaman Che'nin belki o dönemden sonra gençliğe verdiği en büyük aşının, ideal için öldürülmenin korkulacak bir şey olmadığı bilinci dersek ne kadar doğru olur?

Kuglin: Tabii, Che'nin meşhur sözü "Ölüm nereden gelirse gelsin" diye başlayan dizesinin, yani bir ideal için genç yaşta ölebilmek düşüncesini sıcaklaştırdığı kesin, ama Che'nin başka tavırları da etkiliyor.

Baykam: Tarlada çalışan bir bakan olması mı?

Kuglin: Tabii, tarlada çalışan bir bakan olması da çok önemli bir gerçek; ama, Che'den bizim çok etkilendiğimiz belki Sovyetler'in kurduğu güç sisteme, tek modele karşı başka bir modeli deneyebilmek, yani var olan sosyalist otorite dahil bütün otoritelere karşı kendi doğru bildiğini yapabilmek... Bizim için çok önemli bir ölçekti. Artı, şunu da söylemekte yarar var: Eğitimini tamamlamış bir doktorun her şeyi bu harekete feda etmesi, ama iktidara geldikten sonra da iktidarın faydalarını, imkânlarını kullanmaktan vazgeçip bir başka ülkede aynı mücadeleyi devam ettirebilmesi, yani elinin tersiyle imkânları, mevki-

leri, belki putlaştırılmayı itivermesi... Bunlar bizim için çok önemliydi açıkcası.

Baykam: Öğrenci hareketlerinin belli bir sistematikle yükselmesi, bildiğimiz 6. Filo hareketlerinin yaşanması, polisle girilen sertliklerin, adım adım belki ilk aşamalarda tahmin edilenin üstüne doğru çıkması, bunların kamuoyunda yankılanması ve ilk ölümlerin yaşanması... bunları bekliyor muydunuz?

Kuglin: Bir yükü taşımaya hazırım derken, gerçekten kafamda Nazım'ın meşhur örneği vardır. Bu hareket için neyimi feda edebilirim, sorusu. Gözlerimi kapatıp dolaştım. Bu eğilim, teoride, kafamızda vardı. Her şeyi feda edebilirdik; ailemizi, mesleğimizi, mevkimizi, bizi bekleyen geleceği, sevgililerimizi, yine gelecekte doğabilecek çocuklarımızı... Ben harekete girdiğimde Vedat Demircioğlu öldürülmüştü. Bir ölüm olayı yaşanmıştı. Ama ilk yakından tanıdığım ve gerçekten kasıtlı olarak öldürülen insanın şokunu Taylan'da yaşadım. İki gün önce çok tatlı sohbet yaptığımız insanın kötü ölümü. Öldürülüş biçimi de çok tipiktir. Yani seçilip, bilerek, isteyerek, arkadan vurularak... Taylan'ın ölümü hepimizde bir şok etkisi yarattı.

Baykam: Sivil polisler öldürdü deniliyor. Siz ne diyorsunuz?

Kuglin: Öyledir. Çünkü var olan bir takım resimlerden bu tespitler yapıldı. Kim olduğu, nerede öldürüldüğü tespit edildi. Bu, bizde şu düşünceyi oluşturdu: Her an her birimizin başına buna benzer şeyler gelebilir. Kaldı ki bizim karşımızdaki tek güç ya da bize saldırı yöneltebilecek olan polisti. Yani kanlı pazarı yaşadık. Şeriatçılarla yaşıyorduk. Ülkücülerden sık sık tekrarlanan sistemli ve silahlı saldırılar yaşıyorduk. Üç ayrı grubun Ülkü Ocakları'nın bize karşı kamplarda yetiştirdiği ve her bulduklan yerde saldırdıklarını çok net görüyorduk. Mesela şeriatçılarla kapışmamız o kadar sistemli ve sürekli değildi. Ama Ülkü Ocakları'yla sürekli karşı karşıya geldiğimizden bu saldırıyı da her an bekliyorduk. Yani o psikolojiyi ben şahsen çok yaşamışımdır. Her an bir yerden kurşun gelebilir. Bir bomba atılabilir, kafama bir şey inebilir. Polisten öldürme geleceği beklenmiyordu, bu ciddi bir olaydı. Yine de teker teker artana kadar bu kadar ciddi olaylar beklemiyorduk.

Baykam: Taylan arkadaşınız mıydı?

Kuglin: Taylan'la tanışıyorduk. Birçok mitingten, birçok forumdan...

Baykam: Deniz'le tanıştınız mı?

Kuglin: Onlar toplu gelmişlerdi İstanbul'dan. 10 kişilik bir grup halinde öyle bir grup konuşması içinde. Bir müddet türkü söyleyerek falan kaynaştık. Daha sonra 69 Ekim'inde sanıyorum Genel Kurul'un olduğu, FKF'nin, Dev-Genç adını aldığında orada konuşmamız oldu.

Baykam: Mahir'le tanışıklığınız oldu mu?

Kuglin: Mahir'le Deniz'den biraz daha yakından tanıştık, çünkü...

Baykam: Ankara..

Kuglin: İşte Dil Tarih'in öyle bir şansı vardı. Dil Tarih, Ankara Tıp, Hacettepe, Siyasal... birbirine bağlı, sürekli gidip geliyorduk. Zaten Ankara'da herkesin bildiği bir olay, bir gerginlik vardı. Herkesin gittiği yer Siyasal'dı. Kendimizi orada Siyasal'da bulduk. Yani Siyasal en azından belli bir oranda Mahir demektir. Ama Mahir'i şimdi yalnış anlaşılamayacak şekilde formüle etmeye çalışıyorum.

Baykam: Ne zamandan beri Mahir Mahir'di?

Kuglin: Siyasal'da Mahir Mahir'di. Şimdi Mahir, Deniz gibi öğrenci kitlesini arkasından sürükleyen, elini kaldırdığı zaman kitleleri coşturan biri değil. Mahir, işte öğrenci birliğindeydi, FKF'deydi. Dev-Genç'in yönetimi içindeydi, Aydınlık'taydı. Her yerde Mahir karşımızdaydı; ama, Mahir en önde görünmüyordu. Evet, teorisyen olarak yazıyordu, savunuyordu yazdıklarını. Ama, her şeyin lideri, her şeyin yoğunlaştığı kişi olarak görmüyorduk. Mesela o günlerde bana sorsaydınız, "Sinan" derdim. Sinan Cemgil çok daha öndeydi. Sinan bir konuşmayla kitleleri sürükleyebiliyordu. Hatta çok net hatırlıyorum. Mahir'le son karşılaşmanızda Aydınlıkların, Beyaz-Kırmızı Aydınlığın ayrıldığı dönem.

Baykam: THKP-C'ye geçişin yaşanıldığı dönem.

Kuglin: Evet, o dönemdi. Son karşılaşmanızı çok net hatırlıyorum. Sakarya'yla Mithat Paşa'nın kesiştiği köşede. Mesela "okudun mu yazımı?" dedi. Benim çokça koşuşturduğum bir zamandı; sendikada çalışıyordum. "Sen de hep aynı şeyi soruyorsun, 'okudun mu okudun mu?' Yani ortalık birbirine girerken..." diye çıkıştım ona. Sonra Mahir'i bir yerlerde öyle silahlı çatışmanın ortasında yakalandığını duyduğumda gerçekten çok düşündüm. O son konuşmada, benim orada gördüğüm Mahir, o Mahir değildi. Daha çok teoriye yönelik, sadece içine kapanık bir Mahir'di.

Baykam: Şaşırdınız yani kimlik değişimine.

Kuglin: Yapısıyla çok sakin görünen bir insandı. Yani birden

öfkelenen çok güçlü tepki gösterebilen ama genelde sakin, yumuşak, ikna edici, kitaplardan örnekler getiren, daha çok teorisyen görünen bir insandı.

Baykam: Kişiliğine biraz daha inebilir miyiz? Sesi, kıyafeti, iyi konuşmacı olup olmadığı... Futbola düşkündü, iyi oynardı falan diye biliyoruz.

Kuglin: Çok konuştuğumuz zaman özellikle siyasalda ve THKP-C'deki arkadaşlarından öğrendim. Mesela içkiyle ilgili alışkanlıklarım, futbolla ilgisini ben çok bilmiyorum.

Baykam: Çok mu içerdi?

Kuglin: Keyifli içerdi.

Baykam: Ne içerdi, şarap mı?

Kuglin: Evet biz de çok içerdik. İçtiğimiz zaman rakı ya da kanyak da içerdik. Bu yanlarını hiç bilmiyorum. Mahir benim gözümde Avrupa görmüşlük taşıyan biriydi. Bir kere bu önemli bir özellikti, giysisiyle, oturup kalkışıyla.

Baykam: Şıktı değil mi?

Kuglin: Çok incelikli, seçenekli, spor şıklık. Çok kültürlü bir konuşmacı. Dediğim gibi ellerini çok iyi kullanırdı. Çok entelektüel bir yapı gösteren, saçlarının biçimine kadar incelikli, ölçülmüş, biçilmiş bir insandı

Baykam: Kızlar açısında çekici bir genç miydi?

Kuglin: Kişisel olarak söyleyeyim, ben öyle bulmuyordum. Ama bayağı hayranı vardı. Ama pek çok kız açısından daha az entelektüel bir izlenim bırakan, daha lider gibi görünen dağ gibi bir insandı. Bu hareketteki kızlar açısından değil, ama bu çok önemli bir özellik.

Baykam: Dışarıdan mı?

Kuglin: Okulda olup da onları bizim aramızda gören ve bize de kıskançlıkla, gıptayla bakan, bu niyetle bize yaklaşıp görmek isteyenler bayağı yoğun sayıdaydı.

Baykam: Onlar daha çok eylemcileri mi merak ediyorlardı?

Kuglin: Tabii, daha militan, daha spor, daha hareketli, daha hızlı dünyayı görmek isteyen kızlardı.

Baykam: Hareket içindeki kız erkek ilişkileri nasıldı?

Kuglin: Bizden sonraki kuşaklardaki kavram yoktu. Yani "biz bacı kardeşiz, aramızda hiçbir şey olamaz" demiyorduk. Yaşadığımız aşkları gerçekten güçlü yaşıyorduk.

Baykam: Hatta o dönemde tanışıp evlenen de birçok çift oldu,

değil mi?

Kuglin: Çok oldu. Yani ilk duygulara yakalandığında bir tür mahcubiyet, bir tür "olur mu" falan gibi duyguları duydum, kendim de yaşadım, olabilir mi böyle bir şey? Biz mücadele arkadaşıyız, uzun bir yol yürüyeceğiz falan ama o duygulara gem vurulmadı. Gerçekten güçlü aşklar yaşandı.

Baykam: *68 Mayıs'ının yoğunluğuna yaktşır aşklar yaşandı diyorsunuz.*

Kuglin: Evet ve hareketin dışındaki kızların yaşadığı hayranlık bir tür sinema yıldızına ya da rock yıldızına beslenen duygular gibi yaklaşmadık birbirimize. Çok yönlü tanıdık, çok yönlü bir arada olmanın şanslarını kullandık.

Baykam: *Ankara'dan nerelere giderdiniz? Sinemaya sık gider miydiniz? Arkadaşlarınız hatrına futbol maçlarına gider miydiniz? Aranızda partiler yapıp dans mı ederdiniz, yoksa gece kulüplerine mi giderdiniz veya öğleden sonra diskotek seanslarına mı giderdiniz?*

Kuglin: Birlikte türkü söylemek, özelikle bu tarifteki grup için çok önemliydi. Çünkü, bizim ilk örgütlenmemiz böyle oldu. Kantinde oturup üç kişi beş kişi türkü söyleyerek hakikaten siyasi olan halk türkülerini söyleyerek bir örgütlenme modeli geliştirmiştik. En azından Dil Tarih için. Şunu çocuğuma da çok anlattım: Her yerde ve her şeyde beraber olma duygusunu yaşadık. Bu, bizim için çok önemliydi. Yani sinemaya çok önemli filmlere giderdik. Savaş ve Barış dizisine o dönemin çok tartışılan filmlerine hep grup halinde 20-25 kişi bir arada olarak izlerdik. Karnımız acıktığı zaman kebapçıya 10-15 kişi giderdik. Tiyatroya çok yoğun gittiğimizi hatırlıyorum. Sanat bizim için çok önemliydi. AST bizim merkezlerden biriydi. Şiir, sanat, edebiyat, tiyatro bunlar hep gündemimizde olan şeylerdi.

Baykam: *Nerelere gidiyordunuz?*

Kuglin: Ankara'da gezmek ve eğlenmek için gittiğimiz yerlerden birisi Halkevleri. Orası bizim çok keyifli türkü, şarkı, şiir falan söylemek, okumak için gittiğimiz yerlerden biriydi. Dil Tarih'in, Hacettepe'nin, Siyasal'ın bahçelerinde grup halinde otururduk. Ama politika için Ankara'nın gitmediğimiz köşesi kalmadı. Bütün gecekondu semtleri, fabrikalar, sanayi siteleri... Bildiri dağıtmak, insanlarla konuşmak için; çağrıldığımız zaman, çağrıya cevap vermek için... Gerçekten bütün gecekondu semtlerini adım adım dolaştık. En çok da İşçi-Köylü gazetesini satmak için. Ben Ankara'yı öyle tanıdım zaten.

Bir öğrenci olarak giremediğim köşelere öyle gittim.

Baykam: *İnsanların size bakışı nasıldı? Şüpheci miydi, yoksa dayanışmacı olarak mı bakıyorlardı?*

Kuglin: "Kızlı erkekli öğrenciler geldi" gibi çeşitli tepkiler yaşadık. Mesela gittiğimiz iki üç fabrikada kapılar kapatıldı. Bildiri ya da gazete dağıttığımız dönemlerde, bir iki kişinin tepkisi oldu. "Kızlar ne arıyor burada" gibi basit laflar. Onun dışında genel olarak işçilerle çok iyi bir diyaloğumuz vardı. Köylere gittiğimizde ise, aldığımız tepkiler, "bunların ahlakı çökmüş" falan diyen bakışın tam tersiydi... Gururlu, coşkulu tepkiler alıyorduk. Yani o tür bir rahatsızlığı ben hissetmedim. Gecekondu semtlerinde bizim olmadığımız birkaç grubun taşlandığı falan da oldu. Ama öyle olaylar yaşandı. İşte tam o seçim döneminde Demirel'in su ve elektrik götürdüğü bir semtte, bu iktidara karşı bir iki laf edilince tepki de görüldü.

Baykam: *"Komünistler geldi" filan diye herhalde.*

Kuglin: Yerini bulmayan çıkışlar oldu. Genelde gerçekten sıcaklıkla karşılandık. Onun dışında mesela Kızılay'da İşçi-Köylü sattığımız sırada dergi ya da bir şeyler dağıttığımız sırada, sokaktaki insanlardan aldığımız tepki...

Baykam: *İşçinin sola bakışı ve solu keşfedişi nasıldı? Komünist korkusuyla eşitlik ve daha iyi paylaşma arzusunun çelişkisini kültür seviyesi belki istenilen çizgide olmayan işçiler nasıl yaşıyordu?*

Kuglin: İşçilerle biz çok da derin sosyalizm meselelerini konuşmadık.

Baykam: *Dış görüntü olarak soruyorum.*

Kuglin: Yani onlar tipik solcu edebiyatından etkilenmiyorlardı. Şunu kavramışlardı: "Bu gençler bir şeylerin mücadelesini inanarak yapıyorlar. Bunlara ne söylense söylensin. Biz de bu mücadeleden kendi payımıza düşeni öğrenelim. Karşılıklı destek olalım." Böyle bir hava vardı. Bence 15-16 Haziran da gösterdi zaten, bizlerin onları ne kadar etkilediğini. Ben hemen sonrasında, 71'de Cibali'de ve Maltepe Sigara Fabrikası'nda çalıştım. İşçilerle biz karşı karşıya geldik. Çok büyük coşku ve sevgi olduğunu gördüm. Yani 15-16 Haziran'ın sonucu olarak birbirimizden çok şey öğrenmiştik. Türkiye'ye çok şey getirdi gençler, yani o tür bir tepki yoktu.

Baykam: *Dans ediliyor muydu, hangi müzikler dinleniyordu?*

Kuglin: Benim kişisel yaşantım biraz daha değişik bir yerden geldi. Pek çok arkadaşımız özellikle Anadolu'dan gelen arkadaşlarımız

hiç disko, rock müzik, dans, çaylar vs. bilmezlerdi Ama ben, dediğim gibi, lise çağları Ankara'da geçmiş, üstelik yasaklara karşı tepkili bir insandım. Okul idaresinde resmen ve kesinlikle yasaklandığı için benim diskoya gitmem şarttı ve gittim. Tabii yine bir sürü arkadaşımın hiç etkilenmediği bu tür müzik beni çok etkiledi. Beatles ve caz benim için etkili oldu.

Baykam: Rolling Stones?

Kuglin: Rolling Stones o zaman daha sert geliyordu.

Baykam: Animals seviyor muydunuz?

Kuglin: Animals'ı özellikle seviyordum. Aynı çağda da Türk popunun etkileri var. Ruhi Su var, bizi en çok etkileyen zaten o oldu. Adeta bir tür ben ve benim gibi batının burjuva kültüründen etkilenmiş gibi görünüp bu tutkumuzu gizlemek durumunda kaldığımız bir süre. Yani ben Beatles müziğini uzunca bir süre dinlemedim. Ağırlık yavaş yavaş Ruhi Su'ya giden bir türdeydi. Dans edilir miydi? Benim hatırladığım kadarıyla hayır. Dediğim gibi benim dört yıllık lise hayatımda diskoda var dansta var, her türlü çaylar var. Tabii bizim yanımızda da üniversitede o sıralar danslı çay partileri var ve sürekli bunlar insanların gidip geldiği bir kurum olarak yaşıyordu. Ama ben siyasete girdikten sonra arkadaşlarımın gittiğini duymadım, görmedim.

Baykam: Azaldı mı yani?

Kuglin: O hayat azaldı. Bizim eğlencemiz daha çok türkü söylemekti.

Baykam: Anlıyorum. mesela o zaman genç kızlar arasında özellikle tutuculuk var mıydı? Avrupa'da 60'lı yılarda yaşanmaya başlanan cinsel devrimin etkileri Türkiye'de görülüyor muydu?

Kuglin: Bu olayı hatırlar mısınız? İlk öğrenci birlikleri kurulduktan sonra İstanbul'da kızlı erkekli bir grubun meşhur Kardeş vapuruyla Marmara denizinde gezdiği seks skandalı olarak hâlâ bizim kuşağımızda bile kullanıldı.

Baykam: Hayır, bilmiyordum.

Kuglin: Bizim de duyduğumuz işte öğrenci birlikleri kuruluyor. Kızlarla erkekler bir araya geliyor, geziler yapıyorlar; vapurla çıkıyorlar, günlerce dolaşıyorlar ve ne hikmetse, birkaç günlük gezide kızların hepsi hamile kalıyor, çocuk düşürüyor falan... Bunlar, sağ basında sürekli gündeme getirilen iddialardı. Herhalde 62-63 yılları olmalı. Ama bize 68-69 yıllarında hâlâ gündeme getiriliyordu. Hatta yurtlar

birer birer basıldığında aynı iddialar sürüyordu. İşte basılan kız yurtlarını tuvaletinde düşürülmüş çocuklar bulunduğu söyleniyordu. Bu çirkin edebiyat bizi hiç etkilemedi. Yani ben pek çok arkadaşım için bunu söyleyebilirim. Biz belki cinsel devrimi Avrupa'daki gibi yaşamadık, yaşamamız da gerekmiyordu. Zaten bizim için önemli olan cinsel devrimden çok, ailenin evlilik dışı ilişkilere karşı çıkmamasıydı. Şuna netlikle inanıyorduk. Yani nikâh, evlenme kâğıt üzerinde topluma bir şey göstermek için yapılan, çok da gerekmedikçe yapılmayan bir işlemdir. Eğer gerçekten sevgiye, iletişimin her bir boyutuna inanıyorsak hiçbir engel yoktur beraber de yaşarım. Bunun hesabını da kimse kimseye vermez. Poliste de bunun hesabını sormak noktasına geldiklerinde çok sert tepki aldıkları görüldü. Hepimizi "kız mısın, kadın mısın?" diye sorguladılar.

Baykam: "Sana ne?" demek lazım. "Sen kimsin?" Bu cevabı aldığında polis şaşırıyor muydu? Çünkü, genelde polis, kadınları da bu şekilde ezmeyi seven bir yapıdan geldiği için...

Kuglin: Karşısında ezilen, utanan, ağlayan bir genç kız bekleyen ve bu tepkiyi gören polis şaşırıyordu.

Baykam: Para nasıldı, paylaşma nasıldı? Mesela kimin daha çok, kimin daha az parası vardı?

Kuglin: O dönemde pek çoğumuz birtakım işlerle para kazanma yollarına giderdik. Benim branşım olduğu için ben İngilizce ders vererek para kazandım. Bu arada parayla verdiğim 10 saatin karşılığında, en az 20 saat işçilerin çocuklarına, gecekondu semtlerindeki gruplara ya da bulunduğumuz lise öğrencilerine falan ders veriyorduk. En doğal yapımızdı. Tabii sekreter olarak çalışıp bayağı bir maaş aldık gerçekten; ama, arkadaşlarımız arasında part-time çalışan, ders verenler de vardı. Aşağı yukarı kimin cebinde ne olduğunu hepimiz kestirebilirdik. Hiçbir zaman o sorunumuz olmadı. Birlikte kebap yiyeceğiz, oradan sinemaya gideceğiz. Herkes cebinden çıkarabildiği kadarını çıkarıyordu. İhtiyacını saptayıp ya da kirasını, yol parasını çıkarıp katıyordu. Parasını gizleyeni görmedik. Gerçekten bir doğal paylaşım vardı. Çok parasız kaldığımız dönemlerde oluyordu. Bekâr evlerinde kalan arkadaşlar vardı. Belki tam cinsel rahatlığın ya da kız erkek ilişkilerindeki rahatlığın göstergesidir bu. Mesela üç erkek arkadaş bir evde kalıyorlar. Bütün gün kızlı erkekli bir grup çok rahat gidip orada paramızı katıp yemek yapıyorduk. Sabaha kadar şarkı türkü söylüyorduk. Bu arada içimizde bir çiftin olduğunu da biliyorduk. Hiç de rahat-

sızlık duymuyorduk. O doğallık içinde yaşanan ve birbirini etkileyen güzelliklerdi.

Baykam: *Ne gibi tartışma süreçlerinden sonra gençler aralarında, biz önce silahlanalım ve sonra Küba'daki gibi devrim yapalım şeklinde düşünceler geliştirildi. Bu kararların tartışıldığı ev toplantılarında bulundunuz mu? Ya da öğrenci kişisel konuşmaları yaptınız mı? İçinde yaşarken o kararların alınması ne kadar sürüyordu, ne kadar açıklanıyordu, ne kadar gizleniyordu, Ne kadar süpriz yaratıyordu sizlerde?*

Kuglin: 69-70 kişi içerisinde harekette değişiklik olduğunu hissettim. Hareketin kendisinde, tamamında ve belli arkadaşlarda belli farklı tartışmaların başladığını hissettim. En azından algıladığımız kelimelerin farklı anlamlarda olduğunu izlemeye başladık. Ölçek şudur. Yani 28-29 Nisan mitingine giderken yanımızda silah götürelim mi gibi bir süreçten yani bizim fakülte sekiz kere basılıp o kadar insan yaralandı ve bizim de fakültenin malı olan bir alet gerekir noktasına gelindi. Silah. Tabii o alet işte gıdım gıdım konulan paralarla alınır ve nöbetten nöbette elden geçerek gerçekten bir savunma için saklanırdı. Ama hiçbir zaman bir yerlere saldırmak birilerine karşı kullanmak gibi bir düşünce yoktu. Tabii şey var. 68-69 kışından itibaren bizzat yaşadığım "kızlar mitinge gelmeyecek, kızlar foruma gelmeyecek" gibi bir tavır başladı ve kızların her fakültede bilinen yoğun bir mücadelesi başladı buna karşılık.

Baykam: Sizi korumak için mi ikaz ediyorlardı?

Kuglin: Evet "kaçamazsınız, sizin yüzünüzden başımız belaya girer" diyorlardı. Ve biz buna karşı, "siz bizi korumakla görevli değilsiniz, biz kendimizi kurtarırız. Bizim kararımızı bize bırakın" diyorduk. Sonra silahlı mücadele söz konusu olduğunda da bizim kızların içinden silahlı mücadeleyi çok içten savunan ve orada yerini alan birkaç kız çıktı.

Baykam: İlkay Demir!

Kuglin: Gülay Özdeş benim ilk aklıma gelen. İlkay da tabii işin içinde. Benim durumum çok daha değişik, çünkü THKO/THKP-C gibi isimler yok. Ama şu laflar var: Kırlardan şehirlere mi, yoksa şehirlerden kırlara mı gidilecek? Yani artık silahlı bir mücadele gündeme geliyor gibi teorisi konuşuluyor hiç değilse, ama bizim yerimiz ne olacak? Pek çok kişide şu düşünce vardı. Mesela birgün bizde dağa çıkacağız. Tıpkı Che'nin yaptığı gibi. Belki çok uzun yürüyüşü-

müz olacak. Benim kişisel vardığım nokta şuydu. Yani savunma için dahi silahın olduğu yerde ben tedirgin olurum. Silahı hiçbir zaman kullanabilirim diye görmedim. Artı, her türlü tartışma içerisinde kafamda sorguladığım şuydu. Peki bizim mücadelemizin biçimi bu olmak zorunda mı? Başka bir seçenek yok mu? Biz oraya doğru itiliyoruz, tartışıyoruz. Carlos Marighella'yı ben çevirdim ve pek çok arkadaşımda benim tercümemden okudu. Çünkü tartışılıyordu ve ben konunun ana kaynağında ne var ne yok bilmek istiyorum. Ama savunarak taraf olarak değil tam tersine hâlâ "Marks, Engels okunmalıdır Türkiye'yle ilgili kitaplar okunmalıdır" diyordum. Türkiye'nin sosyalizmini üretenler için mesela o dönemde 69-70 kışında Kıvılcımlı'yı okumaya başladım.Türkiye ile ilgili üreten, öneri getiren tartışılan benim gördüğüm kitaplarda bir Kıvılcımlı vardı o zaman. Bütün o İKF tartışmalarını araştırmaya başladım. Taraf olduğum kitapları o zaman okumaya başladım. Yani geçmişi, günümüzü ve geleceği öyle bir araştırma sürecine getirdim. Ve benim kişisel tercihim şu oldu. Zaten 12 Mart geldiğinde de ben sendikada çalışıyordum. Bu işin kaynağına dönmek, halkı, işçi sınıfını tanımak okumak gerekiyor. Kendi içime çekilerek her türlü örgütlenmeden geri çekilip kendimi yetiştirmem gerekiyordu. Tek bir örgütümüz vardı artık. Dev-Genç vardı ve içinde çekilmeler başlamıştı. Herkes kendine göre bir köşelere gidiyordu.

Baykam: TİP'le ilişkiniz kopmuştu.

Kuglin: Tamamen.

Baykam: CHP'yle ilişkiniz yoktu.

Kuglin: Yoktu.Yani Halkevlerinde, hatta yönetim kurulu düzeyinde çalıştım ama CHP ile ilişkim yoktu. Sonra 70'lerin yazında Cibali fabrikasında çalıştım. Silahlı mücadele içinde kaldığım oldu. Arkadaşlarımın başına gelecek bir belaya karşı kendimi siper etmeye, feda etmeye hazırdım. Ama hep gördüğümde, tartıştığımda bunu çok net söyledim. Ben bu kararda yokum. Bizim gerçekten araştırma inceleme ve halkın çeşitli kesimleriyle daha yoğun ilişkiler dizisi kurmak sürecini yaşamamız lazımdı. Fakat Partinin tavrı bunun tersiydi. Silahlı mücadelenin çeşitli boyutları ve biçimleri yoğun olarak tartışılmaya başlanmıştı. Ama hep bir hayali gibiydi. Yani somutlaşacağına hem yarın olabilecek, hem de hiç olmayacak bir şey gibi görünüyordu. Onun için ilk banka soygunlarında hepimiz sorduk "Ne oluyor? Bir dakika, hakikaten olabilir mi acaba?" diye

Baykam: Üzüldünüz mü?

Kuglin: Bir şey çok rahatlattı bizi. İlk banka soygunlarında adam kaçırmalarda hiç kan dökülmedi. Yani orada gerçekten Denizlerin çok sevilmesinin önemli payı vardı. Bu, bizim için de öyleydi ama farklı düşünenler de vardı. "Ne bu yani kaçır, sonra bırak" falan diyen de oldu ama çok büyük kısmı gerçekten o işin sertleşmemesini istiyordu. İşin nerelere gittiğini adım adım hissettim. Bu çok büyük, yoğun, sistemli şeyin adım adım geldiğini fark ediyorduk. Gelenin ne olduğunu da tarif edemedik. İşte kitaplardan o bildiğimiz okuduğumuz ama bilmediğimiz şeyle karşılaşıyorduk.

Baykam: "Dev-Genç'in içinde bu tür şeylerden uzak durmamız lazım. Bunlar yanlış kararlar" diye açıkça söyleyenlere karşı öbür grup "Siz korkaksınız, siz burjuvasınız" falan mı diyordu?

Kuglin: Tam öyle değil, ama saflar belirlenmişti. Silahlı mücadeleden yana olanlar ve olamayanlar. Olanların bir ikna çabası da vardı. Birtakım yumuşak yöntemlerle de olsa, aşağılama ve etiketleme biçiminde değil ama asıl doğrunun, asıl devrimci ruhun bu olduğuna değinilerek etkileme tavırları da vardı. Ama kimse kimseyi zorlamadı.

Baykam: Normal bir süre içinde 68 kuşağının Türkiye'deki yapılanması ve gelişiminde silahın varlığı kaçınılmaz bir süreç miydi?

Kuglin: Çok önemli duygumuz ağır şekilde zedelendi. Hakimiyet duygumuz. Bir yandan ülkü ocakları saldırıyor ve arkasında polis destekliyor. Bir yandan polis saldırıyor arkasından işte camilerde kışkırtılmış eli sopalı insanlar geliyor. Yani çok açık görüyorsunuz, düşünce özgürlüğünü seçmiş insanlara karşı çok açık ve seçik kamp oluşturulduğunu, o kampların hikâyesini hepimiz biliyorduk. Ve ülkücülere polis desteğini çok net karşımızda gördük. Bu duygunun zedelenmiş olması gerçekten o yaştaki insanları o öfkeye iterdi. Tarihi geriye çevirsek ve desek ki bu dönemde 68-69'da ilk vurulanların katillerini bulunup ve cezalandırılsaydı, polis tarafsız olsaydı, sola karşı bu kadar ağır bir saldırı, programlı bir biçimde gelmemiş olsaydı.

Baykam: Üniversite reformları kabul edilseydi.

Kuglin: Sesimizi duyurduğumuzu bilseydik, yankı bulduğumuzu hissedebilseydik böyle yaşanmazdı.

Baykam: Düzeni iyiye doğru gittiği, düzenin size olanak sağlayabileceğinin umudu lazımdı anlaşılan.

Kuglin: Nazım'ın yaşadığı en güçlü duygulardan biridir bu. "Ben

şairim ve şiirlerim yayınlanmıyor." Bizse genciz doğruyu arıyoruz ve doğruyu söylediğimize inanıyoruz. Ama hiçbir yerde bizi dinleyen yok, çok güçlü bir duygudur. O zaman sesimizi duyurmamız lazım. Sesimizi duyurmak için her çabayı gösteriyoruz. İkincisi bence kaçırılan en ciddi fırsat o. Belki Türkiye'nin sadece sol hareketinin değil, tüm kaderinin değişmesi söz konusu olabilirdi. 12 Mart' tan 3 ya da 4 ay önce sol grupların TİP'in dışında bir partiye doğru giden tartışma dizisi oldu. Hatta çok büyük toplantı yapıldı. Bu partileşme süreci gerçekleşseydi her şey farklı olurdu.

Baykam: *Niye olmadı? Her kafadan bir ses çıkıp yine herkes birbirine düştü diye mi olmadı?*

Kuglin: Mihri Belli'nin, Hikmet Kıvılcımlı'nın solun bütün bildiğimiz eski isimlerinin katıldığı çok büyük tartışma toplantısı yapıldı. Burada yapılan bir toplantı da bir partileşmeye gidileceği. TİP'ten de büyük bir kesimin katılacağı hesaplanıyordu. Toplantı birden bire fos çıktı.

Baykam: *Niye?*

Kuglin: Yani hâlâ çözmüş, anlamış, yorumunu yapmış değiliz. Ama o toplantıdan çok şey bekleniyordu. Bir deklarasyon bir parti tüzüğü hazırlanması, parti programı filan derken her şey bir anda dağıldı.

Baykam: *Niye?*

Kuglin: Hatırlamaya çalışıyorum. Herkes kalktı konuştu.

Baykam: *Solun geleneksel bölünme yüzünü mü gösterdi?*

Kuglin: Sanırım öyle oldu.

Baykam: *Solun kaderi mi bu? Dünyada özellikle Türkiye'de yani kim baş olacak, kimin dediği olacak? Maocuların dediği mi olacak? Troçkistlerin dediği mi olacak? Leninstlerin dediği mi olacak? Ya da daha sonra Mahircilerin dediği mi olacak? Bu tartışmaları sonsuza dek teorik olarak yapmak çok mu zevkli acaba?*

Kuglin: Maalesef bu geneleğimiz var. Bu süreci üç kere yaşadık. Öncesi 70-71 kışında 12 Mart'tan kısa bir süre önce, dediğim gibi bütün solun kaderini değiştirebilecek bir olaydı o toplantı. İkincisi af çıktıktan sonra 74-75'te disiplinin kurulmasıyla birden bire dağılıvcren bir süreç o.

Üçüncüsü de 88-89'da üç kere yaşandı. Yani niyet olarak herkes talep olarak bir partinin gereği olduğuna, birleşmenin gerekli olduğuna inanıyor. Türkiye sol hareketinin bütün önde gelen beyinlerinin, isim-

lerinin, liderleri biraraya geliyor ama sonuç çıkaramıyor. Bütün bir geleneğimiz ortak noktaları değil, ayrılık noktalarını ortaya çıkarmak üzerine kurulu. En büyük yanlışımız bu bizim. Yani nerede ayrıldıysak orada tartışma sivrileşiyor, olmaması gereken kadar sertleşiyor ve dağılma yaşanıyor. Orda genel tavır bu ortak noktaları arayalım olmalıydı. Mutlaka asgari müşterekler tespit edilebilirdi. Diğer meseleleri ikinci gündem maddesi yaptığımızda belki bir şey çıkabilirdi.

***Baykam:** Peki olaylar başladı, öldürülmeler yaşanmadı dediniz. Amerikalılar serbest bırakıldı. İşte paralar mücadele için çalındı onun da bir izahı vardı. Fakat sonra kanlı olaylar geldi. Elrom olayı üzerinizde büyük bir şok etkisi yaptı mı?*

Kuglin: Benim belki yapımda öyle bir şey var. Hâlâ sinek bile öldüremiyorum. İnsan öldürme olayına karşı da tepkiliydim. Katil, kasap olması bir yana benim kafamda hâlâ kullanılan metodlar ya da çok özel ceza metodları var. Yani en kötü suçlu küçük çocukların ırzına geçmiş bir insana bile işkenceli, kanlı ölümlü cezalar düşünemiyorum. Mesela teşhir etme cezası. Benim kafamda o ceza olmazdı, olamazdı. O olayı da zaten çok acı yaşadım. Omuz omuza yürüdüğümüz arkadaşlarımız, tartıştığımız, çok şeyi paylaştığımız arkadaşlarımız artık dönüşü olmayan bir yola girmişler. Onların korunması, o yoldan geri dönülmesi söz konusu değil. Yapılan şey doğru mu, yanlış mı? Kişisel kanımca yanlış. Buradan bir yerlere varılmayacak, üstelik propaganda yaşansa bile geri tepmeye başlamış, sadece acıyı yaşadık.

***Baykam:** Nerede hata yaptık dediğiniz oldu mu?*

Kuglin: Tabii, sürekli. Hem 71 yılı boyunca, hem tutuklandıktan sonra, içimden bugüne kadar sürekli..

***Baykam:** Dağların romantizmi miydi acaba bu hatalı çıkışlar? Yani "Che yaptı, biz de yapabiliriz." düşüncesi. Yoksa 20 kişi dağa silahlı çıkıp dağı mı fethedeceksiniz? Ne yapacaksın dağı fethettiğinde; Türkiye'yi mi fethetmiş olacaksın?*

Kuglin: Mesela Deniz'in mahkemede söylediği bir laf var. Bence çok da güzel özeti: "Biz bu kadar silahla ve insanla iktidara geleceğimizi düşünecek kadar da ahmak değiliz herhalde." Orda kendini feda etme, örnek olma, bir iz bırakma, akıllarda kalıcı örnek olma, soru sordurucu şeyler yapma, çaresizliğin son noktasını yaşama gibi bir tavır var. Kızıldere olayları falan tabii artık cidden çaresizliğin son noktası.

***Baykam:** Nihilist bir tavır değil mi?*

Kuglin: Biraz öyle sanırım. "Yapılacak birşey kalmadı, bari ölelim" gibi bir tavır. Bunu mesela 72 baharında bir arkadaşın yazısından çok net hatırlıyorum. "Hiçbir şey yapmıyorsanız, bari ölün, kalan sağlar bizimdir" biçiminde ifadesi 72 bahar aylarında.

Baykam: Ama 72 baharında ölen ölmüştü zaten...

Kuglin: Arkada kalanlara, onların öldüğü yerde artık sizde ölün. Herkes ölsün, hiçbir şey kalmadı. Kızıldere olayları yaşanmıştı. Hemen akabinde bu çağrı yansıma bulabilirdi. Yani 15-20 kişilik kadrolar gidebilirdi, olmadı ama öyle bir çağrının olduğunu biliyordum.

Baykam: Kim yazmıştı bu dizeleri?

Kuglin: Eşim.

Baykam: THKP-C ile THKO'ya giren kişisel tanıdığınız arkadaşlarınız olmuştur. Bunların kaçışları, saklanışları, bu dönemden kalan anektodlarınız var mı?

Kuglin: Pek çok arkadaşımızın illegal yaşama geçtiğini biliyorduk. Yani ortada görünmüyorlardı. Kendi evinde kalmıyor. Okuluna gitmiyor. Sokaklarda karşılaşırsak bile selamlaşmadan geçiyor. Benim de çok yakınımdaki insanlar bu süreci yaşadı. Aramalar yapıldığında, bir hareket başladığında ya da gerçekten öğrenci gibi görünen herkesin ihbar edilip evlerini basıldığı dönemde kaçış başladı. Ya şehirlerden kaçış ya İstanbul'daysa Ankara'ya tanınmadığı yere kaçış, Maocu arkadaşların yaptığı gibi köylere kaçış ya da Filistin'e kaçıştı. Elrom olayından sonra yataklık yapan insanlara yöneltilen saldırı, hareketi bizatihi yöneltenlerden daha ağır oldu. Bu noktada vazgeçiş başladı. Dağılma, kaçış yaşandı.

Baykam: Bireysel olarak kaçış olayları mı vardı?

Kuglin: Çok.

Baykam: Bir tane anlatın lütfen.

Kuglin: Çok somut yaşadığım Ergun'un saklandığı dönemde işte adresini verip de "gel, bizim evde istediğin kadar kalabilirsin" diyen bir arkadaşım, ikinci gün "karnım ağrıyor, ben aşağıya ineceğim" dedi, götürdük oraya sakladık. 24 saat sonra korku belirmeye başladı. 48 saat sonra da "benim karnım ağrıyor, yukarda yatacağım, sen bu evi boşalt" dedi.

Baykam: Bu olaylar dönemde çok yaşanmış. Neredeyse her kaçışta bir lojistik aksaması oluyor. Mesela "şuraya gel, seni şurada bekleyecekler" deniyor ve kimse gelmiyor.

Kuglin: Pek de hata değil. Çünkü o buluşmalar çok iyi tesbit ediliyordu. O konularda gelişmiş metodlar vardı. Ama çoğu bilinçli ve kısıtlıydı. İnsanların korktuğunu söylemesi çok zordu. Bir tür namus olayı yaşanıyordu. Hiç kimse kimseden zorla bir şey istemiyordu. Kendi isteğiyle yardım ediyorum diyen o korkuyu ifade edemiyen insanlar panik içinde vazgeçiyorlar. Ben illegal yaşamıyordum. Fabrikada çalışıyordum. Pansiyonda kalıyordum. Bir arkadaşım Caddebostan'da yazlık evini annesinin babasının haberi olmadan önerdi. O orjinalliği benim kaçaklığımdan değil, eve girdiğim anda Cibali'den geliyorum gecenin bir vakti. Işıklar söndü. Dehşet içinde bir kadın sesi, "nereye gidiyorsun, kimsin?" diye seslendi.

Baykam: Bina içinde mi?

Kuglin: Bir kapı açıldı ve öyle bağırdı. Aparmanda oturan kimseyi de tanımıyordum. Karşısında kadın sesi duyunca rahatladı. Yaşlı bir çift benim gitmem gereken dairenin karşısında oturuyorlardı. "Ah evladım" diye bir ses duydum. "Ben Asuman'ın arkadaşıyım, bu gece burada buluşacaktım" dedim. O da hosteslik yapıyor, pek bu saatte gelmez. Beni evlerine çağırdılar. Mum ışığında radyodan duymuşlar anlatıyorlardı. Mahirler yüzünden o anda bütün semt aranıyor. Caddebostan'dayız. Maltepe'den Kadıköy'e kadar aramalar yapılıyor ve tam onun orta yerine düşmüş oldum. Çok güzel bir dostluğun başlangıcı oldu. Bu bir kaçma olayı değil, yalnız dehşeti anlatıyorum.

Baykam: Ecevit'e bakış nasıldı o zaman?

Kuglin: Hem vardı, hem yoktu. Ecevit kimileri için umuttu. Mücadelenin izlendiği bir süreç 74'e varacağı noktaya kadar beklemiyorduk. Nereye kadar gideceği belli olmayan bir hareketti. Ama CHP'nin içinden başlayan bir tartışmayı olumlu görüyorduk. Tabii 74 seçimi hepimizi umutlandırdı.

Baykam: Mustafa Gürkan "1970 27 Mayıs'ında Harbiye Orduevinin önünde yürüyüşler yaptık" dedi. 27 Mayıs'tan kalan "ordu gençlik elele" sloganları ve gençliğin orduya sıcak bakması albayları omuza alması yaşanan bildiğimiz olaylardı. Siz bütün bu 69-70 ve 71, 12 Mart'ta giden dönemde askere nasıl bakıyordunuz? Gençlerin askere olan sempatiden öte yakınlığını nasıl gözlemlediniz?

Kuglin: Ben bir subay çocuğuyum. Hâlâ iddia ediyorum. Aramızdaki subay çocuğu oranı çok belirgin biçimde yüksekti. Tabii çok büyük beklentileri vardı. Ama o beklentiler bir yıl içinde kırıldı. Babadan gelen bütün tanıdığım subayların çoğunluğunda bir inanç

vardı. O kadro içinde doğruydu. Bunları çok büyük kısmı ateistti. Gericiliğe taviz vermesi mümkün olmayan bir kadroydu. Din konusunda tavırları netti. İkincisi Cumhuriyet ilkelerine, özellikle Amerika'nın Türkiye'ye yerleşmesine, Kore'ye savaşmaya tepki duyarak Cumhuriyet'in ilkelerine sahip çıkan bir kadroydu. Yasak bile olsa DP en yoğun baskı döneminde" İnce Memed", "Yılanların Öcü" okunurdu. Birtakım kavramlar da tartışıldı. Ben siyasetle uğraşmaya başladığımda mesela Marks, Lenin elimde olduğu zaman "ver ben de okuyayım" gibi bir tavır gördüm. Kadronun böyle olduğuna dair bir inanç olunca subaylara ve askere karşı bir tepki değil, sempati olduğu kesin. Sadece 27 Mayıs değil, 28-29 Nisan bizim için çok önemli. Ben başka bir şey anlatayım. 70, 28-29 Nisan'da burada Zafer meydanında biz 48 saat nöbet tuttuk. 10'ar dakika binlerce öğrenci hatta oturarak, sabahlayarak. Olayı tartışarak gündemde tutardık. Başka bir olayı da hatırlıyorum. Kişisel olarak belki duygusal inançlı noktamdı bu. 69, 19 Mayıs'ında ya da 27 Mayıs'ında miting yaptık. Tandoğan' dan hava kararınca dağılacaktık. Ama dağılmadık. Gruplar birleşti 200-300 kişilik bir grup sloganlar atıyoruz. İnanılmaz bir dayak yedik o Maltepe camiinin önünde.

Baykam: Toplum polisinden mi?

Kuglin: Toplum polisi 5-6 arabayla önümüzü kesti ve kan revan içerisinde bırakırcasına büyük bir kısmımızı da dövüp gözaltına aldı. Oradanda orduevine gidildi. Orduevinin önünde yoğun biçimde kalabalığın toplandığı ve "Ordu gençlik elele" sloganını attığımızı hatırlıyorum. Hatta o dönemdeki subaylar içinde alkışlayanlar, ağlayanlar veya dalga geçenler vardı. Sonraki sürece geçerken 69 deniz subayı bildirisini hatırlıyorum. Sarp Kuray ve kendisi gibi atılan bazı arkadaşları Dev-Genç'e geldiler. Pek çok arkadaşıyla beraber ortak şeyler söylüyorduk. Doğan Avcıoğlu kitabını yazmış herkes okuyor. Buna katkıda bulunan pek çok kişi söyleniyordu. Tabii çok yuvarlak, ordunun sol kesiminden darbe gelebilir gibi laflar. Ama ben kişisel olarak o umudu hiç beslemedim.

Baykam: Denizlerinde Mahirlerinde ayrı ayrı bu umudu besledikleri söyleniyor.

Kuglin: Pek çok kişi umutlar, beklentiler olduğunu hatta ihanetler olduğunu, ihanetlerin cezalandırıldığını söylüyor. Ben işin lider kadrosunda değildim. Çok yakın ilişkilerde de değildim. Olabilir mi, olamaz mı tartışmasında değilim. Genelde toplumda böyle bir hava

olduğu kesin. Deniz'in ya da Mahir'in boklentisi ya da umuda kırıldığının dışında genelde böyle bir şey olduğu kesin. O anlattığım gece ya 27 Mayıs ya da 19 Mayıs'tır. O gece ben çok büyük öfkeyle gittiğimi hatırlıyorum. Bunun onda biri yaşandığında 60'ta ihtilal olmuştu. Toplumda hiçbir tepki yoktu.

Baykam: *İçinizde olan 27 Mayıs arzusu muydu?*

Kuglin: 27 Mayıs arzusu değil de, belki bütün ilericilerin bir ortak tepkisi ya da en azından "durun, gençlere bunu yapmayın" gibi bir tepki vardı.

Baykam: *İlerici devrimcilerle subayların ilişkisini en iyi Sarp Kuray'mı yönlendiriyordu sizce?*

Kuglin: Her şeyin orta yerindeydi, çok içinden geldi.

Baykam: *Askerle, Yön ve öğrenci kadrosunun ortasındaydı değil mi?*

Kuglin: Evet

Baykam: *Yön'ü takip ediyor muydunuz?*

Kuglin: Tabii. Türk solu ve Yön'ü hepimiz takip ediyorduk.

Baykam: *Cezaevine girdiniz birkaç kere...*

Kuglin: 38 kere gözaltına alındım ama tutuklanmam bir kere.

Baykam: *Hangi tarih?*

Kuglin: 72 yazında

Baykam: *Gerekçe neydi?*

Kuglin: Neden tutuklandığımı gözaltına alınma tarihinden altı ay sonra anladım. Hacettepe'den arada bir görüştüğüm arkadaşlarımın tutuklandıklarını duydum. Üstüme alınmadım. Çünkü herkes tutuklanıyor, sokakta ihbar ediliyor. Ben işçi olarak çalışıyorum fabrikada. Tutuklananlardan birisi çok yoğun işkence gördü. Beni gözaltına alanlar, iki koluma girip arabaya attığı zaman neyle suçlandığımı bilmiyordum.

Baykam: *Nerede oldu, fabrikada mı?*

Kuglin: Fabrikadan bir arkadaşımın evine geldim. Çünkü fabrikaya abluka koymuşlar. Bütün telefonlar dinleniyor, oturduğumuz evi bulamamıştım. O arkadaş o evi bilmiyordu. Ben de oradaydım, üç gün izinliydim. Ankara'ya geldim. İstanbul'a döndüm. İstanbul'a gittiğim de tedbir alarak önce bir telefon ettim. İşçi arkadaşın evine gittim. İşçi arkadaşın başı birazcık belaya girdi. Sorgulandı vs. Sonra gizli bir yuva bulmak telaşıyla "bizi evine götür bakalım" dediler.

Baykam: *Ağustos ayında mı?*

Kuglin: Temmuz. Götürdüm. Birkaç kitap, resim dışında suç aleti yoktu ama karakolda tuttular. 1 Hafta 10 gün, o karakol. Aileme haber vermediler ve ben de orada işkenceye alındım. Sorulan tek soruda "anlat bakalım" dendiği zaman zaten işkence başlıyordu.

Baykam: Kim yapıyordu bu işkenceyi?

Kuglin: En azından 8-9 kişi. İçeri girdiğimde tutuklananların kimler olduğunu küçük pencerelerden gördüm. İlk yakalanan üç kişi Caner Güçal, Selçuk Eralp ve evinde kaldığım hostes arkadaş. Adam kaçırma ve fidye isteme niyetiyle yola çıkılmış. Ortada bir suç yok ama kötü niyet var. Bir de THKO imzalı mektup hazırlamışlar. Önce gençler potansiyel suçlu olduğu için normal trafik aramasında durdurmuşlar. Bir iki plaka, çadır, ev , peruk... Birinci şubeye ve çok ağır işkence THKO imzası da olunca bu bağlantı da kurulmuş. Tabii tanıdıkları ve son aylarda gördükleri herkesin ismini vermişler. Gayet doğal dolayısıyla benim fabrikada olduğumu duyunca çok büyük bir heyecanla geldiler. Bağlantıyı kuramıyorum ve böyle birşey aklımın ucundan bile geçmiyor.

Baykam: Kızlarla erkekler aynı yerde mi işkene görüyordu?

Kuglin: Kızlarla erkekler aynı mekânda çoğunlukla karşılıklı birbirine gösterilerek oluyordu.

Baykam: Neydi, ne yapıyorlardı?

Kuglin: Kaba dayakla başlıyorlardı. Soymak işkencenin birinci adımı, elektrik verirken çeşitli numalaralarla su dökmek, karşısındakine seyrettirmek gibi, Özellikle duygusal bağı olan ve anne çocuk gibi ilişkiler varsa bunlara seyrettirmek istiyorlardı.

Baykam: Anne ve çocuğunun işkencesini seyrettirmek gibi mi?

Kuglin: Yani benim gördüğüm süreç içinde Taylan'ın erkek kardeşiyle annesinin karşılıklı işkencesi vardı. Bir de küçük kardeşi ve onun bir ameliyat olayı vardı. Doğal bir ameliyat mı hatırlamıyorum. Ama ameliyat yerine işkence yapılıyordu. Çünkü benim hücremin camından çok net görülüyordu. Ameliyat yerine elektrik verdiklerinde annesine bunu seyrettirdiklerini çok iyi hatırlıyorum. Tarhan gözlüğünü kırıp bileklerini kesti... Siper Güvenç'le, Kayhan Edip Sakarya'nın duygusal bir ilişkisi olduğunu farkettiler. Onlara karşılıklı işkence yaptılar, seyrettirdiler. Aynı çevreden özellikle Yaprak Zihnioğlu'yla Hamza Özkan'a karşı aynı özel duyguları zorladılar.

Baykam: Taylan'ın öldürülmesi yetmiyormuş gibi bir de bunu yaptılar demek ki.

Kuglin: O dönemde sadece Taylan değil kızkardeşleri Halc'de damatları da işkence gördü.

Baykam: Elektrik genellikle cinsel uzuvlardan mı veriliyordu?

Kuglin: Dozajına ve almak istedikleri bilginin aciliyetine göre!

Baykam: Hapis hayatında dış dünyayla ilişkiler aranızda konuşmalardan ne hatırlıyorsunuz?

Kuglin: Gözaltı süresince hücredeydik. Gözaltından sonra bizi Ankara'ya götürürken 2-3 gün Selimiye'de kaldık. Ankara İkinci şubede koridorda banklarda kelepçeli olarak 6-7 gün kaldık. Ondan sonra dış kapıdaki ilk gözaltı hücresine getirildik. Orada da ilk defa altı kişi bir aradaydık. Sonra koğuşa indirildik. 30'ar kişilik koğuş hayatı bize cennette gibi geldi. Çünkü yaşı bizden büyük olan Bchice Boran vardı. Bir süre sonra Selim Belli geldi. Bir de Aydınlık davasından bir arkadaşın annesi vardı karşı koğuşta, Denizlerin THKO davasındaki yaşlı bir hanım vardı. Onun dışında yaşlarımız 20 ile 22 arasındaydı. En azından yüzde 90 oranında birbirimizi önceden tanıyoruz. Ayrı ayrı hareketlerden olsak bile birbirimize güvenerek, sınayarak buluşmuş insanlarız, paylaşım tamdı. Mamak'tan farkı belki de oydu. Gruplaşma olmadan tam bir komün hayatı vardı. İyi dayanışma, coşkulu vc keyifli bir üretici ortam vardı. Gazeteleri hep birlikte okuyup okuma saatlerinden sonra tartışırdık. Tam bir uyum vardı. Eğitim saatinde herkes birbirine bir şeyler öğretiyordu. Ben tezimi içerde yazdım. Saldırıya uğradığımız zaman gerçekten eksiksiz omuz omuza mücadele ettik. Birileri işkenceye götürüldüğü zaman vermemek gibi bir tavrı koruduk.

Baykam: Başarılı oldunuz mu?

Kuglin: Olduk. Çok ağır dayak yiyip başarılı olduk Mesela Taylan'ın annesinin kalp krizi geçirmesinde doktor getirmek için ciddi bir direniş yaptık. Ağır baskılar karşısında birden bire akıllarına esip "bundan sonra şöyle yapacaksınız, bu yasak" filan gibi diklendiklerinde, kadın polislerin tavrının sertleşme döneminde ortak tavır koyabildik. Gerçekten çok şeyi öğrenerek yaşamış olarak çıktık.

Baykam: Bir yıl mı kaldınız?

Kuglin: 1,5 yıl

Baykam: Ne kadara mahkûm oldunuz ve gerekçeleri nelerdi?

Kuglin: Mahkûm olmadım, bütün davalardan beraat ettim. 4-5 kişinin silah kullandırmak ya da başka suçlardan cezası var ama biz 142'den tutuklandık, sonra 146'yla karşılaştık.

Baykam: İdamla mı?

Kuglin: Tabii ki, ben değil ama 6 arkadaş idamla yargılandı. Ben 146'ya 8'den yargılandım ve savunmamı da şöyle yaptım: "Ben bir işi inanarak yapıyorsam, o işin en başında olurum. Onun için 146'ya 1'den yargılanmak istiyorum" diye bir savunma yaptım. Ceza uygun görüldü, yargıtay bozdu. Mahkeme ısrar etti, çok açıktı. Bu sadece işkenceden alınan ifadelere dayanıyordu. Belli bir ispatı olmayan bir suçlamaydı. Zaten THKO'yla bağlanmak istendi. İşte tek o fidye mektubu var, başka THKO bağlantısı yok. İnsanların siyasi yapıları, kişilikleri daha önceki mücadeleleri, var oldukları yerler çok netti. İnkâr etmiyorum. Ama benimle ilgili bölümde çok açık bir cümle var; "Her ne kadar hakkında hiçbir delil bulunmamışsa da, kişiliği itibarıyla her şeyi yapmaya müsait göründüğünden..."

Baykam: Neymiş kişiliği?

Kuglin: Kişilik gayet açık. Ben devrimciyim. Bağımsız Türkiye için mücadele için sosyalizme inanıyorum. Bu mitinglere katılmak suç ise o zaman cezalandırılması gerekir diye. Öğrenci hareketlerine katıldım vs. gibi ifade veriyorum. THKO'lu değilim. Olsaydım söylerdim, o doğrultuda savunurdum. Buna rağmen 146'ya 3'ten 8 yıl verdiler en son Yargıtay bu kararı bozdu ve beraat ettim. Ama bu arada askeri mahkemede biz hâlâ cezalı görülüp yıllar sonra 82-83'te bizi almaya kalktıklarında hemen kaçtık.

Baykam: 71'de olan darbenin bir sol değil bir sağ darbe olduğunu hemen anladınız mı? Demirel istifa ettikten sonra...

Kuglin: Tabii, muhtıra okunduğunu çok net hatırlıyorum. Türkiye'deki demokratik hava gitti. Bu duyguyla yola çıktım. Dil Tarih'e uğradım. Hacettepe'ye gittim ve konuştum. Herkes de aynı şeyleri söylüyordu.

Baykam: Bir tek Dev-Genç İstanbul'da Demirel'in de istifası üzerine tamamen bunu sol bir darbe zannetti. Öğretmen sendikalarıyla beraber falan.

Kuglin: Kıvılcımlı'nın yazısında çok tartışıldı: "Ordu kıvılcımını attı" başlıklı yazısı. Doktor ne demek istemiş diye tereddütler sonra doğmaya başladı. İlk anda tepkinin tamamen sağdan ve bize vurulacağı konusunda hiç tereddütümüz yoktu. O tartışmalar başladı. Hatta Ertuğrul'un Kurtuluş'ta bir konuşma yaptığını da hatırlıyorum: "Gelecek çok güzel olacaktır" filan diye. Benim kişisel tepkim arkadaşlarımızın hayal gördüğü şeklindeydi.

Baykam: *Orduya oynayan çok tanıdığınız var mıydı? 27 Mayıs'la oynayan, 9 Mart'ı bekleyen öğrenci militanlar...*

Kuglin: Yoğun bir ilişki ve tehlike sezgisi almadım. Belki çok üst düzeyde konuşuldu. Ama bizim aramızda o arkadaş çevresiyle o ilişkiler içerisinde konuşulduğu kadarıyla bu bir fantaziydi. Somut gündemde bir konu değildi.

Baykam: *Mesela Cengiz Çandar, Çetin Altan... Daha sonra politik tavrını çok değiştirmiş bütün bu insanlar ya da bambaşka bir dozajda Mahir Kaynak... Bunları nasıl yorumluyorsunuz?*

Kuglin: Nereden nereye geldiler, ayıp değil mi, ihanet, döneklik bu gibi laflarla konuşamıyorum. Onların kendi sorumluluğu ve insanlara karşı, topluma karşı, tarihe karşı günümüzde zaten bu hesabı kendileri veriyorlar. Ben suçlamadan ya da yakıştırmadan yana değilim. Biz hepimiz Çetin Altan'a inanarak, İlhami Soysal'ı okuyorduk. Cengiz'e gelince çok yakın arkadaşımız. Mesela Cengiz'le Atina'da karşılaştık, 88'de. Bir toplantıda hoşgeldin dedim. Ama konuşacak bir şeyimiz kalmamıştı. Yollar artık ayrılmış ki kızgınlık, öfke tehdit gibi duygulara yer yok. Benim için tamamen onların kendi sorunu olarak görüyorum.

Baykam: *78'liler. Onların da yüzlerce hatta belki binlerce ölüsü var. Fakat liderlerinin adı yok. 68'liler gibi bir hatırlanan isimleri de olmadı. Neden?*

Kuglin: Birkaç sebebi var. Birincisi 68 gerçekten Türkiye'nin özelinde çok ayrı bir yapı gösterir. Ama dünyada var olan hareketlere bağlantıları olan uluslararası boyutu var. Hepimizi etkileyen ortak bir Vietnam var. Bir özgürlük mücadelesi, ikincisi bizim bir sonraki kuşağa nazaran okuma, yazma, tartışma imkânlarınız oldu. Hareketin teorisyeni olanların dışındakilere de o gün savunma olarak yazdıklarına bakıyorum o yaşlarda üretebilecekler. TİP'li olarak bir kuşağın ilk çıkışı. Bizden önceki 60 kuşağı falan var ama çok bireysel dar kadrolardı. Bugün onbinleri bulan bir kuşak hareketi ve bizden sonrakiler bir kere çok paldır küldür girdiler. Bizim kuşağın büyük bir kısmı ya hapisteydi ya da kaçaktı. Bir deney aktarımı söz konusu olmadı. Deney aktarımı süreci yakalandığında da, onlar bizi dinlemez oldular. Kendi başına çığ gibi büyüdü ve çok daha ağır kayıp verdi. İşkence olarak da, ölüm olarak da o kuşaktan çok arkadaş duyduk. Bizim konuşmaya mecalimiz kalmadı. Hem teorik, hem pratik farklı yaşandı. Ben hâlâ "78 kuşağı" diye adlandırılmasını doğru bulmuyorum.

Tamam 12 Mart sonrası kuşağı belki 80'lere dayanan kuşak falan denebilir. Öyle bir ortak özellikleri var, ama 78'leri tanımlamak pek doğru gelmiyor.

Baykam: Bize söyleyeceğiniz bir sır var mı, daha önce söylemediğiniz...

Kuglin: Hiç tanımadığım insanlardan oluşan fabrikada çalışıyordum. İdamlar kesinleşti gibi bir süreç yaşıyoruz. Kimseyle konuşamıyorum siyaset konusunda. İdamlar artık an meselesi olduğu sırada sabah 5'te sanki iğne batıyormuş gibi kalktım. Ve ilk hareketim radyoya basmak oldu. İdamların infaz edildiğini duydum.

Baykam: Ağladınız mı?

Kuglin: Hayır, öyle dondum kaldım. 7.30'da başlar mesai, ben herhalde 6.30'da oradaydım. İnanılmaz bir şey salon doluydu. Salona girer girmez sessizlik oldu. Benim hakkımda bildikleri tek şey üniversite öğrencisi olduğumdu. Deniz'in arkadaşı, yoldaşıdır diye düşündüler. Bir akın halinde sarılıp öptüler. O anda ağlamaya başladım. Mesela fabrikada yemek yenmedi. Hiç kimse yemedi. Konuşmadı, sadece sarıldık, ağladık. O anda iş başladı. İş bitti öğlen saatlerinde 5'li, 10'lu gruplar halinde Maltepe'deki fabrikadan çıktık. Ağladık, yalnız bir arkadaşın şunu dediğini hatırlıyorum: "Keşke bize gelseydi, biz onu saklardık."

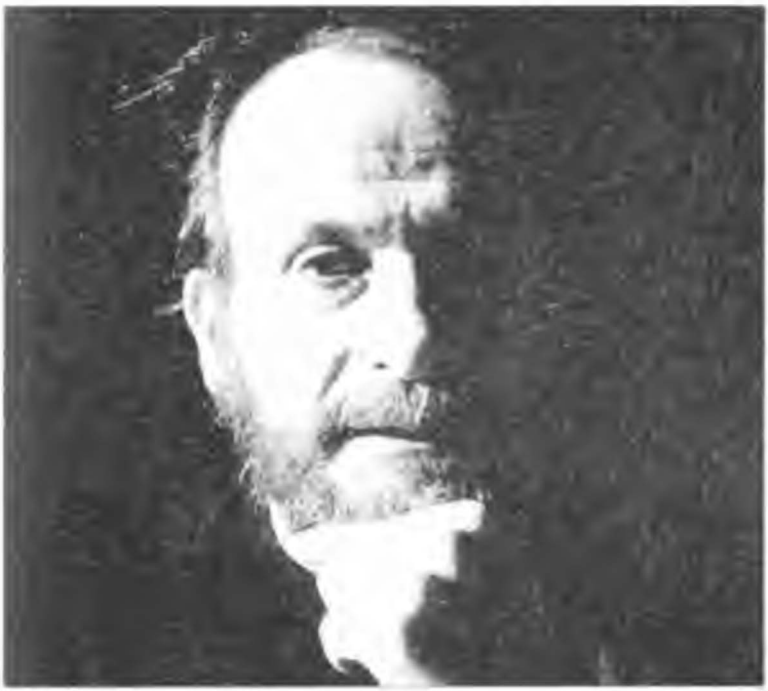
Baykam: Çok geriye baktığınızda çok özet bir kelime aklınıza geliyor mu?

Kuglin: Yani ben şunu kızıma da söyledim. 68 sonbaharıyla 71 Mart'ı arasındaki süreci çok yoğun, her dakikası dolu dolu yaşadık. Her an yönlendirici, yepyeni şeylerin önümüzde açıldığı dönemdi. İnanılmaz yaşadık. Dolu dolu, belki de adam başına 100 kişilik yaşadık her anı.

ODTÜ'nde devrimci öğrenciler, gösteride (1967).

Ertuğrul Kürkçü

Baykam: *Ertuğrul Bey, 68'in üzerinden 30 yıl geçti. 1968'e dönersek, önce bize kimliğinizi özetler misiniz? Nasıl bir politik yapıdan geliyordunuz? Üniversiteye nerede ve nasıl girdiniz?*

Kürkçü: Ben orta halli bir memur ailesinin çocuğuyum. ODTÜ'yü kazandığımda babam, İzmit'te memurdu. O yıl abim de bir yıl gecikmeyle üniversiteye başlıyordu, Ankara'ya taşındık. Zaten çocukluğum Ankara'da geçmişti. Siyaset konusu lise son sınıftan itibaren ilgimi çekmeye başlamıştı. Burada benim için en önemli etkenin TİP'in kurulması olduğunu söyleyebilirim. O günlerde politika evde çok sık konuşulan bir şeydi. Çünkü, babam ve babamın babası politikayla çok yakından ve faal olarak ilgilenmişlerdi.

Büyükbabam TBMM'nin kurucularındandı. Kuruluş ve sonrasında iki dönem Diyarbakır ve Siverek milletvekilliği yapmış.

Baykam: Adı neydi?

Kürkçü: Ahmet **K**adri **K**ürkçü. Bu nedenle –gerçi ben büyükbabamı çok az gördüm, ben beş yaşındayken ölmüştü–, babam da politik alanda kendine göre politik fikirleri ve iddiaları olan bir insandı. Fakat babam, büyükbabamın aksine DP'liydi. 27 Mayıs olduğunda, bundan çok olumsuz etkilenmişti. Bu yüzden 27 Mayıs'ın çalkantısı bizim evde çok etkili bir biçimde yaşandı.

Baykam: 27 Mayıs'ta kaç yaşındaydınız?

Kürkçü: 27 Mayıs'ta, 12 yaşındaydım. Şimdi hayal meyal hatırlıyorum. İddialar ne kadar gerçekti, onları da çok iyi kestiremiyorum ama, idaredeki değişikliklerle, DP'lilerin, devlet kadrolarından dışlandığı bir dönemde işini de kaybetmişti. Tüm bu hengame içerisinde politika bizim evde ister istemez çok sık konuşulan bir şeydi. Ama şimdi biraz daha yaşlanınca daha iyi anlıyorum, insanlar politik tercihlerini yaparken kuşak çatışmasından da etkileniyorlar. **K**uşak olarak baba ve oğul olarak çatışırken ben ve ağabeyim babamın tercihleri ile de çatışmaya girdik diye düşünüyorum.

Baykam: Ailesel boyut da girdi işin içine.

Kürkçü: Bunlar biraz kendi amatör psikoloji spekülasyonlarım. TİP'in kuruluşu sonrasında M. Ali Aybar'ın karizmatik kişiliği, radyolardan seçim sıralarında yaptığı konuşmalardan da çok etkilendiğimizi hatırlıyorum. Lisedeyken, TİP'te babaları çalışan, kendileri çalışan, işçi çocukları arkadaşlarım vardı. Ben biraz daha onlara kulak vermeye başlamıştım. Yazları TİP'e gidip işçi çocuklarına İngilizce ve Matematik dersi veriyordum.

Baykam: Babanız bunu nasıl karşılıyordu?

Kürkçü: Babam hoşlanmıyordu. İpraş'ta çalışıyordu o zaman. İpraş'ta ilk grevler olmaya başlamıştı. Sosyalist sendikacılar, grevleri örgütlüyorlardı. Babamın sendikacı arkadaşları da eve gidip gelirlerdi. Babamla her zaman aralarında tartışma olurdu. Babam grevcilere karşı çıkar, sendikacılar da doğal olarak grevlerini savunurlardı. Biz tuhaf bir biçimde, babamın değil, sendikacıların tarafını tuttuğumuzu hissederdik. Bunun dedikodusunu yapardık. Düşünün işte. 16-17 yaşlarındayım. Bu yaşlardaki çocukların bir şekilde siyaseti keşfi gibi bir şey.

Yanılmıyorsam 1965 ya da 1966 yılları, Jean Paul Sartre'ın Nobel ödülüne layık görülmesi ve reddetmesi çok önemli bir olaydı.

edebiyat dersinde hocalarla tartışırken de biraz "Sartre" merakı başladı.

Baykam: Rutine karşı çıkışın ve bağımsızlığın bir simgesidir.

Kürkçü: Evet, bu Sartre merakı yüzünden felsefe üzerine okuma ve tartışma başlamıştı. Bir yandan siyasette Türkiye'nin çelişkilerinden, onun dışa vurumundan hareketle, TİP'e yönelik bir merak başladı. Öte yandan Jean Paul Sartre'la beraber felsefe ve edebiyata yöneliş, işte bu yol arayışı içerisinde ben 1966 yılında üniversiteye başladım. Fakat ben o zaman kendimi net olarak sosyalist olarak adlandıramam. Merakları solda olan, hümanizm, adalet, eşitlik gibi ilkeleri az çok kendi kimliğine taşımaya çalışan bir gençtim.

Baykam: 1965'de oy veremezdiniz çünkü yaşınız küçüktü. Fakat eğiliminiz hangi partidendi.

Kürkçü: O zaman oy verebilseydim, TİP'e verirdim. Fakat TİP'e oy vermem, şimdi daha iyi görebiliyorum, o zaman bir sosyalist kavrayış, sosyalizm seçişi yüzünden olmazdı. Çünkü 1965-1966'da TİP açıkça kendisini sosyalist olarak adlandırmıyordu. O zaman TİP benim yaşımdaki bir insan için işçiden, yoksuldan yana olmakla, zenginlerden yana olmanın ayrımının net olarak anlaşılmasını sağlamıştı diye düşünüyorum. TİP'e oy verirseniz, yoksulların ve çalışanların durumunun iyileşmesine yardımcı olabilirsiniz. Aşağı yukarı TİP'in uyandırdığı etki böyleydi. Ama, sosyalizmi, yeni bir düzeni kurmak ile bugünkü, düzen içerisinde yoksullardan yana olmak arasındaki farkların daha netleşmesi gerekiyordu ve o zaman şimdi ile kıyasladığımızda söyleyebilirim, henüz bu fikirlerin ortaya yeni çıktığı insanların siyasette bu tür seçimler yapabileceğini yeni yeni gördüğü bir dönemdi. Ben ODTÜ Mimarlık Fakültesi'ne girdim. İlk yılımız biraz da, lise öğrencisinin adam olma süreci, kendisine şekil verdiği bir dönem olarak geçti. Bizim okulun da etkisi ile o ilk günler herkes kendisine biraz sanatçı süsü veriyordu. Ben o yıl kendimi yeni bir düzen, bir dünya görüşü arayışı içerisinde anarşizme çok yakın buldum. Arkadaşlarım vardı, onlar benden siyasi anlamda biraz daha iyi yetişmiş insanlardı. Ben de onlarla birlikte tartışırdım, ama pek de fazla bir şey anladığımı söyleyemem. Yani her şey çok karmaşık geliyordu. O zaman kendime göre bir tercih yapmaya zorlandım. Bertrand Russel'in "Sosyalizm" kitabını okudum. Çok da konuşuluyordu bu kitap. Sosyalizmi yazan bir kitap alıp okuyacağım diye karar vermiştim. Russel'in kitabının üzerinde "sosyalizm" yazıyor. Gittim aldım.

Bertrand Russel, Marks'ı eleştiriyor. Fakat ben eleştiriden değil, Marks'ın dediklerinden etkilenmeye başladığımı hissediyorum. Marks'ın "tarihin sınıf mücadeleleri tarihi" olduğu tezini aktardıktan sonra Russel şöyle bir değerlendirme yapıyordu: "Komünizmde, sosyalizmde madem ki sınıf mücadeleleri sona erecektir, şu halde tarih de mi sona erecektir?" Fakat ben bunun, bir dil üzerinde kaydırmaca olduğunu, Marks'ı eleştirmeyi Russel'in, mantıki yönden başaramadığını düşündüm ve o zaman Marks'ı okumaya karar verdim. Russel Marks'a fenalık yapayım derken kendine yaptı diye düşünüyorum. Dedim ki, "bu iş Marks'ı anlayarak olacaksa o zaman okumak gerek." Düzensiz bir sıra içerisinde Sol Yayınları'ndan, diğer yayınlardan, Marks-Lenin'in yazılarını bölük pörçük okumaya başladım. Bir yandan da ben artık kendime "sosyalist" diyordum ama, peki sosyalist olunca şimdi yaptığından farklı ne yapacaksın, bunu söylemek, henüz ne yapacağımızı bilmek, kendimize yön çizmek anlamına gelmiyor. Ankara'da TİP'li bir çevre, üniversitede yine böyle bir çevre. Bir şeyler yapıyoruz ama bunları büyük bir telaş içinde yaptığımız da söylenemez. Öyle kendimizi dava adamı, misyoner olarak görmüyoruz. İşte, hayatta, doğru, tutarlı, dediği ile yaptığı bir insan olmak gibi bir arayış var. Yanılmıyorsam, TİP'li arkadaşlarla, ilk kez üniversitede oldu bir araya gelmemiz ya da benim onları tanımam, Öğrenci Birliği seçimleri dolayısıyla oldu. Öğrenci Birliği seçimlerinde sosyalistler, Sosyal demokratlar ve faşistler yarışıyorlar. O zaman oldukça demokratik bir ortam olduğunu söyleyebiliriz. Her ne kadar ODTÜ'deki yönetime bir tür Amerikan demokrasisi deniyor idiyse de, herkes düşüncelerini özgürce ifade ediyor, "bana oy ver" diyebiliyordu. İşte bu dönemde Sinan Cemgil'in bizim okulda olduğunu, Sinan Cemgil'in aslında önemli bir sosyalistin oğlu olduğunu öğrenme fırsatı buldum. Onlar 1. sınıflardan listelerine koyacak insanlar arıyorlardı, bizim arkadaşların bir bölümüyle görüştüler konuştular. Yani siyaset o dönemde bizim sınıfın içerisine de girdi. Anladık ki, okulda sosyalist bir kitle var. O dönem Sosyal demokratlar seçimi kazandılar. ODTÜ'de ashında "sol-sağ" tartışmaları çok uzun bir dönem sosyalistler ile Sosyal demokratlar arasında sürdü. Sosyalistler uç solu, Sosyal demokratlar ise bugünkü düzen çerçevesinde "makul" bir dönüşümü temsil ediyor gibi yol aldılar.

***Baykam:** Düzene göre, "Reform mu? Devrim mi?" gibi bir soruydu anlaşılan.*

Kürkçü: Evet, zaten sağcılar, okulda hiçbir zaman güçlü olamamışlardı. Etkileri yoktu. Sağı temsil eden tipler de okulun ortalamasından nitelikçe geri, daha çok tutuculuk, cehalet, basitlikle özdeşleştirilebilen tiplerdi. Şimdi ben biraz daha derinlemesine düşününce şunu çok tuhaf bir çelişki olarak görüyorum. O dönemin öğrencilerinin arasında, yoksul kökenden gelenlerin bir tür muhafazakâr reaksiyonla sağa doğru gittiklerini, daha orta kesimlerden gelenlerin ise sola meyil etmiş olduklarını görüyorum. Tabii bu gerginliği o zaman çözümlemiş olmak, sağı seçen insanlara çok başka biçimde yaklaşmayı gerektirebilirdi. Şimdi bunun meyvelerini etrafta gördükçe, solun siyaseti ele aldığında, ne kadar iç güdüsel, ne kadar mantıklı, ne kadar tarihsel bir yönelimle, bir inceliğe sahip olarak davrandığından şüphe ediyorum.

***Baykam:** Peki anlattıklarınız şöyle ilginç bir açılım gerektirmiyor mu? Ekonomik gerekçelerle sola eğilimli olması gerekenler sağa kaçarken, tam tersine sol kendi gücünü ve kaynakların burjuva kültürünün bir uzantısı olarak bağlamış oluyor. Burjuva kültürünün getirdiği eğitim ve aydınlanma sürecinin sonucunda ortaya çıkıyor.*

Kürkçü: Evet, böyle söyleyebiliriz. Böyle bir şey benim açımdan var mesela. Ben geçim düzeyi çok yüksek olan bir ailenin çocuğu değilim. Biz çoğu zaman kıt kanaat geçindik ama gene de bizi sola yönelten şey, kendi yoksunluklarımız değildi. Çünkü göreçeli olarak çok daha yoksul kesimler vardı.

***Baykam:** Mesela bu Fransa'da biraz daha ters. Fransa'da solu yoksullar daha çok taşımıştır. Yine sol, kendi kültüründen burjuva entellektüellerin sesini de duyurmuştur. Ama belki yoksul kesimler biraz daha komünizme ve sosyalizme yakındır.*

Kürkçü: Evet, belki, bütün tarihi de tartışmamız gerekecek. Bana sorarsanız bunun şöyle bir açıklaması var; aslında komünizm düşüncesi, Batı Avrupa'da özellikle Fransa'da başından itibaren bir işçi hareketi olarak gelişen bir şey. Yani, kökü, geleneğiyle Proudhon, kendisi bir zanaatkâr işçi, Blanqui, kendisi bir çalışan insan vs. Geriye doğru gittikçe, kökenlerine baktıkça, komünist fikirlerin, sosyalist fikirlerin hep yoksulların kendi durumlarını düşünürken ortaya attıkları fikirler olduğunu ve geleneğin böyle oluştuğunu görebiliriz. Türkiye'de böyle bir gelenek yok. Bizde her şey yukarıdan aşağıya ve ilkeler, fikirler düzeyinde gelişiyor. Gerçek bir hareket içinde gelişmiyor. Fikri yapacak olanlar da genellikle sosyal konumları elverdiği için

düşünsel araçlara ulaşabilecek kimseler.

Velhasıl, 1966-1967 yıllarında her şey artık okulda dönmeye başladı. ODTÜ büyük bir kampüs, evden sabah çıkıyorsunuz ve ancak akşam eve dönebiliyorsunuz. Yani bütün hayatınız kampüste geçiyor, kampüste şekillenen çerçeve ve hayat tarzı içerisinde ben ve benim gibi olanlar, hem bir yandan kendisi için artistik, entellektüel bir gelecek ve meslek tasarımı, hem de solda bir siyaset arayışı içerisinde öyle uğraşmaya başladık.

Baykam: Mesela edebiyatçı mı olmak istiyordunuz?

Kürkçü: Zaten mimarlık okuyorduk ama..

Baykam: Ama daha entellektüel emelleriniz...

Kürkçü: Böyle bir mesleki ayrım yetmezdi. Her şey olmak gerekiyordu.

Baykam: Yani herşeyi felsefeye doğru çekiyordunuz öyle mi?

Kürkçü: Daha doğrusu, biz o zaman her şey olabileceğine inanan, her şey olabileceğini küstahça da iddia eden bir gruptuk. İşte mimarız ama terzilik yapabiliriz, konuşuruz, siyaset yapabiliriz, edebiyattan anlarız, herkesten akıllıyız, kimse bizimle yarışamaz, dünyaya düzen getirmek bize düşmüştür gibi bir ruh hali içerisindeydik.

Baykam: Yani düzeni ve baştan kurmanız gerektiğine göre her şeyden anlamamız gerekir.

Kürkçü: 1968 yaklaşırken bütün her şey Türkiye'de bir türlü, ODTÜ'de başka türlü yaşandı diye düşünüyorum. Bunun sebebinin kendim veya bu grup olduğunu iddia edecek değilim ama aslında kastettiğim şey şu: Bütün eşitsizliklerin gerisinde bir iş bölümü vardı. Gerçek insana yaklaşmak için, iş bölümünü aşan bir devrimin gerekliliğine ilişkin bir düşünce üç aşağı beş yukarı benim kafanda şekillenmişti. Bir çok arkadaş için de durumun böyle olduğunu söyleyebilirim. Ben çok sonra bir ansiklopedi yayınlamıştım, Sosyalizm ansiklopedisi. Orada ODTÜ'deki öğrenci hareketinin belgelerini yeniden derlerken, hep bu iş bölümünün ortadan kaldırılmasına, insanların gerçek tam bir insan haline getirilebilmesi için nasıl bir eğitim verileceğine dair birçok göndermenin yeraldığını bir kez daha gördüm. Oysa başka bildirilerde, haksızlıklar, eşitliksizler, emperyalizm, daha çok vurgulanır. Okulda aklı eren, bu kağıtları yazan insanların ortaklaşa paylaştığı bir fikirmiş gibi gelir bana bu, iş bölümünün aşılması hedefi. Her neyse bu "1968'li yıllar" –aslında bu ismi çok iyi seçtiğinizi düşünüyorum– kendi hikâyemi size anlatırken 1968'in ne zaman başla-

dığını kestirmek çok zor.

Baykam: 1968'li yıllar çok daha önceden başladı.

Kürkçü: "1968'li yıllar" aslında 1965'de başladı. Bir yandan da 1968'i bir yıl olarak alsanız aslında onun içerisinde de her bir ayın, olağan koşullarda insan ömründe bir yıldan fazla bir zaman aldığını görmek mümkün. 1968 gelirken, üç aşağı beş yukarı bu okulun bir Amerikan çiftliği olduğu konusunda hem fikirdik.

Baykam: ODTÜ de, Amerikan usulü bir gençlik ve yaşam tarzı oluşturmak amacıyla, Amerika tarafından desteklenerek oturtulmuş bir projeydi.

Kürkçü: Tabii, o zamanki rektörümüz, **K**emal **K**urdaş bu fikrin asıl büyük misyoneridir. İlginçtir, kendi çerçevesinde, kendini solcu olarak tanımlayan, bir devlet solcusudur aslında **K**urdaş. Fakat bütün bu çelişki şuradan kaynaklanıyor. Bizim aramızda kolej eğitimi görmüş kişiler çok azdı. İnsanlar 17-18 yaşlarında hazırlık sınıfında sıfırdan, bir yabancı dil öğrenmeye başlıyorlar. Bir kere zaten İngilizce ve onun dayandığı kültür ile hayatları çelişmeye başlıyor. Bütün öğretmenleri yabancı, dersler İngilizce veriliyor. Bir kere bu çelişki baştan insanları bir problem içerisine sokuyor. İkincisi düşünmeye başladıkça, gerçekten siyasi tercihlerimiz açısından bir yönlendirme ile karşı karşıya kaldığımızı görüyoruz. 1. sınıfta İngilizce derslerinde, okutulan ek ders kitapları vardı. Bunların özellikle seçilmiş kitaplar olduğunu görüyorduk. İşte George Orwell'in kitapları gibi artistik düzeyde kıvrılmaya çalışılmış bir anti-komünist edebiyatın yaygın olduğunu ve sizin böyle yönlendirmeye çalışıldığını görüyorsunuz. Öte yandan ODTÜ'deki öğrenimin iyiliği açısından şu söylenebilir; medrese eğitiminden, epeyce farklı bir eğitim. Araştırmaya, deneye, gözleme, düşünceye yer bırakan bir eğitim. Sadece, Mimarlık Fakültesi için değil, diğer bütün fakülteler için de Amerikan liberal üniversite geleneğinin ODTÜ'ye aktarıldığını görüyoruz, bu liberal zemin içerisinden tartışabilme özgürlüğünün neden orada çok derinlere giden bir protestoyu, zamanı şekillendirdiğini kavramak, bu çelişkiyi görmek için şimdi daha uygun belki de. Çünkü Türkiye öylesine tutucu bir ülke ki liberal bir davranış bile devrimci sonuçlar yaratabiliyor. Yoksa Amerikalılar açısından baktığımızda, düzen böyle çok daha güzel idame ettiriliyor ama, bunu Türkiye'ye taşıdıkları zaman, eleştiri özgürlüğü, varabileceği bütün toplumsal sonuçlara varabiliyor. Ben bunun da buradaki radikalizmde bir payı olabileceğini düşünüyo-

rum doğrusu. Ne ODTÜ'yü kuranların bu sonucu hesap ettiklerini, ne de bizim yaptıklarınızı yaparken, böyle olduğunu çok fazla düşündüğümüzü söylemem güç ama, hocalarımız çok iyiydi. Öyle düşünüyorum, Kurdaş, Türkiye'nin akademik kaynağının önemli bir bölümünü ODTÜ'ye toplamayı başarmıştı. Daha sonra TİP'in fikir babası olan pek çok insan, çok namuslu, tutarlı, sosyalist, Sosyal demokrat bilim adamları, siyasi seçimlerini çok açık söylemeseler bile, kendi alanlarına son derece devrimci yaklaşan bilim adamları oradaydılar. Mesela, Cahit Arf gibi, Feza Gürsey gibi çok önemli insanlar ODTÜ'de ders veriyorlardı. Bu yüzden matematik okuyan öğrenciler hızla devrimcileşebiliyorlardı. Yüzeysel bir bakışla matematik ile sol arasında ne alâka olabilir ama Cahit Arf'ın kendi konusuna yaklaşımı, herkesi, tıpkı kendi gibi etkiliyordu. Biz Mimarlık okuyorduk ama Mübeccel Kıray'ın derslerine girebilmek için kuyruk olurduk. Çünkü, şehirciliği ve sosyolojiyi en iyi o anlatırdı. Ya da herkes böyle düşünürdü. Cevat Erder'in siyasi düşünceler tarihi derslerine mühendislikten de mimarlıktan da başka alanlardan da insanlar giderdi. Yani okulda iyi akademisyenlerin mevcudiyetinin de pek çok kişiyi düşünsel açıdan etkilediği söylenebilir. İşte 1968'in ODTÜ'de gündelik hayattaki hazırlığı bence böyle oldu. Böyle birikti. Sanıyorum 68'e giden önemli politik kilometre taşlarından birisi Türkiye'de anti-Amerikan protesto dalgasının Kıbrıs meselesi ve onu izleyen problemler dolayısıyla yaygınlaşmasıydı. Hatırlarsınız Kıbrıs'a Türkiye müdahalesinin ABD tarafından engellenmesi ve İnönü'nün Johnson'a cevabı ve o zamanki Amerikan diplomatların Türkiye'ye geliş gidişlerinde yükselen protesto faaliyetleri, bunun içerisinde Amerika'ya yönelik protesto hareketleri ve bu protestolarda solun pozisyon alması, bir şekilde anti-emperyalist sol damarın Türkiye'de işlemeye başladığını gösteriyor.

Baykam: *O dönem Amerika'nın kendi içerisinde de, Amerika'nın o emperyalist tavrına karşı aynı başkaldırı başlamıştı. Avrupa'nın başka yerlerinde de bu görülüyordu.*

Kürkçü: Şimdi rüyanın gerçekleşmesinden çok şöyle diyebilirim; mesela bu kıyamet başladığında insanlar nihayet zamanın geldiğini düşündüler. Evet şimdi zaman geldi çünkü her yerde doğrulanıyor, her yerde bu oluyor. Her yerde bunu yapabiliyoruz. Ben hatırlıyorum, 1968 yazında bir dağ köyünde yaz stajındaydık. Staj olarak köy konağının yapımına katılıyorduk. Haberler geldi. İstanbul'da gösteriler patlak vermiş. Kasabaya gidip gazeteleri, dergileri alıp okuyoruz. Tatil

sonrasında sonbahar geldiğinde, artık biz de burada ne yapacağız diye düşünmeye başladık. Hatta Sosyalist Fikir Klübü'nde, Öğrenci Birliği'nde böyle bir kaynaşma arzusunun kamçılandığını söyleyebilirim. İkincisi öğrencilerin, büyük çoğunluğunun aslında böylesine büyük bir dönüşüme atılmak için hâlâ çözemediğimiz bir arzu içinde olduklarını düşünüyorum. İlk boykot çağrıları, "Ho Ho Ho Shi Minh, İki, Üç daha fazla Vietnam" sloganı ilk kez o zamanlar çıktı. Che, pratik devrimcilik açısından mücadeleyi belki kaybetmiş, ama Ho Shi Minh kazanmaya devam ediyor. Reel politik bir seçim de bunda rol oynamış olabilir ama Che o zaman benimsenmeye başlandı.

Baykam: Biraz asiydi.

Kürkçü: Evet asiydi. O yüzden Ho Shi Minh gibi daha mazbut biri, başta ilgimizi çekiyordu. O nedenle öne çıkmış olabilir. Fakat, 1969-1970'de tam anlamıyla ipler koparken Che o zaman benimsenmeye başlandı.

Baykam: Che öldüğü zaman ben 10 yaşındaydım. Çok düşünmüştüm. Che ölmeden önce defalarca öldüğü söylentileri ortalarda dolaşmıştı. Fakat öldüğünde insanlar ölüp ölmediğine o inanmamazlıkla karşı karşıyaydı. O inanmamazlık da zaten başlangıç olarak daha yaşarken efsane olan bir adam için etkili oldu.

Kürkçü: Evet doğru. Öyle olabileceğini hiç düşünmemiştim. Gerçekten de Che 1965'te Küba'dan ayrılıyor. Her tarafı geziyor, nerede devrim yapabilirim diye düşünüyor.

Baykam: Peki 1968'de Çekoslovakya'da siz, doğru mu yanlış mı konusunda son kertede ne düşünüyordunuz? Sovyetler doğru mu yaptı?

Kürkçü: Son kertede her şeye rağmen doğru diyorduk. Benim pozisyonum ayrı. Ben Castro'ya, Dr. Hikmet Kıvılcımlı'ya hak veriyordum. Yani az önce anlattığım gibi Aybar ve Boran'ın pozisyonlarının çok fazla öbür tarafa kaydığını düşündüm. İçime sinmedi fakat bunu bir şekilde Amerikalılara ve düzene karşı savunacak bir formül bulmak lazımdı.

Baykam: Yani eminim ki, böyle bir şeyi savunuyor diye Aybar'a kızmıyordunuz. Ama siz başka türlü düşünüyordunuz.

Kürkçü: Hayır, bunun Türkiye Solu için aslında tayin edici bir ayrım olmadığını da düşünüyordum. Rusya meselesi Türkiye'de yolları ayırdı diye bir şey yok. Çünkü "iyi yaptılar, ne yapalım" diyenler de, "hayır yapmamalıydılar" diyenlerin o kadar da haksız olmadığını

düşünüyordum.

Baykam: *Yani herkes birbirini anlıyordu.*

Kürkçü: Ben öyle tahmin ediyorum.

Baykam: *Öğrenci Birlikleri, TMTF, TMGT ve daha sonra oluşan diğer birlikler, FKF, DÖB ve Dev-Genç'e kadar giden bütün süreç, yani TİP'in ve CHP'nin yetersiz kaldığı bir ortam. Öğrenciler kendi birliklerini kuruyorlar. Ankara ve İstanbul'da bunların iç çekişmeleri nelerdi? İktidar kavgalarında ilginç olan neler yaşandı?*

Kürkçü: TMFT ve TMGT'nin aslında devrimci harekette, eğer eskiden olmuşsa 1968-1969'da aslında bir rolleri kalmamıştı.

Bunlar biraz da 27 Mayıs'ın kendi gençlik tabanını oluşturmak için meydana getirdiği örgütler olabilir. Geride ise iki tane önemli örgüt olduğunu söyleyebilirim. Bir tanesi FKF ki, buradan Dev-Genç'e gidildi. İkincisi Ecevit'in kurduğu Sosyal Demokrasi Dernekleri Federasyonu idi. Öğrenci hareketi içinde karşılığını bulan sol bunlardan ibaretti. Gençlik hareketi içindeki iktidar savaşı, aslında TİP içindeki iktidar savaşından doğdu. TİP yönetimi gençlik hareketini kendi kontrolü altına almak istedi. Gerçi bu dönemde ben tüm bu çelişkilerin yaşandığı 68-69'da FKF'ye seyrek olarak uğrayan, daha çok, eylemlere katılan bir öğrenciydim. İç kavgayı çok iyi bilmiyorum. Ama şunu gözlemek mümkündü; giderek, TİP içinde değilse bile TİP gençliği içinde kuvvet dengesi Mihri Belli, Dr. Hikmet Kıvılcımlı gibi, "eski tüfekler" denilen TİP yönetiminin çok fazla kendi arasına sokmak istemediği insanlara döndü.

Baykam: *TİP'i az önce bahsettiğimiz dışlaması da sanki paralel bir tepkinin sonucu gibi.*

Kürkçü: Evet, nitekim TİP, kendilerine bu kadar sert çıkışılınca, onlar da eleştirilerinin dozunu artırdı. İkincisi TİP içinde özellikle MDD kanadından sirayetle Doğan Avcıoğlu'nun kontrolünde başka bir etki de başladı. Şimdi toparlarsak, 68'i kuran bir kaç tane esas öge vardı diye düşünüyorum. Bunlardan biri anti-emperyalizm, öbürü, devrimcilik, anti-otoriterlik diye özetleyebilirim. Şimdi anti-emperyalist damar sizin de şöylediğiniz gibi Türkiye'nin kendi içerisindeki Amerikan müdahalelerinden duyulan hoşnutsuzluk dalgası kadar ABD'nin o dönem dünyadaki açık emperyalist faaliyetler, Latin Amerika'da sürdürdüğü bastırma hareketleri, Vietnam'daki işgal hareketi, buna Amerikan solunun, Amerikan gençliğinin verdiği karşılık, Avrupa'nın Amerika'ya meydan okumaya başlaması, dolayısıyla

Avrupa'da başgösteren anti-Amerikan hava, dünyanın hemen hemen her yerinden bir anti-Amerikancı dalganın patlak vermesi, Vietnam Kurtuluş Savaşı, emperyalizm kadar, emperyalizm karşısında devrimci bir duruşun mümkün ve bunun başarı kazanmasının muhtemel olduğu yargısını doğuruyordu. 65-70 arasına baktığımızda sadece Vietnam değil, aynı zamanda bütün Çin-Hindi'nde Afrika'da, Latin Amerika'da, Amerika'ya ve Amerikan yanlısı yönetimlere karşı bir başkaldırı rüzgârının, silahlı kurtuluş hareketlerinin ortaya çıktığını görüyoruz. Che Guevara'nın 1967'deki ölümünün bir devrimci kurtuluş hareketi efsanesi şeklinde dünyaya yayıldığını ve bütün bunların parça parça bizleri de etkilemeye başladığını söylemek mümkün.

Baykam: Tam orada 68 ve daha ötesine dalmadan önce, TİP'ten kopuş sürecini nasıl yaşadınız? TİP, parti disiplini ile gençlerin idealleri ve rüyaları arasında çelişki yaratan bir havaya girmişti.

Kürkçü: Benim hikâyem belki de sizin konuştuğunuz diğer insanlara uymayabilir. Çünkü, ben üniversiteye girdikten sonra TİP'e gerçek anlamda üye olmadım. TİP'e şeklen üye oldum ama o da TİP içerisindeki kongre savaşları sırasında bizim takıma oy vereyim diye, ama o kongreye de katılmadık. Doğrusu ben siyasi olarak hareketlendiğim zaman kendimi TİP'lilerin MDD kampında buldum ki, 1967-68-69 yılları bu ayrılığın şekillendiği dönemler. Yani TİP'e ilgi duymaya başladığım zaman TİP artık yekpare değildi. TİP'in hattını izleyen gençlerle ona muhalefet eden gençler arasında gündelik hayatta gözle görülür ayrımlar vardı. Mesela, TİP'in sempatizanı öğrenci arkadaşlarımız, akademisyenler daha mazbut insanlardı. Biz ise daha delişmen, daha sıradışı bir hayatın mümkün olduğunu düşünen insanlardık. İkincisi, TİP yönetimi yasalar alanında bulunmaya çok büyük bir dikkat gösteriyordu. Oysa hayatın kendisi yasalarla çelişerek gidiyordu. Örneğin faşist hareketin saldırılarına karşı onları polise şikâyet etmek yerine onlarla o an dövüşmek tercih ediliyordu.

Baykam: Sizin o dönemdeki, varoluşçu tavrınıza da daha uygundu. Belki sanatsal avangarda biraz bağımlı tavrınıza da uygundu.

Kürkçü: Kişisel açıdan benim için bu böyle olabilir ama insanların böyle seçimler yapmadan da çok benzer biçimde davranmış olduğuna bakacak olursak, kategorizasyonu aslında şuradan yapmak lazım. Hayatın kendi dinamikleri yönünde, onun gidişine serbestçe katılmak arzusuyla, bunları önceden kurulmuş bir plana uydurma çabası, arasında çelişki vardı. "Tutucu" oldukları doğru ama bu sosyalizm anlayışın-

da bir tutuculuk. Yoksa Türkiye çapında tercihler yapıldığı zaman dar anlamda tutucu tanımı çok doğru olmayabilir. Ama siyaseti kendi çizdikleri kalıba sığdırmaya çalıştıkları söylenebilir.

Mesela Türkiye'de muhalefet derinleştikçe, fikirler yaygınlaştıkça, Marks okumak, Lenin okumak bunları okumak, kafa patlatmak lazım. Bunları da okuduğunuz zaman diyor ki, Marks ve Lenin, –ben bugün de bu söylenenlerin geçerli olduğuna kaniyim– "düzeni, ancak devrim ile değiştirebilirsiniz". Ama TİP diyor ki, "devrim yasalara aykırıdır, bu yüzden yapmayacağız." Şimdi hangisine inanmalıyız, bu çok temelli bir çelişki idi.

***Baykam:** Bu çelişki hep yaşanıyor değil mi?*

Kürkçü: Hep yaşanıyor. Bugün de süren bir çelişki.

***Baykam:** Bu çelişki hep yaşanıyor. Sosyal demokratlarla da hep yaşanmış. Ve bunlar solun beraber yaşamayı öğrenmeye mecbur kaldığı romatizmalar gibi.*

Kürkçü: E, tabii köprünün altından bu kadar çok su akıp, insan, eskilerin dediği gibi "olgunlaşma"ya başlayınca, şunu görüyorsunuz. Her zaman bu iki damar yanyana gidecek. Hiçbir zaman yekpare bir devrimcilik de olmayacak. Solun bir "cahiliye" döneminden geçtik. Bakmayın biz 68 kuşağı, kendimizi pek seviyoruz övüyoruz ama tarihsel tecrübe açısından baktığımızda 68 bir yandan da tüm parlak devrimciliği içerisinden bir "cahiliye" dönemidir.

***Baykam:** Ya da bir bakıma mecburi ilkokul dönemi mi?*

Kürkçü: Öyle de diyebilirsiniz. Yani "her şeyi bildiğimiz" tamamen bir safsatadan ibaret. Dönüp baktığımızda cesaretin, cehaletin daha önüne geçtiğini söyleyebiliriz. TİP Türkiye tarihinde çok önemli bir şey yaptı. Sosyalizmin bir politika olarak mümkün olabileceği fikrini Türkiye topraklarına taşıdı. Bu çok önemli. Ondan sonra bundan bin bir varyant çıkmış olabilir ama, sosyalist düşüncenin Türkiye siyasetine taşınabilmiş olması çok önemliydi. TİP'liler, onu kuranlar, yaşlı kuşak, çok önceden siyasete katılmış bunu gizli, yeraltından yürütmüş insanlardı ama, 68 ve sonrası bana sorarsanız onların dahi hayal edemediği büyük bir toplumsal hareketti, büyük bir arayıştı. Onlarda aslında bizim kadar acemiydiler, büyük kitlelerle siyaset yapma, yasal dünya ile gerçek dünya arasındaki çelişkileri çözümleme, yorumlama konusunda acemiydiler. Onlar, "mademki" dediler, "önce bir varolma kavgası veriyoruz, o zaman TİP'i kapattırmayacağız." Esas mesele bu işte. TİP hep açık olacak. O zaman, bunun için

Lenin okumamak gerekiyorsa Lenin okutulmayacak.

Baykam: Nasıl olsa biz biliyoruz diyorlardı her halde?

Kürkçü: Herhalde Marks okunmayacaksa okunmayacak, devrim lafı ağza alınmayacaksa alınmayacak. Yeter ki, TİP açık kalsın. Fakat bu taktiğin bir işe yaramadığı 1971'de görüldü. Yani devrimcileri hapislere tıkan aynı düzen, TİP'i de kapattı. TİP'li yöneticileri de içeri attı. Velhasıl TİP'den insanların kopmasına yol açan iki şey olduğunu söyleyebiliriz. Birincisi bu "legalizm" merakı, ikincisi de hayatın sıçramalarla gelişen yönünü kavramakta gösterdikleri güçsüzlük. Bunun ilk belirtisi, anti-emperyalist mücadele dalgası patlak verdiği zaman Denizlerin İstanbul'da 6. filoya karşı giriştikleri hareket sırasında TİP yönetimi bunu frenleyici, yatıştırıcı bir rol oynamayı üstlendiğinde görüldü ve o dönem gençlik hareketi içinde bir kopuşun önü açıldı. İkincisi de faşist hareketin saldırılarına karşı savunma reaksiyonu geliştiğinde TİP bunu örgütlemek yerine bu çatışma alanın dışına çıkma tercihini ortaya koydu ki, o dönem her ikisi de gençliğin içine girdiği, içine akmakta olduğu yatağı tersine çevirme yönelimiydi. İnsanlar ister istemez TİP'ten bir şekilde ayrıldılar.

Baykam: Bugüne kadar süre gelen o meşhur ikilemlerden biri de 68'de Çekoslovakya'nın Sovyetler tarafından işgali. Getirdiği mahçubiyet ve kavgalar, bu durumları nasıl yaşadınız?

Kürkçü: Şimdi düşünüyorum. Sosyal demokrat arkadaşlar karşısında çok mahçup olduk. Nasıl oluyor da bir sosyalist ülke ötekini işgal ediyor? Hani sosyalizm savaşın sonu demekti? Hani milli çıkarların sonu demekti? Hani evrensel insanlık demekti? Nasıl en geniş özgürlük vaadi, böylesine sınırlayıcı, baskıcı, işgalci bir yönelimle sonuçlandı? Bu soruya çok net cevaplar veremedik ama, TİP yöneticileri Aybar olsun, Boran olsun Sovyet işgaline karşı çıktılar. Fakat bu öyle bir tarzda oldu ki, bu karşı çıkışı popülarize ettiğinizde, yüksek sesle söylediğinizde, aslında düzenin sizden istediği şeyi söylemiş oluyordunuz. Behice Boran ve Aybar'ın hiçbir demecini yayınlamayan gazeteler, onları manşetten vermeye başladıklarında tuhaf bir durum doğdu. Onların olmayacak bir tuzağa düştüklerini hissediyorsunuz ama, onlar da belki inanıyorlar. Aybar'ın inandığına eminim, Behice Hanım'ın "takıyye" yapıp yapmadığından kuşkuluyum. Fakat sonuçta onlar dediler ki, "Sovyet işgali kınanmalıdır." Zaten Türkiye kınıyor, Amerika kınıyor, gazetelerin manşetlerinde de bizim sosyalist liderler bu şekilde yer almış oldular. Bu "nereye düştük" meselesi bizim için

ikinci bir mahçubiyetti. O dönem biz –benim gibi insanlar MDD'ciler, radikal solcular– Fidel Castro tavrı benimsedik. "Castro tavrı" şöyle özetlenebilir; "Evet Sovyetler de Çekoslovaklar da her şeyi berbat etmiş olabilir. Bunların yaptığına sosyalizm demek güçtür. Uluslararası çelişkiler açısından bakıldığında ABD'nin Çekoslovakya'da sosyalizmi yıkmak için giriştiği çabalar karşısında bu yapılan da kaçınılmazdır." Tabi bundan bir politika çıkmaz, bunu bir köy kahvesinde insanlara anlatamazsın.

***Baykam:** Bir bunu söyleyenler vardı, bir de "Ne Amerika, ne Rusya, tam bağımsız Türkiye" diyenler vardı. Belki de onlar buna bir ivme kazandırdı.*

Kürkçü: O dönem bu pek söylenmedi aslında. Yani "Ne Amerika, ne Rusya, tam bağımsız Türkiye..." Sosyal demokratlar diyordu bunu. Sosyalist solda "ne Amerika ne Rusya" sloganlaştırması pek olmadı.

***Baykam:** Bu sloganlar sosyalist sol içerisinde bir kayışa neden olmadı mı?*

Kürkçü: Bu sloganlar nedeniyle sosyalist sol içerisinde bir kayış olmadı. Fakat Sovyetler Birliği'nin sosyalizminden şüphe edenlerin sayısını artırdı ve Türkiye'de Mao'cu akımın nispeten güç kazanmasına yol açtı. Çünkü Çin, müdahaleyi örtük bir biçimde kınadı, üstüne üstlük Sovyetleri ideolojik olarak eleştirdi.

***Baykam:** Fransız Sorbonne Üniversitesi'nin işgali, Fransa'daki olaylar, sizleri "demek biz doğru yoldayız, demek dünyada da bizimle aynı nabzı, aynı kaygıları paylaşan gençler, aynı başkaldırının dünyanın değişik yerlerindeki nabızlarını veriyorlar" gibi etkiler yaptı mı size?*

Kürkçü: Mahir'in pozisyonu buydu. Aşağıdan bir darbe, aşağıdan bir halk hareketi olmaksızın bir NATO ordusunu, NATO'nun çıkarlarına karşı seferber etmek mümkün olmadığına göre insanlar buna ümit bağlamıyorlardı. Fakat Mahir'in taktiği, Sinan'ınkinden farklı olarak, bunun içine girip çıkıp, kendisine orada da bir alan yaratma şeklinde olabilirdi ama bunun için eldeki kuvvetler de yetersizdi. Doğrusu bizim yargılandığımız davada epey bir genç havacı subay vardı. 256 kişinin 100 kadarı genç havacı ve karacı subaylardan oluşuyordu. Bunların hepsi bir Marksist örgüte üye oldukları düşüncesiyle bir darbe girişiminden kendilerini ayırarak gelmişlerdi. Fakat, yine de bunun Silahlı Kuvvetler içerisinde bir devrimci kanat yaratma

bakımından çok elverişsiz, çok yetersiz bir zemin olduğu ortada. Darbe oyunu generallerle oynanan bir oyun, silahlı kuvvetlerde nüfuz işi generallerle gerçekleşen bir olgu. Bizim açımızdan problem zaten bunlara dahil olmak değil, sola yönelmiş, sosyalizme yönelmiş, genç subayları bir örgüte dahil etme meselesiydi. Tamamen gizli yapılması gereken, açık bir parti olsanız bile Türkiye koşullarında gizli yapmanız gereken bir şeydi. Biz bunu beceremedik. Bu süreç gösterdi ki aslında özellikle orduda genç subaylar arasında son derece önemli, azımsanmayacak ciddi bir radikal sol potansiyel vardı. Bugünde Türkiye solunun ciddi açmazlarından bir tanesini ordudaki siyaseti bütünüyle sağa terketmiş olması olduğunu da düşünüyorum. Çünkü, nihayetinde neresinden baksanız Türkiye'nin yönetici tabakasının bir bölümünü oluşturuyorlar ve bunlar tercihlerini, sağda mı, solda mı yapıyorlar, bu Türkiye'nin kaderini çok önemli ölçüde etkiliyor. Solun bütün ilkelere riayet ederek, ilke ihlaline hiçbir zaman yol açmaksızın, ama bu önemli katmanı, sağa da terketmeksizin, bir siyasi hat belirlemesinin çok önemli olduğunu düşünüyorum. Bugün, Türkiye'ye bakın, polis faşist hareketin eline geçmiş, dinci hareketin eline geçmiş durumda. Ordu, merkezci Amerikancı bir yönelimin eline geçmiş vaziyette. Türkiye'de insanlar sokağa çıkmak için on kere düşünüyorlar. Başka bir şekilde her şey başka türlü olabiliyor. O nedenle, ben, ordu içinde, polis içinde, devlet kurumları içinde siyaset yapmanın hem gerekli, hem de kaçınılmaz olduğunu düşünüyorum. Ama burada problem, kimin siyasetini yapıyorsunuz, kendi bağımsız siyasetinizi mi yürütüyorsunuz, yoksa buradaki kliklerden birine mi dahil oluyorsunuz meselesidir. Benim açımdan tartışma buradaki kliklerin, tümünden ayrı bir siyaset yürütmenin mümkün olduğudur. O yüzden de Mahir'in pozisyonu o zamanda bana çok ters gelmemişti. Gerçi çok gençti o zaman.

Baykam: Hangi pozisyonu?

Kürkçü: Ordu içerisinde ortaya çıkan sol eğilimi örgütlemek, bunları devrimci harekete katmak, yönündeki girişim bana anlamlı gelmişti. O zamandan bu zamana çok şeyler oldu ama, bana hâlâ anlamlı gelmeye devam eder. Sinanlar o dönem bu tür örgütlenmelere çok ihtiyaç duymuyorlardı. Onlar daha çok dağdaki gerilla hareketinin etkisine güveniyorlardı.

Baykam: Yani Mahir-Doğan Avcıoğlu ilişkisini pekiştirerek değil de, kendi ilişkileri ile ordudan gelebilecek böyle bir dalgayı görüyordu ve kendi içinde bulunduğu hareketi ve grubu bu dalganın içerisinde iyi

bir yere konuşlandırmak istiyordu.

Kürkçü: Evet böyle de söylenebilir.

Baykam: Peki buna Deniz'in bakışı nasıldı?

Kürkçü: Deniz'in bu konudaki düşüncesini çok iyi bilemiyorum. Yani Deniz'le çok fazla tartışmadık. Deniz'in mahkemedeki savunma hattına baktığımız zaman, aslında Deniz'in genel olarak bir MMD hattı üzerinde, ordu ile kendi hareketini izleyicilerinin gösterdiği kadar karşı karşıya koymadığını gözlüyoruz.

Baykam: 9 Mart'a çok uzak olmadığını görüyoruz.

Kürkçü: Evet, 9 Mart'a çok uzak olmadığını gözlüyoruz. Eğer bu sonradan edinilmiş bir pozisyon değilse, o zaman başlangıçta da çok fazla karşı karşıya olmadığı sonucunu çıkarıyoruz.

Baykam: Mustafa Gürkan, Mustafa Lütfi Kıyıcı, Deniz'in yakın arkadaşlarıydı. Ve Avcıoğlu ile ilişkileri de zaten, bu düşünce bağını somutlaştırıyordu belki.

Kürkçü: Zaten, Deniz'in böyle kendi eylemleri ile ortaya atılmasına bakacak olursak, onun adının bu eylemlerin başında geçmesinden sonra o dönem, bu kanadın sözcülüğünü üstlenmiş olan Cumhuriyet Gazetesi'nin hattına bakacak olursak, Cumhuriyet Gazetesi hep, savunma, koruma, yana çıkma pozisyona içerisinde. Devrim Gazetesi, çok iyi hatırlıyorum, "gerilla meşrudur" demeye getiren bir makale yayınlamıştı. Doğan Avcıoğlu'nun bir makalesiydi. THKO Devrim Gazetesi'ndc de kendisine yer edinmişti. Ama, THKP-C ne Devrim çevresinde, ne de Cumhuriyet Gazetesi çevresinde böyle karşılanmadı. Onlar THKP-C'ye pek fazla sıcak bakmamışlardı. Bunun o dönemin güç ilişkileriyle, siyasi tercihleriyle bir ilişkisi olduğu açık ama şahsen Deniz'in tam ne demiş olduğunu çok iyi bilemiyorum.

Baykam: Dev-Genç, operasyonel olarak Ankara'da mı, İstanbul'da mı daha etkiliydi?

Kürkçü: Dev-Genç'in bütün tarihini ele alacak olursak, Dev-Genç 1969'da Dev-Genç oldu. 1969'dan başlayarak aslında Dev-Genç'in asıl harekât üssü hep Ankara'ydı. Genel Merkez Ankara'daydı. Aynı zamanda, kitle hareketi ağırlığı açısından Ankara merkezdi. Ama İstanbul da Ankara kadar etkiliydi. İzmir biraz daha ikinci planda kalıyordu. Ben başkan olduğum yıl tahminime göre 10 bin civarında kayıtlı üyemiz vardı. Bunların herhalde dörtte üçü Ankara ve İstanbul'daydı. Ankara ve İstanbul arasında da çoğunluk Ankara'daydı. Geri kalan kitle de İzmir, Trabzon gibi üniversite kent-

lerindeydi. Operasyonel olmaktan eğer şunu kastediyorsak, Dev-Genç'in kitle hareketlerini sergilemesini, üniversite öğrencilerinin örgütlü hareket etmesini kastediyorsak, İstanbul ve Ankara'nın eşit ağırlıkta olduğunu söyleyebilirim. Fakat siyasi merkez olarak Ankara önde görülüyordu. Çünkü, Dev-Genç'in ideolojik yapısını oluşturan grupların hemen hemen hepsinin sözcüleri, aygıtları, dergileri hep Ankara'daydı. Mihri Belli Ankara'daydı, TİP'in yöneticileri, dolayısıyla tartışma Ankara'daydı. Daha sonra 1970-1971'de Deniz de İstanbul'dan Ankara'ya geldi.

Baykam: Tam hangi tarihte geldi?

Kürkçü: 1970 sonbaharında Bursa'da hapisten çıktı. Ondan sonra İstanbul'a gitmedi, Ankara'da kaldı. Dolayısıyla 1968'de değil ama, 1970-71'de Dev-Genç'in ağırlık merkezinin bütünüyle Ankara'ya kaydığını söylemek mümkün.

Baykam: O dönem Avcıoğlu faktörü nasıldı?

Kürkçü: Doğan Avcıoğlu faktörü, aslında 1971'den sonra hiçbir etkisi olmamakla birlikte, 1971'e gelinceye kadar, sosyalistler açısından iki nedenle, dolaylı ya da dolaysız olarak önemli bir faktördü. Birincisi gerçekten de Doğan Avcıoğlu gibi düşünen insanlar vardı. Yani "sosyalizm bu memlekete gerekli, ama işçi hareketi şeklinde olmaz, bu bir çeşit milli sosyalizmdir yukarıdan aşağıya ordu eliyle olur" Bunun Marks ve Lenin'le bağdaştırılmasının güçlüğü ortada ama pratikte bu işin böyle olabileceğini düşünen bir sürü insan vardı. Mesela Mustafa Gürkan böyle diyordu. O samimi olarak buna inanırdı. Kendi etrafında da böyle düşünen bir grup insan vardı ve bir dönem İstanbul'da çok etkili oldular. Öğrenci hareketi içinde olsun, faşist hareketle karşıtlık çerçevesinde olsun bir damar da buydu. DÖB bu tür düşünen arkadaşlardan oluşmuştur diye düşünüyorum. Daha sonra Deniz ve Cihan oradan ayrıldılar ama DÖB'ün esas karakterini oluşturan benim avukatım, Cevat Ercişli, Mustafa Lütfi Kıyıcı, Mustafa Gürkan, Nahit Töre bunlar ilk DÖB ekibi, az çok bu fikirlerle yoğrulmuşlardı.

Baykam: Zülkadiroğlu?

Kürkçü: Mustafa Zülkadiroğlu. Tabii üçüncü kanatta TİP'in yönetimi, Mihri Belli, Dr. Hikmet Kıvılcımlı muhalefeti, arada Doğan Avcıoğlu'na yakın ama çoğu da kendi görüşlerini Dr. ve Mihri Belli ile bağdaştıranlar, öbürü de TİP yönelimi. TİP yönelimi içinde de o dönem Kürtler ayrı bir siyaset talebi ile ayrışmaya başladılar. Daha

sonra oradan Devrimci Doğu Kültür Ocakları çıktı. Demek ki, 68-69 TİP içinde birleşen sosyalist solun bir, taktik yönelimler, ikincisi siyaset tercihleri, üçüncüsü milli mesele dolayısıyla birbirinden farklılaşmaya başladığı bir dönem oldu. Doğan Avcıoğlu'nun kurduğu bir mantık var. Şimdi kalkınma statejisinin sosyalizme ilişkilendirme. Gerçekten de bunu mantık olarak tutarlı bulan insanlar olabilirdi.

Baykam: Belki de yukarıdan gelen Kemalist-Sosyalist bakış açısı bu.

Kürkçü: Evet, Kemalist-sosyalist diyebiliriz. Zaten Doğan Avcıoğlu'nun kitaplarında bu ipuçlarını buluyoruz. İkincisi Doğan Avcıoğlu'nun ifade ettiği görüş olarak, esas olarak ordu müdahalesini öngörür. Bunun başka hiçbir aygıtı yoktur. Böyle bir ordu müdahalesinin daha da sola çekilebileceği ya da bundan yararlanılarak, daha soldan bir yol alınabileceği yönünde umutların da doğmasına yol açtı. Mesela Mihri Belli'nin çoğu kez bunu hesaba kattığını, Kıvılcımlı'nın da bunu boş görmediğini söyleyebiliriz, daha sonraki süreç bunu gösterdi. Ama ben, Mihri Belli ve Kıvılcımlı için esas olarak "darbeciydi" diyemem. Onlar kendilerine göre "Leninist" taktik yapıyorlardı. Madem ki reel hareket böyle yürüyor, Türkiye'nin "orijinalitesi" budur. 1908'de, 1923'te, 1960'da sıçramalar hep bu müdahaleler aracılığı ile olmuştur.

Baykam: Ordu ile yapılmıştı.

Kürkçü: "Tarih kendisini bir kere daha tekrar edecektir. Biz akıllı Marksistler olarak, bu tarihsel sürece karşı çıkmayalım." deniliyordu.

Baykam: Belki de "bunu kullanalım"a getiriyorlardı.

Kürkçü: Bunu kullanalım, bunun içinde yer alalım, demiş, hatta samimiyetle onu kendisine müttefik görmüş olabilirler.

Baykam: Benim tahminim, Avcıoğlu'nun kafasında 27 Mayıs modelinin tekrarı ve gençlerin 27 Mayıs öncesinde olduğu gibi olayı hazırlayan, olayı provoke eden atardamar olarak yerleşmeleri vardı herhalde.

Kürkçü: Tamamen böyle düşündüğünden eminim. Avcıoğlu ile birkaç kez görüştüm. Bunu da tamamen bu sebeble "acaba Dev-Genç başkanını tekrar kafaya alabilir miyim?" çerçevesinde ele aldı. Çünkü onlar Mustafa Gürkan gibi arkadaşların Dev-Genç yönetiminde olmasını tercih ederlerdi. Biz sürpriz olarak çıktık. Yani, "bununla da tanışalım" diye beni davet etti. Konuştuk ve çok net olarak kendi

düşüncelerini söyledi; yani "Gençlik ayaklanır, zinde kuvvetler iş bitirir", formül çok basit.

Baykam: Bunu nasıl anlattı? Mesela temasları nasıl anlattı? Ne kadar zaman kaldı? Yani sizi hazırlamak ve güven vermek açısından ne gibi konuşmalar yaptı?

Kürkçü: İkincisinden sonra Doğan Avcıoğlu, benimle görüşmek istemedi. Benim, işine yaramayacağımı gördü ve anladı. Birincisi bu. İkincisi de o zaman Dev-Genç'i bir kere daha "acaba kendi yönümüze çevirebilir miyiz?" arayışına girdiler ve zaten ondan sonra biz karşı karşıya durur gibi olduk. Ama ilk karşılaştığımızda bana söylediği şey şuydu; "biz Devrimci Ordu Gücü'yüz, çok yakın bir zaman içinde müdahalede bulunulacak. Değişik birliklerde örgütlendik. Hazırlanıyoruz." Ben dedim ki, "Sizin düşünceleriniz ve programınız nedir?" "Biz bunu çok önceden yayınladık. Devrim Gazetesi'ne bakarsan görürsün. Orada Devrimci Ordu Gücü bildirisi var" dediler. Ben onu basit, her tarafta dağıtılan bir bildiri diye düşünmüştüm. Buldum, okudum. O zaman 21-22 yaşlarındayım. Artık biraz daha büyümüştüm ama benim gibi genç biri için bile gene de çok şairane gelmişti. Doğan Avcıoğlu'nun ona bir program anlamı yüklemesi çok tuhafıma gitmişti. Yanında İlhami Soysal da vardı. Bana ikinci olarak şunu söyledi; "Devrimci Ordu Gücü iktidara gelecek, bunun için gençliğin gücüne ihtiyaç var. Devrimden sonra da DİSK gibi sendikaları ve gençlik örgütlenmesini de sizlere bırakmayı düşünüyoruz." İşçi direnişlerine girdim, ama ben hayatımda sendikanın içine o anlamda adımımı atmış değilim, bana birden DİSK vaad ediliyor. O an inanın ki her anlattıkları komik geliyor. Güleceğim ama, saygı duyduğumuz kişiler olduklarından gülemiyorum. "Türkiye'nin Düzeni"ni okuyan herkes görüşlerine katılmasa da onu yazana saygı duyar. Müthiş bir araştırma, gerisinde müthiş bir emek ve buradan böyle siyasi bir taktik fikri çıkıyor.

Baykam: Bunun sonucu da DİSK filan size emanet ediliyor!

Kürkçü: Tabii ben hemen arkadaşların yanına gittim. Mahir'e, Yusuf'a, o zamanlar onlar bizden daha ileri, aramızda bir çeşit sorumluluk hiyerarşisi ve iş bölümü de var. "Sen bırak biz onlarla başka kanallarla görüşürüz, sen görüşme" dediler. Daha sonra Doğan Avcıoğlu aramadı. Fakat orada bu gençlik hikâyesinde kritik bir şey vardı. Bir 10 Kasım öncesiydi, Doğan Avcıoğlu bana dedi ki, "10 Kasım'da Demirel Anıtkabir'e gelecek, orada genç subaylar var. Siz

gelip orada onları protesto ederseniz polis müdahale edecektir. O zaman da genç subaylar sizden yana çıkacaklardır. Böylelikle asker-sivil kenetlenmesi de yaşanacaktır." Bunu da söyledi, tabii ben hiçbir şey söylemedim. "Arkadaşlarımla konuşmam lâzım" dedim. Gittim arkadaşlarla konuştum, "Bırak biz bu işlere karışmıyoruz. Başka türlü de onlarla görüşmek mümkün. Doğan Avcıoğlu da kim oluyor?" falan dediler. Meğerse onların da düşündüğü Mahir'in karısının kardeşi bir yüzbaşımız vardı, adı Orhan Savaşçı. Yani onlar "gerekirse biz, Orhan aracılığıyla görüşürüz" diyorlarmış. Ama ben o zamanlar henüz Orhan'ı tanımıyordum. Anladık ki, biz bunu yapmıyoruz.

***Baykam:** Dolayısıyla orada öyle bir tarihi dönemeç yaşanmadı.*

Kürkçü: Evet öyle bir dönemeç yaşanmadı. Tabii biz bunun acısını daha sonradan çektik. Dev-Genç daha sonra o projeye dahil olmayınca insanlar Dev-Genç yönetimini alaşağı etmek için aşağıdan yukarıdan uğraşmaya başladılar. Ben altı ay Dev-Genç başkanlığı yaptım ama o altı ayın nasıl geçtiğini şimdi düşünüyorum da bu kıyametin içinde işi nasıl kıvırabilmişiz şaşıyorum. Her gün bir yerden zorlanma oluyor. Oraya gidelim orayı basalım, şuraya gidelim, şurada gösteri yapalım. Arkadaşlar ölür, onların cenazelerinde kıyametler kopması için öneriler gelir. Çok ilginçti, Uluç Gürkan da o zaman bu takımın gençlikle yöneticiler arasındaki elçisiydi. Haberleri Uluç götürüp getirirdi. Ne zaman bir yurt basılsa ya da biri ölse, Uluç gelir, "arkadaşlar, çok önemli bir aşamadayız. Devrimci zinde kuvvetler de harekete geçecekler. Dev-Genç'in rolü bu aşamada çok önemli" derdi. Uluç'u dinlerdim, öyle giderdi. Ama hep böyle bir grup öğrenci ile bir grup Dev-Genç'li her zaman ilişkideydiler. Onlar bizden bağımsız o işleri yürütüyorlardı. Ama öbür taraftan yukarıyı da hiç ihmal etmediler.

***Baykam:** Uluç Gürkan, aynı zamanda olayın bir şekilde iletişim ve kuryeliğini yapıyorlardı.*

Kürkçü: Uluç Gürkan'ın takımı. Uluç da bir dönem Dev-Genç'liydi. Daha sonra Dev-Genç'te pek faal olmadı. O zaman buna istihzayla bakmış olsak da, Uluç gibi arkadaşların bu işin böyle olacağına inandıklarını düşünüyorum. Yani bir tür Yakup Cemil efsanesi de onların efsanesiydi. Belki Guevaracı değillerdi, ona kıymet verseler bile ama, "İttihat ve Terakki" yolundan da gidilebileceği onlar için inanılmış bir şeydi.

***Baykam:** Peki başlattıkları bu hareketin ordu aracılığıyla*

tamamlanması ve 27 Mayıs hareketinin tekrarlanması, tek farkının bunda sosyalist bir bakış açısının ve gençlerin bunda daha etkin bir rol oynayacağı savlarına ve tekliflerine Mahir'in, Sinan Cemgil'in bakışı o günlerde nasıldı?

Kürkçü: Sinan Cemgil'in bütün bu fikirlere tamamen uzak olduğunu gayet iyi biliyorum. Onu yakından tanıyorum. İlk 1968 ODTÜ işgali sırasında Sinan yarı kaçak duruma düşmüştü. O zaman bizim arkadaşlığımız biraz daha artmıştı. Yenimahalle'deki evine gidiyorduk. Orada konuşuyorduk. Daha o zamanlarda gerilla savaşı başlatmak, bu devrimin ancak böyle bir yoldan geçerek oluşacağı düşüncesi Sinan'ın kafasında oluşmuştu. Nitekim daha sonra Sinan'ın da içinde olduğu grup Filistin'e gittiler, eğitim gördüler, geldiler. Gerçi Sinan gitmemişti ama Sinan da o grubun içindeydi. Benim gördüğüm kadarıyla hayatın hiçbir aşamasında Sinan, bir ordu ihtilali aracılığıyla toplumun dönüştürülebileceğini düşünmedi. Nitekim TİP içindeki arayışa, aslında daha yatkın olmasına rağmen, MDD tezinin kısmen bir ordu ittifakını içeriyor olması dolayısıyla Sinan'ın hiçbir zaman MDD'ci olmadığını biliyorum. Çok kendine özgü bir kişilik olduğunu, hatta THKO'nun görüşlerinin bile Sinan için tam anlamıyla makbul olmayabileceğini düşünüyorum. Şöyle söylenebilir, Sinan Cemgil, THKO içinde de kendine özgü görüşleriyle ayırt edilebilen bir arkadaşımızdı. Fakat bunları sistematize etme ve teorize etme çabası Sinan'da yoktu. Sinan THKO içinde yer aldıktan sonra bizim irtibatlarımız da azaldı. Daha sonra 1969 sonrası fikri evrimini çok iyi bilmiyorum. Ama net olarak bildiğim şey, bir ordu müdahalesi sürecine herhangi bir devrimcilik anlamı yüklemediğini ve işbirliği aramadığını burada kendisine bir rol biçmediğini biliyorum. Dağa çıkma perspektifi de zaten bununla tamamen çelişen bir şey. Kurdukları yapının Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu diye adlandırılması da aslında böyle bir meydan okumanın ifadesi: Bir ordu orada duruyor, öbür tarafta başka bir "ordu" kuruluyor. Bir işbirliği arayışında olsalardı, herhalde seçtikleri bu isim en talihsiz isim olurdu. Mahir'in yaklaşımı da buna benzerdi. Fakat bizim harekette, bu tutumun biraz daha nüanslı oldüğunu söyleyebilirim. Bir önemli fark da şuydu; 1970-1971 yıllarına geldiğimizde ilk çekirdek olarak kurulmuş olan bu Dev-Genç aracılığıyla oluşan yapı sanıldığından, göründüğünden çok daha fazla etki kazanmıştı. Dev-Genç'i sadece bir gençlik örgütü olarak görmemek lazım. Dev-Genç aynı zamanda bütün gençlik örgütlerinin ağı içinde çok merkezi bir role

sahipti. Bir yandan sosyal demokrat gençleri de içeriyordu. Diğer yandan da TİP dışında başka bir sol parti olmamasına rağmen Dev-Genç bir parti işlevini de görüyordu. Diyebiliriz ki, Dev-Genç radikallerin partisidir. Aslında bu yüzden de öğretmen sendikalarında, meslek odalarında Dev-Genç sempatizanları vardı. Mesela TMMOB'nin bir bölümü TÖS'ün kayda değer bir bölümü Dev-Genç'in nüfuz alanına girmişti. O yüzden geride böyle bir kitle bağı çeşitli kentlerdeki işçi hareketlilikleri içinde olduğu için öylesine tek aşamalı gerilla harbinden çok, daha karmaşık bir hareket tarzı düşüncesi Mahir'de de bizde de hakimdi. Bu çerçeveden bakıldığında da bir ordu müdahalesi meselesini, Mahir, siyah-beyaz ilişkisi olarak görmüyordu. Silahlı Kuvvetler içinde radikal, "sosyalizan" bir kanat da olabileceğini kendi ilişkilerinden görüyordu. Onların bir dönem bu müdahalenin içinde yer almasalar bile müdahaleye açıkça karşı çıkmayıp, orduda imkân aramaları gerektiğini düşünüyordu. Nitekim bu 8-9 Mart olduğunda bizim hareketin tavrı, eğer bunlar gericilerle çatışmaya düşerse bunların çatışmasında gericilerin karşısında taraf olunabilir ondan sonra da bir yol ayrımına gidilebilir şeklinde idi. Ama, ne bu çatışma oldu, ne de o çatışmanın yanında yer alınabildi.

Baykam: *Yani 12 Mart yaşandığında belki de siz bunu bir süre 9 Mart zannettiniz. Mesela Dev-Genç bunu onaylayan demeçler verdi. Hele bir de Demirel istifa ettirildi. Orada muallakta olan birkaç gün yaşandı galiba.*

Kürkçü: Bu dediğiniz doğru. Bence biraz enformasyon eksikliğinden, biraz da süreci iyi izleyememekten dolayı sizin dediğiniz gibi 12 Mart'ın bir süre acaba 8-9 Mart mı diye düşünüldüğü söylenebilir. Daha da önemlisi 12 Mart'la ilgili bizim hareket oturup derli toplu bir değerlendirme de yapmadı. Bu değerlendirme gençlik örgütüne kaldı. Şimdi gençlik örgütüne kalınca, biz kimlerle beraberiz, az önce de söylediğim gibi bir demokratik kitle örgütleri şebekesi içindeyiz. Bu şebeke içinde yer alan, özellikle öğretmenler sendikası, kimi mühendis odaları bu müdahaleden yararlanılabileceğini düşünüyor ve biz de onlardan kopmak istemiyoruz. Bir ortalama dil bulma ihtiyacı bizi zorluyor. Bizim ordudan bir beklentimiz yok. Olamayacağını da düşünüyoruz ama öbür taraftan bu eğilimle de ipleri kopartmak istemiyoruz. Daha doğrusu bu işin sivil kanadıyla. O nedenle Dev-Genç'in kendi başına 12 Mart'ı olumlayan hiçbir açıklaması olmadı. Sadece DİSK, TMMOB, TÖS gibi büyük kitle örgütlerinin imzaladığı bu

genel bildiriyi anti-emperyalist bir karaktere kavuşturabilir miyiz çabası içinde bizim de imzamız oldu ama Dev-Genç'in bunlardan ayrı tek başına bir çabası olmadı. Yani bir anlamda biz o süreçten kopamadık.

Baykam: Ümit ediyordunuz ki, madem ki böyle bir eylem yapıldı, Amerikalıların deyimiyle "wishfull thinking", olarak "bu iş anti-emperyalist kanadın elindedir" şeklinde yönlendirme çabası değil de bir ümit vardı.

Kürkçü: Dev-Genç içinden çıkan ses aslında şuydu; Yani biz ötekilerin "wishfull thinking"lerine "bu böyle değildir, yanlış yerdesiniz" diyecek kararlılığı gösteremedik.

Baykam: Belki olaylar hızlı gelişti, analiz etmeye, bilgi akışı ve sağlıklı kararlar vermeye zaman yoktu.

Kürkçü: Tabii. 14 Mart günü biz buradan kendimizi çektik ve dedik ki, "Bu Amerikan emperyalizminin bir oyunudur, girişimidir." Böylelikle tavırlar ayrışmaya başladı ama şimdi, insan görüyor: tarihte kimi anlar vardır, o anlarda öyle davranılacak ki, gelecek 10-20-30 yıla damgasını vursun. Mesela orada radikal tavır, bunun böyle anlaşılmamasına, doğru okunmasına yardımcı olmaktı. İnsanlara bunu gerektiği gibi anlatamadık. Bu işi gereği gibi yapamadık. Bizim açımızdan da sonuçta bir ordu müdahalesinden beklenebilecek herhangi bir pozitif anlam yoktu ama bizim içinde yaşadığımız evren, buna böyle bakıyordu ve onlara sırtımızı dönmek istemedik. Nihayet iki gün sonra yol ayrımına gelindiği net olarak ortaya çıktı. 48 saat gecikmeli olarak biz böyle bir pozisyon takındık. Ben şimdi mesela 13 Mart günü başka kimsenin de böyle bir tavır içinde olmadığını görüyorum. Ecevit de 4-5 gün sonra ilk reaksiyonunu gösterdi. TİP de 3-4 gün sonra tepki verdi. Yani aslında herkes 9 Mart mı yoksa 12 Mart mı diye tarttıktan sonra bir tavır ortaya koydu. Özellikle TÖS acele etti. TMMOB acele etti. Anlaşılıyor ki, onların bilgi bağları vardı.

Baykam: 9 Mart'la ilişkilerinizin limitli olduğu ortaya çıkıyor

Kürkçü: 9 Martçıların, 12 Martçılara nazaran daha radikal insanlar olduğunu biliyorum. Bunların birçoğu zaten daha sonra sivil olarak siyasete atıldılar. 8-9 Mart'ı hazırlayanlar aşağı kademeden radikal insanlar, en yükseği tuğgeneral rütbesinde, albay rütbesinde. Bunlar başlarına orgeneral almadan hiçbir şey yapamayacakları için komutanlarla beraber gidiyorlar. Fakat 12 Mart'ta kendilerine darbe yapılacaklar da, darbenin başındakiler de bu radikalizmden ürkerek el

sıkışıyorlar. Tağmaç Demirel'i, Muhsin Batur da radikalleri feda ediyor. Böylelikle hiyerarşi yeniden kuruluyor. Ordu bölünmeden bu işi hallediyorlar. 12 Mart bu. Doğan Avcıoğlu'nun hakiki bir 9 Martçı olduğunu söyleyebiliriz. Onun fikirlerini takip eden insanların tutarlı bir anti-emperyalist tavırlarının olduğunu kabul ediyorum. Örneğin onları 12 Eylülcülerle ayni kefeye koyamıyorum. Türkiye'de böyle varyantlar var. Ordudan "devrim" gelir diyen herkesin "provokatör" ya da "faşist" olması gerekmiyor. Bu insanlar böyle olabileceğine inanıyorlar. Diyebilirsiniz ki, tek kuşurları hâlâ inanmaları. Bu çok önemli bir kusur ama inamıyorlar. Halk yapamaz, biz yapabiliriz diye düşünüyorlar. Yani siz NATO çerçevesinde iş gören bir ordusunuz. Bu ordunun imkânlarını NATO'nun genel çıkarlarına karşı kullanılabilecek bir devrimin, ya aşağıdan halka dayanması, bununla beraber gelmesi ya da kadük olması gerekir. Nitekim ikincisi oldu. Ama 12 Martlar, 9 Martlar olmasıydı, bizde böyle bir tarih şuuru oluşmazdı. Biz tarih ve siyaset dersimizi biraz da buradan aldık.

***Baykam:** Bir şey okumuştum. Kadri Kaplan bir konuşmada Dev-Genç, "dev gibi genç" filan demiş de sanki isim öyle doğmuş gibi bir anekdot var. Başka şeyler de duydum. Neydi doğrusu?*

Kürkçü: FKF adı, artık Dev-Genç'in 1969-1970'deki kimliğini örtmüyordu. Dev-Genç sadece bir fikir hareketi olmaktan çıkıp bir yığınsal devrimci harekete dönüşünce, Devrimci Gençlik Federasyonu adı kısaltılarak Dev-Genç yapıldı. Adı değişti yani, FKF'den Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu oldu. Ve bu TDGF kısaltması Türkçe'nin sentaksı için kolay akılda kalan ve tekrarlanan bir şey değildi. Bir de Sovyet Devrimci geleneğinde iki parçalı isimler vardır. Dev-Kom (Devrimci Komite) gibi, oradan da kinaye Dev-Genç çıktı. Yakışıklı, fiyakalı bir isim. Aslında söylediğiniz gibi bir şekilde Dev'i çağrıştırdı. Mesela, köylüler Dev-Genç'in hep iri yarı gençlerden oluştuğunu düşünürlerdi ve hep öyle insanlar beklerlerdi karşılarında. Ben yıllar sonra birçok insanla karşılaştığımda, herkes "Ya, o zaman göründüğün kadar dev değilmişsin diyorlar" O zaman da "dev" değildim aslında ama, böyle bir iması vardı Dev-Genç'in.

***Baykam:** Bu araştırmada, kulağına gelen söylentilerden Erhan Erdoğmuş'un seçtirilmediği bir seçim varmış. Hatta Deniz oy sandıklarını kaçırmış. O olayla ilgili bir şeyler söyleyebilir misiniz?*

Kürkçü: Anlattıklarınız yüzde yüz doğru olmasa da doğru olan yanları var. O dönem ODTÜ'de sosyal demokratlar, Erhan Erdoğmuş

önderliğinde seçimlere girdiler, onların başkan adayıydı. Sosyalistler de başkan adayı olarak Sinan Cemgil'i desteklediler. Aslında her iki taraf da seçim hilesi yaptı. Dışarıdan insanlar getiririldi, oy kullandırıldı. Gerçekten böyle şeyler oldu. Sayım bir yerde engellendi. Bizim kaybedebileceğimiz ihtimali doğunca bu iş yapıldı. Ve kıyamet koptu. Seçim sonuçları ortada kaldı. Okulda iki gün gerginlik yaşandı. Karşılıklı silahlı, eli sopalı adamlar getirtildi. Deniz de o zaman vardı. Yanılmıyorsam İskender Odabaşıoğlu o zaman Sosyal Demokrasi Dernekleri Federasyonu başkanıydı. Deniz'le, İskender arasında çok sert tartışmalar geçti. Sonuçta seçimler mahkemelik oldu. Fakat sanıldığından başka türlü bitti. Sosyal demokratlar arasında görüş ayrılığı vardı. Bir grup kendilerini Devrimci Sosyal demokrat diye niteliyordu. Bir grup da yani Ecevitçi olanlar kendilerine Sosyal demokrat diyorlardı. Devrimci Sosyal demokratlar, sosyalistlerle cephe kurma anlayışı içindeydiler. Ecevitçiler ise buna kesinlikle karşıydılar. Çünkü Ecevit, anti-emperyalist bir blok istemiyordu. Erhan Erdoğmuş bunun üzerine sosyalistlerle blok yapmaya karar verdi. Erdoğmuş, Devrimci sosyal demokratlardandı. Yani Uluç Gürkan'ın takımından. O sosyalistlerle blok yapmaya karar verince, Erhan Erdoğmuş'un listesine sosyalistler alınarak, karma bir liste yapıldı ve sanıyorum daha sonra o seçim sonuçları geçerli oldu. Ve böylece bu çatışmadan bir tuhaf ittifak doğmuş oldu. Benim hatırladığım bu. Şimdi burada ilke olarak bakarsanız, etik açıdan bakarsanız, aslında nahoş bir durum var. Bunu kabul etmek gerekiyor. Fakat siyasi sonuçlar bakımından Sosyal demokratların bir bölümüyle, sosyalistler ittifak kurmuş oldular.

Baykam:** Yani, o anda Deniz'i sandık kaçırmaya iten ve sizleri de bu yaklaşıma iten gençler arasındaki iktidar kavgası mıydı? **Bu seçim sonucunu hak etmediğinizi mi düşünüyordunuz?

Kürkçü: Bu hak etmeme kavramı aslında yerli yerinde. Herhalde insanları kızdıran biraz da o olmuş olabilir. Çünkü o yıl çok yoğun bir anti-emperyalist mücadeleyle geçti. Kommer okula geldiği zaman arabası yakıldı. ODTÜ bu anti-emperyalist mücadele ortamı içerisinde Türkiye'deki anti-emperyalist öğrenci hareketinin neredeyse öncüsü, sözcüsü konumuna geldi. Sinan Cemgil bu arabayı yakmaktan arandı. Bir grup arkadaş hapis yattı. Sonra bu kadro seçimi kaybedince, insanlarda, bunda bir adaletsizlik, bir haksızlık, bu mücadelenin insanlarının dışlandığı gibi bir duygu oluştu. Aslında o seçimde bir başka şey daha oldu. Gerçek durumdan sapma oldu. O sapma da şu;

Sosyalistlerin Öğrenci Birliği yönetimine gelmesini istemeyen sağcılar da Hür Düşünce Klüpleri, diğerleri seçimden çekilip sosyal demokratlara oy verdiler. Böyle olunca da bir sağ ittifak oldu. Böylecc bunun da durumu gerginleştirdiğini söyleyebilirim. Ama nereden bakarsanız bakın, seçim yapılıyorsa, seçimin seçim gibi yapılması gerektiği açık.

Baykam: Peki o, anlık bir karar mıydı? Sandık çalmak aranızda konuşuldu mu yoksa anlık bir fikir miydi?

Kürkçü: İşin o tarafını çok iyi bildiğimi söyleyemeyeceğim. Yani detayı çok eskide kaldı. En azından benim bulunduğum sandığın başında arkadaşım Koray Doğan vardı. Şimdi o yaşamıyor; 1971'de polis tarafından öldürüldü. Koray'ın bana hiçbir şey söylemeden, birden sandıkları devirmeye başladığını gördüm. Ne olduğunu da çok iyi anlayamadım ama hemen ona iştirak ettim. Bu durumda en azından verilmiş bir karar olsaydı, Koray'ın bunu bana söylemiş olabileceğini düşünüyorum. Nasıl tasarlanmış olduğunu da çok iyi bilmiyorum aslında.

Baykam: Kararın arkasında Koray mı vardı, Deniz mi?

Kürkçü: Koray da ben de söz sahibi değildik. Deniz'in de söz sahibi olduğunu sanmıyorum. ODTÜ'deki hareketi yönetenler Sinan Cemgil, Münir Akıolga, İrfan Uçar gibi arkadaşlardı. Deniz'in de bir şekilde onlara destek olmaya geldiğini söyleyebiliriz.

Baykam: Dev-Genç ve THKP-C arasındaki ilişkiler nasıldı? Kuruluş aşamalarında ne kadar dışlanma, ne kadar doğal geçiş, ne kadar yol ayrımı yaşandı?

Kürkçü: Net sonucu söyleyeyim. THKP-C ve Dev-Genç'in aynı örgüt olduğunu düşünmemek gerekir. Organik ve yapısal olarak ciddi farklar var. Mahir Çayan takipçileri THKP-C'nin mirasçıları olarak görenler Dev-Genç'i de miras olarak görürler. Böyle görmelerinde çok aksaklık yok. Ama Dev-Genç'in THKP-C'nin ürünü olduğu varsayımı yanlış. Tam tersi söylenebilir. Bu manada baktığımızda partinin gençlik örgütünü yönetmesi gibi bir ilişki göremeyiz. Öte yandan şu söylenebilir: THKP-C'nin oluşması dönemi işte Mihri Belli'ye dört imzalı mektubu çıkarttığımız sene Dev-Genç'in yönetimini çok büyük bir çoğunlukla devralmıştık. Daha THKP-C'yi oluşturmuş olan insanlar Dev-Genç'in yönetiminde olanlar bunların Dev-Genç'in kitlesi içindeki nüfusu ve etkinliği % 70 diğer grupların % 30 mesafesinde. Dev-Genç'in çoğunluğu THKP-C'yi desteklediğini söyleyebiliriz.

Baykam: Kimindi o dört imza?

Kürkçü: Yusuf Küpeli, Mahir Çayan, Münir Aktolga ve ben. Ama işin Dev-genç yanına baktığımızda Dev-Genç kendi kökleri ve tarihi olan, gerçekten de bağımsız bir yapı. TİP'in gençlik kolu olarak kurulmuştu. Dev-Genç 69'da TİP'ten ideolojik ve örgütsel olarak bağımsızdı. Bağımsız bir gençlik örgütü oldu. Dev-Genç'in içerisinde birden çok ideolojik ayrılıklar vardı. Saymaya kalksak Mihri Belli, Dr. Hikmet Kıvılcımlı tarafı, Beyaz Aydınlık dediğimiz Doğu Perinçek tarafı vardı. Onlardan ayrılan Basın Yayın Komünü denilen o zaman daha sonra TİKB adını alan başka bir Maocu grup vardı. Deniz Gezmişler o zaman başka bir grup oluşturmaya başlamışlardı. Dr. Kıvılcımlı ile bağlantılı ama ondan da uzak olan Mustafa Gürkan, Sarp Kuray, Atila Sarp'ın Kemalizan sosyalistlerin bağlantıları var. Dev-Genç bunların tümüydü aslında iedolojik olarak. Öte yandan da bunların bir arada bulunması bir tür demokrasiyi ifade ediyordu. Kongreler açıkta yapılıyor, başkanlar üyelerin genel katılımıyla seçiliyor. Yapıları böyle oluşuyordu. Bu anlamda açık legal devrimci bir örgütten bahsediyoruz. Maksatları gençliğin örgütlenmesine yardımcı olmak ve haklarını savunmak, ufkunda siyasal bir hedef olmayan bir yapı. THKP-C bir siyasi parti ihtiyacından doğdu. TİP içinde böyle bir yapı olamayacağı belli olunca onun ardından Mihri Belli'yle böyle bir parti kurulamayacağı belli olunca Mahir Çayan önderliğinde bizler illegal yapılanmaya girdik. Dev-Genç kendi hayatına devam ediyordu. Şunu söylemek de doğru olmaz. Dev-Genç'i biz THKP-C'nin fikirleri- ve maksatları istikametinde yönetmedik. Kongrenin bize verdiği doğrultu vardı. Dev-Genç kendisini bir gerilla savaşının hazırlayıcısı olarak görmedi. Ama şunu söyleyebiliriz. İleri ve Kurtuluş gazeteleri çıkarıyorduk. Dev-Genç'in çoğunluğu buradaki fikirleri benimsiyordu. O ayrı mesele. 20-30 kişilik bir grup daha sonra THKP-C'nin silahlı eylemleri içerisinde yer aldı.

Baykam: *Mihri Belli'ye verdiğiniz dört imzalı yazıda ne deniyordu.*

Kürkçü: Bugüne kadar TİP devrimci hareketi kucaklayamaması nedeniyle bir devrimci parti ihtiyacını hep birlikte dile gelirdik. Böyle bir parti kurulması aşamasında Mihri Belli'nin üzerine düşeni yapmadığını, gönüllü olduğunu gösterecek belirtiler olmadığını, Türkiye'nin olağanüstü bir döneme gittiğinin, örgüt ihtiyacının şiddetle kendisini duyurduğu bir dönemde bu işi üstlenmeye karar verdiğimizi ve işçi sınıfının, proletaryanın devrimci partisini kurmak için harekete geçti-

ğimizi deklare eden bir manifestoydu. Aydınlık Sosyalist dergiye mektuptu onun adı. Daha sonra broşür olarak basıldı. Bizim için başlangıç noktasıydı.

Baykam: Silahlı eylem fikri bu olaydan sonra doğdu galiba...

Kürkçü: Tam olarak oluşmuş değildi. Ama bizim için bir başlangıç noktası, fikri ve siyasi olarak, başlangıç noktası olarak kabul edilebilir. Zaten öyledir de.

Baykam: Belli'nin tepkisi ne oldu?

Kürkçü: Mihri Belli, bizi "işçi sınıfı mücadelesini terk etmek, öğrencilerle devrim yapılabileceğini sanmak, hareketi bölmek, sorumsuzlukla" itham etti. Ve de kendi cevabını verdi.

Baykam: Peki ona mektup yazma ihtiyacını nereden hissettiniz? Bu ihtiyaç nereden geliyordu?

Kürkçü: Böyle bir ihtiyaç şuradan doğdu. 1970 sonbaharında, TİP içerisindeki muhalefet TİP kongresine katılmadı. Bu muhalefette aslında pek çok küme vardı. Mihri Belli muhalifti, Dr. Hikmet Kıvılcımlı muhalifti, biz muhaliftik, Doğu Perinçek muhalifti. TİP'in içerisindeki muhalefet, 29-30 Ekim 1970'de TİP kongresine katılmama ve yeni bir parti kurmayı görüşmek için bir konferans topladı Ankara'da. Bu konferansta, bir devrimci siyasi parti yönünde adım atma konusunda bir irade birliği oluştu. Fakat Mihri Belli daha sonra şöyle bir tez ileri sürdü. "İşçi sınıfının devrimci partisi 141-142'inci maddeler varken kurulamaz. Önce demokrasi kazanılacak, arkasından proletaryanın devrimci partisi kurulacak." Bu bizim açımızdan şu anlama geliyordu; "Demokrasi, işçi sınıfı partisi önderliğinde kürulmayacaksa bunu kim kuracak?" Mihri Belli "kendi sağından medet umuyor", diye formüle ettik o zaman. Bu takdirde "demokrasi mücadelesi işçi hareketinin asli mücadelesi olması gerektiğine göre, sosyalistler de bunu örgütlemek zorunda olduklarına göre, bugünkü mevzuat, devrimci parti kurulmasına el vermiyor diye, bu mücadele bekleyemez. O zaman da biz mevzuatın dışına çıkarız", dedik. Mihri Belli de, "Ben çıkmıyorum" dedi. Aslında kıyamet biraz da buradan koptu. Yani TİP içerisindeki Mihri Belli ile TİP yöneticileri arasındaki çatışmayı biz bu sefer TİP dışında Mihri Belli ile yaşanış olduk. Aşağı yukarı motifleri aynı olan bir çatışma.

Baykam: O zaman siz Mihri Belli ile TİP arasında ne fark var diye söylenmeye başladınız.

Kürkçü: Zaten biz mektupta bunları yazdık.

Baykam: Bu tip eylemlere ya da bu anlamda yeni bir yapılanmaya girmenin bir kitlesellikten kopuş getirecegini düşünüp tartıştınız mı? Ya da bunun zorluklarını tarttınız mı? Veya, "biz başlatmak istediğimiz yeni sürece halkın psikolojisi ne kadar hazır" diye tarttınız mı? Aranızda bu konuya ilişkin çok görüş ayrılıkları oldu mu?

Kürkçü: Birincisi, bir kere bizim o zaman, daha işin henüz başındayken kafamızdaki mücadele anlayışı daha sonra büründüğü biçimle yüzde 100 örtüşüyordu diyemem. Bu daha çok şöyle bir şeydi. 15-16 Haziran'da büyük bir işçi hareketi olmuştu. Genelkurmay'ın tavrı da az çok netleşmişti. O meşhur laf sarfedilmişti, Tağmaç'ın meşhur lafı vardı. "Sosyal gelişme, iktisadi gelişmeyi aştı". Ve 15-16 Haziran'da da görüldü ki, ordu ve sermaye işçi hareketinin sendikal mücadelesini ve sosyalist hareketi bastırmak istiyor. Kısıtlamalar gelmek üzere, yasal faaliyet alanı daralmak üzere ve Türkiye olağanüstü bir rejime gidiyor. Biz bu olağanüstü rejim altında işleyebilen bir örgüt ihtiyacından yola çıktık. Birinci nokta buydu.

İkinci nokta, biz aslında bir silahlı mücadele sürecini daha uzun zamana yayılan bir mesele olarak görüyorduk: İşçi ve gençlik hareketi içerisinde taşrada yeni bir biçimde örgütlenmek, bir Leninist partinin yapması gerekenleri yapacak bir yapılanmaya gitmekti ilk formülasyon. Bu çerçevede "silahlı eylem" olarak addedilen eylemleri daha çok propaganda maksadı güden değil, imkân sağlayıcı yan işler olarak görmekteydik. Buradan gelen parayla, örgütlenme işleri yapılır. Bunun kendi başına bir propaganda değeri olmamak icap eder. Aslında Denizlerin çıkışı bizim hem istikametimizde değişikliğe yol açtı, hem de bizi hızlandırdı.

Baykam: THKO'nun ilk banka soygununu gerçekleştirmesi, sizde "demek bizimde operasyonları devreye sokmamız lazım" gibi bir psikoloji mi yarattı?

Kürkçü: İki nedenle bunu yarattı. Birincisi, aslında bu çıkış Dev-Genç'in tabanında, kitlesinde, sol-sosyalist devrimci tabanda büyük bir hareketlenme yarattı. "Tamam mücadele başladı" diyen çok sayıda insan oldu ve bizim, en yakın çevremizi büyük bir şiddetle etkiledi bu. ikincisi, bu yaşanan gelişmeler devletten gelen baskıyı ve takibi artırdı. O zamanları hatırlarsanız, sistematik bir şekilde 1970-1971 kışında, üniversite yurtları basılmaya başlandı, devrimci kişiler giderek artan bir sıklıkla hapise atılmaya başlandı. Aralık ayı geldiğinde bir demeç vereyim diye bir liste çıkartmıştım. Aralık 1970'de 100'den fazla Dev-

Genç üyesi Türkiye'nin her tarafında hapisteydi. Biz o zaman şöyle bir yargıya da vardık; "Olağanüstü rejim giderek yaklaşıyor, polis baskısı artıyor. Öte yandan Denizlerin eylemlerinin çekiciliği artıyor. Şu halde "biz planlarımızı hayata geçiremedik, öyleyse planlarımızı hayata uyduralım" demeye başladığımızı gayet iyi hatırlıyorum. Ondan sonra giderek bizim ilk formülasyonlarımızda da farklılaşmalar başladı. Ve bunlar yıldırım hızıyla gelişti.

Baykam: *Yani olaylar sizi solladı, siz olayları yakalamaya çalıştınız.*

Kürkçü: Evet aynen öyle söyleyebiliriz. Yani bizim başlangıçtaki tasavvurlarımızdan sadece eylemlerin teknik sıralanması olarak değil aynı zamanda bu eylemlerin gerçekleşmesi, bunların maliyeti, bunların gerçekleştirilme sebepleri dolayısıyla da yeni gerekçelendirmelere gitmeye başladık. Bunların propagandalaştırılmaları üzerinde giderek daha fazla durulmaya başlandı. Sonuçta, aslında bir-iki ay içerisinde başlangıçtaki formülasyonlarımızdan neredeyse bütünüyle ayrılarak bir "silahlı propaganda" rotasına oturduk. Zaten daha sonra THKP-C içerisindeki büyük ayrılık ki, bu 1971'de oldu. Bir tarafta Yusuf Küpeli ve Münir Aktolga, bir tarafta Mahir Çayan, Ziya Yılmaz, Ulaş Bardakçı, ben, gibi insanların bulunduğu ayrımda bu önemli bir rol oynadı. Çünkü fikren, bu harekette yer alan pek çok kişi bu gidişe o kadar hazırlıklı değildi. Onların tahayyülü, onların imajinasyonu açısından, Latin Amerika'daki Fokocular ya da Latin Amerika'daki tarzında bir şey yoktu ama, icabında şiddetin de içerildiği bir yer altı örgütlenmesi, bir işçi örgütlenmesi, olağanüstü bir rejime karşı bir direniş örgütlenmesi söz konusuydu. Oysa biz burada başka bir tipolojiye sıçramış olduk. Bunun teorik mimarı, aslında Mahir Çayan'dır. Şu söylenebilir: Mahir'in bu formülasyonları başlangıçta bizim aramızda çok şiddetli bir itirazla karşılanmadı. Tereddütler olsa da, sonuçta bunlar benimsendi. O nedenle, bir kere idcolojik doğrultu bu şekilde yeniden kurulmaya başlayınca o zaman bunun ardı da gelmeye başladı. İlk banka soygunu yapıldığında henüz 12 Mart Muhtırası verilmemişti. Denizlerin yaptığı banka soygunundan yaklaşık 1-1.5 ay sonra Ankara'da böyle bir girişimde bulunuldu. O zaman bu banka soygununa giden arkadaşlar bile, propaganda amacı henüz gözetilmediği için, başlarına peruklar takmışlar, kılık kıyafet değiştirmişlerdi. Oysa Denizler kendilerini ortaya koydular. Dediler ki eylemlerle beraber insanlar da bilinsin. Girdiler bankaya, banka memurları

önlerine fotoğraflar konunca, "bu Deniz Gezmiş, bu Yusuf Aslan, bu Sinan Cemgil" diye gösterdi. Biz ondan kaçındık. Yani hâlâ bir anlamda legal alanı kullanmak gibi şeyler düşünülüyordu.

Baykam: Bu ilk soygunda sizden kimler vardı bu grupta?

Kürkçü: Simdi orada Mahir Çayan, Hüseyin Cevahir, Hüdai Arıkan, yanlış hatırlamıyorsam bu üçü vardı.

Baykam: Kamil Dede de vardı galiba.

Kürkçü: Olabilir. Şimdi aslında bu kıyafet tekniği, ayrıntı gibi görünen şey aslında ideolojik bir yaklaşım. Propaganda maksadı gütmüyorsunuz. Sadece, hayat çok hızlı aktığı için eylemlerinizi öne almaya başladınız. Fakat daha sonra, "Ankara bu tür eylemler için uygun değil. Operasyon üssünü İstanbul'a taşıyalım" denilerek, Mahir ve bir grubun İstanbul'a geçmesine karar verildi. O zamandan sonra aslında benim Mahir'le çok fazla bir irtibatım kalmadı. Yani seyrek olarak birkaç kez gördüm ama asıl esaslı değişikliklerin İstanbul'da gerçekleştiğini biliyorum. Zaten sonuçlarına da tanık oldum. 12 Mart Muhtırası verilmişti. Onun arkasından Mete Has ve ailesi kaçırıldı, rehin alındı ve onlardan fidye alındı. Ondan sonra ben Mahir'i görmeye İstanbul'a gittim. Yanımda Münir vardı. O zaman Mahir bizim karşımıza ikili bir plan çıkardı. Yani bir yandan bir parti örgütlenmesi, öbür taraftan bir cephe örgütlenmesi, bunun silahlı propaganda zemini üzerine yerleştirilmesi, buna dair tüzükler, programlar ve nihayet buna dair bir çıkış projesi. Ama tabii biz, bu programları ve tüzükleri kesinleştiremeden, paldır küldür sıkıyönetim geldi ve irtibatlar bir biçimde koptu. Ama şunu söyleyebilirim, 1971 Mart başlarında aslında daha sonra THKP-C olarak bilinecek olan örgütün aşağı yukarı fikri, ana iskeletleri ve buna denk gelen bir eylem hattı, Mahir'in kafasında şekillenmişti ve Mahir bunu o çekirdek örgüte büyük bir ölçüde benimsetmişti.

Baykam: THKO ismi, THKP-C'den ne kadar önce kondu.

Kürkçü: Denizler soygunu Aralık'ta yaptılar. O zaman öyle bir ad ifade etmemişlerdi. Amerikalıları kaçırdıkları zaman, yaptıkları açıklamada öyle bir ad ortaya koydular. Şimdi bunlar nereden geliyor derseniz, az çok bildiğinizi tahmin ediyorum, bütün Latin Amerika'daki benzer yapılar, nerede iş yapıyorlarsa oraların "Kurtuluş Ordusu" ya da "Kurtuluş Cephesi" olarak kendilerini ifade ediyorlardı. Fakat bizim farkımız buradan da görülebilir. Biz Leninist mirasa gönderme yaptığımız için, biz parti olmadan siyasi ve silahlı mücadele

olmayacağı varsayımına dayanıyorduk. Öbür arkadaşlar ise partiler ya da siyasi örgütler, silahlı mücadeleden doğarlar varsayımına daha yakındılar. O yüzden onlar "ORDU" ile çıktılar, biz ise "PARTİ" ile çıktık.

***Baykam:** Peki İstanbul'a gittiniz. Mahir'le bu konuşmayı yaptınız. Nerede, nasıl buluştunuz?*

Kürkçü: Onları, yani ayrıntıları "THKP-C iddianamesi" kitap olarak basıldı, orada görebilirsiniz. O zaman henüz Mahir'in bu işleri yaptığı tam olarak bilinmiyordu. Gerçi kısmen gizlilikteydiler ama bizim örgütten henüz hiç kimse yakalanmamıştı. Henüz hiç kimsenin adı bilinmiyordu. Bunların biz olduğumuz resmen polis tarafından deklare edilmiş değildi. Fakat, MiT'in bu konuda bilgi sahibi olmuş olabileceği tahmin edilebilir. Çünkü, biraz da Mihri Belli'ye hak verdirecek şekilde bu işler öğrenci ortamında dönen şeylerdi ve laflar çok büyük bir hızla yayılıyordu, insanlar etraflarına "biz de yapıyoruz" diyebilmek için yapılan eylemlerle bağlantılarını açıklıyorlardı.

***Baykam:** Nerede buluştunuz?*

Kürkçü: Topağacı'nda bir evde buluştuk. Orada görüştük. Zaten ondan sonra ben Mahir'i bir daha hapisten kaçtıktan sonra gördüm.

***Baykam:** Peki bu Elrom olayı ve daha sonra Mahir'in yakalanışı, bütün o süreçlerden siz ne kadar haberdardınız? Ne kadar izleyebildiniz? Ne kadar iletişimde kaldınız, nasıl tepki verdiniz?*

Kürkçü: Mahir düşüncesini bize açıkladığı zaman bu aylar öncesinden onun planına dahildi. İsrail Konsolosu'nun kaçırılması aylar öncesinden vardı. Bununla ilgili istihbarat, gözlem yapıyorlardı. Fakat tüm bunların kararlaştırılması, kesinleştirilmesi için bir genel yönetim toplantısı, bir genel komite toplantısı randevusu yapılmıştı. İki tane yönetim organı vardı. Bizim elimizdeki şemaya göre 11 kişilik bir Genel Komite, 3 kişilik de bir Merkez Komite yani Yusuf, Münir, Mahir'den oluşan Merkez Komite, 11 kişiden oluşan içerisinde benim de olduğum Genel Komite. Plana göre bir genel toplantı yapacağız, orada bunları kararlaştıracağız. Parti ve Cephe üyelerinin kimler olduğunu ve bunların girişlerini yapacağız. Şimdi bu yeni plana göre artık herkes, hayatına yeni bir şekil verecek. Fakat bizim bu tartışmamızdan çok kısa bir süre sonra Nisan'ın 26'sında sıkıyönetim ilan edildi. Sıkıyönetim ilan edilince, hazırlıksız yakalandık. Yani sıkıyönetim ilan edileceğini öngörmemiştik demekki. Sahte kimliğimiz yok, her zaman olduğu gibi okula gidip geliyoruz. Öğrenci hareketi ile uğraşı-

yoruz. Ama üzerimizde sahte kimlik yok, kalacak bir yer yok. Büyük bir telaş oldu. Ondan sonra başka arkadaşların tanıdığı, çok fazla deşifre olmadığını sandığımız insanların evlerinde öyle geçici bir süre kalmaya başladık. Yanılmıyorsam, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı bir arananlar listesi yayınladı. Orada vardık ya da olabileceğimizi tahmin ediyorduk Dev-Genç yöneticileri olarak. Bıyıklarımızı kestik, kravat taktık. Güya çehremizi biraz değiştirdik. Öyle uzaktan tanıdığımız birini gördüğümüz zaman saklanıyorduk. O noktadan sonra da irtibatımız koptu. Kazım Özüdoğru ile beraber kalıyordum ben. Efraim Elrom'un kaçırıldığını radyodan öğrendik. Aslında ilk reaksiyonumuz "iyi oldu" idi. Fakat bir süre sonra, aşağı yukarı aynı gün akşama doğru, İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı "Balyoz Hareketi" denilen büyük bir tevkifat kampanyası başlattı. Aydınlar kesiminden reaksiyon gelmeye başladı. "Bunu yapanlar kimdir", "acaba bize karşı kurulan bir komplonun parçası mıdır?" türünden laflar duyulmaya başlandı. Biz tedirginliğe kapıldık. Bu tevkifat sırasında bizim dayanağımız olan birçok insanın da tutuklanmaya ya da gözaltına alınmaya başlamasıyla birlikte, eylemin aslında hareket sahamızı daraltmaya başladığını hissettik. Bizim örgütle de bağlarımız koptu.

Baykam: *Lojistik desteğiniz koptu.*

Kürkçü: Evet dımdızlak kaldık ortada. Yani o yüzden sıkıyönetimin bu karşılık verişinden sonra, ilk baştaki romantik davranışın yerini, "şimdi ne olacak? Bütün bu işlerin altından nasıl kalkacağız?" kaygısı da kaplamaya başladı. İnsan şunu görmeye başlıyor: Sadece fedai grubunun kendini ilgilendirdiğini sandığı bir şeyin bütün Türkiye'yi ve olası destekçilerimizi de etkilediğini görüyorduk.

Baykam: *Başkalarının hayatından da sorumlu olmaya başladınız.*

Kürkçü: Evet, öğrenci örgütü, gençlik örgütü yöneticisi olarak da siz her zaman düşünüyorsunuz. Şunu yaparsam, bundan onlar da etkilenir. 10 bin öğrenciyi sokağa çıkartıyorum, bunların esenliklerinden ben sorumluyum duygusunu her zaman taşısanız da sonuçta bu sorumluluğunuzu tam olarak yerine getiremezseniz, insanların karşı karşıya kalacakları şey şundan ibaret: Polis, kafasına bir odun vurur. Bir gün nezarette kalır ama, burada bir ölümcül durum yok. Oysa şimdi silahlar giriyor işin içine. Bir ihtilal ilan ediyorsunuz ve sonuna kadar gideceksiniz. Birilerini rehin almışsınız, bunları öldürmekle tehdit ediyorsunuz. Devlet de diyor ki, "Ben de şu kadar insanı rehin

alıyorum." Bir kere şimdi devrim ve karşı devrim alanına girmişseniz diyemezsiniz ki; "senin yaptığın hukuk dışı." Yani siz iddia ediyorsunuz hayatın artık hukuk alanının dışında gideceğini. Bunun insanın içinde, ruhunda, psikolojisinde, fikrinde doğurduğu sarsıntı büyük. Şu anlamda sarsıntı: Aslında ilk kez, devrim denilen şeyin ne kadar ciddi, ne kadar sert ve ne kadar acımasız ve zor bir çatışma sürecini içerdiğini, kendiniz bir yana yüzlerce, binlerce, onbinlerce insanın hayatı ile ilgili kararlar verdiğinizi görüyorsunuz. İki gün sonra, Efraim Elrom'un öldürüldüğünü radyolardan öğrendik.

Baykam: *Herhalde işler daha da kötüye gidecek diye düşündünüz.*

Kürkçü: O zamanki psikoloji biraz daha farklılaştı. Aynı günlerde Sinan Cemgiller öldürüldüler Adıyaman'da. Bundan birkaç gün sonra Mahir Çayan'la Hüseyin Cevahir Maltepe'de bir evde kıstırıldılar. Hüseyin Cevahir öldürüldü. Mahir ağır yaralı olarak yakalandı ve o noktadan sonra da öldürülen arkadaşların öcünü almak gibi bir düşünce, ruh hali giderek yayılmaya başladı. İkincisi işin içine artık ölüm girmişti ve hiçbir şekilde geri dönülemez duygusu sımsıcak yerleşiyor. Ondan sonraki süreçte, evet, şunu salim kafayla görebiliyoruz, hareket alanımız daralıyor, daha zor bir döneme girdik, hayatlarımız tamamen değişti, artık geri dönüşü olmayan bir yoldayız. Ama öte yandan da şimdi artık bu yolda ilerlemek için, sadece fikri, siyasi, stratejik sebepleriniz değil, aynı zamanda ahlaki sebepleriniz de oluşmuş oluyor. Ben o noktadan sonra hepimizin giderek daha çok sertleşmeye başladığımızı, ruh halimizin giderek daha bükülmez bir karakter kazandığını görüyordum. Mesela benim Dev-Genç'ten arkadaşım Kazım Özdoğru, Hüdai Arıkan, o zaman saymanımız olan Zafer Kutlu gibi birçok arkadaşla gizli gizli görüşme çerçevesinde hep bunları konuştuğumuzu hatırlıyorum ama, bir tevkifat da geldi arkasından. Örgütte büyük bir dağınıklık oldu.

Baykam: *O noktada şunu söyleyeyim. Yani bir yandan dünyayı fethetmeye Türkiye'den başlayarak yola çıkmıştınız, fakat, gençliğin getirdiği, dünyanın boyunu ve ebatlarını, az önce bahsettiğimiz zorluklarını tam olarak bilememe, o cesaretinizdeki o ilk kırılma demin bahsettiğiniz o ölümler sayesinde tekrar bir adrenalin yükselmesi ile bu olaylar eminim sizi psikolojik tereddütlere veya gerilimlere itti. Bir yandan, ölümüne kadar yola devam etmek istiyorsunuz. Öte yandan, artık duvarın boyunun farkındasınız. Böyle yeni bir süreç*

başlattı. Bu sizde çelişkili, ümitsiz veya kimi zaman depresif bir ortam yarattı mı? Çünkü artık, demin bahsettiğiniz şekilde, olayın hem diğer onbinlerce insan için boyutunun farkındasınız, hem de devletin kolay kolay yıkılacak bir şey olmadığını yaşayarak veya ölerek görüyordunuz.

Kürkçü: Bir ara değerlendirme yapma fırsatı bulduk. O sırada Münir Aktolga, Ankara'da Dışkapı'daki nezarethaneden kaçmayı başardı. Bir yeniden toplanma havası doğdu ve yeniden bir durum muhasebesi yapmayı başarabildik ve şöyle bir hedef koyduk önümüze; Birinci hedef yargılanan arkadaşlar var. Bunların idamı söz konusu. Bunları hapisten kurtarmak gerekir.

Baykam: Denizler olayı mı?

Kürkçü: Hayır. Mahir zaten hapishanedeydi. Biz kendi örgütümüzden bahsediyorduk. Biz Denizlere karışmıyoruz. Bir onu yapmak lazım. İkincisi, bir sürü insan illegaliteye düştü.

Baykam: Bu bahsettiğiniz Mahir yakalandıktan sonraki süreç.

Kürkçü: Evet yakalandıktan sonra. Öte yandan örgüt darbe almış. Kimi bilgiler polisin eline geçmiş, kimi bilinmeyen insanlar deşifre olmuş, insanlar ifade vermişler, ipuçları ortaya çıkmış, bütün bunlardan ötürü kimi bağlantılar artık güvenilmez hale gelmiş, bunları bırakmak, örgütü onarmak, yeni bağlantılar kurmak diye bir sorun var. Nihayet bütün bu örgütlenmenin hedefi olan, kitlelerin yeniden örgütlenmesi, bunlara ulaşılması, yayın çıkartılması, gençlik hareketi ile yeniden bağ kurulması gibi meseleler. Dolayısıyla biz bu duruşma sonuçlanana kadar herhangi bir silahlı eyleme girişmeme yönünde karar aldık. Kitle çalışması yapmaya yöneldik. Münir ile Yusuf İstanbul'a gittiler. Ben Ankara'da kaldım. Dev-Genç'i yeniden örgütlemeye başladık. Tabii ki illegal bazda. Yani Dev-Genç'teki ilişkileri yeniden kurmaya çalıştık.

Baykam: Peki siz o zaman aranmıyor muydunuz?

Kürkçü: Aranıyorduk ama artık gizlilikte bu işleri yapıyoruz. Önceden oluşturduğumuz küçük yapılar var. Bunları toparlamaya çalışıyorduk.

Baykam: Yani özetle artık Dev-Genç'i yeraltına sokmaya çalışıyordunuz.

Kürkçü: Evet, öyle de diyebiliriz. Sıkıyönetim Komutanlığı, Dev-Genç'i kapattığını ilan etti. Biz bu kapatmayı tanımadığımızı ilan ettik. Ve işin ilginç yanı o noktadan sonra sizin sandığınızın aksine,

moraller düzelmeye başladı. Çünkü yeni yollar bulduk. Çare tükenmedi. Yeniden ilerleyebiliriz dedik. Öte yandan bütün bu kıyamet, hengame içerisinde birçok insanın aslında silahlı eylemcilerden yana tavır değiştirmeye başladığını hissettik. Hiçbir şeyin ilk başlarda bize göründüğü kadar pragmatik olmadığı izlenimi doğmaya başladı. Bu da işin öteki sürpriz yanı. Yani siz psikolojiden söz ediyorsunuz, burada şöyle bir şey var. Bir yandan sizi tereddüte sevk eden etmenler doğuyor. Onun arkasından sizi izleyenler içerisindeki en yakın halkada da, sizin yaptığınız işin aslında yapılması gerektiğine dair "feedback" almaya başlıyorsunuz. Bu da bu sefer müthiş cesareti kamçılayan bir şey. Ama şu sinyalleri de alıyorsunuz: "fakat ihtiyatlı olmak lazım, eskisi gibi olmaz." Siz de bu sinyallere göre, yönünüzü düzeltiyorsunuz. Ben doğrusu, Mahirler hapisten kaçıncaya ya da silahlı eylem tartışması bir kere daha alevleninceye kadar geçen dönemde, aslında bir miktar işleri düzeltmeye başladığımızı hissediyordum. Ankara'nın bütün üniversitelerinde ilişki kurmayı başarmıştık. Öğrenciler arasında THKO'dan THKP-C'ye kayış hızlanmıştı, Dev-Genç'in tabanı yeniden kendine güvenir hale gelmeye başlamıştı. Bunlara bakarak aslında pek çok moral düzeltici faktörün de bizi beslediğini söyleyebilirim. Ben mesela, Mahirlerin kaçışından sonra, yeni bir tevkifat dalgası başlayıncaya kadar kendimi oldukça iyi hissediyordum. Çünkü sonuç almaya başlamıştık.

***Baykam:** Peki, ne kadar sıkı takip ediliyordunuz? Ne kadar ciddi aranıyordunuz?*

Kürkçü: Ben ciddi bir şekilde arandığımızı düşünüyorum. Daha sonra, kardeşlerimle konuşma fırsatı buldum. Benim, gidebileceğim varsayılan her yerin sürekli olarak basıldığını, evin kontrol altında tutulduğunu, kardeşlerimin izlendiğini biliyorum.

***Baykam:** Bu reorganizasyonu böyle bir baskı altında yürütebilmek çok zor olmuyor muydu?*

Kürkçü: Zor oluyordu ama, başka bir durum vardı, bir kere mesela illegalite tabiriyle, "temiz" insan sayısı, yani poliste kaydı olamayan, polisin takip etmesinin imkânı olmayan bizimle bağlantıları bilinmeyen çok fazla sayıda insan vardı ve bu insanlar irtibat kurma taleplerine hep olumlu cevap veriyorlardı. Mesela biz, bir şekilde deşifre olmuş insanları bırakıp, deşifre olmamış yeni kişilerle, yeni baştan bir örgüt kurmaya başladık. İkincisi, aslında tuhaf bir şey ama şunu farkediyoruz. Mesela bu eski tüfeklerin bize en önemli katkısı o

olmuştu diye düşünüyorum. Yani biz ortada silahlı eylemler olmadan önce de ilişkilerimizin bir bölümünü gizlemeyi, bunların hepsini açığa çıkarmamayı, herkesle herşeyi yapmamayı bir şekilde başarmıştık. Dolayısıyla bu yeni katkılar, yeni insanlar devreye girdikçe, barınacak yer bulmayı, barınacak yer yoksa, barınacak yer yaratmayı başardık. Polisin eline geçen bilginin de en azından kayıtlara göre büyük çoğunluğunu daha çok İstanbul'daki örgütlenmeyle ilgili olduğunu, arkadaşların Ankara'daki örgütlenmeyi kısmen saklamayı başardığını gördük. Dolayısıyla, zor oluyordu ama, öte yandan da bu zorlukların kısmen aşılması mümkündü. Yani bütünüyle apayrı bir çevreye yerleşiyordunuz. Öğrenci yurtlarından çıkıyordunuz, ailenizle bağlarınızı kesiyordunuz ve yeni çekildiğiniz yer henüz keşfedilmemiş oluyordu.

Baykam: Mesela orada kimi zaman bir arkadaşınızın evine gidiyordunuz. Yaşları 20-25 arasındaki genç insanlardınız. Bu arkadaşlarınızın aileleri vardı. O ailelerin sizi ve sizin diğer saklanan arkadaşlarınız o ailelerin anne-babaları ile kimi zaman muhatap oluyordunuz. O ilişkileri soruyorum. Yani anne-babalar hem bir yandan sizi saklamak istiyorlar, hem de bir yandan korkuyorlardı. Bir yandan düzenin parçasıydılar, bir yandan baba şefkati ile bakıyor, bir yandan oğlumun yakın arkadaşı diyorlardı. Neler yaşanıyordu?

Kürkçü: Bana kendi tecrübemi sorarsanız, ben daha çok bekâr ya da yeni evli çiftlerin evlerinde kaldım. Bizim Sinan Kazım'ın abisinin, dedesinin evinde kısa bir süre kalmıştık. Hatırlıyorum, orada çok iyi karşılanmıştık. İki nedenden ötürü, birincisi onlar alevi bir aileydi. Dedesi Aşık Veysel'in arkadaşıydı. Zaten onlar onaylıyorlardı. Geleneklerinde kaçağa kapı açmak, eşkiyayı korumak, başkaldırmak zaten vardı. O yüzden onlar hatta memnun bile oldular. Ben ilk kez orada insanların kaçakları görünce sevindiğine şahit oldum. Gerçekten de çok mutlu 2-3 gün geçirdim. Çok iyi baktılar bize. Sütler, kaymaklar, ballar falan. Tabii bunun istisna olduğunu söyleyebiliriz. Diğer taraflarda bazen zorluklar oluyordu. Ailelerin eve akrabaları, misafirleri geliyordu. Biz onlardan saklanıyorduk. Kendimizi göstermiyorduk. Yandaki odaya geçiyorduk, çocuklar gevezelik etmesinler diye onlara kendi isimlerimizi söylemiyorduk. Şimdi bütün bunların ne kadar işe yaramış olduğundan kuşkuluyum. Çok komik bir olay geldi aklıma, ben kaçakken uzunca bir süre, Gökmenlerin evinde kaldım. O zaman evliydiler Yavuz Gökmen'le Füsun Özbilgen. Çok genç insanlardı. Füsun o zaman Danıştay'da raportördü. Yavuz ise TRT'de prog

ramcıydı. Bir de oğulları vardı, Altan. Şimdi Altan da televizyon haberciliği yapıyor. Altan o zaman 3 yaşındaydı. Benim adım Rüştü, öyle biliniyor. Ben saçlarımı hafif kumral yapnuşım, bıyıklarımı kesmişim, görünüşüm başkalaştı diye düşünüyorum. O zaman televizyonda kaçakların listesi yayınlanıyor. Tak diye benim resmimi gösterdiler. Altan da yanımda oturuyordu. Beraber televizyon seyrediyorduk, döndü "Aaa, Rüştü, Rüştü, Rüştü" diye bağırdı.

Baykam: Tanıdı yani.

Kürkçü: Tanıdı. Altan tanıdığına göre biz doğru dürüst makyaj yapamamışız dedik. Ne kadar iz bıraktık, ne kadar iz bırakmadık etrafta, şüphe götürebilir.

Baykam: Çok gülmüşsünüzdür.

Kürkçü: Çok güldük çok. Bu hep aklıma gelir.

Baykam: Kendisine hiç hatırlattınız mı?

Kürkçü: Tabii. Yani bu şekilde biz eve gelen diğerlerinden konuyla ilgisi olmaması gerektiğini düşündüğümüz kişilerden saklanıyorduk.

Baykam: Ama siz şahsen o ürken, tedirgin olan anne-babaya rastlamadınız...

Kürkçü: Hayır ben rastlamadım ama rastlayanlar muhakkak olmuştur.

Baykam: Peki eyleme katılanlar ve katılmayanlar, katılanlar ve onları saklayanlar veya fikirlere inanmasına rağmen bu tip olaylara bulaşmamayı tercih edenler arasında kırgınlıklar veya korkular veya zor konuşmalar oluyor muydu? Ya da örgüt içerisinde bir eyleme katılmak bir terfi olarak mı algılanıyordu. Psikolojik olarak gençlik içerisinde "hâlâ bir eyleme katılamadık" diye kendilerine kızanlar, onlar nasıldı?

Kürkçü: Bir eyleme katılmış olmanın bir kişisel gurur kaynağı olduğunu tahmin edebiliriz. Fakat tahmin edebiliriz diyorum. Çünkü hiçbir zaman bunları çok açık bir biçimde konuşmadığımızı hatırlıyorum. Çünkü, bizim edindiğimiz ahlaka göre, ister bildiri dağıt, ister insan sakla, ister eyleme katıl, eşitsin. Dolayısıyla bu hiçbir kimseye üstünlük sağlamaz. Fakat eylemin en yüksek mertebesi silahlı eylem olduğu için, bir ölüm tehlikesi bulunduğu için, bunu yapanların bir eşiği aşma duygusu taşıdıklarını, kendilerini daha çok vicdan huzuru içerisinde hissettiklerini, ötekilerin de onlara kısmen imrenerek baktıklarını söylemek mümkün. Fakat eyleme katılmanın bir imtiyaz

doğurduğu düşüncesinin her zaman şiddetle reddedildiğini hatırlıyorum. Fakat pratikte, tabii eyleme katılmış olanlar sözlerini daha çok dinletir hale gelmişlerdi. Yusuf hiçbir eyleme katılmadan yakalandı ve ayrılıkta da öbür tarafta kaldı. Yusuf aslında bizim harekette silahlı eylemler başlayana kadar gençlerin gözünde daha önemliydi. Çünkü, FKF başkanı iken çok militan bir insan olarak biliniyor, hapislere girip çıkmış. Talat Aydemir darbesinde Harp Okulu öğrencisiymiş, bir Harp Okulu geçmişi var falan, bütün bunlar gençler için eylem, romantizm, macera çağrıştıran şeyler ve cüsseli, posbıyıklı bir adam, o yüzden Yusuf çok önemliydi. Fakat, eylemler başladıktan sonra, teorisyen olmasının yanı sıra, bu eylemleri de yaptığı için Mahir bizim gözümüzde daha çok dikkat edilmesi gereken bir insan haline geldi. Mesela ben Yusuf'un "aslında Mahir beni bilerek eylemlere katmadı, çünkü, söz sahipliğini benden almak istiyordu" dediğini hatırlıyorum. Bunları birkaç kez söyledi. O yüzden dedikodu da yapıldığını düşünmüyorum. Sizin sorduğunuz sorunun cevabı bütün bunlara yol açıyormuş yani. Ama, bizim aramızda, kendini daha rütbesiz, kıdemsiz görenler arasında daha sade ilişkiler olduğunu söyleyebilirim.

Baykam: Peki o eyleme kim katılacak kararını alanlar arasında Yusuf'un olmamasının nedeni neydi? Neden kararı Mahir alıyordu? Yusuf'neden bir adım geri kalmıştı?

Kürkçü: Çünkü, nedeni her zaman Yusuf'a şu söyleniyordu; "Sen asabisin, şimdi bir şey olur. Bu sefer değil, bir dahaki sefere"

Baykam: Mazereti var, asabi! Gerçekten öyle miydi?

Kürkçü: Hayır, uydurulmuş, ona karşı bir efsane değil. Yani ben o zamanlar herşeyin yüksek bir değer yapısı içinde yaşandığını düşünüyorum. Mesela ortadan kaybolanlar, o güne kadar irtibatı olup, irtibatını kesenler hakkında sadece biraz küçümseyici bir nazarla onlara bakılıp, bir daha onlarla hiç konuşulmadığını düşünüyorum. Yani onları suçlayan, "hain, terketti, görüldüğü zaman onları küçümseyin" şeklinde bir propaganda bile izlenmedi. Küçük bir hayal kırıklığı. Madem öyle o da bu kadar, diye düşünüldü. Burada çok saygıdeğer bir yerde durulduğunu, insanlara dürüst davranıldığını düşünüyorum. Fakat mesela beni o zaman çok üzen şeyler oldu. Kimi zaman, kimi arkadaşların evlerinde, biraz da onların bize karşı olan duygusal bağlılıklarını zorlayarak kaldık. Kendimizi onları başlarını derde sokmuşuz gibi hissettiğimiz oldu. Çünkü insanlar, hapse girdi, işlerinden atıldı. Belki kendi kendilerine kalsalardı, yazılı bir soru sorulsaydı, "hayır"

diye yazıyı geri gönderebilecekken karşılarında bizi görünce, "buyurun" demek zorunda kaldılar. "Oysa bunun doğrusu bu olabilir mi?" diye onlara sormak, onaylarını almak gerekirdi. Fakat biz kapılarını çaldık, onlar da bizleri geri çevirmediler.

Baykam: Belki de, olayların akışından dolayı o kadar vaktiniz yoktu.

Kürkçü: Öyle diyelim. Sokakta kalamayacağımıza göre bir kapıyı mutlaka çalacaktık. Bu çaldığın kapının da tanıdık birisinin kapısı olması normal belki.

Baykam: Ama Yusuf, hakkının yendiğini düşündü.

Kürkçü: Yani en azından o da silahlı eylemlere katılmış olsaydı, daha sonra böyle sürdürmeyelim, başka bir şey yapalım dediğinde, fikrinin, öteki fikir kadar kabul göreceğini düşünüyordu. Çünkü, Mahirlerin firarından sonra bir kere daha silahlı eylem kampanyası tartışması gündeme geldi ve Yusuf orada kaybetti. Mahir'in tezleri kazandı. Yusuf kişisel olarak kendi sözünü dinletemedi...

Baykam: Niye kaybetti, o "katılmayalım" mı dedi?

Kürkçü: Yusuf külliyen bir hat değişikliği teklif etti.

Baykam: Nasıl yani? Yurt dışına kaçıp yeniden yapılanma gibi mi?

Kürkçü: Yurtdışı küçük bir ayrıntı olabilir. Çünkü bana sorarsınız, ben aslında o tartışmada Mahir'in yanında durdum ama Mahir de yurtdışına çıkmalıydı bana göre. Yusuf'un tezi şuydu; "Bizim tuttuğumuz istikamet, silahlı propaganda istikameti, aslında dünyanın hiçbir yerinde devrime götürmemiş bir yoldur. Klasik Leninist örgütlenme biçimini sürdürmek ve hareketi yeniden örgütlemek, silahlı saldırıdan kendimizi korumak açısından silaha başvurulabilir. Onun dışında, silahlı propaganda yapılmamalı ve biz bu yolu terketmeliyiz. Deniz'lerin çektiği yere giderek, zaten bir sürü yanlış yaptık" dedi. Bu tez genel komitede tartışıldı, Hüseyin Cevahir öldürüldüğü için o komite 10 kişi kalmıştı. Bu tez aslında beşe beş kalmıştı. Fakat militanların çoğunun gözünde Mahir'in fikirleri kabul görüyordu.

Baykam: Beşe beş kaldı, başkanın oyu iki oy mu sayıldı?

Kürkçü: Başkan yoktu.

Baykam: Başkan yoktu ama, sanki o daha ağırlıklıydı.

Kürkçü: O ağır bastı, Yusuf'un tezi ya da Yusuf'la Münir'in tezi dışlandı. Biz Mahirlerin yanına geçtik. Bana göre bunu siyasi olduğu kadar ahlaki bir nedeni de vardı. Size başlangıçta söylediğim gibi bir

kere silahlı mücadele yolu açılınca, "ihtilal başlattık" gibi bir deklarasyonda bulununca artık bunu yapmamışsınız gibi davranamazsınız. Ben kendi payıma hâlâ öyle düşünüyorum. O zaman yola çıkılmış, insanlar ölmüş, insanlar öldürülmüş. Siz yolun yarısında sizi izleyenlere ve halka diyorsunuz ki, "Bir saniye, aslında yanlış bir ihtilal başlattık, bu yoldan dönmemiz lazım." Ben bunu makbul bulmuyorum. Yusuf'un söyledikleri teorik olarak tamamen doğru olsa bile, bu moral, etik ve psikolojik açıdan katlanılmaz geldi. Bir anlamda da başkalarıyla siyasi rekabet içindeydik. Bir sürü insanla bağlarımızı koparmış ve onları bu tür bir mücadeleyi reddediyorlar diye dışlamıştık. Kimi insanlarla şöyle bir tartışmaya girmiştik; "Sizin yaptığınız gibi değil, bizim yaptığımız gibi olur" demiştik. Sonuçta, en azından bu tezlerin doğruluğunun kanıtlanması gerekiyordu diye düşündük.

Baykam: Kısacası, dönülmez bir yoldaydınız.

Kürkçü: Evet, bu noktadan sonra dönülmez diye düşünmüştük.

Baykam: Dönersek de bu sefer, önereceğimiz yolda inandırıcılığımız kalmaz.

Kürkçü: Tabii ki çünkü bu yolu önermiş olan başkaları çok önceden vardı.

Baykam: "Yeni mi aklınız başınıza geldi" diyeceklerdi falan. Peki mesela Mahir'in yakalanışında, meşhur laf, "Mahir intihar etmeye çalıştı da intihar edemedi." Mahkemede söylenen laf "Sen gerçekten intihar etmek isteseydin kurşunu başına sıkardın." Onları daha sonra Mahir'le konuştunuz mu?

Kürkçü: Hayır, hiç konuşmadım.

Baykam: Yakalanışını ve kendine kurşun sıkışını nasıl buluyorsunuz? Sizce o anda Mahir'in psikolojisi neydi?

Kürkçü: Bunu çözebileceğimi sanmıyorum. Çünkü, her bir insan kendi başına bir evren ve kendi gizleri var. Bunu çok iyi tahlil edebileceğimi sanmıyorum. Sadece, çıplak realite şu; Mahir, solak olduğu için tabancayı soluna dayayıp ateş ediyor, fakat tam kalbini tutturamıyor. Kurşun kalbinin üzerinden geçip çıkıyor. Oysa sağ elini kullansa kalbinin üzerinden vurabilir. Ben intiharla şaka olabileceğini çok düşünmüyorum. İntihara kalkıştığını fakat kendisini vuramadığını, bunun için de çok fazla spekülasyona gerek olmadığını düşünüyorum. Yani kendinizi intihara kalkıştım diyerek bacağınızdan vuramazsınız. O nedenle, ben bu konudaki spekülasyona çok değer vermiyorum. Öte yandan buna karşı bir savunma biçimi de gelişti, bu da gerçeklere

aykırı: "Mahir intihara teşebbüs etmemişti. İntihara teşebbüs etmiş ve başaramamış değildi. Mahir vuruldu." Yani "devrimci intihar etmez" teorisi. Hayır böyle olmadı. Kaldı ki, tarih tecrübesi bize göstermiştir, mesela 2. Dünya Savaşı'nda Nazilere karşı seferber edilen Sovyet ordusu komutanlarına verilen emir "son kurşun kendinize" idi. İntihar, kimi zaman bir çatışmada en esaslı çıkış olabilir. Burada bir ahlaki tartışma yok, gizlenecek bir şey de yok. Fakat bu konuyu Mahir'le hiç konuşmadım.

Baykam: *Merak etmediniz mi yoksa fırsat mı bulamadınız?*

Kürkçü: Hayır, bir şey söylemek gerekseydi o bana söylerdi diye düşünüyordum. Gerçi o zaman çok gençtim. Böyle bir şey sormanın kabalık olacağını düşünüyordum.

Baykam: *Kaçışlarının hazırlandığından haberiniz var mıydı?*

Kürkçü: Evet. Bize bilgiler geliyordu.

Baykam: *Bilgiler kimden geliyordu?*

Kürkçü: Ankara ve İstanbul arasında kuryelik yapan arkadaşlardan geliyordu. Kaçışlarını biliyor ve heyecanla bekliyorduk.

Baykam: *Bu kuryeler kimlerdi?*

Kürkçü: Bu iddianamelerde vardı. Mustafa Baykara vardı. Orhan Savaşçı vardı. Onlar bize bilgileri veriyordu ve biz de heyecan ve merakla bekliyorduk.

Baykam: *Dolayısıyla kaçtı haberi geldi...*

Kürkçü: Tabii çok mutlu olduk o an.

Baykam: *Peki Mahir'le o kaçtıkları andan itibaren, nasıl tekrar bir araya geldiniz, nerede buluştunuz?*

Kürkçü: O zaman yine kuryeler aracılığıyla, haberleşildi. Şimdi aslında bütün bu tartışmalar kuryeler aracılığıyla gerçekleşti. Kuryeler aracılıyla katıldık, Ankara'daki arkadaşlar, Ankara'daki arkadaşlar derken kimi kastediyorum; Sinan Kazım Özüdoğru, Hüdai Arıkan, Oğuzhan Müftüoğlu, ben. Bu arkadaşların bir bölümü öldüler, sağ kalanların bir bölümü de daha sonra hapishaneden çıktıktan sonra Dev-Yol hareketi içerisinde yer aldı. Mahirler hapishaneden THKO'lu arkadaşlarla birlikte Ömer Ayna, Cihan Alptekin onlarla birlikte kaçmışlardı. Deniz'lerin kurtarılması eylemi için eylemlere girişmek, faaliyetlerde bulunmak için, bir genel silahlı mücadelenin güçlendirilmesi, kır gerillası kurulması projesiyle beraber çıktılar dışarıya. Ankara'ya parti parti geldiler, daha çok –yollar da kontrol altına alınmış olduğu için– kamyonların içerisinde, yük sandıklarının içinde

gelmişlerdi.

Baykam: Meyve, sebzeler arasında falan mı?

Kürkçü: Yok, meyve sebze değil de, buzdolabı sandığı ve onun gibi şeyler içinde. Bir bölümü başka türlü geldi.

Baykam: Başka türlüler nasıl geldi?

Kürkçü: Hatırlamıyorum ama, Mahir'in bir kamyonetim arkasında geldiğini biliyorum. Battaniyelerin falan altına saklanmış, buzdolabı sandıkları içinde gelenler, Cihan'la Ömer. Ulaş'la, Ziya zaten gelmediler. Onlar İstanbul'da kaldı. Biz hapisten çıktıktan sonra Mahir'le Ankara'da buluştuk. Öteki arkadaşlarla bir araya geldik.

Baykam: Nerede buluştunuz?

Kürkçü: Bizim o zaman bir subay arkadaşımız vardı Salih Veisoğlu, onun evinde buluştuk.

Bizim öteki örgütlerden yapılardan farklı olarak özellikle hava kuvvetlerindeki genç subaylar arasında oldukça yaygın bir örgütlenmemiz vardı. Nitekim THKP-C'nin ikinci davasında yargılananların yarıya yakını teğmen, üstteğmen rütbesinde subaylardı. Zaten Mahirlerin kaçışından sonra subaylar arasında Mahir'den yana tavır almış çok kişi olduğu için daha sonra bu saklanma sürecinde epey yardımları oldu. Saklanma sürecinde onlardan istifade ettiğimiz için yardıma yataklık suçlarından hemen hemen hepsi tutuklandılar. Ordu içinde de az çok eğilimler bilindiği için topluca tasfiye etmiş oldular. Şimdi düşünüyorum da onlardan o şekilde yararlanmış olmasaydık, belkide hava kuvvetleri komutanı THKP-C üyesi olur muydu diye...

Baykam: O günlerde cep telefonu olsaydı işinize yarardı!

Kürkçü: Cep telefonu, fax ve modemler yaygın olsaydı o kadar kolay yakalanmazdık belki de. Ya da belki de daha kolay yakalanırdık.

Baykam: Mahir'le Deniz arasında ayrı yapılanmalar vardı. Dev-Genç'in içinden bir THKP-C çıkmıştı, bir THKO çıkmıştı. Aralarında kavramsal farklar vardı, ideolojik farklar vardı, kişisel farklar vardı. Mahir, Deniz'den çok daha geç tanındı. Deniz, daha kitlesel bir önderdi. Silahlı eylemlere, sonuca giden hücre yapılanmasına bu bağlamda Mahir kadar bakmıyordu, o belki daha kitlesel bakıyordu veya eyleme de geçtikten sonra Amerikalıları aldı ve bıraktı. Belki daha yufka yürekli miydi?

Kürkçü: Aslında bir düzeltme yapmak gerekir. Bu benim tespitim ama bunun gerçeklerle doğrulandığından eminim. Aslında Deniz karizmatik, popüler, medyatik bir kişi olarak THKO'nun üstünü örtü-

yor. Ama THKO'nun asıl plancısı, programcısı düzenleyicisi Hüseyin İnan'dır. Başından beri öyledir. Dolayısıyla bu kararların ne kadarını Deniz'in vermiş olduğundan ben çok emin değilim. Bunu çok iyi bilmiyorum. Deniz olsa olsa oyunu kullanmıştır. THKO'da komutandan söz edeceksek, komutanın Hüseyin İnan olduğunu biliyorum. Ama bu yufka yüreklilik noktası doğru. Mesela ben Hüseyin'in Amerikalıları öldürmediklerine kızdığını da biliyorum.

Baykam: Hüseyin o gün oraya varmadan Deniz onları bırakmış...

Kürkçü: Deniz ile Sinan "bırakalım bunları gitsinler" diye karar vermişler ve Hüseyin kızmış. Ben de o zaman böyle işitmiştim. Şimdi kişisel karşılaştırmalar açısından iki arkadaşımız da yaşamadıkları için adaletsizlik yapmaktan, dilimin sürçmesinden de çok korkuyorum. Ama tamamen farklı iki insandan söz ediyoruz diye düşünüyorum. Yapı olarak, zihniyet olarak dünyaya bakmak, hayatı yaşamak açısından. Mahir diyebiliriz ki, daha entellektüel, siyasi ayrıntılarla ilgilenme bakımından kendini daha çok o tarafa yönlendirmiş, fikirlerin kavramların arasında yol arayan bir insandı. Deniz ise zaten doğal olarak gençlik lideriydi. Deniz nereye girse, hangi toplumun içine girse, zaten hemen onların sözcülüğünü ele alacak mizaçta bir insan. Hayatını öyle yaşadı. Kavgasını öyle sürdürdü. Ve kendisini bir gizli hareket örgütleyicisi olarak pek görmüş olmayabilir. Ama Mahir başından beri, bir örgütü var etmek, yani Lenin gibi zekâ ve bilgi ile işi yürütmek bakımından programlanmış bir insan gibiydi. Silahlı mücadele işi başlayıp da her ikisi de aynı tecrübeleri, hayatları yaşayana kadar da birbirlerine fazla değer verdikleri söylenemez. Daha sonra böyle bir duygusal yakınlık "demek ki öyleymiş" diye bir düşünüş, birbirlerini gözardı etmiş olmaktan dolayı hafif bir pişmanlık yaşadıklarını söyleyebilirim.

Baykam: İkisi arasında gizli bir rekabet var gibi geliyor bana. İki örgüt arasında, iki kişilik arasında lider olarak adı geçen iki kişi arasında her ne kadar Mahir daha sonra şekillenmiş veya ismi daha sonra ortaya çıkmış olsa da yöntem farkları vardı. Gençlerde kolayca olabilecek "ya bırak onlarda kim oluyor ki? Esas biziz" tavrının devreye girmesi vardı. Bu rekabetle ilgili duyumlarınız nelerdi?

Kürkçü: Bunlar aslında gizli saklı olan şeyler değildi. İnsanlar birbirlerinin yüzlerine karşı söylemişlerdi. Ben bunu naklen biliyorum. O görüşmede hazır bulunanlardan şimdi hayatta İrfan Uçar,

Yusuf Küpeli var, Münir Aktolga var, bizim taraftan, diğer taraftan kimler var bilmiyorum. Fakat ben 71 yılbaşından bir gün önce hapse girmiştim, birbirbuçuk ay hapiste kaldım. O arada bizim arkadaşlar Ankara'da Denizlerle görüşmeye gidiyorlar. Diyorlar ki "ayrı ayrı gitmeyelim, bizim de çok yakın planlarımız var. Eylemleri birbirine uyduralım, birleşmeyi görüşelim." İki gerekçe ile bunu kabul etmiyor THKO'lu arkadaşlar. Birincisi, diyorlar ki, "siz kent proletaryasına yaslanmak istiyorsunuz, biz kır proleteryasına yaslanacağız." İşin gerçeği ne biz kent proleteryasına yaslanmıştık ne de onlar kır proleteryasına yaslanmışlardı. Ama kurgu öyleydi. İkincisi de Mahir'e ve Münir'e güvenmediklerini söylüyorlar. "Sizin silahlı mücadeleye inandığınıza biz inanmıyoruz" diyorlar. "İrfan'a güveniriz, Ulaş'a güveniriz, Yusuf'a güveniriz ama bu arkadaşlar yönettikçe bir silahlı mücadele pratiğine de gireceğinize inanmıyoruz." Bunların Mahir'in ruhunda ne gibi fırtınalara yol açmış olabileceğini Mahir hiçbir zaman bize söylemedi. Biz de toz kondurmadık zaten. Hayattan örneklerimiz de var. Lenin de hiçbir zaman tabanca almadı eline ama Rus Devrimi'nin başında durdu. Bu işler öyle olsaydı, Marks'a hiçbir değer biçmemiz mümkün olamazdı, türünden kendimize örnekler aradık ve bulduk. Ama eninde sonunda bir silahlı mücadele pratiğine girişme niyetini siz deklare etmişsiniz, fakat muhatabınız da diyor ki "ben senin bunu yapacağına inanmıyorum. Göster kendini" gibi bir meydan okuma. Tabii bu meydan okumanın Mahir'in kişisel kararlarını ne kadar şiddetle etkilemiş olabileceğini, ne kadar aldırmadığını bilmiyorum ama, en azından rahatsız etmiş olduğunu ve bu rahatsızlık duygusunun sürdüğünü tahmin ediyorum. Ben kendi açımdan, gerek Deniz, gerek Hüseyin, gerek Sinan olsun, en çok tanıdıklarım ve önemsediklerim onlardı o gruptan. Benim onlarla ilgili kişisel kaygım ya da kişisel suçlamam, kişisel azımsamam söz konusu değildi. Hepsini çok değerli buluyordum. Ve hep istemişimdir, hep bir arada olabilmiş olsaydık diye. Fakat fikren onların çizdikleri yolun tutarlı olduğuna da hiçbir zaman inanmadım. Ama bu başka bir şey.

***Baykam:** Neydi fark? Çünkü dışardan bakan halk aynı eylemleri görüyor, aynı bankalar soyuluyor aynı Marksizm-Leninizm'den bahsediliyor. Aynı anti emperyalist Mustafa Kemal'den bahsediliyor. Neydi farklı kılan?*

Kürkçü: Şimdi Marksist gerekçelendirmeler var. Parti yok, dağa çıkacağız, dağda eylem yapacağız, köylüler bizi sevecek, köylüleri

ayaklandıracağız, şehirleri kuşatacağız. En azından Türkiye'ye ilişkin sosyolojik tahlil Marksizm bilgisi, o zamana kadar sürdürdüğümüz devrimci hareketten edinmiş olduğumuz bilgi az çok bütün bunların böyle olamayacağını düşündürüyordu ister istemez. Bunun karşılığı olmayan bir çaba olduğunu düşünüyordum.

Baykam: *Peki THKP-C banka soyup, eylem yapıp gizlenirken, sağa sola kaçarken, buzdolapları içinde şehirlerarası gidip gelirken zaten partisel faaliyetleri sürdüremiyordu ki!*

Kürkçü: Ama olsun. Bir tanesi 70 sonunda olan bir konuşma. Ona ilişkin olgular. Diğeri artık ok yaydan çıktı zaten, bu işi devam ettireceğiz dediğimiz bir dönem. Ama neresinden bakarsanız bakın bizim harekette hep şöyle bir şey oldu; kendi tasavvurlarını Marksizm ile ilişkilendirmek ve sosyalist mücadeleler tarihinden kendisine bir karşılık bulma çabası hep çok kuvvetliydi. Mesela THKO'da böyle bir duygunun böyle bir yönün çok da zayıf olduğunu düşünüyorum. Bizim hareket bu anlamda biraz daha şekilliydi. THKO biraz daha kır kökenliydi, bu seçimlerine de bağlı olarak. İşte bütün bunlardan doğan kimi nüanslardan söz edebiliriz. Dıştan bakıldığında ortada sanki bir Deniz Gezmiş, Mahir Çayan örgütü varmış, bütün bu ayrımlar yapaymış gibi düşünülebilir ama, hareketin devamına baktığınızda da aslında THKP-C'den Dev-Yol, Kurtuluş gibi iki büyük kitlesel hareket çıktı. THKO'dan doktriner bir Enver Hocacılık ve doktriner bir Sovyet çizgisi çıktı. Ayrımlara baktığınızda biri yani THKP-C evvelden hazırlamış olduğu bir temel üzerinden gitti. Ben 1974 sonrası gelişmelere baktığımda THKP-C'nin önemini daha iyi anlıyorum. Kendi pratiğimizi. Sonuçta biz kendi silahlı mücadele sürecinde neyi nasıl yapmış olursak olalım, bir kitle temelini beyaz yakalılar, öğrenciler. kısmen işçiler arasında hazırlamış olarak 1974 sonrasına devrettiğimizi düşünüyorum. 74 sonrası kitlesel gençlik hareketleri 71-72 Aralık ayında Dev-Genç'i aşağıdan yeniden örgütleme çabalarından üredi. Oysa THKO'lu arkaşlarımız kitle hareketiyle bu kadar yakından ilgili değillerdi. Bizim aramızda böyle bir fark da var. Biz ne yaparsak yapalım gene de bir kitle hareketi bağlantısı bulmak için hep gayret sarfettik. Fakat daha sonraki formülasyonlarla aslında bu bizim hayatımızla çelişir ama, her neyse hayat her zaman kitaba uymuyor. Hayat hayattır.

Baykam: *Çayan ve arkadaşları kaçıp Ankara'ya geldiler. Ankara'da buluştunuz. Mesela Mahir'in gerçekleştiremediği intihar*

olayı onda ister istemez doğal olarak bir psikolojik dram etkisi yapmıştır. O anda yaşanan, birbirine eklenen bir şey oluyor. Her noktası ayrı bir film konusu. Öyle bir psikolojik ortamda intiharı başaramayan Mahir'in bir yerde Hüseyin Cevahir öldükten sonra belki onun kendine kızgınlığını ve ezikliğini taşıdığı Kızıldere'ye gidişin ve İngilizleri kaçırışın esasında pratik olarak belki somut bir sonuç, vermeyeceğini sanki düşünebileceği fakat içinde artık ölümüne gitme, intihar olmadı, bu kez olayların üzerine ölümüne gitme gibi bitiremediği işi o şekilde eylemle bitirmek gibi bir psikolojiye götürdüğünü söyleyebilir miyiz? Yoksa Mahir gerçekten yine bu operasyonun ileriye yönelik projeksiyonu olan 20 hamle sonrasının ilk hamlesi olan planlı, örgütlü, şimdi şunu yaparız, Mayıs'ta şunu yaparız, Temmuz da bunu yaparız gibi bir hareketler dizisinin bir parçası olarak mı bakıyordu Kızıldere'ye?

Kürkçü: Ben birincisini söyleyemeyeceğimi düşünüyorum. Bütün bu sizin söylediğiniz şeyleri ruhunda taşınmış olabilir. Ben bu konuyu konuşmadığımı söyledim. Ancak sonu Kızıldere'de biten süreç başından öyle tasarlanmış bir süreç değil. Dediğim gibi bizim karşımıza Kızıldere'ye gideceğiz, oradan teknisyenleri kaçıracağız, onlar da bizi kuşatacaklar, biz de nasıl olsa öleceğiz diye tasarlanmış hiçbir şey yoktu. Tam tersine, sizin ikinci seçenek diye söylediğiniz şey birbirine göre uyumlaştırılmış, gerçekleşir, gerçekleşmez o ayrı ama fikren birbiriyle irtibatlandırılmış bir dizi iş içinde işte Karadeniz kırsalında bir üs yaratmak fikri de vardı. Ancak bunun Kızıldere olduğu, bizim Tokat'ın bir köyünde bir şey yapacağımız, Mahir'in burada yer alacağı da söz konusu değildi. Mahir zaten kırsala çıkmayacaktı plana göre. Hatta Denizleri kurtarmak için girişilecek başarılı bir eylemden sonra yurtdışına çıkartılması planı vardı. Bütün bu nedenlerle Mahir'in böyle bir intihar duygusuyla sürüklendiğini ve başkalarını da sürüklediğini söyleyemeyiz. Bu, doğru değil. Ama gene baştan söylediğinize, atıfta bulunarak şunu söyleyeyim, bilemem belki de öyledir, o kadar bilemeyiz. Dışa yansıyan bu değil de. Bundan kaynaklandığını, mesela şu gün bile, 24 sene sonra ben bunu düşündüğümde böyle bir duygunun yönlendirileceğine dair işaret göremiyorum... şöyle söylebiliriz, aslında bizi Kızıldere'ye götüren süreç bir anlamda evdeki hesabın çarşıya uymamasıyla ilgili. Ne o onbir insan hepsi kırsala çıkacaklardı diye tasarlanmıştı, ne Mahir orada bulunacaktı, ne İngiliz teknisyenleri bizim Denizlere mukabil kaçırmamız diye bir tasavvur vardı, vesaire...

Bu, tamamen İstanbul ve Ankara'da örgütün peş peşe yediği iki büyük darbeden sonra bizim, hem Denizlerin idamının yaklaşması hem çaresizliğimiz sonucunda başvurduğumuz bir plan. O yüzden bu doğru değil.

Baykam: Peki o anda Denizleri kurtarmak size bir amaç oluşturuyordu, belki o anda o kadar tutulmuş, baskı altındasınız, fazla hareket kabiliyetiniz yok, tam nereye gideceğinizi, ne yapacağınızı ve planları tam kestiremiyorsunuz o anda Denizleri kurtarmak amacı yeni bir başlangıcın bir çıkış kapısı olarak mı aralandı? Yani yeni bir "amaç" mı oluşturdu o amaçsızlık içinde?

Kürkçü: Öyle değil. Mahir'in ve İstanbul'daki yöneticilerin, yapmış oldukları plana göre Denizleri kurtarmak bir dizi başka hareket içinde bir moment, biz burada THKO ile ortak bir eylem yapıyoruz, onlar yollarına gidiyorlar, biz kendi yolumuza gidiyoruz. Bu bir moment ama, onun dışında ve bütün bunlardan bağımsız olarak başka bir sürü şey daha var. Bütün bunları yapacak insanlar var. Ancak Kasım'da kaçtı Mahirler yanlış hatırlamıyorsam, Aralık'ta Ankara'ya geldi, Ocak-Şubat, bu iki ay içinde bu planların unsurları olabilecek, öznesi olabilecek insanlar birer ikişer yakalanmaya başladılar. Örneğin Silahlı Kuvvetler içindeki örgüt, büyük bir hızla çöktü. Orhan Savaşçı dahil hepsi yakalandı. İstanbul'daki örgütlenme ikiye ayrılmıştı. İkisi birden yakalandı ve sonuçta kala kala o planda Denizlerin kurtarılması için bir ortak eylemde bulunma planı kaldı. Karadeniz ucu açıktı. Şimdi öte yandan Denizleri kurtarmak için bir eylemde bulunma yönünde bir karar, bir bağlanma zaten hapishanede oluşan bir şey. O dışardakilerin kararından da bağımsız. Çünkü tüneli beraber kazmışlar, birlikte kaçmışlar. Dolayısıyla orada başlayan beraberliklerin bir karşılığı ve bu yapılacak. O yüzden de kaçınılmaz biçimde planın öteki parçaları düşmeye başlayınca, en azından aktüel olarak gerçeklikleri ortadan kalkınca, kala kala bu kaldı. O yüzden de onun etrafında odaklaşıldı.

Baykam: Mahirler hapisten kaçıyor. Sonra galiba onlarla Ankara'da mı buluşuyorsunuz?

Kürkçü: Mahir, Cihan ve Ömer... onlar Ankara'ya geldiler. Arkadaşlardan diğer ikisi Ulaş Bardakçı ve Ziya Yılmaz onlar İstanbul'da kaldılar. Ankara'ya geliş maksatları Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının idamlarının söz konusu olması. Mahkemeden çıkmış, Yargıtay'dan da geçmiş, kesinleşmiş ceza ve Meclis'de görüşülme

sırası gelmişti. Tam oraya denk geldi arkadaşların kaçışları. Dolayısıyla hem cezaevinden kaçışı sağlayan beraberliğin gereği, hem öbür taraftan siyasi olarak böyle bir müdahalede bulunma gereği üzerinde bir karar verilmiş. Burada bizim Ankara'da kalan arkadaşların bu kararların alınmasında herhangi bir rolü olmadı. Onlar kararlarla beraber geldiler zaten. İşte dolayısıyla böyle bir tasavvur var. Onların verdiği bir karar uyarınca bir eylem yapılacak. Bu da büyük olasılıkla rehin alma eylemi. Ondan sonra herkes kendi yoluna gidecek. THKO'lular kendi bildikleri gibi mücadele edecekler, biz de. Öbür türlü bir örgütsel birleşme söz konusu değildi. Bu operasyona her iki tarafta kendi güçleri ve imkânlarıyla katılacak. Ancak onlar hedefin ne olabileceği konusunda herhangi bir karara henüz sahip değillerdi. Bu konuyu Ankara'da görüşecektik. Ancak arkadaşların Ankara'ya gelişlerinden çok kısa bir süre sonra firarın üzerinden yaklaşık bir ay geçtikten sonra, bu firarın izini süren güvenlik güçleri kimi ipuçları elde ederek, İstanbul'da tevkifata giriştiler ve biz bu tevkifat bir yandan sürerken, öbür taraftan kararları almaya çalışıyorduk. Nasıl gerçekleştireceğimiz konusunda da bir faaliyet içindeydik, ama sonuçta ilk yapılan plan büyük hızla akamete uğramaya başladı. Sanıyorum çok tarih var şimdi çıkartamıyorum, 72 Mart sonunda her şey bitmiş olduğuna göre yani ocak içinde Ankara'da ne yapabileceğimiz konusunda tartışır görüşürken, öbür tarafta İstanbul'da tevkifat başladı.

***Baykam:** Ulaş Bardakçı ile Ziya neden kaldı İstanbul'da?*

Kürkçü: Bizim ayrılıktan sonra yapılan iş bölümüne göre onlar İstanbul'da yeniden örgütlenme işleriyle uğraşacaklar, biz de Ankara'da uğraşacağız. Ulaş İstanbul'da kalacak veya Karadeniz'e intikal edeceklerin örgütlenmesiyle uğraşacak vs. böyle bir genel tablo vardı. Bu Ankara'da o zaman Meclis'ten Denizlerin cezasının onaylanması konusunda asıl etkili olan AP grubunu böyle bir şeyden caydırmak için Süleyman Demirel'i rehin almak konusunda biz karara vardık. Demirel rehin alınırsa, oylamadan caydırılabilecekleri ve de idamı önlemenin en temiz ve pratik yolu bu gibi düşünüldü. Fakat dediğim gibi bu tevkifat başlayınca imkânlar hızla daralmaya başlıyor ve o zaman için bizim açımızdan en önemli henüz dokunulmamış insan rezervi olarak hava kuvvetleri içindeki örgütlenmemiz vardı. Yani genç subaylar bunların destekleri, bunların sağladığı olanaklar, fakat bu firarda yakalanan ipuçlarından firarın büyük ölçüde bu Silahlı Kuvvetler içindeki örgütlenmeye dayandığı anlaşılınca, tutuklanma

başlayınca bizim subaylar büyük bir hızla birer birer toplandılar. Yani kendileri bir ay kadar süre içinde hemen hemen hepsi tutuklanmış durumdaydı.

Baykam: Yani TİKP-C sempatizanları orduda, hem Ankara'da hem İstanbul'da aynı anda tutuklandılar.

Kürkçü: Bu nedenle bizim girişmeyi düşündüğümüz eylem açısından diyelim ki üs olarak kullanılabilecek evler, çalışacak insanlar açısından biz yine kaçak, aranmakta olan Dev-Gençlilere iş kaldı. Bu çerçevede, Mahir Çayan, ben, bir iki arkadaş daha Süleyman Demirel'in evinin etrafında biraz dolaşıp keşif yapmaya çalıştık. Olur mu, olmaz mı diye. Güniz Sokak'ta. Bunları başarabilir miyiz diye bakıyorduk. Fakat bunun da aslında öyle çok kolay bir şey olmadığı ilk gözlemlerden anlaşılıyordu. Demirel iyi korunuyordu. Üstelik böyle bir girişimden sonra neler olabileceğini gözümüzün önüne getirmiştik, Ankara'nın her tarafının didik didik aranacağı, tutulacağı aklımıza geldi. Bundan kaçabilecek bir örgütlenme de olmadığı için, biz, "bu değilse, hangisi olabilir" dedik. Yeniden düşünmeye başladık. Ama bu arada bizim yanımıza kadar artık tevkifat sokulmaya başladı.

Baykam: Güniz Sokak'a gidip araştırdınız mı, normal yürüyüşle?

Kürkçü: Evet. Normal yürüyüş halinde. Bence yani olağan güvenlik örgütlerinin gerilla ile başa çıkmakta zorlanışının en büyük nedeni bu. Herkesten şüphelenmek zorundalar ya da bunu yapamıyorlarsa, bunu kontrol edemiyorlarsa, bütün yurttaşları denetim altına alamıyorlarsa hiçbir şeyi denetim altına alamıyorlar. Siz iki tane sivilsiniz, oradan geçiyorsunuz. Suratları tanımıyorlar, gece geçiyorsunuz. Dolayısıyla gözle yapılacak bir yoklama açısından çok büyük bir engel yok. Ama bir teşebbüse kalktığınızda oldukça sıkı bir koruma olduğu açık. Gizli bir koruma ağı olduğunu zaten görebiliyorsunuz. Buraya girmek, çıkmak bütün bunların gerektirdiği şey sizde yok. O yüzden bu tasavvur olarak ortada kaldı. Kaldı ki, tevkifatın ucu Ankara'ya dayandı ve insanlar büyük bir hızla tutuklanmaya, sorgulanmaya, ister istemez kimi bilgileri vermeye başladılar. Ya da vermeye başladıklarını siz anlıyorsunuz. Herkesin bilgi alanı belli. O alanda kimi adresler, kimi kişiler zincirleme bir şekilde tutuklanıyor. O yüzden biz Ankara'da çok büyük bir zorlukla karşı karşıyaydık. Hem bir yandan verilmiş bulunan karar yürütülecekti. Bu taraftadan da ayakta durmak açısından oldukça önemli problemler var. Bu nedenle Ankara'da biraz daha kalmaya çalıştıktan sonra karar aşamasına, yol

ayrımına geldik. Acaba birincisi Mahir'i yurtdışına çıkarabilir miyiz, çünkü o arada Ulaş öldürüldü, Ziya yakalandı.

Baykam: Ocak-Şubat'ta mı oldu bu olaylar?

Kürkçü: Evet. Ankara'da Koray Doğan öldürüldü. Sempatizanlar yakalanmaya, gidilebilecek evler basılmaya dolayısıyla imkânlar gitgide kısıtlanmaya başladı. Bunun artık bir moral bozukluğu da yarattığı apaçık ortada. Giderek herkesi bir araya toplayarak saklamaya çalışıyorsun. Oysa eskiden herkes birer birer evlere dağılmışken, aranan ve yakalandığında idamı söz konusu olan beş altı insan bir arada bulunmaya başlıyor. Bu çok korumasız bir durum. Bu koşullar arasında biz bu durumu müzakere edelim dedik. Mahir Çayan'ı yurtdışına gönderelim dedik ve iyice yer altına, iyice hareketsiz bir alanda ya da dönemde bu fırtınanın geçmesini bekleyelim. Fakat Mahir'i buna ikna etmek mümkün olmadı. Yurtdışına çıkma fikrine büyük bir şiddetle itiraz ettiği için bu konu kapandı. Onun arkasından Ankara'da barınmak iyice olanaksızlaşınca -daha önceden 70'lerden bağlarımız olan köy çalışmaları, kitle çalışmaları sırasında oldukça kayda değer bir etki alanımız olan- Karadeniz'e geçmeye ve orada saklanmayı düşündük.

Baykam: Demirel'i kaçırma fikri bir ay mı gündemde kaldı?

Kürkçü: Bir ay diyebiliriz.

Baykam: Bunu ciddi olarak kağıt üzerinde etüd ettiniz mi? Ne yapılır ne edilir diye?

Kürkçü: Evet. Kişisel fikrimi sorarsan ben bunu biraz nötr anlatıyorum. Genel proje bu. Fakat bana şahsen gerçekleştirilebilir gibi gelmedi başından beri. İki nedenle gelmedi. Birincisi bunun teknik, taktik, operasyonel anlamdaki güçlükleri, doğuracağı reaksiyon, reaksiyonu karşılama, imkânların olmayışı bir yana, ikincisi siyasi olarak bu bence pazarlık edilebilir bir zemin değildi. Bunun üzerinden yapılacak pazarlık süreci, eğer bunu karşıdakiler kabul edecek olurlarsa bu şu anlama gelir: Sistemi, parlamentoyu, her şeyi tartışıyorlar demektir Oysa tartışmazlar. Onu feda ederler diye düşünüyordum. Ne kadar espriydi, ne kadar ciddiydi; ben bundan hâlâ tam olarak emin değilim. Ama içinde çok ciddiyet olan bir şaka olduğunu da düşünüyorum. Sorgulandığım sırada o zaman İstanbul MİT bölge başkanı olan kişi Kel Eyüp diyorlar-, bütün planları öğrenmiş, bana "öyle bir niyetiniz var idiyse eğer, bize bir haber uçursaydınız, biz korumaları kaldırırdık" diyordu. Nitekim bu Gürler'in cumhurbaşkanlığı tartışması sırasında Demirel'in korumalarını kaldırdılar o zaman gazetelerde filan

çıktı. "Gürler'e oy vermiyorsun, biz de korumalarını kaldırıyoruz" eminim bu ifadeler anında onlara uçmuştu. Herkes neyin ne olduğunu biliyordu. Sonuç olarak böyle bir şey olmadıkça sürrealist proje, birileri rıza gösterecekler. Yolunu açacaklar. Böyle bir süreçte ne biz böyle düşünüyorduk, ne de böyle bir olasılık vardı. Dolayısıyla böyle bir müzakere yapmayacaklardı...

Baykam: Soyut iletişim...

Kürkçü: Evet. Kaldı ki Elrom deneyiminden de biliyoruz ki, konsolosluk düzeyinde kimse pazarlık etmedi bizimle. O nedenle ben bunun ne kadar gözden düşmüş de olsa, Türkiye'de o günkü sayılarında 2.5-3 milyon seçmeni olan bir partinin o partinin çoğunlukta olduğu Meclis'in üzerinden bizimle kimsenin pazarlık edecebilceğini düşünmedim. Kaldı ki ben tabii bugün olduğu kadar rasyonel, ikna edici bir şekilde derdimi anlatabildiğimi sanmıyorum. Buna Mahir de, Cihan da inanıyorlardı. Mümkün olabilirliğini düşünüyorlardı. Böyle bir olasılık vardı, onlara göre.

Baykam: Maltepe Cezaevi'nden kaçabilmiş olmak, onlara bunu yaptıktan sonra her şeyi yapabiliriz gibi bir izlenim mi veriyordu?

Kürkçü: Bir yandan o, bir yandan da şuna razı gelemediklerini ben biliyorum. Yani hiçbir şey yapmaksızın bu idama rıza göstermek anlamına geleceğini düşünüyorlar. O zaman her bir olası eylem için negatif olasılıklar öne sürülebilir, o zaman da herhangi bir faaliyet göstermemek söz konusu. Çünkü, onların mantığı öyleydi. Peki bunun bunların alternatifi aslında o zaman kimi aydınlar, imzalar topluyorlardı. Uluslararası kampanya yürütmeye çalışıyorlardı. Bunların yararlı olabileceğine dair de tam bir inançsızlık söz konusuydu. "Bunlardan hiçbir şey olamaz. Bu devlet göze aldı. Bu işi kararlaştırdı. Bu üç insanı asacaklar. Bunu ancak çarpıcı müdahale belki engelleyebilir, engelleyemezse de varsın engelleyemesin. O zaman biz buna sessiz kalmamış oluruz." Mantık böyle kuruluyordu. Yoksa onun dışında ben kendi payıma gene söylüyorum, çok fazla gerçekleştirilebilir bir şey olarak görmüyordum.

Baykam: Peki Mahir'i yurtdışına çıkmaya ikna etmeye çalışan Cihan mı, siz mi,

Kürkçü: Cihanlar o tartışmada yoktu. O gün kendi içimizde konuştuk. Bu konuda ben çok ikna etmeye çalıştım. Filistin'e göndermeyi düşünüyorduk. Çünkü, bir İsrail Konsolusu'nu kaçırılışı ve öldürülüşünden sonra Fransa'da kabul görebileceğini çok sanmıyorduk.

Ama Filistin'de barınabileceğini, hatta etkili olabileceğini düşünüyorduk. Bu olsaydı diye hep o zaman düşündüm, bizim için şöyle bir yararı olurdu, ben bu güne kadar gelen etkileri olabileceğini düşüyordum. Çünkü ne de olsa o zaman genç de olsa insanlar, Mahir de olsa diğer arkadaşlar da olsa bunlar hareketin kendi içinde gelen doğal önderlerdi ve yerlerine yenilerinin konulması çok kolay olmayacaktı. Böyle kabul edilmiş, saygın önderlikler de kolay elde edilmediği için o zaman da bu mantıkla düşünüyordum. 20-30 yılda bir oluşabilen böyle bir birikimin korunması gerektiğini ve illa da bunların artık prestijlerini silahlı eylem yoluyla sürdürmelerine gerek olmadığını düşünüyordum. Ancak Mahir buna razı gelmedi. Burada artık psikolojik etmenler bir yana Mahir şöyle bir teze sahipti. O buna dayanarak itiraz etti. Bizim teorik politik sistemimizde politik önderlikle askeri önderlik birdir. Dolayısıyla bunlar ayrılamazdı. Biz esas tezlerimizden birisi olarak ortaya koyuyoruz, bizim örgütlenme ve mücadele anlayışımızın en önemli farklarından bir tanesi budur. Dolayısıyla biz bunu bölemeyiz, ayıramayız. Eğer politik önderlik bendeysc, askeri önderliğin de bende olması gerekir.

Baykam: Teoriyi öne çıkardı yani.

Kürkçü: Evet, teoriyi öne çıkardı. Doğrusu teorik tutarlılık açısından bu noktada durdu.

Baykam: Hayatın sürekli devrim içinde yeniden bir yapılanma veya yeniden düşünme olduğunu, bu kadar hızlı akan bir olayda belki o anda düşünemedi...

Kürkçü: Ya da düşünmek istemedi.

Baykam: Peki Mahir intihar etmek istemiş, olmamış, mücadele etmiş, beraber yakalanırken mücadele eden arkadaşı vurulmuş ölmüş, inanılmaz bir şekilde belki içerden de destek alıp kaçmış, orada bir anda tamam o anda yavaş yavaş görmeye başlıyor ki, otuz kişi, elli kişi Türkiye'de rejimi değiştirmeyi başaramayacağız. Halk daha o kıvamda değil. Yani halkın bu kır gerillası veya kent gerillası olarak hızla bir mücadeleye girip, Güney Amerikavari bir şablonla bu hükümeti devireceği filan umudu herhalde artık başlangıçtaki kadar taze değildi. O anda acaba ölümüne kadar işin ucuna gitmek'mi istedi?

Kürkçü: İkinci yorumun geçerli olduğunu düşünüyorum. Zaten bir kere başlamış olan başkaldırma metodu, biçimi, yolu yordamının ne olursa olsun, sonuna kadar sürdürülmesi gerektiği, yani yenilirsek de, anlamlı bir yenilgi ile bunu karşılama ve böylece bir yol açmamız

düşüncesi bizim tarihi misyonumuzun bu olduğu olgusu içimizde yerleşmişti. Tabii bunun giderek artan başarılarla sürmesi en ideal istenen şey olabilir. Ama burada belli ki artık bir sıkışmışlık, bir yenilgi ihtimaliyle yüz yüzeyiz. Bunu kaçarak değil de saldırıyı göğüsleyerek yapma kararlığının oluştuğunu söyleyebilirim. İkincisi, aslında organizasyon içinde yer alanlar için durum kötü gelişse de aslında bir başka şeyin olmakta olduğunu hissediyordum. Bu çapraşık bir durum. Aslında kimse ayaklanma falan belki istemiyordu. Zaten durum da bunu icap ettirmiyor olabilirdi ama, halkta sempatinin artmakta olduğunu ben de hissediyordum. Yani ilk baştaki 12 Mart'ın hemen sonrasındaki bu bozgun havası, toplumdaki kitlesel moral bozukluğu giderek bir şekilde kenara çekilip, kahramanca bir mücadeleyi sempati ile izleme ruh haline dönüşüyordu. Bu Denizlerin idamı konusunda Meclis tartışmalarında CHP sıralarında gözüken bir şeydi. Mesela ben hatırlıyorum, İsmet İnönü'nün idamın onaylanması talebine Meclis'deki itirazlarını mealen hatırlıyorum, "belli ki bunlar öyle bir eşkiya, haydut, alelade caniler değiller. Kendilerini destekleyen bir kitlesi olan davası olan insanlar", diyordu. Şimdi İsmet Paşa'ya bunu söyleten şeylere ben daha çok önem veriyorum. Bunu söylemesi çok önemli. Ama bu da bizim tabii o zaman irtibatlarımız ilişkilerimiz çok daralmış olmasına rağmen özellikle taşrada bu gidişata karşı gençler arasında sempatinin başlamış olduğunu ben biliyorum, seziyorum. İnsanları dolasıyla geri dönmemeye yani olayı kesintiye uğratmamaya teşvik eden etkenlerden birisinin de bu olduğunu düşünüyorum. Nitekim 1974 sonrası bu her iki akımın sempatizanlardan türeyen son derece kitlesel bir sol oluştuğunu hepimiz biliyoruz. Belki de sezgileriyle mesela Mahir, Cihan diğerleri bunun daha iyi kavrıyorlardı. O anda örgütün liderinin hayatını kurtarmak ve onun kalıcığını sağlamak daha önemliydi. Demek istediğim, örgütsel olarak moral bozucu gibi gözüken gelişmeler ülke çapında bakıldığında, haklı bir davayı sürdüren genç insanların kahramanlıkları olarak, biraz etik, heroik bir süreç olarak gelişiyor imiş. Bunu gözlemleyebilirim. O nedenle silahlı eylemi, kısmen tatil etmek, geri çekilmek, organizasyonu yenilemek, önderliği korumak gibi özetleyebileceğimiz bir plandansa, başlandığı gibi sürdürme planı Mahir'in kafasındaydı ve bu konuda da ısrar etti.

Baykam: *Mahir'in Deniz'le farklı düşünceleri olan, aralarında hafif soyut liderlik rekabetleri olan kişiler olarak birbirlerini görmelerinden Mahir'in ölümü yüzde yüz göze alarak Deniz'i kurtarma*

operasyonuna girme kararı doğal akış içinde kendiliğinden mi geldi? Yani her ne kadar bu iki örgüt çok farklı olsa da, her ne kadar o ana kadar Deniz'le Mahir yakın dost olmasalar da o andaki bu kader yapışması kararı hızlı mı geldi Mahir'e? Yoksa o anda bir hızlı bir çıkış aramanın ve kendisine bir hedef saptamanın da bir ürünü müydü?

Kürkçü: Bence ikincisi. Birincisinin en önemli konu olmadığını düşünüyorum Mahir açısından. İkincisi de şu, tabii ki sonuçta darbelerle akamete uğramasına rağmen Mahir'in kafasındaki genel plan, nasıl olsa mücadeleyi asıl sürdürecek olan kitlesel bağlara sahip olan örgütsel hazırlığı çok daha tamam olan kuruluşun THKP-C olduğunu düşündüğü, bildiği, buna inandığı için aslında Denizlerin idamına karşı koyan ve bunu önleyen bir hareketin siyasi getirisinin de sonuçta bu tarafa kaydedileceği fikri de bunun içinde vardı. O nedenle mesela bunları Cihan için söyleyebiliriz: Şahsi bağlılık, şahsi adanmışlılık meselesi onun için en önemli olabilirdi. Fakat bu eylemle birlikte girerken dolayısıyla onun kafasındaki mesele bu olabilirdi. Mahir için ise bu siyasi bir görevdi. Yerine getirilmesi halinde siyasi getirisi olabilecek olan ve dolayısıyla soldaki üstünlüğü pekiştirecek olan bir hamleydi. O yüzden bu hamlede ısrar etti. İkincisi tabii ki THKP-C'nin daha önce de konuştuğumuz gibi bir başkaldırı çağrısı yapmış, bunun içinde gerilla faaliyetine girmiş, onun önderliğini yürüten insanın bu faaliyeti yürütmesi gerek. Böyle bakıyordu işe. Şimdi bütün bu çerçeve içinde yani bizler için idamı önleme genel fikrinden vazgeçilmemiş olarak ama, öte yandan da Ankara'da barınmamızın ve faaliyet göstermemizin olanaklarının tükendiği bilinerek bir biçimde barınabileceğimiz ve aynı zamanda bir eylem kotarabileceğimiz bir alan olarak rezervde bulunan Karadeniz bölgesine geçmeye karar verdik. O zaman bizim Ertan Saruhan arkadaşımız orada görevde olan öğretmen. Bizim geçiş operasyonumuzu o yürüttü. Makarna yüklü kamyon içinde Ankara'dan Ünye'ye gittik. Makarna çuvalları vardı. Onların arasında yer hazırlamışlar. Biz o çuvalların arasında dört kişi Cihan, Mahir, ben ve Ömer Ayna, dördümüz Ünye'ye geçtik vc...

Baykam: Yolda arama olmadı.

Kürkçü: Aslında kimi kontrollerden geçtik. Fakat bunlar ağırlık kontrolleriydi. Yani çok fazla bir şey olmadı. Gerçi yüreğimiz ağzımıza geldi.

Baykam: Nasıl geldi?

Kürkçü: Konuşulan şeyleri işitiyoruz. Durduranın polisler olduğunu biliyoruz ama bunlar rutin kontroller ve ağırlık kontrolleri, içinde adam var mı diye yapılmıyordu. Belirli yük kapasitesinden fazla taşıyor mu, taşımıyor mu? Yani dört kişi olsa olsa 300 kilo ederiz. On tonluk kamyonda çok fark edilen bir şey değil. Gerçi ben kendi payıma daha sonra işte bir dönem acaba böyle bir genel kontrol altında mıydık kuşkusu içinde bakarken meseleye bütün bunların belki de bilinmiş olabileceği, bizlere buralarda aslında bilinerek yol verilmiş olabileceği gibi bir kuşkuya da kapılmıştım ama daha sonra bunları doğrulayacak hiçbir veriyle karşılaşmadık. Buradan geçtik kontrollerden ve Ünye'ye geldik. Orada bizim daha önceden Ankara'da barınmamızın olanaksızlığı farkedildiğinde ve Süleyman Demirel'i kaçırdığımız zaman girişilecek sandığımız büyük tevkifat dalgası içinde tehlike alanı dışına çıkarmak istediğimiz arkadaşları daha önceden göndermiştik. Sinan Kazım Özdoğru, Saffet Alp, Sabahattin Kurt önden gitmişlerdi bölgeye. Dolayısıyla biz de Ünye'ye geldiğimizde hemen hemen THKP-C'nin silahlı faaliyet alanı içinde olan arkadaşların hemen hemen hepsi bölgede toplanmışlardı. Ki daha sonra bunların hepsi, ben hariç Kızılderc'de öldüler. Yani biz demek ki Ömer'le Cihan'ı çıkartırsak, bölgedeki arkadaşlarla beraber 7-8 kişilik bir grubumuz kalmıştı tevkifat harici. Onlar da oraya gelmişlerdi. Biz oraya geldikten sonraki bir hafta kadar bir süre ne yapılabilir, kendimizi nasıl saklarız diye her şeyi düşündük. Tabii artık o noktada benim bilgi alanımın tamamen dışında bir yerdeydik. Bilgi alanı derken, Karadeniz Bölgesi ile ilgili benim hiçbir ön bilgim yok. İlişkileri, olanakları bilmiyorum. Artık o noktadan sonra daha çok Ertan Saruhan'la Mahir arasındaki planlamalara uyduk. Varsayımdı, şu olabilir aslında bölgede bizim birçok kontağımız var. Köylerde insanlarımız var. Biz burada bir eylem koyabiliriz. Eylem de Ünye'deki Nato dinleme üssündeki görevli ajanların kaçırılması yoluyla olabilir. Fakat daha sonra bu işi gerçekleştirdikten sonra ben anladım ki aslında ajan denilen insanlar, ajan sayılabilmek için oldukça küçükler. Aslında yaptıkları iş dinleme teknisyenliği. Gerçi daha sonra kaldıkları binada yaptığımız genel kontrolde majestelerinin gizli servisi filan başlıklı notlar da gördük ama, olsa olsa bu grubun başındaki kişinin kendi notlarıydı. Yani bu ajan denilen insanların belki en başındaki servis görevlisi olabilirdi ama, geri kalanlar orada bir Nato dinleme üssünde görevlilerdi, o kadar. Sonuçta, demek istediğim, ajan

değerlendirmesini hak edecek büyük bir kıymeti olan bir insan topluluğu olduğu düşünmemize çok da imkân vermeyecek bir durum varmış ama, biz onun farkında değildik. Bize önceden gelen bilgi farklıydı.

Baykam: Size gelen bilgiyi kim verdi, bu kaçırma kaç günde planlandı, yine tereddütler oldu mu, yoksa orada zaten alternatif az olduğu için mi karar aldınız?

Kürkçü: Bu bilgiler yerel unsurlardan geliyordu ve daha çok tabii ki Ertan Saruhan'ın bilgileri çerçevesindeydi. Biz gelmeden önce orada böyle bir hedef olduğu bilgimiz dahilindeydi. Çünkü biz de dışardan bakışla orasının bir dinleme üssü değil, bir Nato üssü olduğunu düşünüyor, dolayısıyla içinde önemli insanlar olacağını varsayıyorduk. Ama sonuçta bunun sadece Sovyetler Birliği'ni dinleyen yüzlerce kulaktan biri olduğu anlaşıldı. Dolayısıyla üssün Türkiye'nin içine dönük bir dinleme ile ilgili olmadığını, tamamen yönü Karadeniz'in öbür kıyısına dönük olduğunu anlamış olduk. Tersini bilseydik, ya da bunlar önemsiz insanlar denseydi ne mi yapardık? Yine aynı şeyi yapardık. Şimdi dolayısıyla bu hedefi böyle saptayınca şöyle bir karar verdik, daha sonra Kızıldere köyünde gerçekleşen çatışmanın aslında hiç olmayacağı varsayımındaydık. Önden eyleme katılmayacak arkadaşlarımıza Kızıldere köyünde yer bulduk, oraya gönderdik. Onlar orada saklanacaklardı. Onların olayla ilgisi yok. Biz de oradaki ajanları alıp kaçırıp, başka bir köye gideceğiz, orada saklanacağız. Projemiz buydu. Ordaki eyleme de kimler katılacaktı, Cihan Alptekin, Mahir Çayan, Hüdai Arıkan, ben. Demek ki dört kişi. Ömer Ayna, Kazım Özüdoğru, Saffet Alp Kızıldere köyüne gittiler. Onlar orada saklanacaklardı. Sadece bu kadar. Fakat biz bu konuda bir kararda şundan ötürü zorlandık, gittiğimizden bir hafta kadar sonra Meclis'ten idam cezalarının onaylanması yönündeki karar geçmişti. CHP gerçi Anayasa Mahkemesi'ne başvurmuştu, fakat Meclis'ten geçmiş kararın Anayasa Mahkemesi'nde de onaylanacağı duygusu bizde vardı. Daha da önemlisi Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı üst üste bildiriler yayınlamaya başladı. O dönem artık Meclis'ten karar geçmiştir, bir an önce infaz edilmesi gerekir, darağaçları hazırlanmıştır vs. lafları geziyordu. Dolayısıyla biz öyle bir durumda kaldık ki, Denizler idam edilecekler, bir silahlı faaliyete de girişmezsek eğer, biz hiçbir şey yapmamış olacağız ve insanlar idam edilmiş olacaklar duygusu çok ağır bastı ve biz Kızıldere'ye gitmeden önce Ünye'de bununla ilgili süre içinde

bütün gelişmelerde bu düşünceyi kuvvetlendirdik. Daha sonra 30 Mart'ta Kızıldere'de çatışma oldu, Denizlerin idamları ise 6 Mayıs'ta. Çünkü Anayasa Mahkemesi usulen bozdu kararı. Demek ki böyle bir şeyin olacağını öngörseydik biz de o kadar acele etmezdik. Fakat Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'nın tavrı ve bu konuda basından sürekli yansıyan sinyaller bu idamların kesin olarak yapılacağı yönündeydi ve hızlı bir eyleme geçmek gerektiği insanların kafasında netleşti. Biz demek ki, İngilizleri 26 Mart'ta kaçırdık, aslında 25 Mart gecesi bunu yapacaktık. Onların kendi araçlarıyla beraber kalacağımız köye gidecektik. Fakat o gece anlaşıldı ki, bizim gitmeyi düşündüğümüz yerdeki köylüler durumlarının müsait olmadığını söylediler. O zaman biz de Kızıldere köyüne gideriz dedik. Fakat artık bunu yapacağız, geri dönüşü yok, karar verdik. İkincisi, bu kararı hızlandıran bir başka etmen de Ankara'da takipler sonucunda da bizim Karadeniz'e intikal ettiğimize dair bilginin polisin eline geçtiğini öğrenmiş olmamızdı.

Baykam: *Nereden öğrendiniz?*

Kürkçü: Arada kuryeler gidip geliyordu, en son gidip gelen, buluşma noktasında kendisi ile buluşması gereken arkadaşıyla buluşamadığını söyleyip geri döndü. Daha sonra da Ankara'dan yeniden bilgi geldi ki, Ünye'ye aslında en son bizi kamyona yükleyen arkadaşlar arasında iki tanesi de yakalanmış. Dolayısıyla biz bu bilgilerin büyük olasılıkla poliste bulunacağını düşünerek, bir an önce de harekete geçmezsek, burada kıstırılacağımız duygusuna kapıldık. İngilizlerin kaldığı apartmana gittik, alt katta bir avukat bürosu vardı. Avukat bürosuna girdik. Orada bekliyoruz, dört katlı bir bina. Biz tam harekete geçeceğimiz sırada sinema boşladı. Gece 11 civarı. Sinema'nın civarı insanlarla doldu. O süre içinde de evin önünde ciplar vardı. İçerden çıkan birkaç kişi ciplere binerek çıkıp gittiler. Vasıta kalmadı ortada.

Baykam: *Yani bu İngilizlerin ciplerine bindiler.. Belki gidenler İngilizlerdi.*

Kürkçü: Evet, tabii. O yüzden biz şöyle bir durumla yüzyüze kaldık. Girsek içeri, vasıta yok, eldeki sivil vasıtaları kullanmaya çalışsak, bunlara da sığmak mümkün değil. Küçük Volkswagen vardı. Onun üzerine dedik ki, biz bu işi yarın gece gerçekleştirelim ve geceyi de bize Ünye'de yardımcı olan arkadaşımızın evinde geçirelim. Onun evine gittik, sabah olurken, evin üzerinde helikopterler uçmaya başladı. Sabah 10'dan sonra bilgiler gelmeye başladı ki, bizim Ünye ve

Fatsa'daki bağlantılarımızın evlerine baskınlar yapılmış. Daha sonra Fatsa Belediye Başkanı olan Terzi Fikri ve başka insanlar da yakalandılar.

Baykam: *Daha kaçırmamıştınız ve planladığınız her şeyin bu sefer sıkışması söz konusuydu.*

Kürkçü: Evet. Saha daralıyor, zaman sıkışıyor ve öte yandan bütün bunların gerekçesi olan idam vakti de gitgide yaklaşıyor. O sabah gelen bütün bilgiler ve tutuklamalarla, akşam üzeri, hava kararmaya yakın artık karar vermek noktasına geldik. İki karar olabilirdi. Biri hiçbir şey yapmadan dağılacağız, köye çekileceğiz. Artık ondan sonra ne yapacağımızı bilmiyoruz. Fakat bu tevkifat dalgasının da, bu tutuklama dalgasının da dışına çıkmak için hiç kimseyi ürkütmeden, ortalığı karıştırmadan sessizce kaybolmak veya kararlaştırdığımız şeyi yapmak var.

Baykam: *Peki o anda Ünye'de tevkifatlar başlamış diyorsunuz, adamların aklına İngilizleri korumak gelmiyor mu?*

Kürkçü: Tahmin edemiyorlar.

Baykam: *Köylülerden mi duydular o bölgede olduğunuzu?*

Kürkçü: Hayır, daha sonra dava dosyalarından takip edince öğreniyoruz ki, bizim Karadeniz'e intikal etmiş olacağımıza dair bir bilgi İstanbul'daki tevkifatlardan elde edilmiş. O nedenle bizim oradaki bağlantılarımızın ne olacağı konusunda da kendi araştırmalarımız yapıldı. Sırayla henüz herhangi bir şeyle suçlamaksızın herkesi toplamaya başlamışlar.

Baykam: *Bir arkadaş işkencede mi konuşmuş?*

Kürkçü: İşkencede konuşmuş. O tarafa gidecekler diye. Terzi kendi aramızda aslında Karadeniz'e "güney" diyorduk. İnsanlar konuşsa bile yanlış istikamete sevk edelim diye. Ama istihbaratçılar, işte o yüzden istihbaratçı oluyorlar. Bağlantıları çıkardılar. Ve onlar için en önemli olan iki insan var. Bölgede tanınan birisi Terzi Fikri, diğeri Ertan Saruhan. Ertan Saruhan kaçak, bizim yanımızda Terzi Fikri'ye gidiyorlar. Fikri'nin olaylarla hiçbir ilgisi yok. Bizim geldiğimizden de henüz haberi yoktu. Fakat sonuçta onlar bölgede bildikleri bütün solcuları tutuklamaya başlıyorlar. Sökmeye almaya uğraşıyorlar, bunlar burada, ama nerede? Tabii eğer sorgulama devam eder, herkes birbirini ele vermeye devam ederse olacak olan şey de şu, sonuçta bizi evinde o anda saklamakta olan o avukat Ali Kaya'nın da evine gelecekler. Biz o yüzden bir an önce buradan çıkıp gitmek durumu ile

karşı karşıyayız ama nasıl gideceğiz, yani ya demin dediğim gibi sessizce oradan çıkacağız, dağılacağız ya da işi bitirip öyle gideceğiz.

Baykam: *Sonrasını tam bilmiyorsunuz? Nasıl pazarlık yapılacak, akışa bırakıyorsunuz.*

Kürkçü: Ondan sonrasını kimsenin bildiğini sanmıyorum. İki seçenek var, bunu tartıştık. Aslında ilk kez benim katıldığım tartışmaların birisi bu kadar uzun sürdü. Çünkü herkes farkında. Öyle bir yerde sıkışmışız ki, bizim bilmediğimiz bir arazi. Her şeyimizi, ikinci, üçüncü kişiler aracılığı ile yapmak zorundayız ve bunların sayısı durmaksızın azalıyor. Ankara, İstanbul öyle değil. Oralar bizim kendi alanımız. Burada kimseyi bilmiyoruz. O nedenle böyle bir işe kalkıştığımızda kopacak olan gürültüyü herkes gözönüne getiriyor. Riskler çok büyük, yüzde 99 riski göze alıyorsunuz. Ben kendi payıma, yapmadan gidilmesi düşüncesindeydim. Bu olacak bir şey değil gibi geldi bana. Eğer bir örgütü muhafaza etmek söz konusuysa, burada artık her şeyin sonu geliyor. Fakat çok uzun tartıştık. Sonuçta "tamam yapıyoruz" kararı verildi. Karar oy birliğiyle çıkmadı. Aslında mutabık kalındı. Bir oylamaya konu olmadı. O anda ben, Mahir, Hüdai, Cihan, Ertan Saruhan. Diğer arkadaşlar Kızıldere'deler. O olayda bize yardımcı olan bir şoför arkadaşımız vardı. Nihat Yılmaz. Bir de Ahmet Atasoy, oranın köylülerinden. Onlar tartışmaya katılmadılar. Sonuçta şöyle bir karara vardık, yapacağız ama vasıta ne? Yani onları neyle götüreceğiz, eğer yapacaksak onların aracı ile gideceğiz. Yapmayacaksak, bir minibüs ayarlanıp biz oradan çıkartılacağız. O zaman karar böyle şekillendi. Nihat Yılmaz keşfe çıkacak, bakacak, eğer arabalar evin önündeyse, bizim evin önünden şapkasını başından çıkartarak geçecek. Değilse şapkası başında geçecek. 15-20 dakika sonra şapkasını çıkartarak geçti.

Baykam: *Arabalar orada...*

Kürkçü: Arabalar orada. Bunun üzerine biz –Hüdai'nin üzerinde asker kıyafeti vardı, Türk subayı, biz de sivil giyimli– silahlarımız pardesülerin altına saklı, kapıyı açıp çıktık.

Baykam: *Tabanca mı vardı?*

Kürkçü: Sten Thompson makinalı tabancalar vardı, ayrıca başka tabancalar vardı.

Baykam: *Nereden beri vardı bu tabancalar?*

Kürkçü: Bunlar Ankara'dan gelirken vardı. Kapıyı çaldık. İngiliz çıktı. Hüdai subay rolünde... İngiliz, buyrun falan dedi. Ben de

tercüman rolündeyim. İşte şu makamlardan geliyoruz, önemli bir konuda görüşmek istiyoruz. Ciddi bir konu var. Tabii buyrun içeri dedi, kapıyı açtı ve o enterne edildi ve sonra evin bütün katlarına girip herkesi enterne ettik. Tabii onlar hiç böyle bir şey beklemiyorlardı.

Baykam: Buyrun dedikten sonra hemen silahlar mı çıktı?

Kürkçü: Evet. Onu önümüze alıp her katta iki tane daire vardı yanlış hatırlamıyorsam, iki taraflı ses çıkarmadan her kattakileri alıp onların başına bir kişi dikerek en üst kata kadar çıktık.

Baykam: Her katın ayrı giriş kapısı yoktu değil mi?

Kürkçü: Hayır. Bu bir apartman. Fakat kapıları açık. Tek bir ev gibi yatakhane, yazıhane. En üst katta yemekhane, toplantı odası gibi sonuçta en üst kata da çıktık, tam olarak hatırlamıyorum kaç kişiydiler, ne kadardılar ama sadece bir tane kadın vardı. Bir de nispeten yaşlı daha rütbeli gibi gözüken insanlar vardı. Biz onları bir araya toplayıp, maksadımızı anlattık. Biz dedik, bir mücadele var, biz bu amaçla size baskın düzenmiş bulunuyoruz. Bir devrimdir, telaşlanmayın size bir kötülük yapacak değiliz. Fakat Türkiye hükümeti ile meselemiz var, bu meseleyi çözmek için sizlerin bizimle gelmenize ihtiyaç var diye. Paniklediler.

Baykam: Kaç kişiydiler?

Kürkçü: Tam olarak olarak hatırlamıyorum. Aşağı yukarı altı yedi kişiden fazlaydılar herhalde. Birazcık binayı aradık daha sonra.

Baykam: Telefonları kontrole aldınız.

Kürkçü: Telefonları kontrol ettik. Dosyaları bulduk, iki tane yazıhane gibi bir yerde. Antetli kağıtlar vardı. O hızlı hareketin içinde görebildiğim kadarıyla bunlar daha çok dinlemeler üzerinden yapılan yazışmalardı. Biraz da kodlu bir şeyler, anlayamadım. Ama biz oraya onların dosyalarının içine not bıraktık, bütün bunları niçin yaptık, maksadımız ne daha sonra geldikleri zaman bulacakları şekilde. İdamlar durdurulsun, hapistekiler salıverilsin. Bunlar tutanaklarda vardı. Ondan sonra onların içinden kimi alacağız, işte üç kişi idam edilecek üç kişi seçtik. Bunlar tamamen rastgele seçildi, nispeten daha genç olanlardandı. Çünkü daha yaşlı olanların yolda hastalanabileceğini, sorunlar çıkabileceğini filan düşündük. Ötekileri de ellerinden ayaklarından bağlayıp oturdukları yerde ağızlarını da bağlayıp çıktık. Bunların hepsi aşağı yukarı iki saat kadar sürmüş olabilir.

Baykam: Araçlara bindirirken, İngilizlerin olay çıkarmamasını nasıl sağladınız?

Kürkçü: Onlar hiç çıt çıkarmadılar. Zaten hemen kapından çıkıyorsunuz, altı basamak iniyorsunuz, Rover orada duruyor, arka kapısından içeri giriyorlar, sağından solundan onları kollayarak soktuk. Arabayı Nihat arkadaş kullanıyor. Demek ki üç kişi onlar, onlarla birlikte Ahmet'le Nihat iki, etti beş, işte Ertan, ben Mahir, Cihan, Hüdai sekiz kişi. Biz bindik arabaya, Kızıldere köyüne doğru yola çıktık. Biz Kızıldere köyünün olduğu dağın 700-800 metre yüksekliktek eteklerinde arabadan indik. Ertan'la Nihat da arabayı mümkün olduğu kadar uzağa götürecekler ve eğer yapabilirlerse, köprünün üzerinden Yeşil ırmağa yuvarlayacaklardı. Biz de Kızıldere köyüne gideceğiz. Bize Ahmet yol gösteriyor. Zaten daha önce Kazım'la Ömer'i de köye o götürmüştü. Tabii daha sonra bunları öğreniyoruz, biz yola devam ederken bunlar Tokat'ta girmeden arabayı bırakmışlar. Plakasını çamurla örtmüşler, yani yola devam etmekten çekinmişler, Ankara'ya doğru. Çünkü ortaya çıkabileceklerini yani Fatsa'da, Ünye'dekilerin keşfedilmiş olabileceğini haber alabilmiş olabileceklerini düşünüp, yolun kesilmiş olabileceğini varsayarak, geriye bizim yanımıza gelmeye karar vermişler. Bizim bu noktada bunlardan haberimiz yoktu. Son derece sert geçen kıştan bahara geçiş dönemiydi. Fırtınalı, karlı kötü bir gecede yokuş yukarı çıktık. Oldukça da zorlandık. Aylardır hiçbirimiz sokağa çıkmamış, evde saklanıyoruz, epey zorlana zorlana gün ağarırken köy civarına geldik. Hatta biz geldiğimizde ortalık aydınlanmıştı.

Baykam: *İngilizler yanınızda yürüyordu.*

Kürkçü: Evet yürüyerek geldik. Kaçmaya çalışmıyorlar. Yani zaten elleri bağlıydı, üçü de birbirine bağlıydı. Bizimle geliyorlardı. Hava artık köylülerin bizi görebilecekleri kadar aydınlanmıştı. Bir an önce köye ulaşalım derken, işte malum köylülerin tabirleriyle, "bir sigara içimlik, bir sigara içimlik" derken saatlerce yol yürüdük ve ortalık aydınlandı. Orada bir ağıl vardı köyün yakınlarda, kendimizi oraya attık ve akşam hava kararıncaya burada zaman geçirelim dedik. Boş ağıl. Ağılda biz geri kalanlar duruyoruz, Ahmet'i de köye yolladık. Muhtarın evine. Ahmet gitti geldi, hava kararığı zaman eve gideceğiz dedi.

Baykam: *O anda köyde sizin orada olduğunuzu bilen kim vardı?*

Kürkçü: Köyde ağılda olduğumuzu, arkadaşları evinde saklayan bir tek Ahmet biliyor ve ev sahibi muhtarla konuşuyor, öte yandan da muhtar da zaten evinde üç dört arkadaşı daha önce saklıyor. Muhtar'ın

bizden olduğunu, en azından dost olduğunu biz biliyoruz.

Baykam: Kontağı Saruhan mı kurmuştu?

Kürkçü: Kontağı Nihat Yılmaz kurmuş önceden, ondan sonra da Ahmet de gidip geliyor, aşağı yukarı bizden önce Sinan, Kazım, Ömer Ayna, Sabahattin Kurt ve Saffet Alp vardı. Akşama kadar orada bekledik. Azıcık yiyecek filan getirdi Ahmet.

Baykam: Ne yediniz hatırlıyor musunuz?

Kürkçü: Ekmek zeytin. Bir de İngilizlerin evinden reçel kutuları almıştık. Burada Sinan'ları evinde saklayan insana hiçbir zaman resmen denmiyor ki devrimciler saklanıyor. Arkadaşların meseleleri var polisle filan deniliyor, insanlar da eşek değiller ya onlar da anlıyorlar. Ama resmen konuşulan bir laf değil.

Muhtarın razı olduğu konu, bir rehin alma olayı, Türkiye'nin altını üstüne getirecek bir eyleme dahil olmak değil, öyle bir rol kendine biçmemiş. Bu söylenmiş olsa kabul edeceğini de sanmıyorum. Herhangi birinin, sıradan, hükümet taraftarı olmayan vatandaşın kabul edebileceği bir şey değil bu. Zaten onunla mutabakatımız da öyle değildi. Dört kişi evine alacak, dört kişi de fazla oluyoruz. Ondan fazla insan. Onbir kişi. Üç de rehine var, ondört kişi. Sığmaz zaten. Adamın gözleri yuvasından çıktı bütün bunları görünce ama, çare yok.

Baykam: O anda rehineleri bilmiş, öğrenmiş mi?

Kürkçü: O hâlâ onları bilmiyor. Ama seziyor. Radyoda dinliyor. Bu olay sabah 8.30 sularında açığa çıkıyor. İngilizlerin evine ahçı sabah 7-7.30'da geliyor, ilk gelen o insanları bağlı buluyor, polise haber veriliyor. Demek ki öğleye doğru herkes her şeyi öğrenmiş oluyor. Biz gece yarısı iyice el ayak çekildikten sonra ağıldan köye kadar gittik. Aralarında 2 km. kadar bir mesafe var. Çok dramatik bir sahneydi. Ayışığı var, fırtına esiyor ve biz dizilmiş gidiyoruz esirlerle filan. Muhtar'ın evinden içeri girince Muhtar'ın gözü yuvalarından uğradı.

Baykam: Köyün içinden geçtiniz...

Kürkçü: Muhtarın evi köyün hemen eteğinde. Köy başlarken hemen onun evi var. İlk ev onun. İngilizler artık bağlı değildi. Orada onların yapacağı başka hiçbir şey yoktu. Bizi izleyeceklerdi. Girdik evden içeri, adam sayıyor, bir iki üç diye. Sonu gelmiyor. Gir gir sonu gelmiyor. Biz işte şu kadar bir oda vardı. Biz oraya dolduk. On bir kişi. Tabii o gece ertesi gece falan muhtarın evinde büyük bir gerilim var, karısı çocukları falan. Bu durumu çok kabullenmek istemiyorlar.

Bir yandan da bize iyi bakıyorlar. Misafirperverlik gösteriyor. Fakat bir yandan da telkin ediyor, ayrılın başka bir yere gidin burada bulurlar diye. Ertesi gün akşam üzerine doğru Nihat'la Ertan tekrar köye geldiler. Onların Ankara'ya dönmemiş olduğunu öğrenmiş olduk fakat, onlar eve döndükleri sırada ya dönmeden biraz önce ya da biraz sonra radyodan haber olarak Niksar civarında iki teröristin, köylülerden ekmek isterken görüldüğü söylendi. Biz Nihat'la Ertan'ı görünce sorduk. Onlar gelirken yollarını kaybetmişler, bir yere uğrayıp ekmek istemişler. Köylüler hemen ihbar etmişler. Fakat onlar da, o arada gelmiş. Sonuçta bizim o belirtiyle de Niksar civarında olduğumuz az çok tahmin ediliyor. Zaten Tokat girişinde araba bulunuyor. Yollar kesiliyor. Yollar kesildikten sonraki aramalarda daha önce Sinanları Kızıldere köyüne getiren bir köylü yakalanıyor. Daha doğrusu telaşlanıyor arama sırasında. Kendi kendini ele vermiş oluyor. Sorgu sırasında da ağıla insanları getirdiğini söylüyor ama bizi değil de bizden önce Sinan'ları getirmiş meğerse. Bunun üzerine köy civarında olduğumuza dair bir malumat güvenlik güçlerinin eline geçmiş oluyor. Onlar da bir kamyonla nakledilmişlerdi. Ünye'deki sorgulamalar sırasında, Sinanların kamyonla nakledilmiş olduğu ortaya çıkıyor. Daha sonra bana sorgu sırasında söylediklerine göre onlar topçu keşif uçaklarıyla uçuş yapıyorlar ve Kızıldere köyü eteklerine kadar gelen tekerlek izlerini havadan saptıyorlar. O mevsimde normal sayılmazmış. O civarda motorlu vasıta gelmezmiş. Bunlardan da üç aşağı beş yukarı yeri saptıyorlar. Ama bizim bu evde bulunduğumuz hakkında bir bilgiye sahip değiller. Ağıla kadar geliyorlar. Kişi de zaten muhtarın evini söylemiyor, ağılı söylüyor. Ağıla geliyorlar. Ağılda kimse yok. Bunun üzerine köyün etrafında birlikler var ama, bir operasyon yok. Muhtarın evine geliyorlar. Bu 30 Mart sabahı. Şimdi 30 Mart sabahı galiba ben nöbetçiydim, çok iyi hatırlamıyorum,

***Baykam:** 29 Mart gecesi nasıl yaşandı?*

Kürkçü: 29 Mart gecesinde muhtar bizle çok uğraştı. Gidin buradan, bulurlar, yakalarlar demeye getirdi. Mahir'le Ertan dışarı çıkıp konuştular, sen bize yer bul, o da, "ben size yer bulamam ama at bulurum. Atlarla gidersiniz başka köylere" gibi şeyler söylüyordu. Kendisine denildi ki, peki, biz yarın gece gidelim, muhtar da buna memnun oldu. Bize iyi baktı, besledi falan ama, muhtar her ihtimale karşı daha sonra anlıyoruz ki, kendisini mesuliyetten kurtarmak için bir kağıt yazmış. Evime zorla girdiler gibi. Ertesi akşam buradan gide-

ceğiz diye karar aldık. İsmet İnönü'nün olaya müdahalesi oldu, işte bütün vatandaşları görüldüğümüz yerde ihbar etmeye çağırdı, bir sürü şeyler. Memlekette kim varsa bize karşı birleşmiş oldu. 30 Mart gecesi biz ayrılacaktık aslında. Nereye gideceğimizi de çok iyi bilmiyoruz ama, bir başka köye, tedbili mekân. Çünkü burası tehlikeli bir yer haline geldi, artık son durak haline geliyor. Biz o gece o şekilde yattık. Ya ben nöbetçiydim, ben gördüm ya da başka bir nöbetçi arkadaş vardı o uyandırdı, öyle gördüm. Önce iki jandarmanın eve doğru yaklaşmakta olduğunu gözledik. 30 Mart sabahı muhtarı çağırdık. Muhtar bu adamlar geliyor, git bak bakalım diye. Muhtar çıktı ve bir daha da geri gelmedi. Ama biz odanın içindeyiz, pek dışarı çıkmıyoruz. Odanın içinde bekle Allah bekle muhtar gelmez, bu arada köyün etrafı sarılmaya başlandı. Sürünerek ağaçların, evlerin arkasından siperler alınıyor. Muhtar demiş, tamam evdeler. Zaten zorla girdiler eve falan.

Baykam: Kendini kurtarabildi mi?

Kürkçü: Çok da kurtaramadı. Ben de ölmüş olsaydım, kurtarırdı. Fakat olmadı. Baktık yolun sonuna geldik. Bize megafonla "gelin teslim olun" diye ihtar geldi, gün ağarırken. Yani sabah 5 ya da 5.30'da ihtarda bulunuldu. Bu arada biz de muhtar gelecek de bize haber verecek diye bekliyoruz. Megafonla ihtar gelince, biz artık ayaklandık. Her şey anlaşıldı. İçeriyi kolaçan ettik. Ben bir baktım iki küçük çocuk var. Onlar muhtarın torunları ve bir de kendi oğlu vardı. Biraz daha ilkokul çocuğu gibi. O iki küçük çocuğu tutmuş, pencereden gösteriyor. "Ne yapıyorsun sen burada?" dedim, baktım dışardan resim çekiyorlar. "Bakın bakın nasıl çocukları rehin almışlar" diye. Derhal çocuklara çıkın dışarı deyip gönderdik.

Baykam: Yani üç çocuğu da gönderdiniz.

Kürkçü: Onları gönderdik, kapıları kapattık. Ama onlar eve yaklaşmıyorlar. Uzaktalar. Anlaşıldı ki biz yolun sonuna geldik. Her şey bitti. Tuhaf ama müthiş bir ferahlık duygusu sardı. Artık kaç göç bitti. Oh saklanmak da bitti. Bir derin nefes aldık. Sonuçta anlaşıldı ki burada son hesaplaşma olacak. Evin içinde erzak çuvalları vardı, onların evin giriş kapısına yığdık.

Baykam: Onu yığmadan önce içerdesiniz, yanınızda üç tane rehin var. O kaç-göç bitti diyorsunuz ama belli ki, artık sizi bin kişi kuşatacak. Bunun sonu yok. Yakın planda mevzilenmiş bin kişi olacak. Onun arkasında garnizon olacak vs. Peki o anda aranızda teslim olalım mı, olmayalım mı diye konuşuldu mu?

Kürkçü: Konuşuldu. Tahkimatı yaptıktan sonra artık son noktaya geldik. Karar verilecek ne yapacağız, ne edeceğiz. Mahir herkese söyledi, "arkadaşlar teslim ol çağrısı da yapılıyor. İçimizde, teslim olmak isteyenler varsa bunu da yapabilir hiçbir konuda limit yok. Herkes kendi kararını versin. Çünkü artık sonuçlar bellidir." Herkes de son derece net biçimde böyle bir şey düşünmediğini söyledi. Ben bu konuda herkesin, hepimizin vicdanının çok rahat olduğunu düşünüyorum. Kimse kendini baskı altında hissetmedi. Şu olabilir miydi? İçimizden bir tanesi isteseydi de bunu kolayca söyleyebilir miydi bunu bilemiyorum. Ama en azından bunu söylememesi için ortada görünür herhangi bir engel yoktu. Burada kalıyoruz, burada duruyoruz, her şey birlikte sonuca bağlanacak. Bu kararda tam bir birlik vardı. Peki ne yapılacak? Biz taleplerimizin kabul edilip edilmediği konusunda bir açıklama yapılmadıkça İngilizleri salıvermeyeceğiz. Bu konuda hemfikir olduk. Eğer bize taleplerle ilgili herhangi bir taviz verilmeksizin ateş açılır ya da içimizden herhangi birisi öldürülecek olursa da rehineler öldürülecek. Bu konuda da bir karar verildi. Şimdi o gün öğleden sonraya kadar öyle bir kuşatma altındayız. Herhangi bir faaliyet karşı taraftan yok. Arada sırada, "teslim olun, serbest bırakın" çağrıları var. Size bir şey yapılmayacak. Bu işi kansız halledelim," vs. şeklinde çağrılar. Fakat biz de reddettiğimizi bağırarak söylüyoruz. Zaten etrafımızı çok da göremiyoruz. Tepenin üzerinde küçük tepe daha, onun yamacında muhtarın evi. Fakat bizi kuşatanlar tepenin üzerinden ve biraz gerisinden konuşuyorlar. Biz onların seslerini megafondan işitiyoruz, pek kendilerini görmüyoruz. Bu arada köyün etrafı tamamen sarıldı. Bizim elimizdeki silahların menzili hesaplanarak yapılıyor besbelli. Yüz yüzelli metreden sonraki evlere mevzilendiler, yerleştiler. Evler boşaltıldı. Askerlerle halk arasında bir ilişki başladı. Çaylar, ayranlar ikramlar yapılıyor askerlere. Bize birşey yollayan yok. Belli bir andan sonra, kuşatma başladıktan beş altı saat sonra, böyle bir taciz edici şeyler başladı. Hakaretler, moral bozmaya yönelik sözler, özellikle Mahir'e yönelik, işte, "Mahir sen şehir gerillasını berbat ettin. Kır gerillasını da ediyorsun. Kır gerillası böyle mi yapılır, şu hale bak" diye. Alaylı sözler, işte "tavuk gibi kıstırıldınız. Nasıl hoş mu?" diye megafonla bağırıyorlar. Tabii biz de bağırıp çağırmaya başladık. Küfrettiğimi hatırlıyorum. Sonra biz etrafımızı daha iyi görebilelim diye, öyle toprak kerpiç bir ev, daha doğrusu ahşap iskeleti var da, kerpiç dolgu. Damı da toprak yapılmış önce,

sonra kiremit çatı yapılmış. Buraya bir merdivenle çıkılıyor. Ortada bir koridor gibi, sahanlık gibi bir yer var. Oradan delikten çıkılıyor merdivenle. Oraya çıkıp o kiremitleri kırdık biz. Etrafı görebilecek yerden bakabilelim diye. Oradan da bu bağırtı çağırtı devam etti. İşte orada kimlerin olduğunu az çok gördüklerini sanıyorum. Beni gördüklerinden eminim. Saat 2 civarında helikopter geldi. İçinden mühim gibi insanlar indiler. Politikacı, bürokratımsı tahminen yabancı kişiler olabilir belki. Kaçırılanlar üç kişiydiler. İkisi ingiliz, birisi Kanada yurttaşı mıydı, yoksa ikisi Kanada birisi İngiliz miydi hatırlayamıyorum, belki onların büyükelçiliklerinden olabilirler. Bize dediler ki, "içinizden birisi, çıksın konuşmak istiyoruz" Mahir bana sen çık konuş bunlarla dedi. Ben çıktım "ne istiyorsunuz?" dedim, "İngilizlerin sağ olduğunu görmek istiyoruz, bize gösterin" dediler.

Baykam: Nerede konuşuyorsunuz, evin önünde mi?

Kürkçü: Hayır. Çatıdan konuşuyoruz. Mahir dedi ki "niye hepsini çıkartacağız, bir tanesi çıksın konuşsun." Bir tanesini içlerinden en yaşlı olanlarını, en kıdemli gibi olanını ben aldım çıkardım yukarıya. Ona "biz sağız, hepimiz yaşıyoruz" demesini tembihledik. "Ateş etmeyin, ateş açarsanız, bizi de öldürürler." O bunları İngilizce söylüyor ve karşıdan İngilizce ona yönelik bir hitap geldi dedi ki ses, "onlar sizi nasıl olsa öldürecekler. Onlarda insanlık kalmamış." Bence bu yeterince açıktı. Onların gözden çıkartıldıklarını anladık. Çok kaygılandılar. O zamana kadar hep çok kaygılıydılar ama, çok da ümitsiz değillerdi. Ben şimdi düşündükçe de çok ağrıma gidiyor. O insanlarla öyle bir yüzleşmeye muhatap olmuş olmak. Hem onlar açısından hem kendimiz açısından. Onu indirdik aşağıya. Yine beklemedeyiz, söyleniliyor, bağırılıyor. Bir kez daha dediler ki, "içinizden birisi çıksın, görüşeceğiz, konuşmak istediğimiz şeyler var" ve ben yine çıktım, "sizi dinliyoruz" dedim. Bana, "yakışmıyor size öyle tavuk gibi saklanmak o şeylerin arkasında tünemek. Bırakın bu işi derlerken", ben irkildim. Çünkü uzaktaki çevredeki tepelerde olağanüstü bir hareketlilik başladı. O ana kadar askerler daha gevşek duruyorlardı. Nerdeyse bir kamp havası içinde gibiydiler. Birden koşuşturmalar başladı. Makineli tüfekler yerleştirilmiş, onları görüyorduk. Makinalı tüfek mevzilerinde siperlerin arkasına sinmeye başladılar. Ben gayri ihtiyari geri çekildim ve ben geri çekildiğim an diye hatırlıyorum, peşpeşe iki el silah atışı oldu ve arkasından bunların hepsi bir iki saniye içinde olmuş olabilir. Arkasından müthiş bir makinalı tüfeklerle yaylım ateşi. Fakat ben o

hareketlerden irkildim, bunu sezdiğim için geri çekildim ve ilk silah sesini duyunca kendimi yere attım ve ondan sonra da çatıda bulunan arkadaşlar da, herkes yere yapıştılar ve o delikten aşağıya doğru herkes patır patır kendisini atmaya başladı. Ben de aşağıya yuvarlanarak merdivenden düştüm ve tam kendimi toparlayıp, başımı kaldırmaya çalışırken, yukarıdan boynuma bir şeyler damladı. Kan. Birden fırladım, yukarıya tırmandım. Makinalı tüfek ateşi devam ediyor. Kafamı çıkartamıyorum, o arada arkadaşlar sağa sola yöneldiler, pencerelerin gerisinden dışarıya ateş etmeye çalışıyorlar. El bombası atıyorlar falan. Bu arada ben yukarıya çıkmaya çalışıyorum. Elimle yokladım, baktım, yüzünü görebildim, Mahir soluksuz yatıyor. Damlayan kan Mahir'in kanıymış. Ben tahmin etmiştim zaten. Bakıyorum, bir tek Mahir'i göremiyordum etrafımda. Dışarıdan açılan ateşle Mahir vuruldu. Ben daha sonra, olayın mantığını kurmaya çalışıyorum. Onlar şöyle düşündüler büyük olasılıkla, bunların önde gelenlerini konuşmak için yukarıya çekeriz, orada bunları vurunca, bunlar başsız kalır ve o zaman aşağıdakileri teslim almaya zorlarız. Çünkü bunlar teslim olmamaya kararlılar. Bunların başını kopartmak lazım diye düşünmüş olmalılar diye varsayıyorum. Bu konuda başka bir açıklama şimdiye kadar kimseden işitmedim, bilmiyorum. Benim spekülasyonum bu. Çünkü bir başka senaryo açısından baksak, aslında mesela üç gün dört gün o kuşatmayı orada sürdürmüş olsaydılar ne olurdu, bunu kestiremiyorum. Belki de biz İngilizleri bırakır ve ondan sonra çatışmaya girişirdik. Yani o insanlar kurtarılabilirlerdi.

Baykam: *Aniden sıcak çatışmaya mecbur ettiler.*

Kürkçü: Mecbur ettiler ve İngilizleri de alıp götüren bir kıyametin pimini çekmiş oldular.

Baykam: *Balyoz harekatı aceleciliği var üzerlerinde anlaşılan...*

Kürkçü: Ben şimdi kendimi kurmay mevkiine koyuyorum, bin tane askerle sarmışım, her bir evi tek tek işgal etmişim köyde. Bir tane evi tecrit etmişim. Kimler olduğunu neredeyse teker teker biliyorum. Bir yabancı ülkenin teknisyenleri var, rehin alınmışlar. Maksadım rehineleri kurtarmak olsa, pekâlâ zamana oynarım. Zaman içinde çözüm ararım. Ama onlar gözden çıkartılmış, bir yıldırım operasyonu çerçevesinde bir plan yapmışlar.

Baykam: *Mahir pencere kenarındaydı ve keskin bir nişancı aniden vurdu herhalde.*

Kürkçü: Pencere kenarında değil, çatıda. Makinalı tüfek ateşiy-

le. Ben keskin nişancının, konuşan ben olduğuma göre beni hedef almış olduğunu tahmin ediyorum. Ancak, zaten keskin nişancının atışı, aynı zamanda makinalı tüfek atışı içinde işaret olduğunu anlıyorum. Yani ilk görüneni indirecek, geri kalanını da tarayacak

Baykam: *Duyduğunuz ilk iki kurşun Mahir'e sıkılan kurşunlar mıydı?*

Kürkçü: Hayır değil. Çünkü görünen bendim, Mahir değildi. Daha sonra yaylım ateşinde gitti. İçgüdüsel olarak ben kendimi geri attım. Bu yaylım ateş sırasında geride kaldığı için ya da biraz başını kaldırdığı için Mahir'in gittiğini varsayıyorum. Artık onu göremedim. Fakat aşağıya indirmeye çalıştım. İndiremedim. Konuşmama cevap vermedi. Yarasının başında olduğunu farkettim ve sürekli kan akıyordu. Nitekim bu atış aşağı yukarı on beş dakika kadar ya da on dakika kadar sürdü. Biz karşılık veriyoruz. Kör atışı oluyor. Çünkü bizim gözetebileceğimiz hiçbir hedef yok. Ancak çatıdan bir şeyler görebiliyoruz. Aşağıda göremiyoruz. Ancak sağa sola ateş ediyoruz. Bomba atıyoruz. Mukabelede bulunmaya çalışıyorsun. Çünkü saldırıya da geçebilirler eve doğru. Fakat daha sonra ateş kesildi ve o zaman yukarıya çıkıp görebildim, kolunun altını kontrol ettim, baktım fakat Mahir ölmüştü. Yapılabilecek bir şey yoktu. Ömer Ayna gözünden yaralanmıştı. Gözüne bir kurşun girmişti. Gözü kanıyordu. O yaralıydı. Cihan Alptekin karnından yaralıydı. Dolayısıyla ateş kesildiğinde bizim bir ölümüz ve iki yaralımız vardı ve o daha önce alınan karar uyarınca da arkadaşlar İngilizleri vurdular.

Baykam: *Kim vurdu İngilizleri?*

Kürkçü: Bunu net olarak görmedim. Spekülasyon da yapmak istemiyorum. Zaten bu güne kadar bu konuda ne sorguda ne başka yerde bir şey söyledim. Sonuçta birini öldürmek hoş bir şey değil. Ama mecbur kalmak da hoş bir şey değil.

Baykam: *İngilizler ne tepki verdiler?*

Kürkçü: İngilizlerin hep bir ağızdan "no, no, no" diye bağırdıklarını hatırlıyorum. İşittim bunu. Hâlâ kulağımda. Bu ilk beş on dakika kadar sürdüğünü sandığım ilk ateş dalgası sona erdiğinde evde üç İngiliz ölü, Mahir ölü, Cihan yaralı, Ömer yaralıydı. Bundan sonra bu arada çağrılar devam ediyordu. Fakat biz artık çağrıların bizim için bir önemi kalmadığı gibi işitmiyorduk da doğrusu. Bir megafondan gelen sesi hatırlıyorum. Ne yapalım diye bir kere daha düşündük, artık eve girmek için atakta bulunacaklarını düşünüyorduk. O yüzden de kendi-

mizi ona göre hazırlamaya çalıştık. Bir koridorun etrafında odalar var, koridorun bir ucunda giriş kapısı var, öbür ucunda da evin içinden samanlığa doğru açılan bir kapı var. Giriş kapısını evdeki erzak çuvallarıyla tahkim ettik. İkincisi bu yaylım ateşi sırasında anlaşıldı ki, evin kerpiç duvarları makineli tüfek atışı sırasında son derece zayıflamış. O yüzden de koridorun içinde toplandık. Çünkü dışardan yapılan atışlar, duvarı delmiş geçmiş. Ömer'in gözüne girmiş. Arkadaşların bir bölümünün başının üstünden geçmiş.

***Baykam:** Ömer gözünden kurşun yemiş. Ama yürüyebiliyor mu?*

Kürkçü: Yürüyebiliyordu. Fakat sürekli kan kaybediyordu ve iyi durumda değildi. "Beni vurun" diyordu. Böyle bir şey yok dedik. Toplandık bu kapının etrafına, şimdi ne yapacaklar? Şöyle varsaydık, bunlar eve girmeye çalışacaklar. Evin yamaca bakan pencereleri demir parmaklıkları var. Evin ön cephesi de yamaca oturduğu için iki katlı, dolayısıyla tırmanılamaz. Girilebilecek iki tane nokta var. Bir tanesi sokak giriş kapısı. Bir de samanlık tarafından açılan kapılardan girebilirler. Samanlık tarafındaki kapının önüne mercimek, pirinç, un çuvalları yığılmış, oraya siper aldım. Arkada arkadaşlar da giriş kapısının çevresine toplandılar. Eğer eve girmeye teşebbüs ederlerse, buradan ateş açacaklar. Bombaları atacaklar. Bombaların da pimlerini çekti herkes bekliyor.

***Baykam:** Orada elinizde rehine kalmamış, teslim olmayı düşünmüyorsunuz, artık orada ölümüne gidiyorsunuz.*

Kürkçü: Ölümüne gidiyoruz. Bu noktada bizim sandığımız gibi eve yürüyerek bir saldırı olmadı. İkindi ezanı vaktinde evin sağına soluna bombalar düşmeye başladı. Saffet bunun havan olduğunu tahmin ettiğini bize söyledi. Evin dışına sağına düştü, soluna düştü.

***Baykam:** Bombayla tahribe giriştiler yani...*

Kürkçü: Bombayla tahribe giriyorlar. Daha sonra asker arkadaşlardan mahkeme sırasında öğrediğime göre ona "çatala almak" deniliyormuş. Evin önce uzağına, yakınına alıp, hedefi saptarayak geliyorlar. Tabii iki-üç atış oldu. Bir tanesi samanlığa vurdu, öteki evin hemen yakınına düştü. Bir tane evin uzak bir köşesine düştü çatıyı göçertti. Bizce yapılabilecek hiçbir şey yok, sinmiş vaziyette bekliyoruz. En sonuncusu arkadaşların olduğu bölüme düştü. Ben sinmiş vaziyetteyim. Peş peşe el bombaları patladı. Toz duman dindiği an ben arkadaşların yanına gittim. Aramızda şu kapıyla, bizim büronun girişi kadar mesafe var. Herkes kan revan içinde, iniltiler geliyor bazı

arkadaşlardan fakat hiç kimseden bir ses çıkmıyor. Yani şuurlu bir ses gelmiyor ve bombardıman devam ediyor. O kadar yaralı ve ölünün arasında aşağı yukarı hemen hemen hepsi ölmüş arkadaşların arasında tek başına kaldım ve bombardıman devam ediyor. Ben bunun üzerine hiç değilse öbür tarafa, samanlık tarafına geçeyim ve kendimi orada koruyayım diye karar verdim ve evi terk ettim. Samanlık dediğimiz yer, iki bölümü var. Samanlığa geçerken evin içinden geçiyorsunuz. Dışarıya açılan iki kapısı var. İki bölümlü, eve uzak olan bölümü ortasından da bir tane direk geçiyor çatıyı taşıyan. Direğin arkasına siper aldım. Samanların arasına sindim ve bekliyorum. Atış bir süre daha devam etti. Fakat sonradan öğrendiğime göre dinleyiciler yerleştirmişler. Dışardan onlar infilakları falan hepsini izliyorlar, duyuyorlar öyle tahmin ediyorum ve içerden tabii hiçbir atış gelmez oldu. Ben orada sinmiş vaziyette beklerken, samanlığın öbür eve yakın olan kapısından iki kişi girdi, konuşmalarını bugün gibi hatırlıyorum. Bir tanesi "samanların arasına girmiş olabilirler" dedi. Öbürü "yangın çıkar diye girmezler" dedi. "Sen gene tara" dedi. Taradı şimdi hayal mi görüyorum, gerçekten mi öyle oldu, öyle mi hissettim. Dizlerimin altından mermilerin geçtiğini hatırlar gibiyim. "Çatıyı tara "dedi.

Baykam: Samanlık tarandı, tesadüfen size kurşun gelmedi.

Kürkçü: Tesadüfen değmedi. Çatıyı da taradı ve derhal içeriye yöneldiler. Zaten hedefleri orası. Bir kaç el daha silah sesi geldi ve ondan sonra kesin bir sessizlik oluştu. Çünkü içerde zaten ölü vaziyette arkadaşları bulmuşlar. Daha sonra beni yakalayan uzatmalının söylediğine göre Saffet Alp henüz yaşamaktaymış. Onlar herkesi içeri girip aldıklarında Saffet'i orada vurduklarını söyledi.

Baykam: Hastaneye götüreceklerine...

Kürkçü: Hastaneye götürmemişler, orada vurmuşlar. Bana söylediği oydu.

Baykam: Bunu size söyleyen kim?

Kürkçü: Bunu bana uzatmalı söyledi ertesi gün.

Baykam: Adı ne?

Kürkçü: Adını bilmiyorum. Burada benim oradan nasıl kurtulabildiğimin sırrını da ondan sonra öğreniyorum, tabii ki bizim evde kimlerin olduğunu ve kaç kişi olduklarını muhtardan öğreniyorlar. Biz 11 kişiyiz, fakat muhtar on kişi saymış bizi. On kişi saymış, on tane ceset bulduklarına göre herkesi ele geçirdiklerini düşünüyorlar. İkincisi, arkadaşları sonra ertesi gün Niksar'da teşhis için morga götür-

düler. Arkadaşların kimilerinin yüzleri tanınmayacak haldeydi. Kimilerinin mesela Sabahattin Kurt'u güçlükle tanıdım. Çünkü yüzü yoktu. Son derece korkunç bir sahne ve o akşam radyolardan ilan ediyorlar ki, bizi öldürdüler, ölü ele geçtiler. Aralarında kimler var, bilinen isimleri sayıyorlar. Ölülerin arasında Ertuğrul Kürkçü, Cihan Alptekin, Mahir Çayan'ı sayıyorlar. Ayrıca orada olmayan bazı adlar da var. Mesela ben daha sonra gazeteleri gördüm, Mustafa Karşılayan, hiç bizimle alakası olmayan aranan kişiler. Öyle rastgele kimi teşhisler koymuşlar. Bunun üzerine babam, öldüğümü radyodan dinleyince cenazeyi almak için yola çıkıyor fakat, babama arkadaşlar, mahalleden çocukluk arkadaşlarım artık onların bir bölümü doktor falan olmuş, tıp fakültesinde öğrencilcr. Babama diyorlar ki, ilk fotoğraflar, Ankara'da televizyon vardı o zamanlar ilk fotoğraflar gözüküyor insanların yüzleri tanınmayacak halde falan babama diyorlar ki "teşhis için en sağlam kanıt ellerdir. Ellerden tanıyabilirsin." Bizim de elimiz biraz karakteristik, babamınkine de benzer. Babam geliyor oraya "oğlumun cenazesini alacağım" diyor. Onlar bizle beraber olan Nihat Yılmaz'ı ben diye teşhis etmişler. Alnı açık, bıyıklı bir adam, ilk bakışta benziyor. Babam "hayır" diyor "bu benim oğlum değil. Ben oğlumu istiyorum" "Al götür" diyorlar. Babam "hayır" diyor, "oğlum burada değil" Hatta Nihat'ın cenazesini alması için tehdit de ediyorlar. Fakat direniyor. İçgüdüsel bir şekilde direniyor. "Bu benim oğlum değil. Hayır ben almıyorum bunu" Böyle çok dik başlı bir adam değildir benim babam. Demek ki orada öldüğümü kabul etmek istemiyor. Bunun üzerine bunlar tabii sonradan öğrendiğim şeyleri birleştiriyorum, inanmıyorlar babama, çünkü on tane gerilla var, on tane ölü var. Ertuğrul'u da gördüler gündüz, öldü. Alacak gidecek.

Baykam: Bu arada siz kaç saat samanlıkta kaldınız?

Kürkçü: Ben de işte o gün akşam üzeri saat beş, ertesi günü saat oniki civarında, 19 saat oradayım.

Baykam: 19 saat yeme içme yok.

Kürkçü: O arada şu oldu, şimdi adamlar içeri girdiler, silah sesleri kesildi, ben sürekli bekliyorum. Her an gelecekler, çatışma olacak. Ben bunlarla yüzyüze geleceğim. Ben bunu bekliyorum ama beni orada arayan yok. Onlar herkesi ele geçirdiklerini düşünüyorlar. Daha doğrusu görünüş o. Ama benim bundan haberim yok. Aşağı yukarı akşam üzeri, orada hava kararana kadar bu kaygıyla bekledim.

Baykam: Ertesi gün

Kürkçü: 30 Mart akşam hava kararana kadar hiç kimse o bölüme artık girmedi. Fakat askerlerin hareketlerini kulakla izlemeye çalışıyorum. Bir zaman sonra "toplanın gidiyoruz" dediler. Askerler toplandılar, gece yarısına doğru olabilir, ben onu çok iyi hatırlamıyorum, fakat onlar çekilirken artık ben yorgunluk ve heyecan içinde o samanlar arasında sıcak, sıkıntılı kendimden geçmiş olmalıyım ki, bir ışıkla uyandım. Samanlığın dış tarafından bir lamba sallanıyor ve sesler geliyor. "Buraya da yarın bakarız artık, geç oldu karanlıkta tespit yapamayız" diye bir laf. Meğer Niksar savcısıymış benim daha sonra Niksar'da ifademi alırken söyledi, onlar hasar tesbitine gelmişler, artık işi tatil ederken oraya bir lüks lambası ve gaz lambasıyla bakmışlar ve gitmişler. Ben tabii gözümü açtım, kendime geldim, onu duyunca yeniden beklemeye başladım. Fakat onlar çekip gitmiş, benim bundan haberim yok. Bir ara öyle kalktım yerimden çıktım. Ben varsayıyorum ki, bunlar beni bulamadılar, bir yerlere nöbetçiler bıraktılar. Köyün kontrol altında olabileceğini düşünüyorum. Çıktım işte biraz bakındım etrafa evin içinden geçtim. Samanlıktan eve doğru geçtim. Baktım etrafa evdeki döşekler, ne kadar eşya varsa hepsi çıkartılmış, ev yarı göçük vaziyette. Şöyle bir karar verdim kendi kendime. Üstümde para yok. Paraların hepsini yakmıştık.

Baykam: *Paraları ne zaman yakmıştınız?*

Kürkçü: Biz artık kuşatıldığımızda teslim olmamaya karar verdiğimiz an üstümüzdeki paraları, her şeyi, evrakı yaktık. Çatışma başlamadan önce. Dolayısıyla üstümde para yok. Üstümdeki giysilere Mahir'in kanı akmıştı, onlar kanlı. Ne yapabilirim, buradan çıkamam, çıksam, bir yere gidemem, ben en iyisi her şeyin netleşeceği zaman ertesi gece olacak diye varsaydım ve tekrar beklemek üzere samanlığa çekildim.

Baykam: *Ne zaman oluyor bu?*

Kürkçü: Her taraf karanlık. Gece yarısından sonra sabaha karşı.

Baykam: *31 Mart'ın sabahı...*

Kürkçü: Evet, 31 Mart saat iki üç gibi. Tekrar çekildim, beklemeye başlıyorum. Sabah gün ışır ışımaz evin etrafında gene büyük bir hareketlilik başladı. Önce köylüler gelip eve bakıyorlar. İnsanlar geliyorlar samanlığa; saman, mısır koçanı alıp gidecekler, hayvanları beslemeye geliyorlar. Ben direğin arkasındayım. Samanların arasındayım. İçerisi karanlık, dışarısı aydınlık. Girenler pek bir şey görmüyorlar. Bir de etrafa o gözle bakmıyorlar. Alıp gidiyorlar. Seslerden

hatırladığıma göre bir okul öğretmeni çocukları toplamış gezdiriyor. "İşte siz böyle olmayın çocuklar" diye. Böyle bir telaş içindeyim, yanlış bir karar verdiğimi düşünüyorum, çünkü hiç o anda o koşullar altında düşünmediğim bir şey ile yüzyüzeyim. Aslında orayı seyirlik bir yer haline getirdiler ama ben o kararı verirken o şekilde düşünememiştim.

Baykam: Öbür alternatif ne idi?

Kürkçü: Öbür alternatif her şeyi göze alıp, o gece oradan çıkıp gitmek olabilirdi. Tabii işte onun da yolu kapalı çünkü. hiçbir yer bilmiyorum, hiçbir şey bilmiyorum. Kimseyi bilmiyorum, param yok, araziyi tanımıyorum. Her şey şüpheli. Fakat bir gece daha üstünden geçerse, kontrol altında arazi, kontrol de kalmayabilir. Babamın direnmesiyle bir kere daha gidin bakın diyorlar çevreye. Saat öğle sırasıydı, öğleye yaklaşıyordu herhalde... Ben yeniden kapının aralığından görüyorum, yukarıdan aşağıya doğru indiği için önce ayakları gözüküyor herkesin. Sonra asker postalları görmeye başladım. "Ne oluyor?" Kulak kabarttım evin içinden sesler geliyor. Komutan olan birisinin askerlere şöyle dediğini işittim. "Gidin bir de samanlığa bakın üzerlerini biraz karıştırın da aradığımız belli olsun" dedi. Ben samanın içine sindim. Başımı örttüm. Asker yan tarafı elinde bir yabayla karıştırdı. Benim olduğum tarafa doğru geldi. Biraz yabayla yine eşeledi. Bu arada artık su değil ki tam gömülemiyorsunuz, ceketin kolunu yakalamış. Ceketin koluna asılıyor ben aşağıya çekiyorum, burada battaniye var dedi. Tam yabayı aldı, saplayacak, ben ayağa kalktım, "burada adam var" dedi. Kendini dışarı attı. Oradan diğerleri havaya ateş açtılar. Komutanları "içerdeki kimsen çık, yoksa ateş açacağız" dedi. Yapacak hiçbir şey yok, hedef yok, bir yere ateş de edemiyorum, elimdeki silahı bıraktım çıktım, hemen beni yere yıktılar. Mısır yapısı bir sten silah vardı. Yere yatırdılar, ellerimi arkadan bağladılar. Karşımda muhtarı gördüm. Muhtar meğer "zorla girdiler" demiş, onun aleyhinde bir tanık yok. Onu da bırakmışlar. Ben bunu bilmiyorum, aslında böyle düşünmeseydim, başka türlü davranırdım ama, ben çok öfkelendim onu görünce, "yaktın bizi muhtar dedim."

Baykam: Bunun üzerine insanlar döndü muhtara baktı.

Kürkçü: Hayır, muhtar sadece baktı. Köy ahalisi de toplanmıştı, onlar da sadece baktılar. Beni yakalayanlar yerel jandarma karakolunun birliği imiş. Bir üsteğmen vardı başlarında herhalde, bir de uzatmalı çavuş vardı. Bana karşı iyi davrandılar. Aslında hiçbir kötü

muamele yapmadılar. Tuhaf hatta saygıyla davrandıklarını söyleyebilirim. Elimi yüzümü yıkattılar. Sonra bir cemseye koyup, aşağıya, Niksar'a götürdüler.

Baykam: *Yedirip içirmişlerdir.*

Kürkçü: Yanlarında bir şey yoktu. Sadece mataradan su içirmişlerdi. Susamıştım. Niksar'da bir top sahası var. Oraya üslenmiş bir sürü birlik... Bu kadar askeri bir arada hiç görmemiştim o zamana kadar. Niksar savcılığına, kaymakamlığına götürdüler. Orada arkadaşların cenazelerinin kimin, kim olduğunu öğrenmek istiyorlardı. Doğru dürüst bir teşhis yapamadıklarının kendileri de farkında. Arkadaşların kimler olduklarını söyledim. Savcı ifademi almaya başladı. Etrafımda da bir takım sivil adamlar var. Ben savcının sorduğu soruların hiçbirine cevap vermedim. Bir tane iri kıyım birisi vardı "nasıl olsa sana bu soruların nasıl sorulacağını biz biliyoruz" dedi. Sonra anladık ki o kontrgerillaymış. İfadenin ortasında bir yerde savcı, "seni Ankara'dan istiyorlar, ifadeyi kesiyoruz" dedi. Beni helikopterle Samsun'a götürdüler. Samsun'dan Merzifon'a, Merzifon'dan da Ankara'ya uçakla getirdiler. Ankara'da bir gece Mamak Cezaevinde nezarette kaldım. Ertesi gün de bir ekip geldi beni İstanbul'a götürdü. İstanbul'da da bir gece Selimiye Cezaevi'nde Selimiye Kışlası'nda hücrede kaldım. Ondan sonra alıp sorguya bu meşhur Ziverbey'deki sorgu yerine götürdüler. İşte bizim 68'de böyle bitti.

Baykam: *Ne kadar yattınız?*

Kürkçü: Ben 14 yıl yattım. Yargılanma sonucunda idama mahkûm oldum, ben ve Oktay Etiman bizim davadan. Öbür arkadaşlar müebbet hapse mahkûm oldu. O bizim cezalarımız verildiğinde zaten af çıkmıştı. Affa göre bizim cezalar 30 yıla çevrildi. Müebbet hapse mahkûm olanların 24 yıla çevrildi. O eski infaz yasasına göre benim 16 yıl yatmam gerekiyordu. Ondördüncü yılda Özal infaz yasalarıyla oynadı, af ilan edemediği için infaz yasasındaki düzeltmeyle ondördüncü yılda çıktık cezaevinden.

Baykam: *İfadelerinizde daha sonra olayın şiddetini veya kararlılığını azalttığınız yönünde eleştiriler yöneltildi size. O ifadelerinize yönelik eleştiriler oldu sol kesimde.*

Kürkçü: Fakat hakikat bu, ne yapacaksınız? Ben o gün ne dediysem, bugün de bunu diyorum. Şimdi bu tartışma şunla ilgili; insanlar şuna inanmak istiyorlar, aslında bizim her bakımdan mazlum olduğumuz, bir ihanete uğradığımız ve bu ihanet sonrasında bir katliamla

yüzyüze geldiğimiz, aslında İngilizleri bizim değil de devletin öldürdüğü vesaire. Bunların ikisi de doğru aslında. İki şey yapabilirsiniz, biri genel beklentiye uygun efsaneleştirme sürecine kendinizi programlayabilirsiniz, ikincisi de olan biten, gerçek neyse bunun içinden başka muhalefet imkânı ararsınız. Ben aslında duruşmalar sırasında bunların hepsini de söyledim. Fakat insanlar daha teatral şeyler istiyorlar. Örneğin İngilizlerin bizim tarafımızdan öldürüldüğü de doğru. Devlet tarafından öldürüldüğü de doğru. Ben otopsi raporları mahkemeye çıkınca bu konuda da gerekli müdahaleleri yaptım. Üç kişinin vücudundan on iki tane piyade tüfeği mermisi de çıktı. Ama onları öldüren piyade tüfeği mermisi değil, kafalarına sıkılmış olan tabanca kurşunlarıydı. Ama bu piyade tüfek mermileri de gösteriyor ki, onlar eve saldırdıkları zaman, İngilizleri de gözetmeyeceklerdi ve gözetmemişlerdi de zaten. Genel hareket tarzları zaten buydu. Bu bir gerçek. Ama İngilizlerin ölümünü fiziken bizim gerçekleştirdiğimiz de doğru. Biz buna dair bir mantık kurmuşuz. Yani o yüzden burada bir hafifletici bir şey yok. Neyi hafifletmiş olabilirim? Mesela bizi öldüremediler demedim ki, öldürdüler dedim. Biz Denizleri kurtarmak için hareket ettik, ben bu amacın soylu bir amaç olduğunu hâlâ düşünüyorum. Ama ne yapabilirim, olayın kurgusu bu değil.

Baykam: *Bana söylenen bir cümle var. Acaba o sözler deforme edilerek mi aktarıldı, hani ağızdan kulağa oynar ya... Çok absürd geldiği için soruyorum.*

Kürkçü: Ben böyle bir laf sarfettiğimi hatırlamıyorum. Çünkü orada en gençleri benim zaten. Hikâye bu değil. Hikâyenin aslı astarı şu...

Baykam: *Solun içinde sonradan olan hesaplaşmaların o güne yansıması mı?*

Kürkçü: Tabii. Biz yakalandıktan sonra mahkemeler sürecine gelindiğinde, bizim hareket içinde de solda da bir genel tartışma başladı. Aslında bu yapılanlar ne kadar doğruydu, ne kadar hizmet etti üstelik bence biz bizim dışımızdaki solun, işte TİP solunun, CHP solunun, sosyal demokratların, başka genel solcuların da şöyle bir eleştirel saldırısı altındaydık. "Aslında siz öyle bir hareket tarzı izlediniz ki, sonuçta gençliğin değerli bölümünün telef olmasına yol açtınız, ayrıca bir iktidar savaşında karşı tarafın ekmeğine yağ sürdünüz ve sonuçta her şeyi batırdınız." Şimdi tabii bir zafer de kazanmamış olduğumuz için, bu "her şeyi batırma" iddiasının doğru da olabileceğine dair bir

kuşkuyu içinizde taşıyorsunuz. Böyle bir nokta. Biraz aslında ben şöyle söyleyebilirim, ben, diğer arkadaşlarım falan mahkemede kendimizi savunurken, aynı zamanda sol karşısında da bir özeleştiri hattı izlemeye çalışırken, biraz da bizden bunun beklendiğini düşündüğümüz bir psikoloji içinde konuştuk. Zaten o tarihten sonra da ne THKP-C'nin de, THKO'nun da gerilla hattını hiç kimse izlemedi.

Baykam: Peki siz pişmanlık mı belirttiniz?

Kürkçü: Pişmanlık belirtmedim. Ben sadece o mahkemede şunu söylemeye çalıştım. Evet, biz kendimiz verdiğimiz bir kararla yürüdük, bu kararı yerine getirdik, ama öte yandan bir işçi sınıfı mücadelesi, bir sosyalizm mücadelesi, genel kurtuluş mücadelesi bakımından bunları yaptıklarımızın tarihe bir katkıda bulunduğundan o kadar emin olmadığını söyledim. Bu başka, pişmanlık başka bir şey.

Baykam: Bu genel tarihsel bir analiz.

Kürkçü: Analiz. Ama, bunu ne kadar kıvırdığımız şüpheli. Bütün bu eleştirilerden de anlaşıldığı gibi, zaten bunların içinden, yaşayarak geldik. Bilmediğim şeyler değil. İşte bu Dimitrov'un savunması gibi. Dimitrov bir yandan kendisini savunur Nazi mahkemesi karşısında, öbür taraftan da Komintern'in bir önceki dönemdeki yanlış politikalarının eleştirisi yapıp doğrusunun ne olması gerektiğini anlatır. Böyle bir tarihi kürsü, böyle bir tarihi fırsat var. Buradan da bu yapılabilir diye düşündük. Aslında sorumluluğu, orada yargılanan insanların, herkesin değil, sadece benim gibi bu işin başını çeken, gerillacılığı örgütleyenlerin taşıdığını, külfetin de, sorumluluğun da bizde olması gerektiğine dair bir savunma hattıydı. 48 yaşındayım şimdi, başımdan da bu kadar siyasi tecrübe geçtikten sonra görüyorum ki, Türkiye'de siyaset böyle yaşanmıyor. Yani şartlar bunu çok fazla elverişli kılmıyorsa bir yargılama sırasında insan kendini eleştirmekten şiddetle kaçınmalıymış meğerse. Daha nötral bir yerden baktığımızı daha sanki bir mücadelenin bu kadar keskin çatışmalı, yıkıcı bir tarzda değil de daha serinkanlı soğukkanlı tartışıldığı bir ortamda olduğumuzu sanarak yaptığımızı düşünüyorum. Bu anlamda da bir gaf olabilir. Fakat, ben bunun genel olarak, sol sosyalist mücadeleye zarar veren bir şey olduğunu sanmıyorum. İkincisi, şunu iddia ediyorum. Aslında 1971-72'deki silahlı mücadele sürreci her ne kadar Türkiye'de genel sol mücadelenin gençlik arasında manevi olarak yaygınlaşmasını sağlamışsa da bu mücadelenin bu biçimde sürdürülmesi, söz konusu olmadı. 1974'de sonrasında hiçbir grup, hiçbir siyaset bizim sürdürdü-

müz tarzda, bizim sürdürdüğümüz tekniklerle bir mücadele sürdürmediyse, hiç kimse işte elçiler, konsoloslar kaçırmadıysa, propaganda amacıyla banka soygunları yapmadıysa aslında benzer bir özeleştiri sürecinden genel olarak geçmiş demektir. Bizim ki bunun içinde mütalaa edilebilir.

Baykam: *Peki mesela Doğu Perinçek'le yaptığım röportajda diyor ki, ben o dönem Deniz'e de diğerlerine silahlı mücadeleye girmeyin, bunun sonu bir yere varmaz, sonuçta mühim olan işçi köylüyü bilinçlendirmek." dedim. O zamanlar siz, Doğuların grubuyla hiç iletişim kurdunuz mu? Mahir'le veya Cihan arasından dinlediğiniz veya yaptığınız konuşmalardan bu iki üç yıllık süreç içinde 68-72 arasında bunlar konuşuluyor muydu hiç?*

Kürkçü: Aslında ben bir şey söylemesem de olur, çünkü döneme ait belgeleri, dokümanları kayıtları karıştırdığınızda şunu görebilirsiniz ki, Doğu Perinçek'in de dahil olduğu Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi halk savaşı yolundan bir silahlı mücadele yolundan memleketin kurtarılabileceğine dair bir teze sahiptir. O dönem zaten TİP'i bir yana koyarsak, sol açısından silahlı mücadelenin dışında bir mücadelenin belirleyici olabileceğini savunabilecek kimse yoktu. Devrimciliğin ekseni silahlı mücadeleyi savunmaktan geçiyordu. Sadece bir devrim tutumunun savunulması değil, aynı zamanda silahlı mücadele yolunda olacak. Kimileri bunun için ordunun içindeki radikal kesimin silahlarını kullanmasını bekliyordu, kimileri ise silahlanmayı kendisinin yapacağını var sayıyordu. Doğu Perinçek de bir halk savaşı projesine sahipti o dönem. Bu halk savaşı projesi çerçevesinde bir illegal örgütlenme, köylerde üslenme gibi şeyler onların da planlarının içinde vardı. Sadece aradaki fark şu, tarih kimin haklı olduğunu ayrıca tartışır. Ben bu konuda bir yargıda bulunmak istemiyorum. Ama Doğu Perinçek'in Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi de bu varsayımın örgütün temel varsayımı olmasından ötürü ikiye bölündü daha sonra. Çünkü İbrahim Kaypakkaya ve arkadaşları dediler ki, "artık tezlerimizi gerçekleştirme zamanıdır." Bu tez o harekette olmuş olmasaydı, İbrahim Kaypakkaya bunun içinden ısrarla çıkmazdı. Dolayısıyla ben bu iddianın geçerli olduğunu düşünmüyorum. Sadece Doğu Perinçek şunu demiş olabilir, silahlı mücadele sizin dediğiniz gibi olmaz. Mao'nun dediği gibi olur, demiş olabilir. Nitekim demiştir de bunu. Ama "iktidar namlunun ucundadır" sloganı Doğu Perinçek'in de sloganıydı, bizim de sloganımızdı. Bu nedenle bunları ben çok aykırı

görmüyorum. Şöyle bir şey var solda, şöyle bir problem, hastalık var, ben kendimi çok daha gençken de bu hastalıktan bağışık tutmaya çalıştım. Tarih, olmuş olanı bugün olduğum konuma göre yeniden kurgulamak değildir. Öyle ki her şey senin bugünkü duruşunu meşru gösterecek, yok böyle bir şey. Bugünkü duruşunun meşruluğu, bugün yaptıklarında aranabilir. Yoksa öyle bir tutarlı, önceden tasarlanmış bir tarih çizgisi hiç kimsenin hayatını izlemez.

Baykam: *Peki arkadaşlarınızın maalesef çoğu teker teker, bir kısmı gözlerinizin önünde öldüler. Bugün siz politika yapıyorsunuz. Aradan 30 yıl geçmiş, kimi zaman belki bir şok gibi, belki rüya gibi mesela bugünkü kimi zaman beraber sokakta yürüdüğünüz bir arkadaşınızla izlediğiniz politik mücadeleyle geçmişe bakıp "30 yılda nerelerden geldik, hangi hapishanelere girdik, ne kadar kaldık, Kızıldere, Dev-Genç gibi neler yaşadık? diyorsunuz? Bugün tekrar örgütlü olarak, legal olarak politika yapıyor olmak nasıl bir duygu?.. Şokunu yaşıyor musunuz?*

Kürkçü: Bunun bir şok oluşturduğunu söyleyemem.

Baykam: *Mesela Kızıldere'de samanlıktayken 30 yıl sonra tekrar Türkiye'de legal siyaset yapacağınız aklınıza gelmezdi.*

Kürkçü: Böyle bir şeyi o anda aklımdan geçirmem mümkün değil. Ben aslında 12 Eylül'den de sağ çıkabileceğimi hiç düşünmemiştim. Fakat oldu. Konjonktür, koşullar Türkiye'nin nispeten Avrupa'ya yakın bir coğrafyada bulunmasının, kimi sonuçları daha hafifletmesi yüzünden şimdi başka kuşaktan gelen arkadaşlarla birlikte mücadeleyi yürütmeye çalışıyoruz. Ben şöyle görüyorum: Bugün legal bir partide politika yapıyor olmamın, yarın bu koşulların ortadan kalkıp başka koşullarda politika yapma zorunluluğunu izole ettiğini, onu ortadan kaldırdığını düşünmüyorum. İnişli çıkışlı bir tarih Türkiye'de giden. Bakıyorum, işin ilginci, sağda olsun, solda olsun Türkiye'de siyaset yapanlar arasında zaten hayatlarında şiddete başvurmamış ya da şiddete maruz kalmamış, hapisten geçmemiş, idamla karşı karşıya kalmamış, başkalarını idam etmeye kalkışmamış, bunun için özel olarak silahlanmış veya devletin silahlarını kullanmış olmayan bir grup, politik hareket görmüyorum. Mesut Yılmaz'la Tansu Çiller'i bile bundan ayıramazsınız. Dolayısıyla şiddet Türkiye politikasına içkin olan bir şey. Bugün yapmaya çalıştığımız bunun ötesinde bir yerde birikimi, yığınağı hazırlamak. Bu tayin edici sonuçlara, asıl hangi koşullarda varacaktır ben bunu şimdiden iddia edemem.

Baykam: Kızıldere'ye hiç döndünüz mü?

Kürkçü: Hayır dönmedim.

Baykam: Peki arada hiç kafanızda geçti mi, bir gün tekrar gider miyim, diye.

Kürkçü: Gitmek de istemiyorum. Hayır.

Baykam: Sizce Mahir'i asarlar mıydı, sağ ele geçirselerdi?

Kürkçü: Mahir'i sağ ele geçirmezlerdi. Bir, onlar geçirmek istemezlerdi, ikincisi Mahir geçmek istemezdi. Ama hani diyelim olağan şartlarda ele geçmiş olsaydı, mutlaka idam ederlerdi. Hiç şüphe etmiyorum.

Baykam: İşkence gördünüz mü?

Kürkçü: Evet.

Baykam: Bu 14 yıllık tutukluluğun başında herhalde.

Kürkçü: İşte sorgulamada işkence gördüm.

Baykam: Nasıl bir işkenceydi?

Kürkçü: Falaka, elektrik, aç bırakma, uykusuz bırakma. O zaman yasal gözaltı süresi 30 gündü sıkıyönetimde. Fakat en şiddetli işkence görenlerden birisi olduğumu söyleyemem. Çünkü en son yakalanmıştım ve benden önce aşağı yukarı örgütün bütün dokusu ortaya çıkmıştı.

Baykam: Hızlarını almışlardı.

Kürkçü: Almışlardı. Bana yaptıklarını bilgi edinmekten çok bir tür öç alma, kişiliğe saldırı kabul edebiliriz.

Baykam: Uykusuz bırakmak için gözlerini açık bırakıyorlardı?

Kürkçü: Hayır sürekli gürültü yapıyorlardı.

Baykam: Mimarlık yaptın mı?

Kürkçü: Evet yaptım. Bir tünel yaptım. Bir de hapisten çıktıktan sonra, birkaç arkadaşın evlerinin yapımına yardım ettim.

Baykam: Tünel yapma şaka mıydı?

Kürkçü: Hayır. Niğde Cezaevi'nde tünel kazdım. Çok konforlu 52 metrelik tünel kazdım. Fakat tünel yanlış yerden patladı. Kaçmak için. Onun dışında hiç mimarlık yapmaya fırsat olmadı. En çok istediğim şeydi ama, yapamadım.

Baykam: Cemil Gezmiş, 70'lerdeki, 70'lerin sonundaki hatta bugünkü silah kullanan sol fraksiyonlara kızıyor ve bu deneyimlerden hiçbir şey öğrenmemişler ve olayı tekrar ajitasyona götürüp solu güdük bırakıyorlar diyor. Siz bugün silahlı fraksiyonlara nasıl bakıyorsunuz?

Kürkçü: Eğer politikanın böyle yürütülmesinin gerekli olduğunu mantıken, tarihen, siyaseten düşünmüş olsam öyle yapardım. Yapmadığıma göre zaten aramızda bir mesafe olduğu ortada. Ancak bir şey söyleyebilirim. Şimdi Türkiye'de siyaset her zaman belli bir ölçekte şiddeti içeriyor. Şiddetsiz siyaset için hiç elverişli olmayan bir topraktayız. Ben doğrusu insanların kimi zaman kendilerini korumak için mecbur kalabilecekleri koşulların doğabileceğini düşünüyorum. Ama silahlı propaganda yolunun bugünkü koşullar altında gerekli olduğunu düşünmüyorum. Öyle gözlüyorum ki bu yolu tutan arkadaşlarımızın da hiç değilse kısa vadeden bu yolda bir siyasi verim elde edemedikleri ortada. Onlar da bugün hemen hemen hepsi legale çıkmak ve legal alanda bir siyasi zemin elde etmek için hareketleniyorlar. Açık siyasi partiler kurmuyorlarsa da açık faaliyetin geliştirici olacağını gözlüyorlar. Ben şuna katılmıyorum, katılmadığım şey var, çok sık mesela, Ecevit çevresinin iddiasıydı ve solun sosyalistlerin önemli bölümü bir dönem bu düşünceyi paylaştılar: "Silahlı mücadeleye giren sol gruplar aslında manipüle edilen ne idüğü belirsiz gruplardır." Bu çok doğru değil. Dünyada böyle bir trend var. Bir inanış var. Bu sadece Türkiye'de olan bir şey değil. Bu trendin Türkiye'de kimi takipçileri ister istemez oluyor. İşin bir başka yolu evrensel olarak meseleye baktığımızda bunların kimi yerlerde kimi koşullar altında başarı kazandığını da görüyorsunuz. Mesela Nikaragua'dakiler ben onların tarihlerini de inceledim. Bunlar aşağı yukarı bizim başladığımız tarihlerde çok benzer biçimlerde ve çok benzer bir yoldan ilerlemişler ama onlar başarı elde ettiler. Biz yenildik. Şimdi tabii başarı ile yenilgi arasında şu esaslı fark var ki, yenilgi hiçbir zaman kendi yolunu meşrulaştıramaz.

Baykam: *Peki gerek Kızıldere olayının gerek İngilizleri kaçırma olayının gerekse jandarma komutanına yapılan başarısız suikastin tam tersine senatoda Deniz Gezmişleri idamdan kurtarmak için oy toplanırken, o oyların geri çekilmesine ve Denizlerin asılmasına neden olan, ters tepen hareketler olduğu söyleniyor Ne diyorsunuz? Mesela Deniz Kazım Kolcuoğlu'na, "söyleyin dışarda bu hareketleri yapmasınlar bizi astıracaklar", demiş.*

Kürkçü: Şimdi bu konuda böyle bir görüş ve böyle söylenti olduğunu ben de biliyorum ve bu beni vicdanen çok fazla düşündüren, kendimi biraz sertçe suçlamama yol açan etkenlerden bir tanesi. Fakat bugün artık bunun böyle olmadığını düşünüyorum. İki nedenle, birin-

cisi o Deniz'e atfen söylenen sözün o kadar doğru olmadığını biliyorum. Deniz'in şahsi düşüncesi belki böyle de olmuş olabilir. Belki Kazım Kolcuoğlu'na demiştir. Ama Hüseyin İnan'ın geç bile kalındığına, çok daha önce bu yönde bir girişimde bulunması gerektiğine dair notlarını şahsen gördüm, okudum. Bunlar THKO kanadından geldi. Dolayısıyla içerden böyle bir arzu, böyle bir istek, böyle bir taktik çizginin doğruluğuna dair bir ısrar vardı. İkincisi, doğrusu bu kararı verenlerden birisi değilim. O yüzden de kendime çok fazla fatura çıkartamıyorum. Ağırlıklı olanlar aynı davadan İstanbul'da yargılanan ve hapisten kaçtıktan sonra arkadaşlarını kurtarmak için bunun gerekli olduğunu düşünen başka arkadaşlardı. Biz o karara katılmış olduk. Herkes kişisel olarak kimin ne düşünmüş olduğunu o kadar merak etmez. Bu kararlar verilirken yolun bu olduğunu düşünenler aslında içerde ve dışarda çoğunluktaydılar. Ama gene de ben şöyle bir pay bırakıyorum: o pay da şu, eğer bu girişimlerde bulunulmasaydı belki de senatoda yeterince imza toplanabilirdi. Belki de Anayasa Mahkemesi kararından sonra geri dönmek mümkün olabilirdi. Fakat şu faktörü unutmamak lazım. Bence işin mantığına metoduna bakacak olursak, iyimser olmamızı gerektirecek sebeplerin az olduğunu düşünüyorum. Ordunun bu konuda kararlı olduğunu düşünüyorum.

Baykam: Ordunun mu, devletin mi?

Kürkçü: Ordu, çünkü Yargıtay'da bu ceza kesinleşti. Askeri Yargıtay'da. Askeri Yargıtay, ordunun emrini yansıtıyor. Ordudan çıkmış olmasaydı ceza, evet diyebilirdik. Ama ordan çıktı. İkincisi o zamanki belgelere geri dönüp bakalım, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'nın, Genelkurmay'ın bu konuda son derece ısrarlı olduğunu biliyoruz. Bunun bir tarihsel mantığı da var. Eğer Denizler idam edilmemiş olsaydı, bu sağın Amerika'nın Türkiye'deki gericiliğin geri adımı olacaktı. Çünkü sanki 27 Mayıs'ın intikamı buraya düğümlenmiş gibiydi ve onlar bu fırsatı kullanmak istiyorlardı. Muhalefet buna karşı o kadar güçlü değildi. Fakat bu konuda orduda iki farklı görüşün olduğunu da biliyoruz. Asmama yönündeki eğilimin var olduğunu ama kuvvetli olmadığını biliyoruz. O yüzden bu sanki bütün her şeyin üzerinde döndüğü bir nokta gibiydi. Ama bugünkü aklım bugünkü tecrübem olsa, ben mesela çok daha gayret gösterirdim bu faaliyette bulunmamak için. Niçin? Çünkü o zamanda ben kavrıyordum böyle bir pazarlık olamayacağını. Ama daha çok da bunu şunun için yapardım, bunun yarattığı reaksiyon o kadar büyük ve şiddetli oldu ki o

günkü gerçek THKP-C'den aslında hiçbir şey kalmadı geriye. Ben burada çok önemli bir problem görüyorum bizim için. Doğrusu arkadaşlarımız hayatlarını bu dönem kaybetmiş olmasalardı, solda bu kadar şiddetli bir liderlik krizinin yaşanmamış olacağını düşünüyorum. Türkiye solu daha az bölünmüş olurdu ve liderini daha rahat çıkarırdı. Siyasi tecrübe, basiret, olgunluk Türkiye soluna yeni ve kuvvetli bir şekil verebilirdi. Ne yazık ki olamadı.

Baykam: *Mahir veya Deniz böyle bir lider olabilirler miydi?*

Kürkçü: Olabilirlerdi. Niçin olmasın? Kendimiz için umduğumuz şeyleri o arkadaşlar için daha çok umabilirdik.

Baykam: *Deniz'in kaybolan günlüğünü duydunuz mu? Hapishanede günlüğü kaybolmuş.*

Kürkçü: Hiç haberim yok. İlk kez sizden duyuyorum.

Baykam: *İç edilmiş yani, idamdan sonra verilmemiş. Cohn Bendit'le tanıştınız mı?*

Kürkçü: Evet tanıştım.

Baykam: *Neler konuştunuz ve nasıl bir duyguydu?*

Kürkçü: Uzun uzun konuşmadık.

Baykam: *Kim olduğunuzu öğrendi mi?*

Kürkçü: Hayır. Ben de çok yeltenmedim. Çünkü Cohn Bendit çok başka bir hikâye anlatıyor şimdi. O zaman da kendisinin devrimci değil, radikal reformcu olduğunu söylüyor. O yüzden mesafeli davrandım.

1968 Aralık, Kommer Olayı'nın ardından Sultan Ahmet Cezaevi'nde. Ortada Deniz, solunda Necmi Demir ve Zülkadiroğlu, önde yatan Mustafa Gürkan.

Enver Nalbant

Baykam: *Enver Bey, konuştuğum kişiler, sizin adınızı verirken özellikle Deniz Gezmiş'in yakın arkadaşı olduğunuzu vurguladılar. Üniversite ortamı sizi nasıl etkilemişti ve bunların devamında Deniz ve arkadaşlarıyla da nasıl tanıştınız?*

Nalbant: Ben, Malatya'nın Yeşilyurt kasabasındanım. Lise öğrenciliğim sırasında TİP çok önemli bir gelişme gösterdi, ben de çeşitli çalışmalarına katıldım. Seçimlerde biliyorsunuz büyük bir oy patlaması oldu Parti çalışmalarıyla ilgili olarak Malatya'ya gittim. Köy ve kasabalarında dolaştım. Oradaki parti tecrübelerinden sonra, öğrenci olarak İstanbul'a geldim; Hukuk Fakültesi'ne girdim.

Baykam: *Hangi yıl?*

Nalbant: 1964.

Baykam: *Peki TİP'e lisedeyken mi girdiniz?*

Nalbant: Lisedeyken. 1964 yılında Hukuk Fakültesi'ne geldim ve eski bir partili olmam dolayısıyla burada TİP içindeki ilişkilerim sayesinde Eminönü Lisesi'nde çalışmaya başladım. FKF'nin kuruluşunda sonra İstanbul'da FKF İstanbul sekreterliğinde, yönetim kurulunda bulunuyordum. Ve üniversitede çalışmalarımız o şekilde devam etti daha çok bir partili olarak. Ama ben liseyi geç bitirmiş olduğum için diğer öğrencilere göre biraz daha fazla lafım geçiyordu herhalde. Hem bir parti geleneğinden geliyordum, hem de yaşım aynı sınıfta bulunan diğer öğrencilere göre daha ileriydi... FKF'de örgütlendik. O sırada Deniz ve arkadaşları, Mustafa Kıyıcı falan onların etrafında oluşan bir ruh vardı onlar da TİP'te çalışıyordu.

Baykam: *Herhalde o zaman Deniz'in etrafındaki herkesin adı Mustafa'ydı. Mustafa Lütfi Kıyıcı, Mustafa Karşılayan, Mustafa Zülkadiroğlu, Mustafa Gürkan.*

Nalbant: Evet, çok Mustafa vardı. Deniz hatırladığım kadarıyla Üsküdar ilçesinde çalışıyordu. FKF'yi biz kurunca, ayrıntıları çok fazla hatırlamıyorum ama, partinin içindeki ayrılıklardan dolayı MDD esprisi ve partinin içinde gruplaşmalar olunca, diğer grupta yer aldı ve üniversitede Deniz'in etrafında hem bazı partililerden olan, hem de partili olmayan, Kemalist çizgide kişiler Deniz etrafında örgütlendiler.

Baykam: *O noktayı biraz açalım. Mesela daha Kemalist dedik.*

Nalbant: Yani bunlar daha genç insanlar. Mustafa Gürkan gibi, Zülkadiroğlu gibi, işte Mustafa Lütfi Kıyıcı gibi, Deniz'in etrafında oluşan, TİP içinden gelmeyen insanlardı. Onlar 27 Mayıs çizgisinden gelen o tür ilişkileri olan insanlardı. Bunların bir kısmı asker öğrenci gibiydi. 27 Mayıs'tan dolayı bu tür ilişkileri vardı. O sırada askeriyenin öğrencilerle kurduğu ilişkiler vardı...

Baykam: *Deniz TİP'li oldu ama TİP'le olan farklılaşmaları kendisini TİP'in dışında eylemlere itti. Gerek o eylem farklılaşmalarını, gerekse o fikir farklılaşmalarını biraz daha açalım.*

Nalbant: Şimdi bunlar günlük öğrenci hareketlerinin daha çok içinde olan arkadaşlardı. Ve tabii TİP çizgisinin de daha üzerinde ve TİP'ten daha çok ileri insanlardı. Mesela biz TİP'li insanlardık ama partinin o zaman bizim önümüze koyduğu engeller falan o zaman bizi daha geri bir çizgiye itiyordu.

Baykam: Kısıtlıyordu.

Nalbant: Kısıtlıyordu, sınırlıyordu ama bunlar da daha öğrenci hareketleri içinde demokrat, daha eleştirel, daha özgür davranabildikleri için, Deniz'in etrafında böyle bir grup oluşmuştu. Tabi Deniz'in partiden kopmasının asıl sebebi, partinin getirdiği oradaki sınırlamalar, öğrenci hareketleri ile ilgili parti disiplini, öğrenci hareketlilikleri içindeki demokratik olanakları ortadan kaldıran yaklaşımlardı.

Baykam: Korkuluyordu belki, komünizme karşı eylem yapılacak parti kapatılacak, bu gençleri başıboş bırakamayız. Galiba öyle korkuları vardı.

Nalbant: Onu o şekilde söylemek bence mümkün değil. Partiler kaçınılmaz olarak statükocu bir yapı oluşturuyordu. Partilerin oluşturduğu statükocu yapı hiçbir zaman özellikle gençlik eylemlerinde yararlı olmuyor. O engelleyici bir unsur olarak gelişiyor. Türkiye'de hep böyle gelişmiştir. Yani özellikle öğrenci hareketlerinde, legal ve illegal partileşme olması farketmiyor. O hareket her zaman kitlesel bir çizginin dışına düşüyor. Legal de olsa onun oluşturduğu statükocu yapı öğrenci hareketlerini engelliyor. Şimdi bunları aşan arkadaşlardı Deniz'in etrafında oluşan bu grup. Benim orada onlardan daha yaşlı olmam, daha çok siyasi tecrübemin olması dolayısıyla...

Baykam: Fark 3-4 yaş gibi mi?

Nalbant: Evet. O yaşta önemli bir yaş farkıydı. Bir taraftan ben partinin içindeydim.Yönetim kurulundaydık. Fakat partideki o öğrenci hareketlerini statükocu çizgiye çekme, sınırlama, oradaki farklı anlayıştan, ben de rahatsız oluyordum. Böyle bir şeyin içinde tepki oluşturmaya çalıştık FKF içinde. Deniz'le de ilişkilerimiz o şekilde gelişti. Yani FKF içinde Denizlerin grubuyla birlikte arkadaşlıklarımız doğdu ve gelişti. Ama aşırı bir siyasi çizgideymişiz gibi görünüyorduk. Çünkü o zaman ben FKF ve TİP paralelinde bir çizgideydim. Sonra 68 Fransa'da ve Almanya'da öğrenci hareketleri başlayınca biz konuşmaya başladık. Özellikle Deniz'le ikili konuşmalar yapmaya başladık. Çünkü genel olarak Türkiye'de öyle bir hareket başlamamıştı o zaman. Genel olarak öğrencilerde ciddi bir etki ve örgütlenme vardı ama İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği faşistlerin elindeydi. Öğrenciler ikiye bölünmüşlerdi, yani iki başkan vardı. Sağcılar seçimlerde çeşitli entrikalar yapmışlar ve öğrenci birliğini ellerine geçirmişlerdi ama solcu öğrencilerin de başka bir başkanları vardı. İki başlı bir durumda Talebe Birliği ve sağcılar üniversitede bir öğrenci hareketi planlıyor-

lardı. Biz bir taraftan Milli Gençlik Teşkilatı'nın çalışmalarını yapıyorduk, bir taraftan da onlar yapıyorlardı ama çeşitli istihbaratlar alıyorduk. Herhalde onlar da bizden alıyorlardı. Bunu ben FKF, sekreterlik kurulunda duydum orada tartıştık. Ben dedim ki, özellikle Fransa'dakine benzer bir örgütlenme ile öğrenci hareketliliği başlatılması lazım, bununla ilgili hemen toplantılar yapalım, biz yapmazsak zaten bunu sağcılar organize edecekler. Öğrencilerin o demokratik talepleri sağcı öğrenci hareketlerinin peşine takılacak şeklinde bile gelişebilirdi. O zaman DÖB kurulmuştu.

***Baykam:** DÖB'ü Deniz kurmuş değil mi?*

Nalbant: Evet. O şekilde FKF'de öneride bulundu. İbrahim Kaypakkaya da vardı o zaman. Kaypakkaya başta olmak üzere hepsi önerdiğim şekilde bir eylemin başlamasına karşı tavır aldılar. Sekreterlik kurulundan öyle bir karar çıkınca ondan sonra ben artık Deniz'le toplantılar yapmaya başladım. Sonuçta karar verdik dedik ki sabahleyin başlıyoruz.

***Baykam:** Boykot mu işgal mi? Hangisi?*

Nalbant: İşgal'e başlıyoruz. Biz Milli Gençlik Teşkilatı'nda akşamdan karar aldık. Sonra ben tekrar FKF'yi toplantıya çağırdım. Deniz'le konuşmuştuk, en geniş kitle tabanını nasıl oluşturabiliriz diye? Tabii bunun doğal tabanında ne kadar sol, demokrat kesim varsa, partili partisiz onların katılmasıyla FKF'yi ikna etme görevini bana verdiler. Zaten sekreterlik kurulundayım. "Hemen başlıyoruz. Bununla ilgili katılma kararı alalım, hemen olağanüstü toplantıya çağıralım" dedim. Üniversitelerde FKF var, onları bulup katılalım şeklinde önerimi yeniledim. Yine ikna edemedim, olumsuz karar çıktı. Hatta desteklememe kararı çıktı. Ondan sonra biz ertesi günü Deniz'le beraber, birinci anfide başladık. Çok erken bir saatte randevu vermiştik. Bazı gecikmeler oldu. İlk Deniz ilan etti orada. İstanbul Tıp Fakültesi 1. anfide işgal başladı, inanılmaz bir destekle...

***Baykam:** Tahmininizin ötesinde bir ilgi mi gördü?*

Nalbant: Evet. İnanılmaz yani. Hiç o kadarını beklemiyorduk. Hatta müthiş bir tereddüt içindeydik. Çünkü sabahleyin kararlaştırdığımız saatte bütün arkadaşlarımız gelmemişti. Onlar geç kaldılar. Sonra Deniz her zamanki ataklığıyla çıktı, 1. anfide işgali ilan etti.

***Baykam:** O mu ilan etti?*

Nalbant: Evet. Yani o andan itibaren bir anda öğrenciler Deniz'in peşine takılarak bütün sınıfları boşaltmaya başladılar.

Başladıktan sonra da zaten bütün arkadaşlar geldiler. DÖB'lüler geldiler, sonra o sırada hiç unutmuyorum, FKF Sekreterliği bize karşı bildiri hazırlamış, o bildiriyi gördük. Öğlene doğru basmışlar. Karşı bildiri dağıtmak için gelmişler, iyice hatırlamıyorum ama Mustafa Gürkan, karşı bildirinin dağıtılması için gelen Osman Arolat'ı bildirilerle yakaladık. Bildiriler alındı, imha edildi. Artık olay reddedilmez bir şekilde kitlesel bir eyleme dönüştü.

Baykam: *Peki FKF bunun üzerine tavır değiştirdi mi?*

Nalbant: Birinci, ikinci gün falan değişmedi. Ama bildiriler fiilen engellendi. Hatta, öğrenci kitlesinin içine girip bir iki gün onların konuşma yapmasını, karşı tavır almalarını fiilen engellemek zorunda kaldık. Ama birkaç gün sonra onlar fikirlerini değiştirdiler. Katıldılar ama çok geç.

Baykam: *Sonradan biz hata yaptık o gün falan dediler mi?*

Nalbant: Hayır öyle resmen bir özeleştiri hiç hatırlamıyorum. Hatta o seçimlerde engel falan. FKF'de belirli bir birikim vardı. Özellikle temsil ettiği bir entrika zihniyeti vardı.

O eski yapıdan gelen, kendi yapısından da kaynaklanan onların o müthiş tecrübeleriyle DÖB'lülerin başa çıkması mümkün değildi zaten. Onun için mesela seçimler olurdu, oradaki komisyonların bilmem neyin işgal komitelerinin seçiminde falan orada bir sürü entrika vardı; seçimler oluyor iptal ediliyor, yeniden seçim yapılıyor böyle o entrikalarla da öğrenci liderleri uğraşmak ve onları tasfiye etmek durumunda kalıyor. 68 olayları başladı ve iki gün sanırım yine Deniz legal olarak hareketin önderiydi ve iki gün kimse bu işin önderi benim diyecek konumda olmadı.

Baykam: *Sorumluluğu o üstlendi yani.*

Nalbant: Sorumluluğu o üstlendi ve iki gün falan sürdü. Mesela Cumhuriyet Gazetesi ve diğer gazeteler bu hareketle ilgili konuşma yapmak istiyorlardı. Kiminle röportaj yapacaklarını bilemiyorlardı. Bir sürü insan olmasına rağmen öğrencilerin daha önce böyle bir geleneği olmadığı için böyle çekimser kalıyorlardı. Bir iki gün böyle sürdü. O arada biz yine Deniz'le özel bir görüşme yaptık. Özellikle kız öğrenci yurtlarının eyleme katılmasını sağlamaya karar verdik. Ondan sonra ben bir megafon buldum ve kız öğrenci yurtlarını dolaştım. Giderken, Çemberlitaş Kız Öğrenci Yurdu'na geldim. Arkadaşlarım vardı ama içeri tek başıma girdim. Boykotu anlatıyorum katılmaları için ama partili olmamdan kaynaklanan belli bir çekingenlik var. Yani genel

baskı yansıyor orada. Yani siyasi kişiliğimin orada öne çıkarılıp ayrı öğrenciler tarafından kabul görmekten korkuyorum. Ama son derece ilgiliydi kız öğrenciler. Orada konuşma yaptım ve hiç unutmuyorum, anlattığım şeyler, "bu bir sosyalist devrim değil. Yani bazı sosyalistlerin önculüğünde bir hareket değil. Kitlesel, öğrencilerin ve bunların siyasi fikirlerine bakılmaksızın, kitlesel demokratik bir harekettir. Demokratik talepler vardır. Bu taleplerin gerçekleştirilmesi için başlayan bir harekettir. Onun için hiç ayrım gözetmeden herkesin katılması lazım" şeklinde konuşmalar yaptım. Bunda çok başarı sağlanınca bütün İstanbul'daki kız öğrenci yurtlarını dolaştım gece, sabaha kadar. Birinci gün akşamı işgal bitti, kız öğrenci yurtlarında sabaha kadar sürdü. İnanılmaz bir dinamizmle ertesi gün bütün kız öğrenciler de geldiler katıldılar. İşgalin anlamı değişti. Mesela birinci gün daha çok erkekler hareketli gibiydi. Kızların böyle bir gelenekleri yoktu. Hep uzaktan falan bakıyorlardı ama o konuşmalardan sonra onlar da aktif oldular. Komitelere girdiler. Ve ben ikinci günde megafonla üniversitelerin içinde konuşmalar yapmaya devam ettim. Fakülteleri dolaştım öğrenci kamplüslerini işte tereddüt geçiren öğrencileri ikna etmek için, orada temel 2-3 gün attığımız slogan, "Bu sosyalist bir hareket değil. Bu bir demokratik kitle hareketidir ve öğrencilerin işte şu demokratik taleplerinden kaynaklanıyor," şeklinde idi.

***Baykam:** Neydi o talepler?*

Nalbant: Oradaki kitap meseleleri, genel olarak üniversitedeki yönetime katılma gibi öğretim kurumları içinde öğrencilerin ve temsilcilerinin konumları gibi olan şeyler.

***Baykam:** Yani aslında geriye baktığımızda çok mütevazı talepler.*

Nalbant: Tabii, son derece mütevazı. Mesela kitapları hocalar o kadar pahalıya satıyorlar ki, gerçekten de bir çok öğrenci alamıyordu. Mesela benim o tarihe kadar hiç kitabım olmadı, çünkü çok pahalıydı. Kitapları birbirimize verirdik ya da kütüphaneden alırdık. Okuduğumuz kitapları eski öğrencilerin ders çalıştığı kitaplar olduğundan, artık altı çizilmekten okunamayacak hale gelirdi.

***Baykam:** Fotokopi yaygın değildi.*

Nalbant: Daha pahalıya çıkardı. Altı çizilen, formaları dağılmış, arasında eksikler olan, herkesin özel notları olan kitaplar. Bunlar öğrencileri son derece rahatsız eden şeylerdi.

***Baykam:** Bugünün öğrencisi bunları tabii düşünemez...*

Nalbant: Tabii inanılmaz şeyler var. Yani bu küçük küçük tepki-

ler, öğretim üyelerinin de oluşturduğu ayrı bir kast vardı mesela. Onların ulaşılmazlığı gibi. Mesela hiç unutmuyorum, biz ikinci, üçüncü günü Hukuk fakültesinin Dekanlık binasını işgal ettik. Üniversitenin en önemli binasıdır orası. Tavanları işlemeli, çok antik bir bina zaten. Orayı işgal ettik, orada toplantı salonları var. İnanılmaz büyüklükte, müthiş masalar ve sandalyeler, antik eşyalar var. Tabii onların üzerinde öğrenciler yatıp kalkıyorlar.

Baykam: *Peki o anda havadaki elektrikte, hani o yasak odalara girmek, tabuları çiğnemek, özgürlüğü tatmak gibi o 68'in kendisine has meyvelerinin ilk filizi var mıydı?*

Nalbant: Tamamen. Yani bütün onlar bir anda üniversitenin oluşturduğu o hava, onların hepsi zaten etkiydi. Bütün o özel mekanlarda, hocaların odalarındaki özel hayatlarına kadar girdiler öğrenciler. Yani masalarından, dolaplarından, bazı öğretim görevlilerinin hiç beklenilmedik, inanılmaz şeyler çıktı. Erotik dergiler vs. Yani bütün oradaki dokunulmazlıklar kalktı. Bir demokratik ortam geldi ve ikinci kuşak öğretim görevlileri zaten 3-4 günden sonra kıyafet değiştirerek, kafalarına kasket takarak üniversitenin içine gelmeye başladılar.

Baykam: *Yani orada üniversite bir bahaneydi, düzene ve tabulara başkaldırının ilk kıvılcımıydı, diyorsunuz.*

Nalbant: Tabii. Yani sadece o değil. Orada oluşan müthiş bir baskı vardı. O üniversite aristokrasisine karşı aynı zamanda öğrencilerin tepkisiydi ama bu tepki öğrenciler tarafından çok algılanmasa bile, üniversitedeki daha çok genç öğretim üyeleri tarafından da destekleniyordu. Zaten ondan sonra görüldü onlar. Üniversitedeki reform taslağından, hazırlanması da dahil öğretim üyelerinden çok ciddi destekler aldık.

Baykam: *Peki, mesela o dönem sloganlara bakıyoruz sağ yok, sol yok, işgal var, boykot var. Gençlere, "Bir harekette Deniz varsa ben de varım" dedirtecek kadar Deniz'in eylemleri güven yaratıyordu gençlerde. Deniz dar sosyalist görüşte değil, geniş bir sosyal demokrat, Kemalist ve hatta genel olarak merkez demokratları bile kapsayacak büyük geniş bir kitlesel eyleme dönüştürebiliyordu. Mesela Deniz'in bugünkü, öğrenci fraksiyonlarından ve sözde öğrenci liderlerinden bu farkını biraz açıklayabilir misiniz?*

Nalbant: Şimdi Deniz, çok karizmatik ve olağanüstü bir insan. Tabii öyle birini bütün hayatımız boyunca rastlamadık. Öyle birini de okumadık. Yani okuduğum bir sürü kitapta bile öyle bir kahramanın

izine rastlamadık. Olağanüstü bir kişiliği vardı ve son derece etkileyici, inançlı birisiydi. Son derece mütevazı ve herşeyini, o an etrafında bulunan ve herkese eşit davranan paylaşan birisiydi. Onun için mesela bir sürü liderde olduğu gibi, onun ötekinin kulağına bir şeyler söylemek, onlara çok fazla özel bağlanmak gibi eğilimleri yoktu. Tabi mesela bir eylem planını belli bir kadroyla konuşurdu, ama kendi içinde bulunduğumuzda hiç kimseyle bir farklılık gözetmezdi. Herkese eşit mesafede, eşit uzaklıktaydı. Bu kaçınılmaz olarak belirli insanları toplu olarak etkilerdi. Fiziğiyle, mesela bir yürüyüşe gidildiğinde en önde seçilirdi ve her zaman zaten en önde olurdu. Şimdi kendisinden önce de öğrenci liderleri vardı. Mesela 27 Mayıs oluştuğunda eylemci olan falan bizden önceki kuşak.

Baykam: *Castro Nuri'den çok etkilendiği söyleniyor mesela.*

Nalbant: Doğrudur. Castro Nuri, o da çok özel bir insandır. Bizden önceki kuşak, kim mesela; Ahmet Günyüz Ketenci, Raif Ertem, Bozkurt Nuhoğlu, Castro Nuri falan gibi öğrenci liderleri. Yani onlar 27 Mayıs öğrenci hareketlerinin önderleriydi. Ama onların oluşturduğu bir gelenek vardı. Onlar da mesela CHP geleneğinden geliyorlardı. Şimdi Deniz'den önceki liderler, öğrenci önderlerinin özelliği şuydu, onlar kitlesel olarak insanları ikna eden ama kitlenin arkasında duran insanlardı. Deniz ise kitleyi ikna eder ve kitlenin önünde dururdu. Zaten ondan sonra kitleselleşti. Deniz öğrenci liderliği kavramını değiştirdi, geliştirdi. Deniz herhangi bir siyasi gelenekten gelen değil, kendi geleneğini yaratan bir liderdi. Deniz'den sonra siyasi geleneklerin oluşturduğu Doğu Perinçek ve benzeri gibi gençler, onlarda öğrenci hareketleri içinde, gençlik hareketi içinde önder oldular ama onlarda belli eski geleneği yani CHP'nin başlattığı geleneği devam ettiren, çeşitli yerlerde karar alıp, konuşan ama hareketlerin önünde olamayan önderlerdi. Deniz'in en önemli farkı budur.

Baykam: *Peki sizin belki gençliğinize ve ilk aile yapınıza baktığınızda CHP geleneği var mıydı?*

Nalbant: Yok hayır. Hep TİP'liydim ailem de ben de.

Baykam: *Peki siz hangi aşamalarda, TİP'ten kopmaya başladığınızı hissettiniz? Yani tam olarak böyle bir hisse girdiniz mi?*

Nalbant: İşte bu Deniz'le tanışmamız, 68 olayları, FKF ve partinin özellikle kitle olaylarına yaklaşımı. Yani 68 öğrenci işgalleri ile başladı ama ondan sonraki eylemlerde parti çok tutucu bir yaklaşım içine girdi.

Baykam: *Peki şunu söyleyeyim, gerek siz, gerekse birçok Deniz'den daha yaşlı, daha bilgili, daha deneyimli, daha teoriyi bilen öğrenciler vardı. Bunlar arasında, Deniz, insanların 18'inden 30'una kadar kabul ettiği bir doğal gençlik lideri konumuna nasıl çıktı? Hele Türkiye solu gibi herkesin birbirine itiraz ettiği bir ortamda.*

Nalbant: Şimdi orada Deniz bir kitle önderiydi. Kitle önderi olmanın ön koşulu, kitleyle beraber karar vermek ve kitle ile aynı anda eylem içinde olmaktan geçer. Birinci kuralı budur. Deniz bunun geleneğini yarattı. Daha da önce kendiliğinden varolan, öğrenci hareketlerindeki liderler kitle önderleri değil, onlar belirli bir siyasi hareketin ve grubun önderleridir. Aynı anda karar verip, aynı anda eylem planlayan ve bütün bunları kitleyle birlikte yapan bir özelliği vardı. Mesela işgal yapılması için bir karar verilir. Kendi arkadaşları dahil, bütün grubu muhalif olur. O ertesi günü ikna olmamışsa o eylemi başlatabilir. Bunun kendi çevresi önem vermemiş olmasına rağmen, orada yeni ilişki kurduğu öğrencilerle toplantılar yaparak, arkasında büyük bir kitlesel grupla o eylemi yapar, bunu çok yaptı.

Baykam: *Yani yanında onunla beraber karar verecek 10 genç hayır diyor, o başka 20 genç bulup yapıyor öyle mi?*

Nalbant: Evet. Yapılmaması konusunda ikna edilememişse, ertesi günü başka bir grupla onu planlayıp, yeni bir kadro çıkarır ve siz ona katılmak zorunda kalırsınız. Kendinizi bir anda onun başlattığı eylemin içinde bulursunuz. Ayrı durmanız mümkün değildir.

Baykam: *Yani nasıl? İkna edici miydi, bu ses tonu muydu, gözleri ya da seçtiği kelimeler miydi, görünmez elektriği miydi?*

Nalbant: Bunların hepsi vardı.

Baykam: *68 Çekoslovakya olayı. Solda büyük parçalanmalar yarattı. Siz olaya nasıl baktınız?*

Nalbant: Biz Çekoslovakya olayını önceleri çok fazla anlayamadık. Sonra da tepkiye karşıladık olayı. Oradaki askeri hareketlere karşı ciddi bir kitlesel tepki olduğunu öğrendiğimiz anda biz düşüncelerimizi değiştirdik. Başında, Sovyetler Birliği'nin sosyalizmi savunmak, korumak için başlattığı bir askeri hareketmiş gibi göründü bize. Kısa bir süre doğru bulmuştuk, sonra fikir değiştirdik.

Baykam: *Bu sizin Sovyetlere bakışınızı toptan etkiledi mi?*

Nalbant: Evet. Kalıcı bir şekilde etkiledi. Bizi daha demokratik düşünmeye, oradaki olaylar üzerine daha ve her şey üzerine yeniden düşünmeye sevk etti.

Baykam: *Bu Sovyetler'in insan doğasına, özgürlüklerine, bireysel farklılıklara, böyle toptancı ve baskıcı bakışına karşı da bir başkaldırıydı, 68'in dünyadaki genel havasıyla da o açıdan belki bağlantılıydı.*

Nalbant: Onu biraz şununla bütünleştirdik, Türkiye'de artık, TİP ve onun sürdürdüğü geleneği tartışmaya başlamıştık. Zaten özgürlüğümüzün üzerinde kurulan bir baskı olarak düşünmeye başladığımız için, genel olarak partilere de eleştirel yaklaşıyorduk.

Baykam: *Dolayısıyla, sosyalist gençlik içinde TİP'e olan, sözünü ettiğimiz "ammada baskıcılar, amma da tutucular" gibi eleştirel bakışlara Sovyetlere olan eleştirileriniz, herhalde paralel bir kesişmeye doğru gitti öyle mi?*

Nalbant: Evet. Sonra devam etti tabii o. Bizim olaylara eleştirel yaklaşmamız, o tarihlerden sonra bir dinamizm kazandı. Yani şüpheyle karşılamaya, kuşku duymaya başladık.

Baykam: *Sovyetlerden şüphe duymaya başlamanız, sizi "babana bile güvenme" gibi bir duyguya mı götürdü? Sovyetler belki o güne kadar sosyalizmin iyi kalpli kalesi gibiydi. Öyle miydi?*

Nalbant: Evet. Yani o kadar çok bilinçsiz değildik tabii. Bir de o sıralarda Türkiye'de de yoğun öğrenci hareketleri vardı. Fazla okumaya, bunları çok fazla tartışmaya vaktimiz yoktu.

Baykam: *Günlük eylemler içindeydiniz. Deniz 68 Çekoslovakya işgalinden Sovyet Revizyonizmi diye bahsediyordu. Bu konuyu kendisiyle konuştunuz mu?*

Nalbant: Tabii.

Baykam: *Ne diyordu?*

Nalbant: Bu söylediklerimi söylüyordu.

Baykam: *O da eleştirel bakıyordu. Mustafa Gürkan diyor ki, kimse, bugünkü şartlara göre yorum yapıp kıvırmasın. Orada ordu gençlik elele sloganından, daha sonra 69-70'ten itibaren gençlik orduya, sol bir cuntaya oynadı diyor. Siz bu görüşü ne kadar paylaşıyorsunuz?*

Nalbant: Hayır, Deniz hiçbir zaman orduya, sol bir cuntaya oynamadı. Zaten Gürkan ve arkadaşları bir grup oluşturdular. Deniz ve arkadaşları ikinci grubu oluşturdular. Belli bir noktadan sonra bu iki ayrı grup ayrı hareket etmeye başladı.

Baykam: *Deniz'in hapisten çıkışından sonraki ayrılıktan bahsediyorsunuz. Örneğin Deniz, Gürkan'lardan silah istedi alamadı.*

Nalbant: Onlar ayrı, şu söylediğiniz siyasi bir yol ayrımıydı. Orada herkes siyasi tavrını belirledi ve zaten ondan sonra insanlar öyle yaşamaya başladı. 68'den sonra ortaya çıkan ve bizim için son derece önemli bir insan. Cihan Alptekin, Deniz'in en yakın arkadaşı. Onlarla beraber, Deniz artık Marksist bir çizgiyi seçti. 68 işgallerinden sonraki o bir iki yıllık dönem içinde siyasi çizgisini belirledi ama benim söylediğim gibi herkes değişik kökenlerden geliyorlardı.

Baykam: *Peki DÖB içindeki Mustafa Gürkan çizgisi ve Deniz Gezmiş çizgisinin ayrımını biraz açar mısınız?*

Nalbant: Gürkan, gerçekten asker-sivil-aydın ittifakı düşünüyordu. Zaten o tür ilişkileri de vardı. Kendi dost ve arkadaş çevresi de öyleydi ama, Deniz belli bir süre öyle düşünmüş olabilir. Ancak, bu düşüncede ısrar etmedi. Bunları temsil eden şimdi tabii sadece Gürkan değil. Bu 27 Mayıs geleneğini öğrenciliklerinde de devam ettirenler vardı. Gürkan 68 olaylarında daha aktif ve daha önde bulunduğu için sanırım o kanat, Gürkan'ın düşünceleri ile yakın ilişkili. Bir de tabii şu noktada insanın yanılmaması mümkün değil. Yanılmaması için olağanüstü olması lazım. Gerçekten o ittifakı öğrenciler desteklemesi, işin kolaylaşması açısından önemliydi. Eğer ciddi çok önemli meseleleriniz yoksa, tabii mesela asker temsil ediyor. Orada gelip etkili olmaması mümkün değildir ve olay işe inanan ve işin öyle olabileceği konusunda da düşünceleri olan arkadaşlarımız da vardı. Şimdi Deniz'in en büyük özelliği şudur; eylem planlarken geniş ittifakı bulmaya çalışır. En geniş ittifakın içinde en geri demokrat çizgiye kadar iner. Faşist olmaması koşuluyla tüm o kitle katmanlarına kadar iner ve ittifaklarını ona göre kurar.

Baykam: *Yani merkez demokratlara kadar iner.*

Nalbant: Çok geniş bir cephesi vardı. Bunun içinde askerinden, polisinden bilmem nesine kadar herkes olabilirdi ve herkes ona güvenirdi. Ama onların hepsinde kararı kendisi verirdi. Hem en geniş kitleyi katmak, artı bir de o kitleyi düşmanlara karşı korumak amacıyla ittifak kurardı. Yani her eylemi bir savaş gibi düşünürdü o.

Baykam: *Peki silaha geçiş, kitlesellikten kopuş? Mesela Perinçek diyor ki, Deniz'i ikiye ayırmak lazım. Bir, çok kitlesel gençlik önderi Deniz, iki, daha sonra daha dar, TİKO'nun içinde silahlı eyleme, rehine kaçırmaya, banka soymaya ve hatta ben bir model oluşturacağım diye dağlara çıkmaya yönelen Deniz. İşte o Deniz, kitlesellikten ve demokratik sosyalizm mücadele gücünden kaybetti. "Bu ikinci Deniz,*

hataliydı" diyor. Bu silaha geçiş kararını kendisinin değiştirmeye çalıştığını söylüyor. Siz buna nasıl bir yorum getiriyorsunuz?

Nalbant: Şimdi öyle bir ayrım yapabilir. Öğrenci kitle hareketlerinin daha ilerisinde siyasi önder olmak için Deniz'in çok kısa bir hayatı oldu. Ama oradaki siyasi düşüncelerini ona doğru ve yanlış diyebilecek kadar uzun yaşamadı. Temel kitleselliğe ve en geniş kitle tabanıyla ilişki kurmaya, onlarla eylem planlamaya THKO'yu kurduktan sonra da devam etti. O Amerikalıların kaçırılmasından sonra Hürriyet gazetesinde yayınladıkları bildiri vardır. Onu okuyun işte. Deniz'in o anda düşündüğünü anlatan en somut bildiridir o. Anti-emperyalist bir bildiriydi. Yani Amerika'ya karşı en geniş cephe çağrısı yapan herşeyi anlaşılır, hiç karışıklığı olmayan bir bildiri. Onlar da aynı fikirdeydiler.

Baykam: Yani Deniz orada kalkıp bu silaha geçme kararını almasaydı, o kitlesel gençlik demokrasi hareketi daha kalıcı bir eksende gelişemez miydi?

Nalbant: Şimdi bunları insanların kendi koşullarında düşünüp yorumlamamız lazım. Deniz Gezmiş'in legal olarak yaşaması artık olanaksız hale gelmişti. Onun üzerine kurulan baskı hiç kimsenin üzerinde yoktu. Doğu Perinçek ve onun için bu söylemlerde bulunanlar gayet özgür bir şekilde tüm demokratik haklarını kullanırken, o artık hayatının yarısını hapisanelerde geçiriyordu. Polis tarafından hep alınır götürülürdü, legal olarak artık onun varolması mümkün değildi.

Baykam: Yani nerede bir olay çıkıyor, emniyet müdürlüğü hemen diyor ki, "Deniz'i tutun getirin."

Nalbant: Tabii çok tutuklandı. Sürekli olarak, yani o kaçınılmaz olarak öyle bir yolu seçmek zorunda kaldı. 68'de mesela, bir kriminoloji enstitüsü vardı. Oraya öğrenciler gittiler, silahlar alındı ve biz farkettik ki ilk kez Deniz orada eline silah alıyor.

Baykam: Bir acemiliği varmış.

Nalbant: Tabii. Acemilik değil. hiç ilgisi yok. Öldürmeye falan ilgi duyan bir insan değil. Öyle bir kişiliği de yok. Ama onun legal olarak yaşaması olanaksız hale getirildi ve o sebeple de siyasi bir yol seçti. Filistin'e gitmek gibi bir karar aldı ve orada kendi politik kararlarını oluşturdu.

Baykam: Filistin'e gidişi ve dönüşü onun daha 27 Mayısçı çizgiden daha Marksist çizgiye geçişinde bir dönemeç değil midir?

Nalbant: Dönemeçtir.

Baykam: Size Filistin hakkında neler anlattı?

Nalbant: Genel olarak orada eğitimini v.s. şeyleri anlattı. Zaman zaman bu konular hakkında konuşuyorduk.

Baykam: Daha detaya inelim. Anekdot olarak neler anlattı?

Nalbant: Çok mutlu döndü. Döndükten sonra anlattı. Son derece mutlu ve daha kesin, bazı konulara daha kararlı bir şekilde bakıyordu, artık başka bir kişilik kazanmıştı.

Baykam: Yani belki öğrenci lideri Deniz Gezmiş'ten parkalı eylemci Deniz Gezmiş'e geçmiş miydi döndüğünde?

Nalbant: Evet. Siyasi bir lider olarak dönmüştü ve program çizmiş ve kararlar alınıştı.

Baykam: Peki bir adım geri gidelim 68-69 döneminde Deniz'in kişiliği neydi? Kız-erkek arkadaşları ile olan sokak hayatı, ne yer ne içer, nerelere giderdiniz?

Nalbant: Fazla özelimiz olmazdı. Zaten çok yoğun öğrenci hareketleri ve eylem planları ile geçerdi sonra da üniversite zaman alırdı. Bir meyhane vardı, bazen oraya giderdik. Benim gittiğim zamanlarda eski komünistler vardı. TKP'liler vardı. Onlarla konuşmaya giderdik. O da çok nadir olurdu. Onun dışında mesela yemek yemeler de kitlesel olurdu. Toplantı yerimiz genel olarak Milli Gençlik Teşkilatı'ydı. Kim ne aldıysa ortak yenirdi, bazen de bir şişe şarapla bir katık olurdu. Onun dışında özel hayatımız yoktu bizim. Yani öyle yarı platonik bir yaklaşımı vardı.

Baykam: Ama öte yandan birçok kızın ilgisini çekiyordu. Buna karşın tavrı nasıldı? Çekingen miydi? Yoksa olayların üzerine gittiği gibi, kızların da üzerine gittiği olur muydu?

Nalbant: Kızların zaten yüzde 99'u Deniz'e aşıktı. Tabii bu kuşkusuz. Onların çok beğendikleri bir erkekti. Şimdi öyle bir maceraşı olmazdı, öyle bir yaklaşımı olmazdı. Öyle bir yaklaşımı olsaydı zaten orada kitle önderliği yapamazdı. Son derece duygusal bir adamdı. Öyle bir iki takıntısı oldu. Onlarla da zaten o ilişkileri kurmaya, onlara zaman ayırmaya vakti olmadığı için daha platonik kalırdı. Bilirdik onun duygularını ama hiç vakti yoktu. Eylemin içinde devamlı beraber olduğu kızları erkek arkadaşlarından ayırmazdı. Bize nasıl böyle omzumuza kolunu atarsa, aynı şekilde o kız arkadaşlara da bir erkek gibi davranırdı. Ona takılanlardan mesela Avniye diye bir kız vardı. Avniye hareket içinde birisi değildi. Nereden nasıl olmuş bilmiyorum, takılmıştı ona ve biz onla öyle şaka yapardık.

Baykam: *Yani Avniye çok politize değildi diyorsunuz.*

Nalbant: Değildi. Deniz, legal olarak dolaşamaz hale geldiği zaman kadın onu terketti. Ondan sonra sevgilileri oldu ama, onlar öğrenci hareketlerinden sonraydı.

Baykam: *Yani, illegal döneminde evlerinde kaldığı sevgilileri mi?*

Nalbant: Evet, o tür şeylerdi.

Baykam: *Peki o zaman birkaç anekdot anlatın bana. Yani ister kızlarla, ister başkasıyla ilgili... Fakat yaşanmış birkaç anekdot anlatın lütfen.*

Nalbant: Önceden hiç düşünmedim. Az önce o kitle önderleri ile ilgili şey de geçti orada mesela üniversitede biz bir süre sonra gerilemeye başladık ve sağ öğrenciler kitle temeli kazanmaya başladılar. Kitlesel olarak bize saldırıyorlar. Ne kitleyi ne de kendimizi koruyabiliyoruz. Çünkü silahlı ve çok organize bir şekilde polisle beraber geliyorlar. 5-6 kere üniversitede bizi üniversitenin dışına çıkacak kadar sürdüler. Geliyorlar ama üniversitenin içinde kalamıyorlar. Ya orada bizi dövüyorlar ya da üniversiteyi terk ettiriyorlardı. Kendileri de bir iki saat içinde terk ediyorlardı. Polis desteğiyle geliyorlardı. Yani bizim henüz sokağa silaha ilgimiz yoktu. Yani kitlesel olarak öyle kavgaya girmek gibi falan oluşmuş bir geleneğimiz yoktu. Bunu kitlemizle düşündük. Ne yapalım dedik. Dedik ki, bunu eski arkadaşlarla konuşalım, Bozkurt'la, Ahmet Ketenci ile, Castro ile. Hiç unutmam, o zaman Bozkurt, Ketenci'yi ikna etti. Çünkü onların kendi arkadaş çevreleri var. Kendi özel çevreleri. Onlar belirli bir kavgadan geçmiş. Ayrıca onların belirli bir gelenekleri vardı. Mesela Kemal Güngör. Onlar silahı, kavga etmeyi bilen, kendi köylerinden kasabalarından bu tecrübeyle gelmiş insanlardı. Bozkurt Nuhoğlu, Ahmet Güryüz Ketenci gibi arkadaşlarım kitlesel olarak kavgaya girerlerdi. Mesela 15-20 kişilik gruplar halinde kavga ederlerdi. Çünkü talebe federasyonunda bunlar sağcılarla kıyasıya mücadele etmişlerdi. Oralara faşistlerin gelmeleri halinde bizimle birlikte kavga etmeleri konusunda konuştuk. Biz bir istihbarat aldık hiç unutmuyorum. O anda ben, Bozkurt ve kendi arkadaş çevremden geldiler ve orada sağcı öğrencileri dövdük. İlk defa sağcı öğrencileri üniversitenin dışına kadar sopayla bire bir kavga ederek kovduk.

Baykam: *Denize döktünüz!*

Nalbant: Evet denize döktük. Bakırcılar çarşısı vardı. Oradan

kendilerini sokağa atmak zorunda kaldılar. Çünkü büyük bir kavga oldu. Ondan sonra da zaten faşistler bir daha üniversiteye gelmediler.

Baykam: 68 Eylül mü?

Nalbant: Eylül, Ekim.

Baykam: Şimdi adam 24 yaşında ölmüş ama sanki arkasında bir asır var. Bu kadar da konuşulacak malzeme bırakmış.

Nalbant: Hiç özel hayatı yoktu. Dikkat ederseniz 68-69, bir buçuk yıl sürekli öğrenci hareketleriyle dolu yıllardır ve sürekli Deniz Hareketin içindedir ve pek özel yaşantısı olmamıştır ki.

Baykam: Anlıyorum. O yüzden öyle aklınıza bir anekdot gelmiyor. Parasızlık nasıldı? Yani para akışı nasıldı?

Nalbant: Şimdi onlar vardı yani kimsenin çok fazla özel parası yoktu. Kimde para varsa zaten o ötekini karşılardı. Öyle bir imece oluşturmuştuk. Mesela 68'den önce ben çalışıyordum. Hem çalışıp hem okuyordum. Bu 68 olaylarından sonra bir yerde çalışmadan yaşamaya başladım. Ailemin gönderdiği son derece küçük para, bazen gönderip bazen göndermezlerdi ama, ortak yaşardık. Yurda para vermezdik. Yurtta kalırdık, üniversitenin yemekhanelerinde yemek yerdik. Akşamları hep bir arada olduğumuz için hesap kimde para varsa ondan karşılanırdı. Bazen Milli Gençlik Teşkilatı'ndan para alırdık. O söylediğim şeyler de işte yemek alınması, bilmem ne alınması ekmek peynir gibi falan şeyler.

Baykam: Yani nerede sabah orada akşam. mühim olan eylem...

Nalbant: Gündüz yani o gün işler yoksa üniversitenin içinde kalmıyorsak, dışardaydık, sonrada yurtlara dağılırdık. Zaten bir eylem kararı alınmışsa hemen iş bölümü yapılırdı. Hangi yurtta kimler kalıyor? Hangi yurtta ne yapılacak? Onun için dağılırdık.

Baykam: Peki demin şunu sormuştum. Deniz'den daha tecrübeli insanlar vardı. Hiç Deniz'e karşı kıskançlık duygusu olmuş muydu? "O da kim oluyor" filan vardır ya...

Nalbant: Onlar olmazdı çünkü Deniz, kendisini kabul ettirmişti. Öyle bir dayanışma vardı ki, herkes herkesten daha iyisini yapmaya çalışıyordu ama o her zaman çok daha iyisini yapıyordu. Mesela Deniz'le bir liderlik yarışması olmamıştı. Zaman zaman Mustafa Gürkan'la eylem planlamasından kaynaklanan ayrılıklar oldu. Sonra da zaten belli bir ayrı çizgide yer aldı herkes. Mustafa Gürkan'da son derece karizmatik bir öğrenci lideridir. Son derece kavgacı, kararlı gözüpek bir insandı. Deniz'in birtakım şeylerde başarılı olmasının çok

büyük faydası vardır Gürkan'ın. Özel bir şey anlatmak son derece zor. Onun kitle içindeki yaşantısını anlatabiliriz.

Baykam: *Bu eylemler içinde aklınıza anekdot geliyor mu? Mesela bir hareketi nasıl geliştirdiği, bir polis müdürünü nasıl ikna ettiğine dair, bir günün akışını nasıl yörüngesinden çıkardığı falan. Öyle bir şey geliyor mu aklınıza?*

Nalbant: Şimdi o zaman da söylediğim gibi o hiçbir zaman polis müdürleriyle konuşmazdı. Ama polis müdürleriyle gerektiğinde konuşma gündeme gelirdi. Deniz'in şöyle bir lafı vardı, "ben alçaklarla pazarlık etmem." Etmezdi, hiçbir şekilde onlarla direkt olarak konuşmazdı. Zaten polisteki tavrı da son derece tepkilidir. Hatta kendisine tepki gösteren polislere bile ciddi bir tepki gösterirdi; ama, işgaller sırasında falan gereksiz tartışmalardan kaçınmak için bütün taktik imkânlara inanılmaz bir yaratıcılıkla başvurur ve bütün olanakları yaratırdı. Hiç ama hiç kimsenin, polisin Deniz'i yönlendirmesi falan bunların hepsi hikâyedir. Kesinlikle oralarda polis varsa, konuşulmuşsa edilmişse o başka bir şey planlar. Polise başka bir şey söyler, o başka yere gider, biz başka yere gideriz. Her olayın iki saatlik eylem planı da olsa, onu biz askeri harekat gibi düşünürüz. Satranç gibi.

Baykam: *Polisle birleşip konuşacak, sonra Deniz Deniz olmazdı... 30 yıl sonra nasıl geriye bakıyorsunuz, yani geriye baktığınızda bir umut mu, bir kargaşa mı?*

Nalbant: 68 olayları, gerçekten de tam anlamıyla demokratik kitle hareketiydi. Öğrencilerin kitlesel olabildikleri ve çok yalın hiç karmaşık olmayan apaçık eylemlerdir. Şu yada bu partinin yönlendirmesi falan da söz konusu değildi. O kitlesel hareketlerin içinde onun önderi Deniz Gezmiş'tir. Hareketin içinde olan partilerin, siyasi grupların vs. şeylerin onlarla da belli bir ittifak içinde olmuştur ve konuşarak anlaşmıştır. Zaman zaman karşı tavırlı olanlara karşı eylem planlamıştır. Eylemin içinde ayrı davranacağı hissedilen gruplar varsa onlar o eylemlere katılmamışlardır. Sürekli olarak en geniş kitle temelinde en geniş hareketlerin başarılması için çaba gösterilmiştir. Son derece örgütlüdür 68..

Baykam: *Yani dolayısıyla soruma yanıt olarak 68 deyince geriye baktığınızda önce Deniz mi geliyor aklınıza?*

Nalbant: Evet. Deniz tabii hareketin lideri olarak görünüyordu. Ondan sonra öğrencilerin siyasi mevzilenmeleri de son derece demokrat, kitlesel ve geniş tabanlıdır.

Baykam: 68'deki öğrenci akımı hedefine ne kadar ulaştı? O gün hayal ettiği veya ümit ettiği misyonunu ne kadar tamamladı?

Nalbant: 68 son derece başarılı oldu. Zaten o zaman öğrencilerin hedefleri o kadar büyük değildi. Yönetimle çelişkileri nelerse onları çok önemli bir şekilde çözmüştür. Ama ondan sonraki siyasi kazanımlar geliştirilmedi ve şu an bulunduğumuz noktaya geldi. Onları zaten öğrenci hareketleri ile korunması mümkün değildi. Siyasi alana, yani o zamanki kitlesel alana bunların yansıdığını sonra temsil edildiğini ve o hareketlerin geliştirildiğini söyleyemeyiz. Çünkü 68 önderleri topyekûn ortadan kaldırıldı. Onlar siyasi bir hareket haline gelip onu yaygınlaştırıp geliştiremediler. Böyle bir olanakları olmadı.

Baykam: Siz tutuklandınız mı?

Nalbant: Çok.

Baykam: Kaç kez tutuklandınız ve 71'den sonra başınıza ne geldi.

Nalbant: Yani her olaydan sonra alındım ben içeri.

Baykam: O zaman öğrenci grupları içinde bir sıfatınız var mıydı?

Nalbant: Yoktu. Sendikalarla ilgili daha çok beni tutukladılar, çünkü sendikalarda çalışıyordum. Demirdöküm'de Maden-İş Sendikasının öncülüğünde işgaller başlamıştı. İşçiler fabrikalarının kapılarını kapattılar, kaynak yaptılar ve müthiş bir direniş başladı. 68 Öğrenci hareketlerinden bir süre sonra, askerler, polisler fabrikanın etrafını sarınca, işçiler yalnız bırakıldılar. Yalnız bırakılınca, bizler öğrenci olarak Demirdöküm'e gittik. Deniz orada konuşmalar yaptı. Sonra bir toplantıda gördük işçiler tecrit etmişlerdi kendilerini, aileleri ile, basınla hiçbir ilişkileri yoktu. Deniz bir arkadaşıyla beni görevlendirdi. Bir gece ikimiz Demirdöküm fabrikasına gittik. İşçilerle konuştuk. Onları ikna ettik ve işçiler için bir bildiri hazırladık. Demirdöküm işçileri ne istiyor? İlk orada Demirdöküm işçilerinin bildirilerini yazdık, bildiriyi bir işçi okudu. İlk işçi hareketleri ile Deniz'in siyasi ilişkisi oydu. Son derece başarılıydı. Arkasından Demirdöküm işçilerine karşı polislerin bir saldırısı oldu. Şimdi Demirdöküm Türkiye'de ilk işgal edilen fabrika. Bütün Demirdöküm fabrikasının çevresinde işçi aileleri duruyor. Polisin de ertesi gün saldıracağı öğrenilince o akşam gruplar halinde o çevredeki halkı dolaştık, ertesi gün polis saldırıya geçince, çevredeki halkta karşı saldırıya geçecek ve polislerin hepsini de, fabrikanın yanında bir dere akıyordu, o derelere dökecekti.

Baykam: 6. Filo misali.

Nalbant: 68 öğrenci hareketlerinin benzeri kitlesel hareket olmak üzere düzenlendi ve bütün sendikacılar orada işçileri terk etmişlerdi. İşçilerin yalnız kaldığını görünce de gittik. Deniz'in belli bir kişiliği olduğu için gittik oraya. Polis kordonundan bizi almamazlık edemediler. Beklemedikleri bir anda kitlesel olarak Deniz'in "askeri" harekâtıyla bir anda girdik oraya.

Baykam: Kaç kişiydiniz orada?

Nalbant: 60-70 kişi girdik bahçeye. İşçilerin yanında o konuşmaları yaptı ve orada o , işçilerin yalnızlığını kırdı, işçi öğrenci elele, gibi sloganlarla.

Baykam: Çok keyif almıştır. Deniz orada değil mi?

Nalbant: Tabii ondan sonra da benzer başka eylemler oldu. Akabinde toplu sözleşme aldı Demirdöküm işçileri...

Baykam: 69da mı?

Nalbant: 69 sanıyorum. Karşılıklı bir güven vardı. Mesela bir eylem planlanırken beraber olmak önemliydi. Üniversitenin işgalini bitirdik, gidiyoruz. Rektörlüğü işgal etmiştik. Rektörlük binasına gidiyoruz, her ikimiz de tereddüt ediyoruz. Deniz diyor ki, geliyorlar mı, ben diyorum ki, "bakma arkana gelirlerse gelirler, gelmezlerse gelmezler"

Baykam: Arkaya bakmayı da yediremiyor kendine herhalde...

Nalbant: Evet bakmayacağız arkaya. Kolkola girdik yürüyerek merdiven basamaklarının önüne kadar geldik ve...

Baykam: Arkaya bakmaya başladınız.

Nalbant: Çıkalım mı, çıkmayalım mı falan. Arkadan geldiklerini anlayınca Deniz fırladı, çıktık. Rektör Ekrem Şerif Egeli böyle bir masada oturuyor, son derece etkili ünlü bir adam. Bütün öğrencilerde orada konuşmaları duyuyorlar. Egeli bir ara bazı arkadaşları ikna edecek falan oldu. Deniz bir anda fırladı onu konuşturmadı masanın üzerine fırladı, kafası neredeyse tavana değiyor. Boyu zaten uzun, Egeli yerinde oturuyor. Deniz daha konuşmasına imkân vermeden hızlı bir konuşma yaptı ve Egeli üniversiteyi terk etmek zorunda kaldı.

Baykam: Egeli baktı ki, rektör otoritesini kullanıp gençliğe bir manevra çekecek, onu bastırdı yani. Neler dedi orada?

Nalbant: Kitap konusunda böyle yapıyorsunuz, demokratik haklarımız vermiyorsunuz, yani güncel konularda polisle ittifak içindesiniz filan.

Baykam: Bunları çok sert bir şekilde mi söyledi?

Nalbant: Hayır, sert değil de, elini ona sallayıp öğrencilere anlatır bir şekilde söylediği için Egeli odayı terk etti sonunda. Deniz masanın üzerine çıkmasaydı belki Egeli orada kalacaktı ve bizim işgal o gün yaygınlaşmayacaktı. Bu önemli bir olaydı. Egeli'nin terk etmesinden sonra bütün üniversiteye el koyduk biz.

Baykam: Peki sol gençlik bu dersleri iyi aldı mı? Kitlesellikten kopmanın dersini neden almadı? Neden marjinal kalmaya alıştırdı kendisini?

Nalbant: Şimdi orada şuna dikkat etmek lazım. Demokratik kitle hareketleri öğrenci kesiminde başladı. Ve kendi anlamında da demokratik hakların belirli bir şekilde alınmasıyla sonuçlandı. Ama genel olarak Türkiye'deki siyasi birikim bunu daha ileri noktada çizgilere götürecek noktada değildi. Buların geliştirilmesi lazımdı. Politik mücadeleye dönüşmesi ve kitleselleşmesinin koşulu siyasi olarak onun devamını sağlayacak partilerin olmasını sağlamaktı. Bu olmadığı için orada bitti.

Baykam: 12 Mart'tan sonra siz tutuklandınız. Ne kadar kaldınız içerde?

Nalbant: 2 ay kadar kaldım.

Baykam: İşkence gördünüz mü?

Nalbant: Evet işkence gördüm ama en ciddi işkenceyi 12 Eylül'den sonra gördüm.

Baykam: Falaka elektrik, dövme aslı?

Nalbant: Metris'te kaldım orada çok ciddi işkence gördüm. Öğrenci hareketlerinden değil, sendika olayları ile girdim.

Baykam: Onların gözünde sendikacılar öğrencilerden daha mı tehlikeliydi?

Nalbant: Tabii. Ben, yani 68'de öğrenciliğim sırasında orada bulundum. Deniz'le beraberdim. Oradan edindiğim bilgileri işçi sınıfı içinde uygulamaya başladım. İlişkilerim de öyleydi zaten ben sendika ilişkilerine 68 eylemlerinde başladım orada büyük bir tecrübe kazandım. Orada Deniz ve arkadaşları tarafından öğrencilerle işçiler arasında belirli bir ilişki kuruldu ve temelleşti ve 68'den sonra da ben öğrenci hareketleri içinde bulunurken sendikalarda çalışmaya başladım. Ben burada edindiğim tecrübeyi Gıda-İş kolunda kullandım. Ülker ve Marsa fabrikasındaki ciddi işçi direnişleri, arkasından nakliyat işçilerinin ambarlarda yaptıkları direnişler, sendika olayları bunlar

çok çatışmalı çok ciddi direnişlerdir. Mesela 12 Eylül'de içeri alındım, çıktıktan sonra yine nakliyat ambarlarında büyük bir direniş örgütledim. 12 Eylül döneminde yapılan tek legal grevdir. Ben aynı zamanda avukat olduğum için yasal haklarımı sonuna kadar kullanarak büyük kitlesel eylemler hazırladım. 12 Eylül döneminin tek legal grevidir. Şimdi ben mesela bu iş kollarında çalıştım. Maden-İş kollarında, İnşaat-İş kollarında aynı dönemde bizim arkadaşlarımız vardı sendikalarda çalışan. Sendikalarda işçiler arasında bu tür kitlesel direnişler oldukça, köylüler falan, bunların hepsi 68 mücadelesinin ortaya çıkardığı sonuçlardır.

***Baykam:** Deniz'in idamını nerede duydunuz, bu, sizde ne etki yarattı. Bekliyor muydunuz?*

Nalbant: Evet. Yaşar Kemal'le beraberdik.

***Baykam:** Evinde miydiniz?*

Nalbant: Evet. Sabah duyduk.

***Baykam:** O günlerde son anda gerçekleşebilecek bir mucize bekliyor muydunuz?*

Nalbant: Hayır. Belki İnönü'den son anda bir şey olabilir diye bekliyorduk. Şimdi orada, Kızıldere'de Cihan Alptekin vardı., Deniz'in en yakın arkadaşı oydu. Yani ne yapabilirdi, diye düşünüyorum. Ben de orada olsam, aynı şeyi yapardım, diye düşünüyorum. Yani, o eylem yapılmasaydı, o kurtulur muydu? Hayır, öyle bir düşüncem yok. Kurtulamayacağını düşünüyorduk.

***Baykam:** Daha sonra mesela o anda Cihan'ın kanunlara, senatörlere güvenmek gibi bir hali olamazdı diyorsunuz.*

Nalbant: Evet. Olamazdı. Artı, olsa da... genel bir politika vardı. Deniz Gezmiş'in öldürülmesi ile ilgili bir siyasi karar vardı.

***Baykam:** O gençliğe bir örnek olsun diye mi idam edildi, yoksa kişiliğinin verdiği efsanevi gücün korkusundan mı?*

Nalbant: Her ikiside. Şimdi onu birbirinden ayırmak mümkün değil. Tabii efsanevi bir kişiliği var. Bütün hayatıyla, mücadelesiyle bir kere bunu doğruluyor. Artı, çok ciddi bir politik tavrı ve orada kitle önderliği var.

Doğu Perinçek

Baykam: *Sayın Perinçek, 68'li yılların üstünden 30 yıl geçti. Geriye baktığınızda o günleri nasıl görüyorsunuz?*

Perinçek: O günleri 27 Mayıs 1960 hareketi ile açıklayabiliriz. Tek parti diktatörlüğüne giden Bayar-Menderes rejimi, parlamenter rejimi ortadan kaldıran bir dizi uygulama içine girmiş ve 27 Mayıs bunlara bir darbe indirerek tekrar parlamenter rejimin yolunu açmıştı. Kimileri, 27 Mayıs'ı askeri müdahale ve parlamento karşıtı bir müdahale olarak göstermekteler. İlgisi yok. Parlamento ve demokrasiye karşı olan Demokrat Parti idi. 27 Mayıs ise hem getirdiği anayasa ile, hem de arkasından yolunu açtığı parlamenter işleyişle tarihi konumunu belli etmiş oluyor. 1960 yıllarda 27 Mayıs hareketinin istim verdiği yıllar. 27 Mayıs hareketi halk hareketinin omuzlarında gelmiş. 27

Mayıs öncesinde öğrenci hareketi, 28-29 Nisanlar, 555 K'lar, Harbokulu'nun yürüyüşü vb. var.

Baykam: *Sorbonne üniversitesinde '68'de başlayan, ünlü olaylarla neredeyse 8-9 yıl öncesinde Türk gençliğinin bu tepkiyi vermesi çok ilginç değil mi?*

Perinçek: Doğru, Mao bile 1960 yılında "Kore'ye ve Türkiye'ye bakın, gençlik ve demokrasi güçleri ayağa kalkmış" der. Dünyanın öbür ucundaki Mao'ya bile kendinden söz ettirmiş 1960 Gençlik Hareketi. Ben 27 Mayıs'ı tüm heyecanlarıyla yaşadım. Tamamiyle gençliğin ve halkın omuzlarında geldi. Temel sloganı hürriyet. Demokrasi yönünde bir hareket. "Asker yapınca demokrasi karşıtı olur, sivil ne yaparsa demokrasi olur" diye son derece yalnış analizler var.

Baykam: *Kaldı ki 27 Mayıs öncesi sokaklardan en çok gençler ve siviller geçti.*

Perinçek: 27 Mayıs ile 12 Mart-12 Eylül karşıt. 27 Mayıs halkın yanındadır. 12 Mart ve 12 Eylül halkın karşısındadır. Üçü de askeri darbedir. Ama aynı sepete koyamazsınız. 60'lı yılları 27 Mayıs'ın açtığı zeminde getirdiği anayasa, hukuki olanaklar, demokratik haklar ve Türkiye dengelerindeki etkileri içinde anlayabiliriz. Amerikan işbirlikçisi Bayar-Menderes'e öyle bir darbe vurmuş ki, o halk hareketinin yolunu açmış. Nitekim 27 Mayıs sonrasına bakıyoruz. Hem emekçi, hem "Aydınlanma Harcketi"nde önemli bir yükseliş başlamış. Gençlik hareketi de bu temelde gelmiş. Ben 68 gençlik hareketinin bir lideri olarak konuşuyorum. 1968'de Dev-Genç'in başkanıydım. Hem resmi lideri, hem de fiili lideriydim. 68 yılında yapılan bütün büyük eylemler, Ankara'daki 29 Nisan mitingi, Natoya karşı mücadele hareketi, Türkiye'nin en büyük gençlik hareketi olan üniversite işgalleri, sanıyorum 10 Haziran'da başladı, hepsi benim genel başkanlığımda oldu. 27 Mayıs'ta ateşlenen bir halk hareketinin devamıdır. 27 Mayısçılar esas olarak Kemalist'ti ve önemli tarafı askeri hiyerarşiyi de hiçe sayarak devrim yaptılar. Bu orduda militaristliğin en iyi cevaplarından biridir. Onları cezalandırmıştır. 60'ların gençlik hareketi de 27 Mayıs'la ateşlenmiştir. Yeni bir etken devreye girmiştir, o da özgürleşme. Halk hareketi sosyalizmin de kitleselleşmesinin koşullarını yaratmış, 1960'a kadar kitlesel bir karakter kazanmayan, kapalı, dar çevrelerde var olabilen, büyük baskılar gören sosyalist hareket, 1960'dan sonra birdenbire sahneye çıkabilmiştir.

Baykam: *61 Anayasası'nın ortamında sol demokratik kavramlar*

yükseldi ve bu adım adım Türkiye'nin Kemalist bakış açısını daha sola taşıdı ve gençlik hareketi bunun üzerine kuruldu, diyorsunuz.

Perinçek: Kemalizm-sosyalizm ittifakı zaten var. Bunu bütün olayda görebiliyoruz. Türkiye'de ne zaman bir ilerleme olacaksa bu ittifak kaçınılmazdı. Bugün de büyük bir ihtiyaçtır. O bakımdan da son derece önemli.

Baykam: 27 Mayıs'ta nerede talebeydiniz?

Perinçek: Lise son sınıf talebesiydim. Çok ilginç bir anım var. 27 Mayıs sabahı sıkıyönetim var. Biz arkadaşlarla lise son sınıftayız. Bahçelievler Deneme Lisesi. Sevgililerimize gül toplamak için sabahın beşinde kalktık. Bahçelerden gül topluyoruz. Gül toplarken birden bir jip geldi. Beşte sıkıyönetim bitiyordu. "Gidin evlerinize" dedi. "Saat 5'i on geçiyor, sıkıyönetim bitti" dedik. "Arkadaşlar gidin, radyolarınızı açın" dedi. 27 Mayıs'ı biz öyle öğrendik. Koştuk, evlerimize gittik.

Baykam: Gülleri veremediniz mi?

Perinçek: Gülleri verdik. Bu çok önemli. Despot, gençleri potansiyel suçlu olarak gören bir sıkıyönetim değil, gençliğe sıcak bakan bir tavır vardı. O zamanki manzaralar hakikaten göz yaşartıcı, arabaların üzerinde insanlar, birbirleriyle kucaklaşan askerler, öğrenciler.

Baykam: Şölen.

Perinçek: Çok güzel bir manzara vardı ki benim babam 54-57 yıllarında DP milletvekiliydi. Hiç unutmuyorum. 27 Mayıs'ta babam "Ohh" dedi. "Türkiye bir beladan kurtuldu".

Baykam: Tutuklanmadı değil mi?

Perinçek: Tutuklanmadı. Menderes'in avukatlığını önerdiler. Kabul etmedi. Babamı hiç unutmuyorum. Elazığ'a bir iş için gitmişti. 28 Mayıs günü döndü, "Türkiye başka türlü bir aydınlığa doğru ilerleyemezdi." dedi. DP'den eski milletvekili olmasına rağmen son derece iyi karşılamıştı.

Baykam: 68'de Dev-Genç'te başkan oldunuz.

Perinçek: O zamanlar ilk önce FKF'ydu adı. 68 yılında Dev-Güç oluştu. Bizim Genel Başkanlığımız zamanında FKF (Dev-Genç), Türkiye Milli Talebe Federasyonu, Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı, 27 Mayıs Mili Devrim Derneği, Prof. Bahri Savcı'nın başkanlığındaki Milli Öğretmenler Federasyonu, DİSK, toplam 28 kuruluş 68 yılında Dev-Güç'ü kurdu. Dev-Güç'ün ilk büyük eylemi 29 Nisan 1968 günü Ankara'daki büyük mitingtir. Aziz Nesin, ben, İlhan Selçuk, Kadri

Kaplan, Bahri Savcı kolkola yürüdüğümüzü hatırlıyorum. Bu mitingin şöyle bir önemi var. İlk defa sağcılar püskürtüldü. Ve orduevinin önündeki havuza döküldüler. Sağcılar sol mitingleri basar, dağıtırlardı. Orada çok esaslı bir dayak yediler. 29 Nisan dünya basınına yansıdı. Büyük bir hareket oldu. Zafer meydanında yapıldı miting. Kızılay'a kadar yürüdük. Kızılay'da polis durdurdu. Mart ayında başkan olmuştum. Ondan sonra Dev-Güç'le ittifak yaparak, diğer ilerici Kemalist güçlerle ittifak yaparak 3 ay süren büyük eylemlerin önünü açtık. Bu eylemlerin doruğu 10 Haziran günü başlayan Ankara Dil Tarih ve Hukuk işgali, büyük üniversite işgalleridir. Ben o zaman genel başkandım. Biz ilk önce Hukuk Fakültesi'nde işgali yaptırdık. Derken 2-3 gün sonra İstanbul üniversitesi işgal edildi. 10-15 gün sürdü. Türkiye gençlik hareketinin, tarihindeki onbinlcri kucaklayan doruk eylemdir. Birdenbire üniversiteler işgal edildi. Bütün gençlik bunun içine girdi. Son derece demokratik, öğretim üyeleriyle ittifak halinde...

***Baykam:** İddia var. Kadri Kaplan "Dev-Genç, Dev gibi genç" diyormuş, Dev-Güç adının Dev-Genç'e dönüşmesi de öyle olmuş.*

Perinçek: Dev-Genç'e adını veren benim. O zaman adımız Fikir Kulüpleri Federasyonu idi. Fazla fikir ve kulüp çağrıştırmasından hoşnut değildik. Bu, bizi, tarif etmiyor. Biz devrimci bir gençliğiz. Onun için ben zaten genel başkan olurken konuyu kongreye de getirmiştim. Arkasından biz oturduk, yeni tüzük yaptık. Tüzüğü de ben hazırladım, isim değişikliğini de ben önerdim. Kısa adı da Dev-Genç olsun dedim. Dev-Güç adının bizi etkilemiş olduğunu sanıyorum.

***Baykam:** Dev-Güç az süre mi kullanıldı?*

Perinçek: Devrimciler Güç Birliği 3-4 ay sonra bozuldu. Dev-Güç'ün kuruluşuna, 27 Mayıs Milli Devrim Derneği ön ayak oldu. Başında MBK üyesi Tabii Senatör Kadri Kaplan, TMTF Başkanı Sencer Güneşsoy, Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı Başkanı Taylan Benli, Türkiye Öğretmenler Milli Federasyonu Başkanı Bahri Savcı. DİSK, Mehmet Ali Aybar'ın baskısıyla ayrıldı. Biz kaldık. Biz baskıyı göğüsledik. DİSK göğüsleyemedi. AÜ Talebe Cemiyeti, ODTÜ Cemiyeti Başkanı, toplam 28 kuruluş güçbirliği yaptı. 5 kuruluş merkez yürütmeye seçildi. 27 Mayıs Milli Devrim Derneği, Fikir Kulüpleri Federasyonu, Türkiye Milli Talebe Federasyonu, DİSK, TÖDMF.

***Baykam:** 60'lı yılların dünyayı nasıl etkileyen bir havası olduğunu biliyoruz. İçinde yaşarken o günlerin bir gençlik lideri olarak yaşadığınız çağın havasında, suyunda bir fark olduğunu hissediyor*

muydunuz?

Perinçek: Onu çok coşkuyla hissediyorduk. 68'in bize dünyadan ithal edildiği fikri hiç doğru değil. Tamamen Türkiye'nin kendi dinamikleri temelinde yükseldi. Fransa'da, Çin'de kültür hareketi oldu da o rüzgâr Türkiye'de 68'i yaratmadı, 60'lardan gelen büyük devinim, grevler, Zonguldak'ta Kozlu'da öldürülen işçinin cenazesi müthiş bir resim, tepeye tırmanan cenaze, arkada gölge gibi giden insanlar. Halk ve öğrenci hareketi 68'i yarattı. Bütün dünyadaki hareketlenme bize enternasyonal bir esinti verdi. Ama temelinde bizim kendi ülkemizin dinamiği yatıyor. Özellikle Vietnam en etkili. Aslanlar gibi Amerikan emperyalizmine karşı savaşıyor. Koskoca bir devi sallıyor. Ama bu bizim Kurtuluş Savaşını yapmış bir halkın, kültüründe de var tabii. Vietnam'ı daha sıcak duymamızı sağlıyordu. Fransa'da öğrenci ve arkasından işçi hareketleri var. Guevara yeni ölmüştü. Onun yarattığı romantik ortam. Bütün bunları topladığımız zaman bir enternasyonal boyut var.

***Baykam:** Dünyadan farklı Türkiye'nin konjonktüründen kaynaklandı diyorsunuz. Buna rağmen dünya ile eş zamanlılığı görüyorduz.*

Perinçek: Tesadüf değildi. Amerikan emperyalizminin zayıfladığı bir andı. Afrika ayakta, Asya ayakta. Mustafa Kemal'in o mazlumlar dünyası dediği dünyada patlamalar, ayaklanmalar vardı. 1964 yılında Johnson'un İsmet Paşa'ya ünlü mektubu var.

***Baykam:** Ve İnönü'nün ona meşhur yanıtı, "yeni bir dünya kurulur. Türkiye'de orada yerini alır."*

Perinçek: O bir dönüm noktası. Ulusal gururumuza bir tecavüz. Türkiye gibi Kurtuluş Savaşını yaratmış, kendine güvenen bir ülke bunu kaldıramazdı. Bu geleneği Turgut Özallar yıktı. Kurtuluş Savaşı çok uzak değildi. Onu yaşamış kuşaklar ve 7 devleti dize getirmiş bir halk vardı. Johnson, İsmet Paşa'ya 64'te bir mektup yazdı. Türkiye'yi tehdit eden, hor gören bir mektuptu. Buna karşı ulusal bir şahlanma oldu. İsmet Paşa da o büyük sözünü söyledi. Bugünkü dünya dengelerinden değişik dengeler için girişimde bulunabiliriz demiş oldu. Bir dönüm noktasıydı.

***Baykam:** Amerika belki de bunu beklemiyordu.*

Perinçek: NATO'dan kopsa daha bağımsız tavırlar alsa Türkiye dünya dengelerini sarsardı.

***Baykam:** İlerici devrimci, gençliğin 60 öncesi CHP ile bütünleşmesi vardı. CHP ile bütünleşme 61'den sonra sol gençliğin yeni odak-*

lar araması, biraz daha sola kayması ve TİP'in yanında yer almaya başlamasıyla biraz renk değiştirdi. Sorumu şöyle bağlamak istiyorum: Bu solcu gençliğin adım adım CHP çizgisinden uzaklaşması TİP etrafında yapılanmaya başlaması nasıl yetersiz kaldı ve TİP'ten bağımsız eylemlere nasıl gitti?

Perinçek: Ben bunu çok net olarak yaşadım. 68 üniversite işgali dönüm noktası oldu. 68 üniversite işgaline kadar başında olduğum FKF 30'ar, 40'ar, 50'şer, en babayiğidi 60'şar kişilik gruplardı üniversitelerde. Fakat bu üniversite işgallerinin yaşandığı süreçte birdenbire onbinler yer değiştirdi. İşgalde iki güç var. Bir CHP'li gençler bir de İşçi Partisi'ne yakın olan Fikir Kulüpleri Federasyonu'ndan sosyalist gençler. Üniversite işgalleri sırasında CHP'nin yanlış tutumları gençliğin özlemlerine, taleplerine, demokratik köklü isteklerine cevap vermemesi, onları yarı yolda bırakması onbinlerce gencin yer değiştirmesine yol açtı.

Baykam: TİP'e doğru mu?

Perinçek: TİP'e doğru değil, bize, Dev-Genç'c doğru. O sırada TİP ve Dev-Genç arasında ayrım başlamıştı. Bunun ispatı da şudur. 68 öncesinde hiçbir öğrenci örgütünde sosyalistler hakim değildi. Bütün öğrenci örgütleri TMTF, TMGT, Ankara Üniversitesi Talebe Birliği, İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği. Hepsine bakın CHP'lidir. Öğrenci derneklerinde sosyalistlerin yönettiği 1-2 dernek vardı. Bir iki istisna dışında bütün federasyonların başkanı CHP'liydi. Sağcıların kendi örgütleri vardı. Fakat 68'den sonraki seçimlere bakın, 68 Haziran'ından sonrakilerin hepsini sosyalistler kazandı. 68 Haziran'dan önce sosyalistlerin yönetiminde tek bir öğrenci derneği yoktu. Üniversite işgalinin ortalarında yalpalamalar başladı. Özellikle CHP yönetiminden gelen etkilerle CHP'li gençler, öğrenci taleplerinin karşısında yer alan, düzenin tarafına geçen bir görüntü çizdiler. Halbuki gençlik son derece akıllı; şiddet yok, terör yok, kitlesel, demokratik tavırlar var. İlerici gençlik birdenbire birkaç gün içinde yerinden kalkıp öbür tarafa sosyalistlere geçti.

Baykam: Bülent Ecevit'in tavrından mı kaynaklandı bu? Yoksa İsmet Paşa'nın yalnız düzeni temsil ettiğine inanmasından mı?

Perinçek: Hayır, büyük prestiji vardı. İnönü'ye karşı ön yargı yoktu. Öğrenci hareketi sırasında ilk başta CHP öğrenci hareketine iyi bakarken İsmet Paşa "yaramazlar" mı gibi bir şey dedi. Gençlik hareketi karşısında olumsuz değerlendirmelere başladı.

Baykam: Belki psikolojik bir dönüm noktasıydı talebe dalgalan-

masında.

Perinçek: Tabii bir birikim oluyor. O zamana kadar CHP' nin arkasından giden gençliğin kafasında soru işareti doğmuş. Birden bir kaynama noktasına kadar geliyor. Nitelik sıçraması oluyor. O Haziran öğrenci işgallerinde öyle oldu. Büyük bir kitlesel katılma oldu ve ondan itibaren ilerici gençlik arasında sosyalistler sayıca ağır basmaya başladı. O sırada sosyalistler arasında da ayırımlar başlamıştı. TİP'in yönetiminin rekabetçi bir tutumu vardı. CHP'ye karşı kıskanç bir tavır içindeydiler. CHP ile didişmeyi neredeyse en öne çıkardılar. Biz ise şunu savunduk: Sosyalist-Kemalist ittifakı son derece önemli. CHP rakibimiz değil. Bir geniş güçbirliği şarttı.

Baykam: Bugün söylediklerinizin aynısı.

Perinçek: Evet, bu çok kritik bir nokta. NATO'ya karşı beraber mücadele yapmak varken Aybar, Aren, Boran, FKF' yi, CHP'li gençlerden koparma, ortak eylemlerden koparma çabasına giriyor. Bunları size Uluç Gürkan çok iyi anlatır. Çünkü o zaman sosyal demokrat gençlerin liderlerindendi ve SBF'de öğrenci derneği başkanlığı yaptı.

Baykam: Seçimden önce.

Perinçek: Uluç Gürkan'la beraber NATO mitingleri yapmak mümkündü. TİP yöneticileri bunu önlüyor. Biz dedik ki bugün Türkiye'nin önündeki devrim, milli demokratik devrimdir, Sosyalist devrim değildir. Sosyalist devrime milli demokratik devrimden geçilecek. Mihri Belli özellikle bu görüşü savunuyor. O nedenle bütün anti-emperyalist güçler, güçbirliği ittifak yapacak. Biz bu fikirleri savunarak FKF'nin başına geldik. FKF o zamana kadar kabuğuna kapalı, tekkeci, dar, sosyalizm vurguları yapan ama eylem planında gözükmeyen kulüplerdi. Bizim yönetime gelmemiz bir bayram havası yarattı. Kemalistler, CHP'liler hepsi çok sevindi. Sosyalist gençlik ile Kemalist gençlik arasındaki duvarları yıkacak bir yönetim olarak bu mesajlarla bu tavırla geldik. Dev-Güç de o sayede kuruldu. Biz Dev-Güç'e girince Aybar çağırdı. "Buradan çıkacaksın" dedi. Ben dedim ki "İşçi Partisi üyesiyim, parti disiplinine uyarım ama bir şartla FKF genel başkanlığından istifa ederim. FKF bağımsız bir gençlik örgütüdür. Partiye organik olarak bağlı değil. Ben istifa ederim sizin emrinizi dinlerim. İstifa etmeden sizin emrinizi dinlemem" "Olmaz" dedi. "O zaman diyecekler ki Aybar Doğu Perinçek'e baskı yaptı, istifa ettirdi bu da olmaz" Bu konuşmada ben varım, Aybar var, Uğur Cankocak var. Uğur Cankoçak hiç unutmuyorum bizi çağırmıştı, Aybar sizi çağırıyor diye. Bir de bizim Ömer Özerturgut. Biz Aybar'ı dinlemeyip

Dev-Güç'e girdik.

Baykam: Girdiğiniz zaman TİP'ten ayrılmadınız.

Perinçek: Ayrılmadım. Ama TİP yöneticilerinin muhalifiyiz. Biz girdiğimiz zaman Ant dergisini açın, Türk Solu dergisini açın, şöyle verdi: Aybar-Aren grubuna muhalif olanlar FKF'de göreve geldiler. Ve biz partinin baskılarını redederek o eylemleri yaptık. Onun için o gençlik partiye değil, bize geldi. İşçi Partisi'nin o yönetimi, zaten gençliği kazanamadı. Beraber mücadeleyi reddettiği için zaten geniş gençlik kitlesi içinde tutulmadılar. Bizim gelişimiz öğrenci hareketlerine yol açtı. Bütün kuvvetleri yan yana getirdik. Bizim İstanbul'daki şubemizde Deniz Gezmişler var. Onlar da güçbirliğinden yana, "Kemalist-Sosyalist ittifakı olmadan olmaz" diyor zaten Deniz Gezmiş. Tutumu çok sağlıklıdır. Bütün Türkiye çapında kazandık. Türkiye Genel Başkanıydım. Ama Deniz Gezmiş FKF'ye dönmüyordu, muhalif olduğu için. Biz kazanınca onlar da girdiler. Çünkü bizim çizgimizi İstanbul'da Deniz Gezmiş grubu ifade ediyordu.

Baykam: Tam kazanma tarihiniz kaç?

Perinçek: 19 Mart 68. Kazandık, arkasından o büyük eylem, arkasından NATO haftası, arkasından diğer eylemler, Haziran ayında da o büyük patlama, yani o üç ay. Gençlik hareketinin doruğudur. Dolu dolu eylem dönemidir.

Baykam: Deniz Gezmiş adını ilk ne zaman duydunuz? Kendisiyle ilk ne zaman tanıştınız?

Perinçek: AİSEC. İstanbulda konferans var. Deniz Gezmiş ve arkadaşları konferansta emperyalizme karşı gösteri yaptılar.

Baykam: İlk defa mı duydunuz adını?

Perinçek: Daha önce duydum, fakat orada ortaya çıktı. Çıkışı odur.

Baykam: 68 mi?

Perinçek: 7 Mart 1968 günü.

Baykam: Peki, ilk kez nasıl yüz yüze geldiniz?

Perinçek: Ben onu Sultanahmet Cezaevi'nde ziyaret ettim.

Baykam: İlk tutuklandığında...

Perinçek: Evet. Yine bir gençlik hareketinden içeri atılmıştı. Ziyaret ettim. Hatta Celal Doğan'la aynı hücrede kalıyorlardı. Şimdi Gaziantep belediye başkanı. Tabii, Deniz'in çok iyi arkadaşı, Bora Gözen de oradaydı.

Baykam: Siz de bıraktığı ilk intiba neydi?

Perinçek: Olağanüstü efendi, pırıl pırıl, çok temiz, çok sevilecek

bir insan, uysal, toplumdaki izdüşümünden farklı, yüz yüze geldiğiniz zaman temiz anadolu çocuğu, teorisyen, eylem adamı ama o zamanın en dolu insanlarından biri. Çok araştırır, mesela bana mektupları vardır. Tartışmalarımız vardır. Hiç akla gelmeyen soruları o düşünürdü, getirirdi. Bu nasıl olacak, ne olacak, mesela bir mektubu var bana, onu size verebilirim, yayınlayabilirsiniz. Diyor ki Çekoslovakya'nın işgalinden sonra yazmış, "Doğu blokunda Sovyet revizyonizminin hakim olduğu bütün haşmetiyle ortaya çıktı." 68 yılında SSCB ve Doğu Avrupa ülkelerini "revizyonizm" diye eleştiren pek kimse yoktu o sıralar.

Baykam: Çok ileri görüşlü yani.

Perinçek: Neden? Çünkü oportünist değil, yürekten bir adam. Görüyor, orada halkı ezen bir rejim var.

Baykam: İdealist bir adamdı.

Perinçek: Evet, dava adamıydı, temiz adamdı, küçük hesaplar yoktu o kuşağın, bir ahlak abidesiydi. Zaten ahlaktan sosyalist olmuş bir insandı.

Baykam: Toplumda bugünkü algılanmasına baktığımızda Deniz Gezmiş'i insanlar daha çok mücadele adamı, gençlik kitlelerini yöneten adam kimliğiyle hatırlıyorlar. Mahir Çayan'ın daha bir teorisyen olduğu ön plana çıkıyor ama Deniz Gezmiş'in bu eylemciliği yanında entellektüel bir beyninin olduğu biraz gözardı ediliyor bugünün ortamında.

Perinçek: İki Deniz Gezmiş var, 1970'e kadarki ve 70' den sonraki. 70'e kadarki Deniz Gezmiş, tarihi köklere sarılan, Mustafa Kemal, Kurtuluş Savaşı sevgisi çok içten, coşkulu. Bugünkü gençlere o bakımdan örnektir. Aynı zamanda sosyalistti ama Mustafa Kemal'in tarihteki yerini çok iyi görmüş sağlıklı bir sosyalistti. Ve üstelik son derece birleştirici, Deniz Gezmiş'in başarısının en büyük anahtarı bu. Karadenizlileri, Kürtleri, gençlerin tümünü birleştirecek, gericileri tecrit edecek, yeni en geniş güçleri yanına kazanarak Sosyalist-Kemalist ittifakını gerçekleştirerek başarılı oldu. Yoksa kahramanlıkla değil, başarısının sırrı dost ve düşmanı doğru ayırmasındadır. Dost kuvvetleri düşman safında görmedi. Kemalist düşmanlığı yok. CHP'li gençlerde Deniz Gezmiş'i lideri bilirler. Her iki tarafı birleştiren, Türkiye'nin tüm bu koşullarında ittifakın önemini çok iyi anlamıştı. Başarısının sırrı da budur. Eğer o kitlelerle birleşen yönü olmasaydı onun kahramanlığı işe yaramazdı. Nitekim 70'den sonraki kahramanlığı işe yaramadı. 70'den sonra kitle hareketinde bir iniş başladı. O sıra-

larda Deniz ve dostlarıyla bunu çok konuştum, çok tartıştım. Deniz, "bu iş böyle olmuyor, gidelim dağa çıkalım, öncü bir grup olarak halka bir mesaj verelim" şeklinde 70'e kadarki çizgisinden kopan bir pratiğe girdi. Ve oraya da aslında tereddütlü girdi. Girerken onu oraya iten hareketlerden biri askeri sol darbe hazırlıkları idi.

Baykam: *Hissediyor muydu?*

Perinçek: Hissetme ötesinde ilişkileri vardı. İşçi Partisi'nin gençlikten kopması, Aybar-Aren, Boranların Sosyalist Kemalist ittifakının önemini anlamayışları, demokratik devrim aşamasında olduğumuzu görememeleri, gençliğin enerjisini değerlendirememeleri, Mihri Belli'nin parti kurma cesaretini gösterememesi sonunda oraya geldik. Deniz Gezmişler, "parti lazım, partisiz olmaz bu işler" diyorlardı. Çok tarihi bir toplantı vardı Mihri Belli'nin annesinin evinde. Tarihini de söyleyeyim 19 Mayıs 1969. Biz o toplantıdan çıkıp parti kurmaya karar verdik. 21 Mayıs 1969'da Mihri Belli'nin, Kızılay'da annesinin evinde Deniz Gezmiş; Mahir Çayan, Ömer Özerturgut, Yusuf Küpeli, Gün Zileli, Cengiz Çandar, Oral Çalışlar, Gülten Savaşçı'nın önünde Belli'ye kalktı çok sert bir konuşma yaptı.

Baykam: *Parti kurmamakla mı suçluyor?*

Perinçek: Biz o zaman bastırıyoruz. Parti kurmamız lazım. TİP'i kazanıp parti haline getirmemiz gerekir. Türkiye hengameye gidiyor. Bu döneme partisiz, örgütsüz, disiplinsiz girilemez. Deniz de bunu savunuyor benle birlikte. Mihri Belli ise "gel konuşalım" dedi. Evi dinleniyor diye, pastane gibi bir yerde oturduk. Mihri Belli "ben bir deneyden geliyorum. Kiminle parti yapalım? Bu parti kim olacak? Bu adamlar, mesela Deniz Gezmiş, hangi deneyden geçmiş" falan diyordu. Dedim ki, Türkiye'nin 60 sonrası hareketinin yarattığı adamlar bunlar. Bunlarla olmayacak, kiminle olacak? Kim varsa onunla olacak. Ben Deniz'le konuştum. Deniz, bana dedi ki, "bizim gruptan Cihan var." Bu partiye gerçek bir tek Cihan'ı görüyordu. Ben de bu konuşmaları Mihri Belli'ye aktardım. Mihri Belli cesaret edemedi. Geçmiş deneylerden çok olumsuz dersler çıkartmıştı. İki lider vardı o hareketle, ben ve Mihri Belli. O daha tecrübeli ama parti kurma adımını atamadı. 12 Mart döneminde çok belirleyici rol oynadı. Parti olsaydı, sol maceracı hareketler gene olacaktı ama o çapta olmayacaktı. Deniz Gezmiş Filistin'e giderken geldi izin istedi benden, "Sen Türkiye'de Deniz Gezmiş'sin, lidersin, herkes kendi vatanında etkili. Sen ne işe yararsın Filistin'de?" dedim ona.

Baykam: *Taş yerinde ağırdır.*

Perinçek: "Burada bir lidersin orada bir nefersin. Sen dünya devrimine, emekçi davasına katkıda bulunacaksan burada bulunabilirsin. Orada bulunmayacaksın. Çok yanlış yapıyorsun" dedim. O da bana dedi ki "Bir parti kurabilseydik, o parti bana gitme deseydi gitmezdim." Bakın bu çok önemlidir. Hakikaten de gitmezdi. Mihri Belli'ye de gitmiş. Mihri Belli benim gibi davranmıyordu. Onların yanlış eğilimlerine teslim oluyordu. O biraz o yanlış eğilimleri okşadı. "Gençlik ortalığı karıştırır, sol askeri müdahale gelebilir, o sol askeri müdahalenin sol kanadı oluruz böylece, Türkiye'nin önündeki tarihi etkileriz" diye kafasında bir model vardı Mihri'nin. 27 Mayıs modeli vardı. "27 Mayıs bir daha olacak" diyordu. Biz Mihri Belli'nin tersine ordudan baskı rejimi geleceğini işliyorduk.

Baykam: *Yani, 9 Mart'ı öngörmüyordunuz, 12 Mart'ı ön görüyordunuz.*

Perinçek: Özellikle 15-16 Haziran'da bu ayrım ortaya çıktı. Biz İşçi-köylü gazetesinde şu başlığı attık. "Ordu sıkıyönetimin emrinde işçileri eziyor" Mihri Bellilerde "Ordu milletin ordusu" başlığını attılar. İki grup arasında orduya tutumda böyle bir ayrılık başlamıştı. Deniz Gezmiş'e ve arkadaşlarına Mihri Belli "bunlar ortalığı ısıtan gençler" gözüyle bakıyordu. Mihri Belli ile arkadaştık, konuştuk. "Bak gençlik kötüye gidiyor, maceracı eğilimler başladı. Bireysel terör eğilimleri başladı. Yok dağa çıkacağız falan diyorlar, halktan kopuk şeyler bunlar. Önüne geçmemiz lazım." Oportünist bir tavır aldı. Yani nabza göre şerbet veren onların yanlış eğilimlerini okşayan, onların karşısına tecrübeli bir lider gibi dikilmeyen, "siz ne yapıyorsunuz" demeyen bir tutum aldı. Ben "ne yapıyorsunuz, yanlıştır bu yaptığınız. Bu şekilde olmaz. Emekçi halkla birleşmeden olmaz" dedim.

Baykam: *Deniz'e mi dediniz?*

Perinçek: Hepsine. Kavga o noktada koptu. Kürsülerden çıkarak, gazetelerde yazarak 69 Eylül ayında Aydınlık'ın bir ortak yazı kurulu bildirisi vardı. "Proleter devrimci safları çelikleştirelim" diye. Biz orada anarşist eğilimlerin başladığını vurguladık.

Baykam: *İkaz ettiniz...*

Perinçek: Tabii, "bireyci terör eğilimi var" dedik. Orada müthiş bir etti olay. "Vay sen kime bireyci diyorsun" diye parladılar.

Baykam: *Mihri Belli'nin annesinin evindeki toplantıda 10 kişi toplanmış. Sanki ne önemi olabilir diye bakılabilir. Halbuki o anda belki Türkiye'nin tüm geleceğini etkileyen doğru veya yanlış kararlar alındı. Araştırdığım dönüm noktalarımdan biri şu: Deminden beri ipuç-*

larını anlattığınız silaha sarılma, yarı romantik, yarı maceraperest, yarı nihilist şekilde kendini ortaya atıp Che Guevara'yı örnek alıp, kalkıp "madem öyle böyle oluyor. Ben Türkiye'yi fethe koyulacağım" diye o devrimci mücadeleyi legal platformdan, demokratik devrim idealinden alıp maceraperest, halktan kopuk yörüngeye doğru iten ayrım ve dönüm noktasını oluşturuyor.

Perinçek: Burada iki şeyi açmak lazım. Mihri Belli bu yoldan devrim olamayacağını net olarak biliyordu. Çünkü dencyden geliyor. Filistin'den postallarla gelen Deniz'e "sen ne yapıyorsun" diye sorular sorup, alay ediyordu. O yolla devrim filan olmayacağını biliyordu. Askeri darbe olacağını düşündüğü için, çocukları destekledi vc okşadı. Ben ise bu yoldan hiçbir şey olamayacağını, işçi ve köylüyle birleşmek gibi sabırlı bir yolu seçmemiz gerektiğini savunuyordum. O zaman romantizm ve silah birarada. Gençlikte yarattığı hayalperestlik var. Şimdi onun karşısına çıktığında birçok insanı karşısına alıyorsun, adama pasifist diyorlar. Ama burada Mahir, Deniz onları çok fazla eleştiremiyorum.

Baykam: Onları anlayışla karşılıyorsunuz yani.

Perinçek: Arkalarında deney yok. Kaç yaşında bu adamlar? 22 falan. 22 yaşındaki adamın nc deneyi olabilir? Üstelik dünyada devrimci romantizmi var. Güney Amerika'da gerillalar dağlarda dolaşıyor, daha onların yenilgileri ortaya çıkmamış. Türkiye böyle bir deney yaşamamış. Küba modeli; Küba Batista'da hepsi hepsi 30 bin jandarması var. Türkiye'de NATO var. 600.000 kişilik ordu var. Türkiye'nin toplumsal yapısı, devlet geleneği var. Bunlar düşünülmüyor.

Baykam: Peki, partiyi Mihri Belli'den başka kimse kuramaz mıydı? Neden yalnız Mihri Belli?

Perinçek: Biz diyorduk ki işçilerle birleşeceğiz. Onları örgütleyeceğiz. Büyük köylü mitingleri oluyor. Sarımsak, tütün, pancar mitinginden, soğan buğday mitingine kadar harekete geçiyor Anadolu. İşçi-Köylü gazetesini çıkarıyoruz.

Baykam: Bir asker demişti ki, "Ulan, sarımsak üreticilerini bile yürüttünüz".

Perinçek: Kastamonu'da, yerini de söyleyeyim. Sonra biz köylere gidiyoruz, mitingler yapıyoruz, köyleri dolaşıyoruz. Yanımızda Mustafa Karşılayan var. Biz ona "Boyboy Mustafa" deriz, çok uzun boylu. Deniz Gezmiş tayfasından. Başında kavak yelleri esenlerden biriydi. Şöyle bir şey geçti. Akhisar'ın köylerini dolaşıyoruz. Baktılar

ki kafalarındaki köylü gerçeği yok. Zannediyorlardı ki köyde iki konuşma yapacaklar, köylü ayaklanacak! Bakıyorlar bambaşka bir köylü var ortada. Bunun üzerine Boyboy Mustafa gelip bana dedi ki...

Baykam: Ne zaman?

Perinçek: 1969 yılı Şubat ayı, Akhisar Tütün mitingi hazırlıkları için 150 civarında genç Akhisar'a gitmişiz. O zamanki yayın organları var bende saklıyorum. Akhisar'ın köylerinde çalışmalar yapıyoruz. Bir hafta önce gittik bütün köyleri tarıyoruz. Gölmarmara köyündeyiz. Deniz Gezmiş'in grubunda bulunun Mustafa Karşılayan var.

Baykam: Bari köylüler sizi dinliyor muydu?

Perinçek: Köylü dinler, köylü çok efendi, bizim Anadolu terbiyesi...

Baykam: Hayır düzene karşı konuşmalardan ürküyorlar mıydı?

Perinçek: Yok, mitinge büyük bir katılım oldu. O tarihi bir mitingdir. Boyboy Mustafa ile konuşuyoruz. "Bırak Doğu Ağabey, köylüyü ikna edecekmişiz, işçiyi ikna edecekmişiz, bunlardan bir şey çıkmaz" dedi. "E, ne yapacağız o zaman?" dedim. "Biz buraları dolaşıyorsak gizlenecek mağaraları, coğrafyasını, dağı taşı inceleyeceğiz, bakacağız" dedi. "Birtakım gizlenme yerleri bulacağız. Onun için buraları dolaşmaya değer. Yoksa köylüye gideceksin, konuşacaksın, bu iş yüzyılda öyle olmaz" dedi. Aramızda bir tartışma geçti. Biz de işi köylüyle, işçiyle yapacağız diyen, onları harekete geçireceğiz diyen sabırlı, iğne ile kuyu kazan bir çizgi var. Buna karşılık dağa çıkacağız. Şehirde gerilla olacağız. Halk bizim isyan ettiğimize bakıp bir süre sonra o da isyan edecek. Tabii bundan bir süre sonra Mahir Çayan bunların teorilerini yazmaya başladı. Aslında Mahir Çayan yapmadı. Mahir Çayan açtı Carlos Marigella'nın kitabını, Alberto Bayo'nun kitabını okudu, bir de Regis Debray. Mahir Çayan'ın sağlıklı fikirleri vardı bir yıl önce. İşçiyle köylüyle olur ancak diyordu. Bu fikirler nasıl geldi? O sırada yayın bombardımanları oldu. Carlos Marigella'nın, üzerinde kurşun deliği olan kitap, şehir gerillası. Latin Amerika kökenli, Marksizm'le alakası olmayan edebiyat birden Türkiye'yi sardı. Ve bunlar Leninlerin, Marksların, Maoların yerini aldı. Bunun da teorisi yapılmaya başlandı. Üçüncü bunalım dönemine girdik. "Devrim için güç toplamak yanlısı, dağa çıkacak, şehir gerillasına başlayacak!"

Bu yayınları kim piyasaya sürdü? İyi niyetle de olmuş olabilir. Tabii bu içimizde bir ayrılığa yol açtı. Burada "işçiyle köylüyle yapalım" diyenlere psikolojik taarruz başladı. "Bunlar pasifler, biz dağa

çıkacağız bunlar engelliyor" gibisinden laflar döndü. Hatta hiç unutmuyorum Atila Sarp çıktı Dev-Genç kongresinde "silahı ilk taşıyanı biliyoruz" dedi. Beni kastediyor. Hakikaten ben Akhisar Tütün Mitingi'ne silahla geldim. Ama bunu bir tek Atilla Sarp bilir, belki bir kişi daha bilir. Gelmemin sebebi de şu; önderlik ediyoruz, daha önceki İşçi Partisi mitingine sağcılar saldırmış ve ölü de var galiba. Kendimizi savunmak için havaya ateş açmak, savurmak gerekir diye ama kimseye göstermemişim. Örgütsüz olmamız çok belirleyici. Bir önderlik oluşmuş, ama organı yok. Mihri Belli, ben, kimi bulursak onlarla toplanıp bazı kararlar alıyoruz. Ama bazen falanca oluyor, filanca oluyor ama bu örgüt değil sonuç itibarıyla.

***Baykam:** Aydınlıkçıların ayrılması tam ne zaman oluyor?*

Perinçek: 1970 başında. Biz Aydınlığı çıkarırken, ellerinde emniyetten aldıkları kağıt, basımevine geldiler. Münir Ramazan Aktolga'nın o dergi ile birbuçuk yıldır alakası yok. Fakat sahipliği ona vermişiz. Bütün yazı kurulu bizimle olmasına rağmen. O belgeyi getirdiler bu dergi bizimdir dediler. "Ayıptır emniyetin kağıdını getiriyorsunuz, bu dergiyi çıkaranlar var. Sizin en ufak bir emeğiniz yok" dedik. Neyse biz mecburen iki ayrı dergi olduk. Ve saflar bölündü. Bizim taraf köylüyle, işçiyle beraber yapalım diyen "Proleter Devrimci Aydınlık" öbür tarafta "Aydınlık Sosyalist Dergi" Ve bu ayrılıktan 6 ay sonra, 15-16 Haziran oldu. Biz arı gibi işçinin içinde çalışıyoruz. Öbür taraf işçinin dışında kaldı. Biz sıkıyönetime sağlıklı tavır aldık. Dedik ki "bu sıkıyönetim patronların tarafında;" onlar, "bu bizim milli ordumuz," dediler. Biz fabrikalara yerleşmeye başlamışız. Sıkıyönetime rağmen 20 bin adet İşçi-Köylü gazetesini İstanbul'da illegal dağıtıyoruz. 50 bin basıyorduk. Öyle bir ağ kurmuşuz ki.

***Baykam:** Onlar ise yaptıkları eylemlerin sonunun 9 Mart'a varacağının hesabındalar.*

Perinçek: Onlar ise hepsi anlatacaklar, Atila Sarp, Ruhi Koç, Gökalp Eren, Kamil Dede, samimi olan herkes anlatacak. Bu sırada cunta faaliyetleri başlamış ve...

***Baykam:** Burada bir şey eklemek istiyorum. Hani diyorlar ya biz köylüyü nasıl ikna edeceğiz, bırak dağlara çıkalım dediler ya, işin enteresan tarafı daha sonra dağlara çıktılar fakat dağlar da ovalar, taşlar, otlaklar, koyunlar vardı, dağın neresini zaptedeceksiniz? Dağla nasıl devrim yapacaksınız? Bir de sanki çaresiz kaldılar bu dağlarda. Eylem yapıp, bankalardan soygun yapıp ellerine para geçiyordu, kendilerinden, yaptığım röportajlarından aldığım bilgiyle konuşuyorum. Parayı*

kullanış ve akış biçimi olmadığı için, bu parayı ne yapacağız diye şaşkın şaşkın bakıyorlardı. Peki o zaman sorum şu. Dağa çıkalım derken ne yapacaklardı?

Perinçek: Deniz Gezmişlerin fikri, gidecek Malatya'da Amerikan radar istasyonunu basacak. Bu en temiz düşünce. Yanlış olmakla beraber, anti-Amerikan bir tavır. Radarı basacağız, o Türkiye'de öyle bir yankılanacak ki, halk aslan diyecek, Amerikalılara karşı eylem yaptıkları için. Bir de banka soygunundan kazandığımız paralarla, örgütün para kaynağını yaratacağız. Uçuruma ilerleyen bir çizgi.

***Baykam:** Kullanamadılar sonra o paraları...*

Perinçek: Kullanamadılar tabii. Bunu içinde olanların anlatması lazım. THKP-C'nin yaptığı bütün eylemleri alt alta yazmak lazım. Bu önemli, niye yaptıkları eylemler 1- Banka soygunu, 2- Bir şöförün ağzına bez basıp ölümüne yol açmak, öldürme kasti yok, yanlışlıkla, 3- Mete Has'ı kaçırmak, 4- Bir okulun bahçesine bomba koymak, 5- Hakan Duman'ı kaçırmak 6- Sibel Erkan'ı rehin alıp, siper olarak kullanmak. Başka ne vardı? 7- Elrom'u kaçırmak.

Bunların içinde işçinin, köylünün sempatisini kazanacak tek bir eylem yok. Bu çok çarpıcı. Eylem yaptın, halktan koptun! Oysa bunu yapanlar daha önce halkın sevgisini kazanan eylemleri yapan insanlar.

Baykam:** Lafı ağzımdan aldınız. Çünkü o anda halk ve gençlik bir ikilem yaşadık. Mesala biz bu eylemlere, ortaokul-lisedeydim, sempati ile bakıyorduk. Deniz Gezmiş'in hâlâ bugün o günkü gençliğin içinde, tüm bu devrimci gençlerin hâlâ saygıyla ve sevgiyle izlenmesinin arkasında bu takdir var. Öte yandan bu kopuşu yapan ve küçük kızları veya suçu olmayan insanları olayın içine mağdur duruma düşürerek halkın içinde bir ikilem yarattılar. **Bunu hesaplayamadılar mı? Bu bir psikolojik algılama eksikliği mi?

Perinçek: Ya "pasifist" derlerse korkusu... Bu korku, Alberto Bayo' nun, Marighella'nın kitapları, beyinlerini yıkadı. Bu yoldan olabilir gibi bir düşünce geliştirdiler, bunu bir onur meselesi yaptılar. Ben de bu psikolojiyle savaşarak, direnerek doğru eylem çizgisinde durabildim. Ertuğrul Kürkçü'nün ifadelerinde de geçerli. "Yok arkadaşım bana pasifist derse, ne olur?" Yani hakikati savunmak yerine arkadaşları suçlamasın gibi kaygılar yüzünden maceracı eylemlere girdiler. Ben bunu Deniz Gezmiş ile konuştum, yakalandıktan sonra. Bu konuşma her yönüyle yayımlanmadı, size vereceğim.

***Baykam:** Son meşhur, Mart yakalanışı mı?*

Perinçek: Evet. Gemerek'teki. Henüz aranmıyorum, balyoz hare-

keti gelmemiş. Bir yıldırım telgrafı aldım. İşte, burada. Bir vekaletname geldi Deniz Gezmiş'ten, "acele gel" Gittim hapishaneye, Ulucanlar'daki ünlü Ankara Kapalı Cezaevi. Son derece serbest. Avukat olarak girdim. Deniz Gezmiş, bir de gardiyan var. "Mustafa efendi, bırak adam gibi görüşelim" dedi. O da gitti. İlk önce şunu söyledi. "Biz açlık grevine başladık, Hüseyin'le birlikte. Yusuf Aslan hastanede. İkimizi yan yana koymadılar, bunu protesto etmek için yapıyoruz. Sen bir basın toplantısı yap, bizim adımıza kamuoyuna bu açlık grevini açıkla" dedi. Tamam o konu bitti. Oturduk, konuştuk.

"Deniz" dedim, "Siz neler yaptınız? Ben sizi eleştiren bir yazı yazdım" "Cumhuriyet gazetesinin ilanında gördüm ama henüz okuyamadım" dedi. "Dur, okuyamadıysan ben sana söyleyeyim. Kardeşim böyle olur mu, işçi yok, emekçi yok, köylü yok ondan sonra kalacak evin yok." Bana haber yollatmışlardı o zaman "Ankara'da bizi saklar mısınız", diye Alparslan ile. Kadir Manga ile beraber, dağda ölen çocuk. Bende "tabii saklarız" dedim. Biz de o zaman gecekondular tutmuşuz, 12 Mart'ın geleceği olasılığını gördüğümüz için. "Gecekondularda saklarız" dedik ama buna gerek kalmadı, Ankara'dan kaçtılar. Ben de onu söyledim, kardeşim Ankara'da saklanacak yerin yok, halkla bağın yok, gittiğin yerde, Sinan Cemgil grubu Kürecik'te kalıyor, ekmeklerini bizim Hacı Özdoğan götürüyor, Darıca köyünde. Mehmet Ali Özdoğan'ın oğlu. Ben köyde kaldım, onlar dağda iken. Onlardan bazılarıyla o evde görüştüm. "Ne kadar büyük yanlış yaptınız Deniz" dedim. "Doğru, haklısın" dedi. Bak o anda tamamen gerçekleri görüyordu.

Baykam: Bu konuşmalar hangi tarihte oluyor aşağı yukarı?

Perinçek: Bu konuşma telgraftan sonra, 12 Mart sonrası.

Baykam: Telgrafın tarihi 8 Nisan.

Perinçek: Doğru. O telgrafı aldığımın ertesi günü gittik. 9 Nisan'da buluştuk. "Haklısın, dediklerin doğru" dedi. "Yiğitliğinizi, yanlış yerlerde kullandınız. Sizin gibi insanlar kaç defa gelir? Esas büyük kahramanlık sabırla işçiyi, köylüyü uyandırmaktadır" dedim. Bunları uzun uzun konuştuk. Benim o sıralar "Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan arkadaşlara" diye bir makalem var. Bu makalede yazdıklarımın hepsinin aynısını orada ona söyledim. "Bunlar doğru" dedi, "haklısın" dedi. "E şimdi ne olacak?" dedim. Dedi ki "gene de ümit kesilmez" Aklında hâlâ gene bir askeri müdahale olur ve onları kurtarırlar gibi bir fikir vardı ama Deniz Gezmiş gerçeği görmüştü artık. Kendi deneyimi ile bu işin çıkmaz olduğunu bunun yanlış olduğunu görmüştü.

Belki yakalandıktan evvel de görmüştür bilemiyorum, ben yanında değildim. Ama bu konuşmamda kesin ve net görmüştü. Ondan sonra Hüseyin ile görüştüm. Deniz Gezmiş'le 3 saat, Hüseyin İnan'la yarım saat. Onunla kısa sürdü. Benim dediklerimi hiç anlamıyor, aklı havalarda. Yaptıkları işin ciddiyetinin ve yanlışlarının farkında değildi Hüseyin. O da tertemiz bir çocuk, o ayrı mesele, onu tartışmıyorum.

Asılmasına doğru Kazım Kolcuoğlunu çağırıyor avukat olarak. Diyor ki, "arkadaşlara haber ver dışarıda sakın eylem yapmasınlar, bizi astıracaklar" O sırada da İsmet Paşa, Deniz Gezmişleri kurtarmak için çalışıyor. Ecevit parlamentoda konuşmaya çok gönüllü olmayınca, İsmet Paşa, Necdet Uğur'u çağırıyor. "Sen hazırla Necdet" diyor, ana hatları da orada not ettiriyor. Şunları şunları söyleyeceksin diyor. Necdet Uğur gidiyor akşam bir konuşma hazırlıyor. Ertesi günü de yapıyor. Tam İsmet Paşa'nın not ettirdiği gibi...

Baykam: Necdet Uğur konuşuyor.

Perinçek: Ve İsmet Paşa çok az yapar bunu, yerinden kalktı, Necdet Uğur kürsüden inerken gitti hararetle onu kutladı. Yani "ben bu konuşmanın arkasındayım" mesajı veriyor. Deniz Gezmiş de o koşullarda haber yolluyor, "Aman eylem yapmasınlar", Senato'da imza toplanmış, üç tane mi ne imza kalmış. Tam o sırada Kemalettin Eken suikasti oldu.

Baykam: O başarısız suikast.

Perinçek: Kemalettin Eken suikasti olunca, imza verenler, imzalarını çekiyor. Suikast bir provokasyon oluyor.

Baykam: Ayrıca hazırlanan suikastte hiç hesapta olmadığı gibi gitmesine rağmen "düştük yola" diye buna rağmen silah çekip yapılıyor. Neredeyse başarısızlığa uğrayacağını bilebile...

Perinçek: Bunların arkasında neler vardı, aramak lazım, kim buna yöneltti diye. Bu tamamen samimi arkadaşımı kurtaracağım diye çocukça bir çaba da olabilir.

Baykam: Şöyle, bir parantez açıyorum, Deniz Gezmiş yaşasaydı her şey bambaşka olurdu. Türkiye'nin son 25 yıl tarihi başka türlü akardı, değişiklikler olurdu. Öyle değil mi?

Perinçek: Yaşasaydı kesinlikle Marksizm'den vazgeçmez, devrimci mücadeleyi sürdürürdü. Adım gibi eminim.

Baykam: Belki politika yapardı.

Perinçek: Politika yapardı ve o yanlışları bir daha yapmazdı Zaten o yanlışları yapanlardan bir daha yapan pek olmadı. Bakın bu çok önemli. O yanlışı yapacak hep yeni adamlar bulmuştur o çizgi.

Yoksa iki defa kimseye bunu yaptıramamıştır.

Deniz öyle ilginç bir insandı ki o sıralar, konuşursun, son derece akıllı. Bir seferinde Oral'ı yolladım ODTÜ'ye. Onlar karargâhı oraya kurmuşlar. Oral Çalışlar'a dedim ki "git Deniz Gezmiş'i getir." Aldı benim odama getirdi, okul fakültesinde. Oturttum. Hatta orada bilek güreşi yaptık.

***Baykam:** Kim kazandı?*

Perinçek: Benim bileğimi büken yoktu Mamak Cezaevi'nde. Oral vardı, Erhan falan. "Bak aslanım" dedim "büyük yanlış içindesiniz, yapmayacaksınız bunları" Olağanüstü uysal, makul ve samimi orada. Kendi de çok emin değil ama arkadaşları ile bağlanmışlar birbirlerine. Yani, oturmuşlar "dağa çıkacağız", bir model kurmuşlar. Orada da yiğitliğe yediremiyorlar, verdikleri yemin var. Bu psikoloji onları gerçeğe bağlanmak yerine, arkadaşlara verilen sözleri zorla tutmaya itti. Devrimi başarıya ulaştırma fikri değil.

- ***Baykam:** Yani sanki eyleme girmeyen, vazgeçen "dönek" olacaktı. Eyleme katılmış olanla olmayanlar arasında bir psikolojik fark var mıydı?*

Perinçek: Biraz sonra Sinan Cemgil'i anlatacağım, çok tipik bir örneğidir. Şimdi ondan daha önemlisi biz aramızda anlaşmışız devrim böyle yapılır demişiz, girmişiz bu arada birtakım arkadaşlarımız ölmüş, Taylan Özgür ölmüş, şu olmuş bu olmuş, gidip "Doğu abi çağırdı, bu adam galiba doğruyu söylüyor" diyemez. Burada arkadaşları "hadi oradan" diyecekler, "kimin sözünü dinliyorsun?" Bu psikoloji içinde gittiler.

Bunun tipik örneği, bir iki örnek daha söyleyeceğim. Biricisi, Sinan Cemgil uzun uzun bu çizgiye girmedi, tamamen dışında durdu, bunu göğüsledi, teorik birikimi vardı. Büyük bir yetenektir, çok ahlaklı bir gençtir. Bunları kaybetmekle Türkiye çok büyük bir önder kuşağı kaybetti. Bunlar yaşasaydı bugünkü önderlik kuşağı çok daha güzel ve güçlü olacaktı. O bakımdan insan yanıyor. Sinan Cemgil dayandı dayandı, bu yanlışların başlamasına iki ay kala baskıya dayanamadı, o psikolojiyle oraya gitti. Sinan dağda dolaşıyor. Ben gittim Darıca köyünde kaldım, o dağda dolaşan çocuklardan biriyle gece aynı sofada yatakları yan yana serip yattık. Daha doğrusu şafağa kadar tartıştım. Sinan diyor ki; "Bu yaptığımız doğru değil, ama arkamızda kalan kuşaklara bir ders, deneyim bırakacağız." Bu yoldan yapılmayacağını gösteren bir deneyim! Sinan, İngilizce dört cilt Mao ile dolaşıyor. Ve orada okuyup okuyup diyormuş ki, "ya bu böyle olmazmış. Çin'de

adamlar köylülerle birleşmişler, köylünün başına geçmişler. O şekilde olur, bu bizde yok, biz öleceğiz, buradan sağ çıkamayacağız" diyor. Sinan Cemgil böyle çok geniş görüşlü, ayrıca çok yakışıklı bir çocuktu. Kaya gibi bir göğsü vardı. Direndi, direndi bu yanlışlara, her türlü suçlamaları göğüsledi, son iki ay kala...

Baykam: *Demek ki suçluluk hissetti katılmamış olmakla.*

Perinçek: Kahramanlık tarafı ağır basıyor sonunda.

Baykam: *Yani o bahsettiğiniz eyleme katılmış olmakla sanki "terfi etmek mi" istedi?*

Perinçek: Terfi de demeyeyim de, bir rüzgâr o ve o rüzgâra dayanamadı.

Üçüncü örnek Mahir Çayan. Mahir Çayan, Hülâgû Bulguç'un evinde kalıyor kaçak dönem. Kızıldere'ye gitmeden önce Hülâgû Bulguç diyor ki, "Mahir Çayan bizim evdeydi, Doğu Perinçek ile görüşmek istedi" O sırada ben de Beşparmak dağlarındayım. Ege bölgesinde. Ama ben Beşparmak dağlarına kendimi korumak için çıktım. Beşparmak dağlarında gerillacılık yapmak için değil. Güvenlik için. Ama biz köylerde çalışıyoruz. Köylerde çok esaslı bir yığınak yapmışız. Neyse. "Doğu ile görüşsem" diyor Mahir Çayan. Bunu birkaç kez söylüyor, mümkün olmuyor ve İngilizleri kaçırmaya gidiyor. Giderken de şunu söylüyor: "Marksizm-Leninizm'de bu bizim yaptıklarımız yok." Bu çok önemli bir saptama.

Bu bir intihardır. Ben bunu düşündüm niye beni aradı, diye. Beni araması için hiçbir sebep yok. Bir tek sebeple aramış olabilir. Onu maceradan caydıracak tek adamım ben. Çevresindeki bütün adamlar öbür psikoloji içerisinde. Hangi psikoloji? Ertuğrul Kürkçü'nün ifadesinde de var. "Ben bu işler yapılırken hep yanlış olduğunu düşünüyordum ama korkudan söyleyemiyordum" diyor. Emin olun hepsi böyle.

Baykam: *Buna Fransızca da biraz "folie auto-entreterue" denebilir belki. Yani insanların neredeyse birbirlerinden besledikleri delilik, birbirlerinden etkilenerek...*

Perinçek: Şimdi "biz o İngilizleri kaçırdığımızda devlet bize Deniz Gezmiş'i verir mi?" ya da "Bu eylemle onu kurtarabilir miyiz, buna imkân var mı?" diyecek adam yok aralarında.

Kamil Dede: (***Bu konuşmada dinleyici olarak bulunan Kamil Dede ile de ayrıca görüşme yapıldı***) Şöyle bir baskı var. THKO'daki ikinci adam Cihan Alptekin... Cihan "tek başıma da kalsam, siz yapmasanız da, Denizleri kurtarmak için eyleme ben gideceğim, torbaları belime saracağım, Milet Meclisi'nin kapısından gireceğim orada patla

tacağım." Büyük bir baskı var. Yapar ama orada onu yaptığı zaman Mahir nasıl bir psikolojiye düşecek? "Vay Cihan yaptı, biz yapamadık"

Perinçek: Gerçeğe, halka, devrime bağlılığın yerini bir kahramanlık psikolojisi almış. Bunu Türkiye gençliğine açmamız lazım. Nedir bir devrimcinin sorumlu olduğu şey? Halktır. Devrimdir. Böyle bireyci bir yarış bir devrimcinin psikolojisi olamaz. Ben mi daha kahramanım, o mu daha kahraman? Maalesef bu psikolojiler, bu arkadaşları büyük yanılgılara götürdü. Orada bunu bozacak adam olarak Mahir beni tanıyor tabii. Çünkü ben bu uyarıları onlara birkaç yıl yapmışım, bu yüzden aramız bozulmuş, bu yüzden karşı karşıya gelmişiz. Şunu da söyleyeyim, o koşullarda insan o ayrılıkları unutuyor. Öyle ayrılıklar olmuş ama artık öyle bir kavgaya girmişiz ki, onları o sırada görsek en büyük muhabbetle sarılacağız. Onu çok insan anlamadı. Deniz'in beni telgrafla çağırması da odur. Niye, ben onlardan ayrı olmama rağmen onların açlık grevini açıklamak için beni çağırıyor.

Baykam: Bu çok anlamlı.

Perinçek: Niye beni çağırıyor, bir sorunla karşılaşınca devrimci insanlar devrimcileri hatırlıyor. Ne de olsa eskiden birbirimizi tanıyoruz, beni tanıyorlar, kişiliğimi, karakterimi biliyorlar.

Baykam: Sizin o dönem bu hatalar olmadan onları korumaya çalıştığınızı hatırlıyor

Perinçek: Tabii, bir de hiç aramız bozulmamış, her zaman bana saygılı, yani Deniz her zaman saygılı, ben de onu çok sevmişim. Mahir de o dar durumda beni hatırlıyor, kendisini uyaracağımı bildiği için, ben öyle düşündüm. Başka hiçbir yorum yapamadım.

Baykam: Deniz 24 yıla hatta son 4 yıla inanılmaz şeyler sığdırmışsa burdada Türkiye bir yıla önündeki 30 yılı etkileyen bir cereyanlar dizisi yaşamış. Peki TİP bu bahsettiğiniz silahlı eyleme geçmenin bizim bugün belki yanlış karar diye baktığımız hatalar yapılırken bu gençlere karşı hâlâ kucak açmıyor muydu, soğuk mu duruyordu? Neden onları başka bir parti kurmaya mecbur ediyordu? Kendi iç çekişmelerinde mi boğulmuştu? Gündemden mi kopmuştu?

Perinçek: Çok anlamlı bir soru. TİP'in yöneticilerinin de büyük bir sorumluluğu var ama onlar da tersine sorumlu. Şöyle, Antalya'nın Elmalı kazasında bir hareket var, partili gençler katılıyor, parti yönetimi hepsini geri çağırıyor. Niçin? Gerekçe, "provokasyon olur." Köylü harekete geçmiş, toprak işgali oluyor. İkinci bir olay. Biz TİP'li genç-

ler olarak Samanpazarı'nda pahalılığa karşı bir miting örgütlüyoruz. Hiç unutmuyorum. Gene benle Sinan Cemgil'i Behice hanım çağırdı. "Mitingi yapmayacaksınız" dedi. "Neden?" "Provokasyon olur" Mitingi yaparken gençliği frenliyorsun, köylünün yanına koşarken gençliği frenliyorsun ve o gençliği kaybettiler. Beni de öyle kaybettiler. Herkesi öyle kaybettiler. Kaybettikten sonra bu sefer partisiz kalındı. Arkasından işçi ve köylü kitlelerinden kopuk bir çizgi çıktı.

Bir de 9 Mart darbe teşebbüsünün kışkırttığı bir akım vardı. Buna Alberto Bayo'nunki gibi kitapların yayınlanması bir sebeptir, diğeri de o sıralarda kurulan cuntadır. Hikmet Çiçek size açıklayacak: Bombayı bizzat ellerine verip "gidin AP'yi bombalayın" demişlerdir. Birileri de gidip AP'yi bombalamıştır. Solcuların yapacağı iş midir AP'yi bombalamak? Türkiye'yi 12 Mart'a götüren provokasyonlar bunlar. O sıralar sol cunta, kendisine "sol" diyen bir darbe hazırlığı içinde. Onlar bu çocukları bazı eylemlere sürmüşlerdir. Bu darbecilerin içinde öbür tarafın yani Memduh Tağmaç, Cevdet Sunay'ın 12 Mart cuntasından adamları var mıydı? Bunun da üzerinde düşünmek lazım. Mesela Atıf Erçıkan. Sol darbecilerin arasına karşı taraf adamlarını koymuş. Peki bu çocukları AP binasını bombalamaya gönderen kim? Kim derken kim olduğunu biliyoruz da hakikaten sol cunta darbecisi mi yoksa öbür taraf mı? 12 Mart'ın koşullarını hazırlıyorlar.

Dede: Darbecilerle gençlik hareketleri arasındaki görüşmeler bağlantılar genç kuşaklara ders olması için bütün çıplaklığıyla anlatılmalı. Biz şunu çok net biliyoruz. O zaman toplantı yapıyorlar darbeciler; diyorlar ki, sol hareket içinde Doğu Perinçek grubunu darbeden sonra tutuklayacağız, geri kalanlarıyla birlikte hareket edeceğiz.

Baykam: Kim diyor bunu?

Perinçek: 9 Mart darbecileri.

Perinçek: Evet, sebebi de şu. Biz onların kontrolünde değiliz. Onların o darbe çizgisini desteklemiyoruz. İkincisi "bunlar enternasyonalist, milliyetçi değil" şeklinde bir değerlendirme yapıyorlar bizim hakkımızda. Tabii biz enternasyonalistiz ama onlar şunu diyor, bunlar Komünist, bunlar bizimle olmaz.

Baykam: O listede, Muhsin Batur'un anılarında geçmiyordu. Deniz Gezmiş'in Gençlik Bakanı olarak adını görmedim. Fakat bu rivayet çok gizli, ama yaygın.

Perinçek: Bu rivayet var ama yalan. Şöyle yalan. Onları okşamak için çıkarılan rivayetler. Türkiye'de öyle bir darbe olduğu zaman o Denizlerin falan hepsinin canına okuyacaklardı.

Baykam: 9 Mart bile böyle yapacaktı diyorsunuz.

Perinçek: Kesin. Onu zaten birkaç tanesi çok açık söylüyor, 9 Mart darbesinin içinden biri. "O 9 Mart darbesi sonunda Deniz Gezmişleri falan ezecekti," dedi. Çünkü mevcut bir kuvvetler dengesi var. O kuvvetler dengesinin içindeki idealist insanlar, o 9 Mart programlarına biraz sonra itiraz edecekler. Deniz'i biliyorum o deli dolu çocuklar, onlarla aynı çizgide gidemezler. Darbe kendi içinde bölündüğü için, en haşin tavrı onlara alacaktı. Onu çok iyi biliyoruz. "Biz ne Marksist-Leninist ne de şuyduk buyduk, biz Amerikan emperyalistlerine ve devlete alet olduk," dedi. Ertuğrul Kürkçü ifadelerinde açık açık böyle söylüyor. "Gençleri kandırdık" diyor.

Baykam: Onları baskı altında böyle söyledim deme şansı var mı?

Perinçek: Savcıya da söylüyor, mahkemede de tekrarlıyor. Bakın polis ifadesinin sözünü etmiyorum. Ancak Savcılıkta ve mahkemede böyle söylüyor.

Baykam: Baki Tuğ mahkemeler hakkında konuşurken diyor ki, "avukatları Denizlerin savunmasını yanlış yola saptırdı. Hatayı kabul etselerdi ve suçta ısrar etme hatasına avukatları aracılığıyla düşmeselerdi belki asılmazlardı"

Perinçek: Şunu görüyorlar, Deniz Gezmişleri teslim alamıyorlar. Orada mesele Marksizm-Leninizm lafında değil, "Ben pişmanım yaptığıma, affedilsin" falan deseydi, hakikaten asılmazdı. Çünkü onu bitirmiş, gene asmış oluyor.

Baykam: Psikolojik olarak asmış olacaklardı.

Perinçek: Asmış, bitirmiş oluyor. Şimdi onu diyenler oluyor. Münir Aktolgalar, İrfan Uçarlar, Ertuğrul Kürkçüler, Yusuf Küpeliler, tonla diyenler oldu. Hatta namaz kılmaya başladılar, Abdülhamit'e övgü düzdüler bunlar, mesela Münir Aktolga filan. Ertuğrul Kürkçü namaz kılmadı ama o da onlarla beraberdi. İfadelerinde söylüyor. "Biz" diyor "anlaşmıştık" diyor. Tamamen pişman ve teslim tavırdaydı. Dönek takımıyla birlikte hareket ediyor. Bu dönek takımı öyle bir noktaya geldi ki en sonunda bu geldiği noktada ayrıştılar. Ama esas onlarla birlikteydi bunu herkes biliyor.

Baki Tuğ'un orada kastettiği, Deniz Gezmişler düşünsel olarak teslim olsun, Deniz Gezmiş olmaktan vazgeçsin.

Baykam: Yani esas Anayasayı değiştirmeye kalkışan, sizlere teslim olmamak için o kontratağı yapma mecburiyetini hissediyor.

Perinçek: Çünkü hâlâ bir mücadele var. Deniz Gezmiş hâlâ

onlarla mücadele ediyor.

Baykam: Peki bu bütün ideolojik savları bir an için rafa kaldırın. 68'e dönün kafanızda, 67'e dönün, 69'a dönün. Bütün bu mücadele, eylemler, konuşmalar ve seçimler, öğrenci dernekleri, partilerle ilişkiler arasında falan. Bunun dışında bir de özel hayatınız var, sinemalar vardır. Bir de İstanbul'daki kahve kültürleri, boğaz vardı. O dönem politika dışında nasıl yaşıyordunuz? Deniz Gezmiş nasıl biriydi? Aranızdaki arkadaşlıklar nasıldı? Kamil Dede nasıl biriydi?

Perinçek: Bir kere devrimciler hakkında dışardan çok hatalı önyargılar var Bu adamlar yaşamıyor sanıyorlar, oysa dolu dolu yaşadık. Aşksa sırılsıklam aşk, sevda ise sonuna kadar sevda, üstelik çıkarcı olmayan devrimcinin aşkı. Yani içinde mülkiyet ve satış olmayan, bana bir apartman katı alacak, bana bir pırlanta yüzük alacak beklenti ve pazarlıkları olmayan gerçek sevdalar. Yaşamak, yani paylaşılan büyük mutluluklarla birlikte sanat, müzik, resim, sinema; bunlardan hiçbir zaman kopmadık. Sanki devrimcinin öyle bir hayatı vardır ki, bir dangalak profil çizilir.

Baykam: Sinemaya çok gider miydiniz?

Perinçek: Tabii ki giderdik.

Baykam: Mesela Deniz ile gittiniz mi?

Perinçek: Deniz ile gitmedim, daha doğrusu hatırlamıyorum. Sinemaya gidiliyordu; müzik, hayatımızın bir parçası, mesela ben o zaman klasik müziğe düşkündüm. Bir sürü klasik müzik plağı aldım. Borodinler, Çaykovskiler, Smetanalar, Dvorjaklar, Prokofievler, çok sayıda plağım vardı. 67 yılında üç aylığına Berlin'e gitmiştim. Dönerken Doğu Berlin'den tren bindim. Sebebi yedi sekiz bavul kitap, bir sürü plak ve pikap almıştım. Bütün aldığım bu. Oralarda kıt kanaat yaşadım, ekmek yedim, Berlin Otto Suhr Enstitüsü'nde üç ay araştırma yaptım. Klasik plak, Doğu Almanya'da acayip ucuz ve tonlarca kitap. Yaşamayı da seviyorduk, paylaşıyorduk, müzik desen müzik. Nelerden kopuyoruz? Toplumdaki her türlü yozluktan, arabesk, pespayelik, onlardan kopuyoruz. Bir yandan kendi müziğimizdeki demokratik atılım Ruhi Sular yani halk müziğini alıp yoğuruyor yeniden modern tarzda canlandırıyor, toplumun kendine dönmesi. Emrahlar, Yunus Emre, Pir Sultan Abdallar, halk türküleri vs. 60'dan sonra fışkırdı, bu aslında Kemalist devrimin devamı. Kemalist devrimin müzikte getirdiği halkçılaşma, yeniden 60'larda atılımı yaptı. klasik müziğe yönelmişiz. Söylediğim gibi bütün dünya klasikleri onları almışız, kır gezmeleri, sade hayat. Böyle şatafat merakı, para

pul meraklı, mülkiyet sevdası yok, daha büyük manevi değerler, arkadaşlıklar, dostluklar...

***Baykam:** Futbol maçlarına gidermiydiniz?*

Perincek: Tabii. Hâlâ gidiyorum.

***Baykam:** Ben de gidiyorum ama o devrimci kadro bazen hadi maça gidelim der miydi?*

Perinçek: Tabii maçlara da giderdik. Cengiz Çandarlar, Dolmabahçe eylemleri sırasında kaçamak yapıp maça gitmişler.

***Baykam:** Cengiz Çandar Fenerbahçeliydi, siz hangi takımdandınız, Deniz Gezmiş hangi takımdan, Mahir Çayan hangi takımdandı?*

Perinçek: Cengiz Çandar Fenerliydi, ben Galatasaraylıydım, Cüneyt Akalın Galatasaraylıydı, Mahir'i ve Deniz'i hatırlamıyorum. Onlar meraklı olmayabilir.

***Baykam:** Peki Cengiz Çandar'dan bahsediyoruz. Bugün baktığımızda Cengiz Çandar'la sizin politik çizginiz kuzeyle güney kadar farklı. Tamamen zıt kutuplardasınız. Cengiz Çandar veya onun gibi bugün tamamiyle farklı bir ideolojik çizgide yer alan eski devrimci arkadaşlarınızla bugünkü ilişkileriniz nasıl?*

Perinçek: Benim gözümde, dönüklerin hepsi birer böcek. Bazıları bana kızabilir, ben dönekleri böcek gibi görüyorum diye. Bunu birçok kere söylemişimdir, bazılarını kızdırmışımdır. Ama gerçekten böcek gibi görüyorum. Çünkü büyük mutluluklardan vazgeçtiler. Devrimci olmak kadar güzel bir şey yoktur. Devrimcilik dışarıdan bakıldığı gibi eziyet, işkence falan değil, bunlar çok yanlış. Eğer öyle olsaydı biz burada direnmezdik. Çok güzel bir tat vardır bu işte.

O dönekler o akılsızlar o mutlu hayatı bırakıp, gittiler. Şimdi iki tavır vardır devrimciliğin; şöyle işkence gördük, şöyle ayaklarıma vurdular filan diye anlatmak, biri budur. Bu aslında felsefi bakımdan derinleşmemiş, bireycilikten kurtulmamış, ham devrimcilerin ve devrimciliğin güzelliğinin farkında olmayanların tavrı. Bir de öbür tavır var: Ne büyük mutluluklar yaşıyoruz, devrimci mücadele, bize ne büyük güzellikler kazandırdı. Hakikaten devrimciliğin güzel tarafı, mutluluk veren tarafı hiçbir şeye değişilmez. Onlar bunu terkedip gitmişlerdir. Neyin peşinden gittiler? Bu düzenin! Bu düzen ne verdi onlara? Devrimcilikle karşılaştırılabilecek ne verdi?

***Baykam:** Bol maaşlar verdi o kadar.*

Perinçek: Alçaklıktan başka hiçbir kazançları yok. Yaşadıkları hayata dışarıdan bakıyorum, katlanılabilecek gibi değil. Düşkünlük,

zavallı, yerlerde sürünen bir hayat yaşıyorlar. Hiçbirinin de mutlu olduğunu sanmıyorum.

Baykam: Halktan kopuklar.

Perinçek: Mesela Hadi Uluengin'in, Cengiz Çandar'ın yazılarına bakıyorum her taraftan mutsuzluk ve atık su akıyor. Mutsuzlar, her taraflarından belli oluyor. Sağlıklarını kaybetmiş durumdalar. Dönek olan bir adamın psikolojisi katlanabilecek bir şey değil. Döneklik insanda korkunç bir parçalanma, dağılma, yozlaşma, bozulmalar yaratıyor. Bu da mutsuzluklar yaratıyor.

Baykam: Karşılaştığınızda ne yapıyorsunuz, görmezlikten mi geliyorsunuz?

Perinçek: Bunlarla konuşmam. Yüzlerine bile bakmıyorum. Ben her türden insanla konuşurum. İslamcıyla da, ülkücüyle de, halkın içinden her türlü insanla. Farklı fikirde olmak benim için bir kin sebebi değildir. Ama döneklik başka bir şeydir. Ben mesela köylü, işçi, halkın içinden herkesle karşılaşıyorum. Çoğunluğuna büyük bir sevgi duydum, halktan insan olarak diyalog kurdum, o ayrı bir şey Döneklik insanda öyle bir çarpıklık yaratıyor ki, buna karşılık bizim de değerlendirmelerimiz kaçınılmaz olarak var.

Baykam: 65 yılında kaç yaşındaydınız?

Perinçek: 23...

Baykam: 65'e döndüğümüzde CHP'de AP'ye karşı kaybedilen seçimde ortanın solu öne atılmıştı. O dönemde CHP'nin söylemi 61 Anayasası'ndan sonra hızla daha sol bir söyleme doğru gitmişti. O zamanlar sizin CHP'yi algılamanız nasıldı? Bir Kemalist olarak CHP'de ileriye dönük sizi tatmin edecek bir atılım gelebileceğini düşünüyor muydunuz? O dönem 64-65 yıllarında CHP'nin kabuk değiştirme sürecine nasıl bakıyordunuz? Şimdi nasıl bakıyorsunuz?

Perinçek: 65 yılında hiç unutmuyorum. CHP'nin Kızılay'da genel merkez binası vardı, seçimleri hoparlörlerle ilan ediyorlar. Ben, Uğur Mumcu, Adil Özkol... birkaç arkadaş var. Önce büyük bir kalabalık vardı. Sonuçlar geldikçe, büyük bir moral bozukluğu oldu ve kalabalık dağıldı. Halka karşı bir suçlama. "Bu halk adam olmaz, gitti yine sağcılara oy verdi" falan diye söyleniyordu herkes. O sırada CHP örgütüne hakim olan hava buydu. Halkın kendini anlamadığı...

Baykam: Demirel'in "ortanın Solu, Moskova Yolu" propagandasına boyun eğdiği...

Perinçek: Böyle bir halka yukarıdan bakan, suçlayıcı bürokratik hava vardı. Ben ona hiç katılmadım. 62-63'de yerel yönetimler genel

seçimi vardı. O zaman oy kullandım. TİP'e oy verdik. Babama rağmen annem de TİP'e oy verdi. Annem 63'ten sonra hep TİP'e oy verdi. Ben aynı zamanda kendi ailemden aldığım hava ile sosyalizme yöneldim. Babam milletvekili, AP genel başkan yardımcısı, ama köy kökenli bir adam. Babası PTT müdürü. Mütevazı bir aile, halkçı. Babamın o tavrını 68'de sosyalist tavırda gördüm. Babamın halkçı kimliğini, kültürünü. Ve babam da bana karşı çok saygılı davrandı, niye böyle davranıyorsun falan hiç demedi ve ben babamın politika hayatını bitirdim. O Adalet Partisi Genel Başkanı Yardımcısı, ben FKF Genel Başkanı. Adalet Partisi kongresinde bildiri dağıtılırdı "Komünist iktidarın Adalet Bakanı olacak Sadık Perinçek" diye, en sonunda babamı götürdüler.

Baykam: *Siz de sevindiniz.*

Perinçek: Ama babam hiçbir gün bana siyasi hayatımı bitiriyorsun diye bir şey söylemedi. Hatta geçen gün Suphi Karaman bana anlatıyor, Meclis koridorunda bir gün küfürler yağdırıyormuş. Ben babamın hiç küfür ettiğini duymamıştım. O günü hiç unutmuyorum yeri göğü inletiyor, "ulan Doğu Perinçek'in, oğlumun adını ağzına alanın..." Artık tabii AP'lilere küfür ediyor. 12 Mart'ta cezaevine düştük.

Baykam: *Nasıl yakalandınız?*

Perinçek: Ankara'da yakalandım, dağdan indiğim zaman. Kontrgerilla'ya götürüldüm. 72 Mayıs-Haziran'da yakalandım.

Baykam: *Nerede, nasıl?*

Perinçek: Ankara'da Mayıs başında Raşit Gürdilek'in evinde, Ümit Erdal, o bastı. Halil Berktay ve Ercan Enç'i ilk önce yakaladılar, ben içeri kaçmıştım.

Baykam: *Silahınız var mıydı?*

Perinçek: Silahım vardı. Koridorda önüme siper olarak Halil Berktay ve Ercan'ı getirdiler, Halil bağırdı "Doğu ateş etme, benim" diye. Onu kalkan olarak kullanarak geldiler, orada yakalandım. Bizi meşhur kontrgerilla yerine götürdüler.

Baykam: *İşkence var mıydı?*

Perinçek: Tabii. Benim işkencemi, en az 20-30 kişi gördü. Ben işkence odasında kaldım.

Baykam: *Nasıl bir işkence idi?*

Perinçek: Elektrik işkencesi, falaka. Beni pratik olsun diye işkence odasında yatırıyorlardı.

Baykam: *Git-gel olmasın diye!*

Perinçek: Evet. Başkalarını getirip işkence yapıyorlardı. Onların işkencelerine çoğu zaman tanık oldum ve orada da beni birçok insan gördü. En az 25-30 kişi.

Baykam: Kimler vardı aralarında?

Perinçek: Vahap Erdoğdu, Halil Berktay, Ercan Enç, Ahmet Kumrulu, Leyla Yurdakul, Kamer Dünya, 25 kişi var. Hepsi benim odamdan geçtiler. Bana yapılan işkenceleri duydular. Ondan sonra tabii birbirimizin bağırtılarını biliyoruz. Hatta Vahap Erdoğdu ile karşılaştım. İşkenceciler, "birbirinize düşmansınız değil mi?" dediler. Ben "niye düşman olacağız, arkadaşız" diye yanıtladım. Birçok olaylar geçti. Beni oradan çıkarıp 229 Piyade alayının hapishanesine getirdiler, bir müddet de orada tek başıma yattım. Küçük askeri hapishane. Sonradan da Mamak'a gittim. 1,5 ay hariç, hapishanenin 2 senesini hücrelerde geçirdim.

Baykam: Ne tip eylemlere katılmıştınız?

Perinçek: Eyleme katıldık da silahlı bir eylemim yok. Hepsi kitle hareketi. Zaten iddianamede de silahlı bir eylem suçlaması yok. 141 maddeden suçlandım ama iki 141/I hükmü, idam hükmünü getiriyor, yasaya göre. Bu nedenle Kara Kuvvetleri Devrimci Subaylar Örgütü davasına koydular ve bir de Türkiye İhtilalci İşçi Devrim Partisi davası. Kara Kuvvetleri Devrimci Subaylardan beraat ettim, TİİKP davasından 20 yıla mahkûm oldum.

Baykam: Ne kadar yattınız? 74 affına kadar mı?

Perinçek: 2,5 yıl kadar yattım. 62 yılında Yön dergisi okumaya başladım. Mülkiye'den Varol Sezen, Mustafa Özyürek, Sami Güven beş tane mülkiyeli arkadaş vardı. Bunlar mülkiyenin ilk komünistleri 60 sonrasının. Deniz Baykal'la aynı çevredeydik ama o komünistler gibi değildi. Ben de dedemin kütüphanesinde Nazım Hikmet'i bulmuşum. Ruhumda da sosyalizmi bulmuşum. İşçi-emekçi eğilimlerim var. Ve o halk geleneğinden etkileniyorum. 60'dan sonra "bu sosyalizm bana göre, kültürüme göre" dedim. Ama paldır küldür sosyalist olmadım, onu söyleycyim. Uzun uzun içimde ve dışımda tartıştım, bir yandan Yön okuyorum ama eleştirel gözle okuyorum. TİP beni çok etkiledi. Irgatlar, ameleler, işçiler falan.

Baykam: TİP'te sizi en çok etkileyen politikacı kimdi?

Perinçek: Mehmet Ali Aybar, başka etkileyen yoktu. O zaman Uğur Mumcu var çevremde, o CHP'liydi.

Baykam: Sonuna kadar CHP'ye yakındı.

Perinçek: Başından sonuna kadar. Uğur Mumcu hiç TİP'li olma

dı 60'larda. Sonradan Aybar'ı sevdi, röportajlar yaptı ama 60-70 arası hiçbir zaman TİP'li olmadı.

Baykam: *Antipati ile bakmadı.*

Perinçek: Hayır bakmadı ama CHP'de Kemalist devrimci gelenek içinde oldu.

Baykam: *CHP'nin sol Kemalist kanadına yakın bir çizgideydi.*

Perinçek: Evet. CHP'nin kireçlenme döneminin 40-50' lerin yarattığı bürokraside devrimciliğin yozlaşmasına, devrimcilikten kopuşa tepki duyuyor ve bunları eleştiriyordum. O dönemde TİP'in bu özlemlere tercüman olması, beni çok etkiledi. CHP'ye eleştirel gözle baktım. Ama dostça eleştiri. 1968 yılında o zamanki CHP, TİP, Kemalistler, devrimciler ittifak yapacak, Türkiye'nin çıkışı bundadır. O yüzden ben FKF Genel Başkanı seçildiğim zaman, Kemalistler neredeyse bayram yaptı. "Sosyalistlerle bizim aramızda ittifak yapabilecek adamlar FKF'nin başına geldi" diye düşündüler.

Baykam: *Köprü kuruldu.*

Perinçek: Evet.

Baykam: *71 ekseni etrafında Uğur Mumcu ile ilgili başka hatırlayacağınız ne var?*

Perinçek: Çok şey var, birlikte hapiste yattık. Arka hücrelerde beni kalıyordum. Özelliği herkes oradan geçer, terbiye yeri orası. Alırlar oradan, döverler, 15-20 gün eğittikten sonra, koğuşlara verirler.

Baykam: *Nasıl döverler?*

Perinçek: Cop. Arka hücrelerde bir haftada çok kez ağır dayak yedim, bütün vücudum simsiyah olacak şekilde. İnsanları disipline alma eğilimi. Uğur Mumcu, ben, Uğur Alacakaptan, bir süre arka hücrelerde birlikte kaldık. Uğur'un özelliği, o varken her yer sanki bayram yeri. Etrafına iyimserlik ve neşe veriyor. Bütün o şiddeti, terörü zülmü bile makaraya alıyordu.

Baykam: *Espriler mi yapardı?*

Perinçek: Müthiş espriler yapardı. Terörle alay eden, devamlı latife üreten, en acı ve alçakca davranışların bile alaya alınacak tarafını bulan, hapisaneyi yaşanır ve kalınır hale getiren şakalar. Mizah, aynı zamanda bir direnme aracıdır. Ben bunu birçok insanda gördüm. Kafka'da vardı, Hasan Yalçın'da da vardır. Nasreddin Hoca'nın Timur'a direnmesi vs. Zulmü yalın ve gerçekci boyutlarda alsan çekilecek gibi değil. Dalga geçersen zulümle, çekilir. Uğur Mumcu hapisanede öyle idi. Bir süre sonra bizim koğuştan alıp götürdüler, baktılar

ki çok eğleniyoruz! Uğur'la lisede de beraberdik. Fakültede bir sene arkamdan geldi. Ben asistan oldum, o İngiltere'ye gitti, sonra o da asistan oldu.

Baykam: *O da çok delidolu yaşıyordu değil mi?*

Perinçek: Tabii iyi yaşayan, coşkuyla, sevinçle, şakayla yaşayan bir insandı. Yanyana geldiğimizde birlikte resim çektirirdik. Bugün buldum o resimlerden iki tane. Çoğaltırıp Uğur Mumcu vakfına göndereceğim. Sonra o Sakıncalı Piyade'yi yazdı, o hapishaneyi anlattı. Bizim hakkımızda da doğru çok güzel değerlendirmeler yaptı. Bunlar toplu eğitim yaparlardı ama en tutarlı gruptu.

Baykam: *TİP'te sizi en çok etkileyen kişi Aybar'dı dediniz...*

Perinçek: Evet, Mehmet Ali Aybar Türkiye'de sosyalizmi halkla birleştiren adamdır. Sosyalizm, 60'lara kadar dar bir çevrede kaldı. 60'dan sonra Aybar'ın önderliğinde ilk defa kitlelere ulaştı, kitleleri kucakladı. Aybar'ın çok önemli bir rolü var. İşçiyle, emekçiyle birleşme çizgisi var. Kurtuluş Savaşı'nın kazançlarına sımsıkı sarılmış. Bizim hareket için 2. Kurtuluş Savaşı demiş. Fakat teorik olarak Aybar çok derin bir insan değildi. Yanındaki diğer arkadaşları Aybar'la karşılaştırılamaz. Behice hanım daha saf, temiz insan, fakat zihinsel yetenekleri sınırlıdır. Aren ise, içten pazarlıklıdır. Yani daima söylediklerivle kafasından geçenler arasında perde vardır. Mihri Belli çok bencil, kendisini çok sever ama devrimci inadı, kararlığı vardı. 60'lara önemli katkısı, devrimin aşamalı olduğunu ısrarla savundu. Kurtuluş Savaşı, Cumhuriyet devrimine sımsıkı sarılan, Sosyalist mücadele ile ulusal devrimci değerler arasında bağları kurma çizgisini maalesef son günlerde tamamen terk etti.

Baykam: *80'lerde oldu değil mi?*

Perinçek: Onun şöyle bir zaafı vardı. Örgütçü değildi, örgütlenmeden yana olmamıştır, partileşmeden yana olmadı, Türkiye halkını iyi bilmezdi. Hikmet Kıvılcımlı çok müstesna bir adamdı. Onun yaşadığı dönemde bu kadar değerini bilemedik. Çok teorik birikimi vardı. İşçiyle birleşmek, köylüyle birleşmek, ulusal devrimci mirasa sarılmak, Kemalist devrimi tarihsel yerine oturtmak. Öyle yabancı hayranlığı duymayan, bu önemli, büyük sosyalist partilerdir, diğer partilerdir filan böyle şeyleri hiç takmayan, kendi halkına, ülkenin birikimine güvenen bir insandı. Hikmet Kıvılcımlı, arkasında da teorik miras bıraktı. Diğer arkadaşlar ise mal, mülk gibi yarına kalmayacak şeyler bıraktı.

CHP tarafına gelince, ön önemlisi, reddi miras hareketi başladı.

Bunun merkezi Mülkiye'ydi. Turan Güneş, Haluk Ülman, Deniz Baykal... bunlar tek parti diktatörlüğünden kalan bazı olumsuz miras üzerinde durdular. Bunun üzerinde dururken, Kemalizm'in devrimci köklerini eleştiren, CHP'yi ondan koparan bir fikir hareketi başladı. En büyük tahribatı laiklik noktasında yaptılar. Turan Güneş'in fikirlerinde çok net olarak görürüz. 46'da DP'yi bir halk hareketi olarak görür. Ve laikliğin halktan kopuş olduğunu, devrimlerin halktan kopma olduğunu söylüyordu. Bu fikirler Batı'dan geldi. Turan Güneş CHP içindeki DP'dir. Fikir çizgisi Bülent Ecevit'i çok etkiledi. Mustafa Kemal devrimciliğini törpüleyen, laikliği yeniden yorumlayan, yorumlarken onun devrimciliğini boşaltan ve laikliği halktan kopma gibi gösterme eğilimi oldu. Bunu biraz sol gibi yaptılar, sanki solculuk gibi. CHP ikinci kez Sivas Kongresi çizgisinden koptu. Birinci kopuş 1930'ların sonunda başlayıp 40'larda kadar oldu. Çiftçiyi topraklandırma kanununu çıkaran Hatipoğlu, devrimci Hasan Ali Yücel bir tarafta, bir de Reşat Şemsettin Sürer gibiler var karşılarında, 1940'ların sonunda taşlaşma dönemi var. Kemalist çizgiden ikinci kopuş, 60' larda oldu.

Baykam: *71-72'de Ecevit İnönü'ye karşı bilinen muhalefeti yürütürken konuşulan şu "biz yeni özgürüz, yeni soluz, sosyal demokrasiyiz. Siz ise tutucu Kuvay-ı Milliye'den geliyorsunuz." Bugün tam tersini söylüyor Ecevit ekibi.*

Perinçek: Turan Güneş'i insan olarak severim, ama Deniz Baykal'ı etkiledi, Haluk Ülman'ı etkiledi. O fikirler ondan çıktı, sonra Ecevit'i etkisi altına aldı. Yani Ecevit'in, ortanın solunun fikir babası Turan Güneşti. Her şey yer değiştirdi. Karşı devrim olan, Cumhuriyet'i yıkma eğilimi olan DP hareketine Turan Güneşler olumlu not verdi. Ecevit bundan etkilendi.

Baykam: *Aslında ortanın solu hareketinin bu şekilde, belki salt Turan Güneş'e bağlanması dışında, bir de İnönü'nün, Kemal Satır'ın, Suphi Baykam'ın, tamamen Kemalist devrimini reddetmeden 61 Anayasası ile CHP'nin sola kaymasını öngören bir başka kanat da vardı.*

Perinçek: Ortanın solu 67-70 arasında CHP saflarında iki ayrı görüş olarak sürdürüldü. Yani bir başka ortanın solu da vardı. Satırlar hakikaten sağdı. Ama, bugün bütün bu insanlardan kime güvenirsiniz diye sorarsanız, İsmet Paşa derim. Ecevit gider MSP ile iktidar ortaklığı kurar. Laiklikten ödün verir, tarikatlara sivil toplum örgütü der ama İsmet Paşa'nın vereceği ödünün sınırı vardır. Bir de Prof. Tahsin Bekir

Balta'yı unutmam. Hocamdı. 50 öncesinde CHP bakanlarından yeni, genç parlayan bir insan. Evine gidersin eski püskü koltuk, Avrupa İnsan Hakları Komisyonu üyesi, eski bakan. Üç dil bilir, son derece basit, mütevazı yaşar, karakter abidesi. Kemalist devrimci çizgiyi temsil eden çok değerli bir insan. Fikirleri, derinliği ve demokratlığı. 12 Mart'a doğru FKF başkanı olduğumda hocalar arasında aleyhime müthiş bir cereyan var. Tahsin Bekir Balta, üniversitede paltosunu giyerken beni görüyor. Rizelidir. Dedi ki "Profesörler Kurulu'nda diyorlar ki 'Doğu komünist!' Ben de 'Doğu iyi ki komünist, Doğu olmasaydı buraya üniversite denilebilir miydi?' dedim." Ama bunu yüreğinde duyan bir insandı. Avrupa çapında bir hukukçuydu.

Baykam: *Solcu gençlerin karşısına faşist gençler çıkartılıyor yine. Acaba bugün için devrimci gençlere, sosyalist gençlere baktığımızda yaşanmışların ışığında acaba bunun bir adım ötesi var mı, 12 Eylül 80'e giden kamplaşmalar ve katliamları hatırlayarak söylüyorum, acaba karşı görüşlü insanların birbirini öldürmeden fikir ve eylem mücadelesi verebildiği demokratik bir Türkiye yaratmamız mümkün müi?*

Perinçek: Şimdi bir kere "faşist genç" kavramına karşıyım. Türkiye'de faşist var. Abdullah Çatlı, Alparslan Türkeşler falan. Bunlar faşizmin pratiğini yaptılar. Ama bir üniversite öğrencisine kalkıp 18 yaşında, 19 yaşında bir genç, 20 yaşında çocuk, çoğu Anadolu'dan gelmiş. Babası esnaf, orta halli adamlar, orta tabakadan, yoksul çocuklar. Memleketçi kesimin çocukları. Bir kere devrimci ve ilerici genç, bunları dönüştürecek insanlar olarak görmelidir. Neden? RP (FP) yüzde 25 oy alıyor, yüzde 10 MHP, etti yüzde 35, BBP yüzde 5, toplam yüzde 40, neredeyse Türkiye'nin yarısı.

Baykam: *ANAP ve DYP'nin içinde de bunlara destek verecek siyasetçiler var.*

Perinçek: Türkiye'nin yarısını faşist diye görmek yerine, dönüştürülecek insanlar olarak görmemiz lazım. Bunların saldırganlığına karşı bütün gençliği birleştiren haklı bir zemin oluşturmak önemli. Bunda kastım, toplumun haklı bulduğu zemin. Mesela Deniz Gezmiş'i haklı buluyordum 71 öncesi. Bugün de faşist saldırganlığa karşı savunma durumunda olan bütün gençliği birleştiren bir çizgiyi toplum haklı bulur. Oysa, yanlış tavırlarla tarafsızlaştırılıyor toplum. Bu son derece önemli. Onun için bir insanın cebinde öğrenci kimliği varsa fakültelere serbestçe girecek, serbest eğitim olacak. Şiddetsiz ve hakaretsiz, özgür üniversite: Bunu savunacak. Karşı taraf bozuyorsa teşhir edecek.

Baykam: Benim gibi düşünmeyen adam bu üniversiteye girmesin demeyecek.

Perinçek: Herkesin girip çıkabildiği, okuyabildiği bir ortam: Devrimci gençliğin üniversitelerdeki hedefi bu olmalı. Faşisti üniversiteye sokmayacağım dememeli, başaramazsın. Birisi birisini sokmayacaksa ve eğer sen bunu gündeme getirirsen, sonunda sen giremezsin. 80 öncesinde bunu yaşadık. Bir daha yaşamanın alemi yok, ders almak lazım. O dönemde bir müddet sonra üniversitelere devrimci gençler giremez oldu, neden? İktidar karşı tarafın elinde, polisler karşı tarafta. Onun için devrimci şunu savunacak, kimliği olan herkes hangi görüşte olursa olsun üniversitede serbestçe eğitim görecek. Ve bunlar benim arkadaşlarımdır, ben bunları dönüştürmeye çalışacağım. Buna rağmen karşı taraf saldırırsa teşhir olacak. Gerek gençlik içinde gerek toplum içinde bu saldırganlar tecrit olacak.

İkincisi devrimci gençlik hareketi Türkiye'nin devrimci köklerine sarılacak, Mustafa Kemal'i arkasına almayan gençlik hareketi ezilir ve haksızdır zaten. Televizyonda sahneler görüyoruz. İlerici devrimci gençlik adına kimileri almış Mustafa Kemal'in resmini çiğniyor. Bunlara devrimci denmez. Bu adam anarşist, halktan, geleneklerden kopmuş bir adam. Devrimci gençlik onun kulaklarından tutacak "Sen bizden değilsin" diyecek. Sen bizden değilsin, ben sana kesin tavır koyuyorum" diyecek. Adam tüm devrimci gençliği halktan koparıyor ve ezilmesinin koşullarını hazırlıyor. O zaman haince bir iş yapıyor. Başarı isliyorsan bunu yapan adama, "Sen benim değerlerimi nasıl ayak altına alır, çiğnersin" diyeceksin. Anasına küfür edilince nasıl karşı çıkıyor, Atatürk'e küfredildiği zaman da karşı çıkacak. Atatürk bizim anamız, avradımızdan daha kıymetli. Bütün bir ulusun değeri. 2. Cumhuriyetçi soytarılarla cumhuriyet devrimini hazmedemeyenler arasında bugün bir ittifak oluşmuş. Batı'nın güdümündeler. Şeriatçı, ipini satmış, Batı'ya bağlanmış; ırkçı milliyetçilikle aynı cephede buluşmuş. Buna karşı tüm Türkiye halkını birleştireceğiz. Eğer bu hatayı yapar ve neo liberal akımın etkisiden kurtulamazsa, halkla birleşemez, geniş gençlik yığınlarıyla birleşemez, faşizmle de baş edemez. Askeri bakış açısından daha önemli olan, doğru ideolojik tutumdur. Doğru eylem ilkesidir. Kurtuluş Savaşı'na "Kurtulamayış Savaşı" falan diyen adamla hiçbir ortak nokta olamaz. Onlar da en sonunda faşizmle birleşiyorlar. Neo liberalizm bütün dünyada faşizmin, gericiliğin bekçisidir.

Baykam: 9 Mart girişiminin başarısızlığının arkasında ne var?

Perinçek: 9 Mart başarılı olamazdı. Çünkü Türkiye'deki güçler dengesi o tarihte sağdan yanaydı. 71 yılına geldiğimiz zaman 15-16 Haziran kitle hareketinin doruğu oldu. Ondan sonra birden bire halk hareketinde durgunluk başladı, grevler kesildi. En son soluk soluğa iki grev kaldı. Arkasında halk hareketi, gençlik hareketi dibe vurdu. Katılımlar düştü, bunların düşmesinde de kışkırtıcı eylemlerin, maceracılığın etkisi var. Atatürk anıtına bomba koyup, "sağ yaptı" deme provokasyonları yapıldı. Dostoyevski'nin komplocu devrimci tipi var. Türkiye'de de bu tipler ortaya çıktı, devrimcilikle hiçbir ilgisi yok.

Memduh Tağmaç, "Türkiye'deki toplumsal uyanış ekonominin önüne geçti", dedi. 12 Mart halkı bastırma hareketi idi. Halk hareketinin aşağı inmeye başladığı sıralarda gerçekleşti. 9 Mart bile gelse 12 Mart'a dönüşecekti. Halkı ezen balyoz hareketinden sonra, hükümet daha sağ ve gerici konuma geçti. 27 Mayıs ordusu yok, 12 Mart'ta ordusu mütevazı yaşayan, halkın hayatını paylaşan askeriye geride kalmış. ABD ders çıkardı. Orduya imkânlar sağlandı, tasfiyeler vs. Düzenden yana bir yapılaşma gerçekleşti.

İnönü gerçekleri çok iyi görüyor. 27 Mayıs'taki ile 9 Mart'taki tavrı farklıdır. 27 Mayıs'ı bir çıkış olarak görmüştü. Parlamenter rejimi yeniden sağlıklı işler hale getirmede çok büyük bir ağırlığı oldu. 9 Mart'ta "Çok kritik 24 saat yaşadı Türkiye" dedi.

***Baykam:** Ne zaman dedi bunu?*

Perinçek: 12 Mart'ta söyledi. Şu manada kritik: Kimin elinde iktidar kalacak belli olmayan bir 24 saat yaşadı. Şunu gördü: Solculuk adına yapılan bir darbenin parlamentoyu falan tasfiye edeceği için Türkiye'yi çok karanlık noktalara götüreceğini saptadı. Solculuk adına yapılsa da orada kalamayacağını, hızla sağa kayacağını gördü.

***Baykam:** "12 Mart'ı desteklemedi ama 12 Mart'la beraber yaşamayı öğrendi" diyebiliriz belki.*

Perinçek: Desteklemedi. Parlamentoyu ortadan kaldıran bir darbeyi daha tehlikeli buluyordu. Onun bir daha parlamenter rejime dönüş yollarını tıkayan aşırı sağ gelişmeye yol açabileceğinin hesabını yaptı.

***Baykam:** 68'de Rusların Çekoslovakya'yı işgalinde ilk tepkiniz sonraki algılamanız nasıldı, bugünkü algılamanız nasıl?*

Perinçek: Tavrımız şuydu: Aydınlık Sosyalist derginin çıkışında belirttik. Biz Mao'nun devrimci çizgiyi temsil ettiğini düşünüyorduk ama fazla açıktan taraf olmayalım gibi Mihri Belli'nin bize benimsettiği bir tavır vardı. Evet Mao doğru ama biz bu anlaşmazlıkta tavır

almayalım. Çekoslovakya işgal edildi mesela. İçimizde Vahap Erdoğdu işgale karşı doğru tavır aldı. Biz ise Rusyayı benimsememekle ve orada revizyonist uygulama olduğunu düşünmekle beraber, Batı ve ABD, Prag Baharı'nı desteklediği için Rusya'ya tavır alamadık. Doğrusu Vahap'ın tavrıydı. Bundan çok kısa bir süre sonra Sovyet revizyonizmi konusunda kafamız netleşti ve Sovyet sosyal emperyalizmine cepheden karşı çıkma ihtiyacını duyduk. Hiçbir ülkede dıştan müdahale ile devrimin kurtulamayacağını ve kurulamayacağını, savunulamayacağını saptadık. Her halk kendi devrimini korur. yapar. Rusyayı mahkûm eden tutumu benimsedik. Bugün de aynı görüşteyiz.

Atila Sarp

Baykam: *Politikaya ilginiz nasıl başladı? Ailenizin politik yapısı neydi?*

Sarp: Siyasal yapılanmada, toplumsal hayatın yürüdüğü süreçle, dünyanın koşullarıyla, bir bireyin kendi yaşam koşulları siyasal süreçteki yerini belirler. Böylece bakarsanız çok kuvvetli bir rüzgâr vardı. Siyasal yaşamda kendi aile ortamı ve ailesinin, mahallesinin ortamı da insanın yaşamını belirler. Bu anlamda da siyasetten uzak olmayan bir aileden geliyorum. Mesela rahmetli annem, Celal Bayar'ın iki yaşından beri evlatlığı idi. Onların yanında 26 yaşına kadar büyüdü. 2 yaşında

öksüz kalmış. O zamanki devlet politikası olarak 1916-1918 yıllarında yetim çocukların evlatlık alınması politikasıyla Celal Bayar'ın evlatlığı olmuş. Nilüfer Hanım, Ahmet Bey, annemi çok iyi tanır ve bilirler. Annemi onlar yetiştirmişler. Dedemle babam Kurtuluş Savaşı'nda çetecilik yapmışlar. Dörtyol muharebelerinde bulunmuşlar. Babaannemden dinlediğim Kurtuluş Savaşı öyküleriyle büyüdüm. Dedem Manisa, Kula'lıdır. Ve burada Kurtuluş Savaşı yaşanırken babam da bu etkilemelerle 1924-25'li yıllarda orduda bulunuyor. Deniz astsubayıyken ordudan atılıyor. Ondan sonra komünizan faaliyetlerde bulunuyor ve bu faaliyetlere inanıyor. Ve Türkiye'de ilk defa 1940-45'li yıllarda sendikal örgütlenmede görev yapıyor. Dolayısıyla ailede siyaset bir anlamda babamla beraber başlamıştır. Ailemizin içindeki bu siyasal ortamdan ben de etkilendim. Ve biz, sosyalizmi, Nazım Hikmet'in şiirlerini küçük yaşlarda ezbere biliyorduk. Özellikle 1960 öncesinde sol, daha aklı başında, az sayıda ve daha dardı. Sosyalist solu kastediyorum, komünist, devrimci yapıyı. İnsanlar çok az sayıdaydı ve kolay kolay onların arasına girmek ve onlar gibi olmak zordu. itibarlı bir iş değildi. Devletin herhangi bir yerine o şekilde gelmek mümkün değildi. Yani cazip değildi, işten atılırdınız. Siyaset yapmanız mümkün değildi ve tecrit hayatı içindeydiniz.

Baykam: *Amerika'daki Mc Carthy dönemi baskıları gibi?*

Sarp: Tabii. Zaten o dönemdi. 1950-60 arasını söylüyorum. Türkiye'de her türlü sosyalizm yanlısı insanlar Rus yanlısı olarak görünüyordu. Böyle bir süreçte de çok az sayıda insan solculuğa gelebiliyordu. Devamlı olarak takibat altındaydılar. Her 1 Mayıs'ta gözaltına alınırlardı. Böyle ağır bir takibat altındaki bir aileden gelmeyim aym zamanda. Bizim ailemizin, 1951 yılında babamın cezaevine girdiği yıl, 1951 tevkifatı yapılmıştı. Bu 51 Tevkifatı diye geçer. Babam cezaevine girdiğinde biz 7 kardeş ve zavallı bir anne. Evimizin kiremitleri kırıldı, büyük bir taşlama olayını hatırlarım. O zaman 7-8 yaşındaydım. Babamın cezaevine gidip geldiği süreçte, okula gitmeye başladık. Biliyorsunuz o zaman ortaöğretim, vatan için, millet için, toplumsal yaşantı için evlat yetiştiriyordu. Ankara'da büyüdüğüm için, Ankara'daki süreçler bizim kendi yapımızı etkiledi.

Yani ilk sorduğunuz soruya şöyle bir cevap verebilirim. Sağa bir rüzgâr esti diye sağcı, sola bir rüzgâr esti diye solcu olacak birisi değilim. Gerçekten hem yaşantım hem de geldiğim ortam itibariyle bilinçli şekilde bu olaylara girdik. Dolayısıyla etkilenişlerimiz aileden gelen ve çocukluğumuzdan gelen, bilinçlenmem bu şekilde oldu. Daha sonra bu etkileşim sürecinin sonucunda Türkiye'de bildiğimiz 27 Mayıs'a doğru giden süreçte gençlik örgütleri CHP tarafından örgütleniyordu.

Baykam: *Siz nasıl yaşadınız o süreci?*

Sarp: Atatürk Lisesi'ndeydim. 1954 yılı olması gerek, Kıbrıs olayları eylemine ortaokul olarak girdik. 59-60 yıllarında ise siyasal öğrencilerinin öncülük yaptığı ve Ankara' daki 555K/28-29 Nisan olaylarına lise öğrencisi olarak katıldık. Atlı polisler ve sis bombalarının altında kaldık. Ve 27 Mayıs'ı böyle büyük bir coşkuyla, okul olarak yaşadık. Namık Argüç, sıkıyönetim komutanıydı Ankara'da. Argüç bizim lisenin tamamını sardırmıştı. Ve biz arka taraftan kaçarak 150-200 kişi çıktık. O zamanlar çok güçlü bir CHP gençlik kolları vardı, bende bu çalışmanın içindeydim. Çağlar Kırçak, Alp Kuran... Onların içinde olduğu bir gençlik hareketiydi. Resmen, Demokrat Parti'nin baskılarına karşı bizzat direnmiş insanlardık. Mütevazı bir gençlik hareketiydi. O zaman bizi bütün eylemlere götüren isim Atilla Arsoy'du.

Baykam: *Siz üniversiteye hangi yıl girdiniz?*

Sarp: Üniversiteye 1963'te girmem gerekiyordu. 1965'te girdim. Devamsızlıktan iki yıl kaybım vardı.

Baykam: *Sebebi politika mı?*

Sarp: Yok hayır. Daha doğrusu bizim politik eylemlerden kalan süreçte lümpen kahve kültürü içindeydik. Okulu aksatan odur. Tersine siyasetle ilgilenmemin okula faydası olmuştur. Siyasetle tam ilgilenmeye başladığım 62-63'lü yıllarda Eyüp Ünal vardı. Eyüp Ünal CHP'nin Ankara Gençlik Kolları Ankara İl Başkam'ydı. Arada bir onunla görüşürdük. Fakat demek ki CHP tam paralel düşmedi, bir adım daha atarak 63'ün sonunda TİP'e üye olduk.

Baykam: *Ankara'da değil mi?*

Sarp: Evet. Ondan sonra merkez ilçe gençlik kolu, sonra

TİP gençlik kolu başkanlığı yaptık. İki yıl sonraki süreçte ise öğrenci hareketlerine girdik. 66-67'li yıllar yoğun öğrenci hareketlerinin başlangıç yıllarıydı.

Baykam: *Üniversiteye 65'te girdiniz, Yoğun öğrenci hareketleri olmaya başladı. Siz yıllarca bu işin içinde pişmiştiniz. Hangi üniversiteye girdiniz?*

Sarp: Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi'nde öğrenciydim. Ama benim öğrencilik dönemimde pek fakülte falan bilinmez. Biz daha çok eylemde aktif olan gençlerle beraberdik. O gençler az sayıdaydı. 62-63-64'lü yıllarda devrimci atılım gösteren gençler çok az sayıdaydı ve birbirlerini tanırlardı.

Baykam: *Sol yayınlar o dönemde kendilerini tercümelerle göstermeye başlıyordu. O dönem sizi etkileyen, besleyen kaynak kitaplar hangileriydi?*

Sarp: Beslenme kaynaklarımızı iki katagoriye ayırmak lazım. 1. Varoluşçuluk felsefesiydi. Varoluşçuluk öğrenci hareketliliğini etkiliyordu. Jean Paul Sartre vs. Ama bana varoluşçuluk pek cazip gelmiyordu. 2. olarak bilimsel sosyalizme giden iki ana kültür vardı. Biz daha çok 63-64 yıllarında 65'e doğru Türk Solu dergisi okuyorduk. TİP'in kendi yayınları vardı. Dr. Kıvılcımlı'nın yayınları vardı. Ben daha çok onları okurdum. "Uyarmak için" diye, ilk TİP önerileri broşürü vardı. Daha çok esas duygu olarak da Nazım Hikmet'i okurduk. Sosyal demokrasi ise yavaş yavaş ortanın solu diye ortaya çıkıyor, ama cazibesini ortaya koyamıyordu.

Baykam: *Küba devrimini takip etmiştiniz. 68'de Fransa öğrenci olayları geldi. Düşünsel olarak arkadaşlarınızla bu olayları nasıl yaşadınız?*

Sarp: Aradan uzun zaman geçti. Tarihleri çakıştırmak gerekiyor. Bir kere açık ki, gerek Guevara ve Küba devrimi dönemi ki, 56-58 sürecinde en yüksek noktaya çıktı, devrimi evrenselleştirmek isteyen Guveara, gerilla hareketlerini ortaya koydu. Fakat aynı tarihle çakışan bir ikinci olay var, Amerika'nın deniz aşırı müdahaleleri... Amerika'nın deniz aşırı olaylara egemenliği büyük çapta Fransız, İngiliz etkinliğinin azaldığı yerlerde kendisinin devreye girmesi şeklinde oluştu. Bunun sonucu Vietnam'da şekillendi. Çünkü Vietnam'da büyük bir Fransız

yenilgisi vardı. Kurtuluş savaşını başarmaya başladılar. Gerek gerilla yoluyla, gerekse düzenli ordu yoluyla savaşı ileri seviyelere getirdiler. Bu sefer Amerika'nın Kennedy zamanında müdahalesini görüyoruz. Böylece dünya çapında Amerika'nın emperyalizmini geliştirmesi ona karşı bir güç oluşturdu. Dünyanın iki blok olması da bunu etkiledi. Türkiye'ye bunun yansıması şu şekilde oldu. Anti emperyalist güçler iki ana kaynaktan beslenmeye başladılar. Bir, yerel kendi iç emperyalizm altında ezilen insanların ve sömürülen Anadolu' nun uzun yıllar süren yoksulluğunun ve Kurtuluş Savaşı'nın tamamlanmamış olmasının getirdiği bir içsel zemin var. Sizin programlarınız halk tarafından tutuluyor. İkincisi dışsal dünya şartları. Dış dinamik diyelim ona. Sosyalist blok çok güzel bir gelişme içinde sosyalizm dışında da ulusal kurtuluş savaşlarını destekleme ve antikapitalist yolun sosyalizme gidebileceğini savunma noktasına gitmiş. İkinci bir nokta Amerika barbar bir görüntü ve yenilgiye doğru giden bir Vietnam Savaşı batağına girmiş. Amerika'da büyük çapta antiemperyalist savaş karşıtı eylemler ortaya çıkmaya başlamış. Bu eksende Fransız ve diğer emperyalist güçler çok önemli değil. Baştaki güç Amerikan emperyalizmi; ona karşı çıkmak dünya çapında çok büyük bir coşkuyu da getiriyor ki 6. filo ile Amerika'nın dünya çapında üsler kurma çalışması var. Bunlar Türkiye'de 61 Anayasası'nın verdiği kurumlarla büyük bir muhalefeti ortaya çıkarıyor. Bu muhalefet içinde 68 kuşağının çıkışı yaşandı. 68 derken çok geniş bir yelpazeyi düşünerek söylüyorum. Onun bir kesimi biziz, yani Marksist kökenli, bilimsel sosyalizmi kendilerine eylem kılavuzu yapan insanlar. Ama tersine başka büyük bir gençlik kesimi de 68 gibi bir kalkışmanının içine girmiştir. Bunun maddi temeli nedir? Tamamlanmamış bir kurtuluş savaşı, içerde yoksul Anadolu insam, dünyada da gelişen ve barbarlaşan bu emperyalist süreç. Bu süreç bizim kuşağı etkilemiştir. Burada yine iki ana noktada bizim kuşak etki altında kalıyor. Radikal değişimler nedeniyle birisi Sartre'cılık ve giderek Marcusé kadar uzanan yol. İkincisi bilimsel sosyalizm ve bilimin ışığında bir yol. Böylece bu iki yol da yürümeye başlıyor. Bunların içinde çıkışları değerlendirmek lazım. Mesela Küba devrimi gibi bir

şey Türkiye'de de yapılabilir mi sorusu geliyor. Gerilla savaşım kırlardan şehirlere doğru örgütleyebilir miyiz? Üçüncü anlayış, geri kalmış ülkelerde antikapitalist zinde güçler tarafından, kendisini o toplumun Cumhuriyet devrimini yapmaya görevlendirmiş güçlerinde devrimin yanında yer alacağı fikri. Örneğin asker-sivil-aydın. Örneğin Doktor Hikmet'in dediği gibi "ordu vurur halk devrim yapar" gibi veya ordunun önemli işlevleri olacağı gibi bir tezde aym zamanda bunun içine oturuyor. Dolayısıyla 68 kuşağının salt A gibi ya da B gerilla savaşım kırlardan şehirlere yayan bir kuşak olarak, C, tam tersine sivil halk kuvvetlerinin ordunun dinamizmini değerlendirdiği olay olarak, bir bütün şeklinde ele almak gerekir. Tek tek alındığı zaman yanılgıya düşülebilir. Türkiye'de halk dinamikleri bu gerilla hareketine destek olmamıştır. Burada yanlış hesap yapılmıştır. Bunu o dönemde de söyledim. Genç insanlar çözümü kendilerinde buldukları için herkes kendisine göre adım atmıştır. Her türlü adımın sonucu da iyi olmamıştır. Nasıl iyi olmamıştır? Denizler idam edilmiştir, Mahirler imha edilmiştir. Sarp Kuraylar perişan edilmiştir. Şimdi her şeyi yerli yerine koymakta büyük yarar vardır. Birçok insan ülkedeki bir kuşak olarak perişan edilmiştir. Niçin edilmiştir? Çünkü ülkeyi idare edenlerin böyle bir değişime niyetleri yoktur. Güçler dengesi zayıftır. Korkaktır, ürkektir, dünyadaki dengeler bunu etkilemiştir. Bence Türkiye'yi yönetenler hainlik yapmışlardır. 30 yıl ülkeyi idare edenleri ben resmen hain olarak nitelendiriyorum. Kendi insanlarına, geldikleri yere ihanet etmişlerdir, dar çıkarları için dar görüşleri için, kendilerinden önceki politikacılardan aldıkları emaneti 2 kuşak politikacılar olarak yeni nesile taşımamışlardır. "Hep bana, hep bana" demişlerdir. Bunları söylerken vicdan rahatsızlığım yok. 30 yıllık sorumluluklarını kötüye kullanmışlardır. Ülkeye büyük zararlar vermiş insanlar olarak görüyorum. Bunun acısını genç insanlar çekmiştir ve bugün de inanılmaz boyutlarda ülkenin gençleri, genç insanları bu yanlışlardan etkilenmektedir.

Baykam: *1968 Çekoslovakya işgalinde siz bu çelişkiyi nasıl yaşadınız? Rusya'yı tutanların arasında mıydınız yoksa Çekoslavakların yanında mı yer alıyordunuz?*

Sarp: Şahsen sosyalist güçlerin doğru bir şeyler yapacağını ve karşı devrime tedbir alması gerektiği düşüncesindeyim. O yüzden bunun yöntemleri farklı olabilir. Bugün bir şey söylemek bir şey ifade etmez. O dönemde Çekoslovakya işgaliyle ilgili en doğru, en tutarlı tavrı Mehmet Ali Aybar göstermiştir. Aybar partili değildi. Burada Çekoslovakya'daki olay bir eksen olarak getirildi. Ama o eksen Çekoslovakya veya sosyalizm üzerinde bir şey ifade ediyordu. Dünya evrensel ölçeğinde gençliğin kalkışması ve oradaki gençliğin kalkışmasıyla bütün dünya gençliğin kalkışmasına paralel olarak baktığımızda gerçekten biz o zaman galiba iyi bir değerlendirme yapmadık. Bu sefer sosyalizmi tartışmak lazım. Orada da farklı şeyler var. Bizim o zaman yapımız sosyalist düşüncede olduğu için sosyalizmin her şeyinin onayını doğuruyordu. Aym tartışma İstiklâl Mahkemeleri için de yapılabilir. İstiklâl Mahkemeleri Türkiye'de devrim kazammlarını korumak için kuruldu. İstiklâl Mahkemeleri bence doğruydu. İyi bir şeydi gibi bakıyorum.

Baykam: *Şimdi şu sorunun en tipik muhataplarından biri siz olmanız lazım. TİP'de çalıştınız. Önemli bir gençlik mevkiine geldiniz sonra FKF oldu, Dev-Genç oldu ve TİP öğrencilerin kaldırdığı 68 rüzgârını arkasına alamadı. TİP kendisi illegal görünmeye korktuğu için gençlikle arasına mesafeler koydu. Gençlere "benim kitaplarım veya broşürlerim dışında bir şey okuma" dedi. Bu da bildiğimiz önce gençliğin kendi örgüt ve derneklerini kurmasına sonra da "madem partiyle olmuyor bu işi dağdan halledeceğim" tavrına itti.*

Siz bu kopuşu ve yöneticilerle olan sorunları bizzat yaşadınız. Geriye dönüp baktığınızda TİP'in gençlikle olan bu iletişimini sağlıksız bir yapıya dönüşmesinin Türkiye'nin ondan sonra gelen otuz yılını toptan etkileyen bir sonuca neden olduğunu söyleyebilir miyiz?

Sarp: TİP sendikacılar tarafından kuruluyor. Daha sonra sendikacılar bu işi sadece kendilerinin götüremeyeceğini anlayıp konuyu aydınlara açıyorlar. Sosyalizm doğrultusunda bu aydınlar kim olabilir? CHP'nin yavaş yavaş kendi içinde bir dinamizmi oluşuyor. Bir şeyler yaratabilir. Onun dışında pek bir sosyalist yapı yok. Bu nedenle sendikacıların ilk teklif ettikleri aydınlar arasında Behice Boran ve Mehmet Ali Aybar var. Bunların katılımıyla TİP bir adım daha atıyor. Ülke genelinde

bir örgütlenme modeline giriyor. Tabii TİP kurucularının TİP üzerine çok güzel yazıları var. Bir de sıradan vatandaşın TİP'e girdiğinde yaşadığı bir süreç var. Ben TİP'e ilk geldiğim günü dün gibi hatırlıyorum. O sıcak dostluk havasında "ben bu partiye bütün hayatımı verebilirim" diye düşündüm. Fakat dört yıllık çalışma süresince bir hata yaptım. Dört yıllık emeğimi yarım saatte yok sayıp ihraç ettiler. Dört yıllık emek eşittir yarım saat.

Baykam: *Neydi o yarım saatin sebebi?*

Sarp: TİP, sosyalizm propagandası yaparken, 61 Anayasası ve 141-142 var biliyorsunuz. Bir de Türkiye'de tescilli komünist diye devamlı takip altında olan kadrolar var. Dr. Hikmet var. Reşat Fuat, yani onun ekolü olarak Mihri Belli var. Böyle birçok aydın var. Yani bu insanlar, bir ömürlerini vermişler komünizme. Dava adamı insanlar, mesela bir Kerim Sadi var, büyük bir beyin olarak. TİP bunlarla dengeyi kuramadı. Bir formül bulması gerekiyordu. Bunlar önce partiyle tam sıcak bir ilişki kurdular, sonra uzak durdular. Çünkü TİP sonra bunlarla teması yasaklar gibi bir adım attı.

Baykam: *Parti anlaşılan, bu yaşlı, doktrin sahibi sol siyaset felsefecileriyle ilişkiyi kopardığı gibi, ilişkisini üç gençlikle de kopardı. Yani ne düşünce bazında olanlarla temas vardı ne de eylem bazında olanlarla.*

Sarp: 1964'de ben Merkez ilçe gençlik kolu başkanıydım. 65 yılında SBF kökenli arkadaşlarla il yönetim seçimlerine girdik. İl yönetim başkanı oldum. Bir konu tartışılıyordu. Hiç unutmuyorum o konuda bir oy farkla benim görüşüm öne geçince Hüseyin Ergün ve bütün arkadaşları ekip olarak partiden ayrıldılar. FKF'yi hızlandırdılar. Partili gençliğin dinamik olması ihtimaline karşın bir ayırım ortaya çıktı. Düşünün ki o zamanlar Ankara'nın 16 ilçesi vardı. Biz 10 tane ilçesinde gençlik kolları kurduk. Ankara'da 80-100 tane genç var. Ancak bunlarla dinamizm ortaya koymamız lazım. Fakat biz bu dinamizmi anlattığımız nedenlerle çakıştıramadık. Parti dışındaki hareketlere ki 1966' da Yön'de yazım var. Parti dışı sosyalist sola çok ciddi bir şekilde sert eleştiri yaptım; "TİP'i parçalamayın" diye. Çünkü ben partiye inanmışım. Partiye emek vermi-

şim ama gitgide öyle bir duruma gelmişim ki, ben bile savunamaz hale dönmüştüm. Şimdi böylece parti dışına çıkma oldu. Parti bu sefer şunu yapmadı. "Ya bir dakika biz şunu bir değerlendirelim." Neden yapmadı? 65 senesi seçimlerinde milli bakiye yoluyla parlamentoya 15 milletvekili girdi. Bu milletvekilleri kendi içinde dinamikleşerek yeniden daha büyük çaplı iktidara gelme politikaları yerine "partiyi daha fazla nasıl engellerim nasıl tekrar milletvekili olurum" politikasına girdiler. İlk toplantıda bir tartışmada Muzaffer Karan istifa etti. O zaman biz çok gidip geliyorduk meclise. İç yapılarını çok iyi biliyorduk. O zaman biz bir dahaki seçimlere klasik burjuva partilerinde olan taktiklerle hazırlanacaktık! Ve bu mekanizma parti il örgütünü dinamik olan kitlelerden kopardı. Bunu ondan sonraki olaylarda görüyorduk. Köylü işgalleri var ama TİP yok, köylüler yollara dökülüyor TİP yok. Gençlik 6. filoya karşı muazzam hareketler yapıyor TİP yok. Aybar, "pasif direniş" diyor. Aybar kendi çizgisinde tutarlı bir insan ama bizim o dinamizmimizi yakalayamadı. O dinamizmle partiyi çakıştırabilirdi. Çakıştıramayınca hızla parti dışına kayma oldu.

Baykam: *Siz niye atıldınız?*

Sarp: Eski sol ve eski tüfekler denilen insanlarla münasebet suç gibi görünmeye başlandı. Benimde asıl atılış nedenim bu oldu.

Baykam: *Kiminle temastaydınız?*

Sarp: Mihri Belli'yle. Beni Ankara Basın Savcısı çağırdı. "Siz gizli örgüt kurmuşsunuz" diye. Behice Boran'ın genelgesini, suç duyurusu kabul ederek Mihri Belli'yle temasta olanların ifadesini almaya başladı savcı. Savcıya, "insanları fikirlerinden dolayı yargılayamazsınız, böyle bir şey yoktur" dedim. Fakat çok kızdım. Bunu bir ihbar gibi değerlendirdiler. İstanbul'dan da arkadaşlarımız vardı aym durumda. Onlarla beraber sonraki ikinci grup olarak biz atıldık. TİP sendikal bir hareketin çok güçlü olabildiği bir durumda yaşayabilirdi. Yani şayet DİSK, TÜRK İŞ'in de yerini alan ve DİSK'te kendi ilk taahütleri şeklinde tavır alsalardı, biliyorsunuz yüzde 51 işçi olacaktı. TİP'in tüzüğünde her türlü organın yüzde 51'inin işçi, yüzde 49'unun aydın olma kaydı vardı. Mesela bu yüzde 51'i sendika-

lara, üretici insanlara çok özgür bir tavırla verseydi TİP, büyük bir gelişim sürecine girerdi. Esas olarak burjuva politikalarının TİP içinde uygulaması kitleden kopuşa yol açtı. Örgütler bu sefer yeni akımlar çıkardı.

Baykam: *Bunun üzerine girdiğiniz FKF ve daha sonra Dev-Genç içindeki rolünüz neydi?*

Sarp: FKF'nin kuruluş sürecinde etkinliklerine katılıyordum. Yusuf Küpeli genel başkandı. Esasında bizim büyük çapta olaylara girmemizin nedeni koşturmamızdı. Nerede bir eylem var oraya gidiyorduk. Başkan olmadan önce yaklaşık 1500-2000 köy gezmişim. Türkiye'nin en önemli konularından biri, Cumhuriyet tarihinin aydınla, halk buluşmasının en büyük hareketi 1967-69 yazlarındaki köylülerle olan gençliğin birleşimiydi. Birbirini tanımışlardı, büyük olaydı. Vurgulanması gereken budur. Bizim her köyde isim isim bildiğimiz insanlar vardı. Arkadaş olmuştuk. Gidip çaylarını içiyorduk. Kimileri de onları kendisinin bir alt desteği olarak düşünüyordu. Kimileri de belki bunları "yararlanılacak kuvvet" olarak görüyordu. Ama o halk bizimle kucaklaştı. Şöyle bir rakam çıkardım. Türkiye'nin o zamanki nüfusu 24 milyondu, 2 milyona yakın Anadolu insanıyla konuşuyorduk. Mitingler olarak söylemiyorum. Yalnız düşünün fındık üzüm mitingleri yapılmış köyler var. Merzifon, Afyon, Bulancak, Gölmarmara, Çerkeş, Ankara, Gaziantep buralara zorlamayla gidilmemiş. Buraların halkı yani "ben yanıyorum, kurtulmak istiyorum" diyor. Bu ihtiyacı hangi hareket görürse görsün o hareket o kitleyi kolaylıkla arkasına alabilirdi. Siyasal mekanizmalar olmadığı için o halkla paralellik kurulamadı. Siyasal mekanizma olmadığı için gençlik öne çıktı. Parlamento giderek halktan kopmuştu. Biz özellikle AP'li köylere gidiyorduk. Zoru başarmak istiyorduk. Kahvelerde tartışıyor, kavga ediyorduk. Ama bizim iyi niyetle gittiğimizi anlıyorlardı. Hiçbir menfaatimizin olmadığını biliyorlardı. Bu önemli bir olay. Köy Enstitülerinden sonra halkın, aydını genci bire bir gördüğü büyük bir harekettir.

Baykam: *Deniz ve Mahir'le çalışmalarınız nasıl oldu? Önce hangisiyle tanıştınız?*

Sarp: Bire bir tanışma itibariyle, esas tanışıklığımız

Denizlerin İstanbul'daki eylemlerinden geliyordu. Deniz'le de, yanındaki arkadaşlarla da tamşmamız eylem arkadaşlığı ve uzun boylu teorik tartışmalar şeklinde olmuştur. Genel olarak fikri beraberlik vardı: Kurtuluş Savaşı yapılmıştır. Mustafa Kemal bu ülkenin büyük değeridir. Mustafa Kemal'in devrimi tamamlanmamıştır. "Bu devrimi biz tamamlayacağız" diyorduk.

Baykam: *Eylemlerde buluşmak için İstanbul'la Deniz'le telefonlaşıyor muydunuz? Yöntem ayrılıkları oluyor muydu? Mustafa Kemal yürüyüşü olayına sizin grubun bakışı ve desteği nasıl oldu?*

Sarp: Gençliğin buluşmasında bazı mekânlar vardı. Birincisi CHP'nin daha sol tavır alan kongreleri ve çalışma süreçleriydi. İnsanlar buralarda yer alırdı. Özellikle 60'tan sonraki 61-64 yıllarında yani CHP içinde CHP'yi daha sola çekme yönündeki mekânlardı, Milli Gençlik Teşkilatı, Türkiye Milli Talebe Federasyonu'na bağlı talebe birlikleri ve öğrenci cemiyetleri. Öğrenci hareketlerine her öğrencinin üye olması o zamanki yasalara göre kanuni bir haktı. Öğrenci birliklerine de devlet kanunen para verirdi. Dolayısıyla bu mekânlarda buluşmalar vardı. Bunlar seçim mekanizmalarıydı. Buna ilave olarak İstanbul'da Devrimci Öğrenci Birliği kuruldu. Onların eylemleri vardı. Onlarla yaşanan tanışıklıklar vardı. Ayrıca FKF vardı. TİP'de özellikle Sadun Aren'in paralelinde olan gençler tarafından oluşturulan fikir kulüpleri şahlandı. Büyük bir federasyon oldu... Daha sonra illegal durumlar başladı. Bizim kuşak meşru müdafa düşünüyordu. Kendimizi silahlandıralım diye motivasyonumuz yoktu. Çünkü fikirde çok iyiydi... Karşılıklı görüşmelerde, açık oturumlarda diğer yerlerde karşı görüşlerin hepsini bertaraf edebiliyorduk. Önümüzü kesmenin bir tek yolu vardı. O da zor kullanmaktı. Zoru uygulayan da Odalar Birliği yoluyla AP teşkilatı oldu. İlk başlatan İstanbul'da Erbakan'a bağlı esnaf vurucu güçleri ki dinciydi bunlar. Ankara' da da AP gençlik kollarına bağlı Odalar Birliği teşkilatıydı. Bunlar önce bizim önümüze sürüldü. Sonra Türkeş' in komando kampları vs.

Baykam: *Yani bugünküne benzer olaylar.*

Sarp: Tabii.

Baykam: *30 yıl önce olayları başlatan dinci gençlikmiş.*

Sarp: Türkiye'deki gençlik kuvvetlerinde bir noktayı tam anlamak lazım. Birincisi kendi düşüncesiyle inançlarıyla ve yetiştirilmesiyle ortaya çıkan bir gençlik vardır. Bu gençlik ilkokul ve ortaokullarda eğitimle, öğretmenlerin teşviki ve çabalarıyla cumhuriyeti emanet alacak gençlik olarak yetiştirildi. Bunun içinden daha ileri fikirler de çıktı. İkinci olarak doğrudan doğruya güdümlü bir gençlik yetiştirildi. Gerçekten Ülkü Ocakları komando taburları gibi gruplar tamamen yukarıdan gelen iktidar kavgasının aracı olarak yetiştirilmiş gençlik kesimleriydi. Bugünde aym şekilde dini yerlerde yetiştirilen hazırlanan bir gençlik var ki bunlar da yukarıdan kumandayla yetiştiriliyor. Bizim yetiştirmemiz böyle olduğu halde bu kuşağı bu kadar sert tedbirlerle yok etmek 67-68-71 ve 72 tedbirlerini kastediyorum, baskı altına almak, acımasız davranmak hiçbir şekilde affedilemez.

Baykam: *Demirel Hükümeti o gençliğin o mütevazı isteklerine çok daha yapıcı bir şekilde baksa Türkiye'nin önündeki 30 yıllık süreç bambaşka olurdu değil mi?*

Sarp: Tabii. Türkiye'de içinde olduğum ilk boykotu Erzurum Ziraat Fakültesi başlatmıştı. Ve Ülkü Ocakları başlatmıştı. Bizim boykot komitemizde Hür Düşünce Kulübü, Ülkü Ocakları, Sosyaldemokrasi Derneği Fikir kulüpleri vardı. Ben Fikir Kulübü adına geliyordum... Ülkü Ocakları adına gelen şimdi meclistedir. Orhan Kavuncu. Sosyal demokrasi adına gelen yaşıyor Cemal Talu, Fikir Kulüpleri adına gelen ben, Cemiyet adına gelen Akın Özdemir ise rahmetli oldu. Böyle bir boykot komitemiz vardı. Ben de boykot nedeniyle İzmir'e gittim. Boykot görüşmelerini yaptım ve orada Ziraat boykotunu başlattım. Boykotun 23 maddelik amacı vardı. Biz "amaçları yerine gelinceye kadar boykot" diyorduk. Demirel Moskova'ya gitmişti. Yerine bakan, yanlış hatırlamıyorsam Seyfi Öztürk gibi bir isim vardı. Bahri Dağdaş Tarım Bakamydı kendisine listeyi verdik. Bahri Dağdaş kabul ederek "boykotu kesin" dedi. "Biz bakanın sözüne inanmayız, imza verin" dedik. Yanlarına taraflarını aldı, 23 maddeden 21'i kabul edildi. Önemli maddelerden birisi, biz ziraatçıları mühendis kabul etmiyorlardı. Bütün mühendisler yevmiye alıyordu, ziraatçılar maaş alıyordu.

Öğrenci konseyine, rektörlüğe kabul edilmek istiyorduk. Bunun gibi maddelerdi. Bu maddelerin çoğunu 1-2'si hariç yerine getirmeyi taahhüt ettiler. Biz bunun üzerine boykot komitesi toplayıp, boykotu bitirme kararı aldık. Çünkü hükümetten istekleri bir ay içinde yerine getirecekleri taahhüdü almışız. Derslere başladık ancak hiçbir madde yerine getirilmedi. Biz çok zor durumda kaldık. Bu sefer daha büyük bir boykota başladık. Ankara'da tarım bakanlığı önüne çadır kurduk. Şunu anlatmak istiyorum: Adamlar yalancı ve sahtekârdı. O zaman "bu memleketin başbakanına da bakanına da güvenilmez" diye bir kanaat gelişti bende. Çünkü biz taahhütlerimizi yerine getirmiştik. Onlar getirmedi. 23 yaşındaydım ve 69 yazında "memleketin bakanına güvenilmezi" pratikte yaşadım.

Baykam: *Mustafa Kemal yürüyüşüne katıldınız mı?*

Sarp: Mustafa Kemal yürüyüşü için, Kadri Kaplan Halkevleri'nin başkam olarak, Ankara Üniversitesi Öğrenci Birliği Başkam Özgün Nas, İstanbul'dan Devrimci Öğrenci Birliği'nden arkadaşlar ve T. Milli Birlik Teşkilatı'ndan Kazım Kolcuoğlu, diğer arkadaşlarla birlikte bir yürüyüş planlaması yapılıyordu. Deniz'de vardı olayda. Yürüyüşün ana ekseni, DÖB Samsun'dan kutlamalarla başladılar. Biz de Ankara'dan katılma kararı aldık. Ben Çorlu'da katıldım yürüyüşe.

Baykam: *Deniz var mıydı o zaman?*

Sarp: Öğrenci Birliği ikinci başkamydı. Ziraat fikir kulübü öğrenci yönetim Kurulu üyesi, FKF genel yönetim kurulu üyesiydi.

Baykam: *Hangi uyumsuzluklar vardı İstanbul-Ankara arasında?*

Sarp: Ankara biraz daha dengeliydi. Mesela bir rektörün masasına biz sopayla vurmazdık. Yani Denizlerin eylemleri daha sertti. Dar grupla sert aksiyonlara girmezdik. Dengeliydik. Bu tavır ve uslup farklılığı vardı. Bu uslup çerçevesinde Samsun-Ankara yürüyüşüne devamlı şikâyetler geldi. O nedenle yürüyüşe katıldık. Hatta yürüşün komitesi vardı. Çorlu'dan bu tarafa benim başkanlığımda oldu.

Baykam: *Anıtkabir'e yürümemenizi talep ettiler değil mi?*

Sarp: Biz bu yürüyüşü Anıtkabir'e kadar sürdürecektik.

Öyle haberler geldi ki komiteye, çok ciddi olaylar çıkacak diye!

Baykam: *İnönü'de arayıp rica etmiş...*

Sarp: Bizimle teması kuran Uluç Gürkan'dı. Uluç Gürkan tanklarla doğrudan doğruya yürüyüşe müdahale edilecek diye bilgi getirmişti. Biz bunun riskini alamadık. Kahvede yapılan toplantı 200-250 kişiye ulaşmıştı. Bu 250 kişinin 50'ye yakın 500 kilometredir yürüyordu, Samsun' dan beri. Biz Çorum'dan 300 km'yi aşkın yürüdük.

Baykam: *Bu silaha sarılma kararları öğrencilerle tartışıldı mı, siz "girmeyin" dediniz mi? Bu gruplar daha sonra Dev-Genç' in içinden THKP-C ve THKO olarak ayrılırken bu örgütlenmelerin müdafaa değil bir eylem aracına dönüşmelerine zemin olan tartışmalar oldu mu?*

Sarp: Bizim Anadolu insam kendi meşru müdafasını kanunlarla yapar. Kendisinin koruma mekanizmaları adaletsizleştikçe meşru müdafayı öne çıkarır. Bu hayatın içinde ben kendi çocukluk sürecimde ciddi bir şekilde kavgalı bir ortamın içinden geldim. İnsan kendisini savunabilir. Savunmuyorsa insam yok ederler. Bize saldırıldığı taktirde cezalandırırızda ama arkadaşların hepsiyle tartışmam olduğu için vicdanen rahatım... Gerilla örgütü yenildiği zaman o örgütün kurucuları, üyeleri, liderleri ve sempatizanları bir otokritik yapmak zorundadır. Türkiye'de yapılmayan budur. Bunun yöntemi bulunamamıştır. Mesela biz gerilla örgütüne girmemişiz. Girenler bize karşı öyle bir hava basıyorlar ki, bizleri "Pasif oportünist" diye suçlayarak. Bu yıllarca devam ediyor. Karşıtı şudur. Gerilla örgütü bir düzenli orduya karşı kurulur. Gerilla örgütünün öncüleri vurulduğunda geride kalanların çok ciddi bir otokritik yaparak arazi olmaları, ortaya çıkmamaları lazımdır.

Baykam: *Bu otokritik yapılmadığı içinde şimdiki tavır aynen sürüyor.*

Sarp: Aslında biz 12 Mart'ta bu otokritiği yaptık. Cezaevlerinden çıktığımızda, "biz bir daha SBF'lisiyle, ODTÜ'süyle, Hukuklusuyla cezaevine girmeyeceğiz" diye karar aldık. Gördük yaşadık sonuçta bir avuç kaldık. Azala azala cezaevlerinde 15 SBF'li, 10 tane ODTÜ'lü, 4 tane ziraatli üç-beş tane serpme kaldık. Biz bir ders aldık. Öğrenci hareketimiz ortaday-

dı. Bu hareketler olmasına rağmen bu otokritik yapılması gerekiyordu, yapılmadı. Bir baktık 1978-79-80'den itibaren aynı şekilde bu ülkede 12 Mart olmamış gibi olaylar yaşanmaya başlandı.

Baykam: *Daha beteri...*

Sarp: Daha da beteri. Türkiye'de olayları büyütecek potansiyel dinamizmin var olduğunu görünce. Bu kızgın yöneticiler bu işin tırmanmasında yine birinci planda rol oynadılar. Yöneticiler kamplaşma dönemini getirdiler. MC hükümeti dönemi gibi. İşi uzlaşmaya değil sertleşmeye götürdüler. O zaman da samimi davransalardı olay değişirdi. Ülke, resmen gençlerine düşman yöneticiler tarafından 30 sene idare edildi. İşte yaşıyoruz, partilere bakın; yaşlı yönetici kendi genç insanlarının en iyisini getirmiyor. En iyilerini yok ediyor. En kötüsünü alıyor götürüyor. Tansu Çiller gökten mi geldi? En kötüsüydü. Ben kriter ortaya koyuyorum. Türkiye'de birinci kuşak politikacılar vardı. Atatürk döneminden Recep Pekerler, Celal Bayarlar. Bunlar 2. kuşak politikacılar yetiştirdiler. Kendi deneyimlerini aktararak "siyaseti bunlar yapsın" diye. Zaten baktığımız zaman 2. kuşak politikacıların işte Bülent Ecevit, Süleyman Demirel, onların yaşıtları, Ekrem Alican gibi isimler sayabiliriz. Olumlu olarak onlar da büyük bir siyasi mücadele verdi. Ama CHP'nin en iyisi Ecevit'ti. AP'nin belki en iyisi Demirel'di. Demirel geldi yetenekleri deneyimleri vardı. Bu açıdan baktığımızda ikinci kuşak politikacıların kendilerini birinci kuşağın ciddi bir yol açtığını onlara kendi deneyimlerini samimi olarak aktardığını ve yarışa eşit şartlarla koyduğunu ve içlerinden en iyilerini destek olduğunu görüyoruz. İkinci kuşak politikacıları bunları yaptı.

Baykam: *Kurtuluş Savaşı'ndan gelen İsmet İnönü, istememesine rağmen, parti içi demokrasiye önem verdiği için Bülent Ecevit'e kapıyı açık tutu. Ama Bülent Ecevit bugün kendi partisinde yeni bir Ecevit çıkmasın diye, kendisine açılan tüm kapıları kendi üçüncü kuşağına kapadı.*

Sarp: Kapattı, artı bir ikinci şey yaptı. O daha tehlikeli, kendi tipinde her biri "asker" politikacı yetiştirdi. İşin vehameti burada. Yoksa, Demirel-Ecevit işin vehameti değil. Bunlar

kendileri gibi davranan, yeni gelişecek bir şeyi yok etmeye eğitimli robotları yetiştirmekteler. Mesela Türkeş, ya hiç adam yetiştirmemiş ya da yetişenlere alabildiğince düşmanca davranmış. Bu enteresan bir şeydir. Yeni bir üçüncü kuşak politikacı zihniyeti bulmak lazım. 3. kuşak politikacı kaynağı neler? Hakikaten 68 kuşağı burada çok büyük görev yapabilirdi. Bu anlamda siyaset bizim 68 kuşağından çıkar. 68 kuşağından kimi insanlar siyaseti nasıl yaptılar? Ya yanında Bülent Ecevit'in fotoğrafını gezdirmekle, Demirel'in yanında biraz fazla görünmekle politika yaptılar! Bu olayın aşılması lazım. Bu otokritik eksikliği dinamizmleri o kadar geriletmiştir ki, Türkiye şimdi Cumhuriyet'in ana ilkelerini meşru müdafa şeklinde savunma durumuna gelmiştir. Yani Türkiye kuşatma altındadır. Türkiye'nin yüzde 90 yerine gidin yukardan aşağıya bu kuşatmanın Cumhuriyet karşıtlığının ve tabii emperyalizmin etkin olduğunu göreceksiniz. Son politikaları şudur: Dini, ırkı, milliyeti öne çıkaracaksınız.

Baykam: *Böylece solu paramparça edecekler.*

Sarp: Tabii. Kuşatmadan çıkış yolu 3. kuşağı yaratacak politikacının varlığı ile olanaklıdır. Başka bir siyasal çıkış yolu görmüyorum.

Baykam: *27 Mayıs geleneği, Ordu/Gençlik/Elele sloganı ile ortaya attığı eylemlerle 1971 müdahalesine kadar sürdü. Solcu gençlik yine orduyu Kemalizm'in ve devrimciliğin atardamarı olarak görüyordu. Hatta birçok öğrenci lideri ve aydın ordu sayesinde 27 Mayıs'tan daha sonra en azından demokratik sosyalist bir ordu gençlik elele devriminin tamamlanabileceğini hesaplıyordu. Bu dönemleri nasıl yaşadınız?*

Sarp: Şu gördüğünüz 1 Haziran 1971 benim genel başkan olduğumda çıkartılan bir takvimdir. Bu afiş çıktığında çok tartışıldı. Ben kendim orduyu başçavuş, astsubay, genel subay diye ayırmamışımdır. Kafamda tek bir isim, ordu ordudur. Bir bütündür. Bir ismi vardır. Köylü köylüdür. Aydın öğrenci diğerleri işçi. Biz zihniyetimizi emperyalizme ve işbirlikçiliğe karşı bu kesimlerin devrimci dayamşması olarak gördük. Dinamik güçler bir araya gelip sırt sırta verirse Türkiye'nin önündeki tüm zorluklar kalkar.

Baykam: *27 Mayıs'ın 10. yılında 1970'de o gece bilmiyorum sizde var mıydınız? .....Birçok genç meşalelerle Harbiye'nin önüne yürüdüler. Ve "Ordu Gençlik Elele" sloganını attılar. Tam sizin afişin sokağa inişi oldu. Açıkça orduya yine 27 Mayıs vari bir davet vardı orda.*

Sarp: Bu dört dinamizmin bir araya gelmesi ve orduyla ilgili iki üç düşünce vardı. Birincisi ordu 27 Mayıs'tan daha ileri bir devrim yaparak Türkiye'yi kurtarabilir. Bu görüş içimizde egemen değildi. Bizim gençlik hareketinde çok fazla taraftarı yoktu. Birlik çok az gençlik kesiminde vardı. İkincisi ordu malvarlık kaynağıdır. Medeniyet krallar tarafından yıkıldığı zaman içinden bir dinamizm fışkırır. Ordu vurur, ordu kılıcını atar gibi Kıvılcımlı'nın görüşü vardır. Ordu bizim dışımızdadır fakat ordu vurduğu zaman sosyal kuvvetlerle sosyal örgütlenmelerle bir paralellik arzeder. Türkiye' nin bir çıkış yolu da budur. Bir ucuzculuk olarak ordu gelsin kurtarsın şeklinde değil. Ordunun kuruluş süreci itibariyle emperyalizme karşı mücadele eden, bir kurum olduğu inancı vardı bende. Kendi temelince cumhuriyeti kurarak Mustafa Kemal gibi bir insanı yetiştirmek. Böyle bir temelden gelen geleneklerin, günümüzdeki yeni bir çıkış yapma ihtimali daima olabilir düşüncesindeyim. Bu anlamda teorik olarak halktan kendi gücünün dışında bir güce bel bağlamak gibi dar koymayalım bu işin adım. Darbeler zincirine karşı bir insanım. Bir kolaylığa da yol açmıştır. Ama tersinden baktığımız zaman ne yapıyordu askerler? Sivil idarelere teslim ediyorlar iktisadı. Ayrıca, siviller acaba gerçekten sivil toplumu temsil ediyor mu?

Baykam: *Bazı siviller demokrasiyi alıp tekrar faşizme çeviriyorlar, tam tersine.*

Sarp: Tabii. Bu rahatlık nedeniyle belki de Türkiye'de şu ana kadar müdahale olmuyor. Asker geçmişte ne yapmış? 12 Mart'ta gelmiş, 12 Mart'ta gelme gerekçelerinin onda biri biziz.... Bizi ezmiş, 12 Mart gelmiş Deniz'i infaz etmiş. 12 Mart gelmiş binlerce genci, askeri, ordudan uzaklaştırmış, subayları cezaevi hücrelerine atmış, idamın altına getirmiş götürmüş subayları. Yani 12 Mart, böyle bir durumun sorumlusu politikacılara, 20 sene siyaset şuna yasak, 30 sene buna yasak, demeniş-

ti hiçbir zaman! 12 Eylül'ün gelme gerekçelerine bakıyorsun. Şöyle bir formül doğrudur. Yani demek ki ordumuzun 2. kuşak politikacılar ve çevreleriyle hiçbir çözüm olmayacağını iyi kavraması lazımdır. İkinci kuşak politikacılarla ordunun çözümler aramaması lazım. İkinci kuşak politikacılar kendi pisliklerini orduya yıkmaya çalışıyor. Dikkat edin böyle bir süreci yaşıyoruz. İkinci kuşak politikacı yine gelsin, sonra ordu temizlesin. Yok öyle şey, ordu bu noktada en doğru tavrı alıyor. Ama ben çıktığım zaman kapımdaki bekçiye güvenmek zorundayım. Evimdeki çoluğumun çocuğumun dışarda bir grup tarafından kesilmeyeceğine inanmam gerekiyor. Benim, aydın olarak dolaşma özgürlüğümün olduğuna inanmam gerekiyor. Ben bunların hepsinin tehlikeye girdiği noktada ne yapacağım? Düşünün, biz de şimdi 68'i konuşuyoruz. Hangi arkadaşımız, 68'in bu kadar konuşulacağını düşünerek hareket etti? O zaman bol bol fotoğraf çektirirdik. Amlar yazardık, silahlarımızı, üniformalarımızı saklardık. Şimdi şuna geliyorum, Türkiye net olarak Cumhuriyet Devrimi'ni tamamlama sürecindedir. Bu başlatılmış bir devrim sürecidir. Bu süreçte her insanın, hele kendisine "68'liyim" diyen her insanın M. Kemal'le ve onun düşüncelerinin gelişim ve değişim süreci ile ilgili en küçük bir karalayıcı, küçük düşürücü, harekete hakkı yoktur. Bu bir. İkincisi, M. Kemal, birbirinden ayrı olan 8-10 tane akımı bir araya getirerek, kurtuluş savaşım başlatmıştır, bu ülkede bağımsız bir süreç yaşatmıştır. Yani hiçbir ülkenin bağımsızlığı kolay değil, gökten düşmüyor. Hiç kimseye de al sana 700 bin metrekare diye de bedava yer verilmez. Bakıyoruz, bizim solcularımız, aydınlarımız, incir çekirdeğini doldurmayan nedenlerle, birbirlerine giriyorlar veya cumhuriyete saldırıyorlar. Samimi olarak dine inananlarla bizim bir sorunumuz yoktur. Samimi olarak Turancılığı savunanlar var. Bu samimi bir düşüncedir. Onlarla bizim fikir mücadelemiz var, zaten biz onu yenmişiz, yine yeneriz. Fikir özgürlükleri tehlike değildir. Ama bir temel düşüncede birleşmemiz lazım. Hangi temelde? Bir değer bulacaksak, bu M. Kemal'dir. M. Kemal'in o günkü yaptıkları, söyledikleri, bunların değerlendirilmesine saygıdır. Bu kadar temel bir değerdir. Bizim 68 kuşağının hepsi kendi

kökenlerine baktıklarmda esas bu iç dinamizmi göreceklerdir. Bunu tartışma adı altmda, fikir özgürlüğü adı altmda M. Kemal'le ilgili yanlış değerlendirmeleri, yanlış sıfatlamaları kesinlikle kimse öne süremez. Bu tavırlar bizim kuşakla ilgili bir şey değildir, böyle bir geleneğimiz yoktur. 68'li hiçbir insan, Deniz Gezmiş, Mahir Çayan dahil, hiçbir insanm M. Kemal'le meselesi yoktur. En fazla M. Kemal'i aşmaya çalışmışlardır. Yani M. Kemal'i yok sayan, M.Kemal'in yaptıklarının değerini bilmeyen bir tek kişi yoktur. Bu önemli bir noktadır. Yani o dönemin bütün insanları, yani hemen hemen bütün her şeyin içinde olanlara baktığımızda, hepsinin ortak paydası Mustafa Kemal'dir. Birinci Kurtuluş Savaşı, ikinci Kurtuluş Savaşı ve anti-emperyalizm. Emperyalistlere karşı savaşmış, emperyalizmi yenmiş dünyanm kurtuluş savaşım vermişiz diye her yerde anlattık. Bizim bütün kuşağm gururla anlattığı budur. Biz ilk Kurtuluş Savaşı'nı vermiş bir ülkenin insanlarıyız. Onurlu bir yerimiz vardır. Niye o onurlu yerimizi kaybettik? Niye temel değerlerimizin sarsılmasma izin verdik? Bunları anlamalıyız....

Baykam: *Bu bağlamda, dönek Marksistleri nasıl buluyorsunuz?*

Sarp: Dünyadaki globalleşme adı altındaki süreç, bahane edilerek, bilgi çağı bahane edilerek, dünyanm bir globalleşmeye gittiğini söyleyip, bazı bağımsızlık süreçlerinin önemsizliği vurgulanırsa bir yanılgı vardır. Hiçbir ülke yok olmaya hazır değildir. Bugün Avrupa'da, İngilizce, Almanca ve Fransızca'nm korkunç bir, hangi dilin egemen olacağı kavgası vardır. Yani, nasıl orada globalleşme olacak o zaman? O zaman dil önemli değil, bütün dünyada herkes İngilizce konuşsun. Böyle bir şey mümkün değil. Dilden başlayalım, yani bağımsızlığm enstrümanları olan, dil, kültür, ruhi şekillenme ve bir ülkenin kendi kaynaklarım kullanabilme anlammda globalleşme bahanesi altmda, bu değerlerin artık önemsiz olduğu anlatılıyor. Tam tersine bu şuna hizmet etmektedir; dünyadaki küreselleşmeye paralelel olarak, dikkat edin yeni akımlar, ırkçı akımlar, milliyetçi akımlar, "halkların zenginliğidir, evrenselleşme zenginleştirir" diye globalleşme ve dünyanm büyük ekonomi merkezleri tarafından teşvik edilmektedir. Dünya bugün yüzyıl öncekinden hızlı bir şekilde din, ırk ve milliyet kavgaları içine sürükle-

niyor. Globalleşme, insanlığı, çağdışı çok geri sınırlara sokmaya çalışıyor.

Baykam: *İşin komiği bir yandan globalleşme diyorlar, bir yandan, dil, din ve ırk adına bölüyorlar.*

Sarp: Tabii ırk kavgalarına yol açacaklar. İşte Sırbistan. Yani dolayısıyla bu globalleşme adı altındaki kavramı çok iyi değerlendirmek gerekir. Bu insanlığın, gelişim süreci, teknolojik gelişimi herkes tarafından yararlanılacak bir olgudur. Kendi dinamizmizin globalleşme ile çakışmasının yolu, bağımsızlık değerlerine, kendi yarattığımız değerlere sahip çıkmaktır. Bu da M.Kemal'den geçer.

Baykam: *9 Mart olayını siz takip ediyor muydunuz? Siz böyle bir darbenin gelme ihtimali olduğunu biliyor muydunuz? 12 Mart geldiği zaman, hele bir de Demirel istifa ettiği zaman bunu solcu bir darbe zannettiniz mi?*

Sarp: Biz, hemen hemen 68'li yıllardan itibaren, ordunun müdahalesini bekliyorduk. Yani bu gidişle ordu, ilerici yönde bir tavır alır diyorduk. Kendisine karşı gerilla savaşı başlatılması gereken bir düşman olarak hiç görmedik. 9 Mart'çılarla doğrudan temaslarımız yoktu. Programlarla ilgili özellikle asker arkadaşlarla ilgili bir ilişki süreci vardı biliyorsunuz. Deniz subaylarıyla ve diğer yakın arkadaşlarımız, Sarp Kuray'la falan. O sırada biz, Sarp falan koşturuyorduk, asker arkadaşlarla toplanıyorduk, durum değerlendirmesi yapıyorduk. Bunların hiçbiri cunta planları falan değildi hatta espri olarak şunu çok rahat söyleyebilirim, Cezayir'de bir askeri okul ayaklandı, bir darbe denediler. Biz, bu kadar güç var biz yapamaz mıyız şeklinde espriler yaptık ama böyle bir şeyi ciddi olarak düşünmüyorduk.

Baykam: *Sarp Kuray bunu düşünmedi mi?*

Sarp: Yok. Sarp da düşünmedi. Şimdi bakın, o günkü gençliğin düşüncelerini yansıtır: Bu 69 Subay bildirisi Türkiye'deki kötü gelişimin genç askerlerce izlendiğini gösterir. Şimdi spekülatif bakmamak lazım olaya. Yani benim kendi kanaatim, gençliğin bu dinamizmine karşı orduda bir duyarlılar var bir de duyarsızlar var. Duyarlı bir gençlik, çünkü orduda da başlamıştı. Yani ülkenin gençliğine baskı var da, ordudaki gençliğe

baskı yok mu? Ordu gençliği olarak da baskıya boyun eğecek, yahut da o baskıya karşı tepki göstereceksin. 69 Subay bildirisi. "Ne rütbe ne de nişan peşindeyiz. Erzurum kongresinde üniformasını çıkaran M. Kemal'in izindeyiz" diye başlar. Bu bildirinin ardından, 200'ü ordudan atılmıştır. Onun için de ordudan atılan gruba, "bunlar, darbe planlıyorlardı" derseniz, kendisini adamlar ordudan niye attırsın ki? Yani darbeci kendisini kolay kolay ordudan attırmaz. Darbeci dar olmayı bilir. Dikkat edin, bütün darbe hareketleri dardır. İhtilali yapsa tamam, 21-22 Şubat olayları gibi, o zaman kitlesel yapar. Mesela o arkadaşlar Doktorcuydu (Hikmet Kıvılcımlı). Dr.'un da teorisi açıklıkla belli "sosyalizm işçi sınıfının düşüncesini şöyle gerçekleştirir" diyor, pratik tez getiriyor adamlar. Mesela bana da cuntacı demişlerdi. Türkiye'de ilk cezaevine giren gencim ben. İlk askeri cezayı da ben yedim. Ülkenin sahipleri vardır. İç kaynakları vardır. Bu iç kaynakların nasıl ortaya çıkacağını tarih gösterecektir. 1910'larda Jöntürk hareketinden sonra M. Kemal gibi birinin çıkacağını tahmin etmiyorduk. Tarih yakıştırıyor. Olaylar öyle bir süreç yaşattırmıştır ki, giderek Kurtuluş Savaşı'nın içinden kendi yetenekleriyle bir M. Kemal çıkmıştır. Türkiye'ye öyle bakmak lazım. Bu süreç de öyle değerlendirilebilir. O zaman da öyle değerlendiriliyordu. O zaman hiç kimse Deniz'in asılacağım düşünmüyordu. Deniz'in kendisi de düşünmemiştir. Mahirlerin Kızıldere'de hep beraber imha edileceğini kimse düşünmüyordu. Yahut, onların bir elçiyi kaçırıp öldüreceğini kimse düşünmüyordu. Onlar da düşünmüyordu. Ama bir olaya giriyorsunuz, bir bakıyorsunuz olaydan bambaşka bir sahne sergileniyor. Orada iç dinamikler ortaya çıkıyor. Ülkede iç dinamikler size şekil veriyor. Devlet ve özel sektör sizi çalıştırmazsa, bir yerde işe girdiğinizde peşinize polisi takarsa yaşamak istiyorsanız ne yaparsınız? Yurdışına kaçsanız, "kaçtı" diyecekler, ülkenizde kalsamz, gidip yağ çekeceksiniz. Eğer öyle bir karakteriniz yoksa ne yapacaksınız? Mecburen kapitalist ticaret mi yapacaksınız? Bizim kuşağa da bu anlayışlarla bakalım. 68 kuşağının orasına burasına değil, çıkış şartlarına, dünyanın koşullarını, o koşullarda ülkenin durumlarına bakın. O zaman net bir şey çıkar karşımıza. Türkiye kötü idare edil-

miştir. O zaman yönetim merkezinde olmayan, ülkeyi yönete-ceğim diye ortaya çıkmış olmayan insanlarla ilgili yargıları biraz tarihe bırakmamız lazım.

Baykam: *Sarp Kuray'ın Doğan Avcıoğlu'na bakışı, öğrenci liderleri ile ilgili, Deniz'le ilişkileri nasıldı?*

Sarp: Gençlik içinde Uluç Gürkan'la sohbet ederdik. Uluç Gürkan'dan alıyordum ordunun eğilimlerine ilişkin haberleri. Çünkü Uluç Gürkan, Doğan Avcıoğlu'nun yanından çıkmıyordu. Uluç Gürkan, bir bildiri okuyup; "Devrimci Ordu"dan bahsediyordu. Ben de "devrimci ordudan bahsetmem kardeşim" diyordum. Çünkü ben sosyalizmi o şekilde görmüyordum. Ama orduyu tahlil etmeyi uygun görüyordum. Uluç Gürkan o dönem çok önemli bir isimdi. Uluç da acaba cuntacı mıydı? Hayır değildi...

Baykam: *Sarp Kuray bu ilişkinin neresindeydi?*

Sarp: Sarp Kuray daha farklı, Doğu'da askerdi. Bu adam kendisine göre yetiştirilmiş bir gençti. 1962-63'lerde AP'ye karşı ve bizlerle yürüyüşteydi. Askerlik döneminde bu ülkenin kurtuluşunu üniforma peşinde koşarak değil, bir bağımsızlık ateşi hareketine katılarak yapmak gerektiğini düşünüyordu. İlk emekli olarak ayrıldığında bende bıraktığı izlenim buydu. Hücrede de yan yana kaldık. Şimdi somut olarak görüyorum.

Hasan Yalçın

Baykam: *Üniversiteye hangi yılda girdiniz?*

Yalçın: 1961.

Baykam: *27 Mayıs yeni yaşanmıştı.*

Yalçın: Lise 3'e geçtiğimde olmuştu.

Baykam: *Türkiye'de siyasi tablo birden değişmişti. 27 Mayıs'ı nerede yaşadınız? Siyasi kimliğiniz nerede şekillendi? 27 Mayıs'tan önce DP baskı dönemini nasıl yaşadınız?*

Yalçın: Şimdi ailemin geneli CHP kökenliydi ama babam Millet Partisi mensubuydu. Tabii Bölükbaşı o zamanlar şimdiki gibi değildi, hatta yer yer ilerici temaları dile getiriyordu. Dolayısıyla babamın Millet Partisi oluşu, şu anda Bölükbaşı'nın temsil ettiği siyasi çizgiyi

tasvip ediyor oluşu anlamına gelmiyordu. Aynı Bölükbaşı şu anda MHP'de, 85 yaşında. MHP'nin kongrelerine falan gider. Ama o zamanlar DP'ye mensuptu. Hatta DP onun seçildiği Kırşehir'i ilçe yapmıştı. Güzel konuşurdu. Halk da beğenirdi. Radyoların başına birikirdi. Tabii televizyon yoktu o zamanlar. Öyle bir aileden geliyorum ben. 27 Mayıs'ı da büyük bir coşkuyla karşıladı ailem ve yaşadığım ilçenin çoğu da. O zamanlar biz daha lisede 3. sınıfa geçmiştik. Hadim'de öğrendim, radyodan dinledim 27 Mayıs hareketinin başladığını, hatta o zamanlar tören yapılmıştı. Hadim'de de bir toplantı yapıldı. DP'nin yıkılışı orada da kutlanmıştı. Sanıyorum merkezden düzenlenmişti. İlçelerde toplantılar yapılıyordu. O zaman özgürlük temalı uzun bir şiir yazıp okumuştum. 27 Mayıs'tan sonra üniversiteye girdik. Ve siyasi hayatım değişti. İşte DP iktidarına karşı cumartesi töreninde, pazartesi töreninde konuşmalar yapıldı vs. Çok büyük bir değişiklik yaşadık. Üniversiteye gittik, o zaman ilerici, CHP çizgisinde düşünceleri olan bir gençtik. Teravih namazlarına kadar kılardık. Oruç tutardık.

***Baykam:** Bu dini inanç nereden geliyordu?*

Yalçın: Dini inanç çevreden geliyordu. Kur'an okudum. Kur'an kursu gibi bir şey değil ama ilçenin hocasından ders aldım. Bütün bunları üniversite yıllarında bıraktım.

***Baykam:** Üzerinizde kim etkili oldu?*

Yalçın: Aslında okuyarak belirli sonuçlara varmıştım. Ama üniversite çevremde çok iyiydi benim. Doğrudan doğruya ateist bir çevreye girdim.

***Baykam:** Hatırladığınız kimler vardı?*

Yalçın: Çok geniş bir çevre. İsimlerini tek tek sayamayacağım. Hatta zaman zaman buluşur, sohbet ederiz. Bunlar genellikle ilerici çocuklar. Yani sağcı olanlar bile kabil-i muhatap adamlardı. Ama benim çevrem solcu sosyalist insanlardan oluşur. Şimdi hâlâ benim ilişkilerim vardır. Bir kısmı sosyalisttir, bir kısmı CHP'lidir. İP'te olan arkadaşlarım var. Çok dar bir çevrem var yani. O çevre ilk karşılaştığımız bir çevre. Bu meseleler, özellikle Allah, din meseleleri çok konuşulurdu.

***Baykam:** Peki inanan bir insandan inanmayan bir insana geçiş süreciniz yavaş yavaş mı oldu, birden mi oldu, bir konuşma mı etkili oldu? Bir süreç miydi?*

Yalçın: Bir süreç. Bir çok insanın bu evreden geçtiğini zannedi-

yorum ve inananlarında aslında kafalarında böyle kolay bir geçiş imkânı olduğunu düşünüyorum. Kafada sorular yumağı var ve buna ilişkin arayışlar vardır. Şöyle yaparsanız şöyle çarpılırsınız, böyle yaparsanız başınıza taş düşer falan gibi. İnsan bunları kaçınılmaz olarak denemeye girişiyor. Ben bunlara ortaokuldan beri giriştiğimi hatırlıyorum. Yani şu günahtır. Böyle yaparsan şeytan çarpar, böyle yaparsan cin çarpar gibi şeyler var. Dinin içerdiği tehditler var insan ister istemez onları yapmayı deniyor. Ve arkasından da böyle bir şey olmadığını görünce inançlarında zayıflamalar meydana geliyor.

Baykam: Belki günah hanenize yazılıyor da cehennemde tahsil olacak!

Yalçın: Ama öyle söylemiyor o tehditler. Hemen başınıza bir şey geleceğini söylüyor. "Çarpılırsınız" diyor. Mesela diyor ki, tuvalette Allah'ın adını anarsanız çarpılırsınız diyor. İnsan ister istemez bunu hatırlıyor ve tuvalette ne olacak bir bakayım diye bunu deniyor ve bir şey olmayınca da o zaman bir eksiklik var diyor. Böyle bir takım zayıflıklarla iş gelişti. Sonra da inanmayan bir çevreye düşünce kolayca dini duygulardan kurtulabildim. Ama benim üzerimde çeşitli kitaplar etkili oldu. Daha Marksist kitaplar oldu. "Sosyal mücadele" kimliğine girişimiz ise, sosyal petrol ve milli petrol kampanyalarıyla oldu. O zamanki en büyük örgüt Milli Gençlik Teşkilatıydı. Alp Kuran'ın genel başkanlığındaydı. Türkiye Milli Talebe Federasyonu vardı. TMGT'ye bağlı. Bizim talebe birliğimiz de ona bağlıydı. Yani öyle bir örgütlenme vardı. TMGT, onun altında TMFT, onun altında talebe birlikleri, onun altında talebe cemiyetleri. Bizim okulumuzun talebe birliği mücadele açısından çok aktifti. Milli petrol kampanyasına da öncülük etmişti.

Baykam: Muammer Aksoy'un başlattığı mı?

Yalçın: Muammer Aksoy'un içinde bulunduğu ama bunun aktif militanlığını esas olarak İTÜ yaptı. Milli Maden-Milli Petrol mücadeleleri afişlemeler vs. bunlar bizi iyice sosyalist siyasetin içine çekti. Henüz ayıramıyorduk, sosyal demokrasi, sosyalizm bu konularda fikirlerimiz net değildi. Zaten sosyalist fikirler de henüz dar çevrelerde konuşuluyordu. Gerçi TİP kurulmuştu, Yön dergisi çıkıyordu. Bunlardan gelen ilerici devrimci fikirler gençlik içinde etkiliydi ama henüz üst bir yapı yoktu. İşte o zamanlar gençliğin değişmesinde konferanslar etkili oldu. 1965'te mesela Muammer Aksoy, Sadun Aren geldiler, üniversitede konuşma yaptılar. Şevket Süreyya Aydemir

geldi. Bunlar tabii önemli tarihsel kişilikler. Bizi çok etkiledi o konferanslar. Şimdi bir konferans bir panel öyle olmuyor tabii. İnsanların hayatını o kadar değiştirmiyor ama o dönemde gençliğin fikrini kitlesel bir şekilde değiştiriyordu.

***Baykam:** O konferanslarda kaç kişi oluyordu?*

Yalçın: Buralar 400-500 kişilik konferanslardı. Teknik Üniversite için büyük rakamlardı. O zamanlar zaten üniversitenin mevcudu 1.000'in altındaydı. Öğrenciler bütün fakültelerden toplanırlardı. Şimdi de mutlaka oluyor fakat, o dönemdeki gibi olmaz. Şimdi onun farkı şurada; toplumda büyük bir ilericileşme var ve insanlar yoğun bir arayış içinde. Bu fikirler de yeniydi. Yani patlama şeklinde topluma yayılıyordu. Aç ve arayış içinde insanlar üzerinde çok etkili oluyor. Mesela kitlesel bir değiştirme oluyor. Mesela bir konferans bütün bir kitleyi bir yerden bir yere götürebilecek bir güce sahip olabiliyordu. Şimdi öyle değil tabii. Hergün 20 toplantı oluyor yani. Bir de burada bezdirici bir tekrar var. Bir yaratıcılık yok. O zaman söylenen her şey yeniydi. Dolayısıyla da çok etkili oluyordu. Toplumda hızla TİP'in etkisi arttı. 1965 seçimlerinde ben artık TİP'li olmuştum. Ona oy veriyordum, sandık görevlisi olarak çalıştım.

***Baykam:** Hangi ilçedendiniz?*

Yalçın: Beyoğlu ilçesi, Gümüşsuyu'ndaki sandıklarda biz çalıştık. Tabii çok büyük bir başarı bekliyorduk. Aslında büyük de bir başarı kazandık tarih içinde ama...

***Baykam:** Siz daha da büyük bir başarı bekliyordunuz.*

Yalçın: Çok büyük bir inancımız vardı sosyalizme ve çok etkili olduğumuzu düşünüyorduk. Etkiliydi de ama gerçekten oya dönüşmemesi canımızı sıkmıştı. Sandıklar açıldıktan sonra ben ağladığımı hatırlıyorum.

***Baykam:** Yani 15 milletvekilliği kesmedi sizi.*

Yalçın: Tabii. Alakası yok, biz çok büyük bir başarısızlık gibi algıladık 1965 seçimlerini. Yine tabii TİP merkezi bunu bizim gibi değerlendirmedi. Bunun bir başarı olduğunu, 69 seçimlerinde başa güreşeceğini söyledi Aybar. Tabii benim TİP içindeki çalışmalarım bir tempo kazandı.

***Baykam:** O anda üniversiteye devam ediyordunuz.*

Yalçın: Evet, İTÜ Elektrik Fakültesi'ne gidiyordum.

***Baykam:** Peki hangi yıla kadar üniversiteye gittiniz?*

Yalçın: Ben 70'in Şubat'ında mezun oldum. Yani 61'den 70'in

Şubat'ına kadar okudum.

Baykam: Bu bir rekor.

Yalçın: Bu bir rekor değil şöyle; 68'den itibaren çalıştım. Bir kere elektrik fakültesi çok zor. 5 senelik bir okul ve 5 senede bitiren yok. 6-7 yıl çok normal. Yani 7 yıl çok normal. Ben iki yıl ara verdim. Bir yıl Elektrik Fakültesi bir yıl da İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği Başkanlığı yaptım. Yine derslere girmedim. İki yıl öyle bir ara verdim. Aslında benim ders geçememekten kaybım bir senedir. Sonra da zaten mühendis olarak çalıştım.

Baykam: Anladım. Deniz'le 66'da mı tanıştınız?

Yalçın: Tam tarih hatırlamıyorum ama 65 olabilir. 66'da olabilir. Şöyle oldu; tabii onlarda Hukuk Fakültesi'nde bir çevreydi. Ben Akşam Gazetesi'ne bir yazı yazmıştım.

Baykam: O ilk yazındı herhalde?

Yalçın: İlk yazımdı. Oradan adımı öğrenerek beni aramışlardı. Mustafa Gürkan vardı. Deniz'in en yakın arkadaşıydı o. Teorilerini genişletmek istiyorlardı ve öyle bir ilişki kurulmuştu. Daha sonra yakın arkadaşlığımız devam etti. Aktif gençlerdi.

Baykam: Deniz'le de orada tanıştınız. Bir yandan 65-66'da artık üniversitenin eskisi olmaya başlamıştınız.

Yalçın: Yok öyle değil.

Baykam: Eskilerinden olmaya başlamıştınız. 5-6 yıl olmuş. Onlara oranla "tecrübeli" değil miydiniz?

Yalçın: Şimdi bizim okulda o gençlik hareketinin içinde bu o kadar önemli değildi. Ben mesela yaşlılığımı, eskimiş olduğumu hissetmedim. Bizim üniversite çok küçük bir fakülte. Yani o senelerde 80 kişi alıyordu.

Baykam: Aslında bu düşüncenizi Enver Nalbant da teyid etti. "Ben de onlardan 3-4 yaş büyüktüm, ama hiç öyle abilik falan yoktu, herkes eşitti" dedi.

Yalçın: Şimdi mesela Deniz benden küçüktü ama hiç abi demezdi. Benden büyük olanlara da ben abi demezdim.

Baykam: Herkes "yoldaş"mıydı?

Yalçın: Evet arkadaş, yoldaş. Öyleydi. Tabii bir de Deniz Hukuk Fakültesi'nde, ben elektrik bölümündeydim. Ayrı bir okulda okumamıza rağmen de bir abilik falan olmazdı. Yani diğer arkadaşlarla da bu böyleydi.

Baykam: Deniz de TİP Üsküdar üyesiydi. Deniz'le bu TİP'e karşı

eleştirel bakış açıları getiren konuşmalardan ne hatırlıyorsunuz?

Yalçın: Şimdi o dönemin eksenine Deniz'i koymamak lazım. Bir kere Deniz'i 1968'den sonra değerlendirmek lazım. Yani TİP için çok belirleyici bir isim değil Deniz. Hatta ben de değilim. Deniz daha o zamanlar genç bir militan.

Baykam: 66-67 yılında siz TİP'i nasıl görüyordunuz?

Yalçın: Bazı okullarda TİP gençlikle çok sonra buluştu. Bizim okul bunlardan birisiydi. Benim TİP üyeliğim resmen 1968'dir.

Baykam: Niye üye olmamıştınız daha önce?

Yalçın: Bu partinin yapısıyla ilgili bir soru. Herekete yöneltilecek bir eleştiri bu.

Baykam: Çekingendi öyle mi?

Yalçın: Çekingen değil. Mesela bugünkü İşçi Partisi olsa beni mutlaka bulurdu. Biz mesela benim gibi bir adamı mutlaka buluruz. TİP böyle değildi. TİP, parlementer bir ideolojiye sahip olduğu için, bu bakımdan devrimciliği eksikti, örgütlenmesi de biraz seçimlere göre olan bir yapılanmaydı. Yani aşağı doğru sonuna kadar kucaklayıcı bir örgütlenmeden ziyade, seçimlerde oya yönelik bir örgütlenmeydi. Bu da dolayısıyla militanlarını sıkı bir şekilde örgütlememesine yol açıyordu. Yani sosyalist olduğumuzu söylüyorduk, partiyi seviyorduk. Liderlerini seviyorduk. Eylemlerine katılıyorduk. Şöyle de söyleyebilirim; TİP aslında gençlik hareketi itibariyle biraz da o günkü spontan gençlik hareketinin üzerinde yükselmiştir. Bizim bu Milli Maden-Milli Petrol kampanyaları, daha sonra özel okulların protestosuna yönelik eylemlerimiz, emperyalizme karşı, 6. Filo'ya karşı eylemlerimiz, bunlar aslında üniversiteyi kitlesel olarak kucaklayan eylemlerdir. Ve öğrenciyi TİP'in yanına götüren, solculaştıran eylemlerdir. Biz aslında TİP'in yönettiği gençlik liderleri değiliz. Gençliğin çıkardığı gençlik liderleri olarak biz ortaya çıktık. Deniz'de öyledir.

Baykam: "Deniz'i Deniz yapan TİP değildir," diyorsunuz.

Yalçın: Tabii. Yani aslında TİP'i Deniz gibi, bizim gibi örnek olarak söylüyorum, pek çok böyle insan büyütmüştür. Yani tabandan yükselen bir hareket. Mesela ben kendi açımdan söyleyeyim. Ben Talebe Birliği Başkanlığı yaptım. En hareketli dönemlerde, yani 68 işgalinde de o işgalin ilk üç liderinden biriydim. Hem basınla ilişkileri sürdürüp, hem de organizasyonu yapıyordum. Ve bu TİP'in doğrudan doğruya yönettiği değil, ama gençliği kucaklayan bir eylemdi. Gençliği TİP'in yanına götüren bir eylemdi. Bir de o gençliğin kendi

öğrenci mücadelesi içinde ortaya çıkardığı insanlar var. Böyle olması da normaldir. Şimdi de böyle olması mümkün. Aslında ben diyebilirim ki, hayatımın en tatlı mücadele dönemlerinden biridir o dönem. Kitlesellik itibariyle, kendi mensup olduğum okulun öğrencilerin lideri olarak, mesela bir fabrikadaki işçi önderinin alabileceği bir lezzettir bu. Bir kitle önderi olmak. Herhangi bir parti hiyerarşisinin, parti önderinin otoritesinin oluşturduğu bir adam gibi değil de doğrudan doğruya kitlelerin öne çıkardığı, güvendiği, arkasından gittiği bir adam konumuydu bu. Ve işte bu anlayış, TİP'e kanalize olmuştur. TİP bunu ne kadar kucakladı? TİP'in ideolojisi bunu kucaklamaya elverişli değildi. Sorunlar buradan çıktı. Yoksa biz tabii TİP'i değişik açılardan hep eleştirmişizdir, hep okuduğumuz şeyleri tartışmışızdır. Mesela bizim çok önemli bir deneyimimiz var; 1967'de Talebe Birliği Başkanı'yken ben ODTÜ'ye geldim. Orada çok ilginç bir manzara gördüm. Birçok kulüp kurmuşlardı ODTÜ Talebe Birliği. Bizim okul daha eskidir ve ODTÜ çıktığı zaman biraz da bir rekabet duygusu oluşmuştu. Ama devrimcilik bunu aştı tabii ve çok esaslı ilişkiler gelişti ODTÜ Talebe Birliğiyle. Geldiğimde gördüm, fotoğrafçılık kulübü, satranç kulübü, kitapçılık kulübü, bir sürü kulüp kurmuşlar hepsinin odaları var. Havra gibi adeta, gençlik bir eğitim kampında gibi. Geniş yemekhanesi var. Burayı böldüm. Orada bir çok kulüp kurdum. O kitap kulübü bizim teknik üniversite hayatımızda çok büyük bir rol oynadı. Öğrencilere ödünç kitap veren, kitap satan, tartışmalar yapan bir konumdaydı. Mesela bir kitabı tartışıyoruz ama mesela bilimsel sosyalizm, diyalektik materyalizm, ekonomi politik vs. üzerine önemli adamları da getirip konuşturuyoruz. O sıralarda büyük olaylar yaratan var. Mesela biz o zaman Ecevit'i getirmiştik. Çok büyük bir izdiham yaşandı. Çetin Altan'ı getirdik. Çetin Altan o dönem çok popülerdi. Sosyalizm adına onu getirdik, sosyal demokrasi adına Ecevit'i, o zaman Vietnam Savaşı vardı Aydın Yalçın'ı getirdik, öğrenciler onu bayağı terletmişlerdi. O kitap kulübünün içinde TİP içindeki ayrılıklarda tartışılmıştı. MDD ve sosyalist devrim arasında ayrılıklar başlamıştı. Dev-Genç'e üye olduk. TİP'in gençlik kuruluşuydu. Onun kongrelerine katıldık, onun mücadelelerine katıldık. Yani 1971, 12 Mart'ına giderken, hem TİP, hem gençlik içinde etkindik. 68'e vardığımızda, işçi ve köylü hareketine de bağlar kurduk.

Baykam: *Peki 68'de ilk işgaller olduğu gün, Deniz gitti, ilk konuşmayı yaptı. O işgalleri yapalım mı, yapmayalım mı tartışmaları*

oldu vazgeçenler oldu. Deniz gitti ilk konuşmayı yaptı sonra da işgaller başladı. Ekrem Şerif Egeli'nin odası basıldı. O olaylar yaşanırken biliyor muydunuz?

Yalçın: Yok. İlk işgal İstanbul Üniversitesi'nin işgali değildir. İlk işgalin başladığı yer Dil Tarih'ti. Sanıyorum onlar da ertesi günü başlanmışlar.

Baykam: Kimler vardı orada?

Yalçın: Özgün Nas. Özgün Nas, daha sonra aydınlıkçı olan bir arkadaş. Burada başladı işgaller. İstanbul'da oldu İTÜ'nün işgali. Son derece demokratik bir şekilde tartışarak bütün üniversiteye el koyduk. Bizim üniversitedeki işgal çok örgütlüydü. İşgal konseyi var. İstanbul Üniversitesi'ndeki işgali yapan arkadaşlarla da zaten biz ortaklaşa birçok iş yaptık o dönemde fakat her üniversite kendi işgalini yaptı, kendi işgalinin ürünlerini yarattı. Bizim üniversitedeki örgütlenme şöyle oldu; bir üniversite işgal konseyi ve her fakültede işgal komiteleri, mesela üniversitenin 6 fakültesi vardı, her fakültenin bir işgal komitesi oluşturuldu. Bu işgal komiteleri kendi fakültelerinin sorunlarını incelediler ve kitaplar yayınladılar. Üniversitenin matbaası zaten elimizdeydi. Yiyecek ambarları, mutfaklar elimizdeydi. Bir komün yaşamı oluşmuştu, 15 gün kadar. Bir taraftan da araştırma komisyonları oluşturulmuştu. Kitaplar yazılıyordu. Onun ürünleri vardır. Mesela şimdi öyle hatırlıyorum, değerli bazı sonuçlara varılmıştı. Eğitimin demokratikleştirilmesi, üniversitenin modernleştirilmesi açısından çok önemli görüşlere ulaşılmıştı. Bunları yayınladık biz. İşgal konseyi raporları olarak, kitaplar halinde çıkardık. Bunlar var. Şu anda benim elimde yok ama olduğunu bildiğim arkadaşlar var. Yani böylesine yoğun fikri bir çalışma da yapıldı. Üniversiteye sahip çıkıldı. Mesela üniversiteyi rektöre devrettik ve hiçbir kırık, dökük, hiçbir şey olmadı, tamamen bir öğrenci hareketi, yani amacını iyi belirlemiş, devrimci bir hareket olarak gelişti.

Baykam: Bu işgallere beklediğinizin ötesinde kitlesel bir ilgi gelmeye başladı.

Yalçın: İşgal tabii dediğim gibi demokratik bir tartışmanın sonucunda kararlaştırıldı. Bizim açımızdan zordu. Sınav dönemiydi. Teknik üniversite de sınav çok önemlidir. Girmediğiniz zaman sene kaybedersiniz. Bir ikna çabası da gerekti tabii. Ertesi gün üniversite işgal edilmiş, gelmiş adam sınava girecek. O adamı ikna ederek işgali sürdürmemiz söz konusu.

***Baykam:** İkna güzellikle mi oluyordu, yoksa sertlikle mi?*

Yalçın: Hiçbir sertlik olmaksızın. Bakın o işgalde tek bir sertlik oldu, sertlik bile denemez. Biz üniversiteyi işgal etmiştik. Ertesi gün kapıya yığıldılar. MHP'li çocuklar vardı. Daha sonra bunlardan bazıları MHP yöneticisi de oldu. Talebeyi tahrik ettiler ve bir saldırı düşündüler. Biz buna hazırlıklıydık. Okulun yangın hortumlarını kapıya mevzilendirmiştik. Bunlar gelince hemen tazyikli sularla falan karşı koyduk. Onlar da bize üniversitenin ikinci katında taş, tahta falan attılar. Sonra biz öğrencilere izah edebildik. Çünkü gerçekten, çok demokratik, devrimci bir atmosfer vardı. Bizim de otoritemiz vardı yani. Öğrenci hareketinden, daha önce biz İstanbul'dan Ankara'ya 441 km yürüyerek geldik. Türkiye'nin en uzun fiili yürüyüşüdür bu. 1967 Sonbaharında, Kasım ayında.

***Baykam:** Kimler vardı yürüyüşte?*

Yalçın: Harun Karadeniz vardı. ODTÜ bizi karşılamıştı. Ankara'da TİP katıldı. Her yerde ilericiler demokratlar, CHP'liler, TİP'liler bizi karşılıyorlardı. Aradan 30 yıl geçmiş hâlâ İP'liler ve CHP'liler beraber yürüyor ve konuşuyor. O zaman CHP'lilerin daha sıcak bir yaklaşımı var. Daha çok saygı duyuyor. CHP'nin bugünkün den daha değişik bir yapısı vardı. Büyük bir dostluk gördük gerçekten. Adapazarı'nda bayanlar karşılamış, güzel bir kumanya hazırlamışlardı. O yürüyüş, bize üniversitede çok müthiş bir alt yapı oluşturdu.

***Baykam:** Prestij de yaptı herhalde değil mi?*

Yalçın: Müthiş bir prestij yaptı, gençlik liderlerinin prestijini perçinledi. Ben talebe birliğine seçildim. Talebe birliği şöyle seçiliyor. 6 Tane talebe cemiyeti var altında onların delegasyonları birleşiyorlar seçim yapıyorlar ve talebe birliğini oluşturuyorlar.

***Baykam:** Çok etkili...*

Yalçın: Bizim dönemimizde çok etkiliydi. Yani üniversitenin, rektörden daha önde gelen adamı durumunda oluyordu, çok önemli bir adamdı talebe birliği başkanı. Çok prestijliydi. Ve benim seçildiğim kongrede cemiyetlerden üç tanesi MHP'lilerin elinde, üç tanesi de sosyalistlerin elindeydi. Ben çok az bir oy farkıyla kazandım.

***Baykam:** Öbür aday MHP'li miydi?*

Yalçın: Evet. Ben devrederken başkanlığı, altı Fakültenin başkanlığı da devrimcilerin elindeydi. Yani o öğrenci hareketi bütün kompozisyonu değiştirmişti. Ve çok ilginç, Ankara yürüyüşünden sonra, katılanlar gizli bir örgüt şeklinde örgütledik. Her fakültede 20

kişiden oluşan bir "Teknik Üniversite Eylem Birliği" adı altında bir örgüt kurduk. Altı fakülteden 120 kişi ediyor bu. Bunların çoğu da yurtlarda kalan insanlar.

Baykam: Onlar sizin ana kadronuz haline mi geldi?

Yalçın: Bu şimdi yürüyüşte oluşturduğumuz, pekiştirdiğimiz kadro. Bu 120 kişi dediğim Teknik Üniversite Talebe Birliği'nin adeta vurucu gücü.

Baykam: Yürüyüş kaç gün sürdü?

Yalçın: Yürüyüş 14 gün sürdü. Mesela bizim üniversite öğrenci yurdunu gericiler bastılar. Türk Talebe Birliği'ne bağlı, daha sonra bir kısmı RP'li, bir kısmı MHP'li olan meşhur adamlar bunlar. Ufuk Şehri var. Geçenlerde ölmüş galiba. Bunlar bizim üniversite yurdunu bastılar diyelim. Hemen telefonlaşılıyor. Ve en az 70-80 kişi hazır kuvvet olarak istediğin yere gelebiliyor. Böylesine bir örgüttü bu. Kongresi olurdu, toplantıları olurdu. Yani bir çeşit üniversite talebe birliğinin alt yapısı. Yani talebe birliği içindeki sosyalist bir örgütlenmeydi bu. Ve talebe birliğinin seçiminde bu örgüt tamamen egemen oldu ve biz Harun Karadeniz'i seçerken, bu örgüt o kararı aldı. Önce örgüt toplantısında kim aday olsun denildi. Harun Karadeniz önerildi ve kongrede de o seçildi. Altı fakültenin hepsini de ele geçirmiştik.

Baykam: Yani sizden sonra mı Karadeniz seçildi?

Yalçın: Evet. İşgal de zaten onun zamanında oldu. 68'in Haziran'ında. O an başkan olduğu için doğrudan işgalin başında gibi olmadı. Bizler bu işin yöneticisiydik. Bu işgale katılanlardan çoğu şimdi lider kademesindedir İP'in içinde.

Baykam: Kimler mesela?

Yalçın: Mesela Ferit İlsever, Ayhan Özer vardı, Karadeniz Ereğlisi'nde inşaat mühendisi olan arkadaş. Daha birçok arkadaş...

Baykam: CHP ortanın solundan geliyordu. TİP zaten sosyalizmi demokratik bir platforma taşımıştı Türkiye'de. Fakat bildiğimiz gibi TİP'in 68 işgaliyle birlikte gittikçe ivmesi artan Türkiye'deki gençlik hareketinin rüzgârını arkasına alacak bir tavrı yoktu. Bunun sizde bir kopukluk, bir diyalog noksanlığı yaratmaya başladığını hatırlıyor musunuz?

Yalçın: Hatırlıyoruz. Bir kere eski komünistler yavaş yavaş eleştirmeye başladılar. Mihri Belli başta olmak üzere, eski TKP'den gelen kişiler parlamenterist olduğunu söyleyerek TİP'i eleştirmeye başladılar. Gerçekten TİP'de bu yönde hatalar yaptı. Köylü ve gençlik hare-

ketine, anti-emperyalist harekete, çok sıcak bakmıyordu. Onun teorisi de yapıldı aslında. Dediler ki, ayrıca bir emperyalizme karşı mücadeleye gerek yoktur. Türkiye'deki kapitalizme karşı mücadele edilince, emperyalizme karşı da mücadele edilmiş olur. Tabii bu yanlıştı. Bunlar eleştirildi. Gençlik hareketi karşısındaki pasif tutumu eleştirildi. Mesela köylülerin toprak işgalleri oluyordu. TİP buralardan korktu. "Legalist" bir partiydi. Kendi legalitesine zarar vereceğini düşünerek üyelerinin bu hareketlerine girmesine mani olmaya çalıştı. Mesela toprak işgaline giden arkadaşları geri çağırdı "Köylü hareketinin içine girmeyin" dedi. Bunlar önemli tepkiler doğurdu. Ayrıca tabii gençlerin Lenin-Mao okumaları gibi durumlara da TİP müdahale etmeye çalıştı. M. Ali Aybar o zaman bunların okunmasının doğru olmadığını söyleyen açıklamalar yaptı.

Baykam: Bu büyük bir tepki yaratmıştır. Çünkü siz demokratikleşme, özgürlük, nefes talep ediyordunuz. En güvendiğiniz parti size "Okuma" gibi gerici şeyler söylüyordu.

Yalçın: Hayır şöyle diyordu "Marks'ın yanında Proudhon'u da okuyun" diyordu mesela. Veya "Kautsky'yi de okuyun" diyordu. Bu tabii bir oportünizmdi. Yanlıştı ve tepkilerini de gördü. Mesela "Mao'yu okumayın, Lenin'i bu kadar okumaya gerek yok" gibi vurgulamaları vardı ve bunlar bizi tepkiye götürüyordu. 1968'e doğru çizgisine yönelik eleştiriler yoğunlaştı. 66'da zaten eski komünistlere karşı da bir tepki gelişti TİP içinde. Bunların giderek kitleyi ele geçireceği falan sanılmaya başlandı. Biraz bir rekabet, kendini geri çekme tutumu oldu.

Baykam: Kimden geldi? Aybar ve Aren-Boran'dan mı?

Yalçın: Tabii. Bunlar o zaman beraberlerdi.

Baykam: Yani bu tavır özellikle Rasim Nuri İleri ve Mihri Belli'ye karşı mı oldu?

Yalçın: Esas olarak Mihri Belli'ye. Çünkü Mihri Belli o zaman yeni hareketin lideri olarak oraya çıkmıştı. Gençlik de daha çok onun etrafına toplanıyordu. Çünkü Mihri Belli' nin getirdiği fikirler gençliğin aktivitesine daha uygundu.

Baykam: Çünkü Mihri Belli'nin partinin dar kalıpları gibi sorunları yoktu. Bu da gençliğin aradığı geçmişle ilgili bir eski kişinin dayanağını sağlıyordu. Parti tutuculuğuna girmeden. Öyle mi?

Yalçın: Tabii. Biraz da bu tür sorumsuzluklar vardı Mihri Belli 'de. Aynı zamanda fikirleri de TİP'e göre daha doğruydu.

Baykam: Neydi mesela daha doğru olan?

Yalçın: Demin söylediğim şey esas olan, Türkiye'de bir sosyalist devrim mi yapılmalı yoksa MDD mi? Mihri Belli MDD yapılmasını öneriyordu. MDD şudur; Türkiye'nin M. Kemal'ce yarım bırakılan devrimci dönüşümünün tamamlanması gerekir ki, sosyalizme geçilebilsin. Sosyalizme geçerken bir MDD olanağının bulunacağını, birden bire geri ekonomik ve toplumsal koşullardan sosyalizme sıçranamayacağı fikriydi ki, bu doğru bir fikirdir ve biz İP olarak şimdi bu fikri savunuyoruz. Mihri Belli buna asker-sivil-aydın zümre diyordu. Buna çok fazla vurgu yapılıyordu. İşçi ve işçi-köylü ittifakı meselesi arka planda kalmış oluyordu. Bu tür kusurları ile beraber bir MDD görüşü getirmişti Belli. Aybar'lar ise az önce söylediğim gibi Türkiye'de artık kapitalizmin egemen olduğunu, sosyalist devrim yapılabileceğini, doğrudan doğruya sosyalizme geçilebileceğini söylüyorlardı. Bu tabii sözde böyle ama bir sosyalizm değildi. O da çapraşık bir sorun. TİP'in programı aslında MDD programıydı.

Baykam: Bir yandan Aybar bu kadar demokratik kalmaya ve demokratik ortam içinde sorunsuz yaşamaya çalışırken, bir yandan da MDD yerine direk sosyalizme geçiş diyebiliyordu. Aslında bu bir çelişki değil miydi?

Yalçın: Aslında çelişme olan şöyle bir şeydi bu; sürekli olarak bir sosyalist devrim, hem sosyalist devrim, hem de onu yapabilecekleri bir örgütlenme yok. Yani aslında sosyalist devrim dedikleri olay, kendi parlementarizm ve legalizmlerini biraz hoş göstermeye yarayan bir ifade. Şimdi esası şu: Mevcut devrimci aşamadan, yani MDD'den kaçınmak için bir tür ideolojik barikat rolü oynuyor sosyalist devrim. Yoksa TİP'in sosyalist devrim yapacağı yok. Onun ki yüzeysel. Savunduğu görüş, Türkiye'nin o günkü koşullarına da, bugünkü koşullarına da uygun değildi. Dolayısıyla da gençlik süratle Belli'nin yanına kaydı ve TİP gençliği önemli ölçüde kaybetti. Mesela, 1968'de Doğu Perinçek FKF genel başkanıydı ve MDD saflarına geçti.

Baykam: Vedat Demircioğlu, Taylan Özgür cinayetlerini nasıl hatırlıyorsunuz?

Yalçın: Vedat Demircioğlu benim çocukluk arkadaşım. Aynı ilçedeniz. Şimdi onların beldesi de ilçe oldu. Taşkent. O zaman Hadim'e bağlı bir beldeydi. Çocukluğumuzda da çok beraberliğimiz olmuştu ve aynı yıl üniversiteye girdik. O hukuk fakültesine gidiyordu. Orada da Beyazıt Kütüphanesi'nde çok beraber bulunmuştuk.

Öldüğü gün de akşam beraberdik. Teknik üniversitede öldürüldü biliyorsunuz.

Baykam: İkinci katından atıldı.

Yalçın: Yurdun ikinci katından atılarak, betonun üzerine düşerek öldürüldü. Amerikan 6. Filosu'na karşı eylemler yapmıştık. Polis kuşatmıştı. Polisin üniversiteye girmesi yasaktı. Fakat ilk defa 1960'dan sonra polis ilk defa girdi. Rektörlükten şöyle bir izin çıkardılar; 'Yurt, üniversiteye dahil değildir. Oraya girebilirsiniz' diye. Gece saat 3 civarında polis saldırdı ve o saldırı sırasında Vedat Öldürüldü. Taylan ise Beyazıt meydanında öldürüldü. Onun öldürülmesinin nedeni de Kommer'in arabasını yakmış olmasıdır. Taylan bir eylem için öldürülmedi. Taylan arkadaşları ile birlikte Beyazıt'ta hedef gözetilerek ateş edilmek suretiyle, yani Taylan Özgür olduğu için, Kommer'in arabasını yaktığı için öldürüldü ve öldüren polis sonra kaçırıldı."

Baykam: Kommer'in arabasını Ankara'da yakan esas kişi o muydu?

Yalçın: Ankara'da yakanların içinde olan bir arkadaştı. Yakanlar 10-15 kişi var. Taylan Özgür orada bulunan arkadaşlardan biriydi ve orada öldürüldü. İlk öldürülen Vedat.

Baykam: O gün İstanbul'a Taylan Özgür, Şuayip Dilmen'in bir yere seçilmesi için, destek için gelmiş. Röportaj yaptığım kişilerden hangisi anlattı unuttum. Yıllar sonra bir haber dinliyormuş. Şuayip Dilmen işveren sendikası başkanı olmuş. Adam dinlerken diyor ki, "Yok yok yanlış söylediler. Herhalde işçi sendikası başkanı olması lazım" diyormuş. Sonra adam tamamen dönmüş ve diyor ki, "Taylan Özgür, bu daha sonra Özal'ın has adamı olan bir işveren Sendikası Başkanı uğruna öldü" diyor. Enver Nalbant'tı galiba.

Yalçın: Enver Nalbant çok sağlamdır. Ben de tanırım.

Baykam: Şaşırmadınız mı?

Yalçın: Yok şaşırmadım. Böyle olaylarla çok karşılaştık. Birde pek öyle dönmeyecek önemli bir adam değildi. Yani o çevrenin gerilerdeki adamlarından birisiydi. Sosyalist oldu mu onu bile bilmiyorum.

Baykam: Peki bu ölümlerden sonra öğrenciler aralarında neler konuşmaya başladı? Deniz neler söylüyordu? Deniz'in artık sıcak günlerine girmiştik. Adım adım silahlanma veya önce savunma sonra eylem aracı olarak silah taşıma fikri nasıl yerleşti?

Yalçın: Şimdi bir kere 1965'ten itibaren gençlik hareketinin

yükselişine karşı Demirel, "İti ite kırdırmak" gibi bir taktiği devreye soktu. O 1965'tir aslında... Ülkücüleri hazırladılar. Milli Talebe Federasyonu bizim çok önemli bir örgütümüzdür. Cavit Savcı, Faruk Yalnız da başkanlık yaptı.. Hatta Ketenci de. Demireller ve Sencer Güneşsoy bu örgütü mahvetmek için müthiş bir çabaya giriştiler. Öğrenci Birlikleri' nin üye oldukları çok büyük bir federasyon, çok büyük rolleri olan bir örgüttü ve şu anda Türkiye gençliğine önerebileceğiniz bir modeldi o. Yani alttan yukarıya doğru öğrencilerin doğal olarak üye olabileceği, cemiyetlerin süzülerek bağlı oldukları büyük bir gençlik örgütüdür. Şimdi Türkiye'de böyle bir gençlik örgütü yok. 1960'ların tecrübesiyle Türk Devleti bunu yıkmıştır. Çok önemli bir örgüttür bu. Onun kongrelerini iki başlı hale getirdiler. Mesela Adapazarı kongresinde saldırttılar ülkücüleri ve gericileri... Cemiyetler masasına başvurdular. Tabii arkalarında iktidar var. Onları meşru gördü. TRT genel müdürlüğü yaptı. Şimdi gerici vakıflarda çalışan Yalçıntaş. Nevzat Yalçıntaş'ı tayin etti TMGT' ye. Ben onunla beraber çalıştım bir süre. TMTF'nin bu Cağaloğlu binasında talebe birliği başkanı olarak orayı sık sık bastık.

***Baykam:** Ne zaman oldu bu?*

Yalçın: 1967. Yediemindi o zaman o.

***Baykam:** Niye Yediemin oldu o?*

Yalçın: Şimdi mahkeme onlara gelince, onlara veremiyor, bize veremiyor. Oraya Yediemin tayin etti. Ne yaptık biz o zaman? Gittik üç talebe birliği buraya el koyduk. O bir odada çalışıyordu. Biz bir odada çalışıyorduk. Biz gidiyorduk masaya oturuyorduk. O geliyordu masaya oturuyordu falan. Böyle itiş kakış bir yönetim oluştu. Ama TMTF söndürülmüş oldu böylece. Tabii gençlik hareketinin o anti-emperyalist tırmanışı, Kommer'in arabasının yakılması, her gün gençler sokakta. Bu işçi hareketi ile bağ kuruyor. Demirel o zaman, şimdi o yıllara ilişkin bir özeleştiri yapmıyor. Daha çok bizim DİSK falan yapıyor! Geçen gün DİSK'in kuruluş yıldönümünde Rıdvan Budak, Demirel'e o yıllardan ders çıkardığını söylüyor.

***Baykam:** Nasıl ders çıkardığını, anlamadım.*

Yalçın: Yani işte "Bizim de hükümeti üzen tavırlarımız olmuştur. Bunlar geçmişte kalmıştır" gibi bir üslup kullandı. Konuşmanın bütünü, DİSK'in devrimci tarihi açısından bir değerlendirme ve Demirel'e bir özeleştiri sundu. Halbuki özeleştiri yapması gereken Demirel'dir. Gençlik hareketini mahvetti, iki başlı hale getirdi. Ülkü-

cülere kapıları açtı. İti ite kırdırma taktiği uyguladı. O gençlerin hepsinin ölümünden sorumludur Demirel. Yani Taylan Özgür'le başlayan ve devam eden o öldürme olaylarında büyük bir rolü var. 68'e varıldığında, Denizlerin şahsında bir yanlış çizgiye de sürüklenildi. Kitlesellikten kopuldu. Ve Demirel'in o taktiği bu yöne biraz da sevk etti.

Baykam: Geri dönüşü olmayan bir sertliğe mi?

Yalçın: O döneme dönüp baktığımızda önümüzde iki yol belirliyordu. Zaten daha sonra bu yollar parçalanmaya yol açtı. Biri geniş gençlik kitlesinin desteğini arkasına alarak, kitleselliği muhafaza ederek, hareket etmek.

Baykam: Sokakta gerekirse demokratik olarak, gerekirse sokak eylemi olarak mücadele etmek.

Yalçın: Kitle çizgisi diyoruz biz buna. Daha doğrusu o zaman böyle adlandırılırdı. Bizim o zamanki Doğu Perinçek liderliğinde çıkan akımdır bu, 'kitle çizgisi' Diğer arkadaşlar ise "öncü savaş" teorisiyle sonuçlanacak bir çizgiye girdiler. Yani bireysel eylemleri ön plana çıkardılar. Kitleleri küçümsemeye başladılar Yani "O büyük işgalin kahramanı aslında kitlelerdi. Bizler orada o kitle varolduğu için liderdik. Fakat daha sonra arkadaşlar liderlerin önemini ön plana çıkardılar. Deniz Gezmiş de böyle yaptı. Mesela 1968'in Ekim'inde bir de işgal vardı. Bu gençlik hareketinin tabiriyle mini işgal diye. Mesela bu kitlesel bir işgal değil. Eski işgalin bir tür tekrarı. Ve dolayısıyla da küçük olması nedeniyle de iktidar tarafından kolayca alt edilebilen hareketler bunlar. Ve giderek daralan bir gençlik kesimi, öğrenci kitlesinden koptu. Artık 1971'e doğru, gençlik liderleri, sosyalist liderler, arkalarına gençliği alma ihtiyacı duymamaya başladılar. Ona uygun bir yol izlemediler. Gençliğin taleplerini gözönünde tutmadılar." Ben Talebe Cemiyeti'ne seçildiğim zaman 450 kişi civarında bir öğrenci katılmıştı. Elektrik fakültesinin toplamı da 500 civarında öğrencidir. 3 aday yarıştık, 450 katıldı. Ve ben sosyalistlerin adayı olarak seçildim. 1966'da böylesine kitleseldi olaylar. 1971'deki, yani darbeden önceki son elektrik fakültesindeki seçimde 17 kişi katıldı. Ve sosyalistler fakülteye tamamen hakimken. Bu iki rakamı karşılaştırdığımız zaman, gençlik hareketinin liderliğinin kitlelerden nasıl koptuğunu görebilirsiniz. Kaldı ki, o 17 kişinin de 12 tanesi şu fraksiyondan, 5 tanesi şu fraksiyondan şeklinde bölünmüş bir yapıya sahipti. Yani gençlik hareketi çerçevesinde yanlış bir önderlik sonucunda, TİP'le mücadele edil-

di ama, bir taraftan da böyle hatalar yapıldı ve küçülmüş oldu. Bir gün üniversiteye geldim. Ben Talebe Birliği Başkanı değildim ama Deniz'lerle aynı MDD görüşlerini paylaşıyorduk ve aynı MDD akımının içindeydik. Onun liderlerindendik. Üniversiteye geliyorum. Yurdun uzun bir geliş yolu vardır. Baktım Deniz kapıda, bunlar planlamışlar, Talebe Birliği'nin teksir makinesini götürüp satacaklar, silah alacaklar. Şimdi mantık böyle değişmişti. O zaman ben artık yurtta kalmıyordum. Çalışmaya başlamıştım mühendis olarak. Sonra yurda yerleşti diğer fakültelerden gelen öğrenciler. İşte Mustafa Gürkan falan. Gürkan'ın bunları anlatması lazım esasında. Teknik Üniversitesi Talebe Birliği'nin yemekhanesinin arkasına yerleştiler. O arada birtakım eylemler planlayıp uygulamaya başladılar. Şimdi bu talebe açısından korkunç uzaklaştırıcı bir olaydır. Bir gece yurdu bekliyoruz diye oraya silahlı adamlar koydular, bir gece bizim orada küçük bir futbol sahası var. Orada iki çocuğu vurup ağır yaraladılar.

***Baykam:** İçerden dışarıya mı?*

Yalçın: İçerden dışarı ateş ediliyor. Ama neden ateş ediliyor, şundan; gelen çocukları yurdu basmaya gelen faşistler zannediyorlar. Halbuki onlar sabah erkenden koşmaya gelen mahallenin sakinleri. Yani burada şu mantalite hakim: Talebenin bekçisi durumuna gelmişler. Talebe liderliği, talebenin öncüsü değil artık. Talebenin bekçisi ve güdücüsü. Yani kitle bir sürü, devrimciler de onun güdücüsü durumuna gelmişler. Dolayısıyla bu kitlelerden büyük bir kopuş yaratmış. Mesela Teknik Üniversite'yi boykota sokacak adam lazım. Ben Teknik Üniversiteyi birçok kez boykota sokmuştum. Bu anlatıldığı zaman talebe geliyor zaten. Ama bunlar ne yapıyorlar? Böyle bir anlatma zahmetine girişmiyorlar, gidiyorlar üniversitenin koridorun bir tane patlayıcı bırakıyorlar. Ve üniversite boşalıyor ve dolayısıyla boykot yapılmış oluyor. Yani bu durumu üniversite 1971'e kadar getirmiş oldu ve dolayısıyla bu da darbeyi kolaylaştırdı. "1968 işgaline kadar hatta ondan 1 ay öncesine kadar öğrenci hareketi kitleseldi. Deniz Gezmiş de kitle lideri. O dönemi Deniz'li sembolize edersek, o dönemde birçok gençlik lideri vardı. Deniz öldüğü için biz onu, üzerinde daha kolay düşünülebilecek bir sembol olarak görüyoruz. Yoksa bütün o olayların yaratıcısı Deniz'miş gibi bir yüceltmeye de gerek yok. O zaman olaylar anlaşılmaz. Deniz o dönemin gençlik liderlerinden biri. Ve onun şahsında gençlik hareketini takip etmek mümkün. 1968-69'a kadar gençlik hareketi kitlesel ve onun liderleri

var. Liderleri de kitle çizgisi izliyorlardı.

Baykam: *Kim onların liderleri?*

Yalçın: Bunların liderleri, Gaziantep Belediye Başkanı Celal Doğan var, Deniz Gezmiş var, Doğu Perinçek var, 1968 hareketinin en önemli lideri bence Doğu Perinçek'tir. Öbürleri daha sonra çıkmışlardır. Gün Zileli vardır. Bunların hepsi eski aydınlıkçılar ve bunların hepsi de gençlik lideridir. Oral Çalışlar falan Aydınlıkçı bir liderdi. Gerçi şimdi bambaşka bir adam oldu, başka yerlere gitti. Denizlerin o DÖB çevresi. Yani ben bunu iki Deniz diye yazdım. Doğu'nun da Aydınlık'ta 68 değerlendirmesi vardır.

Baykam: *Evet. İki 68 var diyor.*

Yalçın: Şimdi 2000'e doğru dergisinde bunu kapak yaptık. Sonra Aydınlık'ta da defalarca bunu yazdık. İki Deniz Gezmiş diye. Deniz Gezmiş'in resmi var kapağında. 2000'e Doğru ciltlerinden ona bakıp bulmak lazım çünkü ben o zaman hatırlıyorum. Deniz'in hayatı içinde bunu ele aldık. Önemli kritik anlar, TİP üyeliği, Samsun yürüyüşü vs. hepsini inceleyerek ve o zaman yazılmış olanlar Mesela İlhan Selçuk'un çok ilginç bir yazısı var. Deniz Gezmiş Amerikalıları kaçırdığı zaman yazıyor. Hem ona hak veriyor, onun devrimciliğini tasvip ediyor hem de öbür yandan da birtakım maceralara sürüklendiğini de uyarıcı bir dille anlatıyor. İlhan Selçuk'un yazısını sanıyorum 2000'e Doğru'daki yazıya almıştım. Yani böyle bir süreç izliyor. 1971'e gelindiğinde artık Deniz Gezmişler gençlik lideri değil. Deniz Gezmişler gençliği terk edip, kendi kurdukları öncü örgütle devrim yapmaya girişen arkadaşlar. Aslında o zaman gençlik adına da hareket etmiyorlar da, bütün halk adına hareket ediyorlar. Tabii burada Güney Amerika devrimciliğinin önemli etkisi var. Cheler'in falan. Dağa çıkarlarsa ve birtakım silahlı eylemler yaparlarsa, halkın da bundan etkilenerek harekete geçeceğini düşünüyorlar. Bir kırşehir gerillası teorisi yapıyorlar. Bu şimdi çok derin konular devrim stratejileri. Şöyle söyleyeyim. Türkiye'nin toprağından üretilmiş şeyler değil. Başka devrimlerden kopya çekilmiş şeyler. Mesela Çin Devrimi'nden esinlenenler var. Hindistanlı bir devrimci var, Castro'dan esinlenenler var. O sırada da uğursuz birtakım yayınlar yapıldı Türkiye'de. Mesela Alberto Boya. "Gerillaya Öğütler", patlayıcıların nasıl yapıldığı vb. bunlar tabii çok önemli ideolojik yanlışlara yol açtı. Burada Mihri Belli'nin çok önemli bir rolü var. Çok büyük otoritesi vardı. Genç arkadaşlara doğru yolu gösterseydi, mutlaka etkili de olurdu. Fakat çok büyük oportünistlik

yaptı. Hem TİP'in işe yaramaz bir örgüt haline gelmesine yol açtı, hem de gençlerin maceraya sürüklenmesine ve darbecilere yem olmasına yol açtı. Artık 1971'e varıldığında bir taraftan da ordu içinde bir oluşum vardı. Bu oluşumdan da bir şeyler umuluyordu. Başta Mihri Belli. Belli'nin en fazla gözettiği konu bu. Ordu'dan gelecek bir hareketin yolunu açmak.

Baykam: Şimdi sorsak inkâr da eder mi?

Yalçın: Eder ama edemez çünkü bunun kanıtları, konuşmaları var, kendi yazıları var. Bunlar belgeli şeyler.

Baykam: Mustafa Gürkan diyor ki, "o dönem bütün öğrenciler darbeye oynadılar. Sol darbe bekliyorlardı, kimse bugüne bakıp da kıvırmasın" diyor. Doğru mu?

Yalçın: O zaman Doğu Perinçek etrafında oluşan kadro yani bizler, yani kendi yayın organımızla söylersek, proleter devrimci aydınlık çevresi, PDA bunun dışındadır. Bizim hiç bir noktada askerlerle hareket birliğimiz olmamıştır. Biz bunları analize ettik. O zaman yazdık. Darbe olduğu zaman da bunu halka söyledik. Ama diğer akımlar, Mustafa Gürkan ve özellikle THKP-C bu hayale çok kapıldı. Mihri Belli'nin kendisi zaten o hayallerin içindeydi. Gerçi Mihri Belli THKP-C tarafından reddedilmişti. THKP-C Mihri Belli'yi reddederek yola çıktı. Ama Hikmet Kıvılcımlı da yanılmıştı. O da o zaman sosyalist. Ordu kılıcını attı diye yazdı. Yani yolu açtı. Böyle yazdı. Bir beklentisi vardı. Bizim hareketimiz böyle bir beklenti içinde değildi. Askerden herhangi bir devrimci sonuç geleceğini kabul etmiyorduk. Bunu açık açık yazdık. Ama Mustafa Gürkan'ın o söylediği diğer kesimler için doğrudur.

Baykam: Kimler?

Yalçın: İsim veremem. Bize bunu isim vermeden anlatan bir arkadaşın anlattıkları vardı. O arkadaşın ismini biliyorum ama onu ben şimdi sana söylemem. Çünkü orada bana bunu anlatırken söyleme demişti. Toplantıya katılan arkadaş.

Baykam: Bence söyleyin.

Yalçın: Eski THKO çevresi ile bir konuş. Aslında işte bu yanlış çizgi o kitlelerden kopan çizgi, sonuç olarak darbecilerle bütünleşti. Bu kaçınılmazdı. Halk ve gençlikten kopan devrimci akım, başarı için başka bir kuvvete yaslanmak zorunda kalır. İdeolojik sebep bu. Örgütsel olarak da tabii darbeciler, ortamı yaratmak için böyle bir güce muhtaçtılar. Bununla da buluştular. Tabii o darbeciler şeyler değil; 12

Martçılar değil, Faruk Gürler ve Muhsin Batur da var onların içinde. Sonradan ihanet ettiler. Mesela 4 Mart'ta Genelkurmay' da subaylarla yapılan bir toplantı var. Orada Tağmaç'ın yaptığı bir konuşma var; mesela bu darbecilerin içine sokulmuş haber getiren general Atıf Erçıkan falan var. Bu geçen 12 Mart'ta Siyah-Beyaz'da bir dizi vardı Hikmet Çiçek orada konuştu. O sırada da Cumhuriyet'te İrfan Solmazer'in önemli açıklamaları çıktı. O açıklamaları biz de Aydınlık'ta değerlendirdik. Dediler ki, biz o zamanki gençlik hareketlerini şöyle şöyle kullandık. Böyle açıklamalarda bulunuyor. Bunlar tabii sosyalistler açısından çok öğretici. Ama tabii bunları süzmek de lazım. Yani anlatılan her şey doğru mu? Yani tahkik etmek ve sorgulamak lazım.

Baykam: *Anlatılan olayın doğru olduğunu nereden biliyoruz?*

Yalçın: Yanlış anımsamalar olabilir ama daha kötüsü bazı insanlar değiştirebilir. Kendine yontabilir.

Baykam: *Mesela Celil Gürkan ve Muhsin Batur arasında, ikisinden birinin, mecburen tam doğruyu söylemediğinin kanıtlandığı bir sürü şey oldu. Peki bu silahlanma kararları nasıl tartışmalarda alındı? 2'şer 3'er kişilik gruplarda mı konuşuldu? Forumlarda mı konuşuldu?*

Yalçın: Silahlı mücadele bir amaç değildir. Halk silaha zorunlu kaldığı zaman başvurur. Zorunlu kalmadan silaha başvurulması veya bir öncünün kendini kurban gibi ortaya atması silahlı mücadele değildir. Marksizm'de şiddet veya silah bir araçtır. Marksizm'in ideolojisinin bir parçası değildir şiddet. Şiddet, halka uygulanan şiddete başka türlü cevap verilemeyecekse başvurulacak bir araçtır.

Baykam: *Hata yaptılar diyorsun?*

Yalçın: Tabii hata yaptılar. Yani bu tür olaylarda hep şunu savunurduk, kitle çizgisi belirleyicidir. Kitleler silahlanmaya hazır değillerse, öncünün silahlanması bir işe yaramaz, doğru değildir. Kitleler silahlanmaya hazır ve silahlı mücadeleye girmek istiyorlarsa, öncü silahlanmaya mani olursa o öncü gericidir. TİP bu hatayı yaptı. Silahlanma açısından değil ama, kitlelerin toprak işgali yaptığı bir dönemde, gençliğin sokağa çıktığı bir dönemde bunu kendi legalitesine zarar verecek bir eylem olarak değerlendirdi. Yani kitlelerin gerisinde kaldı.

Baykam: *Ve onlardan koptu.*

Yalçın: Yani öncü kitlelerden iki türlü kopabilir, bir geri kalarak

kopabilir, bir de ileri giderek kopabilir.

Baykam: *Denizler de ileri giderek koptu.*

Yalçın: Tabii kitleler henüz silahlı mücadele için hazır değilken, silahlı mücadeleye başvurdular ve bu çok büyük bir yanlışlık oldu. Bizim silahlı mücadeledeki tartışmamız, Aydınlıkçılar silahlı mücadeleye karşı, silahlı mücadele diğer mücadele şekilleri gibi kitlelerin benimseyip benimsememelerine bağlı olan bir olay. Yani nasıl bir mücadele verileceğini öncü kendisi kararlaştıramaz. Mesela İP merkez komitesi toplanıp, hadi artık silahlı mücadeleye geçelim gibi bir karar veremez. Buna şöyle karar verilir; Kitleler artık bu işin ancak silahlı mücadeleyle olacağı yönünde bir eğilim ortaya koymuşlardır. Yani silahlı mücadele veya başka mücadele biçimleri konusunda öncü parti veya öncüler subjektif olarak karar veremezler. Nesnel durum bunu gerektirdiği zaman buna uygun haraket ederler. Zaten öncülük de budur. Yani kitlelerin hangi mücadele psikolojsi içinde olduklarını belirlemek ve tesbit etmek öncülük" demektir. Kitleler, silahlı mücadeleye veya herhangi bir mücadele biçimine hazırken biz o mücadele biçimini tasvip etmezsek de yanlış olur. Burada tamamen kitlelerin durumuna bakmak lazım. O zaman 1960'larda silahlı mücadele şartları yoktu. Şartları olmadığı halde, öncülerin bu işe başvurmaları yanlış oldu ve onları maceraya sürükledi. Birçok arkadaşın...

Baykam: *Şehit olmasına mı neden oldu diyorsunuz?*

Yalçın: Şimdi insan devrim için ölür. Bunda esef edilecek bir durum yok. Hepimiz öleceğiz. Burada ölüme üzülmekten ziyade şu var; yanlışlar yapılıyor. Ve tabii burada insanların heder olmasından daha önemli bir şey var, kitlelerin moralinin bozulması. Çünkü özellikle THKP-C bunu formül halinde de ifade etti. Şöyle dedi; Türkiye'deki halk kitleleri tarihi olarak pasiftir. Yani Osmanlı İmparatorluğu'ndan itibaren boyun eğmeye alıştırılmışlardır. Ve halkla iktidar arasında bir suni denge vardır. Devrimciler silaha başvurarak ve büyük eylemler yaparak bu dengeyi bozabilirler iktidar aleyhine ve dolayısıyla kitleler de onlara bakarak harekete geçer. Öncü öyle bir şey yapıyor ki, kitle de ona bakarak harekete geçer. Şimdi burada başarı öngörülüyor. Mesela Mahir Çayanların hareketinde yaptıkları hareket başarılı olsaydı şu umuluyordu, kitlelerde bu başarılı eylemi bir bakıma taklit edecekler ve bir bakıma iktidara yürüyeceklerdi veya silaha sarılacaklardı. Şimdi bunun tersi oldu. Mahirler kaybedince kitleler bu işin başarısızlığı konusunda bir inanca kapıldılar. Moralleri

bozuldu. Yani burada devrimci arkadaşların ölümü tabii üzücü bir şey. Ama burada daha önemli bir olay var. Kitlelerin devrimci bilinci zedelendi. Devrime olan kanaatleri zayıflatıldı. Yani bu sefer kitlelerde devletin yenilmezliği fikri baskın gelmeye başladı.

Baykam: *Denizler sizce bu hatayı niye yaptı?*

Yalçın: Çeşitli sebepler var. Bunun sınıfsal sebebi var. Bir kere genç insanlardı ve sınıf tabiatı olarak da işçi sınıfı gibi bir büyük devrimci sınıfın içinden çıkmamışlardı. Onun ideolojisini benimseme noktasında da yanlışları vardı. Bilimsel sosyalizmi kavrayışları yetersizdi. Demin onun eylem planına yönelik kısmını eleştirmiş olduk. Yani kitle çizgisi izlemediler.

Baykam: *Başında izlediler sonra bıraktılar.*

Yalçın: Evet. Başında izlediler çünkü zaten izlememiz de bir doğallık vardı. Bunu kendi hayatımla ilgili söyledim Deniz'in hayatı da böyleydi. Hukuk Fakültesi öğrencisinin öne çıkardığı bir liderdi Deniz. O zamanda kitle çizgisi oluyor tabii. Ama daha sonra o liderliği kitlelerden kopardı.

Baykam: *Peki Denizlerin silaha sarılmaya karar verdiği anlardan önce Deniz'in hep yürüyüşlerde önde bayrağı ele alıp yürüdüğü öğrenci kitlesinin "yorulduğu" oldu mu? Yorulup onu bu mücadelede yalnız bıraktığı anlar?*

Yalçın: Burada suç kitleye bulunamaz. Mesela o mini işgal yanlış bir olaydır. Kitlelerin hazır olduğunu liderliğin araştırıp öğrenmesi lazım. Kitlenin neye hazır olduğunu bizim bilmemiz lazım. Mesela diyelim ki, 1991'deki genel grev konusunda şimdi biz İP olarak bir analiz yaptık. 2000'e doğru dergisinde genel grev konusunu ortaya atan biziz, kapaklarla beraber. Kimse bunu konuşmuyordu. Ama şunu gördük biz, Türkiye öyle bir yere geldi ki, bu kaçınılmaz olacak. Zonguldak'ta eylem var, yürüyüş var falan. Bu bir önderlik sorunudur. Önder kadro kitlelerin grev yapıp yapamayacağını tesbit edebilir. Eğer gerçekten kitlelerin içindeyse. Denizler bunu iradi olarak yaptırabileceklerini zannettiler. Yani biz istersek kitleler yapar, kitleler bizi dinler. Liderlik bu değildir. Yani liderlik, kitlelere istediğini yaptıran adam demek değildir. Çünkü kitleler öyle masada ayı oynatır gibi oynatılacak bir nesne değil ki. Kitle, maddi bir kütledir Onun kanunları vardır.

Baykam: *Ve genel bir davranış biçimleri ve psikolojileri vardır*

Yalçın: Eğer önderlik o psikolojiye, o ihtiyaçlara uygun davranır

sa liderliğini yapabilir. Denizler ise kendi kafalarından ona bir ihtiyaç dayattılar. Dışardan oluşan kendi ihtiyaçlarını, kitlenin ihtiyaçları gibi algıladılar. Tabii kitle henüz o kıvamda değildi. 1970'e varıldığı zaman 70'de 15-16 Haziran hareketi var. Büyük işçi hareketi. Şimdi o hareketten sonra kitle hareketi geri çekildi. Artık 12 Mart'a yaklaşıldığında gençlik de durgunlaşmıştı, işçi ve köylü hareketi de durgunlaşmıştı. Şimdi bu koşullarda silaha sarıldılar. Yani tam yapılmaması gereken şeyi yaptılar. Halbuki ne yapılması lazımdı? Kitlelerin yeniden canlanmasını bekleyecek şekilde yeniden kitlelerin içine yerleşmek lazımdı. Yeni mücadele biçimleri içinde kitleleri eğitmeye girişmek lazımdı. Bunu yapmak yerine, kitlelerin geride kalmasına yol açtılar ve kitlelerle bağlarını çok fazla açtılar ve kitlelerden çok fazla uzaklaştılar. Kitleleri sola doğru terk ettiler. Yani kitleleri sağa doğru Aybar-Aren-Boran terk etti, bir de sola doğru Denizler terk etti. Bunun ikisi de yanlıştı. Ve tabii darbe onun üzerine geldi. Silahlı eyleme, tam nerede nasıl karar verildi? Öyle somut bir şey size söyleyemem. Bunlar, sizin gibi benim de ikinci elden, ikinci üçüncü kişilerden aldığım bilgiler.

Baykam: *Niye yoktunuz o tartışmalarda?*

Yalçın: O tartışmalarda vardık ama silah meselesinde, bizim örgüt silahlı mücadeleyi düşünen bir örgüt değildi.

Baykam: *Deniz bunu size niye teklif etmedi?*

Yalçın: Denizle biz bunları tartıştık. Bunlar da yazılıdır ayrıca. Silahlı mücadele, kitle çizgisi, bu dergilerde bunların da yazdığı yazılar vardır Deniz, gerçi çok az yazan bir arkadaştı. Hemen hemen yazısı yoktur. Ama o fikri savunan arkadaşların yazıları var. Silahlı mücadele, silahlı mücadeleye ne zaman başvurmak lazım? Fakat bizim o zamanki tavrımızda da silahlı mücadele düşüncesi vardı. Aslında bizim hareketimiz de bugünkü olgunlukta değildi ve bizim hareketimizin de sol hataları olmuştur. Mesela 1971'de Doğu'nun önderliğinde Söke Dağları'nda silahlı mücadeleye giriştik, Beşparmak Dağları'nda. O zamanki partimizle. Köylüleri ayaklandırmaya çalıştık. Tabii Denizlerinki yine farklı bir olay. Bizimki, köylüleri silahlı mücadeleye hazırlama şeklinde bir olay. Fazla eyleme dökülmedi ama epeyce süren, operasyonlara yol açan bir harekettir bu. Çok sayıda köylü arkadaşımız bizim o hareketten hemen sonra tutuklandılar. 12 Mart' ta hapis yattılar."

Baykam: *Peki bu söylediğiniz çelişki değil mi?*

Yalçın: Eylem planında farkı göstereyim. Denizler Amerikalılar'ı kaçırdılar. Bunu silahlı bir eylem diye düşündüler. Mahirler İngiliz teknisyenleri kaçırdılar. Bunlar o şehir gerillası denen eylem türüne giriyordu. Öyle yapmışlardı. Bizim böyle eylemlerimiz yok. Biz bu tür eylemleri yanlış buluyorduk. O zaman da bunu yazdık. Bizim yaptığımız silahlı iş şudur; köylünün toprak ağalarına karşı şiddete başvurmasına yönelik bir propaganda çalışmasıydı. 1971 yazından 1972 ilkbaharına kadar giden bir süreçti.

Baykam: İçeride ne kadar kaldınız?

Yalçın: Üç sene yattım.

Baykam: Doğu?

Yalçın: Doğu benden biraz daha az yattı

Baykam: Peki sonuçta Denizler kuleden kopup ve Ankara'da da paralel olarak Mahirler bir şekilde başka yerden geldi. Mahir kitle önderi olarak değil, üniversitede çarpıcı bir sol genç teorisyen olmaktan yavaş yavaş eylemciliğe doğru kaydı. Olaylar şekillendi, ilk silahlı eylemler başladı. Banka soymalar, kaçırmalar falan başladığında neredeydiniz ve nasıl tepki verdiniz?

Yalçın: 71'di galiba. 1971'in ilk eylemi ocak ayı falan olması lazım. Bu Emek İş Bankası soygunu ilkti. Sonra Esat'ta Mahirler'in yaptıkları banka soygunu ve sonuçta o kaçırma olayları oldu. Silahlı eylem konusu o üniversitede olanlar falan ayrı. Bu artık yeni bir döneme girildiğini gösteriyordu. Bu genç devrimcilerin öncü savaşa başlamalarıdır. O zaman biz dergi çıkarıyorduk. İllegal Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi'nin çatısı altındaydık. Bu eylemleri tasvip etmediğimizi, bu kaçırma eylemlerinin yenilgiye götüreceğini söylemiştik. 12 Mart öncesi biz bunların hepsini yazılı olarak eleştirdik. Biz artık bu çevrenin bir parçası değildik. Bunlardan kopmuş, ayrı bir örgüt olmuştuk. PDA dergisini çıkarıyorduk, Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi'ni kurmuştuk, başka bir yola girmiştik yani. Kitle çizgisi izleyen, MDD'nin proleterya önderliğinde olacağını ve bu işin partisiz olmayacağını söyleyen bir akımdık.

Baykam: Yere daha sağlam mı basmak istiyordunuz?

Yalçın: Evet. Yani sağlam basıldığı şuradan belli; kendi kadrolarını da koruyarak bir birikim oluşturan tek harekettir Aydınlık Hareketi. Diğerlerinin hepsi, yenilgiler sonunda liderliklerini kaybetmişler, araya büyük boşluklar girmiş ve şimdi de işte devamı olduğunu söyleyen akımların, hiçbiri o zamanki görüşlerini savunmuyorlar

Mesela ÖDP de o akımlardan ama eski görüşlerini savunmuyorlar. Deniz Gezmiş' in devamı olduğunu söyleyebileceğimiz akım, Emeğin Partisi. Legal şekilde faaliyet gösteriyor. O da Deniz'in fikirlerine bağlı değil. Deniz Gezmiş'in mirasçısı benim kanaatime göre bugün İP'tir. Çünkü bu akım, Deniz'in mirası derken 68 mirasını söylüyorum. 68'deki Deniz, kitle çizgisi izleyen, bağımsızlığı savunan, devrimci bir Marksist'tir. Şimdi bırak onun devamı olduğunu söylemeye, Deniz'i Marksist bile kabul etmiyorlar. Marksist değildi Kemalistti falan diyorlar. Hani öyle bir red de var. Yani dolayısıyla Deniz'ler, İP'in bugün savunduğu bir çizgideydiler sonuçta. İP onu kucaklar yani. Deniz'in o dönemini kucaklar. Daha sonraki çizgisini kucaklamaz. O öncü savaşçı yola, yanlış yola girdiği dönemi kucaklamaz. Ama Deniz'i esas Deniz yapan 68'dir. Yoksa daha sonraki hareketler değil.

Baykam: Doğu Perinçek'le ne zaman tanıştınız?

Yalçın: Doğu Perinçek'i isim olarak 65'lerden beri biliyordum. Ama 69'un Şubat'ında falan tanıştık, FKF kurultayında.

Baykam: Nasıl tanıştınız?

Yalçın: Kurultayda ben ilk defa MDD'nin görüşlerine katıldığımı açıklayan bir konuşma yaptım. İTÜ delegesiydim. Tabi Doğu da MDD görüşlerini savunurdu. Orada dolayısıyla benimle tanışmak istediğini söyledi ve konuştuk.

Baykam: Bu Politik bir tanışmaydı...

Yalçın: Tabii ondan sonra da artık hep beraber olduk onunla. O tanışmamızdan sonra da sürekli beraber siyaset yapmaya başladık.

Baykam: Biraz Deniz'le olan kişisel anılarınızı açar mısınız?

Yalçın: Denizlerle biz Mamak'ta aynı cezaevindeydik. Bizim kaldığımız koğuşun önünde bir havalandırma vardı. Denizler oraya çıkıyorlardı. Hatta Deniz son günlerde şakalaşıyordu, çünkü onaylama süreci başlamıştı ve herhalde idama götürülmeyi bekliyordu. Sıra Meclis onayına gelmişti. O onaylar çok da kısa sürdü zaten. "Resmen ölüyüz" diye bize takılıyordu. İdam edilecek üç kişiyi idamdan bir hafta önce başka bir koğuşa almışlardı. Oradan götürüldüler ve götürüldükleri gece bizim haberimiz oldu. Zincirlerle alıp götürdüler.

Baykam: Siz sesi mi duydunuz?

Yalçın: Tabii. Götürülüşlerini duyduk ve sabah öğrendik zaten. Çok büyük bir matem havası oldu. O gün biz havalandırmaya falan çıkmamıştık. İçimizden alıp götürdüler, astılar. Bir hafta önce de koğuşları gezdirdiler. O çok hüzünlü bir anıdır.

Baykam: Veda etsin diye.

Yalçın: Tabii. Veda etsin diye. Cezaevi idaresi asılacaklarını da biliyor. Denizler dahil herkes biliyordu. 3 arkadaşı her koğuşa birer saat kalacak şekilde götürdüler. Bizim koğuşa da getirdiler. Son görüşmemiz o oldu. Uzunca sohbet ettik. Eski olaylardan bahsettik. Eski tanıdıklarımızdan konuştuk. Ve orada vedalaştık. Sonra da götürüp astılar.

Baykam: O son görüşmeyi biraz anlatır mısınız? Nasıldı Deniz?

Yalçın: Deniz çok iyimser bir insandı. Ben Deniz'i hep gülerken, neşeli gördüm. Kafalarını traş etmişlerdi. O sıralarda mecburi traş yoktu ama kendileri kestirmişlerdi. Böyle cezaevinin içine geçen parmaklıklı bölüm vardı orada duruyordu. Beni görünce tekrar buluşmamızdan duyduğu sevinç ön plandaydı yani. Öyle bir cezaevinde bulunan bir insanın üzüntüsü falan yoktu. Zaten biz cezaevini sıradan mahkûmlar gibi algılamıyorduk. Orada da arkadaşlarımız vardı. Biz sadece ev değişikliği gibi algıladık. Kucaklaştık, konuştuk. O sıralar koğuşlar arasında görüşmek mümkün değildi. O son görüşmede tabii ortadan kaldırılamayan ölüm duygusu var, iki tarafın da bildiği ama hiç bahsedilmeyen. Deniz daha çok üniversitedeki eski devrimci hocalardan, arkadaşlardan konuştu. Hatta Çetin Özek'le ilgili konuştuğumuzu çok sık hatırlıyorum nedense. Çünkü orada birlikte mücadele ettiği, mücadeleden vazgeçmiş insanlara çok kızardı. Ama hani bu kızgınlığını da beklemediği bir olay karşısındaki kızgınlık gibi ifade etmezdi. Olabilir ama bu tabii ki çok kötü bir şey. Çetin Özek de o dönem 12 Mart'a sığınmıştı. Özek, bizim 68 öğrenci mücadeleleri için de önemli öğretim üyelerinden biri. Konferanslar verir, kitaplar, yazılar vs. Önemli bir insandı. Fakat 12 Mart onu Harbiye cezaevine koydu, 24 saat içinde veya 2 gün içinde generallere tabi oldu. Bir bakıma "döndü" Deniz buna çok üzülmüştü. Ve orada onun da adını bu şekilde andık. "Vay Çetin Özek, o da öyle yaptı" dedi. Çünkü biz ona güveniyorduk.

Baykam: Avukat Çetin Özek.

Yalçın: Avukat. O zaman da önemli bir avukattı. Ben daha sonra hiç görüşmedim. 68'lerde çok görüşürdük. Yani bizleri severdi. Zaten aramızda çok da büyük bir yaş farkı olduğunu sanmıyorum. Yani genç bir öğretim üyesiydi. Aktifti. 12 Mart'ta öyle bir hareketi oldu. Deniz'le bunları konuştuk. Başka arkadaşları konuştuk. Eski günleri andık. Bendeki anısı şudur, böyle ölümle gölgelenmiş, iki arkadaşın

vedalaşması. Ne konuştuğumuzdan ziyade bu duyguyu hatırlıyorum her seferinde.

Baykam: *Sonra öpüşerek ayrıldınız oradan.*

Yalçın: Tabii. Bizim Deniz'le çok değişik akımlarda karşı karşıya da bulunduğumuz oldu. Deniz'in özel bir tarafı vardı. Şimdiki insanlara da bu tür arkadaşlıklar örnektir aslında. Gerçi tek değil Deniz'le olan bu arkadaşlığın özelliği. Diğer arkadaşlıklarda da vardı. Yani ben TİP'te kaldım, Deniz MDD görüşüne yöneldi. Ben FKF'de kaldım o DÖB'e gitti. Yani bir bakıma birbirine muhalif olan, birbiriyle çatışan akımlar bunlar. Fakat hiçbir zaman Deniz'in dostluğa aykırı bir davranışını görmedim. Bu şimdiki gençler açısından veya şimdiki siyasi liderler açısından örnek bir durum tabii. Her şeyi rahatça konuşabilirdik. Şakalaşabilirdik. Tabii o da "Oportünist" derdi. "Hadi canım sen de. Sen oportünist olmuşsun" falan gibi şakalaşmalar yapardık.

Baykam: *Ama bu sözlerin "Döneklik" olmadığını ikiniz de biliyordunuz?*

Yalçın: Tabii yöntem farkı vardı o kadar.

Baykam: *Dışarıda hapse girmeden önce yaşam tarzınız neydi? Nerelere giderdiniz?*

Yalçın: Deniz'le bizim 1966'da Ege köylerine yaptığımız bir propaganda gezisi vardır. İzmir'de faaliyet gösteren bir İtalyan firması vardı. Bu zeytinyağı ticareti yapan bir firmaydı. O sırada bir olay çıktı. Bu firma, Türk zeytinyağlarının ihracını baltalamak için bir şey yapmış. Bu olay üzerine biz, tabi Ege köylüsü de bundan çok zarar gördü. Dolayısıyla biz zeytinyağı konusunda bütün köylere bir aydınlatma gezisi yaptık. Minibüs kiraladık, 10 kadar, ODTÜ'den de arkadaşlar vardı. Kuşadası'nın köylerini, Ayvalık'ın köylerini dolaştık. Ekipler halinde, daha çok ben Deniz'le gezdim. Giderdik böyle bir köy kahvesine, kendimizi tanıtır ve propaganda yapardık. Minibüs bizi bırakırdı köylere, sonra gelip toplardı. Ayvalık'ta bir miting yaptık. Orada gericiler saldırdı, bizi taşladılar. Birkaç miting de yaptık o zeytinyağı üzerine. Balıkesir'de toplantı yaptık, konuşmalar yaptık ve bu Deniz'in daha sonradan sık sık hatırlayıp yazdığım bir davranışı oldu. Güzel bir davranış. Deniz o zaman çok Mao'cuydu. Varsa yoksa Mao. 1966 mı, Ayvalık'ta bir turist kafilesine rastladık. Onlara Mao'yu sordu. Öyle de bir özelliği vardı. Hemen yapışır sorardı. "Mao kim?" diye. Onlara İngilizce sordu. Adamlar korkuya kapıldılar. Turistler

Ayvalık'a gelmişler, birden karşısına "Mao" diyen bir adam dikiliyor. Adam da iki metre. Tabii böyle bir tepki gösterince ne dediklerini hatırlamıyorum ama hoşnut olmadılar ve Deniz bunlara çok kızmıştı. Hatta bunların biraz üzerlerine falan yürüdü. Biz "ya ne yapıyorsun, dur" falan diye engel olduk. Yine Mao ile ilgili Deniz'in bende bir anısı var; Biz İTÜ Talebe Birliği olarak Evrensel Kültür Şenliği yaptık. Bu şenlikler o zaman çok ünlüydü. Dünyanın her yerinden folklor ekipleri gelir, onlar arasında yarışma olurdu. Özellikle Rusya ve sosyalist ülkelerin ekipleri çok başarılı olurdu. Burada kızlı erkekli muazzam bir kaynaşma olurdu.

Baykam: *Kızlar kaynaşmaya değecek gizellikte miydi?*

Yalçın: Çok muhteşem. Şimdi ben o kızları hatırlıyorum da, çok gururlu kızlardı bunlar. Bizde hayran olurduk. Çünkü sosyalist ülkelerden gelmişlerdi. Bir Romen kız biraz ilgilendi Deniz'le. Deniz aslında yakışıklı bir çocuktu. Deniz de ona karşı ilgi gösterdi. Arkadaşlıkları ilerlemek üzereyken (67 yılında) Deniz bunu reddetti. Nedenini söyledi bana. Kıza da, turiste yaptığı gibi Mao propagandası yapmış. Tabii Romenler de o zaman Mao'ya pek iyi bakmıyorlardı. Kız da Mao'yu tasvip etmediğini söylemiş, "Ne Mao'su?" demiş. "Mao'yu sevmeyen kızla ben arkadaş olmam" diyerek Deniz kızı bırakmış.

Baykam: *İstanbul'da yiyip içmeye nerelere giderdiniz?*

Yalçın: Şimdi Deniz'le bizim İstanbul'daki ortamlarımız çok farklıydı. Onlar Beyazıt'ta Çınar Altı'nda otururlardı. Biz İTÜ'deydik. Oralarda buluştuğumuz görüştüğümüz olurdu. TMGT'de buluştuğumuz olurdu, orada bazı içkili yerler vardır. Deniz hep Mao'yu severek yaşamıştır. Onu söyleyeyim. Tabii Sovyetler ile Çin arasındaki o ideolojik tartışmada, Deniz Mao'nun yanında yer aldı. Sovyetler'i eleştirdi. Sovyetler'in revizyonist olduğunu gördü ve söyledi. Sovyet Büyükelçiliği'ne gider elçilik görevlilerine takılırdı: "Tavariş, Mao, revizyonizm" falan diye. Onların anlayabileceği sözcüklerle laf atardı. Adamlar oradan kaçar gibi uzaklaşırlardı.

Baykam: *Peki Marksizm'den dönmüş olan ve bugün bildiğimiz sözde "liberal" gruplarda ve sözde ilerici demokrat gruplardan olan kişilerle o dönemden tanışıyor muydunuz? Şimdi rastladığınızda selamlaşıyor muydunuz?*

Yalçın: Çoğuyla tanışıyordum. Konuşmuyorduk.

Baykam: *Mesela Cengiz Çandar.*

Yalçın: Cengiz Çandar'la konuşmuyoruz. Karşılaşmıyorum gerçi

ama karşılaşsam konuşmam. Ama diyelim ki, mesela şimdi Oral Çalışlar'la da konuşmuyorum. Karşılaşsam da konuşacağımı sanmıyorum. Ama diğer arkadaşlarla konuşurum. Çünkü daha değişik bir konumları var. Biz böylelerine şöyle bakıyoruz; hani bireysel intikam veya bir pişmanlık çerçevesinde değil. Halka verilen zarar neyse o ölçüde bir tepkimiz oluyor. Yani mesela Cengiz Çandar halkın karşısına geçmiş, Amerika'nın yanında yer almış, o zaman bizim de karşımıza geçmiştir. Herkes için aynı şey geçerli. Bir siyasi fonksiyonu kalmamışsa, bir kenara çekilmiş başka bir işle uğraşıyorsa, ama halka karşı bir mücadelesi yoksa, onunla konuşabiliriz...

***Baykam:** Siz hiç işkence gördünüz mü?*

Yalçın: Tabii 12 Mart'ta. Falaka, dayak, ağır bir falaka işkencesi gördüm.

***Baykam:** Hapisteyken, yıllar sonra Türkiye'de rahat özgür siyaset yapacağınız aklınıza geliyor muydu?*

Yalçın: Benim hapishaneye alınma nedenim biraz farklı. İki sefer hapse girdim, toplam 7 sene yattım, Hapishanede böyle çok fazla kendimi mücadele dışında hissetmedim. Orada da yapacağımız şeyler vardı. Orada da arkadaşlarım vardı. Orası da mücadelenin bir parçasıydı. Dışarıyla haberleşiyorduk. Yani benim için hapislik çok böyle hayatımı alt üst eden bir olay olmadı. Belkide bu bana özgüdür. Çünkü, bana özgüdür derken, başkaları başka türlü algılamış olabilir, bir meziyet olarak söylemiyorum ama bizi arkadaşlarımız bir kollektif hayatın içinde oldular. Hem 71'de hem de 80'de. Bu da bize çok kolaylık sağladı. Daha sonra özgür olacağımızı tabii düşündük. Biz girdiğimiz andan itibaren, hele 71'de mutlaka bunun sona ereceğini ve bizim tekrar siyasi mücadeleye döncceğimizi, özgür bir siyaset yapacağımızı biliyorduk.

***Baykam:** Geriye baktığınızda, 68 dönemine, aklınıza nasıl bir toptan değerlendirme geliyor? İyi mi oldu, kötü mü oldu, yazık mı oldu? Kaçınılmaz mıydı, nasıl görüyorsunuz?*

Yalçın: Herşeydi. Hem kaçınılmazdı, hem hayatımızın, hem de Türkiye'nin de bence en mutlu dönemiydi. Yaşadığımız süre için söylüyorum. Üniversitelerimiz ve gençliğimiz içinde bir altın çağdı. Çünkü büyük bir değiştirme iradesi vardı gençliğin. Büyük bir öğrenme aşkı vardı. Büyük bir dayanışma ruhu vardı. Bunlar daha sonra yıpratıldı ve ortadan kaldırıldı. Böyle olması da kaçınılmazdı. Şöyle yani, kaçınılmazdı derken, kapitalizm bunu istiyordu. Yani gençleri

bireyselleştirmek. Köşe dönmeci, arkadaşının sırtına basarak yükselmek isteyen bir gençlik hedeflendi. Bizim 68'imiz ise, kollektif ruhu ve bir dayanışmayı, arkadaşlığı temsil ediyordu.

Baykam: Silah kullandınız mı?

Yalçın: Yok kullanmadım.

Baykam: Taşıdınız mı?

Yalçın: Taşıdım.

Baykam: Müdafaa aracı olarak arada bir taşıdınız.

Yalçın: Tabii. Bir güvenlik unsuru olarak.

Baykam: Silahlı örgütsel eylemlere katılmadınız THKO, THKP-C?

Yalçın: Katılmadım.

Baykam: Katılmadınız, ama mesela katılanlar çevresinde anılar falan var mı sizde?

Yalçın: Dinlediğim çok şey var ama bunları anlatmak istemem. Birçok örgütlerin sır denebilecek şeylerini duydum.

Baykam: Peki 9 Martçılarla ilişkiler hiç kulağınıza geliyor muydu? Yani darbe bir haftaya kadar olacak, olmayacak gibi bir havada mıydınız?

Yalçın: Darbe olacağını biliyorduk. Kısa zamanda bir şeylerin olacağını biliyorduk. Ama bunun bize etkisi neydi? Yine biz o zaman PDA'yı çıkarıyorduk. Halk örgütlenmezse, halk harekete geçirilmezse hiçbir yerden hiçbir şey gelmez. Dolayısıyla biz bütün gücümüzle halkı örgütlemeye, hatta halkı silahlandırmaya çalışıyorduk. "Halkla beraber bir şeyler yapabilirsek yapalım" diyorduk. Tabii bizim bu faaliyetimiz kesintiye uğradı.

Baykam: Peki cuntaya oynadınız mı?

Yalçın: Cuntaya oynamadık biz. Cuntaya oynamayan tek hareket biziz. Cuntanın bize bir yol açacağını hiçbir zaman düşünmedik.

Baykam: Peki Beşparmak dağlarında halkı silahlandırma operasyonu nasıl bir mantıktı bu?

Yalçın: Bu uzun süreli bir şeydir.

Baykam: Bir yıl falan dediniz.

Yalçın: Bir yıl arkadaşlar dağlarda kaldılar.

Baykam: Siz kalmadınız.

Yalçın: 12 Mart döneminde ben Ankara'daydım.

Baykam: Doğu oradaydı.

Yalçın: Doğu bir dönem oradaydı. Şimdi şöyle oldu; 12 Mart

olunca bazı arkadaşlarımız açısından iki şey düşündük. Hem ortamdan çıksın ve bir çekirdek güvenlik altında olsun. İki, silahlı eğitimden geçsinler, Türkiye'ye dönsünler ve çeşitli alanlarda, özellikle kırsal alanlarda uzun süreli bir silahlı mücadele hazırlığına girişsinler. Köylüyle beraber. Bizim diğer hareketlerden farkımız budur aslında. Bunlar arasında meşhur adamlar var Cengiz Çandar falan. Onları Filistin'e gönderen, paralarını veren, belgelerini hazırlayan adamım ben.

Baykam: Onu da mı Filistin'e yolladınız?

Yalçın: Evet.

Baykam: İnanılmaz bir olay. Dağlardan ne bekliyordunuz yani? Castrovari bir şey mi bekliyordunuz?

Yalçın: Hayır öyle bir şey değil. Ege Bölgesi'nde yoksul köylüyle birleşen, o toprak ağalarına karşı bir mücadeleyi hazırlamaya çalışan bir akımdır orada yaptığımız. Ankara'da fabrikalarda da çalışmalarımız vardı. Ankara'da mesela birçok evimiz vardı.

Baykam: Kimlerin eviydi bunlar?

Yalçın: Bir kısmı kendi tutuğumuz evler, bir kısmı sempatizanlarımızın evleriydi. Sonra basıldı bunlar hep. Oralarda yakalandık zaten.

Baykam: Sol niye Türkiye'de hep bölünüyor? Niye hep solun kurdu soldur?

Yalçın: Bu doğru değil. Solun kurdu sol denemez. Üç gerekçe var. Şimdi bir kere solun bölünmesinin toplumsal sebepleri var. Çünkü toplum, Türkiye toplumu hem farklı sınıflardan oluşuyor, hem sınıflar da farklı kesimlerden oluşuyor. Mesela işçi sınıfının da katmanları var. Buna tekabül eden akımların ortaya çıkması normaldır. Yani toplumsal olarak baktığımızda bir altyapı var.

Baykam: Üç gerekçe dediniz sol bölünme için.

Yalçın: 51 tevkifatı Türk solunun tarihinde gelenekten kopuşa yol açan çok önemli bir olaydır. TKP'nin örgütsel mücadele deneyimi, ideolojik çizgisi aktarılamamıştır yeni kuşaklara. Her şey yeniden öğrenilmeye çalışılmıştır 60'lardan sonra Bu da çocukça davranışlara, çocukca bölünmelere yol açmıştır. Yani daha doğrusu çocukluk hastalıklarının etkili olmasına sebep olmuştur. Aslında ayrılıklara yol açmaması gereken fikir farklılıkları bir tür ideoloji fetişizmiyle bölünmelerle sonuçlanmıştır. Bir diğer etken devletin sol içerisinde oynadığı roldür. Çeşitli bölünme ve ayrılıklarla başrolü oynayan, bu akımları birbirine düşman haline getirmeye çalışan, akımlar arası kan davası

sokmaya çalışan bazı şahısların daha sonra devletle işbirliği içinde olduğu ortaya çıkmıştır. Böyle olaylar da vardır. Bunlar tahrikçi roller oynamıştır. Bunlardan tesbit edilemeyenler çoktur, bazısı edilmiştir.

Baykam: *Yani devlet ajan mı sokmuştur?*

Yalçın: Evet ve bunlar aracılığıyla fikir ayrılıklarını derinleştirilmiştir, tahrik etmiştir, gruplar arasında düşmanlığı körüklüyordur. Öbür grubun adamına saldırmıştır o da ona saldırmıştır, yani sertleştirmiştir. Bir de ajan sokmanın belki daha ötesinde etkili bir yol, medyasıyla fikir yayıcı araçlarıyla iç fikir tartışmasına dahil olmuştur. İdeolojik mücadele yapmıştır, belli akımı desteklemiş, belli akımı kösteklemiştir. Tüm demokrasi içinde bölünmelerde devletin ve ABD'nin oynadığı önemli roller var. Adam sokarak, grubu veya akımı destekleyerek.

Baykam: *Doğu Perinçek kendi arkadaşlarını ihbar etti yakalattı falan iddialarına ne diyorsunuz?*

Yalçın: Yakalatsaydı yanında olmazlardı. TKP 1951 tevkifatından sonra bu meseleden dolayı çok sıkıntı çekti. Orada yakalanan insanlar birbirini suçladı. Bu aralarında uzun yıllar sorun oldu. 1970'den gelen bu partinin kesimi geleceğe sorun bırakmamak için cezaevinde bu konuyu ele aldık. Polis ifadelerinin fotokopileri geldi. Bütün koğuşlarda okundu ve bir komisyon kuruldu parti içerisinde. Bu ifadeler bunların önüne kondu. Ve her arkadaş için bir not verdik. İfadeleriyle bazı arkadaşları yakalatan arkadaşlar için partiden ihraç dahil olmak üzere kararlar aldı ve bunu uyguladı. Perinçek'in ifadesini de orada bu komisyon ele aldı. Ve hiç kimseyi yakalatmadığı ve partiye zarar vermediği görüldü. Parti içerisinde hallettik.

Baykam: *Olmadı diyorsunuz yani?*

Yalçın: Katiyyen olmadı, partinin ilgili mercileri tarafından tescil edildi. Bu da bizi ilgilendirir. Ayrıca başkalarını yakalatmak da söz konusu değil. Zaten böyle bir derdimiz yok, ne çıkarımız olabilir ki? İddia da şöyle var Aydınlık dergisinde bazı isimler verdi bunlar sonra yakalandı. Bunların en sonuncusunu Bülent Uluer yaptı televizyonda "Sen benim evimin adresini verdin, beni yakalattın" diye. Ben her tarafı tarattım ve Bülent Uluer'le ilgili böyle bir habere rastlamadım. Bir haber buldum. Yurtdışına kaçarken polis yakalamış biz de haber yapmışız bunu Aydınlıkta. Aydınlık'ta biz şöyle bir ilke izledik. Birbirini öldüreni, halkı öldüreni yazarız. Halkı ya da solcu öldüren devrimci olamaz ya ajandır ya da öldürdüğü zaman ajan rolündedir

Bizim Zeki Ön'ü, Adil Turan'ı, Mehmet Ongan'ı öldürdüler. Bizim 15-20 arkadaşımızı 12 Eylül döneminde solcular öldürttü. Biz bunlardan tespit edebildiklerimizi yazdık. Zeki Ön, Merkez komitesi üyemizdi. Ben onun katilini korur muyum devrimci etiketi var diye? Bu adam devrimci olamaz. Gazetede yazı yazan hiç kimse ihbarcı olmaz, bunu kuşbeyinli bir adam bilir. Polise vereceksin bilgiyi, gazete de yazan adam halka şikâyet ediyor. Bunlar psikolojik savaştır. Devrimciler arasına nifak sokmak için Mehmet Eymür gibi, Korkut Eken gibi MİT'çilerin ürettikleri. Perinçek gibi hayatı berrak olan, toplumun önünde olan adam yok. Evinde bile yalnız değil. Perinçek onların dediği adam olsaydı şimdi onların Cumhurbaşkanı olurdu. 7 senelik asistanken üniversiteyi terketmek zorunda bırakıldı, Nihat Erim tarafından. Marksist oldu halka hizmeti seçti. Perinçek yarın bir toplantı yapsa ve Marksistliği bırakıyorum dese bütün o adamların abisi olur. Suçu halkı sevmesi, devrimci olması.

***Baykam:** Mustafa Kemal'in önemini birçok sosyalist geç anladığını itiraf etmiştir. Sadun Aren'in dediği "önce adam olmak için Atatürkçü olmak gerekirdi sonra sosyalist, solcu ya da göbekçi olunurdu. Adam olmanın medeniyetçi insan olmanın yolu Atatürkçü olmaktı." Bugün hâlâ sosyalistler kabaca iki gruba ayrılmış. Bir grup anti-Kemalizm üstüne bir sosyalizm yaratma çabası içinde. Şeriatçı ortamda bile böylece kendi çıkarları dışında hareket ediyorlar. Neden?*

Yalçın: Bu bir beyin ameliyatı olayı. Biz Nazım'la beraber emperyalizmle savaşmak için geldik. Nazım ölünceye kadar cumhuriyet devrimini savunmuştur. O dönemi eleştirmiştir ama saymıştır. En büyük komünist liderdi.

***Baykam:** En güzel şiirlerini Ata'ya ve Kuva-yı Milliye'ye yazmıştır.*

Yalçın: Onun şiirlerinde komünizmin büyüklüğü vardı. 1960'dan sonra bütün komünistler cumhuriyet devrimlerine büyük önem vermişizdir. Bizler olsun, Deniz Gezmiş olsun, o dönemde bir tane sosyalist yoktur Atatürkçü olmayan. Sosyalizm, ancak kendi tarihimize sahip çıkılarak yapılabileceğini öğretmiştir. Emperyalizmin Türkiye'ye soktuğu darbe 12 Mart ve 12 Eylül, Türkiye sosyalistlerinin beyninin boşaltmıştır. Mustafa Kemal hakkındaki her türlü rezillik emperyalizmden gelmiştir. Mustafa Kemal'in dönemi kapanmıştır diyor kitaplarında. Hakikaten de dönemi kapatması lazım Türkiye'yi

sömürgeleştirmek için. Türkiye'de de solculuk adına Atatürk'e saldıranlar Washington'un memurluğunu yapıyorlar. Mustafa Kemal'le ilgili saldırı tamemen Türkiye'ye zarar veriyor. Yoksa Atatürk'e zarar vermek mümkün değil. Atatürk'ü bu şekilde değerlendirenleri biz sosyalist olarak görmüyoruz.

1971 THKO davasında Gezmiş savunma yapıyor.
Hemen yanı başında ise Yusuf Aslan.

Mustafa Zülkadiroğlu

***Baykam:** Zülkadir bey, liseyi, üniversiteyi nerede okudunuz?*

Zülkadiroğlu: Ben genel olarak kendi kuşağım içindeki insanlardan, aldığım eğitimden dolayı farklıydım. İyi bir eğitim aldım fakat okuduğum yerin özelliğinden dolayı yoksul halkın şekillenmesi içinde hep bulundum. Darüşşafaka'da okudum. Babam subaydı. Kore Savaşı'na gitti. Geldikten bir ay sonra vefat etti. Babamı yitirdiğim zaman beş yaşındaydım. Şimdi buna rağmen bir subay ailesinin avantajları içinde eğitimim geçti. Yaşamış olduğum yer, İstanbul Levent'ti. Yıl 1956 filan. Veya şöyle bir şey anlatayım, Bülent Eczacıbaşı'yla aynı devlet ilkokulunda okudum. Kardeşimle aynı sınıftaydı.

Baykam: Bülent Eczacıbaşı'yla arkadaş oldunuz mu?

Zülkadiroğlu: Yok, arada sınıf farkı vardı.

Baykam: Kaç doğumlusunuz?

Zülkadiroğlu: 1948... İlkokuldan sonra Darüşşafaka'ya girdim. Altı sene okudum orada. Lise ikinci sınıftan sonra ayrıldım. Son iki seneyi İstanbul Atatürk Erkek Lisesi'nde bitirdim. Darüşşafaka yabancı dilde eğitim veriyordu, hocalar yabancıydı, eğitim kalitesi çok yüksekti. Bu kaçınılmaz olarak batı kültürüyle beni yakınlaştırdı, şekillenmemde çok büyük rolü oldu. Komünist olmamda da çok önemli bir baz oluşturmuştu bu kültürel birikim. Aynı şekilde Darüşşafaka o yıllarda, 27 Mayıs'ın çok etkilemiş olduğu okullardan bir tanesi. Darüşşafaka'da Türkiye'nin önde gelen yazarları gelip, 27 Mayıs üzerine konferanslar verirlerdi. Mesela Çetin Altan'ı, Behçet Kemal Çağlar'ı Darüşşafaka'da izledim. Aziz Nesin belli bir zaman Darüşşafaka'da okumuş. 27 Mayıs'tan sonra bizi okul olarak Aziz Nesin'in oyunlarına götürürlerdi. 27 Mayıs'ın demokrat etkilerinin oldukça duyulduğu bir okuldu. Her ne kadar sosyalizm, yapısı gereği okul içine girmemiş bile olsa da, burjuva demokrat fikirlerle insanların yetiştirildiği bir okuldu Darüşşafaka... 27 Mayıs'ın o ilerici, demokrat şekillendirmesiyle, bir taraftan yoksul halk çocuklarıyla okuduğum için, yani babasız çocuklar, imtihanı kazanmış pırıl pırıl insanlar var, ekonomik durumları çok düşük insanlar, yani kendi başına kaldıkları zaman okuyabilmeleri çok zor olan insanlar... Bu ilişkiler çerçevesinde tabii sola yatkınlığında temeli oluştu. Bu okulda okurken TİP'den etkilenmeye başlamıştım.

Baykam: Peki bu radyodan veya gazetelerden bir etkilenme miydi, kitapla da mı geliyordu, yoksa daha çok ağızdan kulağa mı geliyordu?

Zülkadiroğlu: Genel politik havadan geliyordu. O dönemde İstanbul'da yaşıyorsan, politikanın dışında olamıyordun. Bizim evde Cumhuriyet, Milliyet gazeteleri alınıyordu ve buradan daima köşe yazarlarını okumak gibi bir merak vardı.

Baykam: O zamanlar Milliyet neredeyse bugünkü Cumhuriyet konumundaydı değil mi?

Zülkadiroğlu: Aşağı yukarı aynı çizgide, Akşam gazetesi de Basında 27 Mayıs olayının etkisi ağırlıktaydı. Ve ister istemez tartışma olayların gelişim süreci içinde, Talat Aydemir'in olayını izledik. Bütün bunlar bize toplumsal olayları sorgulattı. Belki bizim kuşağımı-

zın bir özelliği bu. Bu sorgulamalardan dolayı biz 68'e geldik. Yani lise yıllarındaki sorgulama sürecimiz, 68'de genel olarak bir sistem sorgulamasına götürdü bizi...

Baykam: Talat Aydemir olayına nasıl baktın?

Zülkadiroğlu: Talat Aydemir olayı olduğu zaman ben daha çocuktum. Olayın içeriğini yıllar sonra öğrenebilme şansım oldu fakat tekrardan bir ihtilal girişimi söz konusuydu.

Baykam: İki kere denemişti...

Zülkadiroğlu: Evet, 27 Mayıs'ın etkilerinin süreç içinde törpülenmekte olduğunu gördüğümüzden böyle bir ihtilalin oluşumu normal gelmişti bana... Böyle bir dalgalanma vardı toplum içinde... Bu dalgalanma da, CHP ve TİP arasındaki makasın açılmasına yol açmıştır. Yani bugün geçmişte TİP' in, bir sürü TİP'li hep CHP kaynaklarından gelen insandır ve CHP'nin uyum partisi olması ve devrimci düşüncelerin TİP tarafından savunulur olması, çok ciddi CHP'lilerin TİP'leşmesine yol açtı. Bu gençlik içinde de böyle olmuştur. Ve CHP'li ailelerden, Kemalistlerden hızla sosyalistleşen insanlar vardı. 68'de bu çok yoğundu. Sonraki yıllardaki gelişim ve olaylar çok farklıdır ama o anlamda 27 Mayıs olayının Türkiye devrimci mücadelesi içindeki önemi çok büyüktür ve bugün hâlâ devrim karşıtı unsurların, reformistlerin, karşı devrimcilerin hepsinin saldırdığı ve nitelik olarak çok farklı olan 27 Mayıs hareketindeki olayların sonuçları ortadadır. Bir 12 Mart hareketi ve 1980 12 Eylül hareketini aynı kaba koymaya çalışırlar. Bu, 1789 Fransız İhtilaliyle İran'daki molla devrimini aynı kaba koymaya benzer!

Baykam: Enteresandır gücünü 12 Eylül'den alan Turgut Özal özellikle bu süreci hızlandırıp, kendine göre 27 Mayıs'ı cezalandırmaya kalkmıştır ve o 'her askeri darbe aynıdır' diye aynı kaba koymuştur hepsini.

Zülkadiroğlu: 27 Mayıs'ı kimse cezalandıramaz!

Baykam: Gürsel'in kemiklerinin Anıtkabir'den boşaltılmasına bu toplumun seyirci kalmasını ben hazmedemiyorum.

Zülkadiroğlu: Toplumun seyirci kalmasını bir tarafa bırak, bu toplumun devrimcilerinin seyirci kalması çok daha kötüdür. Devrimciler toplumun öncü insanlarıdır. Eğer bunlardan ses çıkmıyorsa, o halktan ses çıkmasını beklemek hayaldir.

Baykam: O ilk gelişim yıllarında, 68'e doğru giderken, okuduğun seni etkileyen kitaplar var mı?

Zülkadiroğlu: Bu soru ilginç, Birinci şubede bize sürekli sorulan soruydu. O dönemde, ilk yakalandığımızda 24 saat gözaltında kalırdık, yahut tutuklanacak olursak en fazla iki hafta, üç hafta, ders olsun diye tutarlardı. Ama şöyle bir soru vardı, her seferinde "sizin devrimcileşmenizin nedeni olan matbuatı" sorarlardı. Mesela, benim kafamda çok ciddi şeyler üreten kitap, Jack London'un "Demir Ökçe"sidir. Orada ilk defa diyalektik düşüncenin örneklerini gördüm. Lise 2'deydim karşılaştığım zaman... O kafamda çok şey değiştirmiştir, daha doğrusu bir başlangıç oldu. Tabii insandaki köklü değişimleri politik olaylar gerçekleştiriyor. Yani sadece okuyarak, öğrenerek politik bilincin gelişmiyor.

Baykam: Yaşayarak mı?

Zülkadiroğlu: Evet, mühendis olmak gibi değil yani bu iş. Ama nasıl mühendis olmak işte gecekondu yaparak falan olunmuyorsa, bu da ayrı bir süreç ama büyük politik olaylar insanları etkiliyor. Benim en çok etkilendiğim olay şüphesiz '68 üniversite işgalidir. Bu olaya kadar ben sosyalist değildim. Hatta kendimi şöyle ifade ediyordum, ki bu çok önemli bir örnektir, "ne CHP kadar sağdayım, ne TİP kadar soldayım", diyordum. Fakat olaylar, üniversite işgali süratle yerini devrimci düşünceyle tanışmama yol açtı. Ve onun üzerine, o tartışma ortamı içinde okuduğum temel birkaç kitap, sosyalist, komünist olmamı sağladı. Bunlardan bir tanesi Politzer'in, "Felsefenin Başlangıç İlkeleri" kitabı, ardından "Sol Komünizm Bir Çocukluk Hastalığı." Lenin'in kitabı, bir de Nikitin "Ekonomi-Politik" kitabı. Fakat olay şu, yani ilk önce felsefe, ekonomi politik ve Lenin'in çok önemli kitapları... Bu üç kitap benim şekillenmemi sağladı. Ama bu şekillenmenin ötesinde aktif üniversite olaylarını, bir üniversite işgalini yaşamışım. Ardından Amerikan 6. filosunda eylemler devam ediyor. O eylemlere bakıyorsun ve o eylemler içinde başkanı Deniz Gezmiş olan DÖB'e katıldım. Ondan sonra Samsun-Ankara yürüyüşü... Bu yürüyüşten sonra ilk defa tutuklandım. Kommer geldiği zaman...

Baykam: Yeşilköy gelişi mi...?

Zülkadiroğlu: Yeşilköy gelişi...

Baykam: Beraber eylem yapmaya, kader birliği yapmaya başladığınız Deniz Gezmiş'ti, Mustafa Gürkan'dı, başka arkadaşlardı, bunlarla ilk tanışmalarını anlatır mısınız? Üniversiteye ilk girişinizi, aranızdaki bağların nasıl oluştuğunu?

Zülkadiroğlu: Deniz'le ilk üniversitede işgalin kaldırıldığı gün

tanıştım. İşgalin kaldırılmasına karşıydık. İşgal Komitesi'ni basmaya kalktık. Ondan sonra Deniz'le, Cihan Alptekin'le, Mustafa Gürkan'la yoğunlaşmam Samsun Ankara yürüyüşü sırasında oldu. Samsun'dan Ankara'ya kadar yürüdük. Böylecc beraber, yatıyorsun kalkıyorsun, birbirini daha iyi tanıyorsun.

Baykam: Samsun'dan Ankara'ya kadar kesintisiz mi yürüdünüz?

Zülkadiroğlu: Evet...

Baykam: Yani arada hiç vasıtaya binmeden mi?

Zülkadiroğlu: Yok canım, vasıtaya binsek bile tekrar indiğimiz yerden bırakıyorduk, köylerde kalıyorduk. Samsun-Ankara yürüyüşü, emperyalizme karşı Mustafa Kemal yürüyüşüydü.

Baykam: 10 gün müydü?

Zülkadiroğlu: Evet. Ondan sonra tam Mamak'a geldik, su koyverdik. Milli birlikçiler desteği çekmiş, miting yapılacaktı. Miting yapılmadı. Yine yürüyüş Anıtkabir'de son buldu ama Suphi Karaman falan desteği çekti... Şimdi mesela biz. Samsun'dan başladık, Ankara'ya yürümeyi ilk göze alışım Samsun'dadır

Baykam: Polisle ilk defa orada mı tanıştın?

Zülkadiroğlu: Yani ilk gözaltına alınışım Samsun'dadır Ondan sonra mahkemeye çıktım. O hakimi hiç unutmam, Bozkurt Nuhoğlu da vardı.

Baykam: Yürüyüşten önce mi?

Zülkadiroğlu: Yok canım, yürüyüşe başladık filan ondan sonra topladılar götürdüler bizi... Mahkemeye çıktık. Bozkurt sorgusunda, "Burada Mustafa Kemal yargılanıyor" deyince hakim, kulakları çınlasın, genç de bir adamdı, "Burada hakimlik bir tarafa hiç kimse Mustafa Kemal'i yargılayamaz" dedi. Bıraktılar bizi... Bizi nereden aldılarsa otobüsle oraya kadar götürdüler, tekrar başladık yürümeye... Çok önemli bir eylemdi. Mao'nun uzun yürüyüşüne falan hep benzetilir. Bizim mesela özellikle DÖB'lüler İstanbul tayfası diye bilinirdi. THKP'lilerin Ankara takımının arkadaşlıklarının, dostluklarının ilk başladığı harekettir. Mesela Doğu'yla, İlhami Aras. Şaban İba, bunlar Ankara tayfasıdır. Orada başladı tanışmamız... Olaylar hızlı bir şekilde gelişti. Yine tekrar ardından Kommer olayı geldi. Komer olayında bu sefer Deniz'le Mustafa'yla beraberdik. Üç haftalık cezaevi arkadaşlığımızı daha da yakınlaştırdı. Üçümüzün resimleri var. Mesela o resim hiçbir tarafta yayınlanmadı. Ardından tabii bu sefer kanlı pazarın olduğu işgal var. Mini işgal denilen... Sanıyorum Aralık ayındaydı. Ya

68'in sonu, ya da 69'un başı... İşte Oya Baydar'ın tezi kabul edilmemişti de bilmem ne, bundan dolayı devrimci insanların akademik çalışmalarına baskı yapıyorsunuz, diye rektörlüğe gittik, rektör kaçtı, binayı işgal etmiş vaziyetteydik. Mesela orada Celal Doğan'ın bombalarla olan bir resmi vardır gazetelerde... Celal hayatında ne bomba yapmıştır, ne bomba yapmayı bilir fakat şimdi yıllar geçip, olayları bütünleştirdiğim zaman bir tablo çıkıyor ortaya... Bir aşiret çocuğu... Aşiretin İstanbul'da okuttuğu bir çocuk. Politikacı olma adayı ve o arada kendi kendini lanse etmesi var. Ama gösterilmemesi gereken bir şey, bomba. Bizim genel olarak sakladığımız bir şeyi, saklamak yerine gazetecilere gösterip fotoğraf çektirtmişti. Ondan sonra tutuklandı falan filan... Bu işte bir Celal Doğan..

Baykam: İmajı...

Zülkadiroğlu: İmajı... Onun ötesinde, kitle hareketlerinde hiçbir etkisi yoktu. Öyle organize etme, alet kullanma... Celal Doğan DÖB'lü değildir.

Baykam: Nereye bağlıydı?

Zülkadiroğlu: Yani DÖB'e katılmamıştır. Ama bizim arkadaşımızdı, etrafımızdaydı. Ama DÖB'e üye olmak çok önemli bir şeydi. Yani habire ortalığı karıştıran, çeviren, başkanı Deniz cezaevinden çıkmayan, bayağı kızıl görünümü olan bir örgüttük. Ve FKF gibi güçlü bir örgütü dağıttı. DÖB, '68 üniversite işgallerinin sonucunda eylemin içinde patlayan bir hareketti. Başkanı Deniz Gezmiş'dir, sekreteri Mustafa Gürkan'dır. Doğrudan doğruya o dönemde etkili olmuştur. Mesela İstanbul Üniversitesi işgali beş altı kişi tarafından başlatılmıştır, Deniz Gezmiş, Mustafa Gürkan...

Baykam: Kimler vardı başka?

Zülkadiroğlu: Mustafa Lütfü Kıyıcı vardı galiba... Daha önce devrimci hukukçular geliyordu. O da yine Deniz'in örgütlediği bir oluşumdu. Mesela THKP'liler sonra katıldı. Çok enteresandır bak, '68 üniversite işgalinde, bir işgal komitesi vardır, iki başkanı vardır. Bu başkanlardan bir tanesi Bozkurt Nuhoğlu'ydu, diğeri Kemal Bingöllü'ydü. Biri Kürt'tü, biri Karadenizli veya Türk'tü. Bir de ortada Deniz'in işgal komitesi vardı. Asıl ağırlık onlarda olmasına rağmen Türk ve Kürt sürtüşmesi veya iki ayrı grubun varlığı, birbiri içinde erimemesi enteresandı. Mesela DÖB'lü olan birkaç tane Kürt arkadaşımız vardı. O arkadaşlarımız da Devrimci Doğu Kültür Ocakları'nın başkanlığını bile yaptı daha sonra. Fakat ilk dönemde daima Türklerle

beraber hareket eden, 6. filo anti-Amerikan hareketlere katılanlara, Kürtler tarafından sempatiyle bakılmazdı. İncelenecek konulardan bir tanesi, bu DDKO, Kürt örgütlenmesinin temel öğelerinden bir tanesidir, bunların hareketleriyle PKK' nın olsun, Dev-Genç'i olsun, hareketleri arasında beraberliklerinin nedenleri biraz incelendikleri zaman görülecektir ki, Kürtler daima oldum olası kendi topluluklarını bu hareketler dışında tutmaya çalışmışlardır. Girdikleri zamanda ayrı bir örgüt temsiliyle varlıklarını sürdürmüşlerdir. Bunun en iyi örneği işte İstanbul İşgal Komitesi'dir. Kemal Bingöl ve Bozkurt Nuhoğlu'lu iki tane başkanlı, ilginç işgal komitelerinden bir tanesidir.

Baykam: *Fakat sosyalist mücadelenin içinde ırk kökeninin bir ayrıcalık gibi ortaya çıkması neden oluyordu? İşin doğrusunun politik ideolojik bir bakış açısı ve gençliğin genel bir açılımı olduğu düşünülmüyor muydu? 27 Mayıs da bu tip bir ayrımcılık yoktu.*

Zülkadiroğlu: Bugünkü kafamla olayları irdelediğim zaman daha başka yönlerini görüyorum. 27 Mayıs'dan sonra yönetim bir sürü Kürt ağasını mecburi iskana tabi tutuyor. Niye? DP' destekçisidir diye... Özellikle o feodal aşiret ilişkilerinin Türk toplumuna 27 Mayıs'ın kavranılması yönünde bir engel olduğu düşünüldüğü için... Bunlar laik insanlar. Kürk toplumunda bugünde gördüğün gibi dinin çok önemi var. Ağa-din adamı ikilisi Kürt köylüsü üzerinde çağı yakalamamanın en önemli engeli. Ne yapacaksın? Ağasını süreceksin. E bunun gelenekle, geçmişten Şeyh Said isyanından, oralardan gelen bir bakış açısı da var. Tabii bunun bir karşı tepkisi de var. Bir de, Kürt toplumunun dünyanın her tarafında özelliği var. Bir göç yaşadığı zaman, bugün Hollanda'daki Kürt toplumunun içine Hollanda polisi giremiyor, Hollandalı giremiyor. Kendi içine kapanık, ayrı bir dili olan bir grup... Burada da aynı şekilde, Kürtler kendi toplumlarını yaratmışlar. Üniversite öğrencisi de olsa, kendi kültürlerini, kendi yaşam tarzlarını yaşıyorlar. Kendi özel yurtlarında kalırlardı, özel arkadaşlıklar içinde... Daha sonraki yıllarda, özellikle üniversite gençliği içerisinde bütün bu bölgeciliği dağıtan Dev-Genç hareketidir. Dev-Genç, bölgeciliğe, ırkçılığa müsaade etmeyen, devrimcilerin ortak birliğini zorlayan, savunan ve bunda da başarılı olan bir hareketti. Yani Kürtlerin o DDKO'nı bile zorlaya zorlaya kendi çizgisine çekti.

Baykam: *Peki önce CHP'den, sonra TİP'ten kopma süreci nasıl oldu?*

Zülkadiroğlu: Şimdi TİP'le CHP'den kopuşun en önemli nedeni,

politik sokak olaylarıdır. Gösterilerdir. Düzene köklü, devrimci karşı çıkışlardır. Nümayişlere, politik partilerin bakışıyla, eylemciler arasındaki anlayış farklılığıdır. Şimdi, 68 üniversite işgalini irdelediğimiz zaman ilk başta CHP'den bir destek gelmekle beraber, bu sonuna kadar sürmemiştir. TİP'se üniversite işgaline karşıdır. Mesela ben Nabi Yağcı ile ilk defa İstanbul Üniversitesi işgalinde tanıştım. TKP sekreteri... Ve o bahsettiğim olayların içinde, mesela işgalin kaldırılacağı gün, bizim orada komite vardı. Adam geldi TİP'ten, kendilerinin işgali bırakacaklarını, çünkü burada Kürtlerle Lazların çatışması olduğunu, buna karşı olduklarını söyledi. Yani işte bu aktif destek olmuyor. Olmayışlarıdır ki, oluşan üniversite devrimci gençliğini TİP' den ayırmıştır. Mesela Aybar'ın bir lafı vardır; Amerikan 6. filosu, biz herifleri denize atıyoruz falan, 'kırmızı ceket giyelim, Amerikalılara ters bakalım, pasif direnme yapalım'. Şaçma hikâyeler yani... Adamı sen sille, tekme tokat atıyorsun, 'limanlarıma gelme' diyorsun. Aktif bir bağımsızlık hareketi öneriyorsun. Bu konuda üniversiteyi ayağa kaldırıyorsun, bunu desteklediğin zaman polisle çatışıyorsun... Öte yandan Aybar'ın laflarına bak! Polise biz 68'deki Amerikan olaylarında, 'pezevenk polis' diye bağırırdık. Çünkü polis kerhanede Amerikalıyı beklerdi. Çılgına dönerdi polisler. Kaç tane polis istifa etti o yüzden... Ama şimdi bu kadar olayların sertliği, gelişimi içinde sen mıy mıy edersen, insanlar alır gider başını... Zaten o olaylar içinde oluşan bir politik liderlik var. Ki bu işte MDD, parlamento dışı muhalefet, çünkü parlamento da ihbarda bulunuyor. Şimdi rezillikti o... Parlamento, parlamento olarak çalışmıyor. Bugün, o günkünden çok daha büyük kitle hareketleri oluyor fakat bu hareketler içinde politik önderlik çıkmadığı için o dönemde olduğu gibi etkisi olmuyor.

***Baykam:** O dönemdeki politik önderlik, DÖB, Dev Genç, Deniz Gezmiş dışında kimleri sayabilirsiniz?*

Zülkadiroğlu: O dönemdeki politik önderlik, sokak hareketleriyle çıkan olaylar vardı. Bu olayların işte yanı sıra Yön dergisi, Doğan Avcıoğlu grubu, Cumhuriyet gazetesinden İlhan Selçuk, sonra Akşam gazetesindeki rahmetli İlhami Soysal, Mihri Belli... 27 Mayıs Derneği, yani Milli Birlik Komitesi üyelerine kadar giden böyle bir bloklaşma olmuştu. Ve yapılan bir sürü açık oturum, konferans, söyleşi, bütün buralarda bunlar tartışılırdı. Üniversitede yapılan forumlar... E tabii gençlik örgütü olarak DÖB, kısa bir süre sonra 69 yılında kendini fesh etti ve FKF'ye katıldı, ondan sonra Dev Genç oldu zaten, 69'da...

Şimdi tabii olaylara baktığımız zaman o kadar süratli ki... 68 üniversite işgali, ardından Amerikan 6. filo olayı, hemen ardından üniversitenin çatışmalı açılışı. Samsun'dan Ankara'ya Mustafa Kemal yürüyüşü. Ardından Kommer olayı... 69 Şubat'ında Amerikan 6. filonun ikinci gelişi ve bir hafta süren kanlı pazar olayı... Gösteriler. Yine burada kitlesel eylem var, DİSK'in katılmak zorunda kaldığı eylem... Ardından bahar geliyor, baharda tekrar üniversite işgalleri... Ondan sonra Demirdöküm işgali... Yani çok yoğun sokak hareketlerinin, izinli olmayan mitinglerin, gösterilerin yapıldığı bir dönem... Ve bunların hiçbiri kendiliğinden patlamıyor, bu bir önderlik tarafından yapılıyor, bun da da Dev Genç ve Deniz Gezmiş'in rolü büyüktü.

Baykam: Mesela Doğu Perinçek, Deniz Gezmiş'in aynı zamanda çok okuyan, çok düşünen, bu yönü az bilinen bir teorisyen olduğunu da söylüyor. Onun tersine Rasih Nuri İleri de, mesela Deniz'in, "Ya Rasih abi, sen ne yapılacağını söyle, biz yaparız" diye daha çok militan bir tavrı olduğunu ortaya koyuyor. İki farklı görüş arasında sizin görüşünüz nedir?

Zülkadiroğlu: Rasih Nuri İleri, Deniz'i o kadar tanımaz. Deniz okuyan bir çocuktu. Evet, bir teorisyen düzeyinde bir teorik formasyon oluşturabilmiş falan değildi. Bu belli bir zaman alacak bir şeydi. Ama okuyan ve yazan bir adamdı.

Baykam: Mektup yazmayı çok sevdiğini biliyoruz. Bunun dışında yazdığı makaleler var.

Zülkadiroğlu: Türk solunda yazdığı bir sürü yazı var.

Baykam: Yani Deniz'in kişiliği yarı militan, yarı yönlendirici miydi?

Zülkadiroğlu: Deniz bir kere militandı, çok iyi bir ajitatördü. İyi bir sokak hareketi yöneticisiydi. Ve bunları yaparken hiçbir zaman tek başına değildi.

Baykam: Fotoğraflarda sanki kitleyi yönlendiren bir orkestra şefi gibi görünüyor.

Zülkadiroğlu: Kitleyi Deniz yönlendirmezdi. Deniz beraberinde olduğu arkadaşlarını yönlendirirdi. Onunla beraber seyirciler ve kitle işe katılırdı. Yani mesela sokak hareketinde, çatışmayı çıkartırdı, bir süre sonra bizle beraber çeker giderdi. Kitle kavga etmesini bilir, yeterki sen onu ajite edip ısıt. Propaganda faaliyetini yayınla falan nasıl olsa yaparsın. Tabii o dönemde en önemlisi, salt Türkiye diye görmemek lazım. Dünyadaki bir süreç vardı. Vietnam'dan Küba'ya...

Türkiye'yi derinden etkileyen bir Filistin devrimci süreci vardı. Mesela 69 işgallerinden sonra Deniz, Filistin'e gitti, geldi. Öğrenciler öldürülmeye başlandı, cezaevine girdi, 70'in sonunda çıktı. Ondan sonra THKO'yu kurdu. Yakalandı ve asıldı.

Baykam: *Filistin'de ne kadar kaldı?*

Zülkadiroğlu: İki ay falan...

Baykam: *Arkadaşlar arasında para ilişkileri, özel hayat nasıldı?*

Zülkadiroğlu: Para paylaşılırdı bir kere... Daima aramızda doğal yaşamın getirdiği bir komünal paylaşım vardı ve günümüz gençliğe baktığım zaman onların para hesabı gibi bizim bir hesabımız yoktu. Yani kimin cebinde para varsa o kullanırdı. Ama bu sosyalist olmaktan gelen bir gelenekti yani. Sinemaya giderdik. Önemli filmlerin hepsine gittik. Bol kitap okunurdu. Ev toplantılarında sabahlara kadar Nazım okunurdu. Kendi aramızda içerdik. Özellikle Deniz şarabı severdi.

Baykam: *Kırmızı, beyaz?*

Zülkadiroğlu: Kırmızı içerdi. Sonra cezaevleri çıkışlarında zaman zaman... Biz parasız olduğumuz için, 27 Mayıs kuşağı ağabeylerimiz bizi meyhaneye götürdü, Ahmet Güryüz Ketenci olsun, Bozkurt olsun, Raif olsun... İşte cezaevi çıkışlarında, Refik'e giderdik, Tünel'de... Pano'ya gidilirdi şarap içmeye...

Baykam: *Deniz sigarayı az mı içerdi?*

Zülkadiroğlu: Fazla içmezdi.

Baykam: *Kişiliği nasıldı?*

Zülkadiroğlu: Şimdi Deniz emrivakici bir adamdı. Daha sonra kendi yakın çevresinden kopmasının temel nedeninden biri, çevresini kaldırılamayacak politik emrivakilere zorlardı. Şimdi Taksim'de toplantı dağılacağı sırada Deniz kalkar ve 'Akın var akın, Dolmabahçe'ye akın, Dolmabahçe'yi zapt edeceğiz, Dolmabahçe'nin zaptı yakın' diye bağırırdı.

Baykam: *Sonra Dolmabahçe'ye mi inerdi herkes?*

Zülkadiroğlu: İnmeden evvel teknik üniversitenin önünde, ki o dönem TİP sempatizanı Harun Karadeniz falan bunlar... Ki daha sonra bu tam tersi olarak anlatılmıştır. THKP savunmalarında falan... TİP'liler tarafından o kitlenin Dolmabahçe'ye yürümesi engellenmeye çalışılmıştı. Yani gençlik hareketiyle partiler arasındaki o derin farklılaşmanın bir örneğidir bu.

Baykam: *Deniz romantik miydi, aşık olmuş muydu?*

Zülkadiroğlu: Deniz'in kendine has bir romantizmi vardı. Kız arkadaşları oluyordu fakat Deniz'in aşık olduğunu ben bilmiyorum.

Baykam: *Yoksa belli etmez miydi?*

Zülkadiroğlu: Hayır hayır. Aramızda belli etmemek mümkün değildi yani...

Baykam: *Deniz kısa konuşmalar mı yapardı, kısa ama etkili ve davet eden konuşmalar mı yapardı?*

Zülkadiroğlu: Sana şunu anlatayım, 'Akın var akın, Dolmabahçe'yi zapt edeceğiz'... Şimdi bizim o dönemde 'DÖB'lü tayfasının' o çok büyük bir ajitatörlük özellikleri vardı. İyi sokak çatışması yönetirdik. Mesela 15-16 Haziranda eylemleri ben yönetiyordum. Geldik geldik, bekledik bir yerde patlattık. Eyleme gidilirken belli hedefler konurdu. Mesela Deniz cezaevindeyken, özellikle 1969-70 arasında Deniz 15-16 Haziran'da yoktu, ondan sonra Bağımsızlık Haftası'nda yoktu. İçerdeydi. Mesela Deniz kanlı pazarın olduğu 69'daki eylemlerde yine içerdeydi. Ama Deniz'in ekibi, DÖB vardı bütün bu işlerin başını çeken ekip oydu.

Baykam: *Hedefler neydi? Yani eyleme giderken belli şeyler konuyordu, gereken olay çıkartılıyordu. Bunu neye göre belirliyordunuz?*

Zülkadiroğlu: Yani Dev Genç dönemiyle, şu anlattığımı dönem arasında bir farklılık var. Çünkü şöyle bir olay var; 68 ile Dev Genç hareketi özdeş değildir. Dev Genç hareketi, sosyalist hareketin, kızıllığın bir parçasıdır. 68 ise, daha sosyalistinden Kemalistine, ilerici insanların, sosyal demokratların ortak bir eylemdir.

Baykam: *Daha geniş bir yelpaze yani...*

Zülkadiroğlu: Geniş, mesela, Deniz'in eliyle yazdığı bir şey var, "sağ, sol yok, işgal var." Demokratik üniversite mücadelesi, hiçbir zaman sosyalizm mücadelesi filan değildi. Ama tabii bunun yanı sıra gençliğin anti-emperyalist çizgide yönlendirilmesi, tahrik edilmesi, yarı sömürge durumunun anlatılması, genç insanlara o sorumluluğun taşıtılması ve sorumluluğun gereği olarak ses çıkartılması hedefleniyordu. Ve bu hem propagandayla, hem ajitasyonla, gençliğin örgütlenmesiyle yapılıyordu. O dönemden TMTF, her sene gençlik şenlikleri yapardı ve bu gençlik şenlikleri gerçekten çok güzel, kültürel şenliklerdi. En son Che Guevara'nın karısını çağırdılar, onun üzerine gümbürtü koptu, izin verilemez hale geldi.

Baykam: *Gelmedi mi kadın?*

Zülkadiroğlu: Müsaade etmediler. Ama bu Balkanlardan,

Avrupa'dan katılımların olduğu gençlik gruplarının geldiği şenliklerdi. Yani hem batı, hem doğu temsil edilir ve çok farklı bir atmosfer oluşurdu. Ve bu DP'yi sürdürmek isteyen geleneksel anlayıştakilerin hazmedemedikleri bir şeydi.

***Baykam:** Bir yandan 27 Mayıs'ın ve onun getirdiği platformun üzerinde yükselen Türk solunun kendine has gerçekleri, bir yandan da dünyayla olan paralelizminden, Vietnam'dan filan bahsediyorduk. Yani 68 olayında, Türkiye'nin gerçeği ve dünya konjonktürü, o genel havayı ve ortamı nasıl belirledi?*

Zülkadiroğlu: O iç içe giriş mesela üniversite işgali, Paris'teki işgallerden sonra oldu. Aynı şekilde, anti-Amerikan, Vietnam Savaşı'na karşı eylemlerin Türkiye'deki etkisi de vardı. Ama şöyle koyabiliriz; Türkiye'de devrimciler arasında Marcuse kabul edilmiyordu. Marcuse, batıdaki gençliğin ilahıyken, burada süratle onun yerini Marks, Engels, Lenin, Mao, Castro alıyordu... Klasik Marksizm, Ortodoks Marksizm egemendi. Deniz ortodoks Marksisti. Bir sürü işin başında olan insanda, en azından ortodoks Marksist olma özlemi vardı. Ve hatırlıyorum, Deniz, Marksolog olmakla, Marksist-Leninist olmak arasındaki farklılığı vurgulardı.

***Baykam:** Öte yandan Kemalizmin anti-emperyalist bağımsızlık tavrını da hep renk olarak üstünüzde taşıdınız değil mi?*

Zülkadiroğlu: Sosyalist olmak, komünist olmak için Kemalist olmak şart değil. Yalnız Türkiye'de o dönemde, o projektörde şöyle bir şey var. Güçlü bir işçi hareketin yok, daha evvelden güçlü bir komünist hareketin yok, ki ondan etkilenerek gençliğin komünist olması mümkün değildi. Ama mesela 1974 sonrası öyle değildi. 74 sonrası gençlik, Dev-Genç'den etkilenerek yürüdü. Onun altyapısı Dev-Genç oldu. Ama bizim geleneğimiz ise, devrimci olarak Türkiye'de yaşanan başkaldırı olayıydı.

***Baykam:** Kurtuluş Savaşı ve 27 Mayıs...*

Zülkadiroğlu: Tabii yani o gelenekten geliyorsun, DP geleneğinden gelip de, komünist olmak çok zor. Ancak olsan olsan Avrupa'da olursun. Mesela bu konuda Doğu Perinçek farklıdır. Şimdi Doğu'nun Marksistleşmesi, Avrupa'da okumasından gelir. Yani Avrupa'da okursan, Avrupa'daki hareketten etkilenerek komünistleşebilirsin, sağcı da olsan, geleneklerin öyle de olsa... Ama Türkiye toprağında olduğun zaman kardeşim bunun bir numaralı şartı, genelinde söylüyorum, özelleri olabilir, milli kurtuluşçu Kemalist gelenektir.

Baykam: Peki kitle hareketlerinden Dev Genç'in daralan ve daha sonra da silahlı eyleme geçen, Ankara ve İstanbul'da ayrı ayrı yapılanma kararlarına nasıl geçildi?

Zülkadiroğlu: Her olayın geçmişi daha önceki yaşananlardadır. Şimdi, 27 Mayıs'tan sonra kurulan gençlik örgütlenmeleri vardı. Bildiğimiz sol örgütlenmeler ve bunun karşısında bugünkü MHP'nin örgütlenmesi başladı, bunu da gençlik içinde görüyoruz. Dincilerin, tarikatların irtica örgütleri, bizimle mücadele dernekleri vardı, üniversite kesimi Kemalizm yanlısı insanlardan oluşuyordu o dönemde... Öğrenciyi temsil etmeyen bir takım politik grupların kapışmasıyla bu öğrenci dernekleri çalışamaz hale geldi. Ve bu daima sağcı AP teşkilatlarının kurulmasıyla ilgiliydi, yine komünizmle mücadele dernekleri aracılığıyla, CKMP komandoları çıkmaya başlamıştı. Bu öğrenci örgütlerinin sağcıların eline geçmesi için bir hükümet politikası izleniyordu. Şimdi burada bir çatışma var daima sağcılarla solcular arasında... Tabii bu DP geleneğinin devamı olan AP'nin politikası... "İti ite kırdırmak." şeklinde özetleniyordu.

Baykam: Meşhur laf!

Zülkadiroğlu: Evet ve biz yıllarca, mesela '68 senesindekiler üniversitede sağcıların gitmesini bekleyip, solcular bildiri dağıtırdı. Daha mümkün değil, biniyor tepene... Ne zamanki, büyük gösterilerle bu denge değişti, devrimciler bir güç olarak çıktı, o zaman artık işler değişti. Mesela en son uğraşları, komünizmle mücadele derneklerinin örgütlediği kanlı pazar... Ve ters tepti. Ondan sonra onun infialiyle daha da güçsüz duruma geldiler. Şimdi burada, bu süreç içinde gördüğümüzde, ne zamanki iktidarlar, sivil diğer kendi gençlik örgütleriyle solcuların üzerinde tahakküm kuramaz hale geldiklerinde, bu sefer devlet ve polis işin içine girdi. 68 yazında 6. filo hareketleri Vedat Demircioğlu'nun camdan aşağı atılmasıdır. Toplum polisi yaptı. Üçüncü kattan attılar ve çocuk öldü. Bak o dönemde faşistlerden ziyade egemen olan, bugünkü RP-FP zihniyeti idi. Ve polis içinde daima, benim gördüğüm, egemen olan düşünce bu, Türk-İslam senteziyle doğan o faşistliklerdi.

Baykam: O zamandan bu çekirdek vardı...

Zülkadiroğlu: Vardı ve gelenek Abdülhamit geleneğidir polis için... Orduda da Jön Türk geleneği...

Baykam: Bu hep sürdü.

Zülkadiroğlu: Evet. Yani bu iki tamamen farklı dünya... Şimdi

subayın karısının kafası örtülü olursa, orduevine girmeye kalksa, kıçına yer tekmeyi. Ama öte yandan kafası açık polis karısı bulamazsın. Çok derin iki tane detay... Bir devlet politikası olduğu gibi iktidar politikasıdır yani... Daha evvel de kontrgerilla vardı, bir NATO politikası olarak... Fakat bu sosyal olayların içine sokulmuyorlardı çünkü sosyal olaylar artık kesin anti-Amerikan bir hüviyet kazanmıştı. Polis Abdülhamit geleneğinden geliyor, ordu da Jön Türk hareketinden. Bu ayrım günümüze kadar aynen sürdü. Cihan'ın bir lafı vardı, Cihan Alptekin, "Ucuna vura vura köklerine ineceğiz", derdi. Yani hakikaten, ucuna vurmadan, ucuyla boğuşmadan köküne varamazsın. Deniz'in eleştirdiği Marksologlukla, militanlık arasındaki farktır. Ve Cihan Alptekin, o dönemin gençlik liderlerinin içindeki kadronun önemli adamlardandı. Şimdi, silahlanmanın nedeni, bu saldırıların giderek dozunu ölümlerle arttırmasıdır.

Baykam: Taylan Özgür, Vedat Demircioğlu.

Zülkadiroğlu: Şimdi ilk Vedat Demircioğlu'nun öldürülmesidir. Ondan sonra süreç geçmiştir, gelmiştir kanlı pazarda filoya karşı namaz kılıp, bizim o anti-Amerikancı geçinen pezevenkler kalkıp, insan katletmişlerdir. Refah geleneği. Ölen iki tane TİP'li var. Taksim'de. Bunu özellikle açıklamak istiyorum, Türkiye'deki ilk patlayıcı maddenin kullanıldığı yerdir, kanlı pazar. Sakallılar saldırmaya başladığı zaman patlayıcı madde kullanmıştık ve kullananlardan bir tanesi de Uluç Gürkan'dır.

Baykam: Kime karşı?

Zülkadiroğlu: Sakallılara karşı...

Baykam: Peki niye Uluç Gürkan'ı hatırlatıyorsun?

Zülkadiroğlu: Çünkü Uluç Gürkan bunların hepsini reddediyor. Böyle bir şey yaşamamış gibi... Uluç Gürkan DÖB' lüdür mesela... Ve Uluç Gürkan Türkiye devrim sürecinin Filistin mücadelesiyle birleşmesini savunan insanlardan bir tanesidir. Şimdi politikacının fikirleri önemli değildir. Geçmişte birtakım şeylerin üzerine sünger çekip, başka şeylerin üzerine oynayamazsın. Çünkü oraya gelmenin nedenlerinden bir tanesi, geçmişindir. Amerika'daki gibi açık olmalı herşey. Şimdi orada mesela silahlanma diyorsun, bugün meclis başkan vekilliği yapan adam, Türkiye'de silah kullanan adam... Kitle olaylarında... Bunun böyle de bir önemi var. Şimdi, buna 'tu kaka' diyemezsin, eğer ki orada 6. filo nümayişini yapıyorsan kardeşim, karşında da sana saldırılacağı gün gibi açık olan bir şey varsa, ya yapmayacaksın yahut

tertibatını alacaksın. Silahlanma yok. Karşılıklı saldırı ve müdafaa süreci içinde gelişmiştir. Ondan sonra aradan zaman geçti bilmem ne işte... Zaten üniversite olaylarında şöyle bir gelenek vardı. Her üniversite işgalinde hemen savunma yapılırdı, patlayıcı gibi, saldırı geldiği takdirde hazır olmak için, molotof kokteyli filan gibi kaçmayı sağlayacak, ya da karşındakini caydırıcı olabilecek şeyler bulundurulurdu. Ardından 6. filo olaylarından sonra, '69 üniversite işgali... Mesela Deniz'in son yönettiği çatışmadır o. Altı saat polis üniversiteye hapsedilip, sopa atılmıştır. Şimdi orada da patlayıcı bilmem ne kullanılmıştır. Çünkü polis o kadar saldırgan ve sertti ki, o silahlanma avantajını da hissettiğin zaman kullanıyordum. Ama ideolojik olarak bu var, yani silahlı mücadele diye bir düşünce var. Dünyada da var.

Baykam: *Peki adım adım 'biz bu silahlı mücadeleyle ülkenin yönetimine el koyarız, halkı ayağa kaldırırız' inancı ve planlı eylem, soygun, propaganda ve parasal güçlenme, parayı devrim için kullanma gibi konulara nasıl atlandı?*

Zülkadiroğlu: Bu anlattığın, bu ideolojik olarak varsa... Geleneğinde var kardeşim. İzmir'de Hasan Talısın sıkıyor kurşunu, ardından gümbürtü başlıyor. Şimdi taşı atmakla, kurşunu atmanın arasında uzun boylu fark yok. Bir taraftan da düşünce şu, ordunun devrimci kanadı ile Nato ordusu kapıştığı zaman, bu iç harbe yol açabilir. Eğer ki, 9 Mart'ta adamlar ısrar etseydi, birlikler ayaklansaydı ne olurdu?! Çünkü adam silahla iktidar belirliyor. Bunlar arasında bir bölünme olsa, silah karşılıklı patlamaya başlasa bütün bunlar o dönemdeki politik irdelemeler içinde olabilecek şeyler olarak görülürdü. Mesela, Deniz habire bize "Şu defteri kapatalım, çıkalım dağa. Tamam bizi öldürebilirler ama sosyalist hareket tarihine bir deney bırakırız" derdi. Bunu söylediği zaman 68-69 filandı. Tabii bu süreç içinde, bu çatışma şeyi olduğunda Deniz, 69 Temmuz'unda Filistin'e gitti, Cihan'la beraber... Birkaç arkadaş daha vardı beraberinde. Yusuf Küpeli de vardı. Ve bize haber vermeden gittiği için de, DÖB'lülcr arasında kopuş başladı, sokak hareketinde beraber olduğu arkadaşlarla... Ondan sonra sonbaharda bu sefer, bütün bunlara rağmen, anlattığım Haziran ayındaki polisin 6 saat üniversiteye hapsedilmesi, dövülmesi, ardından Demirdöküm işgalinde polisin Silahtar'da dövülmesi, polis içinde farklı bir sertliğin artmasına neden oldu. Ve ardından polis tarafından ilk öldürülen de sonbaharda Taylan Özgür oldu. Silahlı vurulma falan başladığı zaman tabii sen de silahlanmak istiyor-

sun. Ama silahlanmanın özellikle kaynağı Ankara'daki ODTÜ tayfasının politik faaliyetlerinden, yaklaşımından geliyor. Ciddi silahlanma Ankara ODTÜ'de olmuştur. İstanbul'da ise doğrudan doğruya nefsi müdafaa temelinde silahlanmak zorunda kaldı. Ve onun oluşturduğu bir denge ile İstanbul' da mesela çok az ölü oldu, yani 70 senesinde... İlk sağcılar tarafından Yıldız'da insanlar öldürüldükten sonra oluşturulan dengeyle artık üniversitelerin basılması veya üniversite öğrencilerinin öldürülmesi azalmıştı, belli bir dönem o denge işi götürdü. Ama ta ki, 15-16 Haziran olaylarına kadar... O olaylar bir dönüm noktasıdır. Ama şunu diyebilirler, silahlanma doğrudan doğruya sağcı güçlerin devlet bazındaki saldırılarına karşısında savunmak için oluştu.

Baykam: Ankara, Deniz'e nasıl bakıyordu? Bu ODTÜ geliş gidişleri nasıl oluyordu?

Zülkadiroğlu: Deniz Ankara'ya bir kez gitti en son. Tek başına... Daha doğrusu Cihan'la beraber gitmiş. THKP yürüyüşüne...

Baykam: ODTÜ'de Deniz'in kaldığı oda hâlâ anlatılır.

Zülkadiroğlu: Bizde işin masal tarafını hep severler. Mesela hiç unutmam. Bu Tünel'de Türkiye'nin bir gençlik teşkilatı vardı. Onun bir arka odası vardı, boğazı görüyordu, manzaralı... Şimdi orada 6. filoyu bekliyoruz. Bekledik bekledik, sis bastı. O sisin içinde o koca geminin burnunun bir çıkışı ve bizim 'Allah, Allah geldiler geldiler' diye sevinişimiz vardı. Yani o savaş tamtamlarının çalınması gibi bir havaydı!

Baykam: Denize dökeceğiniz düşman geldi diye seviniyorsunuz.

Zülkadiroğlu: Ve daha gelir gelmez herifler, saat 9'dan itibaren patırtı kütürtü başladı. Bir grup Amerikalı çıkıyordu, Gümüşsuyu'nun arkasında... Taksim'in içinde herifleri görür görmez bir taşlamaya başladık, adamların nasıl geri dönüp kaçtığını anlatamam.

Baykam: Aydın Çubukçu Deniz'den bahsederken diyor ki, "O kavgacı, son derece sevimli bir afacan, etraftakileri yöneten çocuk... İşte böyle de bir yan vardı. İlkokulda altı ok işareti yaparak büyümüştü, falan diyor. Ve o sıralar Çelik Bilek diye bir çizgi roman vardı, şu Teksas." Çelik Bilek'i çok severdi. Sınıfta onun İngiliz sömürgeciliğine karşı Amerika'nın bağımsızlığına karşı savaş veren bir kahraman olduğunu anlatırdı. Böyle bir ifadeyi kimden öğrenmişti, merak ediyorum" diyor. Sizce Deniz'i etkileyen gerçek hayattaki kişiler kimdi?

Ziilkadiroğlu: Deniz'i en etkileyen adamlardan biri Castro'dur. Fidel'in hayatını da gayet iyi bilirdi ve Fidel gibi olmaya çalışırdı.

Deniz'in önüne koyduğu lider, Castro'dur. Yani Leninizmi öğrenmiştir fakat Castro'da Lenin'in çağdaş bir yorumu vardır Küba devrimiyle...

Baykam: *Peki o silahlı eylemlere giriş kararlarının dönemecini biraz deşsek.... Ondan önce, Türkiye'yi, işçiyi, köylüleri ayağa kaldırıp, ikna edeceğiz kararı mı vardı?*

Zülkadiroğlu: O banka soygunlarının falan nedeni şudur, parasız politika olmaz. Daha evvelki o dönemlerde, Deniz'in o soygunları yapmasının nedeni şuydu: para kaynakları Mahir'in eline geçmişti. Dev-Genç, kukla başkanı Ertuğrul Kürkçü'yle Mahir'in eline geçtiği için... Ben ondan önce İstanbul'da Dev-Genç'in saymanıydım.

Baykam: *Kimin başkanlığı döneminde?*

Zülkadiroğlu: Atila Sarp'ın... Mesela bizim dönem kaynaklarımız çok sınırlıydı. Bizim genel olarak, 2 milyon liranın üzerindeydi dönen para. Şimdi yabancı para bazına vurduğun zaman

Baykam: *Dolar o zaman 9 lira mıydı? Evet*

Zülkadiroğlu: Kaç para ediyor?

Baykam: *200 bin dolar ediyor*

Zülkadiroğlu: Yani 200 bin dolarlık bir para kaynağı ve tıkır tıkır politikada kullandık bu paraları.

Baykam: *Bugünkü alım gücüyle belki bir milyon dolar*

Zülkadiroğlu: Tabii... Şimdi paradan uzak kalınca ne yapacaksın? Parasız devrimcilik olmuyor! Yani asıl soygunların nedeni, odur Politika yapmak için...

Baykam: *Peki bu hesaba göre, o soygunları yaparak zaman için de yakalanmadan halkı ayağa kaldırıp, "herhangi bir devrimi hızla biz başaracağız" deyip bir karara varmak için halkın genelinin çok büyük bir bilinçlenme ve katılım düzeyinde olması lazımdı. Halbuki böyle bir nabız ve ortam halkta yoktu. Bu ikisi arasında bir hesap hatası mı vardı?*

Zülkadiroğlu: Hesap hatası yok şimdi... Orada Kemalistlerin tahrikçiliği var. Cunta ilişkileri, hesapları...

Baykam: *9 Mart olayı mı? Ona mı güveniyorlardı?*

Zülkadiroğlu: O ilişkiler içine girdiler. Ülkede bir kaos yaratılması lazımdı. O kaos, işte bu soygunlarla filan oluşacaktı. Mesela Ankara'da her 10 dakikada bir bomba atılacak diye bir karar vardı. Ve bu karar bizzat Sarp Kuray falan hep orada girdikleri nokta, o cuntanın gelme olasılığı üzerinedir. Çünkü şöyle bir gelenek var. Türkiye'de eğer ki sivil toplum işi halledemezse, tıkanırsa by-pass'ı askerler

yaparlar. Bu 27 Mayıs'da böyle olmuştur. By-pass yapmışlardır fakat oluşan sivil kadronun ilerici tavrı, işte 27 Mayıs Anayasası ve o anayasayla oluşan kurumlarla birlikte yeni ve taze bir politik sayfa açmıştır. Şimdi o birtakım şeylerin kilitlendiği varsayımı üzerine, 9 Mart hareketi gelecek yolu açacaktı, tabii ondan sonrası ne olur, o ayrı bir tartışma konusu... Fakat Deniz'le Mahir bizzat bu işin içindeydi ama biz bu işin içinde olmadık. Olmamamızın nedeni de, 70 baharında, 15-16 Haziran olayları öncesinde, o zaman yanılmıyorsam başkan Osman Köksal'dı. Türkiye'nin gençlik teşkilatına gelmişti ve "çocuklar hadi yapın, edin" diyordu.

Baykam: Yani yeni bir 28 Nisan düşünüyordu Osman Köksal.

Zülkadiroğlu: Çünkü biz Dev-Genç olarak, 100 bin kişiyi anında ayaklandırabilecek gücü yakalamıştık. Ve hareketin, kurmay heyetinde olup olamayacağımızı, silahlı tatbikatı sorunca herif şaşırdı, "Siz kimsiniz?" falan dedi. Ve o konuşmadan sonra ardından 15-16 Haziran olayları geldi. Ondan sonra Deniz içerden çıkartıldı. Ve biz içeri sokulduk.

Baykam: Kimler tarafından çıkartıldı?

Zülkadiroğlu: Şimdi orada benim yorumum, Türkiye' de çok olumlu 15-16 Haziran hareketiyle birlikte gelinen noktada Türkiye'de bir sürü devrimci siyasetin iflas edişiyle birlikte ciddi bir komünist partisinin kurulmasına doğru giden bir süreç vardı. Öyle ki, Vietnam'daki olan bir partileşmeye benzer. Bunu önlemek için bütün politik atraksiyonlar yapıldı. Dev-Genç'i sürükleyen yöneticileri durdurmak için, Dev-Genç davası açıldı ve uzun zaman hepsi içerde tutuldu. Bir kısmı tutuldu, bir kısmı çıktı, yargıdaki karışıklıklarda her tarafa hükmedemedik. Ama o sırada Deniz çıktı, Deniz harekete geçti. Deniz harekete geçince, Mahir önderlik elden gidiyor, diye o da başladı. Ondan sonra işte Mahir çıktı...

Baykam: Mahir'in kaçışının arkasında kimin yardımları vardı?

Zülkadiroğlu: Yardım olmadan cezaevinden hiçbir insan kaçamaz. Eğer ki tedbirler alınmazsa, tedbirler gevşetilirse, küçük-büyük her cezaevinden kaçılabilir. Bütün mesele o tedbirlerin gevşetilmesine bağlıdır. Çünkü tedbirler gevşetilmiştir. Eğer ki Mahir kaçmasaydı, Mahir ölmezdi. İş sonuçlanamazdı. Bu doğrudan doğruya yaratılan o ortamın değerlendirilişidir.

Baykam: Mahir de adını temizlemek için...

Zülkadiroğlu: Adını temizlemek için Kızıldere'de ölmeye gitti.

Baykam: *Sanki bile bile diyorsunuz.*

Zülkadiroğlu: Tabii. Şimdi silahlı hareketlere girişmek Deniz açısından, "Bir deney" bırakma arzusuydu. Onun için bunla birlikte öteki çakıştı. Şimdi tabii bu dönem, çok geniş başka bir sürü hareketlerin, politik renk olarak değişik hareketlerin yaşandığı ve bunların zaman zaman birbirleriyle, işte komünistler sosyal demokratlar ilişkisinde, sosyalistlerin ve, sosyal demokratların kendi aralarındaki ilişkide olduğu gibi bir yumak. Bu yumağın içinde, mesela sosyalizm açısından, sosyalist hareketin ihtilalcilikten bugünkü haline dönüşümünü anlatacak olsan, bunun içinde TİP'in çöküşü veya Brejnevciliğin çıkacağı koşulların hazırlanması gibi konular var. Fakat 68 sürecinde, özellikle, 15-16 Haziran'a kadar olan dönemde, Türkiye, bir sürü farklı farklı düşüncelerin sağda da solda da mayalandığı bir tohumlanma dönemi yaşamıştır. Sosyalist hareket açısından, klasik öğretinin ve insanların tanıştığı sosyalist literatürde tartışmanın yapıldığı bir dönem yaşanmıştır. Atatürkçüler açısından, Natoculukla emperyalizme bağımlı olan bir anlayışla, antiemperyalist farklılığın yol ayrımının geldiği nokta ortaya çıkmıştır. Mesela bir dönemde, sağ-sol Kemalistler diye bir ayrım vardı.

Baykam: *Bugün de var.*

Zülkadiroğlu: Çünkü bir anti-emperyalist perspektif içinde olaya bakanlar var. Veyahut emperyalizmle uzlaşma noktasında bakış açısı da var.

Baykam: *Batıcı devrim olarak bakıp, orada bırakmak isteyenler.*

Zülkadiroğlu: Evet.

Baykam: *Mahir'le Deniz'in arası nasıldı? Bu paralel eylemlerde, paralel hareketlerde. Bir, iletişimleri nasıldı? İki, birbirlerine nasıl bakıyorlardı? Aralarında uzaktan rekabet var mıydı?*

Zülkadiroğlu: Şimdi, o son dönemde THKO veya THKP-C içinde olmadığım için, aralarında geçen o son sıcak şeyleri bilmiyorum. Fakat daha sonraki, ikinci devresinde THKO ve THKP-C beraber hareket etmeye başladılar. İdeolojik olarak yaklaşımları da pek farklı değildi. Ama ilk başta, yani Mahir'in bakış açısıyla, Deniz'in bakış açısı farklılıklar taşıyordu.

Baykam: *Neydi bu farklılıklar?*

Zülkadiroğlu: Sosyalizm tabii ki...

Baykam: *Bunlarda elle tutulur bir fark var mıydı?*

Zülkadiroğlu: Hayır. Şimdi, örgütlenme aşamasında kadrolaş-

ma, liderlik, yapılanma çok önemlidir. Burada, görüş birliği içinde olabilirsin de... Yani her aşçı pilav yapar fakat pilavı yaparken herkesin bir ustalık iddiası vardır. Bu da çekişme yaratabilir. Yani benim yorumum bu farklılıklarının nedeni, kadroların herbirinin kendisini daha iyi görmesi, kendisinin bu işi daha iyi becerebileceğini, önderliği ele geçirebileceğini iddia etmesi... Her ikisi de birbirini "bana katıl" diye çağırıyordu. Fakat, asıl o dönemdeki olayların nedeni, cuntalarla olan ilişkinin getirdiği özlemlerdir. Ondan sonra bitmiştir.

Baykam: *Deniz hani Mahir'den bahsettiğinde aralarında bir rekabet seziyor muydun? Tabii bu sıhhatli bir rekabet de olabilir.*

Zülkadiroğlu: Şimdi Deniz sokak hareketlerinde, kitle hareketlerinde başarılı. O anlamda bir kitle lideri imajı var, ajitatör olarak... Mahir'in ise özelliği propaganda... Yazı konusunda güçlü. Mahir'in teorik yoğunluğu, Deniz'den biraz daha fazlaydı. Ama mesela Mahir de hiç kitle hareketi bilmezdi.

Baykam: *Sen kaç kere içeri girdin? Ne kadar içerde kaldın? Hiç silahlı eyleme kattıldın mı?*

Zülkadiroğlu: Ben çok kaçtım, çok yeraltında yaşadım. Ondan sonra '74'te Dev-Genç davasında, yakalandım.

Baykam: *Daha önce girmedin mi içeri? "Deniz'le yattım" dedin.*

Zülkadiroğlu: Girdim. Kommer olayında yattım. 15-16 Haziran'dan sonra bir hafta yattım.

Baykam: *Kommer olayında ne kadar yattın?*

Zülkadiroğlu: Üç hafta. Deniz'le beraber. Sonra beraber çıktık. 15-16 Haziran olayında bir hafta falan yattım. Dev-Genç davasından sıkıyönetim ilanındaki dönemde yakalanmadım hiç. Sonra, sivil mahkemeye devredilmişti. Orada bir beş ay yattım, af çıkacak diye bıraktılar zaten. İşte en son '80 döneminde de, işte 88'de, 142'den 2,5 sene yattım.

Baykam: *Peki 80, 88 de hangi suç, isnadı hangi tarihlerdi?*

Zülkadiroğlu: 1 Mayıs 1977'de yediğim cezanın faturasını 87'de aldım.

Baykam: *O dönem hiçbir silahlı eyleme kattılmadın mı?*

Zülkadiroğlu: Soygun moygun değil de, silahlı eyleme çok katıldım.

Baykam: *O zamanlar böyle bir ayrım var mıydı, silahlı takımıyla, silahsız takımı. Yani şöyle söyleyeyim, silahlı eyleme kattılmış olmak bir nevi gençlik arasında bir racon ve terfi gibi bir şey miydi?*

Eyleme katılmayı yedirenler ve yedirmeyenler diye bir ayrım var mıydı?

Zülkadiroğlu: Belli bir noktaya geldiğin zaman hayatını sürdürebilmek için silah taşımak zorundasın. Silah taşıdığın zaman da, silah süs olarak taşınmaz, kullanmak için taşınır. Yani yeri geldiği zaman kullanacaksın bunu... Kullanmadığın zaman adamın kıçına tekmeyi vururlar. Yanındaki adamın ölümüne neden olursun. Beline silah koymak az buz değilki. Okumayı bir tarafa bırakıyorsun. Yitirdiklerinle gelen şöhret arasında çok ters orantılı bir bağ var.

Baykam: Peki sosyalizmin legal kanadı olan Aybar, Aren, Belli, Boran... Bunlarla, gençler arasında, sizler arasında diyalog var mıydı? O günkçe ısınan ortamda onların sizi durdurmaya çalışmak gibi çabası var mıydı? İletişim var mıydı? Mihri Belli bu köprülerden biriydi. Başka var mıydı?

Zülkadiroğlu: Tek köprü, Mihri Belli'ydi.

Baykam: Ne gibi konular konuşuldu? Neler konuşulmadı?

Zülkadiroğlu: Ötekiler zaten bize söylüyorlardı, karşı çıkıyorlardı. Ve işin bu hale dönüşmesinin nedenlerinden bir tanesi de, Aren'in, Boran'ın, Aybar'ın devrim anlayışıdır. Yani şimdi "ben" diyor "devrim yapacağım, barışçıl yolla olacak" Deli olmak lazım! Bu mevcut burjuva düzenini nasıl değiştireceksin? Yani sen kapitalizmi değiştireceğim, diyorsun. Ve bugün geleceksin, oy alacaksın bilmem ne... Adam da karşı çıkmayacak. Ben daha Marksist olmadan evvel bunun olmayacağını söylüyordum. Yani devrim dediğin zaman bu silahla olur. Bütün devrimler bunu göstermiştir.

Baykam: Doğu Perinçek ise, "İşçi- köylüyü bilinçlendirerek, zaman içinde bunu legal savaşla başarmak, bilinçlendirme yoluyla başarmak falan daha ılımlı" diyordu.

Zülkadiroğlu: Şimdi kitleler yapar bu işi... Kitleler yapar ama kitleleri silahsız bırakmak, kitlelerin kesilmesine yol açar. Bu bir kuraldır. Yani silahlı olup olmaması, yani iki üç adamın darbe yaptık bilmem ne tarzında bir şey değil. Devrim şiddetle mi olacak? Şiddet deyince topu da var, tüfeği de var. Şimdi, en başından bu yana legal Marksist anlayış, barışçıl geçiş diyorlar. O da neydi işte, kuzeyde Sovyetler Birliği var, gerek olsa gelir bizi korurlar. Bu başka bir Amerikancı mantığın aynısı. Ve bunun böyle olmadığını Çin Devrimi gösterdi. Yani mümkün değil.

Baykam: Demokrasiyle başarsan bile yaşatmazlar, diyorsunuz.

Zülkadiroğlu: Yaşatmazlar. Ayrıca bazı zamanlarda silahla alıyorsun, demokrasiyle geri vermek zorunda kalıyorsun. Latin Amerika'da Nikaragua'da olduğu gibi... Yani fakat bir şey var, iktidar diyorsan iktidar mutlaka silahla korunur. O zaman bu orduların, bu silahların hiçbir anlamı yok... Niçin burjuvazi besliyor bu kadar rejimi?!

Baykam: Peki 9 Mart cuntasıyla ilişkiler nasıldı? Ordunun böyle tepeden bir yarı sosyalist, yarı 27 Mayısvari, müdahale yapmasını ne kadar olası görüyordunuz? Deniz Gezmiş için hatta "Gençlikten sorumlu bakan olacaksın" falan gibi laflarının ortada gezmesi aranızda konuşuluyor muydu? Bunlara gülüp geçiliyor muydu?

Zülkadiroğlu: Gülüp geçiyorduk, Çünkü, şu bakan, bu bakan diye isimlerimizi insanlar gösteriyorlardı.

Baykam: Layık gördüklerinden mi? Dolduruşa getirdiklerinden mi?

Zülkadiroğlu: Valla Dev-Genç'liler içinde de o yorumları yapanlar vardı. Bu, bizim halkımızın bir özelliği... Yakıştırmayı severler.

Baykam: Çok az yakıştırılan kişi, o yakıştırılan sıfata oturur değil mi?

Zülkadiroğlu: Olay bir reaksiyondu. Toplumda politik birikimlerden dolayı... 9 Mart hareketini öyle yorumlamak lazım. Yani ordu içinde geleneklerinden gelen bir birikim vardı... Bu 9 Mart'ta rengini gösterdi. İşin başını çeken Faruk Gürler, birden saf değiştirdi. Ne oldu? Ötekiler de geldi! Ötekileri de astılar, kestiler mi? Hiçbir şey olmadı. Asıl hesabı kesen, 9 Mart'dan, 12 Mart'dan sonra hesabı kesen askeriye değil, parlamentodur. Denizlerin asılmasını kim onayladı kardeşim?

Baykam: Parlamento ve senato...

Zülkadiroğlu: Sıkıyönetimi kim ilan etti? Sıkıyönetim yanında, anayasayı kim değiştirdi? Orduyu günah keçisi gibi görmek yetmez. Sivillerin de onlar kadar günahı var. Sivil partilerin de günahı var. İnönü'nün de günahı var.

Baykam: 12 Mart'ı kabul etmesi, legalleştirmesi ve onlarla oyuna devam etmesi açısından mı?

Zülkadiroğlu: Tabii. İnönü karşı çıkmadı. Aynı şekilde 12 Eylül'den sonra Bülent Ecevit çekti gitti de, cuntayla kaç sene yurt dışında boğuştu? Bülent Ecevit'in boğuşması neydi cuntaya karşılık-

ta?.. 18 yaşından ufak adam işte Erdal Eren... Asılmasının hâlâ izahı yok. Bir Dreyfuss olayı 200 yıldır Fransa'da konuşulur. Konuşan kim? Fransız politikacısıdır.

Baykam: Ulusların entelektüel gelişkinliğiyle ilişkili muhakkak.

Zülkadiroğlu: Bizim şanssızlığımız DP'yle birlikte başlayan burjuva demokrasisinin getirdikleridir. Yani, dünyada birinci sınıfa çıkabilmek için birinci sınıf eğitim alacaksın, halkın birinci sınıflığa yükselmiş olacak. O zaman yarışabilirsin. Yoksa kendi sistemini geliştirmen lazım. Cumhuriyet kurulurken, o kadar sanayileşme oldu, neyin başarısıdır? Çünkü kendi insan kaynağını en iyi değerlendirecek, en iyi bloke edecek sistemi kurmuş olmanızdandır. Ne oldu ondan sonra? Eğitim kurumlarının hepsi DP'yle birlikte, eridi, yok edildi. Daha az aydın çıkmaya başladı. Politikacı olarak baktığın zaman yine 70 yıllık Cumhuriyet döneminde en çetrefilli meseleleri halleden diplomatlar hangi dönemin diplomatlarıdır? Söylemek istediğim şey şu, eğer ki mevcut bir sisteme uygun insan malzemen yoksa, halk olarak, ulus olarak, bu kötü sonuçlar doğurur. Bu kötü sonuçların en önemlisi, parlamentodur. Bu sefer şöyle bir kural vardır; kötü para iyi parayı kovar. Kötü insan iyi insanı, politika sahnesinden kovar diyorum... Bu işin sonucudur ki, Türkiye habire meclisteki tıkanıklıklar yüzünden, yeni sistem dışı by-passlara ihtiyaç duyar.

Baykam: Peki aradan 30 yıla yakın bir süre geçti. Geriye baktığında, '68 rüzgârı deyince eminim tabii bir idealizmi görüyorsun. Bunun getirdiği bir inanmış militanlığı görüyorsun. Olayın genelini nasıl algılıyorsun?

Zülkadiroğlu: Doğru olduğunu bir kez daha anlıyorum. Dünyada da böyle oldu, Türkiye'de de böyle oldu. Bugün 68'in koymuş olduğu hedeflerin politik anlamda birçoğu yerine gelmemiş olsa bile ekonomik anlamda çok şey olmuş. Mesela '68'in hedeflerinden birisi, sanayileşmiş bir Türkiye'ydi. Feodal kalıntıların tasfiye edildiği bir Türkiye. Ekonomik anlamda tamamen olmasa bile, o gerçekleşti... Türkiye'nin dünyaya açılması vardı, o da gerçekleşti. Fakat politik olarak...

Baykam: Gelir arasındaki uçurumlar giderilemedi mesela...

Zülkadiroğlu: Tabii. O sistemle ilgili. Türkiye 68'i sosyalist kültüre önem veriyordu. Demokrasi istiyordu. Şimdi öyle veya böyle, bugün baktığımız zaman Türkiye demokrasisinde bayağı mesafeler kaydedildi. Burjuva anlamında söylüyorum. Hiç olmazsa, "komünis-

tim" dediğin zaman adamı içeri tıkmıyorlar. Bugün solun veya Lenin'in kitapları var. Mesela Marx'ın Komünist Manifesto kitabı basıldığı zaman İstanbul'a getiren adam benim. Ve ben polisten kaçarak getirdiğim bu kitabı, 10 dakika sonra Kemal Karatekin polise teslim etti.

Baykam: Kimdi Kemal Karatekin?

Zülkadiroğlu: Dağıtımcı. Yani Türkiye'de çok şey yaşandı. Dünyada da çok şey yaşandı. Kadının özgürleşmesi, her ne kadar feministler hâlâ bir sürü laf söylese de... Sen kaç doğumlusun?

Baykam: 57

Zülkadiroğlu: İşte sekiz, dokuz senelik fark, zaman dilimi çok önemli. Mesela ben hemen 2. savaş sonrasında, dünyadaki değişimi yaşadım. Mesela "Asi Gençlik"i seyrettiğim zaman, bugün onu daha iyi algılayabiliyorum. Çünkü o koşulları, sıcak temasın olduğu günler yaşadığımız birçok şey, o dönem için hedefti. Ama bunun yanı sıra batı ölçülerinde işe baktığın zaman, iş daha farklı... Politik olarak gerilememizin en temel noktası, devlet kurumlarının çok daha ilkel hale gelmesi. 61 Anayasası'nın oluşturmuş olduğu kurumlar, çok modern kurumlardı ve Türkiye'yi ileri götürürdü. Türkiye o kurumlar kadar modern değildi ama o kurumlara uymak için modernleşmek durumundaydı. Bugün tam tersini yaşıyoruz. Bugün politikanın modernleşmesi lazım. Eskiden hırsızlık, rüşvet toplumda büyük ayıplardı. Bunlar yapıldığı zaman, çocuklara falan duyurmazlardı yani.

Baykam: Büyük ayıp diye...

Zülkadiroğlu: Tabii ne demek! Bir adam bir hırsızlık yaptı. Aman yarabbi! Büyükler arasında gizlice ayrı konuşulurdu. Şimdi bugün geldiğimiz noktaya bak. Onun için Türkiye, sağda olsun, solda olsun modernleşmek zorunda...

Baykam: 68 Çekoslovakya, Deniz, Doğu Perinçek'e yazdığı bir mektupta "Sovyet revizyonizmi tüm haşmetiyle işliyor," gibi bir ibare kullanıyor. Sen nasıl bakıyordun 68 Çekoslavakya'ya, aranızda bu konuda neler konuşuldu?

Zülkadiroğlu: Deniz kınamıştı. Ayrıca Sovyetlerin oraya saldırısının bizim işimizi zorlaştıracağı için sinirlenmişti.

Baykam: Rusları mı haklı buluyordun?

Zülkadiroğlu: Orada Rusları haklı bulmuyordum ama sosyalizme karşı Çek gençliğinin ayaklanmasını ayıplıyordum. Yani ikisini de yanlış buluyordum. Rusların müdahalesini de yanlış buluyordum.

Fakat "Biz nasıl açıklayacağız?" açmazı vardı. Dubçek olaydan sonra diplomat olarak Ankara'ya yollandı. ODTÜ'de 'revizyonist, revizyonist' diye laflar atıldı. Türkiye'nin bir geleneği... Gorbaçov herhalde dünyada sadece Türkiye'de yumurtalandı. Sosyalizme karşı olan ayaklanmaları biz ayıplıyorduk. Hatta şöyle buluyorduk. Che Guevara gibi adamlar varken, Kuzey sosyalist dünyanın ayrılmaz bir parçası olan Kuzey Vietnam toprakları bombalanırken Sovyet Birliği bu işe nasıl seyirci kalır? Moskova'yla Vietnam arasında fark yoktur, gibi bir yaklaşımımız vardı.

Zülkadiroğlu: Yani Türkiye 68'ini değerlendirirken bence önemli olan onun çağdaşlığıdır. Anti-emperyalist yanıdır. Batı'yla karşılaştırdığımız zaman derin farklılıklarını gösterir. Ve demokratikleşme arzusu, Batı'daki demokratikleşmeden daha derindir. Dany-Cohn-Bendit için Lenin okumanın yasak olduğu bir dönem olmadı. Ama bizim için, basılmış olan Lenin kitabını muhafaza etmek bile suçtu. Bunun kavgasını vermişti 68. Onun ortamı içinde sosyalist hareket güçlenmişti. Aynı şekilde Batılılaşma hareketi daha güçlenmiştir. Bütün dünyayla aradaki ilişkiler güçlenmiştir. Politika, devlet politikasıyla sınırlı kalmaktan çıkar hale gelmiştir, çıkmıştır. Bütün bunlar, kısaca 68'in o başkaldırılarının, o gösterilerinin bir sonucudur ve bugün hâlâ o değerlerin savunulduğu bir ortamı görüyoruz. Bir başlangıç, bu dönüm noktasıydı. Yani 28 Nisanlardan daha farklı, uluslararası özelliği olan bir hareket olması açısından önemlidir. 28 Nisanlar daha ulusal kalan bir hareket. 68 ise uluslararası niteliği vardı. Özellikle Avrupalı'ya da çok ağırdır.

Baykam: Bana vereceğiniz bir sır var mı?

Zülkadiroğlu: Tabii yazılmamış bazı şeyler var. Mesela ben Filistin'e de gittim.

Baykam: Deniz'den sonra mı?

Zülkadiroğlu: Evet. Denizlerden evvel dağa çıkma teşebbüsleri miz de oldu.

Baykam: Filistin'de Deniz'in anlattığı Filistin'i mi buldun, daha farklı mı buldun?

Zülkadiroğlu: Daha doğrusu biz Suriye'ye gittik. Suriye lideri metinden Apo'ya verdiklerini istedik o zaman... Karşılığında bizden Hatay'ı istediler. Bizde kabul etmedik. Onun için de yardım etmediler.

Baykam: Ne kadar kaldın?

Zülkadiroğlu: 15-20 gün kadar...

Baykam: Kiminle görüştün?

Zülkadiroğlu: Attasi'nin yetkilileriyle... Attasi'nin çok yakın adamları yani...

Baykam: Adı ne dedin, Hafiz Esad'dan önceki yöneticilerin?

Zülkadiroğlu: Nurettin Attasi...

Baykam: Peki bugün geriye baktığında, mesela o adamlarla böyle Hatay üzerine pazarlık yapmış olmak çok enteresan gelmiyor mu sana? Bazen çok geriye baktığında, "Çok ilginç şeyler yaşamışım" diyorsun herhalde değil mi?

Zülkadiroğlu: Ben çok genç yaşta bu ülkenin gerçekten kaderiyle oynayan insanlarından bir tanesiydim. Politik gücün ne olduğunu iyi bilirim.

Baykam: Yani 8-10 gencin birkaç evde konuştukları, kararlaştırdıkları ve aldıkları öyle ya da böyle kararlar, Türkiye'nin önündeki 20-30 yılın şöyle ya da böyle akmasına neden oldu.

Zülkadiroğlu: Tabii...

Baykam: Kesin böyle bu... Ve siz bunları yaşarken bunun bilincinde miydiniz? Yoksa daha spontane mi yaşıyordunuz?

Zülkadiroğlu: Spontane yanı ihmal edilemez, açık değerlendirme yapmak gerekirse... Fakat o dönemde bizde böylesine çok politik ve kültürel birikim azlığına rağmen, işin ahlaki yanı ağırdı. Bir devrimcinin nasıl yaşaması, dürüst olması, bilgili olması, fedakâr olması, bu işin bir meslek olması, yani yarım olarak bu işin olmayacağı, bütün bunların bilincindeydik. Yani iyi antrenman yapıyorduk. Bunun sonucu tabii daha kültürel temelî yoğun olan bir dönemdi. Teknik üniversitede Eisenstein'in 'Potemkin zırhlısını' görmeyeni dövüyorlardı. Bu filmi kaçırmak ayıptı!

Baykam: Peki Mihri Belli sizden önceki kuşağın sizle olan köprüsüydü, dediniz. Niye? Sizi adam yerine koyduğundan mı, sizinle tek iletişime giren mi oydu, yoksa olayların akışı mı öyle getirdi?

Zülkadiroğlu: Mihri Belli ihtilalci bir adamdı. İhtilalci de, ihtilalcilerle ilişki kuruyordu.

Baykam: Peki Mihri Belli, gençleri ne kadar fişeklemek, ne kadar dizginlemek istiyordu?

Zülkadiroğlu: Mihri ağabey gençleri fişeklemek falan istemiyordu. Zaten biz kimseden direktif almadan yapıyorduk yapacağımızı. Ama kurmaylık diye bir olgu var. Yoksa, yardımları olmadı.

Baykam: Ne Belli, ne de diğerlerinin...

Zülkadiroğlu: Tabii. Deney aktarmak... Geçmişte nasıl olduğunu anlatmak, yaptığı buydu.

Baykam: Peki, "Silahlı işe girişmeyin" dedi mi Belli?

Zülkadiroğlu: Ne girişin ne girişmeyin, dedi. Nötr kaldı.

Baykam: Peki o dönem Cengiz Çandar'la tanışıyor muydun?

Zülkadiroğlu: Tanışıyordum.

Baykam: Bugün Cengiz Çandar'la karşılaşsan ne yapıyorsun?

Zülkadiroğlu: Sorma... İlişkimiz tabii hiç güzel değil.

Baykam: Bugün, 'Deniz şayet yaşasaydı o da bizim gibi düşünürdü', falan diyenler...

Zülkadiroğlu: Aşağılık herifler... Hele Fethullah Gülen' in sofrasında bunu yapmak... Bu doğrudan doğruya bir ahlaksızlığın ifadesi. Bir kere tarihte spekülasyon yapılmaz. Deniz yaşasaydı şöyle olurdu, Deniz yaşasaydı başka bir insan olabilirdi, olmayabilirdi de ama o günkü Deniz'i alıp o sofraya getirecek olsan, Deniz o Fethullah Gülen'i de, o herifi de vururdu. Ya, namuslu olmak diye bir kavram var. Bu bugün yitirilen bir değer. Bizim kültürel eksikliğimiz vardı ama çok temel bir yanımız vardı, bir devrimci nasıl ahlaklı olmalıdır, nasıl davranmalıdır, nasıl yaşamalıdır. Etik yanımız çok kuvvetliydi ve orada idman yapmış olduğumuz için de, büyük takımlarla oynadığımızda gol atabiliyorduk. Biz geçmişte ahlakımızla etkilerdik insanları. Fakat arkadaş politika yapıyorsan, politikada liberal olamazsın. Hele komünistsen orada peygamber gibi olmak zorundasın. Bizim halkımızda, mesela bizi peygamber statüsüne sokmuştur. Hep çok doğru olacaksın, çok dürüst olacaksın... Çünkü tek güvendiği tarafı olan namusunu, geleceğini emanet ediyor. Sen diyorsun ki, para pul falan yok bu iş de... E para pul olmadığına göre... İnsiyaki olarak bu etik kavramı var solda.

Baykam: Başka ne ilginç anılar geliyor aklınıza?

Zülkadiroğlu: Tekrar ediyorum. Mesela Uluç Gürkan yobazlara karşı bomba kullanmıştır. Bugün başkan vekilliği yapan milletvekili...

Baykam: Çok ilginç...

Zülkadiroğlu: İsterse reddetsin. Şahidi benim.

Baykam: Uluç Gürkan'ın bomba kullandığını mı söylüyorsun?

Zülkadiroğlu: Söylerim, ben vermedim mi? Yalan mı diyecek? İki tane daha adam gösteririm üstüne ne olacak! Hem de attığı şeyi, şeriatçıların kafasına attı.

Baykam: Filistin'de kamplarda eğitim mi vardı? Kaç kişi vardı?

Nerelerden gelirlerdi?

Zülkadiroğlu: Şimdi, Filistin kamplarında, aslında oranın adamlar için önemli olan noktası, Türkiye'deki devrimcilerin onlara destek vermesi, onların mücadelesini savunması bir de oraya gelip, eline göstermelik bir silahla da olsa, oradaki savaşan halka manevi destek vermesiydi, başka hiçbir şey değil. Yalnız tabii bu kamplar korkunç geriydi. Türkiye, milliyet anlamında ayrım yaparak, müslüman topluluklar içinde en ileri olanı... Batı'ya en yakın olanı ve aradaki insan malzemesi farkını görüyorsun. Bu tarz değerlendirmeleri bizim arkadaşlar, Batıcı, yeni dünya düzeni yaklaşımı olarak değerlendiriyorlar. Değil. Türkiye'de yapılan, üretilen işlerden görüyorsun. Arap toplumu korkunç geri. Yani sanayi yok, çalışma yok, genel Arap tembelliği veya onlarda petrolün getirdiği o laçkalık bariz olarak görülüyor.

Baykam: Hazır yeme...

Zülkadiroğlu: Hazır yemecilik, kesin. Bir de kadının toplum dışı olması nedeniyle çok ciddi erkek aşkı, oğlancılık... Yani bizim yeniçeri ocağındaki vaziyet neyse orada da fedai kamplarında o rezillikler yaşanıyordu.

Baykam: Peki o dönemde nasıl müzik dinlerdiniz? '68-'70-'71... Barış Manço mu dinlerdiniz, Beatles mi dinlerdiniz? Rolling Stones mu dinlerdiniz, Zeki Müren mi dinlerdiniz?

Zülkadiroğlu: Şimdi değişik gruplara göre, yani kültürel şeye göre... Daha doğrusu nereden geldiğine bağlı. Anadolu'dan geldiyse... Fakat en fazla dinlenen türküydü. Halk türküleri yoğunluktaydı. Klasik Türk müziği fazla dinlenmezdi. Halk müziği en ağırlıklı olanıydı. Bunun yanı sıra özellikle kolej kökenli olan şehirliler arasında Beatles dinleyen vardı, Elvis Presley vardı. İşte akademi çevresinde, güzel sanatlar akademisinde caz da dinlerlerdi.

Çeyrek yüzyıl kadar önce, 6 Mayıs 1972'de Ankara'da, siyasal tarihimizde sürekli konuşulacak olan bir olay yaşandı; üç gencin yaşamı darağacında son buldu. Gezmiş, Aslan ve İnan idam edildi! Türkiye için, 68'li yılların birinci perdesinin kapanmasını ifade ediyordu bu tarih.

"68'li Yıllar" diye adlandırdığımız, 20. yüzyılı tümden etkileyen dönemi anlatmaya çalışmak, onun taşıdığı anlamı bir sergi, bir yayın, bir törenle yansıtmayı düşünmek, gerçekleştirilmesi olanaksız bir düş... Rüzgârdan heykel yapabilir misiniz? Ortada bir gerçek var: Günümüzün yeni kuşağı pek az biliyor 68'li yılları. 27 Mayıs Devrimi ve Menderes, Zorlu, Polatkan'ın idamından, 1972'de Gezmiş, Aslan, İnan ın idamına kadar büyük bir zaman dilimini büyüteç altına almak istedi bu yayın. Dünya'nın 6 Mayıs tan sonra iki gün daha dönmesine izin verip, İnönü'nün 8 Mayıs 1972'deki istifasını da bu dönemin son noktası olarak kabul etti.

Neydi 68? Türkiye'de görülmemiş boyutta kitleselleşen, toplumsal destek bulan bu gençlik hareketi, nasıl oldu da kitlelerden koptu ve marjinalleşti? Perde arkasında dönenler, askerler ve egemenlerin rolü... Hareket içine sokulan "görevliler"... 68'i yok etmeye soyunan ABD ve onun kullandığı ülkücülerin rolü...

Dönemin karanlıkta kalan birçok yanını aydınlatan "68'li Yıllar" bilinmesi zorunlu bir dönemi önümüze seriyor.

ISBN 975-533-248-0